

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXI • nr. 2 (41) • iulie 2013

Corul barbațesc "Dacii liberi" din Libotin, Maramures
* Canta cucu'n Bucovina
* Hai frații romani

Bibliotheca septentrionalis

Buletin semestrial

<http://www.bibliotecamm.ro/?s=19&f=1>

ISSN 1221-3764

Copertele I, IV – Corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE
Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

COLECTIVUL REDACȚIONAL

Coordonator: Angela-Monica Jucan angelamonicajucan@yahoo.com

Redactori: Adrian Pop adrian.pop7203@yahoo.com
Antoaneta Turda netaturda@yahoo.com

Redactor asociat: Andrei Dragoș

Colaboratori: Viorel Câmpean
Marius Câmpeanu
Dorel Petre Cățu
Marta Cordea
Gheorghe Moldovan
Iuliana-Andrea Pop

Correspondenți: Octavian D. Curpaș (Phoenix, Arizona, SUA)
Marian Petruța (Chicago, Illinois, SUA) www.RoUSA.blogspot.com

Lectura: Dorina Oșan

Culegere de texte: Alexandru Ioan Roman

Tehnoredactare: Alexandru Ioan Roman

Coperta: Fîruța Șomcutean

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel Țura

Multiplicare: Adriana Brandlhofer

MARAMUREȘUL – ÎNAINTE DE TOATE ȘI ÎNTÂI ÎN TOATE

dr. Teodor ARDELEAN

O întrebare-flacăra aprinde Țara Noastră: Cu ce surprinde fiecare județ România? Provocarea e binevenită, iar competiția atrage tot mai mulți aderenți.

Dacă ar fi să încercăm un astfel de „joc intelectual”, ar trebui să întreprindem o investigație foarte complexă. Aceasta deoarece în cazul Maramureșului nu căutarea elementelor care „să surprindă” e mai importantă, ci selecția acestora, pentru a putea „condensa” esențialul într-un buget de timp rezonabil.

Iată doar câteva „determinări” pe care ar trebui să le evidențiem cel puțin ca sintagme definitorii : „Cel mai cunoscut brand regional românesc”, „Un Muzeu Viu în Inima Europei”, „Autenticul la El acasă”, „Țara Bisericilor de Lemn”, „Peri și Ieud. Primele manuscrise și cărți în limba română”, „Ținutul de dincolo de timp”, „Țara colindelor”, „Kilometrul 0 al Europei”, „Ținutul întemeietorilor de Țară”, „Un județ compus din patru Țări”...

Apoi, evident, că ar trebui să enumerăm „mândria oamenilor” și „oamenii care au purtat cu mândrie în destinul lor pecete de Țară”: Dragoș Vodă și Maramureșul din dreapta Tisei; Bogdan Vodă și Cuhea, Vasile Deac Moșu și Monumentul Voievodului; Pinteza Viteazul, cămașa de zale de la Budești, monumentele sale și cetatea Baia Mare; George Pop de Băsești și Mecca românilor din Ardeal; Vasile Lucaci și Diplomația Marii Uniri; Ioan Mihalyi de Apșa, Diplomele maramureșene și Academia Română; Gheorghe Bilașcu și începuturile stomatologiei românești; Gheza Vida și Monumentele identității românești; Vasile Blidaru – simbolul rezistenței anticomuniste; Nicolae Steinhardt și Mănăstirea Rohia – cea mai înaltă expresie de rodire culturală de la confluența filosofiei cu teologia; Lascăr Pană și Miracolul numit Minaur; Lecția de fotbal a lui Viorel Mateianu; Dumitru Fărcaș, satul Groși și taragotul la români; Adrian Ghenie, Școala băimăreană de pictură de la Baia Mare și cel mai bine vândut pictor român în lume...



Dr. Teodor Ardelean

* *

Continuăm cu lista „subiectelor” prin care, în chip preeminent și proeminent Maramureșul „surprinde” România.

Toposul maramureșean are o identitate atât de expresivă, încât suscită interes pe toate meridianele lumii. Atât ca entitate distinctă, în sensul general, cât și ca „zone” cu „primordialitate”.

Baia Mare, cu moștenirile-proprietate ale lui Iancu de Hunedoara și Matei Corvin, cu Turnul Ștefan – emblema orașului, cu Centrul Vechi, cu cea mai frumoasă „deviză urbană” din câte s-au descoperit, cu Școala băimăreană de pictură și apoi cu „cetățile” sale de „scăpare” din negura vremurilor, până la orașul contemporan care privește „competiția lumii” cu luciditate și implicare reală...

Sighetu Marmăției, cu „drepturile” sale de Capitală istorică a Maramureșului Voievodal și de centru românesc de primă mână în România Modernă. Cu Muzeul Maramureșului care a reușit să conserve în chip strălucit o civilizație pentru care acest ținut a beneficiat de cele mai eminente aprecieri, cu Închisoarea orașului, în care a fost „lichidată” floarea aristocrației postbelice românești, azi Memorialul Victimelor Comunismului, cu Cimitirul Săracilor, unde s-au așezat trupurile reprezentanților elitei țării căzuți sub teroarea comunismului, azi locul ce a încorporat cea mai mare cantitate de „materie cenușie” pe metru cub de pământ sfânt românesc...

Săpânța, cu celebrul Cimitir Vesel, care de peste șapte decenii fascinează lumea cu filosofia aparte a epitafurilor de pe crucile pictate măiestrit de către Ioan Stan Pătraș și urmașii acestuia, cu Mănăstirea Săpânța Peri care își propune să aducă în perimetrul actual al Țării memoria celebrei Mănăstiri ce la 1391 a dobândit drept de Stavropighie de la Patriarhia din Constantinopol, azi cea mai înaltă biserică de lemn din Europa...

Rohia, cu mănăstirea „cea tânără”, în care s-au format vlăstare episcopale de vrednică rodire, în care marele filosof Nicolae Steinhardt a experimentat cel mai important stil de „filosofie creștină a iubirii”, în care marele poet Ioan Alexandru și-a găsit în timpul vieții refugiul poetic necesar pentru a împodobi cum se cuvine, cu „imne” sfintele provincii ale sufletului românesc.

Finteușu Mare, cu al său celebru Cor de bărbați, înființat la Marea Unire și destinat să ne unească și să ne trezească mereu prin lecția de demnitate a cântecului patriotic, fie el „Deșteaptă-te, Române!”, cântat și în vremuri de mari interdicții, fie „Ginta Latină”, fie „Laudă Neamului”, fie „Sus inima, Români!”...

* * *

Alte „zone” care își pun cu adevărat „pecetea” pe „trupul” și „chipul” Maramureșului ca ținut primordial sunt :

Bârsana, cu Biserica sa Monument UNESCO, fostă catedrală a episcopului Gavriil al Maramureșului, cel care a susținut aici o școală mănăstirească și un centru de difuzare a cărților. Cu porțile de lemn cele mai falnice și mai autentice, adevărate monumente de gardă și de mândrie pentru un neam făuritor de Țară. Cu Mănăstirea cea nouă ctitorită în ultimii ani care a intrat fulgerător, dar profund, la inimile pelerinilor și turiștilor prin alura sa arhitectonică și prin poziția strategică, fiind apreciată deja ca „cea mai frumoasă mănăstire românească” pentru rafinamentul și măiestria „broderiilor” în lemn.

Budești, cu Biserica sa Monument UNESCO, ridicată la 1642, care găzduiește coiful și cămașa de zale ale vestitului Pinteza Viteazul, dar și un steag al lui Rákóczi, cei doi „eroi” foarte cunoscuți pentru revolta împotriva Casei de Austria. Cu gospodăriile tradiționale, cu peisajele mirifice, cu obiceiurile sale, nealterate, dintre care se detașează „stâna” ca moment al „măsurii”. Cu vrednicii săi „fii ai satului” care duc în țară și în lume „forța magică” a locului de a forma adevărate caractere și performer de anvergură în diverse domenii.

Desești, cu Biserica sa Monument UNESCO, unde armonia proporțiilor și iconografia, dar și știința perfectă a execuției și asamblării sunt elemente definitorii și spectaculoase. Cu oamenii săi harnici, care au fost



Biserica mănăstirii Peri, Săpânța, Maramureș

fericiți întotdeauna să primească oaspeți. Cu oaspetele său eminent Nichita Stănescu, care a simțit aici magnetul eternității absolute. Cu Serile de Poezie ținute anual în onoarea Maestrului metaforei românești.

Ieud, Rogoz, Șurdești, Poienile Izei, Plopiș. Alte cinci Biserici UNESCO, ducând această „socoteală” privilegiată la opt monumente. Mai multe decât orice județ din România! Mai multe decât orice „regiune”! Cât Ungaria (8)! Mai puțin decât Bulgaria (9)! Dar mai multe decât Olanda (7), Finlanda (7), Croația (6), Ucraina (5), Serbia (4), Danemarca (4), Slovenia (3).



Biserica de lemn din Rogoz, Monument UNESCO

* * * *

Maramureșul este pentru România temelie și vatră. Teritoriu de glorie veche, în care dacii liberi și-au păstrat rânduiala chiar și atunci când romanii au ajuns la o aruncătură de săgeată, limesul cel mai de nord al Imperiului de la Roma atrăgându-l și protejându-l. Trecut de mândrie și nesupunere din a cărui consistență ne-au rămas moștenire cele mai cunoscute „diplome”, ceea ce duce imaginația spre zonele sale arcadiene, cu trecuturi fabuloase, în care savanții de azi ai lumii, indiferent din ce răsărituri de știință vin, văd aici „matricea lumii”.

Pe aici trec de lungă și bogată vreme înțeleaptă și vămile frumosului. Urmele lăsate în farmecul limbii, în folclorul încă necuprins total de stricăciune modernă, în filosofia unei vieți mereu asumată cu statura demnității, în psihologia colectivităților ce au descoperit de timpuriu bobul de mărghăritar al adevăratelor solidarități umane. Copiii se cheamă cum nu se poate mai frumos, „cocon” și „cocoană”, sfătoșenia mai are reverberații de ancestralitate de pe vremea când senectutea era virtutea seniorială supremă, iar seninătatea nu-și risca inerțiile în senilitate. „Sfatul bătrânilor” n-a avut niciunde în mădularele sociale ale neamului o prestață atât de evidentă și o anvergură atât de eficientă. Chiar dacă astăzi, sub talpa zilelor altfel croite, fenomenul a devenit o raritate, mărturia în piatră dăltuită de cel mai mare meșter al urmelor în structuri perene – Gheza Vida – stă la locul cel mai potrivit, în fața edificiului principal al administrației județene. Pe post de valoare diacronică și semn imperativ.

Zborul gândului în lemn de casă, dar și în stâlpii de închinăciune, soarele din porți, funiile adâncite în fibră tocmai prin reliefare și toate celelalte ancestralități sunt azi semne ale unei identități ce n-are seamăn în marginile firii și nici înlocuitor în tabla de valori a viețuirii.

* * * * *

„Din bisericuțele de lemn ale Maramureșului / Porni sacralitatea limbii române...”

Doar două versuri dintr-o carte de Imne dedicate Maramureșului de către cel mai sensibil cântăreț al cuvintelor-cheie, Ioan Alexandru. Căci imnele sale nu au față de simple rostiri conjuncturale și nici de lăudăroșenii oficiale. Pentru cel mai mare cântăreț al sufletului neamului, Maramureșul n-a fost doar o „floare

frumoasă” și nici doar o „floare rară”, ci chiar „Muma României”, matricea și matca, geneza și talpa. Dacă ne-am putea închipui sufletul nostru românesc sub formă de om cu toate cele ale sale, cu schelet și musculatură, cu cap și inimă... atunci Maramureșului i s-ar putea identifica rostul cel ales, de „os domnesc” și „ochi voievodal”. Și aceste două învredniciri venite de la „strigarea” neamului așa cum se strigă-interogativ poporul dacă e sau nu vrednic păstorul „Vrednic este?” n-au putut fi separate una de alta, deoarece Maramureșul e și structură primordială și funcționalitate vizual-vizionară? „Os domnesc” și „ochi voievodal” – două roluri și două rosturi bine ținute și măiestrit sfințite. Iar argumentul, când e vorba de Marea Lucrare a Sufletului Românesc, este nemaipomenit de simplu și clar. Pentru Ioan Alexandru și pentru tot neamul românesc ce și-a găsit sufletul în istoria nemului. „[...] îi datorăm [n.n. Maramureșului] înainte de toate împărtășirea luminii cuvântului românesc în limba daco-romanilor peste toată romanitatea”.

Când crezi cu adevărat că Maramureșul este „tezaurul din centrul geografic al Europei”, poți să duci viersul pe aripi de gând până la rosturile esențiale ale rostirii.

* * * * *

În urmă cu câțiva ani, la un concurs de „desen esențializat” pentru copii, desfășurat la Osaka, în Japonia, câștigătorul a schițat doar din câteva linii profilul unei biserici maramureșene. De altfel, exigența concursului exact acest lucru avea în vedere. Din cât mai puține „linii” să fie realizată imaginea-simbol a unei țări. Și, astfel, biserica de tip maramureșean, cu turla sa înaltă a dat simbol de identitate pentru România.

Faptele acestea au fost repede trecute cu vederea și semnificațiile unei astfel de „lecții” n-au avut timp să se etaleze. Le aduc aici și acum în atenție pentru că au cea mai temeinică relevanță și cea mai profundă și esențială unghiularitate.

După momentul 1391, când Mănăstirea din Peri capătă drept de stavropighie și începe să școlarizeze preoți și călugări, să multiplice prin copiere învățători, să organizeze parohii și să aleagă ierarhi, pe un teritoriu considerabil, a început și procesul de multiplicare a stilului maramureșean de biserică. Tradiția mărturisește despre multe astfel de situații, iar uneori și istoria confirmă. Iată, spre exemplu, la 1552 biserița de la Nicula, cea care peste un secol juca și rol de „școală împărătească”, era făcută din lemn de stejar și avea alură maramureșeană. Nu-mi propun aici și acum o înșiruire de astfel de biserici, dar e foarte clar că aceste construcții luaseră „tipicul” de la Peri și câștigaseră sufragiile credincioșilor. Atât de mult, încât astăzi nu există regiune a României fără biserici în stil maramureșean. Și nu există țară în care trăiește un număr semnificativ de români care să nu aibă măcar câte o „țărăncă maramureșeană”. Fie că e vorba de Europa, fie chiar și de America. De Nord și de Sud. Căci și la Caracas avem o biserică de lemn din Maramureș. Ceea ce demonstrează că și pe acest teren primordialitățile ne aparțin. Și ne confirmă „eticheta” din titlu!

* * * * *

Maramureșul este spectaculos și fascinant în toate ipostazele sale. Și în toate ocaziile în care aici sau oriunde în Lume se rostește Numele Său sau un nume din patrimoniul Numelor Sale.

În 27 iunie a.c. s-a sărbătorit la Academia Română Centenarul Gheza Vida. A fost o ocazie cardinală pentru Maramureș de a-și „striga fiii”, alături de o figură cardinală a Maramureșului, devenită „națională” și „mondială”. Căci era omagiat cel mai mare sculptor român postbrâncușian. Pentru cei cu memorie bună, e simplu de așezat lucrurile pe răbojul timpului. În 1976, la Sesiunea festivă a Academiei consacrată Centenarului Brâncuși, Gheza Vida, devenit membru al celui mai înalt for științific și cultural al Țării în 1974, prezintă comunicarea „Cultul lemnului la români”. O pledoarie în favoarea înțelegerii unui fenomen altfel foarte clar. Brâncuși este o „culme” deosebit de înaltă pentru arta cea mai esențializată, dar până la Brâncuși sute sau mii de vârfuri fără nume au trebuit să se ridice la ceruri, prin „puterea poetică a spiritului” pentru ca apoi să începem să dăm nume genialilor-celebri. Iar din acest șir, primul mare nominalizat a ajuns și cel mai mare!

O sănătoasă filosofie a artei prezentată în fața Academiei în 1976. Și iată acum, când chiar excelentul vorbitor de atunci este omagiat, exponenții cei mai autorizați ai domeniului vin și proslăvesc creațiile lui Gheza Vida. Astfel, Maramureșul, Ținutul celor mai spectaculoase metamorfozări ale lemnului în forme de cruci, în biserici, în case, în unelte, în Tot, este recunoscut, prin Gheza Vida, pentru proeminența sa cultural-artistică, dar mai ales pentru preeminența sa ancestrală, antropologică și mitologică.

Și totul sună ca o profeție împlinită cu privire la mâna magică a lucrătorilor în lemn.

**LAUDATIO ÎPS IRINEU (IONEL) POP,
LA 60 DE ANI DE ALEASĂ VIEȚUIRE**

pr. conf. univ. dr. Ștefan POMIAN
Centrul Universitar de Nord Baia Mare
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

L-am întâlnit pentru prima oră pe ÎPS Irineu, în anul Domnului 1990, în Parohia Satu Mic, jud. Satu Mare, cu ocazia unei Liturghii arhieresti la care fusese delegat de Episcopia Maramureșului și Sătmarului, de curând înființată. Preotul paroh tocmai ce se transferase la o altă parohie, iar eu, fiind paroh în vecinătate, la Craidorolț-Crișeni-Țeghea, am preluat în suplinire parohia Satu Mic și am organizat slujba arhierescă pentru binecuvântarea lucrărilor realizate la biserică.

Am rămas cu impresia că am întâlnit arhierul care era binecuvântat de Dumnezeu cu abilități sociale de lucru în colectiv, înzestrat cu spirit de echipă și capacitate de adaptare la medii multiculturale, cu o bună capacitate de comunicare, capacități organizatorice și manageriale.

Peste ani, am dobândit ca fină pe una din nepoatele de verișor ale ÎPSale, iar în anul Domnului 2012, am slujit rânduiala înmormântării pentru unul din verișorii ÎPS, amintindu-l în cuvântul de bun rămas.

Aceste întâmplări, desfășurate în templul măreț al lui Dumnezeu, le consider realizări mai înainte rânduite, de aceea, am răspuns imediat solicitării venite din partea Bibliotecii „Petre Dulfu” din Baia Mare, ca să înscriu un cuvânt de laudatio a ÎPS cu ocazia împlinirii a 60 de ani de viață.

Din povestea vieții

ÎPS Irineu s-a născut la data de 02 iulie Anul Domnului 1953, într-o familie de țărani codreni din satul Băsești, Regiunea Maramureș, din părinții buni credincioși creștini Dumitru și Rozalia Pop. I s-a pus numele de botez de Ionel.

La vremea în care a ajuns Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a binecuvântat începutul lucrărilor de pictură a bisericii în care a fost botezat, lucrările s-au desfășurat între anii 1986-1988.

Împlinind rânduiala vremii, la vârsta de 20 de ani a fost recrutat în armată și a satisfăcut stagiul militar, în forma „terist”, ca student teolog, din toamna anului 1973 și până în vara anului 1974, la unitatea de „Vânători de Munte” din orașul Sfântu Gheorghe, județul Covasna.

Pregătirea didactică generală și de specialitate teologică:

Scoala primară și gimnazială a urmat-o în localitatea Băsești, jud. Maramureș, între anii 1960-1968.

A urmat Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, între anii 1968-1973, fiind bacalaureat în sesiunea din iulie 1973.

Cursurile Institutului de Grad Universitar din Sibiu le-a urmat în perioada 1974-1975, după care a urmat cursurile Institutului Teologic de Grad Universitar din București, în perioada 1975-1978.

Fiind admis în toamna anului 1981, în urma unui examen riguros, a urmat Studii doctorale în cadrul Institutului de Grad Universitar din București, în perioada 1981-1984, având ca specializare principală disciplina Teologia Morală, sub îndrumarea științifică a părintelui profesor universitar, teolog și filolog dr. Dumitru Radu.

A susținut teza de doctorat în teologie cu titlul „*Chipul lui Hristos în viața morală a creștinului*” la Universitatea București, la data de 4 octombrie, obținând titlul de „doctor în teologie”, specialitatea „Teologia morală”.

Între anii 1985-1988 a beneficiat de o bursă de studii în Statele Unite ale Americii, la Institutul Teologic Prezbiterian din Princeton, statul New Jersey, unde s-a specializat în cadrul Eticii sociale, având coordonator pe ilustrul profesor dr. Charles West.

În paralel cu munca de cercetare și documentare, și-a redactat o bună parte din teza de doctorat.

În S.U.A. a desfășurat și o bogată activitate ecumenică și misionară, atât în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Misionare din America și Canada, cât și în Comunitatea ortodoxă „Sfântul Fotie” din cadrul Universității Princeton, în calitate de membru activ al acesteia.

Activitatea ecumenică și de promovare a valorilor teologice și spirituale ale Bisericii Ortodoxe în general și ale Bisericii Ortodoxe Române în special, a desfășurat-o prin participări la diverse simpozioane, servicii religioase, întruniri ecumenice, prin predici și conferințe, precum și prin publicarea a numeroase articole în presa românească și americană, religioasă și laică.

În cei trei ani petrecuți în străinătate, a fost un reprezentat demn al etosului românesc peste Ocean. Iată ce scria dr. Thomas W. Gillespie, conducătorul școlii teologice de la Princeton: „Părintele Irineu Pop a adus o importantă contribuție la instituția noastră prin conferințele sale despre spiritualitatea ortodoxă și despre viața și mărturia Bisericii Ortodoxe Române. Munca sa teologică la noi a fost substanțială și prezența sa a fost o binecuvântare” (21 iulie 1988).

În straie monahale:

ÎPS Irineu a intrat în monahism la data de 01 august 1978, la vârsta de 25 de ani, în obștea Mănăstirii Sinaia din județul Prahova, unde a fost primit ca frate de starețul de atunci, protosinghelul Calinic Argatu, actualul ÎPS Arhiepiscop Calinic al Argeșului și Muscelului.

În același an, de sărbătoarea Sfintei Parascheva, la 14 octombrie 1978, a fost tuns în monahism, primind la călugărie numele de Irineu.

Peste doi ani, la aceeași sărbătoare, Cuvioasa Parascheva, la 14 octombrie 1980, a fost hirotonit ieromonah de PreaSfințitul Roman Ialomițeanul, pe atunci, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Pe lângă slujirea pastorală, a avut și ascultarea de ghid-muzeograf, îndeplinind ambele sarcini cu competență și conștiinciozitate. La 10 iunie 1984 patriarhul Iustin Moiescu i-a acordat rangul de proto-singhel.

Apoi, pentru o scurtă vreme, cuprinsă în intervalul de timp 09 iulie-26 octombrie 1989, a fost preot slujitor la Catedrala Patriarhală din București, și, ca recunoaștere a înaltei sale slujiri, a primit rangul de arhimandrit la 26 octombrie 1989, ocazie cu care a fost numit Superior al Așezămintelor ortodoxe românești de la Ierusalim și Iordan și Reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului. A ocupat această funcție din 26 octombrie 1989 și până la 04 octombrie 1990.

La Ierusalim a participat, în soborul de slujitori, la serviciile religioase celebrate la Locurile Sfinte, fiind apreciat atât în rândurile ierarhilor ortodocși de la Ierusalim, cât și în ale celorlalți reprezentanți ai cultelor religioase de acolo.

Cu tact pastoral și cu răbdare, a acordat asistență religioasă românilor așezați în Israel, precum și pelerinilor veniți în Țara Sfântă, pentru care era un ghid priceput și neobosit. Pe lângă misiunea de îndrumător al pelerinilor români, a desfășurat o susținută activitate de ordin gospodăresc și administrativ și s-a străduit în editarea la nivel înalt a revistei „Învierea” și a suplimentului ei cultural-istoric „Spirit românesc”.

Consacrarea ca Arhiepiscop:

PreaCuviosul Arhimandrit Irineu Pop, în urma recomandării Arhiepiscopului Teofil Herineanu și la propunerea Sinodului Permanent al Mitropoliei Ardealului, a fost numit de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, cu titlul de „Bistrițeanul” și a fost hirotonit și instalat în Catedrala Ortodoxă din Cluj, la 21 noiembrie 1990 în această funcție administrativ eclesială, pe care o ocupă până la 19 mai 2011, când ajunge în scaunul Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia, fiind ales în ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu 29 de voturi.

La Alba Iulia, a fost întronizat în Catedrala Încoronării din Alba Iulia în ziua de 5 iunie 2011, ca urmaș vrednic al predecesorilor: Emilian Birdaș Episcop de Alba Iulia între anii 1975-1990 și ÎPS Andrei Andreicuț, Episcop și apoi Arhiepiscop de Alba Iulia între anii 1990-2011.

Activitatea Eclesial-Episcopală:

De la hirotonirea întru arhiepiscop, prin sfinte slujbe, vizite canonice la parohii, scrieri alese și prelegeri elevate, prin participarea la diferite manifestări culturale, simpozioane, aniversări, vernisaje și prin participarea

la evenimentele de interes social și umanitar de pe raza eparhiei, PreaSfinția Sa a contribuit la sporirea spirituală și culturală a credincioșilor clujeni și bistrișeni.

În cei șaisprezece ani de arhipăstorire, a prezidat conferințele de la unele protopopiate, cursurile pastorale și de îndrumare misionară a preoților, comisia de admitere la Seminarul Teologic și de obținere a Atestatului

profesional teologic, comisia pentru examenul de capacitate a candidaților la hirotonie și comisia de examinare a candidaților pentru parohiile din mediul urban.

Printr-o astfel de activitate multifuncțională, s-a străduit a fi împreunălucrător cu Hristos la zidirea Trupului Său tainic al Bisericii.

Din anul 1994, PreaSfinția Sa a adus o contribuție deosebită la susținerea și dezvoltarea învățământului teologic universitar clujean și la formarea viitorilor slujitori ai Bisericii, prin predarea cursurilor de Morală creștină și Spiritualitate ortodoxă la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

De asemenea, a predat cursuri de Filozofia religiei la Facultatea de Drept din cadrul Universității creștine „Dimitrie Cantemir”.

Prin Sfintele Liturghii săvârșite în paraclisul Seminarului Teologic, prin întâlnirile semestriale cu elevii seminariști și prin îndrumările duhovnicești pe care le-a dat acestora, i-a ajutat să-și modeleze viața după chipul lui Hristos, Arhiereul veșnic, pe Care se pregăteau să-L slujească în vatra Bisericii străbune.

PreaSfințitul Irineu a activat și în asociații și societăți. A fost membru de onoare în Asociația de prietenie România-Israel, președinte în Asociația Filantropică Christiana, secretar al Asociației Internaționale a Studenților din Princeton Seminary.

Cu astfel de activități s-a străduit să promoveze prietenia și fraternitatea, iubirea creștină și umanismul evanghelic, conștient că este bine și frumos „să locuiască frații împreună” (Ps. 132, 1).

Ca recunoaștere a aportului la binele orașului Cluj-Napoca și „pentru contribuția deosebită la promovarea valorilor spirituale creștine în societatea românească și pentru prestigioasa activitate pe tărâm cultural”, la data de 23 decembrie 1999, d-l Gheorghe Funar, în calitate de primar ales al municipiului Cluj-Napoca, i-a acordat titlul de *cetățean de onoare al municipiului Cluj-Napoca*.

În anul 2000 a fost ales președintele Comisiei locale de Bioetică.

Activități universitare:

În perioada 1985-1988 a fost membru activ al Universității Princeton.

În 18 februarie 2009 a fost ales membru de onoare al Marelui Senat al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

La 21 noiembrie 2010 i s-a conferit titlul de Profesor Honoris Causa din partea Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

În perioada 2001-2011 ocupă funcția de conferențiar universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

De la 01 octombrie 2011 și în prezent este Conferențiar Universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia.

Bun cunoscător al limbii franceze ca utilizator experimentat, utilizator elementar al limbii engleze.

Utilizator al instrumentelor Microsoft Office.

Activitatea de cercetare teologică și științifică:

Pe lângă activitatea pastoral-misionară și didactică, a desfășurat o impresionantă muncă de cercetare științifică, concretizată într-un mare număr de studii, articole, recenzii și predici, publicate în diverse reviste și periodice din țară și din străinătate.

De asemenea, este autorul a șaisprezece cărți și a două traduceri. Un interes aparte a avut pentru semănarea cuvântului lui Dumnezeu, elaborând trei volume de cuvântări duhovnicești.

O preocupare constantă a avut pentru Țara Sfântă, reliefată în patru lucrări: despre așezămintele noastre românești de acolo, despre sanctuarele și locurile de pelerinaj, despre Sfântul român Ioan Iacob de la Hozeva și despre Lumina Sfântă.

În aceste lucrări, își dezvăluie iubirea pentru Patria pământească a lui Hristos, unde pietrele vorbesc despre mântuirea pe care Dumnezeu a făcut-o „în mijlocul pământului” (Ps. 73, 13).

A publicat studii și articole în diverse ziare și reviste, în marea lor majoritate cu caracter moral, pastoral și duhovnicesc.

Activitatea de cercetare teologică și științifică s-a concretizat în articole, studii și volume de carte publicate în edituri consacrate și recunoscute în țară și peste hotare:

Mănăstirea Sinaia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, 40 de pagini;

Așezămintele românești de la Ierusalim și Iordan, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, 126 de pagini;

Icoana de la Nicula, Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca, 1994, de 72 de pagini;

Pavăza credinței, Editura Omniscop, Craiova, 1994, de 220 de pagini;

Țara Sfântă, arena operei mântuitoare, Editura Universal Dalsi, București, 1994, de 288 de pagini;

Monahismul, chivotul neamului românesc, Editura Omniscop, Craiova, 1995, de 88 de pagini;

Băseștiul și ilustrul său bărbat George Pop, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1995, de 160 de pagini;

Mărturisirea nădejzii, Editura Omniscop, Craiova, 1995, de 220 de pagini;

Împărăteasa cerului și Mama noastră, Casa de Editură Dokia, Cluj-Napoca, 1996, de 159 de pagini;

Preoția și arta pastorală, Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca, 1997, de 130 de pagini;

Cuvântul dragostei, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, de 218 pagini;

Sfântul Irineu de Lyon, Editura Cartimpex, Cluj-Napoca, 1988, de 110 pagini;

Sfântul Ioan Iacob, sibastrul român de la Hozeva, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, de 144 de pagini;

Pâinea vieții și paharul mântuirii, Editura Aletheia, Bistrița, 2001, de 104 pagini;

Chipul lui Hristos în viața morală a creștinului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, de 446 de pagini;

Curs de bioetică, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, de 156 de pagini.

Activitatea de traducător s-a concretizat în traducerea a două lucrări cu un conținut duhovnicesc:

Maica Alexandra, *Sfinții Îngeri*, Editura Anastasia, București, 1992, de 310 pagini;

Pr. prof. dr. John Breck, *Darul sacru al vieții*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2001, de 358 de pagini.

Întru mulți și fericiți ani, ÎPS Irineu, la ceas aniversar!

Baia Mare, 2013

ARHIEREUL LUMINAT ȘI NEOBOSIT

pr. Milan BĂLAN
Inspector Bisericesc
Episcopia Maramureșului și Sătmărilor

În vremurile în care unii suflau în jăratecul credinței românești, cu intenția de a-l stinge, iar acesta se aprindea din ce în ce mai tare, eu aveam vârsta la care copiii încep să viseze cu ochii deschiși. Unii copii căutau să-și petreacă vacanțele pionierești în tabere la munte sau la mare... Eu din mila Bunului Dumnezeu m-am întâmplat – cu bună rânduială, în vacanța de vară a anului 1978 la mănăstirea Sinaia. Aveam 12 ani, eram un copilandru care descoperisem o lume într-o altă lume...

În dangăt de clopote și în cântec de toacă, mulțimea călugărilor și a credincioșilor dădeau mărturie despre credința pe care porțile iadului comunist nu au biruit-o.

Locul plin de rugăciune și de har produce o fascinație sfântă, pe care o porți cu tine tot restul vieții.

Școala teologică începea de-acasă, iar mănăstirile erau „academia cea mai înaltă” a celor cu râvnă pentru „casa Domnului”.

Fiecare călugăr, fiecare frate, lucra în mănăstire cu toată dăruirea cu talanții pe care îi avea.

Așa l-am întâlnit pe cel care era „fratele Irineu”: chip luminos și neobosit pentru a citi, pentru a învăța din Sfintele Scripturi și din scrierile Sfinților Părinți. Era nelipsit de la rugăciunile rânduite în mănăstire și își petrecea restul timpului în studiu ziua și noaptea.

Eu, la vârsta aceea nu înțelegeam toate tainele dogmelor și ale teologiei, însă după însuflețirea cu care vorbea celorlalți aveam suficientă pricepere de a înțelege că fratele Irineu a pornit pe un drum al cunoașterii Lui Dumnezeu prin studiu și trăire.

Din șoptele fraților și ale călugărilor din obște mai înțelegeam că este unul din tinerii „cu mulți talanți”, care „va ajunge mare” și va face cinste Bisericii.

Anii au trecut, eu nu mai sunt copilandru de 12 ani, iar „fratele Irineu” este arhiereul luminat și neobosit – Arhipăstor al Bisericii și vrednic lucrător în via Domnului.

Iată cum Bunul Dumnezeu pe toate le rânduieste la locul lor: și firea lucrurilor, a naturii, și pe oameni – deopotrivă.

AMINTIRI DESPRE TOHAT – 2013

Valeria HOROTAN, pictor

Poate părea ciudat că spun amintiri despre Tohat, fiind în Tohat. Pe malul Someșului, nu departe de orașul Ulmeni, se află micuța localitate Tohat, devenită parte a orașului Ulmeni, un fel de cartier al acestuia. Este special Tohatul? De bună seamă – altfel de ce ar scrie cineva despre Tohat?! Aici, în Tohat, s-a născut Petre Dulfu, părintele minunatului Păcală.



Petre Dulfu

Poetul, cărturarul Petre Dulfu s-a născut în 10 martie 1856 în Tohat, fiind fiul Gafiei (fiica preotului Ioan Bran) și al lui Chifor Dulfu. După cum afirmă Iulian Sălăjan, autorul monografiei „Tohat, străveche vatră românească de sub Codru”, ediția a doua, 2000, Petre Dulfu a fost socotit „elev excepțional cu laude și sârguință”. În anul 1881, Petre Dulfu a devenit primul tohătan care a obținut diploma de doctor în filosofie.

Dorind să-și continue studiile în străinătate, a luat drumul pribegiei, plecând la București. Nu a reușit să plece în Franța, așa cum a dorit, dar s-a dedicat învățământului mai bine de patruzeci de ani. A scris peste treizeci de manuale despre predarea limbii române, dar și de etică și estetică, a făcut traduceri. Toată munca sa a contribuit la creșterea calității învățământului românesc, la creșterea prestigiului școlii românești și, incontestabil, al satului său natal, pe care l-a purtat în suflet ca pe o icoană întreaga viață.

Păcală este personajul pe care l-am îndrăgit și iubit din copilărie, din poveștile spuse uneori de tatăl meu, iar mai apoi deslușite în cărțile de povești. Mi-l imaginam tânăr, frumos, hâtru și deștept. Ce mai, Păcală al meu a fost întotdeauna cel mai grozav personaj din lumea aceasta!

Nu a făcut rău, dar a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a îndrepta răul. Hâtru fiind, a folosit metode educaționale pentru a-i corecta și îndrepta pe cei din jur care greșeau. Cu alte cuvinte, nu a dorit moartea păcătosului, ci îndreptarea sa, așa cum se spune și în Sfânta Scriptură.

Imaginația a mers până la sursa primordială a răului, la Necuratul, pe care Păcală al nostru a reușit să-l exaspereze, tot din dorința de a-l corecta, de a-l îndrepta.

* * *

Gândurile-mi rătăcesc pe ulițele satului copilăriei lui Petre Dulfu... Nu mai este casa poetului... Nu știu cine și în ce împrejurări a dărâmat-o. În grădină, găsim resturi de cioburi din vase ce-au aparținut familiei Dulfu, pietre care au făcut parte din fundația casei sau din acareturile lor. Năluca Păcală sau, poate... Tândală... trece pe ulicioară în timp ce eu împărtășesc un splendid apus cu năluca Petre Dulfu, urmărind în zare dealurile molcome ale Mânăului...

De peste zece ani, grădina poetului ne aparține nouă. În viață, neconținut, ni se întâmplă lucruri fascinante pe care le „girează” pentru noi Bunul Dumnezeu, fiind parte dintr-un dar divin special – viața – cu componente unice, zilnic. Ar trebui să fim recunoscători zilnic pentru tot ce ni se dăruiește, dar, prea ocupați cu lucruri mărunte, nesemnificative, uităm... Mai apoi, visăm alte nimicuri, iar uităm de lucrurile esențiale... și, pe nesimțite, ni se scurtează firul vieții.

* * *

A fost un an în care nu prea erau prune și mi se făcuse un dor nebun de prune. De unde să iau? Nu erau și nu erau, dar subconștientul meu visa neobosit prune! Într-o zi, mergând cu soțul meu cu mașina spre Buiș, la casa bunicilor săi, să cad din mașină de uimire – într-o curte, nici nu știam ce localitate era, o femeie și două fete culegeau prune! Disperată, i-am strigat soțului meu să oprească, să oprească pentru prune. Ce să facă bietul om cu o așa ciudățenie, a oprit, iar eu am cerșit rușinată de o așa poftă, câteva prune... Sub corcoduș era covor de fructe brumării, mai încolo un alt pom cu fructe roșii, un altul cu fructe galbene... o nebulie cromatică! Aveam senzația că am intrat direct în rai! Merii de vară, patru la număr, gemeau de mere de vară, roșii cu galben, o splendoare. Florica, femeia cu fetele, Măriuca și Emilia, adunau pentru proprietari fructele căzute. Din cauza belșugului de rod, ele erau suprasaturate de-atâtea fructe. La auzul rugăminții mele de a-mi da câteva prune, s-au veselit brusc, iar Măriuca mi-a zis: „Doamnă, batăr veniți și luați-le cu tătu”. Nu am înțeles cum să le iau, dar Florica mi-a spus că proprietatea este de vânzare. Abia atunci am realizat că în spatele meu se afla o casă veche, tristă, cu un colț gata să cadă. Mă gândeam că-mi dorisem eu prune tricolore, dar nu și casă... Mi-am luat câteva prune într-o punguță, Florica mi-a dat și mere, „Să vă faceți o prăjitură cu mere, că sînt bugăte...” – și-am plecat la mașina în care mă aștepta contrariat soțul meu... Peste câteva luni, s-a vândut apartamentul soacrei mele din oraș și s-a cumpărat „cu tătu” casa și grădina familiei urmașilor lui Petre Dulfu. Nu am știut nimic despre istoria locului, dar am aflat în timp. L-am întâlnit pe domnul Iulian Sălăjan, autorul monografiei despre Tohat, pe urmași ai familiei poetului. Pe cei care sunt plecați în America nu i-am întâlnit... Din acel moment, tot mai multe informații au venit spre noi, despre Tohat și tohătani, despre Petre Dulfu și ai lui, care mai viețuiesc în aceste locuri. M-am reîntâlnit cu Păcală și întâmplările sale, cu istețimea și glumele sale corectoare. Am constatat că timpul nu a estompat iubirea mea pentru poet, dar nici pentru eroul său unic.

Casa necesita reparații și am început să le facem. În una din zile, soțul meu ridică vechea dușumea spre a o înlocui cu alta nouă, când a sunat fiul nostru, Horia, întrebându-l ce facem. Acesta i-a spus printre altele că sapă după oala cu bani îngropată în casă. Răspunsul lui Horia a fost unul pe măsură: „Mă, tată, trebuia să iei castelul lui Pocol decât să fi cumpărat casa tatei lui Păcală..., poate aveai o șansă”.

Uitându-mă la localnicii care trec pe stradă, pe ulicioară, pe duleu, pentru a ajunge la pământurile mănoase din lunca Someșului, la biserică sau „temeteu”, în momente triste, văd cum păstrează un anume parfum și o oarecare nostalgie a unor timpuri demult apuse. Poetul a plecat demult la cele veșnice, dar gândurile sale au rămas încrustate în cărți, în mințile și sufletele celor rămași.

* * *

Domnul Bran, pensionar, posesor al unui atelaj tras de doi cai frumoși, a venit să ne aducă lemne de foc. După ce s-au descărcat lemnele, soțul meu l-a invitat, conform bunelor tradiții, la o țuiculiță de fructe, iar eu l-am invitat la o cafeluță. Momentul de odihnă l-a încrustat cu versuri de-ale lui Petre Dulfu. Este impresionant să-l asculți pe domnul Bran recitând cu atâta patos versuri care răsună firesc, fiind legate de realitatea vieții cotidiene locale. Oboseala i s-a topit ca prin farmec, ochii i s-au însuflețit șugubăț, și versurile au prins să curgă cu încântare. A fost vorba despre toate: despre stăpânul ce și-a nedreptățit argatul, despre femeia ce și-a înșelat soțul, despre tineri și bătrâni, frumoși și urâți, despre bine și rău, despre preot și săteni, despre viață și moarte. Prinsese a se însera când domnul Bran s-a adresat cailor săi cu afecțiune și tandrețe, chemându-i acasă să se odihnească: „No, haideți, dragilor, acasă, că ia, amu asfințește soarele și și mâine-i o zi”. Au plecat agale, dar nu înainte de a ne fi cerut iertare dacă ne-a obosit.

Spre Mânău, soarele asfințea lăsând în urmă splendori cromatice unice. Poate din stele, Petre Dulfu s-a înduioșat de frumusețea și ineditul momentului, și-a dorit să ne amintească de câte ori s-o fi bucurat și el de imagini asemănătoare și totuși unice.

Noi continuăm să ne bucurăm de splendorile locului, așteptând cu drag s-o sărbătorim în iunie pe lelea Lotica Morariu care va împlini, cu sănătate și bucurie, o sută de ani. Fiind mai slăbită și mai ostenită, nu am putut să mă bucur de talentul dănei de recitator, dar sătenii spun că este minunată. Aniversarea sperăm s-o prindă în bună sănătate sufletească, mintală și trupească, spre bucuria tuturor. Someșul, în drumul său, va glăsuși și despre cei ce viețuiesc acum pe malul său. Pricasna cântată de profesoara Ana Mateșan însoțește unduirea Someșului. Vor fi lucruri bune și rele, frumoase și urâte, împliniri și dezamăgiri, lucruri vesele și triste... viață. Cine știe, undeva, în grădină, acolo unde-și creează soțul meu livada de peri și alți pomi fructiferi, să descopere vreo comoară îngropată de... Păcală.

DESPRE VIRTUȚILE CREȘTINE ALE LUI PĂCALĂ

Ioana DRAGOTĂ

Aparțin unei generații pentru care Păcală încă a mai fost un personaj familiar. Bună parte din părinții și bunicii noștri știau pe de rost părți întregi din *Isprăvile* lui (cum recitau și *Gruia lui Novac*, dacă tot e să amintim popularitatea extraordinară de care s-a bucurat opera lui Petre Dulfu în Ardeal, grație și răspândirii ei prin *Biblioteca populară* a ASTREI¹.

De ce le plăceau *Isprăvile lui Păcală*? Pentru că erau la îndemână, pentru versificația curgătoare, pentru că le satisfăceau spiritul justițiar și pentru că se regăseau în personajul emblematic, isteț, plin de umor². Dacă acceptăm că Petre Dulfu doar a sintetizat și versificat, neintervenind major în configurația personajului popular, atunci, cu siguranță, trebuie să găsim în profilul psihologic al acestuia și virtuțile creștine. (Azi, Păcală se pare că a pierdut pasul cu vremurile, deoarece nu e „șmecher”, „miștocar”, nu se „învârte”, iar spiritul popular pare a fi decăzut la vulgarul Bulă, care are un cu totul alt mod de a face pe prostul.)

Credeam că îl cunosc pe Păcală bine, până când am reluat, acum câțiva ani, lectura *Isprăvilor lui Păcală* – provocată fiind de apariția cărții „*Patologia*” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății* a doamnei Angela Monica Jucan, lucrare extrem de interesantă, care izbuteste aproape imposibilul: descifrarea personajului în cheie nouă, demers cu atât mai dificil cu cât drumurile spre Păcală sunt ultrabătătorite și șabloanele adânc fixate.

Reluarea unei lecturi este o întâlnire cu noi înșine. Ne putem recunoaște sau nu, putem măsura schimbarea pe care timpul a produs-o în noi. Cu atât mai mult când vine vorba de lecturile din copilărie și pierderea inocenței. Nu altfel s-a întâmplat cu *Isprăvile lui Păcală*. Vecinătățile cu Nastratin Hoge sau cu Esop sunt de domeniul evidenței. Uneori, vagi și subțiri fire îl leagă de Socrate și Ulise sau de budiștii Zen rătăcitori. Dar de ce mi-au venit în minte fericiții nebuni într-un Hristos?³ Este acest lucru chiar atât de

¹ „*Isprăvile lui Păcală* (Epopoe populară în 24 de cânturi, cu ilustrațiuni de Jiquid și Hlavsa, București, [Tip. și Fond de litere Thoma Basilescu], 1894), operă care îi aduce consacrarea pe tărâmul literelor românești și care a fost distinsă cu Premiul „Eliade-Rădulescu” al Academiei Române. „Cartea a avut o răspândire extraordinară, cunoscând nu mai puțin de 23 de ediții într-un răstimp de 70 de ani. Este semnificativ faptul că autorul nu și-a considerat opera niciodată încheiată, operând, la fiecare ediție, unele modificări.” Laura Temian. *Petre Dulfu : contribuții bibliografice și documentare*, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2003.

² Când se numesc cei mai buni scriitori români pentru popor, nu poate lipsi, lângă Creangă, I. Pop Reteganul, I. Agârbiceanu etc., numele lui Petre Dulfu, îndrăgît de întreaga suflare românească de la sate. [...] // Dovada cea mai bună despre importanța scrierilor populare ale jubilarului este faptul că din cele 16 lucrări pentru popor s-au răspândit până acum (1927) peste 300.000 ex., pretutindeni unde se vorbește românește (v. „Omagiu”, pag. 22). Din „*Isprăvile lui Păcală*”, care a apărut în volum pentru întâia oară în 1895, s-a vândut din sept. până în iunie întreagă ediția I, de a trebuit să se tipărească repede o ediție populară (v. Biogr. În „Bibl. p. toți”, la „*Legenda țiganilor*”). Astăzi a ajuns „*Păcală*” la ediția a X-a, o ediție cu care nu se pot lăuda multe cărți românești. // Trebuie să auzi bobotele de răs sănătos din prilejul lecturii în fața poporului a cânturilor din „*Isprăvile*” năzdrăvanului Păcală, erou popular, ca să pricepi cât de mare este influența acestei cărți. Un tânăr membru al „*Astrei*” noastre ne povestea că bacii de la stână și sătenii dintr-un sat îl ascultau cu răsuflarea reținută când le-a citit, în vacanță, această fericită plămuire, îmbinată din spiritul poporului românesc și colaborarea istețată a scriitorului român. Și ca tânărului cetitor se va fi întâmplat și altor mii și mii de cetitori, spre binele literaturii românești, fiindcă cetitorii aceștia au fost doar pionierii scrisului românesc. // Aproape nu trece săptămână să nu primim la „*Astra*” din Sibiu câte o scrisoare cu litere mai șugubețe, dar compusă de câte un suflet cu atât mai prețios, scrisoare, în care suntem rugați să trimitem nutremânt sufletelesc pe sate: „*Isprăvile lui Păcală*”, „*Gruia lui Novac*” de P. Dulfu. Ca să poți vorbi astfel poporului cum o face dl. D. e un mare merit. Ar trebui să avem acum nu unul, ci 20 de Petre Dulfu, în România întregită. Petre Dulfu : [articol omagial cu ocazia retragerii lui Petre Dulfu din activitatea didactică]. În „*Transilvania*”, 58, nr. 8-9, aug.-sept. 1927, pp. 317-320.

³ Păcală pare uneori a fi în vecinătatea sfințeniei. În *Fericiții nebuni pentru Hristos* (București, Editura Anastasia, 1997, pp. 6-7), Ioan Kovalevsky scrie: „Acești slăviți nevoitori – acești însuflețiți de o nestinsă râvnă și de o înflăcărată dragoste de

deplasat? Dacă voi încerca să explic această înrudire, nu voi cădea în capcana unei lecturi pătinoare, știind de la bun început ce vreau să demonstrez, fabricând argumente acolo unde ele nu există? Nu știu.

Cu ce să încep? Cu episodul uluitor al ascensiunii lui Păcală la Rai? Dar poate că e mai bine să încerc să-mi dau seama cum de a ajuns creatorul popular să-i rezerve lui Păcală acest rarisim har. Pentru că, dacă în poveștile lui, țaranul român acceptă posibilitatea întâlnirii cu Dumnezeu care, însoțit deseori de Sfântul Petru, se preumblă pe pământ să-i cerceteze pe oameni, urcarea în trup la Rai nu e la îndemâna oricui.

Deci... cine e acest Păcală? El e „năzdrăvanul din născare, / Cea ce-n isprăvi istețe pe pământ pereche n-are; / Cel ce-n cale-i nici de oameni, nici de draci nu se-nspăimântă, / Ci-a juca pe toți mi-i face cum din fluier el le cântă.” Să nu uităm că „năzdrăvan” are sensul de înzestrat cu calități suprafirești.

Și mai e un rătăcitor. Deși drumurile lui nu par să aibă vreun scop, el face o călătorie de cunoaștere și îndreptare a lumii pe care o străbate în lung și lat, dar și în sus și jos – de la anticamera Iadului (moara dracilor) până în Rai – înfățișându-se lui Dumnezeu, experiență inaccesibilă muritorilor de rând. Vorbind de multe ori în dodii, încearcă să refacă ordinea lumii și să o scoată din mrejele învrăjbitorului. Nu oamenii căzuți, ci scăderile lor morale sunt vizate. Păcală îi smerește pe toți, îi îndreaptă pe unii, îi nimicește pe alții, sau, mai bine zis, îi lasă să se autonimicească, pradă propriilor păcate și fantasmă, administrând leacurile adecvate, chiar dacă sunt amare.

Mi se pare evident faptul că Păcală se bucură de protecție divină, altfel nu se poate explica cum acest „nătâng” și „gură-cască” ce-ți „părea când îl vedeai” reușește să ducă la capăt „toate-așa de minunat, / Că, de fapta-i săvârșită, locului stăteai mirat” și cum reușește întotdeauna să scape cu bine din cele mai primejdioase situații. Este, de asemenea, un profund cunoscător al firii omenești, reușind să anticipeze intențiile celor care vor să-i facă rău. El ia lucrurile așa cum sunt și se lasă cu încredere în voia sorții.

Una din trăsăturile care mă cucerește la Păcală este lipsa lui totală de griji, nu se zburciună zadarnic, nimic nu-l smintește – pare să fie ilustrarea perfectă a îndemnului biblic „lasă zilei de mâine grija ei” – întreținută de lipsa de atașament față de bunurile materiale, nu urmărește câștigul (fără să-l disprețuiască), nu ia niciodată ce nu-i aparține, nu-i lipsește dacă nu are, dar nu refuză dacă primește, fără să ia mai mult decât ce socotește el că i se cuvine, fapt care îi asigură deplina libertate și o continuă stare de bună dispoziție.

Iată câteva exemple. „Uite-acuma... prețul vacii, am de unde mi-l lua! / Și-a luat... comoara toată? Aș! luă doar banii săi, / Cât avea să ia pe vacă: tocmai patruzeci de lei. / Îi vârî-n chimir pe urmă... – Bun rămas! grai voios / Și plecă, lăsând acolo ceilalți bani grămadă jos”. Sau „În bănet ei își vârără mâinile cu lăcomie, / Îndesară prin șerpăre cât putut-au îndesa. / Iar Păcală? El plecat-a fără să ia... nici o para!” Și încă: „Dar zărind prin iarb-atâtea lucruri scumpe risipite, / Colo, saci cu bani, alături, scule d-aur strălucite: / Se putea cu mâna goală s-o zbughească? Cei mai mari, / Iau și bani, aleg și scule de prin saci de la tâlhari. / Iar Păcală? sta deoparte... la-nceput, doar îi privea, / Ca să ia ceva și dânsul, nici prin minte



Dumnezeu – au renunțat de bunăvoie nu doar la toate comoditățile și bunurile vieții pământești și la toate avantajele vieții sociale, la cele mai apropiate legături de sânge și rudenie, ci au renunțat, în deplină cunoștință de cauză, și la ceea ce deosebește, în mod esențial, omul de celelalte ființe de pe pământ: modul obișnuit de utilizare a rațiunii, asumându-și, de bunăvoie, înfățișarea de om care nu este în toate mințile și, uneori, și de decăzut moral, care nu cunoaște nici decența, nici rușinea, și care își îngăduie uneori căderi în ispită.

nu-i trecea. / Când deodat-un sac zărește, plin tot... numai cu tămâie. / – Lucru sfânt! păcat, pe mână tâlhărească să rămâie! / Vino, sacule, tu-ncoace! Și pe-un umăr l-a săltat. / Din grămada de scumpeturi doar atât el a luat!”

Acest sac cu tămâie, pe care Păcală îl aduce ofrandă lui Dumnezeu, îi prilejuiește nemaipomenita ascensiune la rai, condus de un înger. Și pentru prima și singura oară îl vedem pe Păcală cuprins de sfială, odată ajuns în fața Tatălui Ceresc, acolo unde toate măștile cad. Dumnezeu vrea să-i răsplătească darul și îl pune să-și aleagă orice dorește, drept plată. „De-ale Tatălui cuvinte părintești îmbărbătat, / Își roti Păcală ochii prin lăcașul minunat. / Ce era pe-acolo... Doamne! Ce de lucruri de minune: / Nu-i condei ca să le scrie, nici grai să le poată spune! / Când deodată, printre-atâtea frumuseți dumnezeiești, / Și-ntr-un unghi zărește-un fluiet, mic! un fleac! nici să-l privești! / Și grăiește: O, Stăpâne! Pentru jertfa-mi ne'nsemnată, / De la Tine... sănătate!... n-așteptam vro altă plată. / Dacă totuși vrerea Ta e să-mi aleg un lucru... hai! / Vezi în colț coala un fluiet? Doar pe-acela să mi-l dai! / Din mulțimea de scumpeturi, auzind c-atât el cere, / Doar un fluiet, ș-alt-nimica, Domnul răsese cu plăcere. / – Cum se poate? Tatăl lumii în locașu-i când te cheamă, / Nu găsești să-i ceri, băiete, nici un lucru mai de seamă? / Ia mai stăi și te gândește! Trai îndelungat... voiești? / Vrei soție... credincioasă? / Vrei... averi împărătești? / – Urzitorule al lumii! încă de copil doream, / Când flăcău voi fi, un fluiet ca acesta eu să am. / Dacă ții să-mi faci plăcere, dă-mi-l, Te milostivește! / Robul Tău smerit nimica alte-celea nu dorește. / Ce putea să mai răspundă la aceste vorbe Tatăl? / Semn făcu să i se-aducă fluietul cerut: – Ei, iată-l, / Dacă nu vrei alte bunuri... fericit să-l stăpânești! / – Mulțumesc! Ferice, Doamne, și Tu-n veci să-mpărătești! / Cuvântând așa, Păcală din nălțimi strălucitoare / Spre pământ simți că-ncepe iar domol să se coboare”.

Ni se relevă acum inocența și smerenia lui Păcală în toată splendoarea lor. De aici și neadecevarea lui Păcală la lume, în care este „un Adam întârziat în starea lui inițială, doar că nimerit acest Adam într-o lume coruptă”. El „care, într-o lume sănătoasă, ar reprezenta generalitatea, aflat într-un mediu viciat, figurează particularitatea”⁴.

Într-un fel, Păcală este tot timpul cu un picior în Rai. Nici nu ar putea fi pe de-a-ntregul în lume, pentru că nu funcționează după regulile ei, de unde și eșecul previzibil al tentativelor lui de a se așeza la casa proprie. Nici măcar cuvintele nu le înțelege în același chip, părând a păstra ceva din știința primordială a înțelesului lor propriu. Este foarte „ascultător” și face lucrurile „întocmai” cum i se spune, aducându-și interlocutorii la exasperare (frații, soția, popa la care se tocmește argat ca să-l vindece de răutate). Mai mult, Păcală nu irosește cuvinte, totul este spus cu rost, „nu grăiește în deșert”.

Este o combinație de ascet și om de lume, așa că nu trebuie să ne mire faptul că, după coborârea din Rai, își amână întoarcerea între semeni ducând o viață de pustnic (în maniera lui), bucurându-se de frumusețea Zidirii și dând slavă Ziditorului: „Când pe munte-a pus piciorul, cruce și-a făcut voios, / Apoi s-adânci-n desimea codrului întunecos. / Și sub câte-un brad la umbră, fără grijă de nimica, / Sta, cânta cu drag din fluiet, cât de mare-i ziulica. / Brazii, auzindu-i cântul, ramurile-și clătinau; / Păsările, fermecate, pâlcuri prin văzduh săltau.”

Însă nu se poate împotrivi menirii pe care o are, lumea îl așteaptă cu năravurile ei de îndreptat. „Dar s-a săturat la urmă prin păduri de hoinărit, / Și-ntr-o zi, din munți pornește către șesul înflorit. / Tot coboară, pe-o potecă, merge... până dă de-un sat.”

Întâmplările care se succedă relevă noi și noi fațete ale personajului. Istețimea este atotprezentă, tot așa cum prostia celorlalți este mereu taxată: „și, ca el, la gard prostia cine mai știa s-o lege?”, pentru că prostia, așa cum afirmă N. Steinhardt, este un mare păcat.

Incredibila stăpânire de sine, prezentă și ea în mai toate pățaniile, se reliefează cel mai pregnant în episodul *Păcală argat*, când face înțelegerea că aceluia care se va mânia primul i se va tăia o fâșie de piele de pe spinare. Însă joacă cu cărțile pe față și își avertizează de la început viitorul stăpân: „Aș! te văd om bun, părinte; nu-s nici eu cum ți se pare” – cine are urechi de auzit, să audă.

Probele la care este supus îi evidențiază ingeniozitatea, consecvența și curajul. Reușește să se achite de cele mai imposibile și fanteziste sarcini, în modul cel mai păgubos pentru lacomul stăpân. Dacă nu are altceva la dispoziție, nu ezită să înjuge la car fiarele pădurii. Antologic este și episodul cu moara dracilor, pe care nu numai că îi biruiește prin răs, dar îi mai și păcălește. „Auzise și el vorba că pe-acolo draci s-adună, / Că de intri-n moara ceea, noaptea: sănătate bună! / Dar el nu știa ce-i frica. Vrea să vază cum sunt dracii. / Trase-n față deci cu carul, și-a cărat în moară sacii.” Păcală nu se ocupă cu anticiparea întâlnirii ci își vede de nevoile imediate. „Stăi! își zice-n gând flăcăul. Sunt flămând. Să-mi vază în pace /

⁴ Angela-Monica Jucan. *Un rol terminal: Păcală*. În „Bibliotheca septentrionalis”, an. 11, nr. 2 (21), 2003, pp. 14-15.

De cinat, pân' una, alta. Și pe vatră foc își face. / Dintr-un vreasc, apoi frigare cu briceagul își cioplește, / O felie de slănină în frigare-nțepenește / Și-o-nvârtește-ncet deasupra jarului, ca să se frigă. / Când de-a-fară, numai iată că aude-un glas ce-i strigă: / – Cine ești tu, măi! din moară? Dup-aceea, buf! Deodată / ușa morii se deschide, cu putere-n lături dată, / și... răsare-un drac. Păcală, de pe scaun, de la foc, / îl măsoară cu privirea, făr-a se clinti din loc: / – Uite-l, mă! ha-ha! sărmanul! Negru, ca din smoală scos! / Gol de tot! cu coarne-n frunte! Și ce coadă are-n dos! / Vasăzic-așa sunt dracii? Aoleo! da' sluți mai sunt, / De-or fi toți la fel cu ăsta, prăpădi-i-ar Domnul sfânt! / Și s-a pus p-un răs cu hohot." Curajul în fața răului este una din virtuțile creștine supreme. Iar Păcală îl are din abundență. „Altu-n locul lui, atuncea, mai c-ar fi murit de frică. / Dar el, în picioare țațoș ridicându-se de jos, / și privind pe draci în față, le răspunde mânios: / – Cum ce cat p-aici? Aceasta, unde ne aflăm, nu-i moară? / Iacă sacii, după ușe! Am venit să macin doară! / La o moară cumsecade socoteam aici că viu... / Că un cuib de hoți vi-e moara, d-unde se putea să știu?" Din această întâlnire nu putea scăpa cu bine numai un om cu cugetul curat.

Netulburat, argatul Păcală trece prin întâmplări grozave, lăsând în urma lui pagube teribile și trei morți. I se pot pune aceste tragedii în seamă? Este Păcală bun sau rău, în aceste condiții? Aș spune mai degrabă că e dincolo de bine sau rău. El își ascultă stăpânul, care cade astfel victimă propriilor viclesuguri, uneltiri, răutăți, lăcomii și dorinței de răzbunare. Nu vedem la Păcală nici un semn că s-ar bucura de nenorocirile ce se abat asupra acestuia. Mai mult, deși de regulă este foarte meticulos în privința îndeplinirii rămășagurilor, îl iartă în final. Rolul lui pedagogic se încheie. „[...] Dar lui Păcală inima i s-a-nmuiat: / – Nu-ți fac nici o-nțepătură!... Iacă! zise. Ești iertat! / Ridicându-i sacu-n urmă, îi turnă din el sub nas, / Jos pe pajiște grămadă, cărțile: – Na, bun rămas! / Eu mă duc... Pe cărți, părinte, să citești, când îi voi. / Sacu-l iau cu mine însă, că la drum... mi-o trebui. / Doar atâta-ți iau simbric! De-azi, te las cu Dumnezeu! / Astfel glăsui flăcăul, și-a plecat în drumul său.”

Să nu uităm că, la fel ca oricare dintre „victimelor” păcălelilor, nici popa cel lacom nu a fost fără apărare sau scăpare. Oricând putea alege binele, dar a preferat să persevereze în rău, expunându-se consecințelor faptelor sale. Nu Păcală i-a administrat pedeapsa, el doar l-a pus în situația de a și-o administra singur.

Ce mai face Păcală în continuarea drumului său? Scapă o tânără fată de la o căsătorie silită, vindecă de nărav o nevastă adulteră. Mereu vigilent și intransigent, intervine în toate situațiile de decădere morală.

I s-ar putea reproșa că minte. Minte de stinge, de îngheață apele, toarnă gogoși. Așa este, dar nu constrânge pe nimeni, nu îndeamnă pe nimeni la fapte, doar prezintă „oportunități” și de cele mai multe ori minciunile sale sunt atât de sfruntate, de absurde, exagerează atât de grosolan, încât un strop de judecată le-ar fi suficient celor care îl ascultă să-și dea seama de acest lucru. Dar orbirea dată de propriile scăderi – lăcomie, beție, desfrâu, mândrie – îi face să-și dorească să creadă, pentru că așa vor. Și cred, chiar dacă asta înseamnă să caute copaci cu ouă sau să sară în apa adâncă să caute cirezi de vite grase pe tărâmul celălalt, deși ei au de toate acasă.

Fără a-i sta în fire, dat fiind dezinteresul lui pentru bunurile materiale, Păcală poate fi un bun gospodar. Minte iscusită și pusă pe păcăleli și-ar putea-o folosi în scopuri rele, dar nu vrea: „– Măi fărtați! N-am pus mâna, pân-acuma, nici pe-un ac străin, v-o jur: / Dar de-aș vrea, eu și cămașa de pe om aș ști s-o fur / Fără să mă simtă omul...” Este „suflet bun”, nu are ascunzișuri: „Mi-am ascuns de voi pân-astăzi, eu, vro faptă, sau vrun gând?” (câtre frații săi), el păcălește, nu înșală, face ca prostia și răutatea oamenilor să se întoarcă împotriva lor ca un bumerang. Iar dacă află lucruri rele despre cineva, nu-l „toarnă”, ci îl aduce în situația de a se da singur în vileag, fără echivoc.

Cum am mai spus, tentativele de a fi om la locul lui eșuează. Lumea îl respinge, fie pentru intransigența lui morală: „Ci sătenii – hoți cu toții, spre fărădelegi porniți / C-un așa om printre dânșii, nu puteau dormi tihniți. / Și-nvârteau deci la șuruburi: doar din sat îl vor urni!”; fie din invidie pentru chiverniseala lui: „Dup-un an de străduință, n-avea prin împrejurime / Rosturi, casă mai de seamă, ca Păcală, nime, nime.” Căsătoria se dovedește și ea a fi un eșec.

„Na!... mai fă-te om de treabă, precum inima-ți dorește. / Lasă-n pace lumea, vezi-ți doar de treburi și de casă! / Apoi cum să lași în pace lumea, când ea nu te lasă?” – este concluzia eroului nostru.

Cum să-i găsești lui Păcală un loc pe lumea asta? Nici sfânt, nici împărtașind părerile comune... Finalul *Isprăvilor* dă o soluție parodică, oferindu-i lui Păcală o viață lipsită de griji. Aș zice că, până la urmă, totuși este pedepsit, dar într-o manieră aparte: rămâne singurul bărbat într-un sat de vădane (ecou deformat al raiului musulman cu huriile lui).

DESPRE PĂCALĂ IAR ȘI IAR...

Ofelia MARIAN

Se împlinesc în toamna aceasta 60 de ani de la moartea lui Petre Dulfu, cel care publica în 1894 prima ediție din *Isprăvile lui Păcală*, volum care a constituit debutul editorial al autorului.

Deși a curs multă cerneală peste hârtia care l-a evocat pe Păcală, totuși mă încumet să-mi amintesc de acest personaj emblematic al poporului român, pentru că farmecul și naturalețea sa mă fascinează și acum, la anii maturității. De ce?

Probabil că nu aș putea să dau niciodată un răspuns clar și tranșant, ci doar să aduc câteva argumente care, puse cap la cap, ar putea constitui un joc de puzzle care să-i contureze portretul. Înainte de a încerca să schițez câteva răspunsuri mi-am pus niște întrebări: Cine este Păcală? Câți ani are? Cum arată? Ce a făcut el în viață? Copleșită de aceste dileme am început să caut ce s-a scris despre acest fascinant personaj. Spre surprinderea și mâhnirea mea, nu am găsit mare lucru, așa că am recitit textul lui Petre Dulfu, după care am citit volumul Angelei Monica Jucan „*Patologia*” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății*. Editat în 2006 la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare în cadrul Programului cultural „Maramureșul perpetuu” (coordonator: Teodor Ardelean) seria „Un univers de excepție”, volumul este prefăcut de Ioana Dragotă și ilustrat de Mara Pop. Citind cartea, mi-am amintit că despre Petre Dulfu s-a scris destul de mult în revista „*Bibliotheca septentrionalis*” în cei peste 20 de ani de existență a acestei publicații. Tot în cadrul programelor bibliotecii noastre, a apărut în anul 2003 lucrarea Laurei Temian *Petre Dulfu. Contribuții biobibliografice și documentare*. Studiul acestor articole precum și al monografiei mai sus amintite m-a introdus în universul intelectual al cunoscutului autor, dar nu mi-a deslușit întru totul, așa cum mi-aș fi dorit, enigma șugubățului și justițiarului Păcală. Așadar, am purces, cu mult curaj, esul Angelei Monica Jucan care, într-o cheie extrem de modernă, m-a purtat pe toate coclaurile străbătute de straniul și haiosul personaj. Călătorind cu gândul pe fascinantele plaiuri mioritice alături de Păcală, dar și de Tândală, am observat



rapid efortul moralizator al lui Petre Dulfu care, prin fiecare filă a cărții, educă. Particularizându-și personajul, autorul nu îl scoate totuși din eternele șabloane românești cu iz haiducesc, ceea ce îl deosebește de vestiții haiduci fiind doar modul de a acționa. Static în felul de a fi și mucalit în felul de a acționa, Păcală nu face valuri, dar provoacă senzație, ceea ce Angela Monica Jucan scoate mereu în evidență. Felul în care acționează, bine individualizat, marchează mereu lupta dintre bine și rău, clișeu preluat din basmele populare. Genial din toate punctele de vedere românul nostru, cu atitudinea sa aparent neutră și calmă, „absoarbe” tot ce e în jurul său cu nesăț și cu acea sensibilitate tipic românească care îl face să fie când nostalgic, când gata de acțiune.

Visător și atât de introvertit încât nu i-a descoperit nimeni niciodată toate fețele, idealistul Păcală prezentat de Petre Dulfu are acel farmec dionisiac al vremurilor străvechi, în care oamenii erau mult mai apropiați de Divinitate. Spirit profund religios, el cutreieră lumea având asupra sa un sac cu tămâie și un fluier, elemente care fixează raportul său cu Dumnezeu. Aspirând mereu spre ceva mai înalt, eroul nostru pendulează între sacru și profan plonjând în imaginar, cum bine se demonstrează în „Patologia” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății*. Lupta cu destinul stă, așadar, sub semnul speranței dătătoare de energie, iar energia sparge multe bariere alungând rigiditatea. Cum se luptă Păcală cu inerția și constrângerile? Prin evadare, dar nu una oarecare, ci printr-o călătorie inițiată, progresivă. Cum călătorește? Încet, fără grabă, făcând pe prostul chiar și atunci când ascultă foarte atent glasul mulțimii.

Aparent detașat de toate, el râde aproape mereu de toți și de toate, oamenii care ajung să fie trecuți prin „colimatorul” lui fiind arătați cu degetul pentru defectele pe care le au. Pentru proști, leneși, răutăcioși și ipocriți, prezența lui e catastrofală, iar jocul de-a v-ați ascunselea dintre el și comunitate este unul ciudat și alunecă deseori într-o minciună numită eufemistic *păcăleală*.

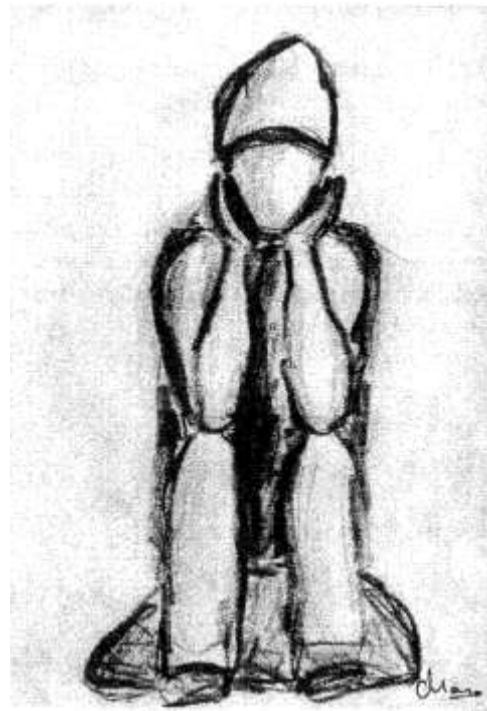
Înalt, zvelt și sprinten, așa cum însuși Petre Dulfu îl descrie în text, Păcală umblă de colo-colo, parcă ușor astenic, vorbind întotdeauna cu tâlc, remarcându-se și prin aspectul fizic la care aproape nimeni nu face referire. În acest amănunt, al aspectului fizic, prezentat laconic de scriitor și bine sesizat de Angela Monica Jucan, pare focalizată toată energia sa fizică și spirituală care răzbate peste ani și care ne încântă mereu.

Neinventând nimic, ci prezentând doar o lume viciată în care idealistul Păcală iese din toate tiparele prin modul lui de a percepe lumea în care

trăiește, Petre Dulfu a scris o carte care s-a reeditat de nenumărate ori, readucând de fiecare dată în atenția cititorului eternul și fascinantul spirit românesc mereu oscilant între ludic și pesimism, între resemnare și revoltă.

Neintervenind cu nicio interpretare sofisticată a textului, ci doar descifrându-l cu foarte mare atenție, Angela Monica Jucan a scris „Patologia” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății* mănăta de următoarea motivație: „A spune astăzi ceva nou despre Păcală nu se mai poate. Dar, deși s-a spus «totul», subiectul nu e epuizat. E ca și cum ne-am ști bine și de multă vreme cu cineva, fără a putea spune că ne și cunoaștem. Înainte de orice, numele lui Păcală e un cifru. Etimologia lui *a păcăli*, verb de la care e derivat numele personajului, nu s-a putut încă stabili. În orice caz, firea lui Păcală se poate defini prin *desăvârșire*. Dacă i se spune să tragă ușa după el, o face în mod desăvârșit: el trage *total* ușa, adică o ia și o poartă în spate”^{*}.

Desăvârșit în toate, Păcală incită, așadar, la orice vârstă, misterul său rămânând încă nedeslușit întru totul, iar a scrie despre el sau despre cei care încă mai cunosc bucuria redescoperirii sale, mi se pare o continuă provocare.



Păcală. Desen de Mara Babiciu

^{*} Angela Monica Jucan, „Patologia” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății*, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2006, p. 95.

AMINTIRE, DUPĂ ANI

Daniela POP

Tohat, 31 octombrie 2003, zi de toamnă târzie, umedă și rece. Fiind bibliotecară la Biblioteca Comunală Ulmeni, am avut privilegiul să contribuie la evenimentul de atunci cu o expoziție de carte dedicată comemorării lui Petre Dulfu în satul său natal. Acolo am întâlnit-o pentru prima dată pe doamna Eftimia Dulfu, nora scriitorului Petre Dulfu. A fost o întâlnire și cu grupul de bibliotecari de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” însoțiți de domnul director Teodor Ardelean, doamna director-adjunct de specialitate de atunci Laura Temian și scriitorul Vasile Radu Ghenceanu. Cu emoție scriu acum, după ani, și cu nostalgie.

După manifestările culturale de la sediul bibliotecii, ne-am dus cu toții la Tohat, unde a avut loc un parastas pentru scriitor. Au fost prezenți la această slujbă elevi, profesori, săteni, bibliotecari, cititori și dascăli ai comunei și ai satului, primarul din acea vreme al Ulmeniului, comună de care aparține satul Tohat. După slujba de pomenire din biserică, au luat cuvântul preotul Cosmin Tohătan, domnul director Teodor Ardelean și alți participanți la eveniment.

După tradițiile și obiceiurile zonei, gazdele din satul Tohat au pregătit o masă pentru pomenirea scriitorului, în școala satului unde în anul 1980 mai exista un muzeu „Petre Dulfu”, care apoi a fost desființat – nu și memoria scriitorului, căci Petre Dulfu a rămas și va rămâne pentru totdeauna în inimile locuitorilor din Tohat.

Doamna Eftimia Dulfu ne-a vorbit „cu o rară dulceață în voce”, evocând întâmplări cu socrul ei. Multe lucruri au câte o mică poveste pe care numai dacă deschizi ușa sufletului domniei sale o poți afla și poți simți ce a fost odinioară.

Timpul s-a scurs repede, iar soarele ascuns după nori și-a făcut apariția în cele din urmă la Tohat. Manifestările s-au încheiat cu o mare încărcătură emoțională și cu speranța ca în fiecare final de octombrie să-l comemorăm cum se cuvine pe patronul spiritual al Bibliotecii Județene din Baia Mare.

„[...] Petre Dulfu – dincolo de sincope editoriale și de politici trecătoare în alcătuirile de manuale didactice – nu e un scriitor uitat. Petre Dulfu rămâne unul dintre acei artiști români de mare popularitate în lumea cititorilor, cărora li s-a adresat cu osebire, și un pedagog ale cărui contribuții și efecte pe termen lung pentru învățământul românesc abia de acum înainte vor căpăta, sunt sigur, distincțiile și amploarea cuvenite”¹; „[...] scriitorul ar merita un bust în satul în care a văzut lumina zilei. [...] Să nu fie nici azi Petre Dulfu [...] profet în satul lui?”²

„Zi și noapte-am să muncesc / Pân-mi-oi face cum doresc / Vatra... cuib de vesel trai / Satul... colțișor de raț”
(Petre Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*)



Monument ridicat în localitatea natală

¹ Vasile Radu Ghenceanu, *Un scriitor uitat?*, în „Bibliotheca septentrionalis”, an. 11, nr. 2 (21), 2003, p. 5-7.

² Ibid.

MOȘ ENE AL MEU – PĂCALĂ
Personajul care mi-a marcat viața și fermecat copilăria

Alina ILIEȘ



Copilăria mea a fost înveselită de cunoscuta epopee populară în 24 de cânturi a lui Petre Dulfu, numită *Isprăvile lui Păcală*, deoarece în fiecare seară părinții mei îmi citeau din această carte. Personajul Păcală reușea să-mi însenineze momentele de dinaintea viselor, prin vorba și răspunsurile lui inteligente. Așteptam cu nerăbdare următoarea seară, pentru a descoperi noi isprăvi ale acestui erou despre care nici azi nu cred că-i doar o plăsmuire. Păcală chiar suntem noi, românii.

Și acum îmi amintesc cum arăta coperta cărții din care îmi citeau seară de seară. Îl avea desenat pe Păcală cu mâinile încrucișate, indicând direcții opuse (dar toate drumurile ducând la titlul cărții scris de jos în sus într-o parte și de sus în jos în cealaltă: oricum o ieși, n-ai altă soluție, decât să citești cartea!), având un zâmbet larg făcut din... mustață, cap... pătrat, rotunjit însă de calota

pălăriei (să fie asta o dezlegare a cvadraturii cercului?!), ochii în „toate” părțile, urechi și bărbie „dintr-una” (idee a auzului și văzului „proeminente”, în stare de vigilență, dar vorba înțelept-„înghițită” în tăcerea aceea căreia-i zice *de aur*), tunsoare străveche, călcâiele ultraaliniate (perfecțiune supraomenească), din cap în tălpi *frumos* – cu floare în gurguiul capului/minții și floare în gurguiul opincilor – flori de culori diferite (semn al inventivității, al nemonotoniei, al pitorescului, deopotrivă). Detalii gândite să sugereze comicitatea personajului, zeflemismul, ingeniozitatea, superioritatea intelectului, la care se adaugă costumul național românesc stilizat, neindicând vreo regiune anume – deci, pur și simplu, *Românul „trup și suflet”*. Genial ca Păcală și ilustratorul: Petre Vulcănescu, care a înțeles bine mesajul cărții și a avut talentul de a-l reda explicit și totuși atât de „în secret”, și totodată incitant la lectură. Pentru cine are ochi de văzut.

Iar pentru cine are urechi de auzit, a tocmit Dulfu textul, reușindu-i o sinteză la fel de genială a folclorului legat de Păcală și a prelucrărilor sau a purilor consemnări făcute de diverși culegători după materialul oral aflat în circulație de pe când cu-„a fost odată”.

Din ceea ce în vremea copilăriei găseam „de râs”, am învățat fără să-mi fi dat atunci seama să fiu mereu optimistă, să nu mă descurajez nici în momentele cele mai dificile ale vieții mele. Am învățat că te poți descurca cu mijloace simple și la îndemână. Am învățat că nici o situație nu e disperată, pentru că mintea te poate scoate din orice necaz.

Din serile care, după închiderea cărții, se lăsau cu vise, m-am ales cu atotputernica imaginație, care înlocuiește lipsuri, luminează umbre, procură rezolvări.

IPOSTAZE ALE ÎNȚELEPCIUNII ÎN OPERA LUI GHEZA VIDA

Delia FLOREA

„Prin înțelepciune voi avea nemurirea și voi lăsa celor ce vin după mine o pomenire veșnică” (Cartea înțelepciunii lui Solomon 8, 7)



Sculptorul Gheza Vida

Renumitul sculptor Gheza Vida (Grigore), al optulea fiu al lui Iosif și al Rozaliei Vida, s-a născut la 28 februarie 1913, în Baia Mare, într-o familie de mineri, originară din Maramureșul istoric. A văzut lumina zilei într-o casuță modestă și a fost numit Gheza, după numele ortacului tatălui său care l-a botezat, însă mama îl alinta Victor, „pentru că era unicul ei copil care izbândise în lupta cu viața, după cum va reuși și mai târziu, în pofida grelelor încercări la care va fi supus încă din mai fragedă copilărie¹. (Este interesant că cuvântul spaniol *vida* înseamnă *viață*!)

În anul 1916, Iosif Vida a decedat, lăsând în mare sărăcie o văduvă cu un copil „blond, cu ochi ageri, mai mult tăcut”, în vârstă de trei ani. Încă de pe atunci, micuțul Gheza cioplea linguri cu un cuțitaș. Iarna „sculpta” în zăpadă uimindu-i pe toți! A urmat cursurile școlii primare românești, iar din mâinile sale iscusite au început să răsară diferite figurine: păsări, animale, oameni etc. Talentul său deosebit l-a determinat pe patronul mamei sale să-l sprijine financiar achitându-i taxele școlare spre a putea studia la prestigiosul liceu băimărean „Gheorghe Șincai”.

Adolescentului Vida îi plăcea să colinde pădurile din împrejurimile orașului natal, să observe plantele, copacii și vietățile. Îl fascinau variatele forme ale pietrelor. Se simțea puternic atras de creația populară, de folclorul maramureșean. La vârsta de 15 ani, ajunge ucenic la grădinarul Harsanyi din

Satu Mare. După câteva luni însă, a fost nevoit să revină în orașul de pe malul Săsarului pentru a-și putea asigura traiul. Între altele, a lucrat ca salahor la uzina chimică „Phoenix”, apoi ca muncitor forestier. Având un spirit revoluționar, s-a implicat în viața politică și a militat mai ales pentru îmbunătățirea vieții muncitorilor forestieri și a minerilor de care era legat prin originea sa.

Din anul 1932, Gheza Vida a început să frecventeze atelierul maestrului Alexandru Ziffer, un remarcabil reprezentant al Școlii băimărene de pictură, întemeiată de Hollósy Simon. Ziffer a studiat în Germania și Franța, unde a lucrat alături de pictori renumiți: Matisse, Monet etc. Încă de pe atunci se vedea că Vida „era destinat să devină un mare artist”. Vorbea despre artă ca despre „un fenomen uluitor”, iar sculptura „îi era ceva cu totul înăscut, o facultate aproape lăuntrică”. În anul 1934, Ziffer i-a prezis acestui discipol al său „un viitor neobișnuit”². Debutul artistic al tânărului Vida are loc în 1937, când participă cu mai multe lucrări la expoziția Noii Societăți a pictorilor din Baia Mare, fiindu-i remarcate în mod deosebit sculpturile *Miner* și *Țăran legat de stâlț*.

¹ Gheorghe I. Bodea. *Vida – artist militant*, Cluj Napoca, Dacia, 1980, pp. 9-11.

² Raoul Șorban. *Gheza Vida : [monografie]*, București, Meridiane, 1981, pp. 20-35.

Gheza Vida pleacă spre Spania în ianuarie 1938, alăturându-se altor voluntari români, în cadrul Brigăzilor Internaționale care au participat la Războiul civil timp de doi ani. În 1939, voluntarii români din Armata Republicană spaniolă s-au refugiat în Franța, iar membrii Brigăzilor Internaționale au fost internați în lagărele de la Saint-Cyprien și Gurs. În acele vitrege condiții, „Vida ilustrează cu desene și linogravuri gazeta săptămânală a lagărului, linogravurile fiind semnate «Grigore» (aluzie la numele haiducului maramureșean Grigore Pinteza Viteazul). De altfel, cu acest erou popular, căruia îi va consacra multe din lucrările sale, se și identifica: «Spița mea a ieșit din mijlocul acelor de unde a ieșit Pinteza. În vâltoarea orânduiri vremii sale, și el a fost un om al protestului social. Sentimentele mele au reacționat contra nedreptăților, ca și cele ale acestui haiduc». În lagărul de la Gurs, Vida a sculptat și apoi a prezentat în cadrul unei expoziții busturile eroilor naționali Horea, Cloșca și Crișan”³.

După ce a traversat întreaga Europă, s-a întors în 1941 în Baia Mare. În urma Diktatului de la Viena, întreg Maramureșul a ajuns sub ocupație hortistă, iar Gheza Vida a fost îndeaproape supravegheat de poliție. De trei ori a fost concentrat în detașamentele de muncă forțată din Ungaria hortistă. În timpul șederii sale la Budapesta, a urmat cursurile Academiei de Belle-Arte (1942-1944), sub îndrumarea profesorului Jenő Bari. După eliberarea Ardealului de Nord de sub ocupația hortistă, Vida s-a înrolat voluntar în Armata Română, luptând pe frontul antihitlerist până la sfârșitul războiului.

După revenirea în patrie, în 1944, artistul și-a unit destinul prin căsătorie cu cel al pianistei Kádár Ecaterina, fiica pictorului baimărean Kádár Géza. Acest abil mânăitor al penelului, care era preocupat de pictura bisericească, a pictat icoane pentru tâmpilele și zidurile bisericilor maramureșene din Șișești, Făurești, Cărpiniș, Sighet, Racșa (Satu Mare), Muncaci (Ucraina) etc. În 1933 îl angajase pe Vida să-i cioplească fruntariile pentru bisericile din Făurești și Cărpiniș. Tâmpilele au fost executate „cu o istețime preluată din deprinderile bătrânești ale cioplitorilor populari”⁴.



Sculptorul Gheza Vida în atelierul său

³ Daniel Pop. *Centenarul Gheza Vida 1913-2013, în semn de neuitare a marelui sculptor*. În „Graiul Maramureșului”, 25 febr. 2013, p. 9.

⁴ Raoul Șorban. op. cit., p. 27.

Gheza Vida a participat la Expoziția de artă plastică de la Cluj din 1946, iar în următorul an s-a prezentat cu câteva lucrări la Salonul de pictură și sculptură al Transilvaniei, organizat la inițiativa unor personalități marcante din lumea artistică, printre care s-au aflat Virgil Vătășianu și Raoul Șorban. În anul 1948, Vida a expus *Buciumașul* și grupul statuar *Dans oșenesc*, lucrări care impresionează printr-o puternică expresivitate. Sculpturile lui Gheza Vida sunt apreciate elogios de critica de specialitate. Renumitul critic Petre Comarnescu opina: „În sculptura în lemn, Gheza Vida este, alături de Brâncuși și Ladea, cel mai apropiat de linia tradiției populare”⁵.

Având deja un nume consacrat în sculptura românească și europeană, Gheza Vida participă în anii următori la numeroase expoziții de artă plastică, de grup și personale, atât în țară (Baia Mare, Satu Mare, Cluj, Brașov, București), cât și peste hotare (bienalele internaționale de la Veneția, Cairo, Alexandria, Damasc, Moscova, Budapesta, Bratislava, Praga, Berlin, Leningrad, Sofia, Paris, Varșovia, Belgrad, Helsinki, Bologna, Torino, Roma, Londra, Haga, Bruxelles).

A militat pentru o educație estetică pe înțelesul tuturor, astfel încât receptarea actului artistic să devină un interes public general. În perioada 1950-1968, a fost președinte al filialei din Baia Mare a Uniunii Artiștilor Plastici, iar între anii 1950-1954 a fost profesor și director la Școala Medie de Artă din Baia Mare, pe care a întemeiat-o împreună cu soția sa. Ecaterina Vida a fost primul director al Bibliotecii Regionale din Baia Mare. Soții Vida și-au crescut cei doi copii, pe Gheorghe și Zoe, într-un climat cultural artistic și le-au asigurat o bună educație. În calitate de dascăl, Gheza Vida a îndrumat și a format tineri talentați, care în timp s-au afirmat pășind cu profunzime pe tărâmul Artei. Printre aceștia se numără sculptorii de renume Ioan Marchiș și Krupicz Antal, acesta din urmă numit „Expresionistul Europei”.

În anul 1953, Gheza Vida a fost distins cu Premiul de Stat pentru altorelieful *Pintea judecând un boier*. Referitor la această lucrare, caracterizată prin „monumentalitate virilă și forță dramatică”, în care „totul este povestit cu mijloace sobre”, academicianul George Oprescu afirma că autorul, „o personalitate deosebit de interesantă în sculptura românească [...], a izbutit să redea minunat specificul național al personajelor”⁶.

La realizarea amplului Monument al Ostașului Român de la Carei, inaugurat în 1964, Vida a colaborat cu arhitectul Anton Dâmboianu, reușind un impozant complex statuar – „o creație de excepție a artei monumentale de for public din România”. Însuși sculptorul a explicat sensul elementelor-simbol din cadrul acestei grandioase compoziții: capul de țăran – simbol al răscoalelor țăărănești din România; poarta jertfei; masca morții; continuitatea vieții prin figura țăranului care sădește flori; soldatul eliberator al orașului Carei și flacăra veșnic aprinsă care seamănă cu turnurile maramureșene de lemn⁷. Vida a fost un veritabil „alchimist”, înzestrat cu o capacitate unică – aceea de „a transforma lemnul în piatră”! După cum afirmă Aurel Chiriac, director al Muzeului Țării Crișurilor, ansamblurile statuare ale acestui artist – care au un rol de mare forță în context istoric, social și religios – se caracterizează îndeosebi prin „revoltă și stâncitate”! Monumentul Ostașului Român de la Carei, precum și cel dedicat țăranilor martiri de la Moisei, sunt „realizări artistice excepționale, devenite în conștiința publică simboluri ale istoriei naționale, opere majore ale sculpturii monumentale contemporane” (Marius Porumb).

Cioplit mai întâi în lemn în anul 1966, apoi transpus în piatră în 1972, Monumentul țăranilor martiri de la Moisei este „o sinteză a spiritualității românești atingând acea tensiune unică la care s-a afirmat vocația ordinii, a echilibrului psihic și cosmic, a locului impregnat decisiv de umanitate, de sanctuarele dacice sau din spațiile de evocare brâncușiene” (Constantin Prut). Monumentul de la Moisei, cu cele 12 coloane dispuse circular, reprezentând figuri de maramureșeni asemeni unor măști din mitologia locală, evocă masacrul comis la 14 octombrie 1944 de trupele hortiste aflate în retragere, masacru în timpul căruia au fost împușcați 29 de români. Remarcăm faptul că Monumentul țăranilor martiri dedicat tragediei celor douăzeci și nouă eroi este amplasat în apropierea Centrului monahal de la Moisei. Mica mănăstire de lemn a fost înființată încă din veacul al XIV-lea, iar legenda de întemeiere este strâns legată de numele tânărului Grigore (!) Coman care s-a călugărit.

Impresionantul grup statuar *Sfatul bătrânilor* (1971), realizat mai întâi în lemn, a fost transpus apoi în piatră, și este amplasat, ca un simbol, pe pajiștea din fața Palatului Administrativ din Baia Mare. Lucrarea are – după cum afirmă Marius Porumb – „o largă deschidere filosofică, ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc, reprezentând un moment profund și solemn legat de viața obștei”. Așezați pe bănci, bătrânii lui Vida se sfătuiesc, dincolo de concretul vieții de fiecare zi, integrând parcă experiențele tuturor înaintașilor lor. „Oare nu la bătrâni sălășluiește înțelepciunea?” (Iov 12, 12).

⁵ Gheorghe I. Bodea. op. cit., p. 31.

⁶ George Oprescu. *Sculptura românească*, București, Meridiane, 1965, p. 170.

⁷ Raoul Șorban. op. cit., p. 100.



Grupul statuar „Sfatul bătrânilor” din fața Palatului Administrativ, Baia Mare

Sculpturile lui Gheza Vida înfățișează adesea oameni simpli dar cu intense trăiri, absorbiți de preocupările lor cotidiene, și se caracterizează prin robustețe și monumentalitate. Câteva dintre acestea sunt: *Copil mâncând*, *Copil cu pasăre*, *Horitoarea*, *Femeie împovărată*, *Țărancă cu coșul*, *Butimanul*, *Muncitor forestier*, *La fân*, *Recolta*, *Odibna*, *Cap de țaran*, *Tropotita*, *Dans oșenesc*, *Veselia*, *Miner cu lămpaș*, *Mineri*, *Miner citind*, *Miner strigând*. În această sferă a creației sale se încadrează și lucrările cu caracter eroic, care înfățișează personaje ilustre și momente memorabile ale istoriei românești: *Bogdan Vodă*, *Memorut*, *Voievodul Gelu*, *Dragoș Vodă*, *Balada lui Pinte*, *Pinte Grigore judecând un boier*, *Horea*, *Răscoala* etc.

A doua fascinație a lui Gheza Vida este cea de factură mitologică, și cuprinde multiple elemente arhaice ale folclorului maramureșean: *Botegiunea de pe Iză*, *Ploaia*, *Carnaval*, *Fata pădurii*, *Foca – Omul dintre focuri*, *Omul apelor*, *Omul noapții*, *Omul pădurii*, *Solomonarul*, *Varvara*, *Priculiciul minei*, *Vâlva minelor*.

Luând drept model obiectele de utilitate casnică din gospodăria tradițională țărănească, acest „rapsod al lemnului” a cioplit și minunate obiecte de artizanat, conferindu-le unora dintre acestea o funcție pur estetică: *Paznicul cactușilor*, *Totem* - suport de bibliotecă, *Săruriță* - pelican, *Scaune* (bufniță, pelican), *Stupi de albine*, *Broască țestoasă* - măsuță pentru cafea etc.

Răstignirea în stil maramureșean (1978) realizată în lemn de păr reprezintă un Hrist desprins de Cruce, cu brațele larg desfăcute spre a cuprinde întreaga umanitate într-o nesfârșită Iubire...

Ultima lucrare a Maestrului, sugestiv intitulată *Copil la izvor* (1980), ne duce cu gândul la acea înțelepciune izvorâtă din puritatea sufletească, pe care a integrat-o în crezul său artistic: „Pentru a ajunge la izvor, trebuie să străbați un drum îndelungat de cunoaștere, să acumulezi cu răbdare și perseverență, să cunoști foșnetul codrilor și cugetul oamenilor, frumusețea florilor și frumusețea muncii – cu convingerea că acesta este drumul adevărat al artei!” După opinia criticului de artă Ramona Novicov, „tot ceea ce a întreprins Gheza Vida s-a aflat sub semnul înțelepciunii și al harului”.

Grădina de cactuși – cea oază de viață exotică – de care se ocupa Gheza Vida în timpul liber, precum și bufnițele pe care le-a îmblânzit – acele „înțelepte prietene” care sălășluiau în apropierea casei sale –, i-au sporit și mai mult celebritatea. Avea numeroși vizitatori, astfel încât „casa familială era un veritabil muzeu”⁸.

Dintre premiile și distincțiile cu care a fost recompensat pentru activitatea sa artistică, amintim: *Premiul de Stat* (1953), *Maestru Emerit al Artei* (1957), *Ordinul Muncii clasa I* (1963), *Artist al Poporului* (1964), *Steaua Republicii* (1978). Maestrul Gheza Vida a fost ales în 1968



Grădina de cactuși a lui Gheza Vida

vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, iar în 1974 a fost ales membru corespondent al celui mai înalt for științific și cultural al țării, Academia Română.

În anul 1976, regizorul Mirel Ilieșiu a realizat primul film documentar dedicat sculptorului și operei sale, intitulat *Rădăcinile lui Gheza Vida*.

Maestrul Gheza Vida s-a stins din viață în seara zilei de 11 a lui florar 1980, la Baia Mare, și își doarme somnul de veci alături de soția sa, în cimitirul de pe strada Dealul Florilor.

Valoroase lucrări realizate de el se află în numeroase colecții particulare și muzee din țară, dar și în străinătate – în mari orașe ale lumii. După cum afirmă Î.P.S. Justinian Chira, operele sale „vor fi prețuite întotdeauna pentru că ele sunt vii, vorbesc într-un grai românesc și omenesc”⁹.

Anul cultural 2013 este dedicat aniversării sculptorului maramureșean la centenarul nașterii sale. Academia Română îl omagiază în calitate de mare artist, patriot și academician. În acest an, cu ocazia Centenarului Gheza Vida, sub egida Academiei Române, vor avea loc expoziții la Baia Mare, Cluj-Napoca, București și la Accademia di Romania din Roma, precum și alte numeroase manifestări.

În ziua de 28 februarie 2013, la Baia Mare au avut loc un șir de evenimente care au evocat opera și personalitatea sculptorului devenit un simbol nu doar al acestui oraș, ci și al țării. „Flori ale recunoștinței” au fost depuse la mormântul soților Vida, iar la Catedrala Episcopală Ortodoxă „Sfânta Treime” s-a oficiat o slujbă de pomenire. În cadrul Serii în memoriam, prof. dr. Teodor Ardelean și-a îndeplinit cu măiestrie misiunea de amfitrion și a creat o atmosferă plină de entuziasm. Printre oaspeții de seamă, s-au aflat academicieni, cadre didactice universitare, artiști, critici de artă etc., care și-au manifestat admirația și recunoștința, au subliniat obligația morală pe care o avem față de neprețuita moștenire pe care ne-a lăsat-o acest „creator al unor lumi de mare vigoare artistică”.

Cu acest prilej, a fost lansat *Documentarul biobibliografic aniversar* întocmit în cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, dedicat lui Gheza Vida.

În orașul natal al sculptorului, acțiunile destinate Centenarului vor culmina în luna noiembrie cu inaugurarea Atelierul memorial Gheza Vida. În noul parc, se va construi un pavilion expozițional în stil modern pentru colecția de cactuși. Cactusul, numit și „fântâna deșertului”, este unul dintre cele mai bune exemple de adaptare a viețuitoarelor la condițiile aspre ale mediului, iar pentru om poate fi un model de a dăru, a răzbate, și a dăinui.

Criticul de artă Ion Frunzetti afirma: „[...] opera acestui sculptor hrănește și întreține acea conștiință de sine a poporului nostru, care-l face să se simtă trăind și-i dă certitudinea veșniciei sale. Căci sculptura lui Gheza Vida e deodată cu munții și cu pădurile și tinde să existe cât ele!”¹⁰ Societatea contemporană este predominantă adeseori de o pseudocultură, cu toate acestea, opera maestrului Vida rezistă. Timpul nu l-a îngropat în uitare, ci dimpotrivă, îi confirmă tot mai mult valoarea.

⁸ Valeriu Achim. *Cuvânt rostit cu prilejul vernisajului unor exponate de cactuși Gheza Vida*. În „Pro Unione”, an. 6, nr. 1-2, dec. 2003, p. 143.

⁹ Justinian Chira. *Am admirat întotdeauna unica și nemuritoare activitate pentru îmbogățirea spirituală și culturală a Poporului Român*. În „Graiul Maramureșului”, 28 febr. 2013, p. 10.

¹⁰ Gheorghe I. Bodea. op. cit., p. 103.

MARIETA ANCA

(11 ian. 1911 – 31 dec. 1988)

Lucian ANCA

Actrița Marieta Anca, Societară a Teatrului Național din București, una din marile tragediene ale scenei românești, așa cum au considerat-o proeminenți oameni de cultură în decursul timpului, își are obârșia în ținuturile Țării Chioarului, în Copalnic Mănăstur, unde s-a născut la 11 ianuarie 1911. Se trage dintr-o familie de oameni ambițioși, care au avut dorința de a se afirma, ajungând pe pragurile unor școli la care nu mulți puteau aspira în acele vremi. Tatăl ei, doctorul Iuliu Anca, plecând din Mănăstur, a ajuns să-și facă studiile de medicină la Viena, unde și-a luat și doctoratul cu „magna cum laude”. Mama ei, Marieta Iernea, fiica protopopului din Ciumești, și-a făcut liceul la Oradea, unde a devenit interpreta favorită a lui Iosif Vulcan, patronul spiritual al „Familiei”, în piesele căruia juca, în încercările teatrale care se înjghebau la acel sfârșit de veac XIX în vestul Ardealului. Ea a fost cea care i-a insuflat dragostea pentru teatru, dorind să-și împlinească astfel vechile aspirații artistice. Fratele Marietei Anca a ajuns unul din dirijorii apreciați ai Operei din Cluj, la pupitrul căreia și-a desfășurat activitatea pe parcursul întregii sale cariere.

Doctorul Anca, întors de la studii din străinătate, pentru a se așeza ca medic în satul natal, cu hotărârea fermă de a face apostolat, a fost angajat un timp și ca medic personal al unui foarte bogat proprietar de mine din Baia Mare, reușind astfel să-și strângă fondurile necesare construirii unei case, deosebită pentru acele timpuri, care există și azi, rezistând vitregiilor celor peste o sută de ani care au trecut peste ea. A fost poate primul care a intrat în sat atunci pe o bicicletă, iar mai apoi conducând „un atelaj ce se mișca singur, scoțând aburi și fum, ca un monstru apocaliptic”, cum foarte plastic povestea într-un interviu însăși Marieta Anca. Și-a înjghebat o familie, cu o gospodărie bine orânduită, în care, surprinzător, arta era prețuită: mama, care studiasse pianul la



Oradea, îl acompania serile pe doctorul Anca, care, în timpul studiilor liceale la Blaj, reușise să-și însușească destul de bine tainele mânăuirii viorii, așa că atmosfera propice impulsivității unor aptitudini artistice latente a existat în acest colț de lume foarte îndepărtat de ceea ce însemna viața muzicală și artistică.

Marieta Anca își face clasele primare în Copalnic Mănăstur, pentru ca liceul să-l continue la Cluj și Oradea, acolo unde tatăl său, după Marea Unire, a fost chemat să ocupe funcții importante (inspector la Cluj și director al Spitalului din Oradea), ceea ce i-a permis să ia direct legătura cu viața artistică, binecunoscută, a acestor centre culturale. Ia lecții de pian și mai apoi chiar de canto.



Talentul ei actoricesc iese la iveală încă de pe băncile liceului, unde s-a afirmat în „ședințele de lectură”, în care se recitau versuri. Fiind remarcată, a fost cooptată în spectacole, iar după terminarea liceului, chiar angajată în trupa Teatrului Asociației „Vestul românesc”, ansamblu ce avea ca scop „răspândirea teatrului românesc în centrele de pe granița de Vest a țării reîntregite”. Aici joacă în mai multe piese, printre care și roluri importante în „Patima roșie” de Mihail Sorbul (Crina) și „Înșir’te mărgărite” de Victor Eftimiu (Ileana Cosânzeana).

A avut șansa ca, într-un turneu în Ardeal, marele actor Ion Manolescu să o remarce, sfătuind-o să urmeze o carieră artistică: „glas plăcut ai, frumoasă ești, ai prestață, vino deci la București”, ar fi spus acesta cu intuiția împătimitului om de teatru și a marelui pedagog care a fost. După ce și-a luat bacalaureatul la Oradea, familia a hotărât plecarea ei la București. A intrat, după un examen sumar (oficial, examenul de admitere deja trecuse), la clasa profesorului Ion Manolescu (între timp, continuând și studiile de canto, directorul Ion Nona Ottescu, i-a sugerat să îmbrățișeze chiar o carieră de cântăreață, George Folescu oferindu-se să o ia la clasa lui).

Absolvă Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, cum se numea pe atunci, în 1931, jucând și fiind imediat remarcată în producția de

absolventă cu piesa „*Fluture de noapte*” de Henry Bataille. Una din primele cronici apare ca o profeție de bun augur: „D-șoara Marieta Anca a fost o revelație. Bizara eroină a fost întrupată de Marieta Anca cu siguranță, sinceritate și stăpânire de sine, care ne-au făcut să vedem înaintea noastră nu o candidată, ci o actriță în plină posesie a tainelor meșteșugului actoricesc. Acest talent excepțional, ajutat de o frumusețe stranie și gravă, ne îngăduie rara bucurie de a-i prevedea o carieră strălucită.”

Este angajată imediat la Teatrul Național din București (avea doar douăzeci de ani), unde rămâne până în anul ieșirii sale la pensie. Este aceasta o mare izbândă pentru tână ardeleană, venită din atât de îndepărtatul colț de țară al Maramureșului, reușita sa fiind cu atât mai mare, cu cât încă de la primii pași ai carierei a fost distribuită numai în roluri principale.

Nu la mult timp după angajare, s-a căsătorit cu apreciatul actor al Naționalului, A. Pop-Marțian, alături de care a jucat în nenumărate spectacole, pe parcursul carierei lor artistice. La sfârșitul anilor '30, s-a recăsătorit cu scriitorul și marele om de teatru care a fost Ion Marin Sadoveanu, împreună cu care, având în vedere înaltele funcții publice pe care acesta le-a ocupat, a frecventat cele mai înalte cercuri culturale și politice, atât în țară, cât și în străinătate.

A debutat pe scena Naționalului în „*A douăsprezecea noapte*” de Shakespeare (atunci jucată cu titlul de „*Noaptea regilor*”), înconjurată de o deosebită





Marieta Anca și Ion Marin Sadoveanu

distribuție. „Deși la prima ei apariție, publicul a fost impresionat de la bun început de frumusețea plină de distincție a interpretei, al cărei joc se detașa din ansamblu”, își amintește unul din cei care au fost de față la acest eveniment, redat într-un portret făcut actriței, mulți ani mai târziu. „Sunt oameni cari te rețin ca un miracol, printr-un fluid hipnotizant, fără să schițeze o singură mișcare, fără să fi scos un singur cuvânt. Ei lasă impresia unei străni treceri pământeste, înconjurați de un mister pe care l-ai vrea descifrat [...]. Sunt rare aceste personalități în teatru [...] Marieta Anca este cu siguranță una dintre ele [...]”. „În câte roluri am văzut-o oare?”, se întreba același avizat spectator, prezent decenii de-a rândul în fotoliul teatrelor bucureștene. „E greu să-mi amintesc, mulțimea lor e copleșitoare [...]”.

În cei peste 33 de ani de carieră, Marieta Anca a interpretat o gamă foarte variată de roluri: de la tragedia greacă și până la drama modernă, a parcurs un repertoriu extrem de bogat, la care s-au adăugat desigur și foarte multe titluri din dramaturgia românească. Voi încerca, în cele ce urmează, o succintă trecere în revistă a principalelor piese în care s-a afirmat, completându-le cu unele extrase din presă (ce au mai rămas în arhiva familiei sau în scrieri consacrate teatrului), care i-au creionat personalitatea artistică, sub pana cronicarilor vremii.

A jucat în tragedia lui Sofocle „*Oedip, tiranul Thebei*”, alături de George Vraca și Ion Manolescu

(„Spectacolul a însemnat un eveniment artistic atât prin valoarea dramatică a textului, cât și prin interpretarea de un înalt nivel [...]”, „D-na Marieta Anca se exprimă atât de frumos, de limpede, de armonios. Înfașurarea-i plastică pare parcă desprinsă de pe frizele epocii [...]”). A parcurs o parte reprezentativă a repertoriului shakespeareian. După „*A douăsprezecea noapte*”, au urmat „*Richard al III-lea*” cu Constantin Nottara, Ion Manolescu, Maria Filotti („S-a distins în mod deosebit talentul Marietei Anca”, „Relevăm îndeosebi noul succes al D-nei Marieta Anca, pentru armonia de ton cu care face trecerea de la lacrimă la revoltă, un pas ce dă mult de furcă tragedienilor [...]”), „*Poveste de iarnă*”, „*Macbeth*” („Din interpretare meritul cel mare revine D-nei Marieta Anca [...]”, „Masca Ladyei Macbeth, plus intonațiile de mare intensitate dramatică, asprile de glas, scrâșnelile crude și apoi mlădierile pline de remuşcare ale D-nei Marieta Anca, mersul ei solemn și măreț [...] au construit o Lady Macbeth de mare ținută estetică, de intens dramatism”) sau „*Regele Lear*” cu G. Storin, un succes de notorietate al ultimilor ani ai carierei. Din piesele „secolului de aur” al literaturii spaniole, se detașează rolul Isabellei din drama lui Calderon de la Barca „*Judecătorul din Zalameed*” („Multă grație și adâncă simțire a pus D-șoara Marieta Anca în întruparea nefericitei Isabela. De la rol la rol această tânără artistă, atât de înzestrată, se afirmă în chip uimitor. D-șoara Marieta Anca s-a arătat stăpână pe mari mijloace de tragediană”).

Drama romantică pornește de la Schiller, cu capodoperele sale „*Intrigă și iubire*”, unde deja în primul an al carierei, alături de George Calboreanu, N. Bălățeanu, A. Pop Marțian, abordează dificilul rol al Ladyei Milford („S-a distins în mod deosebit Marieta Anca [...]”, „Am văzut în sincera emoție, în ochii umezi, în glasul năpădit de plâns al Marietei Anca în Lady Milford, un rol copleșitor pentru o atât de tânără actriță, dar aceasta l-a dominat prin sinceritatea propriei emoții [...]”), apoi „*Don Carlos*” („Interpretarea a fost excepțională, prilejuind protagoniștilor realizarea unor creații remarcabile [...]”, „[...] cu o vibrație transmisă până la cea mai neînsemnată replică, a interpretat Marieta Anca rolul principesei Eboli”, „A fost ceea ce se numește un spectacol mare”) sau „*Maria Stuart*”.

Urmează „*Ruy Blas*” de Victor Hugo („D-na Marieta Anca reușește una dintre cele mai bune creații ale carierei d-sale, atât de bogată până acum în creații strălucite, știind să fie în același timp și regină și femeie”, „În rolul *Marie de Neubourg* d-na Marieta Anca a fost majestuoasă și delicată, deopotrivă de înflăcărată și resemnată, D-sa a spus versurile deosebit de armonios și le-a dat un relief surprinzător [...]”), „*Manon Lescaut*” de Carl

Sternheim (o adaptare a romanului abatelui Prevost), „*Penthesilea*” de Heinrich von Kleist cu Marioara Voiculescu și A. Pop Marțian („[...] unde încă odată a avut prilejul de a-și pune în valoare temperamentul ei vulcanic și marea știință de a fraza [...]”) sau marele succes cu tragedia „*Ale mării și iubirii valur?*” de Franz Grillparzer („E una din cele mai frumoase biruințe ale acestei artiste de splendidă rasă [...]. Prăbușirea finală, în fața sarcofagului, va rămâne în amintirea noastră ca una din cele mai desăvârșite incantații teatrale”, „D-na Marieta Anca a fost în personajul Hero o eroină în stil clasic, care, prin joc, ținută și voce, a scos în strălucit relief calitățile sale de tragediană.”). A jucat, de asemenea, în adaptări ale unor capodopere ale literaturii ruse, ca „*Anna Karenina*” („[...] În rolul Anei, Marieta Anca s-a arătat aceeași magnifică tălmăcitoare a sfâșierilor sufletești, stăpână pe mijloacele majore ale artei dramatice”) și „*Îmvierea*” după Lev Tolstoi, „*Crimă și pedeapsă*” după Fiodor Mihailovici Dostoievski, cu Vraca și Storin în distribuție („Tulburătoare întrupare a suferinței omenești, D-na Marieta Anca a făcut să treacă prin întreaga sală un fior de emoție [...]. Pe zi ce trece ne întărim convingerea că resursele acestei atât de talentate artiste sunt inepuizabile”, „D-na Marieta Anca, favorita zilei, către care se îndreaptă atențiile teatrelor și publicului, a impresionat profund în noua sa creație [...]”). Trebuie să amintim aici, de asemenea, și marele spectacol cu drama lui Gorki „*Azîlul de noapte*”.

O parte importantă a repertoriului Marietei Anca a fost reprezentată de multitudinea de lucrări din dramaturgia modernă și contemporană (ne referim aici desigur la creațiile sfârșitului de veac XIX și la prima jumătate a celui următor), aflate pe afișele teatrelor bucureștene. Relevăm, între acestea: „*Îngerul a vestit pe Maria*” de Paul Claudel, piesele lui Luigi Pirandello „*Șase personaje în căutarea unui autor*” („Spectacolul a pus în evidență calitățile de mare tragediană ale Marietei Anca”, „În strania față vitregă, D-na Marieta Anca a adus în afară de plastica D-sale armonioasă, o vibrație patetică, o elocvență a gestului, o varietate de nuanțe care a depășit toate realizările d-sale de până acum. E cel mai frumos rol al Marietei Anca, într-adevăr o creație” – spune Victor Eftimiu), și „*Astă seară se joacă fără piesă*”, „*Madame Sans-Gené*” de Victorien Sardou („D-na Marieta Anca a strălucit cu toată frumusețea și prestața în rolul Reginei Neapolului [...]”), „*Tărgul dragostei*” de S. Garrik („D-na Marieta Anca a interpretat cu o strălucire de zile rare în teatrul românesc rolul complex, tulburător și dramatic al Laviniei Morand. O felicităm din toată inima pentru această mare creație, care

trebuie să însemneze un punct câștigat la un nivel foarte înalt în arta interpretării dramatice”), „*Soțul ideal*” de Oscar Wilde, cu Tony Bulandra („D-na Marieta Anca, interpretând rolul Ladyei Chiltren, a conturat încă una dintre remarcabilele sale creații, menite să aibă valoarea unei noi izbânzi, într-o carieră aflată în plină și fecundă ascensiune”), „*Isabela, regina Spaniei*” de Hermann Ortner („Cei mai de seamă actori ai Naționalului interpretează această puternică dramă, în frunte cu D-na Marieta Anca, ce se confirmă a fi una din cele mai mari tragediene a primei noastre scene”), „*Magda*” de Hermann Sudermann („În sfârșit noua generație a dat o tragediană de înaltă clasă – pe Marieta Anca-Sadoveanu [...]. Nu ne amintim ca în afara Agathei Bârsescu și a Aristizzei Romanescu, un alt talent atât de puternic, să mai fi încercat în București acest rol [...]. D-na Anca are tot ce-i trebuie pentru a fi demnă urmașă a glorioaselor sale înaintașe [...]”), „*Casa inimilor sfărâmate*” de George Bernard Shaw („D-na Marieta Anca-Sadoveanu, în rolul Hesionei, care domnește asupra întregii piese printr-o magică putere, a avut și de astă dată, o creație remarcabilă”) și multe altele.

În ceea ce privește dramaturgia românească, trebuie să subliniem faptul că aceasta a avut un rol privilegiat în repertoriul teatrelor bucureștene, atât între cele două războaie, cât și în perioada următoare. S-au jucat multe piese, încurajându-se uneori autori ale căror lucrări, chiar de succes pe moment, au avut o existență efemeră. Marieta Anca a fost întotdeauna gata să-i încurajeze cu solitudine, realizând însă creații memorabile în piesele clasicele literaturii noastre.

A început tot în primul an al angajării sale la Național cu „*Înșir-te mărgărite*” de Victor Eftimiu, din creația căruia, pe parcursul anilor, va mai juca într-o serie de piese: „*Theobry*”, „*Cocoșul negru*”, „*Haiducii*”. Tot în prima sa stagiune la Național a avut un deosebit succes într-o piesă, unde i se încredințase un rol dificil, alături de profesorul ei, Ion Manolescu: „*Apolonius din Tyare*” de Adrian Vereea. Cronicile au fost foarte elogioase dintru început: „Pasiunea, sensualismul, voluptatea, înfrângerea și triumful – toată gama aceasta e parcursă în rolul Chimerei – și răspunderea sarcinii imense a căzut pe umerii frumoși ai celor douăzeci de ani ai d-șoarei Anca, descinsă dintr-un sat al Maramureșului. Ceea ce a dat astăzi în acest rol a fost de la D-zeu, ceea ce va da mai târziu va fi de la ea. Ceea ce i-a dat însă D-zeu, nimeni nu poate da. Adrian Vereea e totuși norocos: după Elvira Popescu i-a ieșit în cale Marieta Anca”.

A fost, pe parcursul anilor, interpreta favorită a lui Nicolae Iorga, în multe din piesele istorice ale

acestui: „*Ultima rază*”, „*Moartea lui Asur*” cu Manolescu, „*Regina Cristina*” cu Calboreanu, „*Moartea marelui Alexandru*” cu Băltățeanu sau „*Stăpân și slugă*”, piese grele, în versuri, care, din păcate, n-au înfruntat trecerea timpului. Cuvintele lui Iorga însă rămân emblematice atunci când vorbește despre Marieta Anca: „Am avut prilejul să văd una din cele mai frumoase reprezentări de la Teatrul Național. Aceasta datorită marelui talent al D-nei Marietta Anca-Sadoveanu, prin care s-a putut vădi, într-o formă perfectă, tot zbuciumul cumplit al unui suflet omenesc dornic de libertate, împiedicat într-un moment de concepții sociale ostile [...]”.

Din dramaturgia clasică românească, amintim rolurile din „*Fântâna Blanduziei*” și „*Despot Vodă*” de Vasile Alecsandri, „*Apus de soare*” de Barbu Ștefănescu Delavrancea, un mare succes al anilor '50, alături de Calboreanu. În „*Suflete tari*” de Camil Petrescu, rolul Ioanei Boiu a fost una din cele mai frumoase împliniri artistice ale Marietei Anca, autorul, cu care era bună prietenă, văzând în



personajul realizat de ea „întruparea eroinei pe care a visat-o”. Un alt succes și un rol foarte iubit,

atât de public cât și de către interpretă, a fost cel al Tofanei din „*Patima roșie*” de Mihail Sorbul. A jucat și în dramatizarea acestuia după romanul „*Ion*” de Liviu Rebreanu, în „*Licuricii*” de Tudor Mușatescu sau „*Borgia*” de Alexandru Kirițescu. Una din ultimele realizări remarcabile ale artistei a fost și rolul Ancăi din „*Năpasta*” lui Caragiale, cu care, între multele turnee realizate pe parcursul anilor în țară, a ajuns, alături de „consăteanul” ei, marele actor Emil Botta, căruia i-a fost partener în multe spectacole pe scenele bucureștene și la Baia Mare.

Lista creațiilor sale ar fi fost cu siguranță și mai lungă, dacă ea nu s-ar fi oprit brusc într-o toamnă a anilor '60, când directorul de atunci al Naționalului – un om devotat întru totul „politicii înțelepte de partid și de stat” – a considerat refuzul Marietei Anca de a accepta un rol într-o piesă a unui autor român obscur, însă bine înregimentat politic, în care trebuia să întruchipeze un personaj malefic, ce lupta cu vădită răutate împotriva religiei, ca pe o ofensă adusă „mărețelor idealuri ale societății socialiste și comuniste”, pe care cu credință trebuia să le slujim atunci cu toții. Marieta Anca a fost un om extrem de religios, educat în biserica din satul ei natal în spiritul respectului necondiționat față de Tainele Bisericii, lucru care nu ar fi putut-o face în nici un fel să accepte un rol în care să fie nevoită să sfideze și să întineze convingerile sale religioase. Cariera ei s-a încheiat într-o seară a sfârșitului de an 1964, când, după un spectacol cu „*Maria Stuart*”, unde continua seria unor deosebite succese în rolul Elisabetei, a primit, în plic, hârtia cu decizia de pensionare, care a revoltat atunci întreaga lume teatrală. Lovitura primită a fost atât de mare, încât din acel moment a luat hotărârea de a nu se mai urca niciodată pe scenă. Și și-a ținut legământul, toate insistențele teatrelor de a o rechema să joace sau ale regizorilor, care ar fi vrut să-i ofere roluri în filme, izbindu-se de hotărârea sa nestrămutată de a nu da înapoi.

I-au rămas verile, în care se întorcea de fiecare dată, cu familia, la Mănăștur, loc pe care l-a iubit cu toată feroarea și pe care nu l-a uitat nici atunci când viața trepidantă și multele spectacole o reclamau în alte zări. Întotdeauna își făcea timp pentru a se întoarce în ținuturile ei de baștină, care îi dădeau puterea și imboldul de a merge cu forțe noi mai departe. S-a stins din viață la 31 decembrie 1988, ultima ei dorință, cea de a fi înmormântată la Mănăștur, lângă părinții și frații ei, fiindu-i îndeplinită.

MIRCEA POP: 20 DE ANI DE ETERNITATE

(29 nov. 1930 – 23 iul. 1993)

Corina ȘPAN, Antoaneta TURDA



Mircea Pop

Se împlinesc în 23 iulie a.c. 20 de ani de la moartea lui Mircea Pop, al cărui nume îl regăsim la Secția de copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, unde există 11 titluri care poartă semnătura sa. În cadrul aceleiași secții, există o sală care-i

Mircea Pop

Pe cînd se vor trezi ciocîrliile

Ziua de mine va începe totuși cu cea de azi.
Clopotarul și căutătorul de izvoare
Vor înălța fîntinilor din răscruți cumpene
Și pietrelor de hotar inimă le vor da
Și candele cu uleiuri sînte, din brazii de pe bunii
Carpăți.
Sub cumpenele fîntinilor vor străjui fire de busuioac
Pe aripile clopotelor vor veghea mărțișoare,
Trișoi cu patru foi,
Ca danșătele să fie bune și moi.

O, cite semne albastre și albe scriu păsările cerului
Pe zorii cei noi!
Și cite din visele nopții prind ramuri
Și muguri, și flori, în primele raze de soare!
Ci numai ei, clopotarul și căutătorul de izvoare
Zăbovesc, talmăcindu-ne zborul păsărilor
Și înțelesul trișoilor cu patru foi.



poartă numele. Mirajul ei îl simt copiii care vin aici cu dascălii lor, din 1 iunie 2004 încoace, fie în vizită, fie în cadrul atelierelor de creație.

Cine a fost acest scriitor atît de iubit de copiii băimăreni? S-a născut în 29 noiembrie 1930 la Baia Mare, în familia unui miner cu șase copii. În 1959 a absolvit Facultatea de Filologie, secția Limba și literatura română, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. După obținerea licenței în Litere, a fost ziarist la cotidianul local băimărean „Pentru socialism” (unde a lucrat peste 20 de ani) și la „Cronica sătmăreană” din Satu-Mare. În paralel cu activitatea care i-a asigurat traiul zilnic, s-a ocupat cu creația literară. Debutul în literatură a fost marcat de volumul pentru copii *Scrisoare către barză* dedicat fiului său, Dan. Mirajul literaturii pentru copii l-a cucerit definitiv odată cu această carte,



scriitorul nepărăsind niciodată acel teritoriu pur și fabulos. Miza fidelității sale aratăta copiilor nu a dat greș, iată, nici după două decenii de la moartea sa, căci încă îi este savurată literatura.

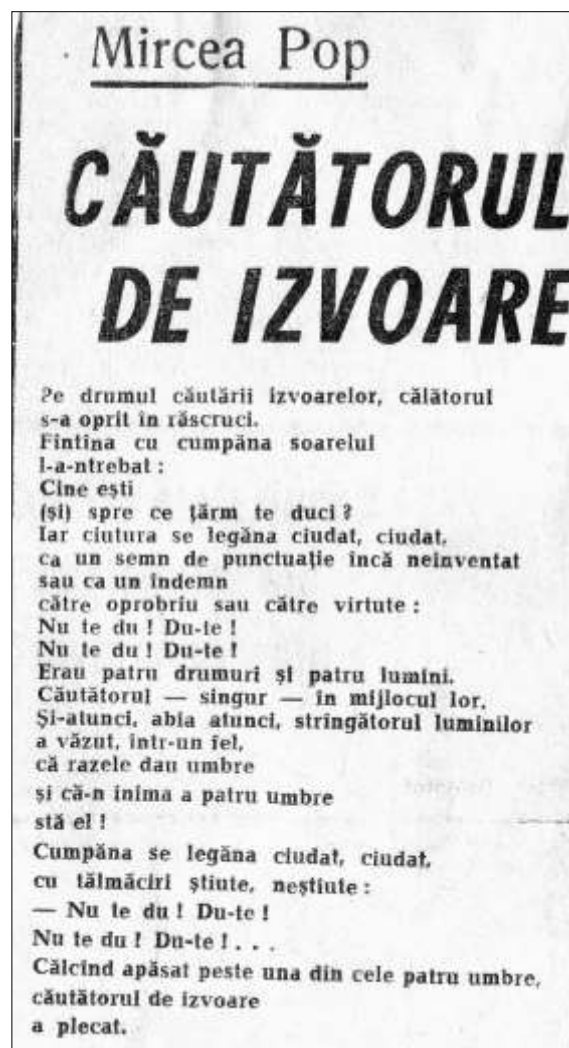
Care este explicația iubirii necondiționate, dovedită și de copiii care îi cunosc doar cărțile? Desigur că dincolo de gingășia versurilor și a prozei, atracția cărților sale se datorează culorii locale, pregnante mai ales în basmul *Aventuri cu uliul Sam*, apărut în 1971 la Editura Ion Creangă din București și în piesa pentru teatru de păpuși *Griga Haiducul*, apărută în 1972 la Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă de pe lângă Comitetul Județean al Culturii și Educației Socialiste din Satu-Mare.

Scrise cu drag, cărțile lui Mircea Pop au înfruntat posteritatea, având priză la micii cititori prin umorul moralizator care nu supără, ci încearcă să îndrepte cu finețe lucrurile. Talent pedagogic înnăscut, autorul transmite și azi, prin cărțile sale, multe lucruri copiilor. Așa se explică premiarea postmortem, în septembrie 2012, la cea de-a XX-a ediție a Sărbătorii Castanelor, secțiunea „Carte didactică și pentru copii”, a volumului *Povestiri din pădurea mincinoasă*. Cartea a apărut în anul 2011, grație soției sale, doamna Tațiana Pop, căreia i se datorează și apariția volumelor *La cîmpuțu cu telefon* (apărut în 2004 la Editura Casei Corpului Didactic „Maria Montessori” din Baia Mare) și *Mingea de soare* (apărut în 2012 la Editura Eurotip, Baia Mare).

Dar Mircea Pop nu a scris doar literatură pentru copii, așa cum bine știu băimărenii mai

vârșnici care au mai văzut în presa locală proză scurtă și poezii cu această semnătură sau cu pseudonimul M. Frunzaru. Destoinica sa soție, cu o grijă și simț gospodăresc tipic feminine, a adunat de-a lungul timpului toate aceste bijuterii literare, precum și câteva traduceri din limba maghiară și invers, apărute atât în Baia Mare, cât și în Satu Mare. După o întâlnire cu Doamna Tațiana Pop, am pătruns mai adânc în labirintul creator al lui Mircea Pop, în care am descoperit poezii pentru adulți, de o mare forță lirică. Citez aici doar câteva titluri: *Carte deschisă*, *Ciocârlia*, *Condeie scriau*, *Inima bătrânului dac*, *În noaptea*, *Pădurea română*, *Vioara albă*. În același dosar am descoperit și proză scurtă de o savoare umoristică uimitoare la o ființă la care lirismul părea acaparator.

Fascinate de forța creatoare care răzbate din toate decupajele citite, odată cu închiderea dosarului adus de doamna Tațiana Pop, amândouă semnatarele acestor rânduri am rămas cu dorința fierbinte de a le vedea adunate într-un volum. Ce va fi? Vom vedea.



EMBER GYÖRGY, UN CULEGĂTOR DE FOLCLOR ȘI TRADUCĂTOR MAI PUȚIN CUNOSCUT

dr. Viorel CÂMPEAN, Marta CORDEA

Sărătura este o mică localitate sătmăreană situată la 2 km nord de Gerăușa, pe valea pârâului Sărat, după denumirea căruia a primit și numele. Atestarea documentară a localității este destul de veche, în 1411 ea apărând într-un document sub denumirea de „possessio populosa Sostelek”. Cătunul, constituit din unirea prediilor Slatina și Soós, a fost dezvoltat de către familia Károlyi, ai cărei reprezentanți au înființat pe aceste locuri o uriașă fermă de creștere a ovinelor¹. În 1648 localitatea apare sub denumirea Sood, iar în 1810 o găsim cu forma de Soós puszta, cu versiunea românească Szlatyina². Urmărind șematismele și alte documente statistice, am remarcat faptul că puținii locuitori ai Sărăturii au fost români greco-catolici, dar și maghiari romano-catolici.

Abia în 10 ianuarie 1956 a primit titlul de localitate de sine stătătoare, până atunci fiind considerată cătun al Gerăușei; în acel an avea o populație de 204 de locuitori, probabil acesta fiind și recordul numeric. Astăzi, locuitorii Sărăturii sunt arondați tânărului oraș Ardud.

În această mică localitate a văzut lumina zilei învățătorul Ember György (Georgiu), care a avut o deosebită activitate de culegere a folclorului românesc. Prezent atât în enciclopediile românești, cât și în cele maghiare ale îngemănării secolelor XIX și XX³, consemnat de istoriografia maghiară din Sătmar încă din acele timpuri⁴, el este însă prea puțin cunoscut în mediul românesc, chiar și în zilele noastre.

După cum am spus, s-a născut în Sărătura la 20 aprilie 1845 într-o familie greco-catolică, a lui Ember Péter și Latin Anna. Tatăl său deținea funcția de administrator (intendent) al domeniului aflat în acei ani în proprietatea contelui Károlyi György.



Ember György la maturitate

A urmat gimnaziul la Satu Mare, Carei și Oradea. Traseul său școlar nu este pe deplin lămurit, fiind avansată și ipoteza că a efectuat studii secundare la Beiuș⁵. În Oradea a studiat vreme de doi ani la Institutul pedagogic, în 1865 obținând calificarea de învățător. Atunci a devenit educator al copiilor din familia nobiliară Vertán din Sâmbăta (jud. Bihor). Vertán Antal, stăpân al domeniului în anii în care Ember a fost învățător la Sâmbăta, a avut preocupări scriitoricești, în special în literatura politică, semnând cu pseudonimul Kunágotai.

Din 1866 până în octombrie 1869, Ember a fost învățător la Santău (azi în jud. Satu Mare) și la Csátár (astăzi Cetariu, jud. Bihor). Din octombrie 1869 a funcționat la Oradea ca învățător și profesor la Institutul pedagogic, Școala populară și Școala industrială⁶.

Iată o scurtă prezentare a sa în articolul lui Gábel Jakab, *A tanító és a népés szépirodalom (Învățătorul și poporul și literatura)*: „Tatăl său, Petru, om cu suflet nobil și gândire liberă, a fost intendent la Károlyi György din Ardud între 1830-1847; mama, Latin Anna, cu sufletul cultivat și cu dragostea

¹ Augustin Dorel Silaghi, *Istoricul Comunităților Confesionale din Protopopiatul Ortodox Român – Carei (Județul Satu Mare)*, Baia Mare, 2009, p. 165.

² Szirmai Szirmay Antal, *Szatmár Vármegye fekvése történeti esmérte (Comitatul Sătmar)*, vol. II, Buda, 1810, p. 166.

³ Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia Română*, tom II, Sibiu, 1900, p. 287; Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái, II. kötet, Caban-Exner*, Budapeșt, 1893, col. 1274-1276.

⁴ *Szatmár vármegye. A Magyarország vármegyéi és városai központi szerkesztő-bizottságának felügyelete alatt irták a Szatmármegyei Helyi Munkatársak*, Budapeșt, [1908], p. 362.

⁵ *** *Beiușul și lumea lui. Studiu monografic – volumul IV*, Oradea, 2009, p. 876.

⁶ Szinnyei József, *op. cit.*, col. 1274-1276.

entuziastă și-a dedicat viața creșterii copiilor. Tatăl său a fost chemat de către moșierul Des Echerolles Kruspér Károly, la Botiz ca dregător. Ember György și-a părăsit, deci, de mic copil plaiurile natale. Școala elementară a început-o la Botiz, la școala greco-catolică, dar datorită atitudinii lipsite de dragoste a învățătorului Ioan Cionca (Csonka János), se ascundea zile întregi ca să nu fie nevoit să meargă la școală, până ce tatăl său l-a dat la școala poporală a comunității reformate, învățător fiindu-i aici, Szük Lajos. Sub îngrijirea acestuia, copilul născut român, a devenit cu sufletul, maghiar. Învăța cu sârguință istoriile versificate și psalmii, având o voce frumoasă, a fost cantor la biserica reformată. Încă nu terminase școala elementară, când tatăl său l-a înscris la gimnaziul piarist din Carei; dar s-a adevărit și aici că „saltus in natura, non datur”. În ciuda inteligenței sale, n-a încheiat anul cu rezultate bune, iar în anul următor s-a înscris în clasa a patra a școlii elementare principale din Satu Mare, unde a învățat sub îndrumarea vestitului învățător, încă de pe atunci, Nagy Vince. Terminând școala cu succes, a trecut la Liceul Catolic din Satu Mare, unde a terminat clasele inferioare sub îndrumarea lui Lucz Ignátz (devenit ulterior profesor la școala reală din Košice), iar celelalte clase de gimnaziu le-a urmat la Carei și Oradea, ocupând primul loc în fiecare clasă. Asupra formării sale literare au avut o influență importantă profesorul piarist Grossman la Carei și profesorii orădeni Szentpétery K. și viitorul director al gimnaziului din Oradea, Várszély Armin. Întrerupându-și studiile gimnaziale, a terminat cursurile preparandiei din Oradea și a devenit învățător cu calificativul eminent în 1865. Sunt foarte interesante «mișcărilor» din această perioadă ale vieții lui Ember. Casa părintească suferind un incendiu, familia



s-a stabilit cu puțina avere pe care o avea, la Carei, unde își ducea traiul în mari lipsuri, părinții neputând să-și ajute financiar fiul atât de talentat. Când băiatul a ajuns la Oradea, a fost luat la convictul greco-catolic, de unde, după terminarea gimnaziului, ar fi fost sortit să devină preot greco-catolic. A constituit însă o mare problemă faptul că de fiecare dată se prezenta ca tânăr crescut în spirit maghiar. Pe lângă studii, a fost pasionat de proza maghiară (citind mai cu seamă romanele lui Eötvös, Josika și Jókai). El însuși scria nuvele și poezii. La vârsta de 13 ani a întocmit o culegere de poezii, iar pe când avea adunate cam 500 de poezii, un coleg român, furios, i le-a luat din pupitru și în rășetele colegilor, le-a ars. Prin urmare, directorul de atunci al convictului, canonicul greco-catolic Ioan Papp, nu-l privea cu ochi prea buni; culmea nemulțumirii a atins-o însă atunci când la vizita lui Gr. Pálffy, aflat în perioada provizoratului la Oradea, s-a oferit să scrie și să recite niște versuri în cinstea acestuia. Atât de mult i-a displicut acest gest lui Papp, încât îl denumea exclusiv «cuțitarul din Satu Mare». Pe când avea 14 ani, a cerut aprobarea părinților de a deveni romano-catolic. Primind aprobarea, a trecut la romano-catolici [...]. Experimentând o viață grea, inima l-a tras spre cineva care știa ce înseamnă viața în sărăcie. În 1866 s-a căsătorit cu fiica văduvei lui Steinhöbel Josef, Iulia, săracă, dar

frumoasă și bogată în cele sufletești. Dumnezeu le-a binecuvântat căsătoria cu 6 copii. Între 1866-1869 a fost învățător în comitatul Sălaj, la Santău, fiind iubit de toată comunitatea, dar trăind în mari lipsuri din cauza sărăciei comunei. Cu toate acestea, lucra noaptea, învăța, scria, studiind în această perioadă mai cu seamă pedagogia și scriind numeroase articole în «Tanodai Lapok» și «Kalaúz», astfel încât a atras atenția cercurilor celor de la Oradea care se ocupau cu dirijarea acestor lucruri [...]. Capitlul de rit latin din Oradea, cu o dărnicie fără pereche, a amenajat o școală populară elementară cu patru clase și l-a chemat pe Ember ca învățător. Abia dacă se găsește cineva din Oradea care să nu-l aprecieze pe Ember, chiar și cei cu care se află pe picior de război, deviza lui fiind: «Părerile tuturor trebuie respectate, căci deși mergem pe căi diferite, cu toții năzuim spre un țel mare». La începutul anului școlar 1871-1872, a fost profesor de aritmetică, desen, caligrafie și la Institutul pedagogic din Oradea⁷⁷.

De o foarte mare importanță pentru etnografia românească este îndeosebi una dintre realizările sale, în fapt o colaborare cu Iulian Grozescu și Iosif Vulcan. Cei trei cărturari au tradus o colecție de doine, hore și

⁷⁷ „Magyar Paedagogiai Szemle”, nr. 6/1885, pp. 166-167.

balade române în limba maghiară, apărută la editura Societății literare „Kisfaludy” în 1877, sub titlul *Román népdalok*, aflată și în colecțiile Bibliotecii Județene Satu Mare.

În semnalarea volumului din revista „Familia”, se precizează faptul că, deși este vorba despre o „carte unghurească”, este interesantă pentru români pentru că „deși prin altă limbă, dar prin ea vorbește spiritul românesc”. Volumul, prevăzut cu o introducere privind poezia populară română, „înfățișează cea mai mare parte din cele mai frumoase inspirațiuni ale geniului poetic popular al nostru, aflătoare în cărțile domnilor Alecsandri, Marienescu și Marian”⁸. Culegerea conține nouă balade și 22 de doine traduse de Ember György⁹, nouă balade și 35 de doine traduse de Iulian Grozescu, 13 balade și 17 doine în tălmăcirea lui Iosif Vulcan. Dintre traduceriile lui Grozescu amintim: *Blestemul, Brâncoveanu Constantin, Glasul codrului*, iar dintre cele făcute de Iosif Vulcan: *Cucul și turturica, Mioara, Soarele și luna, Mănăstirea Argeșului*.

Despre traduceriile realizate de Ember, păreriile pe care le avem sub formă de mărturii scrise sunt împărțite. Revista „Familia” publică aceste cuvinte: „Tot ce putem să zicem noi, este, să asemănăm traduceriile d[omnu]lui Ember cu ale repausatului Grozescu. Pe scurt: părerea noastră e, că Ember a tradus mai literalmente decât Grozescu, pe când acesta a tins a reînfațișa mai ales ideea, neținându-se strâns de cuvintele textului original. Din cauza aceasta traduceriile lui Grozescu sună mai frumos, decât cele ale lui Ember, din ale căruia unele – deși traduse fidel – nu reprezintă defel melodia dulce și ușoară a ritmului popular românesc. E bine, oricât de multe căderi să aibă această culegere de traduceri, meritul ei nu se poate contesta. Traducătorii desigur au făcut un serviciu dublu: întâi literaturii unghurești, și a doua – literaturii române, căci astfel produsele acesteia devin cunoscute și de altă națiune”¹⁰.

Semnalarea acestei lucrări se găsește și în publicațiile unghurești „Petőfi Társaság Lapja” („Foaia Societății Petőfi”), nr. 18, „Hon”, nr. 90 și „P[esti] Napló”, 1878, nr. 71.

În articolul dedicat lui Ember György în revista „Magyar Paedagogiai Szemle”, citat mai sus, făcându-se referire la un text al lui Márki Sándor¹¹ se precizează faptul că Societatea Kisfaludy a primit și acceptat spre editare textul din partea lui Ember, aceasta fiind hotărâtă în urma analizei făcute de Greguss Ágoston¹². Tot din acest text aflăm părerea părții maghiare, care considera că Iosif Vulcan a tărgănat operațiunea amintită mai sus. Textul fiind de-acum publicat, se precizează tot în acest articol, este clar faptul că traduceriile lui Ember sunt cele mai apropiate de variantele lor românești¹³. Cu toate acestea, Iosif Vulcan scoate în evidență meritele Societății Kisfaludy, prin frumoasele cuvinte: „Iar Societatea Kisfaludyana, care a purtat spesele acestei edițiuni, merită recunoștința noastră”¹⁴.

Având o deosebită predilecție pentru observarea poporului, a modului de viață și a obiceiurilor acestuia, culegând povești populare și melodii populare, G. Ember a mai publicat traduceri din limba română în presa maghiară din Oradea, făcând un real serviciu cunoașterii reciproce¹⁵.

Una dintre cele mai importante traduceri o reprezintă *Grânele vara se coc*, a poetului născut la Vezendiu, Demetriu Sfura¹⁶, anexată de altfel în materialul nostru, și *Mai turnați-mi!*¹⁷, de același autor.

⁸ „Familia”, Budapesta, an XII, nr. 16, 17/19 aprilie, 1877, p. 192.

⁹ Au fost traduse de G. Ember următoarele balade: *Pintye és társai-Pintea și fărtații, Ilonka-Ilonca, Az anya átka-Blestemul mamei, Részkeozsél-Riscogel, A hátszegi bán leánya-Fata banului din Hațeg, A vér átka-Blestemul sângelui, Péter ispán-Comitele Petru, Illés-Ilie, Szépp Ilonka-Ileana cea Frumoasă*. Dintre cele 22 de doine, două figurează cu titlu: *Katona dala – Cântecul cătanei, Gúnydal vén leányra – Cântec de batjocură pentru fata bătrână*.

¹⁰ „Familia”, Budapesta, an XII, nr. 16, 17/19 aprilie, 1877, p. 192.

¹¹ Márki Sándor, *Bihari írók*, p. 89. Apud „Magyar Paedagogiai Szemle”, nr. 6/1885, pp. 166-168.

¹² A trăit între 1825-1882, doctor în filosofie, profesor universitar, al doilea președinte al Societății Kisfaludy, membru ordinar al Academiei Maghiare. A publicat numeroase studii în reviste de specialitate, volume de sine stătătoare, printre ele numărându-se și câteva referitoare la poezia populară, traduceri.

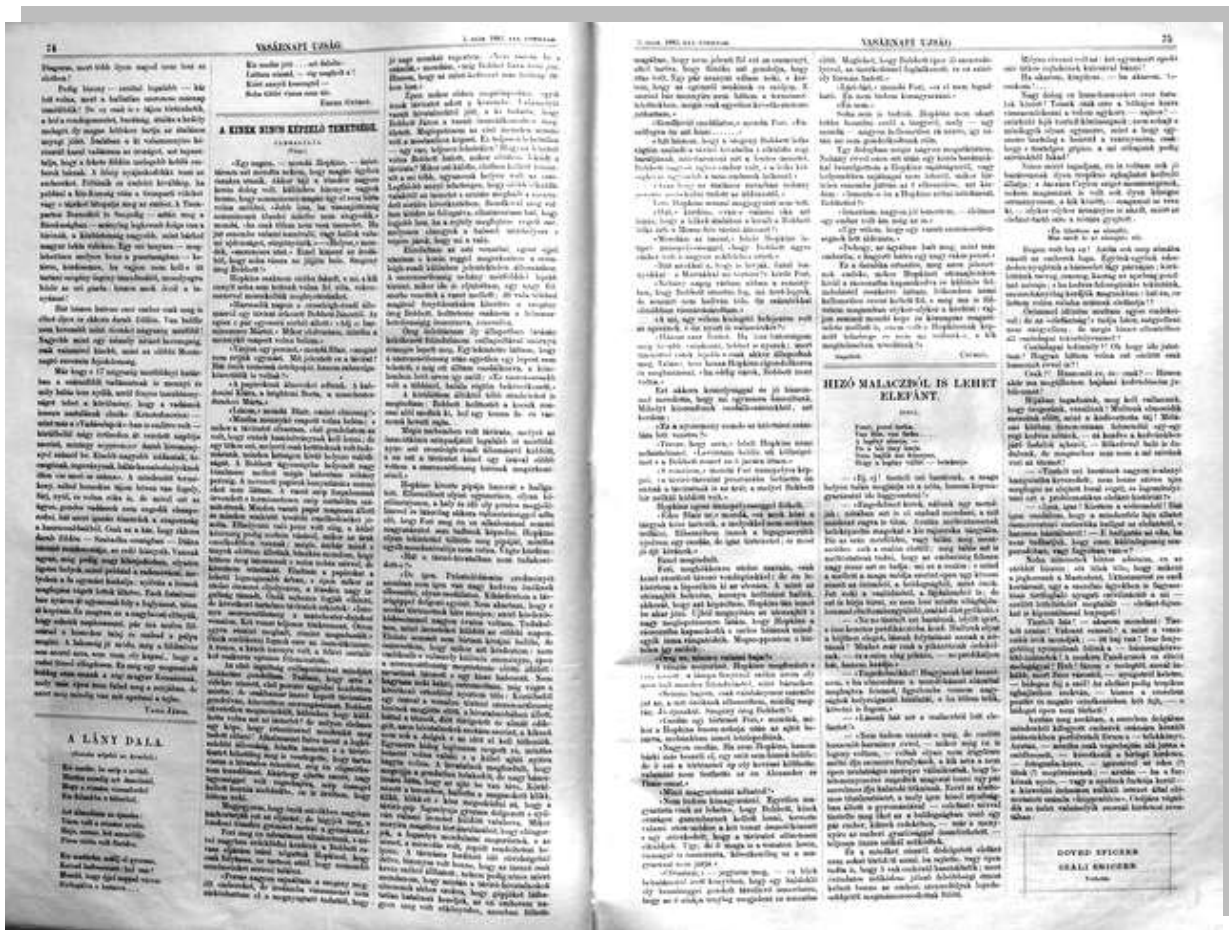
¹³ „Magyar Paedagogiai Szemle”, 1885, pp. 166-167.

¹⁴ „Familia”, Budapesta, an XII, nr. 16, 17/19 aprilie, 1877, p. 192.

¹⁵ *** *Beiușul și lumea lui. Studiu monografic – volumul IV*, Oradea, 2009, p. 876; *Magyar Életrajzi Lexikon, 1000-1990* <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03731.htm>

¹⁶ S-a născut în 28 iulie 1833 la Vezendiu. Școala primară a urmat-o la Carei, gimnaziul la Beiuș, liceul la Oradea, absolvind în 1854, apoi a studiat teologia la Seminarul Tinerimii Române Unite din Oradea. S-a remarcat prin activitatea depusă în cadrul „Societății de lectură” din Oradea, fiind considerat cel mai talentat din punct de vedere literar dintre „lepturiști”. În 1857 a fost numit profesor la preparandia orădeană și prefect de studii la seminarul din localitate, după aceea fiind ales și președinte al „Societății de lectură a junimeii române” din Oradea. Printre elevii săi s-a numărat și Iosif Vulcan. Dimitrie Sfura a repausat prematur din viață, la 7 noiembrie 1858, înmormântat fiind la Vezendiu. După un deceniu de la moartea sa, revista „Familia” i-a închinat un număr, în care Iosif Vulcan a adăugat patru poeme aparținând lui Dimitrie Sfura: *Grânele vara se coc, Cătră lună, Amorul și Mai turnați-mi!* Această ultimă poezie a fost tradusă în limba maghiară de către preotul Ioan Clintoc. Apud Viorel Câmpean, *Vezendiu: 750 de ani de atestare documentară*, Satu Mare, 2012, pp. 95-99.

¹⁷ Cântecul *Mai turnați-mi!* l-a impresionat foarte mult pe poetul național. Se spune că Eminescu cânta *Mai turnați-mi!*, „cu ochii scânteietori, în atitudine dramatică și cuprins de un adânc sentiment”. Apud Viorel Câmpean, *Vezendiu: 750 de ani de atestare documentară*, Satu Mare, 2012, p. 101.



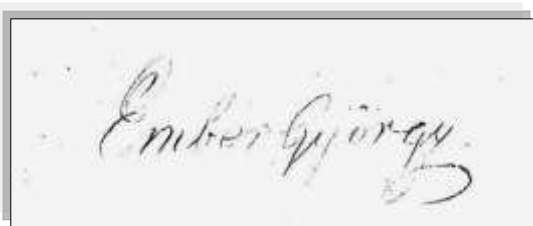
A lány dala (Avasi...), „Vasárnapi Újság”, Budapest, an XXX, nr. 33, 19 august 1883

O altă traducere, interesantă pentru spațiul sătmărean este o creație populară din Oaș, A lány dala (Cântecul fetei), și aceasta figurând la Anexa.

Printre creațiile sale mai amintim romane, povestiri, articole de pedagogie, poezii publicate în presa vremii. A scris patru romane, dintre care trei publicate în periodicele vremii, în serial: Az anyja átka – Blestemul mamei în „Nagyvárad”, 1873, Csavargó Pali în „Nagyvárad”, A végrendelet – Testamentul în „Heti Posta”, 1878 și Egy nagy lélek története – Istoria unui suflet mare, Oradea, 1871 (în două volume, în care descrie viața unui învățător holtei).

A mai publicat: Elbeszélések, Oradea, 1883 (cu o semnalare în „Koszorú. Nemzet” nr. 265), romanul Csak egy «is», Oradea, 1891 și lucrarea Árva Gergely históriája, apărută la Arad, fără an, o povestire de factură populară, care a câștigat editarea de către Societatea învățătorilor din zona Aradului (Aradvidéki tanító-egylet), în 50.000 de exemplare.

A fost redactor al periodicului „Nagyvárad és Vidéke”, în 1887¹⁸.



¹⁸ Szatmár vármegye. A Magyarország vármegyéi és városai központi szerkesztő-bizottságának felügyelete alatt irták a Szatmármegyei Hehyi Munkatársak [coord. Borovszky Samu], Budapest, [1908], p. 362.

Începând cu anul 1865, a scris articole de pedagogie și literatură în următoarele publicații: „Kalauz” (între 1867-71 fiind colaborator principal), „Hazánk és a Külföld” (1867, *Az olákok délkeleti Magyarországon – Románii din sud-estul Ungariei*), „Abauj-Kassai Közlöny” (1876, discurs premiat), „Néptanítók Lapja” (1869), „Biharmegyei Közlöny” (între 1870-1871 fiind colaborator principal), „Nagyvárad” (1872, *A jó tanító holtig tanul – Ínvätatorul bun învață până la moarte, Mért nem bir ifjúságunk az anyanyelv kellő ismeretével? – De ce nu cunoaște tineretul limba maternă?*, 1876-1877, *A gyermeknevelés rossz módjai – Modalitățile incorecte de educare a copiilor, Kell-e ifjúsági könyvtár a népiskola alsóbb osztályaiban? – Trebuie bibliotecă pentru tineret în clasele mici ale școlii populare?*, 1881, *Mért nem olvas és szaval a mai nemzedék olyan szépen mint a régi? – De ce nu citește și recită atât de frumos generațiile de azi ca și cele de ieri?* 1884, *Az árvák – Orfanii*, „Nagyvárad Hirlap” (1890 *Dalok rumémből fordítva – Doine românești – traducere*), Anuarul Școlii catolice populare din Oradea pe anul 1872 (*Az iskola életere neveljen – Școala să ne pregătească pentru viață*), „Fővárosi Lapok” (versuri și povestiri, publicate între anii 1873-1882, *Szerkesztők keresztje – Crucea redactorilor, Kis furulya – Micul fluiet*), „Magyarország és a Nagyvilág” (1872-1876, *A koldus tanyá – Cămunul sărac, Dalos kis pásztorleány – Mica păstorită cântătoare, A falú szája – Gura satului*), „Magyar Bazar”: *A jósnő – Prezicătoarea, Marce Szára – Marți Seara*, „Erdély”, „Szegedi Napló”, „Népiskolai Tanügy”, „Szabadság”, „Bihar”, „Vasárnapi Ujság” (versuri publicate între anii 1882-83), „Magyar Korona” etc.

În publicațiile „Nagyvárad” și „Népiskolai Tanügy” a semnat cu pseudonimele: k-x. și -y¹⁹.

Are și o contribuție folclorică publicată în „Familia” lui Iosif Vulcan²⁰, în perioada pestană a apariției, anume *Doine și bore populare*, „Culese în Sombaciagu (forma arhaică a denumirii localității Sâmbăta), comitatul Bihariei, de Georgiu Ember”, de asemenea anexată în cuprinsul textului nostru. Credem că este interesant de semnalat faptul că acest număr îi era dedicat lui Alexandru Hurmuzachi, și că tot aici tânărul poet Mihai Eminescu publica poezia „La Bucovina”²¹. Se pare că a cules folclor la îndemnul lui Ioan Erdélyi²², care a fost secretar al Societății literare „Kisfaludy” și membru al Academiei Maghiare de Științe²³.

De asemenea, a publicat în „Erdély” balada *Ileana Brăileana*²⁴, iar în „Nagyvárad”, tot o baladă, *Illés bátya (Bădița Ilie)*²⁵. Tot în această publicație orădeană face câteva însemnări cu privire la metodologia sa de culegere a folclorului, în articolul intitulat *A marczsára (Marți seara)*²⁶.



„Vasárnapi Újság”, Budapesta, an XXX, nr. 33, 19 august 1883

¹⁹ Szinnyei József, *op. cit.*, col. 1274-1276.

²⁰ *Familia, Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni 1865-1906*, Indice bibliografic, Volumul I. Literatură. Studii. Articole. Partea I, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj, Biblioteca Centrală Universitară, 1974, p. 611.

²¹ „Familia”, Pesta, an II, 14/26 august 1866, pp. 289-292.

²² Iordan Dăcu, *Dicționarul etnologilor români. Autori. Publicații periodice. Instituții. Mari colecții. Bibliografii. Cronologie*, București, 2006, pp. 360-361.

²³ Erdélyi János, avocat, profesor, n. 1814 – m. 1868. Printre numeroasele sale preocupări literare se distinge și interesul pentru necesitatea studiului literaturii populare maghiare, fiind însărcinat de membrii Societății literare „Kisfaludy” cu culegerea și editarea folclorului unghuresc. Din bogata sa activitate editorială, amintim: *Magyar népköltészeti gyűjtemény*, 3 vol., Pesta, 1846-1848, *Magyar közmondások könyve*, Pesta, 1851, *Magyar népmesék*, Pesta, 1855, *Válogatott magyar népdalok*, Pesta, 1857, *A nép költészete*, 3 vol., Pesta, 1869. Apud Szinnyei József, *op. cit.*, vol. 2, col. 1387-1394.

²⁴ „Erdély”, Târgu Mureș, an I, nr. 90-91, 1871.

²⁵ „Nagyvárad”, Oradea, an II, nr. 118, 1871.

²⁶ *Idem*, an IV, nr. 46-48, 1873.

Gábel Jakab în articolul citat, făcând o scurtă schiță a activității literare a lui Ember subliniază abnegația cu care își desfășura această activitate. Încă de la vârsta de 13-14 ani, scria versuri și nuvele. Lucrările de pedagogie ating cifra de 100, care sunt, în parte comunicări de sine stătătoare, în parte studii și critici. Precizează că privite cu cel mai mare interes au fost articolele din „Tanodai Lapok” și „Kalaúz”: *A jó tanító holtig tanul – Învățătorul bun învață până la moarte, Népirodalmunk érdekében – În folosul literaturii noastre populare, Az iskolai szellemről – Despre spiritul școlăresc, A tanítói élet rózsái és tövisei – Despre trandafirii și spinii vieții de învățător, A szem mint nevelési eszköz – Ochiul ca mijloc de educație* etc.

Dar domeniul literaturii populare și beletristice este cel în care Ember a stârnit simpatia colegilor, după o activitate literară de 18 ani. Și pe acest tărâm Ember este cu adevărat unic. Pentru a ne face o părere cu privire asupra activității sale literare, Gábel îl citează pe dr. Márki Sándor cu studiul *Bihari írók*, apărut în „Földrajzi közlemények” în anul 1880, caietul X: „Încă din copilărie a observat cu dragoste poporul, felul de trai, obiceiurile și a început să culeagă cântece populare. A căutat și cea mai sărăcăcioasă colibă, apoi a binedispus pe românii săraci ca păstor, cântând din fluiet, apoi s-a amestecat cu ei ca dascăl sau ca peregrin, ca să vadă totul în realitatea sa, să cunoască acea rană, care în fața noastră, a celor mai superficiali, este ascunsă, dar despre care știm că imobilizează întreg trupul poporului”.

Lucrările sale cu caracter popular au fost apreciate și laudate de către toți, fără excepție. Ágai Adolf, fin observator, într-o scrisoare adresată lui Ember declară următoarele: „Dacă există ceva în povestirile dumneavoastră care are efect, și are cu adevărat efect, este abordarea artistică populară.” O mare parte a lucrărilor literare sunt inspirate din viața învățătorului popular și ar putea constitui mai multe volume. A scris numeroase schițe și discursuri care descriu foarte bine neamul românesc.

Despre cât de mult a prețuit el breasla învățătorilor stă mărturie și o întâmplare în care se povestește cum fostul prefect de Oradea, Lukács György, pe ale cărui fete le învața Ember, întorcându-se acasă, a povestit cum avocatul Szarukán Gergely a fost contrariat de faptul că niște învățători de țară s-au fotografiat alături de prefect. Ember a scris o poveste în care îl satiriza pe avocat, care ripostând chiar în fața capitlului, a stârnit doar hohote de râs.

Avem cunoștință și de faptul că Ember György avea o frumoasă bibliotecă, care valora circa 1000 de forinți, constând în principal din lucrări de pedagogie și de literatură beletristică. A fost mai mulți ani la rând colaborator principal la publicația „Nagyvárad” și, după ce reputatul estetician, criminalistul Radl Ödön, și-a dat demisia, a fost referentul teatral al publicației, devenind foarte cunoscut de toată lumea. În momentul redactării articolului din „Magyar Paedagogiai Szemle”, Gábel menționa faptul că Ember György are în manuscris mai multe piese de teatru și drame populare. De asemenea, precizează că mai multe trupe de teatru i-au cerut piesele pentru a fi puse în scenă, dar autorul lor este de părere că acestea ori vor fi jucate în Budapesta, ori nu vor vedea „lumina soarelui” niciodată.

Spunea adesea: „Cât trăiesc, pana mi-o folosesc pentru înălțarea educației poporului și a învățătorilor populari.” Ember György a încetat din viață în Oradea la 11 mai 1905²⁷.

De notat ar fi faptul că prima enciclopedie românească subliniază meritele sale întru elaborarea „colecțiunii de doine, hore și balade române”²⁸. Cea mai recentă ediție a *Dicționarului etnologilor români* subliniază numai meritele în editarea lucrării comune cu Vulcan și Grozescu, câteva contribuții publicistice, consemnând faptul că a fost „prof. maghiar din Oradea”.

Indubitabil, o antologie a textelor răspândite de Ember în presa vremii ar avea darul de a-i contura mai bine personalitatea și, tot fără îndoială, ar contribui la o imagine mai completă a relațiilor dintre culturile română și maghiară, reflectate în creațiile populare.

Atașat unei alte culturi, prin Ember György (Georgiu) a vorbit, totuși, spiritul românesc, iar frumoasele sale cuvinte: „Părerile tuturor trebuie respectate, căci deși mergem pe căi diferite, cu toții năzuim spre un țel măreț” sunt pline de actualitate și astăzi, omenirea având parcă mai acută nevoie doar de „un țel măreț”.

²⁷ *Magyar Életrajzi Lexikon*, 1000-1990. (<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03731.htm>); *Révai Nagy Lexikona*, vol VI, Budapest, 1912, p. 447.

²⁸ Corneliu Diaconovich, *op. cit.*, p. 287.

*Anexe***Grânele vara...**

Grânele vara se coc,
Zăs-a badea să nu joc,
Pân la storsul vinului,
Când voi fi mireasa lui.

Iată storsul a trecut,
Badea conciu nu mi-a făcut;
Ba și bruma a picat
Badea-n cap nu m-a legat.

Suflă vântul friguros,
Badea meu nu s-a întors;
Aici-i postul lui Crăciun,
Badea n-are suflet bun.

Câșlegile încă trec,
Numai eu să nu-mi petrec;
Să cântăm doine sorori:
Feciorii-s înșielători!

„Familia”, Pesta, Anul V, Nr. 43, 7 noiembrie 1869, pp. 506-507. *Dumitru Sfura*

Román népdal**(A közkedveltségü „Granile vara se cocu”)**

Nyáron érik a búza...
Az én rózsám azt sugta;
Ne táncoljak szüretig –
Velem akkor esküszik.

Nem köté be a fejem,
S múlt a szüret hirtelen, -
Sőt még kontyot sem csinált,
Bár a dér a földre szállt.

A tél is megérkezők,
És ő nem jó vissza még,
Ha karácsony böjtje is...
Hej, a rózsám be hamis.

Farsang is végére jár,
Ej, nem várok tovább már!
Kis hugommal tánczolólok, -
A legények – álnokok.

Ember György „Vasárnapi Újság”, Budapest, an XXIX, nr. 30/1882, p. 475.

A lány dala**(Román népdal az Avasból)**

Kis madár, be szép a notád,
Míntha mindig azt danolnád,
Hogy a rózsám visszafordul
Kis falunkba a táborbul.

Azt álmodtam az éjszaka:
Véres volt a rózsám nyaka,
Haja, szeme, két szemöldje
Piros vérbe volt fűrödve.

Kis madárka, szállj el gyorsan,
Keresd kedvesemet: hol van?
Mondd, hogy éjjel nappal várom
Sirdogálva a határon...

Kiss madár jött... azt dalolta:
Láttam rózsád, – rég megholt al
Kíért annyit keseregtél –
Soha többé vissza nem tér.

Ember György „Vasárnapi Újság”, Budapest, an XXX, nr. 5/1883, p. 74.

Doine și hore populare

I.

Ajungă-te, mândră, ajungă
Dorul care mă alungă,
Ajungă-te-un dor cu drag,
Să șezi toată ziua-n prag.
Când a fi pe la ujină,
Să te-aprinzi ca și-o lumină;
Când a fi cam cătră seară,
Să te topești ca și-o ceară;
Când a fi cam pe la cină,
Să te stingi ca și-o lumină;
Când a fi de dimineață,
Să gați cu-a ta viață;
Când a fi de către ziuă,
Să fii pusă pe scândură,
Că urât m-ai înșelat,
Nu știu, mândră, ce-ai aflat!

II.

În grădină pe cărare
Paguba că-i iarba mare,
Că nu pot horind a mere
La acele floricele,
Să le ud cu apă rece,
Doară dorul mi-a mai trece...
– Trandafir după cetate,
Spune mândrei sănătate,

Că de mine n-are parte,
N-are parte că-i departe...
– Trandafir după hinteu,
Spune la iubitul meu,
Că mie nu mi-e de el –
Ca și lupului de miel!

III.

Țucu-ți, nană, gura ta.
Și de o țuci și de bal!
Țucu-ți ochii tei vioi.
Țucu-ți, bade, amândoi!

IV.

Să ai, bade, patru boi,
Nu m-aș duce io la voi;
Aibă altul num-o vacă,
Numai ochii lui să-mi placă!

V.

Săraci cărările mele,
Cum crește iarba pe ele!
Lasă crească,
Boii-o pască;
Crească ca și gardurile,
Să le bată vânturile,
Ca pe mine gândurile!...

Culese în Sombaciagu, comitatul Bihariei, de Georgiu Ember. „Familia”, Pesta, an II, nr. 25, august 1866, p. 299.

MARAMA CE-MI ÎNFĂȘOARĂ CĂRAREA

Daniela Cecilia BOGDAN

Pornesc din Țara Mureșului, călător cu pași ușor timizi și-mi iau din marama de nord a țării, prima rostire, ca să pot trece în Țara Maramureșului.

După ce îmi potrivesc pașii cu ritmul prăvălirii dinspre iarnă, îmi iau picioarele la spinare și pornesc spre oameni și locuri, spre ape de început curgătoare și spre pământurile care, cândva, se vor desface-n amintiri. Doar așa îmi voi putea umple desaga de călător cu drumuri și lumi tainice.

La subțioară duc mirări și neastâmpăr. În brațe port o cruce vegheată de porumbi călăuzitori pentru că știu că acolo unde voi merge este un alt tărâm, o altă zare și o altă legănare.

În Țara Maramureșului nu se poate ajunge oricum. Trebuie să înveți tăcerea pământului, glasul ploilor, poveștile din ascunzișul pădurii, neliniștea pietrelor ajunse în râuri, freamătul busuiocului din grădini, drumul melcilor spre veșnicie, clipele din rugăciunile nopții și liniștea albastră a cerului.

Doar așa poți înțelege vatra locurilor, cântărind în balanța bunătății și a sfințeniei, viața, care face rotocolul vremii, într-o mărturisire de pătrundere a gândului curat și a basmului care trece din „a fost odată ca niciodată”, în este... aici, ca niciodată... sau ca întotdeauna.

Mai întâi aștept să-mi mărturisesc păcatele pentru că nu poți pași altfel în locul în care se poate atinge cerul. Învăț să fac pâine de casă și să strivesc struguri pentru împărțășania care-mi îngenunchează nepătrunsul. Îmi fac cruce cu mâna celor ce pot atinge creștetul luminii, lumină ieșită la vedere, poposind pe pragul fiecărei case.

Și ajung... și merg... și tot merg...

După neobositele cărări de la margine de hotar ale satului maramureșean mi-am așezat ostoierea pe un vechi trunchi de copac, ce-și măsoară statornicia prin semnele de vânt, ploaie și trecere, îngăduite de timp. Aici, odihna și munca locuiesc pe aceeași

cărare. Din palma hotarului muncit se poate adu-meca truda, iar din căușul duminicii se soarbe liniștea înrâuratelor gânduri.

Simt că mă-nvăluie într-o maramă de poveste, ocrotitor, o mână care a atins clopotul, o mână cu degetele care se alungesc pentru a atinge fruntea Golgotei, aplecată spre Duminica ce trece prin Vinerea Mare.

Aici, oamenii așteaptă o rânduială fără arginți, aici se ascultă vremea, aici se strânge durerea cântecului necântat, aici se înțelege neînflorirea florii, aici cocoșul își așteaptă cântecul în blidul din grindă, aici se prăvălesc în poeme nescrise chipurile strămoșilor, aici ploile bune vor șterge răul, aici vorbele nevorbite se prefac în înțelesuri, aici marginea de zi poate să răstoarne lumea.

Nimic nu se pierde și nimic nu așteaptă. Timpul, poposind la poarta înțelepciunii, caută cheia de lemn încrustată cu rozetă pentru a deschide cu mlădița de gând speranța, nădejdea și psalmul din șoapta blândă a Luminii.

În Țara Maramureșului, dorul nu are hotar. Sub fiecare fir de iarbă este un umblet și va răspunde mereu câte un soldat plecat, al cărui glas veghează la fiecare început de veșnicie sau câte un străbun, într-un ceas de smerenie, pentru a întregi istoria neamului. Stau și privesc veșnicia, care, așa cum spunea un mare poet „e la ea acasă”.

Deja mi-e dor! Mi-e dor de dorul de păduri, cărări, ape, dimineți, oameni, povești, duminici și dor de ducă.

Mai caut și tresalt a bucurie atinsă de îngerul locului care-mi arată drumul spre fântâna care s-a întors acasă. Și din ochiul ei izvorăsc liniștea, rugăciunea și binecuvântarea.

M-am întors.

Și e atât de bine!

(5 aprilie 2013)

ICONOGRAFIA BISERICII „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI” DIN IEUD-DEAL

muzeograf **Marius CÂMPEANU**

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Ieudul este o străveche vatră românească a Maramureșului, primele indicii de locuire umană semnalate aici fiind din epoca bronzului. Localitatea este atestată documentar la 2 februarie 1365, când regele Ludovic I dăruiește voievodului Balc și fiilor săi, Drag, Dragomir și Ștefan, moșiile Ieud, Cuhea (Bogdan Vodă), Vișeu de Sus, Vișeu de Jos și altele din jur, confiscate de la voievodul infidel Bogdan pe care regalitatea maghiară l-a deposedat de toate drepturile și privilegiile juridice¹.

În sat se păstrează două biserici de lemn: biserica „din deal”, pe o colină aflată în dreapta râului Ieud și biserica „din șes” situată în centrul comunei. Biserica „din deal”, cunoscută și sub denumirea de „Biserica Balcului”, este cea mai veche, fiind construită potrivit tradiției în anul 1364 de Balcu Vodă², pe locul unde a fost o pădure de brazi. Cercetările recente, inclusiv cele realizate după metoda dendrocronologică, o plasează în cel de-al doilea deceniu al veacului al XVII-lea³. În turnul acestei biserici, preotul Artemie Anderco a descoperit un manuscris, pe care cercetătorii l-au numit Codicile de la Ieud⁴. În august 1921, slujitorul maramureșean l-a prezentat în cadrul unei expoziții organizate la Sighetu Marmăției de Adunarea Generală Astra. În anul 1925, academicianul Ioan Bianu a publicat sub egida Academiei Române conținutul Codicelui în mai multe facsimile, deschizând astfel calea numeroșilor cercetători care de-a lungul timpului s-au aplecat asupra lui.



Biserica „din deal” din Ieud

¹ În documentele vremii, Bogdan, voievodul „descălecător” și întemeietorul Moldovei, este numit „necredincios înverdat al nostru și al regatului nostru” – conf. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Sighet, 1900, p. 27-28.

² Prin voința regelui maghiar Ludovic I, Balc primește demnitatea de voievod, apărând în documentele de cancelarie maghiară cu titulatura de „voievodul nostru maramureșean” (în Ioan Mihalyi de Apșa, op. cit., p. 56-57). De numele voievodului Balcu se leagă ctitorirea unor importante așezăminte ortodoxe din Maramureș, precum mănăstirea Peri (ajunsă la rangul de stavropighie patriarhală în anul 1391) și mănăstirea Bârsana.

³ Ólafur Eggertsson, Alexandru Baboș, *Dendrochronological dating in Maramureș with special emphases on objects from the Maramureș museum in Sighetu Marmăției*, în „Tradiții și patrimoniu”, nr. 2-3, 2003, p. 40-49.

⁴ Se păstrează la Biblioteca Academiei Române sub cota 5032. Are 422 de pagini, cuprinde file manuscrise și tipărite (slavone și românești coresiene).

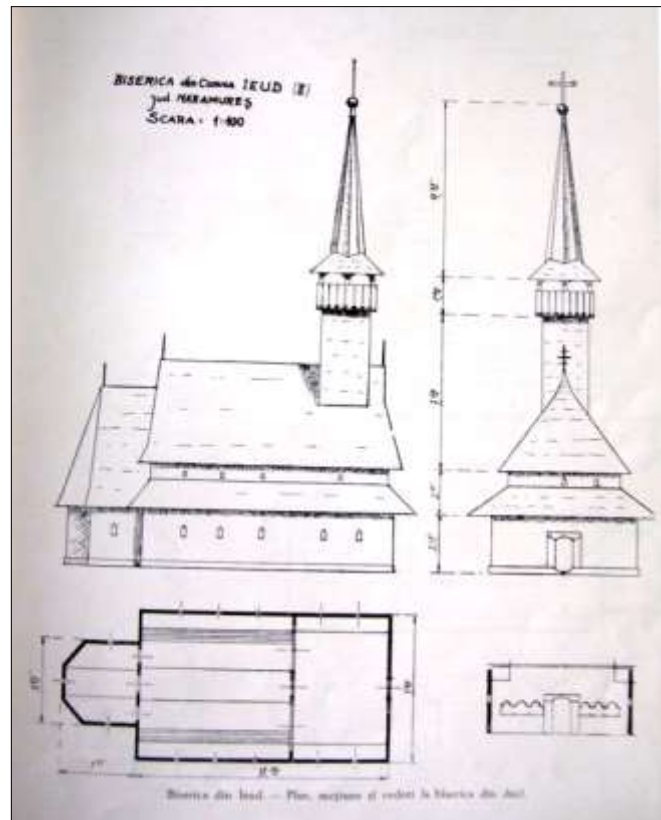
Arhitectura bisericii

Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Ieud-Deal a fost construită din grinzi de brad, având un plan compus din cele trei compartimente tradiționale: altar, naos și pronaos, deasupra căruia se înalță cu eleganță turnul cu foișor. La temelie se află o fundație scundă din piatră cioplită peste care a fost așezată talpa groasă și pereții formați din bârne masive cioplite, îmbinate în cununi orizontale în sistemul constructiv „blockbau”.

Absida altarului este decroșată, de formă poligonală, cu pereții laterali retrași în raport cu linia naosului și pronaosului. Naosul este de formă rectangulară acoperit cu o boltă poliedrică, supraînălțată și așezată pe sistemul de console. Acesta este despărțit de pronaos printr-un perete de bârne, în care s-au realizat pentru a înlesni participarea la slujbele religioase, deschideri pe ambele părți, sub forma unor înlănțuiri de trei ferestre arcuite, unite între ele cu ajutorul unor stâlpișori. Pronaosul este de formă rectangulară și are tavanul drept (tăvănit), confecționat din scânduri fixate pe grinzi.

Accesul în sfântul lăcaș se face pe latura de vest, printr-un portal fără decor, ce se repetă și la intrarea în naos. Deasupra se înalță turnul-clopotniță cu o bază prismatică de secțiune pătrată și un foișor în partea de sus prevăzut pe fiecare latură cu câte două arcade. Foișorul este acoperit de coiful piramidal cu bază pătrată care, prin ușurința cu care sfidează legea gravitației și se înalță spre cer, amintește de formele curajoase ale goticului european. Deasupra coifului ascuțit se află o cruce cu raze din fier.

Naosul și pronaosul au acoperiș dublu, cu pante accentuate către nord și sud. Între cele două streșini există câte un rând de ferestre de dimensiuni mici, rolul acestora fiind acela de a lumina bolta naosului. La extremitățile de vest și est sunt fixate două cruci din fier forjat, același tip de cruce stilizată fiind amplasată și pe acoperișul altarului. Absida altarului are acoperișul separat adaptat planului poligonal, cu pante abrupte pe laturile de nord, vest și sud. Ca proporție, este mai scund în comparație cu acoperișul principal, prezentând o mică streșină semiconică, spre est, similară celor două de la acoperișul superior al navei. Ambele acoperișuri sunt solzuite cu draniță tăiată în unghi ascuțit.



Planurile bisericii (după Brătulescu)

Programul iconografic

Ansamblul iconografic al bisericii cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Ieud-Deal este de tradiție bizantină și este opera zugravului Alexandru Ponehalschi din Berbești. Pictura a fost realizată în anul 1782, înscriindu-se în categoria lucrărilor desăvârșite la maturitate. În anul 1780, zugravul se afla la biserica din Desești, unde pictează tâmpla. Doi ani mai târziu, la biserica din Ieud-Deal, va realiza un complex ansamblu de pictură tradițională. Lucrarea se distinge prin bogăția programului iconografic format dintr-o mare varietate ornamentală, confirmând faptul că ne aflăm în fața unei realizări de maturitate, ce încununează ampla sa activitate pusă în slujba lui Dumnezeu și a comunităților creștine din Maramureș. Pictura murală a acestei biserici nu păstrează semnătura zugravului, dar în sprijinul datării poate fi menționată icoana de hram *Nașterea Maicii Domnului* pictată de Alexandru Ponehalschi, care păstrează următoarea inscripție de donare: „*Această sfântă icoană au plătit Șimon Ștefan și cu fii... ca să le fie pomană lor în veci de veci amin 1782 luna lui ianuarie 12 zile*”²⁵.

²⁵ Ioan Bârlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 122.

Pictura îmbracă în întregime bolțile și pereții celor trei încăperi, suprafețele largi oferind un câmp generos desfășurării unui amplu program iconografic. În altar, pe boltă, este reprezentat *Sf. Dub-porumbel* intercalat de doi serafimi, urmat dedesubt, pe perețele estic, de reprezentarea *Sf. Treimi*. În această tematică sunt reprezentați Iisus Hristos cu crucea, Dumnezeu-Tatăl și Sf. Duh sub forma unui porumbel. Programul iconografic al pereților absidei altarului, structurat pe patru registre tematice, desfășoară de jur-împrejur *Teoria Sfinților Ierarhi*, dar și scenele simbolice în legătură cu Jertfa sfântă, specifice proscomidarului (*Iisus-Viță-de-vie*) și diaconiconului (*Viziunea Sf. Petru, episcopul Alexandriei*). Sub timpanele bolții, pe latura de nord, sunt reprezentați *Sf. Evanghelist Matei, Sf. patriarh Gherman, Sf. patriarh Sofronie, un patriarh* (cu inscripție ilizibilă), *Sf. Ioan Damaschin* și *Sf. Evanghelist Marcu*. Pe latura de sud apar: *Sf. Evanghelist Luca, Sf. patriarh Serghe, Sf. patriarh Anatolie* și *Sf. Evanghelist Ioan*. Pe spatele tâmplei, la extremitatea bolții altarului cu perețele vestic, este pictată o scenă de glori-ficare a lui Iisus⁶. Registrul secundar îi înfățișează pe perețele de nord pe *Sf. Ioan mitropolitul, Sf. Andrei* și *Sf. Sava*, iar pe latura de est pe *Sf. Simeon, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore Dialogul, Sf. Ioan Gură de Aur* și *Sf. Ioan „milostiv patriarh”*. Perețele sudic este acoperit în întregime de reprezentarea iconografică *Deisis*.



Pictură parietală din altar, perețele de sud

Următorul registru este dedicat sfinților, ierarhilor și cuvioșilor, printre aceștia numărându-se mitropolitul Alexie al Rusiei, mitropolitul Petru al Kievului și Ioan mitropolitul Moscovei. Aceste alegeri nu par a fi întâmplătoare, fiind o dovadă a persistenței credinței ortodoxe în Maramureș. Succesiunea sfinților, de la nord la sud, este următoarea: *Sf. Grigore al Nisei, Sf. Ioan Înaintemergătorul, Silvestru papă al Romei, Sf. mucenic Ignatie, purtătorul de Dumnezeu, Sf. Alexie mitropolitul Rusiei, Sf. Petru (Movilă) mitropolit de Kiev, cneaz din Vladimir (?), Ioan mitropolit al Moscovei, Sf. Grigore, sfinții episcopi Atanasie și Chiril ai Alexandriei și sfinții mucenici Teopempt și Teotim*. În registrul inferior, pe perețele nordic, sunt reprezentați *Sf. Vasile, Sf. Silvestru* și *Sf. Chiril*, iar pe latura nord-estică a altarului, pe perețele proscomidarului, se află scena cu conținut euharistic *Iisus-Viță-de-Vie* („Teascul de taină”). În spatele Sfintei Mese, pe perețele estic, este reprezentată *Buna Vestire*, urmată de *Sf. Nicolae* (un episod din viață), acesta fiind considerat unul dintre apărătorii de seamă ai credinței tradiționale. În *Buna Vestire*, moment ce semnifică anticiparea și prevestirea Întrupării, Fecioara Maria este înfățișată în picioare la o masă, cu cartea deschisă, în timp ce arhanghelul Mihail vine din dreapta, ținând într-o mână ramura Bunei Vestiri și indicând cu cealaltă cerul⁷. Pe latura de sud este redată *Viziunea (proorocia) Sf. Petru, episcopul Alexandriei*, urmată de reprezentările *Sf. Grigore, Sf. Manuil* și a *Sf. Teodor*. La baza ansamblului iconografic din altar este desfășurată o draperie ornamentală.

Tâmpla bisericii din Ieud-Deal, după cum arată istoricul de artă Anca Pop-Bratu, exprimă tendințele evoluției stilistice ale picturii maramureșean. Comparând-o cu celelalte tâmplice pictate de Alexandru Ponehalschi, ea oferă o percepție clară asupra etapei de maturitate artistică, putându-ne ajuta „atât la circumscrierea, cât și la receptarea adecvată a operelor sale”⁸. În cazul de față, la fel ca la majoritatea bisericilor de lemn din Maramureș, suprafața tâmplicei este împărțită în panouri care păstrează formatul și dimensiunile obișnuite ale icoanelor și se încadrează în registre suprapuse, potrivit programului iconografic clasic, continuându-se în partea inferioară cu ansamblul icoanelor împărătești și prăznicare.

În centrul registrului superior este reprezentată *Răstignirea*, Iisus fiind încadrat de cei doi tâlhari legați de cruce. Lângă Sf. Cruce, în partea stângă se află Maica Domnului și una dintre Marii, iar în partea dreaptă se

⁶ Anca Pop-Bratu, *Pictura murală maramureșeană. Meșteri zugravi și interferențe stilistice*, București, 1982, p. 33.

⁷ *Ibidem*, p. 32.

⁸ *Ibidem*, p. 39.

află apostolul Ioan și sutașul Longinus. Sub colina Golgotei, la picioarele lui Iisus, având dimensiuni mari, apare craniul lui Adam. Scena Răstignirii este flancată de scenele *Coborârea de pe Cruce* și *Punerea în mormânt*. În *Coborârea de pe Cruce*, scenă aflată în partea stângă, trupul lui Iisus este dispus pe diagonală față de cruce și este susținut de trei personaje: doi bătrâni cu barbă albă și de un tânăr imberb care pare a fi desprins mâna lui Iisus din cuie⁹. Personajele au proporții mai mici și nu prezintă inscripții, iar în fundalul scenei se observă diferite clădiri ce au turnuri de formă ascuțită, piramidală. Aceeași cercetătoare, comparând fizionomiile celor trei personaje din acest prim episod cu fețele altor trei personaje din scena *Punerii în mormânt*, ale căror nume apar

notate, consideră că cei doi bătrâni pot fi identificați cu Iosif din Arimateea și Nicodim, iar tânărul imberb este apostolul Ioan¹⁰.

Registrul al doilea o prezintă în partea mediană pe *Maica Domnului*, avându-L pe Mântuitorul prunc într-un medalion pe piept, încadrată de *proorocii Vechiului Testament* care au vestit Nașterea și Întruparea. Cei doisprezece prooroci sunt în medalioane, grupați doi câte doi, fiecare purtând filactere și prezentând o anumită dinamică a brațelor. Cel de-al treilea registru, în centru, îl înfățișează pe *Iisus Hristos (Deisis)* binecuvântând cu dreapta și ținând cartea deschisă în stânga, între *Maica Domnului* și *Sf. Ioan Botezătorul*. În spatele tronului, lateral, în poziții superioare, sunt reprezentați doi îngeri înaripați. *Sfinții Apostoli* sunt reprezentați în picioare, grupați doi câte doi, în chenare dreptunghiulare despărțite de colonete prevăzute cu capituluri ornate fitomorf în partea superioară. Registrul superior este separat de cel median printr-o bandă decorativă ornată cu motive vegetale și chipuri de îngeri, iar galeria proorocilor de cea a apostolilor de o bandă vegetală ornată cu motivul frunzei de stejar. De asemenea, scenele centrale *Deisis* și *Maica Domnului* sunt separate de apostoli, respectiv prooroci, de stâlpi arhitecturali în jurul cărora se



Sf. Hristofor, ușa de intrare în pronaos

desfac sub forma unui vrej meandric frunze de iederă sau de viță sălbatică.

Naosul are reprezentat pe axul central al bolții pe *Dumnezeu-Tatăl* („*Cel-vechi-de-zile*”) cu ambele mâini ridicate, având *Sf. Duh* sub forma unui porumbel așezat pe piept, flancat de doi îngeri la extremități. Tematica naosului se continuă cu reprezentarea a doi serafimi, primul fiind decorat cu culoare roșie, iar cel de-al doilea cu culoare albă. Pe pereții naosului întâlnim clasicul paralelism cu sens moralizator dintre scenele *Vechiului Testament* și *Noului Testament*. Ciclul *Genezei* este redat prin șase episoade dispuse în registrul de sus, câte trei pe laturile de sud și nord, după cum urmează: *Ispita șarpelui*, *Alungarea din rai*, *Adam lucrează pământul și Eva toarce*, *Cain îl ucide pe Abel*, *Cain fuge din fața Domnului* și *Lameh îl ucide pe Cain*. În scena *Ispita șarpelui*, în partea de sus este reprezentat *Dumnezeu-Tatăl*. Pentru redarea *Firii dumnezeiești*, zugravul folosește culoarea albă, probabil, pentru a schița spiritualitatea¹¹, dar și pentru faptul că *Dumnezeu-Tatăl* este nevăzut. Protopărinții

⁹ Anca Pop-Bratu, op. cit., p. 40.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

¹¹ „*Dumnezeu este dulc*”, spune Mântuitorul (Ioan, 4, 24), așadar este nematerial și nesubstanțial.

neamului omenesc, Adam și Eva, sunt reprezentați într-o formă realistă, șarpele încolăcit pe pomul cunoștinței binelui și răului fiind redat mult mai mare în raport cu primii oameni. În *Alungarea din rai*, Adam și Eva sunt izgoniți din grădina paradizică de un înger cu sabie. În cadrul acestei scene apare o neconcordanță cu referatul biblic despre rai, diferența constând din prezența unor elemente de arhitectură în fundalul scenei. Scenele următoare ilustrează consecințele păcatului strămoșesc, ieșirea din starea primordială, necesitatea de a munci, suferințele, slăbiciunile și inclusiv apariția morții fizice. În costumația și uneltele personajelor (năframa, șorțul, furca înaltă de tors) sunt recunoscute câteva particularități locale tradiționale. În partea de nord, în proximitatea tâmpiei, apare figurată *Pilda bunului samarinean* prin intermediul a două episoade pictate. Pe peretele de vest este reprezentată *Înălțarea Domnului la ceruri*. Scena este dominată de numeroase elemente de arhitectură, Iisus Hristos fiind reprezentat central, într-un medalion, flancat de către Maica Domnului și Sfinții Apostoli.

În următoarele două registre, prin optsprezece episoade, este reprezentat ciclul *Patimilor*. Ciclul debutează cu *Cina cea de Taină*, o scenă foarte degradată din care se poate sesiza doar prezența câtorva apostoli. Urmează *Spălarea picioarelor ucenicilor*, o scenă în care Iisus este redat îngenuncheat, lângă el aflându-se doi apostoli detașați de grupul celorlalți, care sunt sugerați prin aureole dispuse în perspectivă corală. În *Rugăciunea pe Muntele Măslinilor*, apar cei trei apostoli adormiți în timp ce vegheau și Iisus în rugăciune, într-un spațiu închis.

Prinderea lui Iisus este redată cu toate detaliile, în scene complementare, precum *Sărutul lui Iuda și Iuda își primește banii*, ultima fiind o tematică rar întâlnită în iconografie. În acest fragment sunt redată mai multe personaje poziționate în spatele unei mese, purtând mantii cu gulere mari de blană, iar pe cap căciuli îmblănite de modă poloneză. Următoarea scenă consemnează primul moment din înfățișări, *Iisus la Ana*.



Deisis (detaliu), pronaos, peretele de vest

Ciclul narativ al Patimilor se continuă pe latura de nord cu scenele *Iisus la Caiafa*, *Batjocorirea* (Iisus îngenuncheat este bătut de trei soldați), *Lepădarea Sf. Petru*, *Iuda se spânzură*, *Iisus la Pilat* (în complementaritate cu *Visul soției lui Pilat*). În *Iisus la Caiafa*, marele preot al Sinedriului este înfățișat bătrân, cu barba lungă, pe cap cu mitra sacerdotală, stând pe un scaun și sfâșindu-și hainele în fața „blasfemie” acuzatului. *Lepădarea lui Petru* este prezentată în varianta cea mai populară, a dialogului cu servitoarea, în timp ce cocoșul anunță cea de-a treia renegare¹².

În următorul registru, pe peretele de sud, sunt pictate episoadele ulterioare deciziei lui Pilat: *Iisus la Irod și Schimbarea hainelor*, *Flagelarea*, *Încoronarea cu spini* și *Sf. Varvara în temniță* (intercalată în ciclul Patimilor). Ordinea cronologică a faptelor nu este respectată, unele scene apărând mai devreme sau mai târziu decât ar fi firesc, sau chiar deloc¹³. În scena *Flagelării*, Iisus este legat de un stâlp, în timp ce doi ostași îl bat „fără milostivire”¹⁴, urmată de *Încoronarea cu spini*, în care Hristos este îmbrăcat numai cu o hlamidă roșie și cu o cunună de spini, în timp ce ostașii îl batjocoresc. Amplu desfășurat, aproape pe toată lungimea peretelui vestic, apare *Drumul*

¹² Anca Pop-Bratu, op. cit., p. 33.

¹³ Din ciclul Patimilor lipsește momentul alegerii între Iisus și Barnaba, din scena „*Ece Homo*”.

¹⁴ Dionisie de Furna, op. cit., p. 115.

Crucii, Iisus încovoiat sub greutate este legat cu o funie și târât de soldați, în față apărându-i Veronica care șterge cu năframa (mahrama) fața însângerată a Mântuitorului, pe care îi va rămâne imprimat chipul¹⁵. Tot în această scenă, apare Simon Cireneul, care îl ajută pe Iisus să poarte crucea spre colina Golgotei. Cortegiul este urmat de un grupuleț de demnitari călări, în frunte cu Pilat, Ana și Caiafa, îmbrăcați în costume specifice veacului al XVIII-lea. Pilat poartă o mantie largă, cu guler mare de blană și o „căciulă poloneză”, după moda boierilor. Același tip de căciulă este purtat de majoritatea personajelor negative din narațiunea Genezei: demnitari, judecători și soldații prigonitori. Urmează pe peretele de nord scenele *Răstignirea*, *Învierea* și *Mucenicia (lapidarea)* Sf. arhidiacon Ștefan, primul martir al Bisericii creștine. Ciclul Patimilor se încheie cu *Învierea*, în acest episod fiind reprezentate femeile mironosițe întâmpinate de înger, în timp ce Iisus cel Înviat este redat în picioare, ridicându-se din mormântul pe care dorm ostașii de pază.



Pilda celor zece fecioare (detaliu), pronaos, peretele de sud

Registrul inferior al naosului reprezintă un paralelism între Vechiul Testament și Noul Testament, dar și scene legate de viețile unor sfinți, pe care le vom enumera în ordinea pictării. Pe peretele de sud apar: *Saul pe drumul Damascului*, *Sf. Simeon Stâlplnicul*, *Filoxenia lui Avraam*, *Sf. Ioan*, *Avraam este binecuvântat de Melchisedec*, *Iisus și învățătorul de lege*, un sfânt neidentificat, *Prezentarea Fecioarei Maria la templu* și *Sfinții mucenici Mardarie și Evstratie*. Scena *Samson omorând leul* se află pe ușa de intrare dinspre pronaos către naos.

Programul iconografic al naosului se încheie pe peretele de nord cu scenele: *Înălțarea Sfintei Cruci*, *Sf. prooroc Isaia*, *Sf. Dimitrie îl binecuvântează pe*

Nestor, *Mucenicia Sf. Dimitrie* (care îl învinge pe împăratul păgân Maxim, după care îl convertește pe Nestor), *Sf. Dimitrie călare*, *Lupta lui Nestor cu Lie păgânul*, *Lie aruncat în țepi*, *Decapitarea lui Nestor*, *Sf. prooroc Ilie* și *Diaconul Filip botează un eunuc*. Scenele *Diaconul Filip botează un eunuc* și *Saul pe drumul Damascului* au ca temă majoră convertirea și botezul creștin. Din pictura naosului lipsesc scenele referitoare la ciclul copilăriei lui Iisus, viața publică (minunile, pildele și parabolele) și la aparițiile de după Înviere, dar și episoadele referitoare la viața Sf. Fecioare Maria.

Spațiul pronaosului este dedicat *Judecății de Apoi* și temelor adiacente. Redactarea iconografică este cea tradițională, personajele fiind grupate ierarhic, în registre suprapuse. Compozițiile se desfășoară liber pe suprafața pereților, nefiind separate prin benzi sau cadre ornamentale. Pe peretele de sud, în registrul superior, sunt înfățișați cei trei „patriarhi” – *Avraam*, *Iacob* și *Isaac* – în rai, ținând în brațe sufletele celor aleși. Urmează *Parabola celor zece fecioare*, temă cu sens escatologic¹⁶, a cărei compoziție dispusă pe verticală este redată prin intermediul a trei scene: *Fecioarele înțelepte* (având câte un șervet alb în palme, țin candelile aprinse), *Iisus cu Biserica-Mireasă* – în partea de sus și *Fecioarele nebune* (cu candelile stinse, răsturnate) – în partea de jos.

Pe ușa pronaosului este zugrăvit *Sf. Hristofor*, căruia credințele populare i-au atribuit un rol protector împotriva morții subite. Sfântul își înclină capul cu grație, în stânga ține un toiag înfrunzit, iar pe umărul drept stă Iisus copil. Deasupra ușii de intrare în pronaos, în partea mediană a registrului superior, este reprezentată scena *Deisis*, în care este redat în veșmântul patimilor Iisus Judecătorul încadrat de doi îngeri care trâmbițează.

¹⁵ După tradiția bisericească, chipul sfânt imprimat pe mahrama Veronicăi („icoană nefăcută de mâna omenească” – acheiropoietos) este prima reprezentare a lui Iisus.

¹⁶ Fecioarele înțelepte îi reprezintă pe cei aleși, iar cele nebune pe cei păcătoși.

De o parte și de alta, se află Maica Domnului și apostolul Ioan, amândoi cu mâinile împreunate în semn de închinare, la rândul lor încadrați de cei doisprezece apostoli așezați în jilțuri. În partea de jos, mâna dumnezeiască ține balanța judecării, încadrată de Adam și Eva aflați în rugăciune. Reprezentarea lui *Moise* deschide întregul șir al „*cetelor păcătoșilor*” (evrei, turci, tătari și harapi), fiecare purtând costume specifice acestor popoare, după moda epocii. În partea opusă, se succedă „*cetele dreptilor*”: „*ceata călugărițelor*”, „*ceata săbaștrilor*” și „*ceata călugărilor*”, după care urmează *Vămile Vășdubului* reprezentată prin doi îngeri în zbor, cu câte un suflet în brațe, răspunzând acuzațiilor diavolului, în timp ce un al treilea apără cu sulita un grup de oameni de furia unui diavol așezat pe cupola unei biserici. În registrul de jos, în scena *Iadului*, flăcările Gheenei îi cuprinde pe cei damnați, inscripționat fiecare cu păcatul său, într-o interesantă cronică a slăbiciunilor omenești: „*dubănașul*”, „*crășmarul*”, „*care lucră în Duminică*”, „*cine nu-i cu dreptate*”, „*mincinosul*”, „*cijmarul care lucră rău*”, „*tâlharul*”, „*bețivul*”, „*care au omorât*”, „*care au omorât cuconi*”, „*care doarme Duminică și n-au venit la biserică*”. În extrema stângă a peretelui de vest, este înfățișată *Moartea* sub forma unui schelet cu coasă și greblă și scena *Învierii morților*.

Peretele nordic al pronaosului înfățișează printr-o succesiune de scene *martiriul Sf. mucenițe Paraschiva* (Judecarea, Flagelarea, Scoaterea ochilor, Arderea, Tragerea pe roată și Decapitarea). Redarea mucenițelor din primele veacuri creștine se continuă și pe peretele estic, unde apar: *Sf. muceniță Nastasia*, *Sf. Maria Magdalena*, *Sf. Sofia*, *Sf. Marina*, *Sf. Xenia*, *Sf. Elena* și *Sf. Veronica*. Tot pe peretele de nord, apare scena în care *Iisus o eliberează pe femeia adulteră* (pe care fariseii voiau să o lapideze). Alegerea acestor teme care au ca personaje principale femei poate fi pusă în legătură cu faptul că pronaosul este locul din biserică destinat prezenței femeilor la slujbele religioase (poartă denumirea de „*biserică a femeilor*”). În completarea programului iconografic al pronaosului, pe peretele de est, deasupra ușii de acces în naos, este scena *Buna Vestire*, încadrată de reprezentarea a patru prooroci (*proorocul Gbedeon*, *proorocul Zaharia*, *proorocul Isaia* și cel de-al patrulea, cu inscripția ilizibilă).

Iconografia tavanului întregeste sensul funerar al ansamblului pictural din pronaos prin reprezentarea *dreptului Enob* (tatăl lui Salem), *a proorocului Ilie* și *a evanghelistului Ioan* care au fost „*răpiți*” la cer cu trupul. *Înălțarea proorocului Ilie* este asociată cu „*a doua venire*” a lui Iisus, iar episodul cu mantia aruncată de Ilie ucenicului său Elisei (*Proorocul Elisei investit de proorocul Ilie*) este interpretat ca o prefigurare a coborârii Sf. Duh asupra apostolilor la zecime¹⁷. Scena *Sf. Ilie hrănit de corb* are conținut euharistic, fiind totodată și un exemplu al îndurării divine față de cei aleși, alăturându-se astfel semnificației escatologice a pronaosului¹⁸.



Proorocul Ilie suindu-se la cer, pronaos, tavan

Analizând ansamblul pictural de la Ieud, Anca Pop-Bratu observă că: „*narațiunea se desfășoară trist și solemn, cu bogăție de detalii, uneori localizatoare; fiecare personaj își joacă rolul cu demnitate și cu un oarecare sentiment al istoricului*”¹⁹. În continuare, același istoric de artă subliniază: „*e atâta frumusețe calmă în fiecare scenă, Iisus e peste tot același, egal de frumos și liniștit în toate momentele Patimilor, totul fiind realizat cu discreția și sobrietatea ce caracterizează toate operele de*

¹⁷ Anca Pop-Bratu, op. cit., p. 36

¹⁸ Ibidem, p. 36.

¹⁹ Anca Pop-Bratu, art. cit., p. 114.

tradiție bizantină. Istoria se desfășoară lent, în curbele mari ale compoziției, în dreptunghiuri largi, repovestind episoadele obligatorii dramei, la care fiecare personaj participă cu demnitatea impusă de importanța momentului²⁰.

Îmbrăcămintea personajelor este diferențiată, alternându-se elementele specifice veșmântului bisericesc cu ale celor tradiționale sau ale celor după moda epocii contemporane zugravului. Elementele de port popular apar în croiul și motivele decorative de pe cămașa pe care o poartă Iisus copil. Personajele negative, judecătorii și călăii din ciclul Patimilor, sunt îmbrăcați după moda apuseană: pelerine agrafate în față, mantii cu gulere mari de blană răsfrânte peste umeri și diferite tipuri de pălării (cu o fâșie lată de blană pe bor sau căciuli îmblănite, cu calota de postav roșu). Soldații poartă pantaloni strâmți și cizme înalte, iar pe cap au caschete a căror formă derivă din bicornul de modă apuseană.

De asemenea, culorile sunt atent folosite, pictorul subliniind cu echilibru liniile principale ale costumului. Folosindu-se culoarea albă, este redată marginea hainelor, cu contur dublu desenul cizmelor, bordura mânecilor și poalele mantalei. Alături de alb, zugravul întrebuițează o gamă cromatică alcătuită din culorile: roșu-cărămiziu, albastru-gri, ocră cu nuanță spre roșu, brun-cald și verde-măsliniu. Registrele suprapuse și marginile pereților sunt demarcate prin benzi cu motive decorative de două tipuri: cu motive geometrice și motive vegetale. Dintre motivele geometrice, cele mai des întrebuițate sunt triunghiurile și romburile, acestea creând o linie în zigzag, desenate într-o culoare contrastantă cu fondul (roșu-cărămiziu sau negru pe fond deschis sau alb pe fond albastru-gri). Comentând bogăția decorului ornamental, Anca Pop-Bratu spune: „acestea sunt axate pe un vrej meandric cu ondulații de respirație egală care generează un ritm de val, cu succesiuni uniforme, permanent vizibil în întreg ansamblul. De pe acest suport se desfac motive vegetale (frunze de stejar, de iederă sau de viță sălbatică) desenate liber, cu aceeași plăcere grafică pe care o întâlnim în toată pictura de la Ieud. Unduirea frunzelor urmează ritmul care, intenționând o desfășurare decorativă, se întoarce spre mișcarea firească, organică, a modelului original. Nimic nu devine sec sau artificial, pentru a fi simplu motiv, dimpotrivă, ornamentul este cel care tinde spre firescul naturii pe care o interpretează într-un realism moderat²¹.

Fundalul scenelor este predominant arhitectonic. Construcțiile sunt grupate, uneori chiar dând impresia de aglomerare, putându-se observa cele mai variate și mai pitorești forme arhitecturale. Sunt reprezentate atât clasicele turnuri piramidale și frontoanele triunghiulare, cât și acoperișurile baroce cu diferite tipuri de bulbi. Cele câteva notații de peisaj care apar în scena *Raiului* sau în spatele celor trei patriarhi sunt coline cu forme ondulate specifice peisajului maramureșean. În cadrul natural paradiziac din ciclul Genezei apar reprezentate câteva animale. Astfel, șarpele care privește cu ochi umani²² este încolăcit în jurul pomului paradiziac, având dimensiuni mult mai mari în raport cu primii oameni. Mai apar reprezentate alte câteva animale: un leu, un țap și un centaur cu arc și săgeată. Izgoniți din rai, Adam și Eva sunt însoțiți de un mic elefant și de un câine care îi așteaptă așezat cuminte. Căii care trag trăsura eunucului sunt acoperiți cu o mulțime de pete, iar leul pe care Samson îl biruie „are o figură stranie, descinsă din vreo descriere literară de tipul *Fiziologului*”²³.

²⁰ Ibidem, p. 114.

²¹ Anca Pop-Bratu, op. cit., p. 39.

²² Ibidem, p. 38.

²³ Ibidem, p. 38.

MONUMENTE MEMORIALE DIN ZONA CODRU – JUDEȚUL MARAMUREȘ

Traian URSU

Profesorul și muzeograful Traian Ursu (1940-2010) a avut ca obiect al activității sale, la Muzeul Județean de Istorie din Baia Mare, monumentele istorice – memoriale, de arhitectură, de arhitectură populară – din cuprinsul județului. În această calitate, le-a cunoscut, le-a inventariat, fișa detaliată a fiecărui monument conținând imaginea acestuia, datele istorice și semnificația lui, datele tehnice etc. Le-a prețuit, a pledat neobosit pentru cauza lor, a apreciat atunci când a întâlnit respectul pentru ele, a căutat să convingă despre rostul lor, de câte ori grija pentru monumente lipsea. A cunoscut zona Codru sub aspectele sale istorice, etnografice, folclorice și a îndrăgît-o cu deosebire. Și, în calitate de director la Satu Mare al instituției județene de cultură care se numește astăzi Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, a contribuit la organizarea primei manifestări științifice de amploare, privind spațiul minunat al Codrului: „Contribuții la cunoașterea etnografiei și folclorului zonei Codru”, Satu Mare, 17-18 octombrie 1975. (Viorica Ursu)

Monumentele memoriale sunt expresia recunoștinței unui popor, în general, a unei comunități, în special, pentru eroii săi, pentru fiii de seamă care au făcut sacrificii pentru acea comunitate și pentru Țara întreagă, sau chiar pentru omenire.

De la însemne memoriale – cruci, ori simple pietre de căpătâi, plăci memoriale, obeliscuri, busturi, statui, sau edificii cu astfel de valoare, monumentele memoriale – create, așezate sau ridicate, îngrijite, împodobite, respectate – devin locul și prilejul întâlnirii membrilor comunității, a unirii gândurilor lor întru cinstirea faptelor bune, readucând din când în când în atenție modele de urmat. Pentru că valențele educative ale monumentelor sunt dintre cele mai importante.

Desăvârșirea formării statului național român la 1 Decembrie 1918 a fost încununarea unui vis secular de unitate și libertate al românilor, care a însemnat și numeroase jertfe aduse de fiii acestui popor în Primul Război Mondial. Și tot astfel, în cel de al Doilea Război Mondial, în care au murit eroic alți și alți ostași români pentru a reîntregi Țara, în urma rapturilor din tragicul an 1940. În acele pagini de istorie și-au înscris cu demnitate numele și locuitorii satelor din Codru¹.

Cine cunoaște oamenii și satele din Codru rămâne impresionat de frumusețea și sobrietatea tradițiilor populare, de măsura în care istoria, faptele bune și dăruirea pentru țară sunt prețuite acolo.

Dacă în prima parte a războiului din 1914-1918, codrenii, ca toți românii din Transilvania mobilizați în armata austro-ungară, au fost trimiși să lupte pentru o cauză străină lor, în anii de după intrarea României în război optica s-a schimbat. Dovada au făcut-o miile de români înscrși ca voluntari pentru a lupta în rândurile armatei române sau în detașamentele de voluntari² constituite din prizonierii de război români aflați pe teritoriul Rusiei și Italiei.

O formă de luptă împotriva stăpânirii austro-ungare adoptată de populația românească din Transilvania a fost și emigrarea spre România și chiar peste Ocean, în SUA și Canada. Aceste emigrări au cunoscut o intensificare mai mare spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, datorită și faptului că în Transilvania, în general, pe lângă oprimarea socială, economică, resimțită la țară din partea grofilor, s-a intensificat asuprirea națională, a crescut teroarea la care era supusă populația românească din partea autorităților maghiare³. Codrenii au plecat din pricina sărăciei, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele

¹ Localitățile din zona Codru, care aparțin acum administrativ de județul Maramureș: Arduzel, Ardușat, Ariniș, Asuaju de Jos, Asuaju de Sus, Băița de sub Codru, Băsești, Bicz, Budești, Ciuta, Corui, Fărcașa, Gărdani, Mineu, Oarța de Jos, Oarța de Sus, Odești, Orțița, Rodina, Săliște, Sălsig, Sirlei, Someș-Uileac, Stremț, Tămaia, Tămășești, Tohat, Țicău, Ulmeni, Urmeniș, Vicea.

² Aurel Vaida, Stegarul legiunii „Horea”, în suplimentul „Maramureș”, decembrie 1977, p. 20.

³ *** *Istoria militară românească*, București, Editura Militară, 1973, p. 223.

decenii ale veacului trecut, atunci au luat, mulți dintre ei, calea îndepărtată a Statelor Unite ale Americii, în nădejdea că vor scăpa de greutățile pe care le întâmpinau în satele lor. Cei mai mulți dintre sătenii plecați au revenit după un timp acasă, alții au rămas pentru totdeauna acolo.

Fenomenul a lăsat numeroase urme în conștiința locuitorilor din zonă, regăsindu-se și în creația folclorică, sporind numărul înduioșătoarelor cântece de înstrăinare⁴. Așa sunt, spre exemplu, versurile populare:

„Cine mere-n țări străine
Cu doru trăiască bine.
Cine mere-n țări departe
Cu doru să prindă frate.
Cine nu ști ce-i doru
Margă, tracă vaporu
Deasupra vaporului
Șede maica dorului,
Încălțată cu opinci
Și străină mulți voinici,
Încălțată cu papuci
Străină maica de la prunci”⁵.

Dorul de țară, de sat, și legătura care a rămas permanentă cu pământul au imortalizat-o prin monumente memoriale ce pot fi întâlnite în satele codrenești: Oarța de Jos, Oarța de Sus, Bicz, Stremț.

Pe monumentul din Oarța de Jos se află inscripția care spune că: „[...] ridicatusau [sic] de frații emigranți în America” în anul 1910 și că „Aici au fost așezat altarul Besericei de lemn”, care la anul 1909 avea 250 de ani vechime. La fel s-a ridicat un monument și în Oarța de Sus „prin frații din America în locul sanctuarului din S. Beserică veche anul 1913”. Aici găsim și numele celor 16 persoane plecate din Oarța de Sus pentru a-și găsi o soartă mai bună în altă țară, deoarece pe pământul lor erau socotiți ca străini, și de unde să poată trimite ceva din câștigul lor pentru cei rămași acasă.

Cei plecați în America au urmărit în permanență evenimentele din țară și au sprijinit pe diferite căi lupta pentru unirea cu Țara. După realizarea mărețului act de la 1 Decembrie 1918, la fel, au contribuit la ridicarea unor monumente comemorative în amintirea celor ce s-au jertfit pe câmpurile de luptă. Așa este monumentul comemorativ din Stremț ridicat în anul 1927 din sumele de bani colectate de către Tămășan Vasile de la cei ce se aflau în Statele Unite ale Americii⁶. Monumentul a fost ridicat în memoria celor 15 „eroi morți în războiul pentru întregirea neamului”, cum se poate citi pe partea de sus a obeliscului. Monumentul a fost lucrat de către un meșter din Benesat și transportat cu căruțele pe locul pe care a fost montat. În anul 1940, după Dictatul de la Viena, a fost mai întâi incendiat, apoi autoritățile horticiste au dispus mutarea lui din centrul satului, în cimitir. Va fi readus în octombrie 1944, încă înainte ca horticistii să fi părăsit satul, prin strădania învățătorului Nichifor Măghereșcan, mai târziu, stabilit, ca pensionar, în Gherla.

În satele din zona Codru sunt unele monumente comemorative care cinstesc jertfele aduse de românii de aici pentru unirea Transilvaniei cu România. Unele din ele au săpat în piatră numele eroilor, altele nu. Unele sunt din piatră, altele simple cruci, troițe de lemn așezate în centrul satului ca semn al respectului acordat celor ce și-au jertfit bunul cel mai de preț – viața –, pentru realizarea dorinței seculare a poporului – formarea unui stat național unitar.

Din fostul județ Sălaj, în componența căruia intrau și mare parte din localitățile codrenești aflate azi în județul Maramureș, au luat parte la Primul Război Mondial un număr de 23.645 de români, dintre care și-au jertfit viața 2.749 de persoane, invalizi au fost 1.136 și dispăruți 1.697. O bună parte din aceste sacrificii umane revin localităților codrenești. În memoria acestor eroi, localnicii sau statul au ridicat monumente ale recunoștinței, ca urmașii generației ce a înfăptuit Marea Unire să nu-i uite, să-și amintească întotdeauna că independența și libertatea Transilvaniei s-au obținut prin mari sacrificii.

Astfel de monumente găsim în localitățile: Someș-Uileac, Ulmeni, Tămaia, Oarța de Jos, Stremț și Băsești.

⁴ Dumitru Pop, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978, p. 17-18.

⁵ *Ibidem*, p. 110-111.

⁶ Traian Ursu, *Monumente memoriale ale emigranților români în America*, în „Acta Musei Porolissensis”, vol. XVIII, Zalău, 1994.

În comuna Băsești, se află și alte patru monumente, acestea ne aduc aminte de George Pop de Băsești (1835-1919), personalitate marcantă în lupta dusă de românii din Transilvania pentru drepturi naționale⁷. Casa care i-a aparținut, muzeu al zonei Codru, inaugurat astfel în anul 1976 și reorganizat în 1989 ca muzeu memorial, adăpostește obiecte și documente cu valoare documentar-istorică și memorială care evocă figura luptătorului memorandist, președinte al Partidului Național Român din Transilvania, președinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918 și al Marelui Sfat Național⁸. În Muzeul „George Pop de Băsești” se găsesc, de asemenea, prețioase obiecte de artă populară specifice zonei etnografice Codru, amintind astfel preocupările Elenei Hossu-Longin, fiica lui George Pop, neobosită apărătoare și cultivatoare a tradițiilor populare românești, în spiritul merituos al ASTREI*.

În parcul din jurul casei, pe un obelisc, se află portretul în bronz al marelui bărbat al neamului. Și, tot în memoria lui George Pop de Băsești, în fața Primăriei comunei Băsești, a fost dezvelit un bust din bronz (la 27 noiembrie 1977), lucrarea aparținând sculptorului Iustin Năstase. Trebuie de asemenea amintit și faptul că acest mare om al neamului său se află înmormântat în pământul satului natal, Băsești, și că monumentul lui funerar – monument memorial și acesta – este un loc de pioasă cinstire a sa, dar și de aducere-aminte a tuturor vicisitudinilor îndurate de poporul român sub ocupații străine.

Parcă jertfele poporului român nu au fost suficiente în Primul Război Mondial și, pentru a-și câștiga deplina libertate și independență, au fost necesare noi sacrificii – cele aduse în a doua mare conflagrație mondială. Și acestor eroi, la fel, locuitorii satelor codrenești le-au adus prinosul de recunoștință, ridicând în memoria lor obeliscuri la Oarța de Jos, Ariniș, Fărcașa, Săliște. De asemenea, în localitățile, Gârdani, Fărcașa, Stremț, Orțița, Ardușat sunt îngrijite mormintele soldaților români căzuți pe aceste locuri și care își dorm somnul de veci în cimitirele din satele amintite.

* De precizat că articolul regretatului profesor și muzeograf Traian Ursu immortalizează o realitate de dinaintea anului 2009, cea de astăzi fiind una alarmantă în legătură cu starea casei memoriale a ilustrului patriot român George Pop de Băsești. Clădirea nefiind în mod curent întreținută sub aspectul conservării, sunt necesare acum lucrări capitale, de fapt, o restaurare, pentru a fi salvată de la prăbușire. (Viorica Ursu)



Casa memorială „George Pop de Băsești”

⁷ Traian Ursu, *Monumente memoriale din comuna Băsești*, în „Acta Musei Porolissensis”, vol. XVII, Zalău, 1993.

⁸ Viorica Ursu, *Valorificarea muzeală a casei lui George Pop de Băsești*, în „Revista muzeelor”, nr. 1, 1992.

CU SAVANȚI-ETNOGRAFI ÎN MARAMUREȘ, ȚARA OAȘULUI ȘI BUCUREȘTI

Pamfil BILȚIU

Eram pe la începutul carierei mele, când, în cadrul Festivalului de Datini și Obiceiuri de Iarnă de la Sighetu Marmației, au început să vină la sesiunile de comunicări mari savanți folcloriști și etnografi: Mihai Pop, Nicolae Dunăre, Ion Vlăduțiu, Gheorghe Focșa, Paul Petrescu, Constantin Eretescu. Cunosându-le opera și, cum eram novice în cercetarea culturii populare, m-am apropiat de acești prestigioși cercetători, i-am provocat la cercetări de teren, convins că tinerii trebuie să se formeze pe lângă maestri. Marele etnograf, de care m-a legat o strânsă prietenie, cu scrieri nu numai multe la număr, ci și valoroase, a fost **Nicolae Dunăre**, foarte atașat de noi, cercetătorii tineri, și binevoitor în a ne împărtăși din bogata sa experiență.



Nicolae Dunăre

Am fost împreună pe teren pe Valea Izei, Valea Cosăului și în Țara Lăpușului. La Șieu, pe Iza, am cercetat o înmormântare. Am fost la priveghi, precum și la întregul ceremonial de înhumare. Parcă îl văd cu fișele în mână, cum nota minuțios fiecare secvență ceremonială, insistând asupra celor de mare importanță: ritualul bocitului, jocurile de priveghi, înmormântarea cu uneltele de trebuință decedatului, pomenile funerare. Pe subiecții cu care lucra nu-i slăbea din întrebări. Apoi, la Ieud sau în sate de pe Cosău, precum la Călinești, Ferești, cerceta cu atenție arta populară, făcea schițe cu motive, îndemnându-mă să le fotografiez cu mare atenție. Era un cercetător meticulos, notând totul cu lux de amănunte.

În Țara Lăpușului am cercetat ceea ce el numea „specialitatea casei” – păstoritul arhaic de la stânele montane. Ne-am dus la o stână îndepărtată, tocmai

în vârful Hudinului, unde ursul este domn stăpânitor. Am bătut cale lungă, de zeci de kilometri, împreună cu o cercetătoare daneză. L-am avertizat însă că vom avea probleme, deoarece femeia nu era admisă la stână. Cum mergeam prin pădure, m-am agățat cu vârful pantofului într-o rădăcină și s-a desprins jumătate talpa. Profesorul era consternat. „Vai, domnu profesor, ratăm cercetarea! Și am venit atâta amar de drum.” I-am răspuns că nu ratăm nimic și am scos cuțitul, am tăiat o bucată din cablul magnetofonului portativ și mi-am legat talpa, apoi, am pornit-o la drum mai departe. Dar un necaz nu vine niciodată singur. După nici doi kilometri, am dat și cu celălalt picior într-o rădăcină. Aceeași poveste. Savantul tresare și îi spun să nu se teamă. Mai tai o bucată din cablu și dreg talpa și la celălalt pantof. În aerul curat al pădurii ni se face o foame de lup. Ne oprim să mâncăm. Folosim drept masă un trunchi de brad răsturnat. Noroc că apare un cioban cu un botei de oi, care strigă alarmat către noi să fugim repede, că stăm lângă un cuib de viperă. „Doamne, feri, dacă vă mușcă, în două ore muriți.” Ne-a întrebat dacă avem la noi antiviperin. I-am spus că nici poveste de așa ceva. Până la urmă ne îndreptăm către stână, cu ajutorul ciobanului. Pe drum ne mai ies înainte și trei urși. Eram îngroziți. Ne punem pe rugăciuni. Urșii se pierd în desișul pădurii. Respirăm ușurați. Ajungem la stână. Acolo, mari probleme că era o femeie cu noi. Baciul ne-a spus că nici el nu se vede cu nevasta până la coborârea turmei și apoi noi cum să-i străcăm stână. Până la urmă o primește cu greu să înnopteze la stână, dar numai la comarnic.

A doua zi, vine baciul la noi foc de mânios. Ne-a spus că i s-au stricat oile, datorită femeii. Și trebuie să facem ce zice el, laolaltă cu ceilalți ciobani. Și ne-am dus noaptea, pe lună plină, dezbrăcați total, fără să vorbim între noi, cale lungă, până unde știau ciobanii că este un bulbuc într-o încregătură de ape. De acolo am luat apă de nouă ori cu gura, ne-am întors cu apa la stână, tot nevorbind între noi, și am dat-o la oi. Oile s-au vindecat, iar baciul a fost fericit.

Am discutat cu maestrul Dunăre că am oficiat un rit pastoral din componența Mioriței și i-am recitat versurile: „Și pă el că l-o mânat, / După apă-ntre izvoare, / Facu-i lejea să-l omoare.” După ce am scris despre acest rit într-un studiu, maestrul a scris un articol elogios despre cercetările noastre, subliniind că în contextul lor își face loc ceea ce el numea „arheologie spirituală”.

La stână am cercetat diverse aspecte ale păstoritului, pe savant interesându-l latura etnografică: ustensile, componența stânei, instrumentele muzicale ciobănești, echipamentul, hrana etc. Făcea totul cu lux de amănunte.

La București, l-am vizitat de multe ori, uneori ne întâlneam la Institutul de Folclor. Am discutat mult, pe baza cercetărilor noastre de pe teren. M-a încurajat mereu, m-a apreciat și am avut multe de învățat de la maestru.

De savantul-etnograf **Ion Vlăduțiu** m-a legat tot o strânsă prietenie. A fost un mare prețuitor al Maramureșului, un om foarte prietenos, atașat de cei mai tineri colegi întru pasiuni. Am făcut împreună cercetări pe văile Izei, Vișeuului și Tisei. Ca și Nicolae Dunăre, m-a sfătuit să-mi diversific cercetările și să mă ocup de etnografie și artă populară, care îmi vor da mari satisfacții. Mereu îmi spunea că arta populară cuprinde o istorie multimilenară de spirit. M-am convins mai târziu că a avut dreptate, când am început să cercetez acest domeniu fascinant al culturii populare.



Ion Vlăduțiu

Pe teren, în vreme ce eu cercetam folclorul, maestrul explora etnografia. Nu era casă în care intram, să nu scotocească prin lăzile de zestre, prin lădoaiele vechi ale sătenilor. Din ele scotea piese de port de o inestimabilă valoare și vechime. Le cerceta cu atenție și le făcea fișe, le fotografia. Se interesa de fiecare motiv, de denumirea populară și semnificația lui. Am învățat de la maestru că facem o greșală dacă nu-i întrebăm despre semnificațiile fenomenelor folclorice pe cei care le creează.

Parcă-l văd cu câtă atenție cerceta arta populară. Îl interesau porțile, casele vechi, fațadele de casă sculptate. Arhitectura caselor îl interesa în mod deosebit. În opinia sa, cele mai mari documente etnografice sunt casele țărănești. La Săpânța l-am vizitat pe Ioan Stan Pătraș. Îi aprecia originalitatea și măiestria, investite în porți, troițe și cruci. Îl considera un meșter-unicat.

La București l-am vizitat de multe ori la locuința sa de pe strada Orlando. Am discutat multe chestiuni de specialitate, uneori, pornind de la colecția lui etnografică foarte valoroasă. Câteodată, mă atenționa să nu scriu despre Ioan Stan Pătraș, așa cum mi-o cerea meșterul, că va scrie el o carte. N-a mai apucat, moartea l-a răpus brusc, în plină activitate.

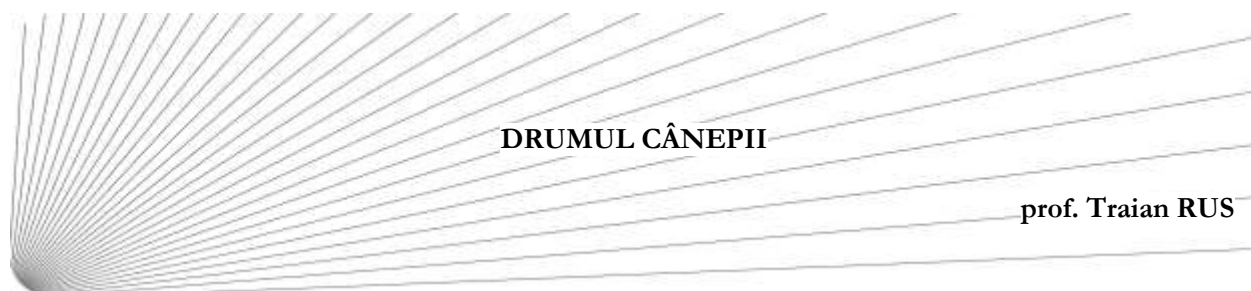
Prietenia cu veneratul etnograf **Gheorghe Focșa** s-a cimentat la Sighet, apoi în cadrul tărilor de teren, pe care le-am făcut împreună la Ieud, Botiza și Poienile Izei. Am cercetat înmormântarea la Ieud, „pas cu pas”, cum îmi zicea maestrul, adică secvență cu secvență. Am prins și obiceiul „Strânsul nepoatelor” de la Ieud și un botez la Poienile Izei. A rămas surprins de bogăția riturilor acestor obiceiuri și considera Maramureșul o țară veche și un leagăn al civilizației arhaice. Modest din cale-afară, se înțelegea de minune cu țărani. Îi descosea până-n străfunduri și exclama: „Vai, câte știu! Și ce vechi și bine conservat este aici folclorul”. Fotografia cu sete tot ce cerceta: arhitectură, port popular, interioare țărănești, anexe ale gospodăriei etc.

Fiind mai în vârstă, m-am învoit de la serviciu ca să-l însoțesc în Țara Oașului, fiind antrenat în realizarea volumului II al monografiei zonei de suflet pentru cercetător. Vreme de câteva zile, am cercetat la Rața, Certeze, Cămârzana. A rămas cam dezamăgit că, față de Maramureș, satul oșenesc nu mai era cel tradițional. Se modernizase repede, iar cultura populară se afla pe un avansat drum al dispariției. Totuși a cules multe informații și mi-a zis că va face o lucrare complexă. Am fost și la două stâne împreună și am rămas surprins cât de mult îl pasiona păstoritul, atenționându-mă că, în Oaș, este străvechi. Ceanocul, o mică unitate de măsură a laptelui, îl considera de origine dacică.



Gheorghe Focșa

La București, l-am vizitat acasă, lângă Foișorul de Foc, dar și la Muzeul Satului, pe care l-a condus o viață. Am discutat multe și am aflat multe de la maestru. Mi-a arătat și monografia plănuită, dar în formă nefinită. Era slăbit de ani și de trudă. I-am făcut propunerea să o redactez eu pentru tipar. A ezitat, și nu știu nici azi ce s-a întâmplat cu manuscrisul, căci n-a trecut mult și maestrul s-a stins din viață. Când ajung la Muzeul Satului, îi aprind la mormânt o lumânare și-i așez la cruce o floare, ca semn de pioasă amintire și recunoștință.



DRUMUL CÂNEPII

prof. Traian RUS

Memoria orală a satului Oarța de Sus păstrează și acum informații interesante despre soluții pe care comunitatea le-a găsit pentru a putea supraviețui în perioade grele ale existenței sale. Mai multe relatări ale consătenilor mei consemnează modul în care prin anii 1940-1950 își asigurau îmbrăcămintea și lenjeria necesare familiei. Erau ani foarte grei. Sărăcia se cuibărise aproape în toate familiile satului. Agricultură de subzistență pe care o practicau abia le asigura hrana zilnică. Populația crescuse, iar pământul, divizându-se în loturi din ce în ce mai mici, nu mai putea oferi cele necesare. Venituri din alte surse nu aveau. Războiul și criza economică închiseseră și supapele emigrației. Lucruri de strictă necesitate, zahăr, petrol, chibrituri, mărfuri industriale, își procurau doar pe produse agricole, pe ouă în special. Nici vorbă să-și poată cumpăra haine. Au fost nevoiți să și le confecționeze singuri, din singurul produs textil la îndemână, cânepa.



Nana Ruzalia Negrii, 80 de ani

„Noi am fost tare săraci. În familia noastră erau șasă guri de hrănit, iar pământ nu aveam aproape de loc. Nu aveam nici măcar cât să ne cultivăm cânepă. Când eram fată meream păstă Codru, în Țara Ungurească, la zdrobdit de cânepă. Acolo să cultiva multă cânepă. Am ajuns prin mai multe sate. Câteodată ajuneam și la scos cânepa toptită din râu, din Crasna. O puneam pă lângă garduri, la soare, și când era bine uscată ne apucam de zdrobdit. Era plin de zdrobitoare de cânepă în tăte satele. Apoi treceam la hecelă¹, la periat. Făceam fuioare. Le călcam în picioare ca și fie mai mânânțele², ca și le putem peria mai bine și să să toarcă mai ușor. Mănușile³ le făceam grămezi. Din zece, una era a noastră. Pă aia puneam fuior mai din bdiu⁴, o făceam mai

țâpânuță. Pă zî, cele mai harnice puteam face cam douăzeci de fuioare. Două erau a noastre. Aveam on caier din două mănuși. Lucram până ne umpleam un sac. Mâncam ce ne-am pus cu noi. Mai și căpătam uneori. Stăteam pe acolo și câte o săptămână. Luam sacu în spinare și ne întorceam acasă. Veneam prin Supur, Horez, Babța. Drumu ținea cam două zile. Sacu era din ce în ce mai greu. Ne rupea șelele. O fost și femei care de la o vreme nu-l mai puteau duce. Așe o pățât Măria Diacului. O vrut să-l arunce. Că nu mai putea. O avut noroc cu Niculina lui Petcaș, mai învățată cu lucru și mai tare. I-o luat ea sacu și i l-o adus. Rămâneam de mas pă

¹ hecelă = perie pentru curățat „pozdăriile” de pe fuiorul de cânepă

² mânânțal = mărunț

³ mănușe = unitate de măsură pentru fuiorul de cânepă (cam cât prinzi cu mâna)

⁴ bdiu, din bdiu = mai mult, cantitate mai mare

unde apucam. Pîn şuri. Odată m-am dus cu Florica Mării Evii, Florica lui Cohal, cum i s-o mai zis. Ea era măritată. Io eram fată. Am înnoptat în Dobra, într-o şură. La casa aceea era on fecior. On fecior tare fain. Şi o vinit la noi în hăbdişte⁵. Am povestit ce-am povestit şi de la o vreme prăpădita de Florica o ieşit afară. Am rămas sângură cu fecioru acela. S-o aruncat pă mine. Deşi era tare frumos, nu m-am lăsat la el. Tare cu greu am scăpat. N-am vrut să-mi las fetia acolo. Pă Florica n-am iertat-o niciodată. I-o putut fi ruşine.”

„Şi la noi se cultiva cânepă. Da era mai mărunţă şi fuiorul mai aspru. Fuioru din Țara Ungurească era mai lung şi mai fin. Mai mare dragu. Unii nu aveau pământ să-şi samene. Când răsărea cânepa trebuia şi fii foarte atent. Trebuia să o păzăşti cam două săptămâni, pântu că la păsări le era tare drag colţul răsărit. Veneau în stoluri şi dacă nu erai atent, odată te trezeai că nu rămâne nimnica. O păţat destui. Îi puneau pă prunci să alunje păsările şi pruncii se mai luau cu joaca şi uitau de cânepă. Pericolul era mai mare unde cânepiştile erau izolate. Unde erau mai multe, paguba nu era așa de mare. O fost şi cazuri în care



Nana Valerica Coţului, 73 de ani

n-o fost bună sămânţa şi n-o răsărit. Alţii erau mulţi în casă şi nu-şi puteau cultiva cânepă cât să le ajungă. Aştia mereau în Țara Ungurească, la zdrobdit de cânepă. Aduceau câte on sac de fuioare. Mai greu le-o fost celora care treceau păstă Codru. Drumu era lung şi să mergi cu atăta terheti⁶ în spate, nu-i ușor pentru o femeie. Atunci femeile erau mai slabe. Rar vedeai câte una grasă. Acuma îs mai multe grase decât slabe. Cu cânepa era o problemă şi la cules. O culejeai în două-tri rânduri, după cum să cocea. La urmă rămâneau haldurii⁷, pe care era sămânţa. Tare le plăcea la păsări sămânţa de cânepă. Puneam tăt felu de spărietori. La noi s-o făcut toptile⁸. Unde erau izvoare. Acolo o băgau la toptit.



Nana Măria Petrii din Jos, 80 de ani

„Io am fost după cânepă în Țara Ungurească când eram fată. Meream mai ales cu Viorica Petrii Floarii, cu Reghina lui Doliş şi cu măicuţa, Florica Vironii. Şi noi aveam cânepişte, dar nu să făce așa de bine. Nu să nici toptea tare bine. Fuioru era mai scurt şi mai aspru. Tare greu să meliţa, iar periatu era un chin, numa nu să desprindea di pă pozdării⁹. Nu ştiu ce soi de cânepă era. Nici pământu nu era tare bun la noi. În Țara Ungurească am fost până pîn Unimăt, Căuaci, Sărăuad, Kissfalău. Pă acolo. Lucram tăt zua până ne adunam on sac de fuioare şi ne lăcomeam. Numa nu ne învăţam minte să

⁵ hăbdişte = peşit, şedere, vizită

⁶ terheti = greutate

⁷ halduri = tulpini de cânepă înalte şi groase, pentru sămânţă

⁸ toptilă = baltă, apă în care se topeşte cânepa

⁹ pozdărie = partea lemnoasă a tulpinii de cânepă

nu ne ajunja. Când ne întorceam acasă vineam pînă Supur și pînă Babța. Tăte eram zdrobdite¹⁰ de atîta terheti. Când ajunjeam acasă nu mai eram bune de nimic. Mai târzău, când o vinit bumbacu, făceam o pânză tare faină. Și făceam tăt felu de cipuri¹¹ și de tărăcături¹², de ieșeau nește spăcele¹³ și nește cămeși minunate. S-o ajuns înt-o vreme că s-o făcut concurență între femei. Nici nu te lăsau să intri în camera unde era războiu. Tăneau secret. Apoi să vezi a doua zi de Paști când începea danțu! Să aduna tăt satu la șura danțului și era cum s-ar zăce amu „parada mozi”¹⁴. Tăte să bdiciuleau¹⁵ unile pă altile. Era tare fain. Oaminii erau tare nealcoși¹⁶.

„Aveam cam 20 de ani. Eram deja măritată, cu doi copii. Nici nouă cănepa nu ne-o ajuns niciodată. Io m-am dus cu Mărioara Găvriliu lui Pavăl (a Ilenuți), cu Iulii Mitrii, cu Ruzalea Bicăzenii și cu Băciucu. Aveam tare multă silvoiață¹⁷, că la noi o fost tare multe prune în anu ala și ne-am dus s-o vindem pă cănepă. Până în Hodod am mărș pă jos și ne-am suit pă cursă până în Supur. De acolo am mărș păstă niște câmpuri până în Kissfalău. Am luat casă de casă, pă la tăte vrajniță¹⁸, până ne-am dat tătă silvoiața. Luam o mînușe de cănepă pă două-tri linguri de silvoiață. Ne-am umplut fiecare căte-on sac de fuioare. Ne-am întors cătă Supur. Am înopțat la Mihăieni, la on unchi de-a Băciucului. Oaminii ne-o primit tare bine și ne-o uspătat. Io cu Mărioara Ilenuții am vrut să durnim pă antreu, pă sacii cu cănepa. După mnezu nopți ne-o apucat nește mîncărimi groaznice. Ne-am tăt scărținat. După o vreme o vinit gazda și ne-o chemat în casă, să durnim în pat că s-o făcut frig. Ne-am dus. După ce ne-am încălzit mîncărimele o fost și mai cumplite. Când s-o făcut de zău am văzut că sântem pline de păduchi. N-am zăs nimic, am mulțămnit și ne-am dus la Supur și ne suim pă cursă până la Hodod. Acolo ne-o așteptat on car și ne-o dus până acasă. Apoi să vezi năcaz pă noi până am scăpat de păduchi. Datu-ne-am cu de tăte, cu fotoghin¹⁹, cu deteteu. Ne-am cotate în cap. Tăte hainile ni le-am opărit cu leșie. Am scăpat tare cu greu, că păduchiaștia îs tare rezistenți și una-două fac lindini și să pun pă tăte firele de păr. N-oi uita în veci drumu acela”.



Anuca lui Hodor, 67 de ani

Mereu nostalgic după acea lume dispărută, îi caut mereu amintirile și poveștile.

(1 februarie 2013)

¹⁰ zdrobdit = epuizat

¹¹ cipcă = dantelă

¹² tărăcătură = obiect multicolor

¹³ spăcel = cămașă, piesă din costumul popular femeiesc

¹⁴ parada mozi = parada modei

¹⁵ a bdiciuli = a evalua, a aprecia

¹⁶ nealcoș = mândru, fudul

¹⁷ silvoiață = magiun

¹⁸ vrajniță = poartă de la drum, din lemn

¹⁹ fotoghin = petrol

DRAGI MI-S ȘEZĂTORILE... DIN ȚARA LĂPUȘULUI

Iuliana-Andrea POP

Cutreierând meleagurile lăpușene, am descoperit că tradițiile și folclorul sunt vii încă nu numai în Maramureșul istoric, ci și în acest spațiu cu adevărat binecuvântat de Dumnezeu. Eu însămi lăpușeancă la origine, prin mamă, iubesc aceste ținuturi tocmai pentru unicitatea lor, pentru spiritul aprig al oamenilor și pentru sacralitatea care răzbate din fiecare gest și acțiune, din fiecare colț de livadă sau câmpei de uliță, de la porțile tipic lăpușene, până la pruncul ce joacă încă leapșa prin ograda bătută de vite. Mă bucur că încă există locuri unde știm să fim unici, originali prin noi înșine, să fim pur și simplu români.

Un loc aparte aici îl au tinerii, mesagerii dintre cele două lumi, dintre vechi și nou, tradițional și modern. Am observat zi de zi că tinerii lăpușeni țin încă la tradiții, iubesc muzica populară și nu au frica de a se mândri cu moștenirea din moși-strămoși. E drept, tradițiile își găsesc și aici răsunetul mai ales cu ocazia sărbătorilor. Se mai încing hore, se mai țin chiar șezători, bineînțeles cu caracter mai modern. Totuși, cu ajutorul mai tinerilor mei elevi, lăpușeni bineînțeles, am reușit să reînviem un obicei care avea rolul de a susține



socializarea dintre oameni și, de ce nu, de a crea, poate, noi familii. Copiii mi-au arătat ceea ce știau de la bunici și părinți și am descoperit că o activitate de genul șezătorii are numeroase funcții în viața satului, de la cele practice, cum ar fi cunoașterea tinerilor între ei, până la cele magice.

Dar ce este, de fapt, șezătoarea? – Cu prilejul șezătorii, oamenii satului se constituiau într-o adevărată instituție socială, ca formă de întraajutorare, dar era și o ocazie plăcută de a munci și a petrece împreună timpul în zilele lungi de iarnă, de derulare a unor obiceiuri și de formare a deprinderilor de viață și de muncă. Cu timpul, șezătoarea a devenit preponderent o adunare a tinerilor din sat, a fetelor nemăritate și a băieților care își căutau „aleasa inimii”. În general șezătoarea avea loc în casa unor



gospodari din sat, iar „găzdoaia” îi aștepta pe tineri cu plăcinte și colaci, în special în preajma și în timpul sărbătorilor. Aceasta lua parte cu mare plăcere la discuțiile dintre cei mai tineri, ba chiar îi provoca la vorbă cu scopul de a afla cât mai multe despre ultimele evenimente sau de a se pune la curent cu „bârfele” din sat. Exemplific cu o posibilă discuție la începutul unei șezători, povestită mie de lelea Varvara din Lunca Morii, din Lăpușu Românesc:

– Bună sara, lele Varvară! Am auzit că și amu-i un an s-o făcut aci șezătoare și am venit să te întreb dacă ne lași și anu aiesta.

– Voi lăsa, dară! Ce să fac, și mie mi-i drag cu tinerii.

– Atunci, mă duc să strâng tăte fetele. (Fetele intră în casă, salută și iau loc pe laviță și pe scaune.)

– Cât de bine om lucra, om hori și om juca în sara asta!

– Că bine zici! Da' badea Ion unde-i?

– Îi dus la vecinu, în povești. Tare bine îi plac și lui poveștile. Ș-apoi s-o dus să să înțeleagă că mâni au de dus gunoiu pã pârău. Da' ce ați mai auzât că s-o mai întâmplat pîn sat?

– D-apoi vară-mea o făcut dimineață doi copii gemeni.

– Să le deie Dumnezeu sănătate!



– La noi o vinit lupii azi noapte. Noroc că o bătut câinii și am ieșit afară și o fugit.

– Nu v-o luat nici o oaie?

– Nu, că n-o apucat.

În general, discuțiile sunt întrerupte ori de găzdoaie, ori de una dintre fete, care îndeamnă la cântec și voie bună. Cele mai talentate dintre cele prezente iau inițiativa de a hori ceva, iar în preferințele bătrânilor lăpușeni se pare că este cântecul binecunoscut în zonă „Pe valea Lăpușului”. Toată activitatea este întregită prin lucrul fetelor, care nu vin la șezătoare numai pentru a sta la discuții și a cânta, ci vin de acasă cu lucrul de mână pregătit, cu ață și ac sau fus, pentru coaserea unor ciorapi de lână, a unor fețe de masă în chilim (cusută manual, cu diferite modele, precum flori, fructe sau frunze, având diferite semnificații) sau chiar a unor articole de îmbrăcăminte la „mândruț”, cele din urmă fiind cele mai apreciate și mai invidiate dintre ele. Toate aceste „ritualuri”, de altfel, reprezintă un mod de petrecere a timpului în așteptarea feciorilor, care nu merg la o singură șezătoare pe parcursul unei seri, ci participă la mai multe și se opresc acolo unde își întâlnesc fata cea mai dragă. Așteptarea își are, de asemenea, rolul ei simbolic, deoarece fetele fac previziuni asupra celor care vor veni. Un astfel de obicei este numărarea parilor de la gard, care vor arăta statura și însușirile fizice ale feciorului destinat („drept și subțirel”, „mic și strâmb” etc.). De asemenea, foarte interesant este „jocul cu blidele”, pregătit de găzdoaie din timp, care ascunde sub diferite farfurii obiecte cu caracter simbolic; fiecare fată va ridica câte un blid de pe masă, iar în funcție de ceea ce va descoperi sub acesta, își va cunoaște destinul: pâine – bun ca pita,



monedă – bogat, sare – sărac, mărgele – bogat și frumos, cărbune – negru și leneș, băț – strâmb și hâd, ca vai de el.

Dacă feciorii se lasă prea mult așteptați, se face apel la elementul magic. Fetele fac vrăji însoțite de incantații, folosindu-se de obiectele din jur, cu scopul de a-i aduce pe cei iubiți cât mai repede la ele. Însă, vorbim aici de incantații nevinovate, care aveau și rolul de a-i distra pe cei prezenți la șezătoare:

– Vai de mine, că nu mai vin feciorii! Haidați să facem vrăji că da' de-or veni.

(O fată se ridică în picioare și trece cu firul de la fus pe la celelalte, ținându-l deasupra capetelor acestora, rostind o incantație.)

– De ce torci? De ce torci?

– Nu torc, că întorc / Feciorii din toate șezătorile / Să n-aibă stare, nici alinare, / Până în a noastră șezătoare. / De n-or veni, or plezni, / De n-or alerga, i-a agâmba, / De n-or intra, or crăpa. / Să aibă stropșele în obiele / Și furnici în opinci.

Alte asemenea invocații magice sunt cele care au ca accesoriu sita, care prin forma ei rotundă reprezintă roata destinului și puterea sorții. Fetele învârt sita prin încăpere spunând următoarele cuvinte: „Turduluc butuc, / Pe Ion îl aduc” sau „Du-te, sită, și te-ntoarce / Mulți feciori ne adă-n-coace, / Mândri și de omenie, / Ion, Grigore, Văsălie / Și tăți care mi-s dragi mie”. De asemenea, în anumite momente, la șezătoare se numărau stelele, tot în scop magic: „O stea



cocârstea / Două stele cocârstele, / Trei stele cocârstele, / Patru stele cocârstele, / Cinci stele cocârstele / Șase stele cocârstele / Șapte stele cocârstele / Opt stele cocârstele / Nouă stele cocârstele / Stea, steluța mea / Du-te-n lume peste lume / La ursătul meu anume / Nu-i da, Doamne, loc și stare / Sub aiesta mândru soare, / De-i în cătane, să vie pă sanie, / De-i la oi să vie pă furcoi, / De-i în temniță să vie pă meliță”.

Venirea feciorilor produce o mare bucurie în rândul fetelor, care-i întâmpină: „Când vii, bade,-n șezătoare, / Nu sta la ușă-n picioare, / Uită-te-n casă de-a rândul / Și te-așază un' ți-i gându. / De ți-i gându-n altă parte, / Du-te, bade, mai departe / De ți-i gândul de-a rămâne, / Hai, șezi, bade, lângă mine”. Nici feciorii nu se lasă mai prejos, salutând fetele, printr-un cântec popular, de obicei.

După venirea feciorilor, atmosfera din șezătoare se animă și mai mult. Tinerii spun ghicitori, care au rolul de a verifica, după cum spune lelea Varvara, „mintea celui care este cercetat”. Acum este prilejul de a se ironiza unii pe alții, în cazul în care ghicitoarea rămâne fără răspuns. De obicei, cu acordul gazdei, și dacă nu este vreme de post, șezătorea la care vin cei tineri se încheie cu un joc. În postul Crăciunului, se colindă, moment la care ia parte și stăpâna casei.

(După o discuție cu lelea Varvara a lui Ion a Putirii, din Lăpușul Românesc)



COLECȚIA DE FOLCLOR ÎN MANUSCRIS A AUGUSTEI GAVRIȘ DIN CHELIÎŢA

prof. Pamfil BILȚIU

Plăsmuirile folclorice, adunate cu pasiune și pricepere, din satul natal Cheliîța, pe atunci, aparținând județului Sălaj, de către Augusta Gavriș, fiică a acestui sat, pe când era studentă la Facultatea de Litere din Cluj, ni s-au păstrat într-un caiet manuscris dictando, format 19x16 cm, aflat în arhiva Institutului Arhiva de Folclor, din Cluj Napoca, fiind descoperit de prof. Traian Rus, din Oarța de Sus.

Textele sunt scrise îngrijit, aproape fără ștersături, cu cerneală neagră, în vechea grafie. Plăsmuirile ne argumentează că, deși era studentă doar în anul I sau II de facultate, posedă cunoștințe de specialitate și de tehnica culegerii pe teren a folclorului, care-i facilitează buna orientare pe teren. Așa ne putem explica interesul acordat, deopotrivă, atât folclorului legat de momentele cruciale ale vieții omului: nunta și înmormântarea, cât și liricii populare, descântecului, baladelor, obiceiurilor de peste an. Augusta Gavriș acordă interes și unor categorii ale folclorului, puțin cercetate și cunoscute, care sporesc nota de interes a manuscrisului: rituri de neluat feciorii în armată, rituri-interdicții cu caracter apotropaic legate de mana animalelor, aspecte de medicină populară, de magia dragostei.

Trebuie să subliniem, legat de buna orientare pe teren, modul în care este convinsă de importanța neizolării producției folclorice de obiceiul care i-a dat naștere, așa încât ne-a lăsat și succinte descrieri de obiceiuri, pe care le-a consemnat însă prea sumar. Totuși ele capătă mare importanță datorită datelor prețioase pe care le consemnează legate de obiceiuri pe care folcloriștii nu le-au înregistrat. Amintim, pentru ilustrare, vechile forme de pom de Crăciun, din Cheliîța, din boabe de fasole și paie înșirate.

Referitor la ordonarea textelor, manuscrisul debutează cu folclorul rezervat nunții, intitulat „Nunta în com. Cheliîța, jud. Sălaj”. În cele 17 pagini numerotate, ale acestui compartiment, după succintele descrieri ale unor secvențe ceremoniale, înregistrează două orații de chemare la nuntă, un fragment de orație de colăcărie, orația cererii miresei

de la părinți, 11 piese reprezentând chiuituri la nuntă și o strigătură la jocul miresei.

Compartimentul rezervat înmormântării, după sumare descrieri ale unor acte ceremoniale, înregistrează un bocet la mamă.

Strigăturilor le acordă un interes sporit, dovadă cele 22 de piese reproduse din repertoriul curent. Descântecelor le acordă, de asemenea, un interes sporit, dar lipsită de experiență, nu reproduce practica descântatului, văduvind piesele de mecanismul lor magic, ele devenind astfel doar texte poetice.

Dintre obiceiurile de peste an, Augusta Gavriș acordă importanța cuvenită Crăciunului, ca obicei complex. După succinte descrieri ale unor acte ceremoniale ale colindatului, autoarea culegerii reproduse 13 colinde, un cântec de stea încadrat tot la colinde, o mulțămătură la colindă, o urare a colacului, piesă foarte importantă, care ne întărește convingerea că, odinioară, începutul ritualic al colacului, care reprezintă miezul magic al obiceiului colindatului feciorilor, s-a practicat, cândva, pe o arie mai întinsă a zonei de interferență dintre Chioar și Codru, cercetările noastre atestându-l și la Finteușu Mare. Printre descrierile obiceiului colindatului, pe care insistă ceva mai mult, dovadă interesului acordat complexității lui, intercalează și cinci formule de urare adresate gazdei, rostite de colindătorii copii la părăsirea casei gospodarului.

Liricii populare nu i se acordă un spațiu prea mare, fiind reprezentată doar de șase hori, la care se adaugă doar două variante de baladă, catalogate și ele la lirica populară.

Compartimentul intitulat „La Anul Nou” cuprinde practici magice de ursit ale fetelor, precum și vrăjuri de ieșirea fetei din ură. Și în acest compartiment descoperim buna orientare a Augustei Gavriș, care reproduce și poezia de certă frumusețe și valoare artistică care marchează vrăjurile fetelor referitoare la măritat, stimularea dragostei sau ieșirea din ură. Consemnează și referiri succinte la colindatul de Anul Nou al copiilor și al țiganilor.

Dintre obiceiurile de peste an, se oprește, pe scurt, asupra obiceiurilor de Bobotează și Buna-vestire. Manuscrisul se încheie cu rituri de neluat feciorii în armată și leacuri contra bubelor.

Referitor la datele privind identitatea culegătoarei, prima mențiune o întâlnim la pagina autograf 40, unde aflăm consemnat „colectate de Augusta Gavriș, stud[entă]. com. Chelița – Sălaj. La capitolul Crăciunul, prima pagină este și ea autograf, consemnându-i-se și calitatea de studentă, facultatea și orașul în care a studiat, „Augusta Gavriș studentă în litere Cluj (1935)”.

Încercând să ne documentăm asupra vieții și activității culegătoarei, am aflat că s-a născut în 1917, în satul Chelița, aparținător comunei Ulmeni, dintr-o familie de învățători, în care a primit o educație aleasă. Tatăl său, Augustin Gavriș, pe lângă calitatea sa de învățător de vocație, a fost un stâlp al satului, pasionat pentru muzică în care s-a perfecționat prin absolvirea cursurilor de vară („Maeștrii de Muzică”), pe care le-a frecventat pe lângă Conservatorul „Gheorghe Dima” din Cluj. Pasiunea pentru muzica populară i-a insuflat-o și fratelui Augustei, Emil Gavriș (1915-1989), viitorul mare interpret, dirijor, violonist virtuos, compozitor, personalitate marcantă a muzicii populare românești. Însuși tatăl său Augustin i-a întocmit fiului său Emil un repertoriu format din cântece populare, care se cântau în sat¹.

Interesul pentru folclor în familia Gavriș a fost la el acasă. La domiciliul fratelui Augustei, Emil, de la București, în timpul unor vizite, mi-a arătat o arhivă cu un număr uluitor de mare de piese de folclor, puse pe note, din Chelița natală, precum și din multe alte zone ale țării. În timpul ocupației Ardealului, doinele, jocurile, pe care Emil le-a adunat din Chelița, le-a transcris pe note spre a nu cădea pradă uitării².

Cu siguranță, îndrumările legate de metodologia culegerii folclorului pe teren, precum și asupra interesului pentru variate compartimente ale folclorului, Augusta Gavriș le-a primit de la tatăl său, dar și de la dascălii de la universitate, mai ales de la cel care i-a predat această disciplină. După absolvirea facultății, Augusta Gavriș a funcționat ca profesoară de limba română la Liceul „George Coșbuc” din Cluj, unde a deținut și funcția de director. A fost căsătorită cu profesorul universitar Ion Ciobanu, profesor de biologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, căsătorie din care nu au rezultat copii. Nu deținem date dacă pasiunea pentru folclor și-a exercitat-o și după absolvirea studiilor universitare. S-a stins din viață în anul 1991, la numai 74 de ani, vârstă la care decedase și fratele său Emil, cu doi ani înainte.

Buna orientare a Augustei Gavriș în culegerea folclorului pe teren rezidă, nu numai în interesul acordat diverselor compartimente ale creației populare, ci și în grija pentru a nota plăsmuirile anonime în forme cât mai apropiate de cele în care i-au fost comunicate de subiecții anchetați. Fără a nota toate particularitățile graiului local, așa cum sunt ele exprimate în folclor, pentru unele forme preferând grafia literară, Augusta Gavriș a notat numeroase particularități dialectale, fonetice, morfologice și lexicale, când a înregistrat plăsmuirile orale.

Dintre particularitățile fonetice ale graiului local, Augusta Gavriș notează trecerea vocalei „a” la „e”: „așe” (așa), a vocalei „e” la „i”: „dragostile” (dragostele), „feti” (fetei). Autoarea manuscrisului notează, apoi, trecerea vocalei „e” la „i”: „galbină” (galbenă), trecerea aceleiași vocale la „ă”: „trizăci” (trezeci). Mai notează trecerea vocalei „i” la „î”: „îpat” (îpat), „zile” (zile). Apoi, trecerea vocalei „o” la „u”: „încungiurat” (încunjurat), trecerea vocalei „ă” la „â”: „câte” (câte). De asemenea, notează trecerea vocalei „u” la „o”: „aor” (aur). Asimilarea vocalelor o notează așa cum se produce în graiul local, precum a vocalei „e” din diftongul „ea”: „ste” (stea), apoi, a vocalei „a” din diftongul „ea”: „curățască” (curățească), apoi a vocalei „o” din diftongul „oa”: „tătă” (toată). Mai notează diftongarea unei vocale înaintea unei alte vocale: „Iuon” (Ion).

Dintre particularitățile consonantice, culegătoarea notează pe „d” protetic, particularitate frecventă în graiul maramureșean: „dafla” (afla), apoi, trecerea consoanei „h” la „c”: „patriarc” (patriarh). Mai întâlnim notată trecerea consoanei „h” la „r”: „Ristos” (Hristos)³.

Din categoria particularităților morfologice, notează forma populară a locuțiunii adverbiale: „pângă”⁴ (pe lângă). Notează apoi formele dialectale de pronume posesiv „so” pentru „său”: „tată-so” (tatăl său). Apoi formele regionale de pronume personal „io” (eu), „ii” (ei). Întâlnim formele verbale de infinitiv populare: „mere” (merge) sau forme verbale de viitor populare „om mere” (vom merge), „or mere” (vor merge), „om face” (vom face). Apoi locuțiunea prepozițională populară „d-ingă”⁵ (de lângă). Nu ezită să noteze formele verbale prescurtate ca și în graiul local: „mântuie” (mântuiește).

Studenta în litere știe acorda importanța cuvenită formelor lexicale regionale, pe care le notează consecvent: „bozgoane” (farmece, vrăji), „marhă” (animale), „strujincă” (porție), „șintirim” (cimitir), „pălincă” (rachi), „hodoroaică, moroaică” (mașină de treierat).

¹ Pamfil Bilțiu, *Emil Gavriș – personalitate marcantă a muzicii populare românești*, în: „Școala maramureșeană”, Baia Mare, nr. 26-30, sept. 2007, p. 26-30.

² Ibidem.

³ NOTA REDACȚIEI: În realitate, e vorba de afereza consoanei *h*.

⁴ NOTA REDACȚIEI: Corect ar fi *p'ingă*.

⁵ NOTA REDACȚIEI: Corect ar fi *d'ingă*.

Priceperea autoarei manuscrisului în privința înregistrării folclorului pe teren rezidă și în importanța pe care o acordă explicării cuvintelor regionale necunoscute, pe care însă o face în paranteză, în dreptul termenului, în loc să întocmească un glosar la sfârșitul culegerii.

În privința datelor referitoare la identitatea textelor, Augusta Gavriș notează, cu unele ezitări, numele, prenumele, vârsta performerilor și localitatea, fără a consemna anul culegerii lor. Performerii sunt de diferite vârste, bărbați și femei, în acord cu aceeași bună orientare pe teren a culegătoareii.

Compartimentul poeziei obiceiurilor tradiționale este cel mai bine reprezentat în manuscris. Variantele de colinde se rețin prin varietate tipologică, autenticitate, marcând bogăția repertoriului speciei, satului din acel timp. Întâlnim variante de circulație largă, existente și în zonele etnografice limitrofe: Codru, Sălaj, Chioar, precum pomul încărcat de rod sau variantele care sunt axate pe tema relației gazdă-colindători, în care revine obsedanta aluzie la darurile tradiționale. „Nouă, gazda ni-i dator, / C-o strujincă de pălincă, / Nici mai mare, nici mai mică, / Numa cum să ne-mbătăm, / Că mai bine colindăm.” În repertoriul de colinde întâlnim și o variantă de baladă-colind axată pe tema căsătoriei frate-soră, de largă circulație datorită capacității ei de impresionare și caracterului ei puternic didactic-moralizator, pus în slujba eradicării incestului. „Cum cununi soră cu frate? / Dumnezău îi sus, te-a bate.” Cea mai bogată producție de colinde o constituie cea religioasă, intens propagată de biserică. Sunt colinde de circulație, axate pe teme biblice bine cunoscute și larg răspândite, precum izgonirea din rai a oamenilor primordiali. Culegătoarea nu face distincția și înregistrează la colinde și cântecele bisericesti de colindat, pătrunse pe cale cărturărească în repertoriul curent: „Tri păstori din Viflaim”, „În orașul Viflaim”, „Când cina Isus la masă”. Din repertoriul de colinde nu lipsesc unele variante mai rare, cu un substrat mitologic bogat: „Raiul prădat de Iuda”, „Crăciun și Crăciuneasă”, „Mănăstirea de tămâie” și ele de circulație largă în Maramureșul istoric.

Bine orientată pe teren se dovedește culegătoarea și prin importanța acordată mulțămiturilor rostite la finele colindatului, în care abundă felicitările adresate gazdei, specifice sărbătorilor, și aluziile la darurile rituale, ca obligație ceremonială a gazdei: „Puică neagră, bagă-n sac, / Scoală, gazdă, dă-mi colac.” Este de mare importanță o variantă de urare a colacului, numită în grai local „tarostea colacului”, care narează istoria pâinii sacre, de la arat și semănat, până la coacerea și scoaterea ei din cuptor, prezentând multe similitudini cu poezia plugușorului. Ea marchează tradiția milenară a cultivării grâului în satele de pe valea Someșului. Aceeași bună orientare ne-o dovedește culegătoarea și prin importanța ce-o

acordă formulelor de urare, rostite de copii, după colindat, la părăsirea casei gazdei: „Câți cărbuni în vatră, / Atâtea pețitori la fată. / Câte așchii la tăietor, / Atâtea fete după cuptor. / Câți cucurijori, / Atâtea pețitori, / La Mărie, în sărbători.” Rezultă că formulele de acest gen erau adecvate la specificul familiei.

Referitor la poezia nunții, variantele de orăție de chemare se încadrează organic în repertoriul zonei Chioar, individualizându-se prin unele motive, mai ales cel prin care se face aluzie la caracterul de petrecere al ceremonialului, așa cum se manifestă el în formă sincritică. „Să fie găzduit feștecare, / Tăt cu mese încărcate, / Cu băuturi și bucate, / Tăt cu băuturi domnești / Și mâncări împărătești, / Să beți, să vă mulățiți, / Până veți fi destuliți / Și-acolo va fi și muzică, / Care la om bine-i pică, / Când ceatara a suna, / Tăți or începe-a juca.” Augusta Gavriș reproduce și o variantă de orăție, numită „Cererea miresei”, de largă răspândire în zona Chioar, Codru și Țara Lăpușului, foarte îndrăgită datorită dramatismului pe care îl degajă motivele care marchează despărțirea fetei de casa părintească. Varianta de la Chelința este una contrasă, cu un text mult mai scurt față de alte variante de acest gen, din Chioar, care abundă în urări adresate noului cuplu: „Dând mâna, pă după masă, / Laolaltă să trăiască, / Laolaltă să viețuiască.”

Strigăturilor de nuntă, care animă ceremonialul nupțial în Chioar, cu o încărcătură umoristică deosebită, culegătoarea le acordă spațiul cuvenit. Sunt piese de circulație largă în zonele Codru și Chioar, și sunt legate mai ales de mersul și întoarcerea de la cununie, având ca adresanți personajele principale ale nunții: mireasa, mirele, soacra mare, nașa mare, nașul mare. Respiră un umor savuros variantele care fac aluzie la soarta viitoareii neveste: „Bucură-te, tu, mireasă, / Că bota-i pă grindă-n casă / Și cioplită și mezdrită, / Hăpt, p-a ta samă gătită; / Și cioplită-n patru dungii, / Pă cât spatele de lungi.” Unele strigături tensionează atmosfera dramatică a despărțirii miresei de vechea stare: „Rămas bun, măicuța me, / Apă bună nu-i mai be, / Adusă de mâna me. / Ț-am adus bugăt, măicuță / Și-ncălțată și desculță, / Pântru nouă perinuță.”

Bocetelor li se acordă un spațiu restrâns, înregistrând doar două piese, cea mai impresionantă prin încărcătura dramatică fiind varianta de bocet la fată nelumită: „Dar încotro ne uităm, / Mirele nu ți-l vedem, / Ce ginere-am căpătat, / De zestre nu m-o cercat. / Îi fecioru lutului, / Din fundu pământului.”

Baladele sunt confundate de către culegătoare cu horile, confuzie justificată dacă avem în vedere că termenul de baladă în acest spațiu, ca și în întreaga Transilvanie, nu este cunoscut, specia interpretându-se în sfera liricului. Reproduce două variante de largă circulație în Transilvania, datorită puternicului

lor caracter didactic-moralizator: „Sora otrăvind fratele” și „Logodnicii nefericiți”.

Descântecelile fac parte din categorii tipologice de largă răspândire: „De deochi”, „De speriat”, „De strigat laptele”, „De dragoste”, „De ieșirea fetei din ură”. Unele variante pe care le intitulează „De măritat”, le reproduce la capitolul rezervat obiceiurilor de Anul Nou și sunt precedate de vrăjuri ale fetelor, având ca finalitate stimularea dragostei și măritişului. Acordând atenția cuvenită acestei specii, înregistrează și unele variante mai rare: „De albeață”, „De celtin”, „De ură-ntre săteni”.

Lirica populară nu este de mare varietate tematică, în afara celor șase piese aparținând celor de amărăciune, necaz și urât, ponderea o dețin cântecele de dragoste și de dor, compartimentul cel mai fertil al liricii populare. Motivistica acestor piese este cea specifică mai ales nordului Transilvaniei, în care dragostea este tratată ca într-un roman complex, de la primii fiori până la împlinirea ei după moarte. Blestemele care abundă, specifice liricii nord-transilvănene, sunt un reflex al gândirii arhaice, dominate de credințele în efectul ritului vorbit: „Tună, Doamne, și trăznește, / Care nu să vesălește, / Pă prietena mea cea mare, / Bat-o steaua din cărare, / Pă prietena mea cea bună, / Bat-o steaua dingă⁶ lună / Și voința ei cea bună.”

Strigăturile se remarcă printr-o oarecare varietate tematică, dacă avem în vedere că reproduce strigături despre joc, despre strigat, de dragoste, dar și satirice, având menirea de a combate anumite metehne umane: lenea, beția etc.: „Pentru fetele de-amu, / Nu să face mălaiu. / Pentru fetele de-acuma, / O bătut mălaiu bruma.” Strigăturile de dragoste sunt remarcabile prin încărcătura de neîmpliniri, frământări și dezamăgiri, în unele fata fiind cuprinsă de dorul arzător: „De-aici pân la badea meu, / Nu-i nici deal și nici părâu, / Numai singur doru meu, / Nu-i nici deal și nici cărare, / Numai doru meu cel mare.”

Augusta Gavriș face un pas înainte, convinsă că poezia de ceremonial și ritual nu trebuie ruptă de obiceiul pe care îl marchează. Chiar dacă descrierile sunt succinte, unele capătă importanță, precum secvența nunții numită „șiratău”, care este o petrecere a mirilor cu feciori și fete înainte de nuntă. Secvența fiind specifică zonei Codru, nu este exclusă o influență, satul Chelița fiind situat la interferența dintre Codru și Chioar. Chiar dacă actul chemării este abia schițat, Augusta Gavriș descrie obiectul ceremonial purtat de chemători, un baston împodobit într-un mod foarte interesant cu elemente cu o mito-simbolică distinctă: „Mărâmi de cap colorate, busuioc în vârf și cocoși [floricele ce se fac din grăunțe de porumb alb] înșirați pe ață și paie tot înșirate pe ață cu cocoși.” Dintre secvențele ceremo-

nialului nunții se oprește la „mersul după mireasă”, la „mersul după nănași”, „cununia religioasă”. Face referiri la „aruncatul grâului”, la „întoarcerea de la cununie”, la „aruncatul peste casă a blidului în care a stat apa cu grâul”. Descrie un ritual particularizant al acestei secvențe constând în aruncatul grâului, cu răsturnarea și stricatul mesei pe care a stat blidul cu grâul și apa. Mai face referiri la ascunderea miresei, la înconjurul ritual al mesei de către actanții principali, rituri specifice nunților din Chioar, Lăpuș și Maramureș. Nu omite descrierea riturilor de amânarea venirii copiilor, constând din aruncarea în fața miresei a unei ațe înnodate cu atâtea noduri care reprezintă anii până când cuplul nu dorește să aibă copii. Mai descrie riturile oficiate de mireasă pentru influențarea însușirilor copiilor din noua familie: „Mireasa se uită-napoi, când merge la cununie, ca să samene copiii cu ea.” Descrie călcatul miresei pe picior de către mireasă, pentru a-l supune și pune sub papuc. Face referiri la jocul ritual al miresei, care la Chelița este însoțit de cântece ceremoniale.

Riturile de înmormântare, deși descrise sumar, cuprind unele elemente interesante. În afară de pregătirea mortului pentru marele drum, căruia i se pune un ban și o lumânare, în sicriu cu mortul se pun păpuși ca să nu-și ducă copiii după el. „Dacă este femeie, îi pune furcă și fus, să nu să urască singură și să nu vină ca strigoaie.” Amintește de spargerea ritualică a unui vas la scoaterea mortului din casă, care este „hârboi dacă e bărbat și ulcea dacă e femeie, numai din lut, ca să nu ducă norocu din casă. Uneori hârburile se țin în casă trei zile, apoi s-aruncă-n grajd.” Mai amintește de darurile rituale date celor ce scot mortul: găină și colac la cel ce prinde de cap și o ulcea la cine prinde de picioare. Găina se dă ca să nu ducă alt cap după el. Dintre riturile funerare descrise, face referiri la tratarea mortului-strigoi, prin trecerea unui fier înfocat prin coaste, punerea de usturoi în gura defunctului și întoarcerea lui cu fața în jos. Mai amintește de pomana dată copiilor, „un cocuț cu ban”.

Succinte descrieri referitoare la jocul duminical, despre care amintește că se juca, vara, în șură, iarna, în casă. Era un obicei care se bucura de o participare totală, „toată lumea mere la danț”.

Informațiile despre obiceiul colindatului sunt și ele sumare. Amintește de colindatul copiilor, despre care notează că „poartă bote și straiță”, de formulele de întrebare asupra acordului gazdei și răspunsul acesteia, „mulțămita” rostită la sfârșitul colindatului, formulele orale, rostite la plecare de copii și darurile primite: „cocuți din făină de grâu”. Se oprește asupra colindatului feciorilor, despre care notează că umblă pe la casele cu fete și sunt ospătați de gazdă. Sunt interesante unele rituri oficiate la colindatul feciorilor. „La pragu casei cu fete se puneau ițele de la război de țesut sau se aruncau peste primii colindă-

⁶ NOTA REDACȚIEI: *d'ingă*.

tori grăunțe de porumb, ca să umble pețitorii la față ca ițele și mulți ca grăunțele.” Nu omite descrierea unor rituri de stimulare a rodului, pe care le întâlnim în Maramureș. „Femeia, în ajunul Crăciunului, merge cu mâinile pline de aluat la pomii din grădină care n-au rodit, îi freacă cu mâinile și zice: „Maică Sfântă, fă, ca să fie pomul încărcat de poame ca mâinile mele și ca covețile de aluat, în ziua de azi. Apoi îl amenință cu o secure că îl va tăia și îl va pune pe foc dacă nu va rodi.” Face referiri la vrăjuri ale fetelor de măritiş, la Crăciun, între care prepararea rituală a turtei coapte pe vatră, care, mănucată seara, provoacă arătarea în vis a ursitului. Gătirea ritualică a mesei, practică pe larg în Țara Lăpușului și Maramureș, înregistrează la Chelița unele deosebiri. Pe masă, alături de fân și sare, nu se pune un colac ceremonial, ci cel mai frumos cârnaț. Masa stă astfel gătită până la Anul Nou, când fânul se dă la vite, iar din cârnaț se mănâncă ca să fie un an cu noroc și bogat.

Dintre obiceiurile de Anul Nou, autoarea face referiri la vergel, dar este atrasă mai mult de „bozgoanele” pe care le fac fetele pentru stimularea dragostei. Se reține vraja cu cârnațul plimbat prin apă, gest însoțit de descântec: „Sân Văsâi, vârgat, / Dă-mi, Doamne, bărbat, / Că de nu mi-i da, / Io m-oi înfrupta / Și-oi da aceluia care vrea să mănânce.” Mai descrie o vrajă în care fata ia ițele de la războiul de țesut, merge pe ele călare, prin vale, descântând și gândindu-se la drăguț: „Să n-aibă stare și alinare, / Cum n-are apa, pă vale / Și fușteii-n fire. / Să steie a plesni, / Până la mine a vini, / Să steie a crepa, / Până cu mine s-a cununa.”

Între practicile de ghicire a ursitului se oprește asupra numărului parilor, punând accent pe decodificarea fiecărei categorii de par numărat: „cioturos – vădud cu copii, neted – sărac, scorțuros – bogat”. Face succinte descrieri legate de moșii de paie și cârpe care se puneau în ajunul Anului Nou la fetele bătrâne și feciorii tomnatici. Mai descrie o vrajă „de orândă”, având la bază cultul focului și care se oficia la cuptor. „Fata învește focul și descântă: Nu învelesc focu, / Învelesc pă dracu. / Fă-te un șarpe balaur / Și nu sta în loc, / Până la a mea orândă / Și n-o lăsa-n loc, / Până la mine-a vini, / Cu mine-a vorovi, / Cu mine mâna a da, / Cu mine s-a cununa.”

Informații succinte găsim însemnate despre obiceiurile de Bobotează, oprindu-se la umblatul cu

crucea, în care crucerii sunt însoțiți de ceata copiilor, care oficiază Chiralexă, obicei însoțit de formule orale larg răspândite în Transilvania, mai ales în Maramureș, prin care se performa, în plan magic, rodul bogat în grâne: „Grâu de primăvară / Și-n pod, și-n cămară, / Și-n stoguri pe-afară.” Amintește de dăruirea copiilor cu nuci, care sunt aruncate pe jos, „pe care copiii le culeg, în vreme ce popa blagoslovesc în casă.”

În cadrul obiceiurilor de peste an, Augusta Gavriș a consemnat două practici ritualice care aparțin de miezul substratului mitico-magic al sărbătorii. Drept urmare, descrie focurile rituale aprinse „în grădină sau pe câmp”, precum și înconjurul casei și acareturilor, de către gospodina casei, cu un lanț, „ca să nu îngăduie apropierea duhurilor necurate de gospodărie”.

Importante sunt însemnările Augustei Gavriș legate de riturile oficiate la scosul animalelor la pășune, care sunt trecute peste lanț și li se pune în coadă argint viu și tămâie pentru a nu li se lua mana. În același scop, pe spatele vacilor se face cruce cu „ai” (usturoi) și leuștean. Notează apoi anumite practici magice apotropaice, oficiate de către fete și feciori. Fetele poartă argint viu la gât, iar feciorii, cusut la haine. Capătă o importanță deosebită riturile, având ca destinație neluarea feciorilor în armată, constând din întoarcerea blidelor, cu gura în jos, și a tuturor oalelor din cui. Nu lipsesc informațiile legate de medicina empirică. „Pentru a scăpa de bube, cei ce le au poartă la gât o bucată de pânză unui ciur părăsit. Când cineva e bolnav, se ține un vas deasupra patului, cu gura în jos.”

Manuscrisul Augustei Gavriș capătă o importanță deosebită prin bogăția informațiilor, legate de diferitele aspecte ale culturii populare locale. Cunoștințele de specialitate se reflectă în buna ei orientare pe teren, atât prin abordarea unor aspecte necunoscute ale culturii populare locale, cât și prin anumite rituri particularizante pentru repertoriul satului. Capătă importanță manuscrisul și prin modul cum abordează obiceiurile, practicile magice, credințele și superstițiile, la care se adaugă bogăția producțiilor folclorice și autenticitatea acestora, legate de diversele compartimente ale creației populare. Este o contribuție importantă la investigarea unui sat conservator, de mare vechime și cu o cultură populară de mare bogăție, frumusețe și varietate.

PODU' MNIRESII ȘI FÂNTÂNA LUI CRĂCIUNAȘ

prof. **Traian RUS**

Sunt atâtea „povești” în Țara Codrului, încât nu se vor termina niciodată. Unele vin pe neașteptate. Mai zilele trecute eram prin Bicz, cu treburi la medicul meu de familie. În anticameră se aflau vreo cinci pacienți. Doi dintre ei erau din Ciuta. Doi țărani, amândoi trecuți de 70 de ani. Povesteau despre una, despre alta, despre boli, dar și despre lumea de odinioară. Cum sunt fascinat de viața de altădată a codrenilor, de lumea în care, bieții de ei, săraci și amărâți cum au fost majoritatea, lucrau horind. Nana Ruzalea Negrii îmi povestește că și pe uliță umblau horind. O lume în care oamenii trăiau fericiți, o lume după care tânjesc mereu.

Am ciulit urechea și, din discuția celor doi ciutani, am auzit unul dintre cele mai frumoase toponime din viața mea: „Podu Mniresii”. Se exprima unul, mai mărunțel:

– Io, când am fost prunc, n-am trecut de Podu Mniresii. N-am avut nevoie. Moașa ne aducea pe lume, iar de boli ne vindeau descântătoarele satului. Știau descântece pentru toate bolile. Mai puneam frunză ori zamă din plante și toate treceau. Ce să meri până în Cehu la doctor? Pe rană puneam zărnucă¹ sau o scrijea² subțire de clisă³ și una-două să vindeca.

Celălalt, slăbănog și mai înalt, îi răspunde:

– Și io am tăt avut probleme cu buboi și cu moimele⁴. Tăt așe am făcut. Storream pă ei zamă de ai⁵ și puneam frunză, nu știu de care, și treceu. Merem și la baba Treja [Tereza] să-i alunje cu descântece și scăpam.

Îi întrerup, mă prezint și îi rog să-mi spună, dacă știu, de unde vine numele aceluia pod.

– Domnule, nu ești dumneta profesoru' ala care ai dus Restenirea⁶ aceea din clopotniță de la noi să o pui la muzeu din Oarța? zice cel mai mărunțel.

– Ba io îs, bată-te norocul!

– Atunci ți-oi spune, dacă te interesează lucruri de demult.

– Mulțumesc frumos!

„O fost pă vremea comuniștilor, nu tare de mult. La noi în sat era o nuntă. Tocma' atunci să lucra pă podu' de păstă vale. Ala de la intrarea în sat din drumu Băbșii. Podu' nu era gata și nuntașii nu aveau cum să margă la Bicz, la Sfat, la cununia civilă. O fost plouată tare mult și nu puteai mere pă nicări, numa' păstă pod. Socrii, și cei mari și cei mnici, s-o dus la pod. Le-o dus la cei care lucrau acolo și la inginer și la tăți, pălincă și mâncare și de tăte. Le-o cerut să termine podu până sâmbătă, să poată trece. S-o întăles, și pă sâmbătă podu' o fost gata. O putut mere păstă el. De atunci i-o zâs „Podu Mniresii”. Ciutani îs oameni nealcoși. Ce nuntă o vut fi⁷ aceea în care mereau la Sfat numai mnirii și nănașii? Ce-o vut zăce și bdcăzelenii? Fără iuitori și vilfei⁸ și neamuri? Tăt satu o vut râde de ei. Așe, podu' s-o gătat și nunta o fost ca lumea. La cei care o făcut podu le-o mulțumit și i-o chemat pă tăți la nuntă”.

¹ zărnucă = plantă vindecătoare (Solamim nigrum): extrage puroiul din rănilor purulente

² scrijea = felie subțire

³ clisă = slănină

⁴ moimă = abces uriaș, buboi

⁵ ai = usturoi

⁶ Răstignirea

⁷ o vut fi = ar fi fost

⁸ iuitori, vilfei = chemători la nuntă

„Povestea” aceasta mi-a adus aminte de vremea când eram directorul școlii din Oarța de Jos. Le-am cerut elevilor din clasa a VIII-a să-mi întocmească o listă de toponime din localitate. Cea mai bogată listă mi-a întocmit-o elevul Bogdan Pop, actualmente profesor și primarul comunei. Era printre elevii cei mai conștiințioși. Din lista lui mi-au sărit în ochi două: „Acastauă” și „Fântâna lui Crăciunaș”.

„Acastauăle” se întâlnesc în multe sate din Ardeal. Din păcate, în prea multe. Au fost locurile în care în anul 1848, ungurii, în intervenția lor militară de reprimare a revoluției române, au ridicat spânzurătorile pentru „capii” revoluției. Istoria orală îl consemnează și pe un localnic, Toderăș Rob, spânzurat pentru „îndrăzneala” de a fi participat la Adunarea Națională de la Blaj din 3-15 mai de pe Câmpia Libertății.

Am aflat apoi și povestea „Fântânii lui Crăciunaș”, o poveste care m-a emoționat puternic, aducându-mi aminte de anii copilăriei.

Să ne imaginăm satul în ziua de Ajun. Pregătirile pentru Crăciun erau îndeobște încheiate. Mirosea a cozonaci și a cârnați fripți. Gazdele aduceau în casă cele trebuincioase pentru colindători. Femeile trebluiau prin gospodării, alergând de colo până colo. Fetele, mai ales cele de măritat, își mai „înstrăuau”⁹ casele cu pomi de Crăciun, cu ștergări, cu băniță¹⁰ și cu brad, cu prime¹¹. Aranjau masa cu colacul Crăciunului, punând pe ea toate elementele augurale care să le asigure măritișul. Bărbații, prin pivnițe, umpleau canceauăle cu vin și pălincă, asigurau lemnele de foc pentru sărbători, furajele pentru animale. Forfotă mare.

Copiii își terminaseră repetițiile, aveau străițile pregătite și, după ce trecea amiaza, nu mai aveau răbdare. La Oarța de Jos, colindatul pruncilor începe după-masa, cam pe la ora cinci. De pe la trei, începeau întrebările și dialogurile:

- Măicuță, vine Moș Crăciun?
- Vine, dară, sigur că vine.
- Da', de unde vine?
- De la Cehu, dragu' mamei.
- Da', cu ce vine?
- Cu sania, cu caii, cu ce să vie? Mintenaș ajunge în Oarța.

După un timp, întrebările reveneau:

- Oare pă unde a fi ajunsă?
- Ar putea fi pă la Moara Florii. Moșu-i bătrân, sania-i grea, caii oboșiți. Vine mai anevoie, ai răbdare. Cei din capătul satului erau cu năsurile lipite de ferestre.
- Da', amu unde-a fi?
- Amu suie pă vale. S-a fi oprită la fântână să-și adepă caii. Știi tu fântâna aceie de pă vale. Acolo își adapă caii. Puteți mere, că pă când ajunjeți voi și moșu intră în sat.

Începea colindatul.

„Fain o fost,
Puțân o stat,
Și-apoi iară o plecat.”

⁹ a înstrău = a împodobi (struț = floare din hârtie creponată sau alte materiale)

¹⁰ băniță = bucus (arbust ornamental de grădină)

¹¹ prime = fâșii de hârtie creponată cu care împodobeau bradul, paltauăle de vilfei



Cupșeni

1584 Kupsafalva
1733 Kupsan
1750 Kopseny
1850 Kupcsény
1854 Kupsafalva

Costeni

1603 Kostáfalv
1613 Kosztafalva
1733 Kosteny
1750 Koteny
1760-1762 Koszta

1850 Kosztény

1854 Kosztafalva, Costien

Libotin

1488 Lybathan

Ungureni

1584 Ungurfalva
1627 Ungarfalva
1733 Ungureny
1767 Budafalva
1850 Ungurény
1854 Ungurfalva

(Suciu, Coriolan. Dicționarul istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1-2. București : Editura Academiei, 1967-1968, p. 169, 184, 218, 359.)

Câteva date despre comuna Cupșeni, redatate după Kádár József (1901)

După tradiție, această localitate a fost întemeiată de trei frați pe nume Cupșa, care nu au reușit să se împace, prin urmare unul a rămas aici, celălalt s-a așezat în Hollomezo [Măgoaja], iar al treilea s-a stabilit în Mikola [Nicula]. După ei și-a primit comuna numele.

Localitatea este așezată la poalele Muntelui Șatra, pe malurile râului Izvorul Pintii, care se varsă în Lăpuș, în dreptul localității Rogoz, la 59,8 km de Dej, în plasa Târgu Lăpuș.

Era un accesoriu al Târgu Lăpușului, dar în 1553 nu figura printre accesorii. Localitatea este menționată astfel pentru prima dată numai în 1584.

În 1584, Báthory Kristof, la fel ca Sigismund, îi scutește pe locuitori, din cauza sărăciei lor și a pământurilor puține și neproductive, de plata treizecimii.

De la începuturi, locuitorii acestui ținut au fost agricultori și crescători de animale. În general, erau mai puțin harnici și numai lipsa mălaiului îi silea să meargă departe să lucreze în pădure. Hrana lor de bază era pâinea de mălai și mămăliga, pe care o consumau cu lapte și brânză de oaie. Îmbrăcămintea lor este confecționată casnic, poartă sumane negre sau sure, ciorapi albi, opinci și căciuli din piele de oaie. Ținuta femeilor este de asemenea alcătuită din suman, catrințe și opinci. Vara, bărbații poartă cămașă din pânză de cânepă, fără guler, cu mâneci largi și izmene strâmte, iar bătrânii poartă și atunci căciuli, iar tinerii pălării tari.

Casele și le construiesc din bârne de lemn, cu ferestre mici, nu au aproape niciun fel de mobilier și sunt lipite cu lut doar în interior.

Biserica de lemn greco-răsăriteană [ortodoxă] a fost construită probabil în anul 1600 și este consacrată Sfântului Ilie. Preoții se trăgeau din familia Cupșa, astfel, sunt amintiți: Cupșa Istrate, Saxon, Dumitru, Ștefan (1861), Filemon și actualul [la data redactării textului] protopop Cupșa Samuel. Clopotele au fost turnate la Cluj, și datează din anii 1861 și 1883.

Este o comunitate greco-catolică, filie a Ungureniului, care are, la fel, o biserică de lemn adusă din Peteritea probabil acum 60 de ani (1847), reasamblată din lemn de brad în mijlocul localității. Are hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”. Registrul matricol datează din 1847. Preoți: Găvrus Vasile și actualul Nodiș Ioan.

Din 1857, satul a contribuit anual cu 75 de forinți la susținerea școlii greco-catolice din Târgu Lăpuș. Școala proprie a fost probabil înființată la începutul anilor șaizeci, iar statul a contribuit cu rechizite. Din punct de vedere educațional, era unificat cu Costeni.

Localitatea are o climă sănătoasă, este așezată într-un loc ferit de vânturi, grindina nu-i bate hotarele. Molimele ocolesc așezarea, iar localnicii superstițioși explică acest lucru prin faptul că odinioară o fecioară în pielea goală a arat cu doi boi negri o brazdă în jurul așezării și de aceea „Ciuma” și holera nu pot pătrunde aici.

În 1750, partea de teren de la hotare era din cale-afară de neproductivă, deoarece era umedă, străbătută de izvoare de apă, așa încât nu era de niciun folos nici utilizarea gunoiului și nu era deloc propice pentru cultivare. O treime din suprafață era muntoasă, acoperită de păduri și abia producea ceva, iar cealaltă treime se putea numi un pic mai bună, dar necesita utilizarea frecventă a gunoiului. Din produsele pământului nu se puteau întreține, astfel că erau obligați să cumpere cereale din alte părți. Nu duc la târg cereale. Numai din vânzarea animalelor, pe care obișnuiau să le vândă în târgurile din Cavnic, puteau să-și procure banii necesari plății impozitelor.

Hotarul localității se împarte în două întorsături, cea de sus, peste măsură de îngustă, cealaltă muntoasă, pietroasă și putea fi arată numai cu opt boi. Nu se obișnuiește îngrășarea pământului cu gunoi purtat cu căruța, și nici nu se poate, doar se îngrășă pământul în urma pășunatului; nu se practică însămânțatul de toamnă. Pășunea este îngustă și de aceea închiriază de la vecinii din Libotin și Lăpușul Românesc locuri de cosit la întorsături.

Hotarul împărțit în două cotituri este sărac, cu o capacitate de 101½ găleți, luncile de 184 de căruțe. Dintre iobagi, cinci au fost mutați în altă parte, 28 au fugit. Echivalentul în bani al muncii iobagilor era de 279 de forinți și 55 de crețari.

Hotarul actual este nefertil și slab, în afară de porumb, ovăz și cartofi, abia se pot cultiva alte produse. Cresc vite de rasă transilvană, cai, oi, capre și porci. Sunt puțini pomi fructiferi: meri, peri și pruni. Adăpători sunt pârâul care străbate localitatea, precum și izvoarele Valea Peștilor, Izvorul Plaiului, Iezeruț, Izvorul Zdirci și Ulmilor.

Are o moară cu două pietre și două cu câte o piatră, primele două fiind proprietatea lui Cupșa Samuel, iar cealaltă a lui Cureu Pantelimon și tovarășul său.

Din 1870, este reședință de district notarial.

Este renumit Muntele Șatra, cu o înălțime de 1041 m, aflat în apropiere, unde, ca într-o fortăreață naturală, de multe ori și-au căutat refugiu localnicii aflați în pericol. Mai târziu a devenit refugiul tâlharilor. Aici își avea sălașul spaima ținutului, renumitul haiduc Pinte. De mai multe ori au fost găsiți ascunși aici bani de aur și argint, încă și în zilele noastre sunt unii care îi caută. Locuitorii așezării mai povestesc și în zilele noastre că de aici, de pe Muntele Șatra, pornea haiducul Pinte în incursiunile lui. De mai multe ori a jefuit Baia Mare și pe domni, iar comorile jefuite le-a îngropat, sub blestem, în vârful muntelui, în preajma locului numit Fântâna Pintii, legându-i pe tovarăși la ochi și purtându-i de ici colo prin toată pădurea și apoi, oprindu-se într-un loc, i-a pus să sape o groapă mare unde și-a ascuns banii, a pus să se acopere locul cu pietre, și de acolo a plecat împreună cu tovarășii legați din nou la ochi și s-a întors acolo numai după mulți ani. Atunci i-a întrebat pe tovarăși care dintre ei ar putea să-l ducă la locul unde au ascuns comoara, căci el nu mai știe unde este acel loc. Unul dintre feciori s-a angajat să-i arate, dar Pinte pe loc l-a împușcat. De atunci oamenii tot caută banii, dar nimeni nu a reușit să-i găsească, Satana îi păzește.

(Traducere din: Kádár József. *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*. Dej, 1901, vol. 4, p. 534-539.)

Așezare geografică

Comuna Cupșeni este așezată în partea central-sudică a județului Maramureș și în nord-vestul Țării Lăpușului. Comuna este compusă din centrul de comună, Cupșeni, și trei localități aparținătoare: Costeni, Libotin și Ungureni. Orașul cel mai apropiat de centrul de comună este Târgu Lăpuș, la o distanță de 20 km, iar distanța Baia Mare-Cupșeni este de 68 km. Legătura cu județul Cluj se realizează în direcția Cupșeni-Gâlgău-Dej, distanța fiind de 69 km.

Relief

Relieful este alcătuit din forme specifice regiunii de contact a dealurilor din nordul depresiunii Lăpușului cu zona muntoasă. Sub aspect hidrografic, comuna este străbătută de pârâul Șătrii.

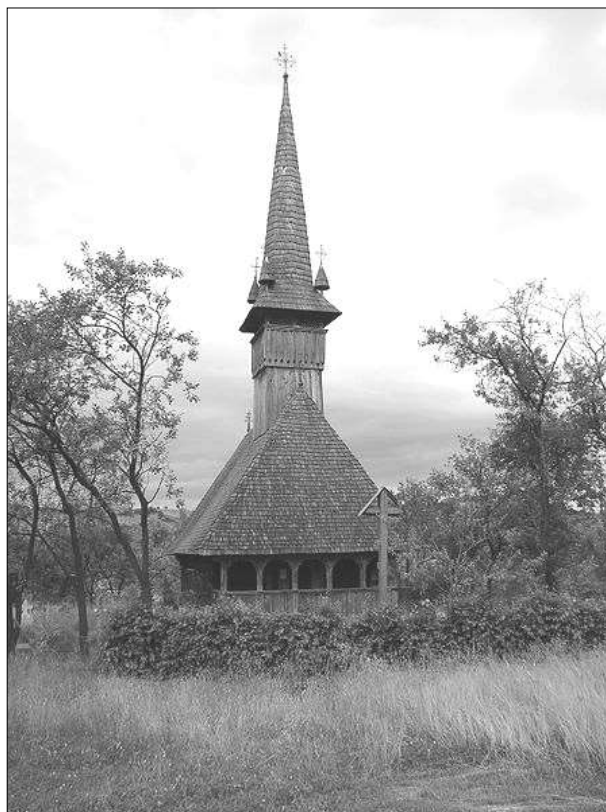
Agricultură și zootehnie

În economia suprafeței cultivate, ponderea cea mai mare revine culturii de porumb. Pășunile și fânețele naturale întinse pe care le deține comuna favorizează creșterea animalelor, în special a bovinelor și ovinelor.

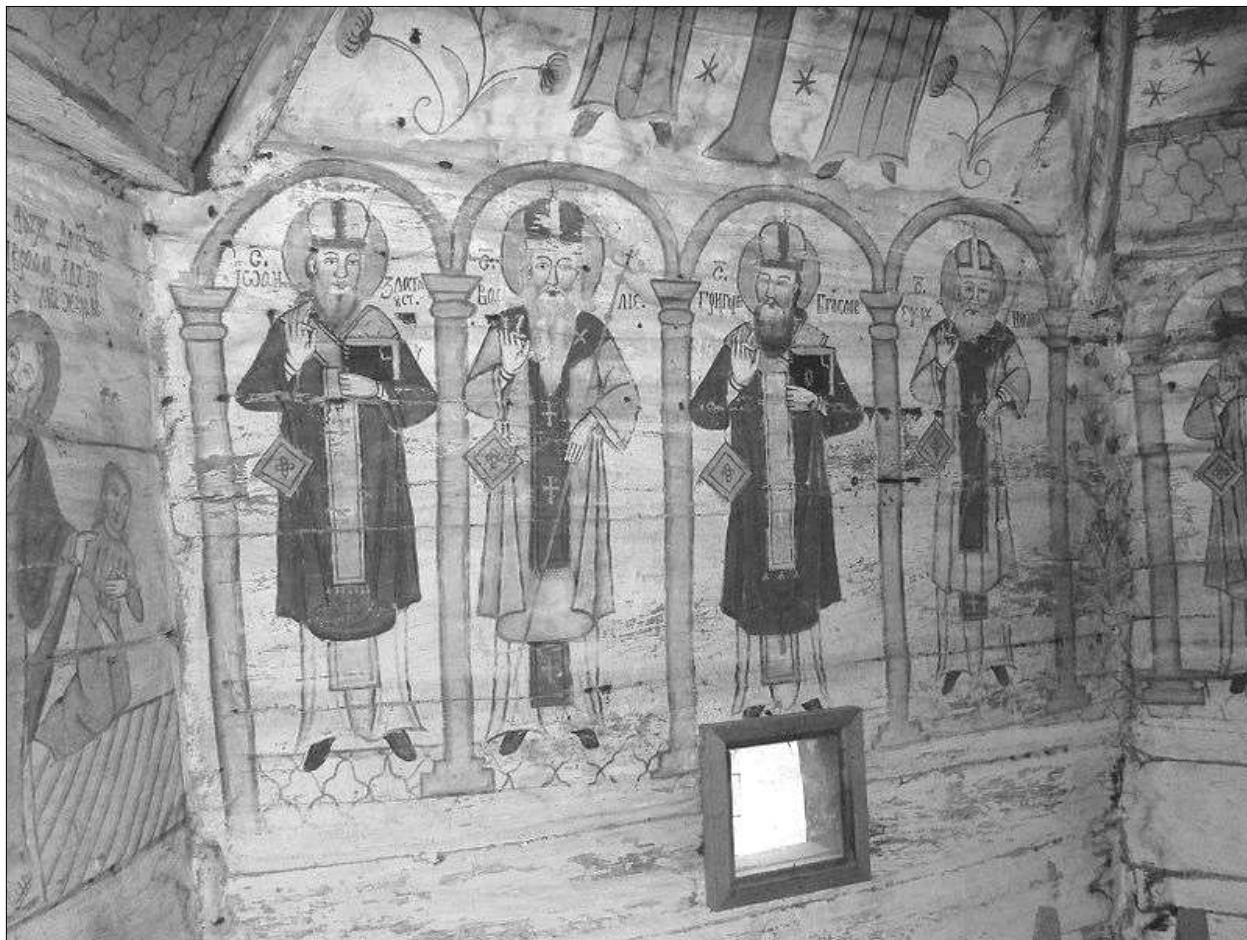
Biserici

În cuprinsul localităților comunei, funcționează zece biserici, toate ortodoxe, dintre care șase sunt declarate monumente istorice. Două sate – Costeni și Cupșeni – au câte trei biserici, dintre care, două în fiecare sat sunt monumente istorice. În satul-reședință al comunei, cea mai nouă biserică este din perioada interbelică, dar mai sunt în sat oameni contemporani cu ridicarea ei. În Libotin și în Ungureni sînt câte două biserici, dintre care în ambele sate, una este monument istoric, iar cealaltă este de dată relativ recentă, fiind construite în plin comunism, la distanță de trei ani (1977 și 1980).

- Cea mai veche este Biserica „Sfântul Ilie” din Cupșeni, construcție din lemn, datând din anul 1600. Este conservată în stare bună și a fost declarată monument istoric.
- Biserica de lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Ungureni este de asemenea bine conservată și este inclusă în lista monumentelor istorice.
- Urmează, ca vechime, Biserica din lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Libotin, ridicată în 1818, astăzi, monument istoric aflat în bună stare de conservare.
- Bine conservată și monument istoric este și Biserica de lemn din Cupșeni, cu același hram, al „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil”, datând din 1848.
- Biserica din lemn cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae” din satul Costeni a fost ridicată în 1870. Se păstrează în bună stare și este, astăzi, monument istoric.
- Tot în Costeni, mai este un monument istoric ecleziastic: Biserica din lemn cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, veche de 130 de ani (ridicată în anul 1883), bine păstrată.
- Pe lângă cele două biserici din lemn, în Cupșeni s-a construit acum 80 de ani (1933) și una din cărămidă: Biserica „Nașterea Maicii Domnului”.



Biserica de lemn „Sf. Ilie” din Cupșeni



Pictură din altarul bisericii de lemn „Sf. Arhangeli Mihail și Gavriil” din Cupșeni

- În Ungureni, de asemenea există o biserică din cărămidă – Biserica cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” – lăcaș de cult mai nou, edificat în timpul regimului comunist (1977).
- Sub guvernare comunistă s-a construit și în Libotin o a doua biserică (cea veche avea la acea dată 162 de ani): Biserica „Cuvioasa Parascheva”, ridicată din piatră și cărămidă în anul 1980.
- Cea mai nouă este Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din satul Costeni, construcție din cărămidă, edificată în anul 1990.

Activitate culturală

Activitatea cultural-artistică din comuna Cupșeni a fost intensă în special în anii regimului comunist, remarcându-se atunci prin numărul mare și valoarea formațiilor participante la diferite concursuri din cadrul Festivalului Național „Cântarea României”, unde a obținut locuri fruntașe. S-a distins mai ales Corul bărbătesc din satul Libotin (dirijori în această perioadă: Ioan Perhaiță, Grigore Leșe și Marius Hoca).

Profesorul Ludovic Filip a lăsat consemnate câteva date din activitatea de atunci a corului:

– decembrie 1983 – a participat la Cluj-Napoca la spectacolul omagial dedicat Unirii din 1918;

– ianuarie 1984 – spectacol omagial prilejuit de Unirea Principatelor, desfășurat sub genericul „Amândoi suntem de-o mamă”;

– februarie 1984 – studioul RTV Cluj-Napoca a prezentat pe scena Căminului Cultural din Libotin un spectacol precedat de un simpozion la care și-au dat concursul și corul și grupul folcloric din localitate condus de Ioan Perhaiță.

Cu o echipă de dansuri condusă de instructorii Maria Nedelcu și Teodor Filip, la Căminul Cultural din Cupșeni a fost pus în scenă un interesant obicei folcloric intitulat „Nunta”.

În satul Costeni, a existat o echipă de dansuri populare condusă de profesoara Elena Tira. Obiceiul folcloric „Șezătoarea” și grupul de fluierași (instructori: prof. Dochia Buda și Vasile Buda, muncitor) și-au făcut ieșirea în public la Cupșeni, Târgu-Lăpuș și Baia Mare. În total, erau angrenați în activitatea culturală peste 250 de artiști amatori. Formațiile artistice de aici au evoluat cu succes la fazele Festivalului Național „Cântarea României”, prezentând programe educative în comună și calificându-se pentru etape superioare.

La cea de-a IV-a ediție a Festivalului Național „Cântarea României”, 22 dintre copiii de la Școala cu clasele I-X din Cupșeni, reuniți într-un ansamblu folcloric, conduși de învățătoarea Maria Băbuț, au câștigat locul I la faza republicană, prezentând obiceiul folcloric „Tiralecsa” (Chiraleisa).

S-a remarcat și ansamblul de obiceiuri folclorice al școlii din Cupșeni (instructor înv. Maria Băbuț). Au căpătat vechime și funcționează și azi Ansamblul folcloric „Jucășii din Cupșeni” (instructor: Victoria Filip), Corul de bărbați „Dacii liberi” din satul Libotin (mentor spiritual și coordonator: prof. Ludovic Filip, dirijor Nicolae Bude), Grupul folcloric „Suflet bun” din Ungureni (instructor: prof. Mariana Buda, care l-a și înființat), Grupul folcloric „Cânt și dor” din Libotin (instructor: Ioan Perhaiță). Ca interpreți individuali, se disting soliștii locali de muzică populară Veronica Buda și Victoria Buda din Ungureni, Vasile Hereș, din Costeni, care cântă inegalabil la instrumente tradiționale românești de suflat: tilincă, fluier, caval, Gherasim Cârțiță din Ungureni, interpret la vioară și instrumente de suflat aparte, inventate și confecționate de el, Anica Butcure, acum foarte în vârstă, interpretă excepțională a doinei și a horii cu noduri, mai cântă cu noduri Maria Buda și Ana Buda, iar Maria Filip din Cupșeni este interpretă satirică.

La Cupșeni, în fiecare an, de Înălțarea Domnului și Ziua Eroilor, are loc manifestarea culturală populară „Armindenii între hotare”.

S-a distins, timp de mulți ani, în mod deosebit, activitatea artistică din satul Ungureni, aflată sub îndrumarea profesoarei Dochia Buda, activitate continuată acum, cu aceeași dăruire, de nora ei, Mariana Buda. Mărturie despre efortul depus pentru păstrarea, promovarea și perpetuarea valorilor locale stau participările copiilor și tinerilor din Ungureni la Serbările Unirii de la Târgu Lăpuș, la Festivalul datinilor și obiceiurilor de iarnă de la Sighetu Marmației, la Festivalul portului și cântecului lăpușean de la Stoiceni și în multe alte locuri, și mai ales premiile obținute cu diferite ocazii.

De remarcat și activitatea desfășurată de-a lungul anilor – prin grija dascălilor din localitate (familiile Tira) – de formația de dansuri populare cu specific local din Costeni, păstrătoare a portului și datinilor populare, participantă la diferite festivaluri de folclor județene și interjudețene și deținătoare a multor premii și mențiuni.

Etnografie. Obiceiuri

Obiceiul străvechi al localității lăpușene Cupșeni, intitulat „Ridicarea Armindenului”, adună tinerii din sat în fața Bisericii, pentru împodobirea unui lemn înalt cu cruci, cununi de flori, ștergere și icoane. Urmând tradiția, locuitorii tineri din Cupșeni pleacă la începutul lunii iunie în pădure, unde taie cel mai înalt copac (brad sau fag) pe care îl pot duce ei înșiși pe umeri. Flăcării curăță apoi „trofeul” de crengi, lăsând în vârf câteva pentru a le împleti. Armindenul (denumirea lemnului și a obiceiului) este ridicat până la orele prânzului în centrul comunei. Pe tulpină, tinerii așază cununi de flori și coroane cu spice de grâu și se întrec apoi încercând să urce până sus, punând chiar și pariuri. În sâmbăta premergătoare Armindenului, fiecare familie își trimite un membru să aducă un mestecăn tânăr și crengi de tei înfrunzite. A doua zi, înainte de răsăritul soarelui, fiecare gospodar pune mestecănelul la poartă și crengi de tei la streășina casei sau a șurii. Tot de Arminden, oamenii își împodobesc interiorul casei cu flori de iasomie și tei.

În comuna Cupșeni, „împistrișatul” (încondeiatul) ouălor este un obicei aparte, se practică altfel decât în alte zone geografice ale județului. Ouăle proaspete și mari se spală mai întâi în apă caldă, în care s-au fiert paie de ovăz (pentru degresare și colorare într-o nuanță ușor galbuie). După uscare, ouăle se fierb câteva minute în apă curată, se clătesc cu apă rece și se șterg cu o cârpă de bumbac. Vopselele industriale se dizolvă în apă și se fierb cu oțet și sare. Se încălzește puțin oul și suprafața lui se împarte în mai multe registre, trecând ușor condeiul cu ceară pe deasupra și conturând diferite motive: „pui” (picățele, buline), „pășituri”, „cârlige cu pui”, „peteică cu cârlige”. Ouăle se introduc apoi în vopseaua galbenă, apoi în cea roșie și, în sfârșit, în vopseaua albastră. După colorare, se șterg urmele de ceară cu o cârpă de lână și ouăle se ung cu o bucată de slănină, pentru a căpăta luciu.

Din anul 2005, se desfășoară anual Festivalul portului și cântecului popular lăpușean, la Cupșeni.

Personalități

Ioan Boga, preot, militant anticomunist, născut în comuna Cupșeni. În perioada 1951-1955 a fost închis la Sighet.

Mircea Ioan Boga, născut în Libotin, la 28 iunie 1955, este actualmente primarul comunei Cupșeni, membru al Partidului Democrat-Liberal; corist în Corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin; studii postuniversitare de Administrație publică.

Ana Buda a lui Ștefan din Ungureni, talentată interpretă a horilor din grumaz, sau a horii cu noduri, cum i se mai spune. A evoluat pe scenele din Baia Mare, Târgu Lăpuș, Stoiceni, obținând premii și diplome.

Indrei Buda, preot, născut la 1 ianuarie 1955, în Ungureni, iconom stavrofor, paroh al Bisericii „Sfântul Andrei” din Baia Mare.

Ioan Buda, inginer, născut la 15 noiembrie 1956, în localitatea Ungureni. Este președintele Asociației „Țara Lăpușului”.

Ioan Buda, jurist, ofițer, născut la 29 august 1964, în localitatea Cupșeni. Din 26 ianuarie 2010, este inspector general al Poliției de Frontieră Române.

Nicolai Buda, preot, născut la 6 decembrie 1954, în satul Ungureni. Iconom stavrofor, paroh al Parohiei „Nașterea Domnului” din Cluj-Napoca. Din anul 2004 a îndeplinit funcția de protopop al Prototiatului Ortodox Cluj II, iar acum este inspector eparhial la Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului.

Nicolae Bude, dirijorul Corului de bărbați „Dacii liberi” din Libotin; născut în 14 aprilie 1978; licențiat în Teologie – Asistență socială; profesor de religie și muzică, un timp, la Liceul „Petru Rareș” din Târgu Lăpuș; în prezent consilier pe probleme sociale la Primăria Cupșeni.

Gherasim Cârțiță, din Ungureni, interpretează melodii populare la taragot, fluiet și tilincă – instrumente confecționate de el însuși; este și interpret al „horilor cu noduri”.

Todor Cupșa, cioban, creator de folclor din Cupșeni, membru al Cercului literar din Lăpuș. S-a distins prin compunerea spontană a strigăturilor în timpul dansului popular. În cadrul Cercului literar, s-a ocupat de programul brigăzii artistice.

Ioan Filip, pietrarul din Cupșeni, și-a transformat propria curte într-o veritabilă expoziție-muzeu, unde pot fi admirate, între altele: o masă rotundă cu picior, pietre de moară, un acoperiș pe fântână și propria-i cruce, căreia va trebui să i se pună inscripția.

Ion Filip, interpret de muzică populară, născut la 27 mai 1956, în satul Libotin. A participat la diverse concursuri, câștigând mai multe premii: premiul al III-lea, apoi premiul al II-lea și titlul de laureat al Festivalului Național „Cântarea României” (în 1979 și 1981), premiul I la Festivalul „Primăvara băileșteană” (în 1981), premiul I la Festivalul „Cântecul adâncului”, de la Petroșani (în 1983).

Ludovic Filip, absolvent al Facultății de Litere din Cluj, a fost profesor de limba și literatura română. În 1980, a înființat Corul bărbătesc din Libotin.

Maria Filip compune povestiri satirice, pe care ulterior le interpretează, desprinse din propria-i experiență de viață, iar eroii sunt oameni din satul natal. Participantă activă pe scenele Festivalului Național „Cântarea României”. A fost distinsă cu Medalia de argint la Festivalul de satiră și umor de la Arad în anul 1983.

Nicolae Filip, inginer, născut la 26 iulie 1948, în satul Libotin, în familia Filip Toma și Varvara, descendent al nobilei familii Filip de Lăpuș. A decedat la 26 decembrie 1997.

Pavel Hereș, meșter cojocar din Costeni, căutat pentru cojoacele sale nu numai în satele Țării Lăpușului, ci și în multe sate din Țara Chioarului: Făurești, Lăschia, Copalnic Mănăștur, Șurdești, Ciocotiș, dar și mai departe.

Vasile Hereși, talentat rapsod și constructor de instrumente muzicale. Ca material, preferă lemnul de prun. Îi place să cânte mai ales la instrumentele confecționate de el.

Ioan Lucian, originar din satul Costeni, pasionat de poezie, creator și de strigături, aducându-și aportul la „zestrea folclorică” al satului.

Radu Munteanu, zugrav popular din secolul XVIII, realizator de pictură bisericească murală și de icoane, născut în satul Ungureni. În anul 1782, în Biserica de lemn din Ungureni, și-a pictat autoportretul într-o reprezentare votivă, ca ctitor, ținând macheta bisericii în mâini. Picturile sale au fost identificate în numeroase localități din Maramureș și Lăpuș, iar o parte din ele se află în muzee. „Eminent reprezentant al ultimei etape, rusticizante, din istoria picturii medievale românești. Desenul său e plin de vervă, compozițiile clare, coloritul armonios” (Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 211).

Ioan Perhaiță, născut în 21 septembrie 1951 în Libotin; studii de interpretare instrumentală la acordeon făcute la Școala Populară de Arte „Liviu Borlan” din Baia Mare; corist în corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin, dirijor al aceluiași cor în perioada 1991-1993 și corepetitor când dirijori au fost Grigore Leșe și Marius Hoca; întemeietor, în 1980, al Grupului vocal feminin „Cânt și dor”; profesor la școala din Libotin; director, o vreme, al Căminului cultural din Cupșeni.

Doru-Nicolae Perța, născut la 1 noiembrie 1980, în Libotin; licențiat în Filologie și master; profesor la Școala Cupșeni; corist în corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin; poet; publicist.

Nastasia Pop a Lupului, țărancă din Cupșeni, interpretă de excepție a „horii-n grumaz”.

Dumitru Rusu, învățător, a înființat Cercul literar din comuna Cupșeni, având, la rândul său, o anumită înclinație spre poezie.

Bibliografie selectivă

COSTENI

Achim, Valeriu. Un prestigios traseu cultural. „Astra” lăpușeană, vol. 4, 1988, p. 148 : [despre înv. Ștefan Bărbos].

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania, în anul 1750. Transilvania, 32, 1901, nr. 9, nov. p. 275.

Bilțiu, Pamfil. Cum sunt batjocurite [sic] folclorul și etnografia. Millenium, 1, nr. 5, sept. 2001, p. 50-51.

Bilțiu, Pamfil. Pavel Hereș a găsit acul potrivit pentru cojoacele lăpușenilor. Glasul Maramureșului, 6, nr. 1586, 22 iun. 2002, p. 2.

Ciocan, Janeta. Instalații populare pentru obținerea uleiului în zonele etnografice Chioar și Lăpuș. Marmația, 4, 1978, p. 297-303.

Dulf, Oana. Vasile Hereși – rapsod și constructor de instrumente muzicale. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3001, 17 febr. 2007, p. 6.

*** Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului, site, <http://www.episcopiammsm.ro/>

*** Formații artistice din Costeni se remarcă și ele în promovarea scenică a unor valoroase tradiții populare din viața satului. Pentru socialism, 39, nr. 10254. 27 oct. 1988, p. 2.

Gherman, Vasile. Credincioșii au sărbătorit hramul bisericii : Costeni. Informația zilei de Maramureș, 6, nr. 1397, 3 mai 2006, p. 5.

Gherman, Vasile. PS Justin a sfințit ieri casa parohială din Costeni. Informația zilei de Maramureș, 8, nr. 2038, 6 iun. 2008, p. 7.

Klein, Ioannes. [Conscripția românilor din Transilvania în 1733]. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 175.

*** La izvoarele folclorului : creatorul de folclor Ioan Lucian din Costeni. Pentru socialism, 12, nr. 2181, 20 ian. 1961, p. 2.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria. Sibiu, 1909, p. 70.

Petruț, Anton. Încondeierea ouălor la Costeni. Graiul Maramureșului, 9, nr. 2369, 26-27 apr. 1997, p. 4.

Petruț, Anton. Încondeierea ouălor : tradiții pascale. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4587, 28 apr. 2005, p. 6.

Petruț, Anton. La Costeni oamenii își părăsesc propriile case. Graiul Maramureșului, 9, nr. 2083, 12 febr. 1997, p. 2.

Suciu, Coriolan. Dicționarul istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1. București : Editura Academiei, 1967-1968, p. 169.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române din Gherla pe anul 1914, p. 70.

Togan, Nicolae. Statistica românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 175.

CUPȘENI

*** Afirmări la Cupșeni. Festivalul național „Cântarea României?”. Pentru socialism, 35, nr. 8850, 15 apr. 1984, p. 3.

Arcan, Sofia. Cupșeni – un centru al cioplitorilor în lemn. Pentru socialism, 17, nr. 4126, 28 apr. 1967, p. 2.

„Comuna Cupșeni din raionul Lăpuș își are casele în majoritatea lor din lemn, răspândite în vaste spații înverzite, deseori fără vestitele porți maramureșene. Dealul cu pășuni, brăzdate de cărări, o despart de Costeni și Ungureni. Sătenii circulă de la o casă la alta, mai mult pe poteci decât pe panglica întortocheată a uliței. Sînt oieri din tată-n fiu și așa se știu din bătrîni urcînd sau coborînd poteci. Se mai știu creștînd lemnul, împodobindu-l, cioplindu-l pentru a-l face mobilă sau unealtă. [...] // Toate obiectele de lemn pe care le găsești la casele din această comună atestă fără dubiu o veche tradiție a practicării cioplitului în lemn. Ca procedee tehnice se apelează la strungul de lemn sau la topor, iar în tehnica decorativă intră creștăturile, inciziile sau pirogravura. Motivele decorative întîlnite mai des sînt „ROATA CU PAUCANU” (rozețe a căror incizie e făcută cu compasul), „FRUNZĂ”, „ROATE”, „CODAT” (șarpe). Apare și motivul deosebit de cultivat în arta noastră populară: „BRADUL”. Alături de „ÎNTURNATE” (triunghiuri pe verticală), el atestă că motivul ascensiunii verticale este comun și acestei vechi așezări românești de la poalele Țibleșului.”

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania în anul 1750. Transilvania, 32, nr. 9, nov. 1901, p. 275.

Bilțiu, Pamfil. Boboteaza în Țara Lăpușului. Memoria ethnologica 4, nr. 1, dec. 2001, p. 26-29.

Bilțiu, Pamfil. Cum sunt batjocurite [sic] folclorul și etnografia. Millenium, 1, nr. 5, sept. 2001, p. 50-51.

Bilțiu, Pamfil. Forța tradiției : [despre „horea-n grumaz” interpretată de Nastasia Pop a Lupului din Cupșeni]. Pentru socialism, 31, nr. 7708, 9 aug. 1980, p. 3.

Bilțiu, Pamfil. Monumente care închid legende. Bibliotheca septentrionalis, 21, nr. 1 (40), 2013, p. 40-45.

Buda, Vasile. Cupșeni – inițiative obștești. Pentru socialism, 29, nr. 7019, 20 mai 1978, p. 1, 2.

Buzura, Dana D. Tradițiile din Cupșeni se sting o dată cu bătrînii. Glasul Maramureșului, 5, nr. 1279, 18 iun. 2001, p. 3.

*** Cel mai vechi afiș cu caracter agro-tehnic găsit pe teritoriul județului : [găsit la Cupșeni]. Pentru socialism, 20, nr. 5113, 5 iul. 1970, p. 1.

*** Coroieni ; Cupșeni. Force Tourism : Business & Tourism Magazine, 2009, p. 35.

*** Despre creatorul de folclor Todor Cupșa. Pentru socialism, 12, nr. 2181, 20 ian. 1961, p. 2.

*** Dicționar enciclopedic. Vol. 1 : A-C, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 493.

Drăguț, Vasile. Dicționar enciclopedic de artă medievală românească. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 36.

*** Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului, site, <http://www.episcopiammsm.ro/>

Ghinea, Dan. Enciclopedia geografică a României. București, 2000, p. 498.

Goja, Anca. În comuna Cupșeni localnicii găsesc bani pentru modernizări, dar primăria nu. Graiul Maramureșului, 15, nr. 4026, 2 iul. 2003, p. 1, 5.

Iuga de Săliște, Vasile. Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar : (1700-2010). Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 219, 1194.

Opriș, Nick. Festivalul portului popular. Glasul Maramureșului, 10, nr. 2775, 23 mai 2006, p. 7.

*** Localitățile județului Maramureș. [Baia Mare], 1971, p. 148-150.

Lupescu, Bogdan. Morții veseli din Cupșeni. Formula As, 11, nr. 462, apr. 2001, p. 12-13.

- Mihăescu, M.** Prefaceri înnoitoare la Cupșeni. Pentru socialism, 24, nr. 6310, 12 iul. 1974, p. 6.
- Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau.** Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria [...]. Sibiu, 1909, p. 75-76.
- Nodiș, Samoilă.** Obiceiuri de Crăciun din Cupșeni. Memoria ethnologica, 2, nr. 4-5, iul.-dec. 2002, p. 559-560.
- Petrehuș, Maria.** Fascinația copiilor [din Cupșeni]. Pentru socialism, 35, nr. 8850, 15 apr. 1984, p. 3.
- Petruș, Anton.** Comuna cu nouă biserici și patru centrale termice : Cupșeni. Graiul Maramureșului, 18, nr. 4863, 22 mart. 2006, p. 8.
- Petruș, Anton.** Cu multă muzică, antren și voce bună : la Libotin – Cupșeni – întâlnire cu Fiii Satului. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5675, 12 nov. 2008, p. 11.
- Petruș, Anton.** Cupșeni comuna cu zece biserici și o școală nouă. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4684, 20-21 aug. 2005, p. 9.
- Petruș, Anton.** Cupșeni – comuna de sub munte, o așezare tipic românească. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5497, 16 apr. 2008, p. 10.
- Petruș, Anton.** Cupșeniul a îmbrăcat haine de mare sărbătoare : a cincea oară. Graiul Maramureșului, 21, nr. 5837, 30-31 mai 2009, p. 6.
- Petruș, Anton.** Noutăți la Cupșeni. Graiul Maramureșului, 9, nr. 2290, 21 oct. 1997, p. 2.
- Petruș, Anton.** Noutăți la școlile din comuna Cupșeni : la început de nou an școlar. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4712, 22 sept. 2005, p. 9.
- Petruș, Anton.** Pietrarul din Cupșeni. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4795, 30 dec. 2005, p. 9.
- Petruș, Anton.** Popas la Biblioteca comunală din Cupșeni. Graiul Maramureșului, 18, nr. 5061, 10 nov. 2006, p. 2.
- Petruș, Anton.** S-a consumat și ediția a șaptea a Festivalului de la Cupșeni. Graiul Maramureșului, 23, nr. 6546, 6 iun. 2011, p. 3.
- Petruș, Anton.** Sărbătoarea cântecului și dansului popular la Cupșeni. Graiul Maramureșului, 22, nr. 6133, 19 mai 2010, p. 10.
- Petruș, Anton.** Un ou de struț încondeiat : la Cupșeni. Graiul Maramureșului, 18, nr. 4946, 29 iun. 2006, p. 4.
- Prodan, David.** Iobăgia în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Vol. 1 : Supușii. București : Editura științifică și enciclopedică, 1986, p. 7.
- Roman, Grigore.** Folclorul înmormântării în satul Cupșeni, jud. Maramureș : lucrare de diplomă. Cluj : Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1969.
- Roșca-Rosen, M.** Conscripțiile comunei Cupșeni din anii 1785-1786 și 1820 [jud. Maramureș]. Acta Musei Napocensis, 10, 1973, p. 715-726.
- Ruja, Alexandru.** Geneză și legendă : la Cupșeni. Glasul Maramureșului, 5, nr. 1275, 13 iun. 2001, p. 3.
- Ruja, Alexandru.** 9 hectare de pădure, din șase sute! : la Cupșeni. Glasul Maramureșului, 6, nr. 1649, 4 sept. 2002, p. 3.
- Rusu, Dumitru.** Folclorul obiceiului de nuntă din Țara Lăpușului – Cupșeni și Cufoaia – jud. Maramureș : lucrare de diplomă. Cluj : Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1974.
- Sabău, Angela.** Duminica Floriilor, cu bucate de post la masa moșilor din Cupșeni. Informația zilei de Maramureș, 10, nr. 2916, 16-17 apr. 2011, p. 16.

Sabău, Angela. Satul Cupșeni, celebru pentru specialistele care „împistrează” ouă. Informația zilei de Maramureș, 10, nr. 2914, 18 apr. 2011, p. 8-9.

Socolan, Aurel. Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș. Baia Mare : Editura Maria Montessori, 2005, p. 41, 42, 51, 64, 91, 94, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 209.

Suciu, Coriolan. Dicționarul istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1. București : Editura Academiei, 1967-1968, p. 184.

Szabo, Adriana Mariana. Război între preot și enoriași : la Cupșeni. Glasul Maramureșului, 11, nr. 2966, 8 ian. 2007, p. 3.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei Greco-catolice române de Gherla pe anul 1914 [...], p. 71.

Ștef, Dorin. Istoria folclorică maramureșeană & Bibliografia generală a etnografiei și folclorului maramureșean. Baia Mare : Editura Ethnologica, 2006, p. 151, 210, 228, 229.

*** Talentul Mariei Filip [din Cupșeni]. Pentru socialism, 35, nr. 8850, 15 apr. 1984, p. 3.

Togan, Nicolae. Statistica românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 174.

Țelman, Mia. Accesul interzis în bisericile de lemn din Cupșeni. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3113, 3 iul. 2007, p. 4.

Ungur, Ioan. Profil complex acțiunilor educative de masă [din comuna Cupșeni]. Pentru socialism, 35, nr. 8850, 15 apr. 1984, p. 3.

LIBOTIN

Achim, Valeriu. Reflecții pe marginea unui concurs cultural. Pentru socialism, 9, nr. 1352, 16 mai 1958, p. 2.

Achim, Valeriu. Un prestigios traseu cultural. „Astra” lăpușeană, vol. 4, 1988, p. 148-149.

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania, în anul 1750. Transilvania, 32, 1901, nr. 9, nov. p. 275.

Augustin, Vasile. Primele forme de organizare bisericească la românii din Țara Maramureșului. Ortodoxia maramureșeană, 2, nr. 2, 1997, p. 138-154.

Babici-Man, Amalia. Primarul Mircea Boga duce un trai modest. Glasul Maramureșului, 13, nr. 3643, 2 apr. 2009, p. 3.

Băișan, Valentin. Arta corală din Maramureș. Baia Mare, 1982, p. 120, 121, 444.

Bilțiu, Pamfil. Boboteaza în Țara Lăpușului. Memoria ethnologica 4, nr. 1, dec. 2001, p. 26-29.

Bilțiu, Pamfil. Cum sunt batjocurite [sic] folclorul și etnografia. Millennium, 1, nr. 5, sept. 2001, p. 50-51.

Boga, Gheorghe. Întruchiparea viselor străbunilor : [din satul Libotin]. Pentru socialism, 19, nr. 4846, 21 aug. 1969, p. 1.

Boga, Gheorghe. Un grai tipic de interferență. În: Studii și articole, vol. 1, Baia Mare, 1970, p. 39-43.

Centea, Vasile. A început construirea unui nou lăcaș de cult. Pentru socialism, 8, nr. 1133, 1957, p. 1.

Dindiligan, Anca. La școală s-a amenajat o mică grădină botanică : Libotin. Informația zilei de Maramureș, 6, nr. 1487, 17 aug. 2006, p. 5.

Dindiligan, Anca. Se construiește o școală modernă : cu fonduri de la Banca Mondială : Libotin. Informația zilei de Maramureș, 5, nr. 1022, 10 febr. 2005, p. 5.

*** Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului, site,
<http://www.episcopiammsm.ro/>

Fărcaș, Andrei. Corul din Libotin (Maramureș) – prezență notabilă în Festivalul național „Cântarea României”. Scînteia, 53, nr. 12909, 24 febr. 1984, p. 4.

Fărcaș, Andrei. Încondeierea ouălor : tradiții de Paști la Libotin. Graiul Maramureșului, 18, nr. 4890, 22-23 apr. 2006, p. 10.

Filip, Ludovic. Handbal la Libotin : Daciada. Pentru socialism, 38, nr. 9701, 16 ian. 1987, p. 3.

Filip, Ludovic. Libotin, Libotin! : tabletă. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4794, 29 dec. 2005, p. 6.

Ghenceanu, Vasile Radu. Spre lauda frumoasă a limbii române : etica muncii la școala din Libotin. Pentru socialism, 30 nr. 7480, 15 nov. 1979, p. 3.

Hoca, Marius. Cu totul dăruit cântecului patriotic : dirijorul corului din Libotin (Ludovic Filip). Pentru socialism, 33, nr. 8300, 8 iul. 1982, p. 1-2.

Klein, Ioannes. [Conscripția românilor din Transilvania în 1733]. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 174.

Maghiar, Alexandra. Dumitru Perhaiță, din Libotin, în 90 de ani a fost slugă la mai mulți stăpâni. Glasul Maramureșului, 13, nr. 3645, 4 apr. 2009, p. 7.

Mărieș, Otilia. Învățătorul din Libotin : [Vasile Boga]. Pentru socialism, 29, nr. 7020, 21 mai 1978, p. 3.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae. Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria. Sibiu, 1909, p. 130.

Pârja, Gheorghe. Bine ai venit, cor bărbătesc din Libotin! Coruri în „Cântarea României”. Flacăra, 30, nr. 17, 23 apr. 1981, p. 16.

Pârja, Gheorghe. Corul bărbătesc din Libotin : un nou cor în Maramureș. Maramureș, mai 1981, p. 6.

Pârja, Gheorghe. Ludovic de Libotin. Graiul Maramureșului, 15, nr. 3926, 3 mart. 2003, p. 1.

Petruș, Anton. Cinci feciori ai preotului – cântă în strană și-n spectacole : la Libotin. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4645, 6 iul. 2005, p. 3.

Petruș, Anton. Colinde din Libotin. Memoria ethnologica, 3, nr. 8-9, iul.-dec. 2003, p. 887.

Petruș, Anton. Corul bărbătesc din Libotin a concertat la poalele Țibleșului. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5277, 30 iul. 2007, p. 8.

Petruș, Anton. Corul bărbătesc din Libotin a reînviat. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5131, 5 febr. 2007, p. 6.

Petruș, Anton. Corul de bărbați din Libotin revigorează un obicei străbun : după un concert extraordinar la București. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5424, 22 ian. 2008, p. 18.

Petruș, Anton. Cu multă muzică, antren și voie bună : la Libotin – Cupșeni – întâlnire cu Fiii Satului. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5675, 12 nov. 2008, p. 11.

Petruș, Anton. Din Libotin la Paris. Graiul Maramureșului, 9, nr. 2197, 4 iul. 1997, p. 1.

Petruș, Anton. Hramul Bisericii „Sfânta Cuvioasa Parascheva” : duminică, la Libotin – Cupșeni. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5657, 22 oct. 2008, p. 8.

Petruș, Anton. Noutăți la școlile din comuna Cupșeni : la început de nou an școlar. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4712, 22 sept. 2005, p. 9.

Pop, Ion P. Cu dragoste despre Libotin : echipa de handbal „Stejarul”. Pentru socialism, 39, nr. 10252, 25 oct. 1988, p. 3.

Portase, Alec. Meșterul din Libotin. Pentru socialism, 40, nr. 10574, 8 nov. 1989, p. 1, 3.

Prodan, David. Iobăgia în Transilvania în sec. XVII-lea. Vol. 1 : Supușii. București : Editura științifică și enciclopedică, 1986, p. 2.

Ruja, Alexandru. Turmele de bivoli înnegresc câmpurile : în Libotin. Glasul Maramureșului, 7, nr. 1961, 17 sept. 2003, p. 4.

Suciu, Coriolan. Dicționarul istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1. București : Editura Academiei, 1967-1968, p. 218.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române din Gherla pe anul 1914, p. 71.

Togan, Nicolae. Statistica românilor din Transilvania în 1733. Transilvania 29, 1898, nr. 9-10, nov.-dec. p. 174.

UNGURENI

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania în anul 1750. Transilvania, 32, nr. 9, nov. 1901, p. 275.

Bănățeanu, Tancred. Diferențieri în portul popular din Ungureni, comuna Cupșeni, raionul Lăpuș, regiunea Maramureș. Sesiunea de comunicări a muzeelor de etnografie și artă populară. București, 1964.

Bilașcu, Claudia. Secvențe ale nunții din Ungureni – Lăpuș. Buletinul științific al Societății Studențești de Etnografie și Folclor. Vol. 3. Suceava, 1982, p. 137-148.

Bilțiu, Pamfil. Cum sunt batjocurite [sic] folclorul și etnografia. Millennium, 1, nr. 5, sept. 2001, p. 50-51.

Bilțiu, Pamfil. Monumente care închid legende. Bibliotheca septentrionalis, 21, nr. 1 (40), 2013, p. 40-45.

Bilțiu, Pamfil. O interpretă inegalabilă a horilor din grumaz : [Buda Ana]. Glasul Maramureșului, 8, nr. 2231, 7 aug. 2004, p. 3.

Bilțiu, Pamfil. Un țăran garantat 100% : [Gherasim Cârțiță din Ungureni]. Glasul Maramureșului, 7, nr. 2012, 15 nov. 2003, p. 3.

Corniță, Constantin. Sociologia folclorului. Ciclul vieții și riturile calendaristice în obiceiurile de peste an (investigare socio-folclorică în localitățile Ungureni, zona Lăpuș și Dragomirești, zona Maramureș) : lucrare metodic-științifică pentru obținerea gradului didactic I. Cluj-Napoca, 1984.

Corniță, Constantin. Obiceiuri în legătură cu nașterea, căsătoria și moartea în Ungureni – zona Lăpuș : elemente de sociologia folclorului. Baia Mare : Umbria, 1998.

*** Creatorul de folclor Ioan Buda din Ungureni. Pentru socialism, 12, nr. 2181, 20 ian. 1961, p. 2.

Drăguș, Vasile. Dicționar enciclopedic de artă medievală românească. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 262.

Dulf, Oana. Gherasim Cârțiță – rapsodul din Ungureni. Glasul Maramureșului, 10, nr. 2923, 11 nov. 2006, p. 7.

*** Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului, site, <http://www.episcopiammsm.ro/>

Iuga de Săliște, Vasile. Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar : (1700-2010). Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 220, 749.

Maghiar, Alexandra. Gherasim Cârțiță – rapsodul Ungureniului : o viață trăită între două iubiri : muzica și familia. Glasul Maramureșului, 13, nr. 3637, 26 mart. 2009, p. 15.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria [...]. Sibiu, 1909, p. 237.

*** 175 de ani de la înființarea școlii din Ungureni. Pentru socialism, 19, nr. 4789, 18 iun. 1969, p. 1.

Petruș, Anton. Un țăran cîntă la vioară, fluier, tilincă : la Ungureni. Graiul Maramureșului, 16, nr. 4247, 22 mart. 2004, p. 9.

Portase, Alec. La Ungureni, de frica blestemului... Graiul Maramureșului, 19, nr. 5373, 19 nov. 2007, p. 8.

Ruja, Alexandru. Două poduri refăcute : la Ungureni. Glasul Maramureșului, 6, nr. 1673, 2 oct. 2002, p. 4.

Socolan, Aurel. Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș. Baia Mare : Editura Maria Montessori, 2005, p. 86, 91, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 215, 246, 318, 319, 320, 321.

Suciu, Coriolan. Dicționarul istoric al localităților din Transilvania. Vol. 2. București : Editura Academiei, 1967-1968, p. 359.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei Greco-catolice române de Gherla pe anul 1914, p. 71.

Ștef, Dorin. Istoria folclorică maramureșeană & Bibliografia generală a etnografiei și folclorului maramureșean. Baia Mare : Editura Ethnologica, 2006, p. 105, 109, 151, 167, 168, 229.

Temian, Laura ; Marinescu, Otilia ; Brezovszki, Ana-Maria. Autori maramureșeni : dicționar biobibliografic. Baia Mare : Umbria, 2000, p. 48.

Togan, Nicolae. Statistica românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 174.

Din folclorul comunei Cupșeni

Cupșeni

Miorița

(variante)

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face!
Fă-mă roata stelilor
Pe drumu muntenilor;
Că am un drăguț muntian
Cu pană de măieran,
Cînd pășe, pana clăte,
Sprîncenele dup-ace;
Cînd intra di-afară-n tindă
Struțu lui joacă pe grindă,
Cînd intra din tindă-n casă
Struțu lui joacă pă masă,
Subt o cruce de mătasă.
(Informator: Pîntea Maria, 81 ani, Cupșeni;
Culegător: Vasile Latiș)

Nu-i omuțu acela
Să-nvețe murguțu-a sta
Vine saru păcuraru
Și-i sare la murgu-n spate,
Sare-n vînt
Sare-n pămînt,
Sare apa jumătate,
Jumătate nu o poate...
Măi, murguț, murguțule!
N-ai mîncat un car de fin
Să mă scoli, murgule-n vînt,
Nici două de otavă
Să mă scoli, murgule-n slavă!
(Informator: Ungur Ioan, 48 ani, Ungureni
Culegător: Vasile Latiș)

Costeni:

La poartă, la Țiligrad,
 Zuorel de ziua
 Șede-un fecior de-mpărat.
 Să roagă la maică-sa,
 Să-i deie pă soru-sa,
 Hai cu mine-n cununie!
 – Io, frate, atunci oi vini,
 Pă când tu mie mi-i face

Pod de-aramă, păstă vamă,
 Pod de-arjint, păstă pământ.
 Tăt atunci și nici atunci,
 Când tu, frate, i-i chema,
 Sfântu' Soare nănaș mare,
 Și Lunița nănașița,
 Găinușa sococița.

(*Bilțiu, Pamfil. Sculați, sculați boieri mari. Cluj-Napoca : Dacia, 1996, p. 274. Informator: Lucian Dochia, 66 ani, 1987, Costeni.*)

Libotin

Noi umblăm și colindăm
 Și nimic nu căpătăm.
 De ni-ț da, de nu ni-ț da
 Altu nu v-om colinda
 Că ni-i scurtă gubița,
 Ne temem c-om îngheța
 C-am trecut peste Gutâi
 Din Țara Lăpușului
 Ș-am venit tăt colindân[d]
 De la noi din Libotin.

(*Colecția Georgeta Maria Inga. Memoria Ethnologica, 3, nr. 8-9, iul.-dec. 2003, p. 887.*)

Mândră-i lelea-n sărbători
 Cum îi ruja între flori
 Harnică mi-e la jucat
 De nu afli alta-n sat.
 Da-n zilele lucrătoare,
 Mai mândră-i ca orice floare
 Că la lucru-i ne-ntrecută
 Nici de zece, nici de-o sută.

(*Auzit în satul Libotin de Chira Vera. Albina, 64, nr. 732, 3 ian. 1962, p. 6.*)

S-A ÎNTÂMPLAT ACUM 50 DE ANI. EVENIMENT CULTURAL BĂIMĂREAN
Extrase din articole ale ziarului „Pentru socialism”

Lavinia ARDELEAN

Joi 21 noiembrie 1963 – O conferință a scriitorului Eusebiu Camilar la Baia Mare

În seara zilei de 19 noiembrie a.c. sala de conferințe a Casei de Cultură a Sindicatelor s-a dovedit neîncăpătoare. Veniseră oameni ai muncii, elevi de la cursurile de zi și serale, studenți, pentru a asculta conferința scriitorului Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei R. P. Române, intitulată „Mihai Eminescu – luceafărul poeziei românești”.




PROFESORUL LUDOVIC FILIP
Doru-Nicolae PERȚA

Cum îl văd eu pe profesor? Iată:

„Este un iubitor până la patimă al limbii române”, acestea sunt vorbele unor foști elevi, astăzi bărbați în toată firea, despre profesorul Ludovic Filip, „mare dascăl din zona Lăpușului”. Dragostea pentru limba română și forța tânărului profesor au reușit încă de la început să atragă copiii spre frumusețea limbii române. Profesor de excepție, Ludovic Filip a transformat cabinetul de limba română într-o „Sală a metaforelor”. Și-a dat seama că problema cea mai grea cu care se confruntă este formarea la elevi a gândirii în imagini, a limbajului figurat. Gândul care îl însoțea permanent a dat școlii o înfățișare de sărbătoare: „Înțelegerea limbajului artistic pornește de la metaforă. Prin întreaga ambianță spirituală realizată, prin imagine și culoare, sculpturi, zădii, motive de pe porțile maramureșene, citate dense cu o deosebită încărcătură semantico-afectivă, *Sala metaforelor* va contribui la incitarea gândirii metaforice”. Plin de iubire pentru lume, Ludovic Filip este cel care a inițiat alcătuirea unui cor bărbătesc în repertoriul căruia existau vreo cincisprezece vechi cântece patriotice românești, legate de mari evenimente din istoria neamului, ferite de folclorizare. „Barbați ai acestui sat au fost contemporani cu cei care și-au lăsat viața pe câmpurile dreptății naționale. Aceste simțăminte adânci ne-au condus la înjghebarea formației corale” declara profesorul în presa vremii. Păstrate în inima și în gândul oamenilor, cântecele interpretate de cei 80 de liboteni aveau un mesaj profund revoluționar. Bărbații din Libotin aveau șansa ca printre ei să fie bătrânii corului, oameni trecuți prin focul războiului. Lucizi și plini de înțelepciune, știau de bună seamă ce-i judecata dreaptă și prețuiau bunătatea. Atenție, vă rog, generații viitoare, la avertismentul sever formulat de strămoșii nostri la adresa dușmanilor cuceritori. Textul unuia dintre cântece redă o situație dramatică: în 1917, pe frontul de la Mărășești, generalul neamț Mackensen a încercat să pedepsească semeția în luptă a românilor și puterea lor de sacrificiu. A fost învins. Românii au luptat fără seamăn, ulterior și-au cântat victoria:

„Mackensen cu stat-majorul
 Și cu oastea lui întreagă
 Au crezut că pun piciorul
 Pe Moldova noastră dragă.
 De vor încerca vreodată
 Pământul a ni-l călca
 Le vom da pământ în gură
 Până ce-i vom sătura.”

Tunetul celor 80 de voci s-a auzit peste Țara Lăpușului, Baia Mare, Sighetu Marmăției, Cluj-Napoca. „Frumoșii haiduci” au descălecat și în Bărgăan, iar în Basarabia (loc. Strășeni) sala i-a aplaudat în picioare, vibrând la apariția corului din Libotin. Un tânăr de excepție, interpret al „hori în grumaz”, dirija la acea vreme „bărbații ce au cutremurat zarea”. Acesta era Grigore Leșe, profesor pe atunci la Lăpuș. Când susțineau spectacole în localitatea Libotin, sala care îi găzduia devenea neîncăpătoare. Mulțumită domnului profesor, libotinenii au fost onorați, nu o dată, cu prezența unor invitați de neuitat: scriitorii clujeni Vasile Rebreanu, Horia Bădescu, Cornel Udrea, Radu Țuculescu sau actorul Florin Piersic. O altă izbândă a fost aceea de a propune amenajarea unui teren de handbal și atragerea spre practicarea acestui sport „nu numai a elevilor ci și a tinerilor din sat”. Gândul a luat amploare... Sprijiniți de suficienți oameni inimoși s-a născut „Stejarul Libotin”, singura echipă sătească în campionatul județean și singura echipă sătească având teren bitumizat (din 1983). Succesele handbaliștilor sunt demne de laudă, „Stejarul Libotin” clasându-se la fiecare sfârșit de campionat pe unul din primele locuri. Eram impresionat de forța cu care aruncau mingea înspre porți componenții echipelor prezente pe terenul din sat și de salutul adresat galeriilor. Mai știam că n-aș vrea să fiu în teren adversar al căpitanului echipei „Stejarul Libotin”, Aurel Perța, un jucător „tenace, oricând gata să se dăruie în luptă până la epuizare”. Anii au trecut... Domnului profesor Ludovic Filip îi încredințez gândul care să pecetluiască prietenia noastră:

Zorii

„Cocoșul sunt eu”,
îmi strigau ochii tăioși ai profesorului.
Din ziua aceea nu mai port cu mine
chibrituri moi;
Astăzi ne așezăm împreună la masa tăcerii
Focul îl facem dintr-o strângere de mâini
Și-n clocot aruncăm coloane brâncușiene.

Tristeți, regrete?

Nu-mi pare rău de nimic,
Numa după lume-on pic.
Că ea mi-o iertat bugăte
Ș-amu le-oi lăsa pă tăte.

CORUL DE BĂRBAȚI „DACII LIBERI” DIN LIBOTIN

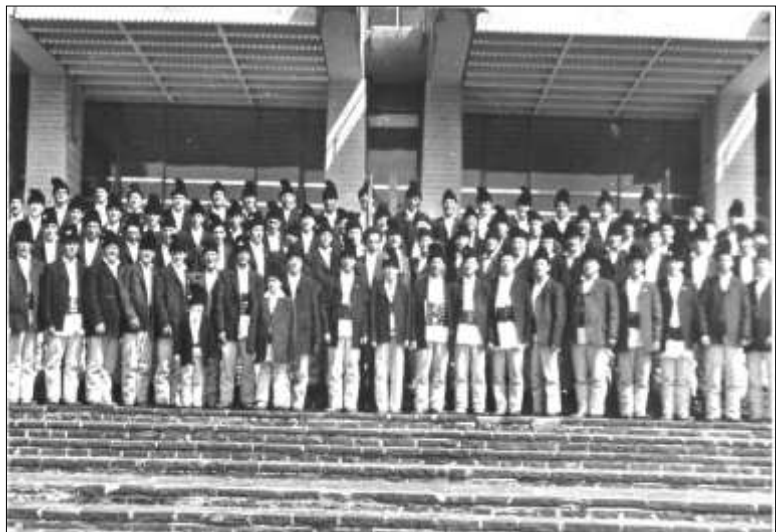
Ioan PERHAIȚĂ

Foarte curând după actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, în ziua de 5 decembrie a aceluiași an, la Târgu Lăpuș s-a organizat o mare adunare populară, în scopul de a informa locuitorii despre marele eveniment. Forțele reacționare maghiare însă au provocat un masacru în rândul populației românești din Lăpuș. În memoria victimelor de atunci, libotinenii au avut inițiativa organizării unor manifestări culturale periodice. La acestea participa de fiecare dată colonelul în rezervă Aurel Vaida, din Baia Mare, un mare istoric, care prezenta materiale legate de eveniment. Un grup coral format din veterani de război împlinea manifestarea prin emoționante cântece patriotice. De aici, ideea înființării unui cor bărbătesc.

Profesorul Ludovic Filip, sprijinit de mai tinerii pe atunci Gheorghe Bodea, Leon Perța și Ioan Perhaiță, face demersurile și reușește să adune peste 80 de bărbați. Dar mai era nevoie de un dirijor. Se face apel la Grigore Leșe (pe atunci profesor de muzică la Școala din Lăpușul Românesc), care primește propunerea. Încă de la început, în repertoriul corului au figurat cântece ale Marii Uniri, ale Războiului de Independență etc., precum: „Hora mare”, „Ardealul”, „Drum bun, toba bate”, „Haideți, frați, cu arma-n mână”, „Noi suntem bravi eroi”, „Ginta latină”, „Treceți, batalioane române, Carpații”.

Urmează debutul corului care, în ziua de 30 noiembrie 1980, urcă pe scena fazei locale a Festivalului Național „Cântarea României”, cu un număr de 83 de participanți. Presa locală a apreciat apariția corului de bărbați din Libotin ca fiind o revelație a festivalului. Debutul a fost urmat de participarea la alte manifestări artistice, toate încununată de succes.

Un moment deosebit l-a constituit schimbul de experiență cu corul mixt din localitatea Ciocile, județul Brăila. Prima deplasare a făcut-o Corul de



Corul de bărbați din Libotin - 1980

bărbați din Libotin, care a susținut un concert pe scena Căminului Cultural din comuna brăileană. Cum era firesc, brăilenii le-au întors vizita. De ambele părți s-a dovedit o bună organizare, primire impecabilă, dar, mai cu seamă, spectacole de înaltă ținută artistică.

Multrâvnita întâlnire cu poetul Adrian Păunescu și membrii Cenaclului „Flacăra” s-a produs în două spectacole: la Baia Mare, unde Corul din Libotin s-a bucurat de aprecieri, atât din partea organizatorilor, cât și din a numerosului public din Sala Sporturilor „Dacia”. Aici, corul a avut și peripeții: de exemplu, a fost un moment în care, la al doilea spectacol, poetul Adrian Păunescu, dând o altă interpretare versului „Ca să trecem granița” din cântecul „Hora mare”, i-a scos din scenă pe coriști. Revenindu-și, dar și la insistențele publicului, Păunescu reintroduce corul în scenă, dându-i posibilitatea să prezinte întreg repertoriul pregătit pentru această ocazie.

Spectacolele aniversare de la Târgu Lăpuș și Baia Mare dedicate lui Nicolae Sabău le-au prilejuit întâlnirea cu mari reprezentanți ai folclorului românesc, dintre care o amintim pe Mărioara Murărescu. Acestea sunt doar câteva din momentele principale ale

anilor '80, când corul a evoluat sub bagheta dirijorilor Grigore Leșe și Marius Hoca.

Nu pot fi omise din istoria corală libotiniană spectacolele „Acusticon” de la Radio Cluj, alături de actorii Florin Piersic și Ovidiu Iuliu Moldovan, umoristul Cornel Udrea, interpreții de folclor Sava Negrean-Brudașcu, Veta Biriș, Dumitru Sopon, sau spectacolul de 1 Decembrie 1990 în prezența și cu participarea cantautorului Tudor Gheorghe.

În perioada postdecembristă, activitatea corului continuă.

În martie 1992, corul pleacă în turneu în Republica Moldova, avându-l ca dirijor pe Ioan Perhaiță, directorul, din acea perioadă, al Căminului Cultural din comuna Cupșeni. După prima noapte de cazare, la Mănăstirea Căpriana, a prezentat un spectacol la Casa de Cultură din orașul Streșeni, în prezența prim-ministrului Mircea Druc. A doua zi, sculptorul lăpușean Alexandru Perța-Cuza depune o troiță în satul Căinari, în memoria poetului Alexei Mateevici, eveniment la care corul din Libotin încântă publicul cu repertoriul său.

Corul a mai participat la câteva manifestări culturale – la Băsești, Șișești, Stoiceni, sub conducerea aceluiși Ioan Perhaiță. După pensionarea acestuia, în 1993, are loc o întrerupere a activității corale.

Se mai mobilizează o dată, cu prilejul sărbătoririi zilei de 5 decembrie, în anul 2001, la Târgu Lăpuș.

Din ianuarie 2007, Corul din Libotin se reactivează, sub bagheta tânărului profesor Nicolae Bude. În urma unor acțiuni de mobilizare întreprinse de profesorul Ludovic Filip împreună cu tânărul Nicolae Bude, cel care avea să preia bagheta dirijorală, în ziua de 28 ianuarie 2007, se dă startul primelor repetiții. „Sunt fericit să pot spune: Corul de bărbați din Libotin redivivus!” – declara atunci omul de cultură, profesorul Ludovic Filip, principalul inițiator al întregii activități corale din Libotin. La întrebarea „Cum este să înființezi un cor?”, profesorul Filip a spus: „Și ușor, și greu. Ușor, când te poți baza pe solidaritatea oamenilor, pe dragostea lor de neam și țară. Mai ușor când 95% dintre coriști sunt foștii mei elevi. Acum, la un nou început, îi rog pe toți să găsească aici întreaga mea grațitudine!” Relansarea oficială a Corului de bărbați din Libotin se produce în data de 9 februarie 2007, pe scena Casei de Cultură din Târgu Lăpuș, în cadrul spectacolului „La izvor de cântec românesc”.

TVR Cultural transmite, în ziua de 3 iunie 2007, un reportaj cu și despre Corul de bărbați din Libotin, realizat de cel care i-a fost, la un moment dat, dirijor, profesorul Grigore Leșe.

Neuitate rămân spectacolele de la Suci de Sus și Groșii Țibleșului, precum și schimburile de experiență dintre libotineni și artiștii din cele două localități lăpușene.

De un succes remarcabil s-a bucurat corul în data de 26 august 2007, cu ocazia participării la Festivalul Național „Samus”, o manifestare tradițională de la Dej.

Anul 2007 se înscrie în anii de glorie ai corului din Libotin cu două manifestări de excepție, ambele la invitația și cu participarea profesorului și artistului de renume național, Grigore Leșe. Prima prezență este cea de la Cluj-Napoca, din ziua de 18 octombrie, pe scena Festivalului Național al Cântecului de Cătănie, unde cântecele corului au fost răsplătite cu îndelungi aplauze din partea unui numeros public. A doua manifestare ar putea fi considerată ca fiind cea mai mare realizare, dat fiind faptul că evoluția corului s-a produs pe scena Operei Române din București. Un spectacol inedit, la care au participat și alte formații și rapsozi din țară, cu selecția marelui om de cultură lăpușean, spectacol care a fost organizat de Sânziana Pop, director al revistei „Formula AS”.

Acestor ample manifestări ale anului 2007, precum și celor menționate anterior, li se adaugă participarea la festivalurile comunale de la Lăpuș și Strâmtura, ca și la un spectacol organizat în scop caritabil la Casa de Cultură din Târgu Lăpuș.

În anii următori, se înscriu în palmaresul corului libotinian participări la festivalurile tradiționale de la Târgu Lăpuș, Lăpuș, Cupșeni, Vișeu de Sus („Veniți, creștini, la Viflaim”) etc.

Un moment deosebit, de care coriștii își amintesc cu drag, a fost ieșirea pe Valea Vaserului, într-o zi geroasă de februarie a anului 2012, unde, alături de Grupul Folcloric Feminin „Cânt și dor” din Libotin și de marele actor maramureșean Claudiu Pintican, au susținut, în stația Paltin, un adevărat regal de poezie și cântec. Nu trebuie omis faptul că grupul feminin i-a însoțit la multe acțiuni, unde, alături de cor, a prezentat folclor autentic lăpușean. Acest grup are aceeași vârstă cu corul bărbătesc și s-a bucurat de succese deosebite.

Printre prezențele corului în viața culturală și spirituală, se mai înscriu, în anul 2012, participarea la un concert de pricesne, la Căminul Cultural din Rohia și la Festivalul Cântecului și Portului Lăpușean – Cupșeni, ediția a VIII-a.

Corul de bărbați din Libotin a fost solicitat și la emisiuni ale unor televiziuni, astfel, participând la transmisii live la posturile Maramureș TV și Hora TV din Zalău.

De-a lungul acestor ani, repertoriul s-a îmbogățit, incluzând și cântece din folclor, precum: „Cine-o zăs dorului dor”, „Bucovina”, „Nu-i lumină nicări”, „Nicio sărbătoare nu-i”.

Corul a primit binemeritul nume „Dacii liberi” la propunerea preotului Valentin Perța.

„SĂRBĂTOAREA PORTULUI ȘI CÂNTECULUI POPULAR” DE LA CUPȘENI
Dialog cu prof. NICOLAE BUDE, dirijorul Corului de bărbați „Dacii liberi” din Libotin

realizat de **Angela Monica JUCAN**

Pe când primăvara se pregătește să se preschimbe-n vară, a devenit o tradiție ca în botarul satului Libotin să se organizeze „Sărbătoarea Portului și Cântecului Popular” a comunei Cupșeni (de care aparține administrativ Libotinul). Anul acesta, serbarea a avut loc în 18-19 mai. Prin bunăvoința domnului profesor Nicolae Bude, consilier pe probleme sociale la Primăria Cupșeni și dirijor al Corului de bărbați „Dacii liberi” din Libotin, am aflat mai multe despre festival popular.

Cine, când a inițiat Sărbătoarea Portului și Cântecului Popular din Cupșeni?

Sărbătoarea comunei Cupșeni a luat naștere în anul 2005, la inițiativa consilierului local Ioan Buda, director, în acea vreme, al Școlii din Ungureni, și cu susținerea primarului de atunci și de azi – libotineanul Mircea Ioan Boga.

Unde se petrece?

Locul în care se desfășoară sărbătoarea nu a fost ales întâmplător. Este o intersecție acolo a drumurilor care duc spre satele comunei și este chiar un epicentru rutier al comunei Cupșeni (localnicii îi spun foarte frumos: Crucile Drumului). Totuși, pământul de acolo este al Libotinului. Locul unde e scena e al lui Andronic Ferent, căruia îi chiar place și e fericit că poate fi util în acest fel. Pe partea cealaltă a drumului, vizavi de scenă, unde se instalează bazarul cu obiecte de artizanat, jucării, podoabe etc., e terenul lui Mircea Bota. În dreapta scenei – zona bufetelor de campanie – este proprietatea doamnei consilier local Silvia Sima. Toți sînt libotineni, nici unul nu primește bani, nu se supără de stricăciuni (minore, de altfel), toți trei găzduiesc cu bucurie serbarea.



Nicolae Bude

Când are loc? Este vreun motiv special pentru care s-a optat pentru această dată?

Serbarea noastră are loc întotdeauna în week-end-ul cel mai apropiat de sărbătoarea creștină a Sfinților Mari Împărați, întocmai cu Apostolii, Constantin și mama sa, Elena, adică în preajma zilei de 21 mai. După părerea mea și a multora din comună, mai este cea mai frumoasă lună, o primăvară împlinită, predispunând la bună dispoziție, e o lună plină de verdeață și speranță, și tocmai de aceea este și foarte potrivită pentru manifestarea noastră culturală, pe de o parte asigurându-ne un fundal de verde natural minunat, pe de alta, concordând cu speranțele noastre de renaștere a obiceiurilor de demult. Prima ediție a început chiar în ziua Sfinților Constantin și Elena, care s-a potrivit să fie în acel an sâmbăta, iar ziua a doua a fost în Duminica Slăbănogului de la Vitezda, zi de bun augur și aceasta, pentru că, atât o „tulburare a apelor” în scop de întremare – a valorilor de civilizație ale comunei Cupșeni (Costeni, Cupșeni, Libotin, Ungureni) – am intenționat să producem și noi, cât și să lansăm către consătenii noștri îndemnul, în accepție culturală, bineînțeles, *Ridică-te, ia-ți patul și umblă!*, să nu aștepte „om” care să le intermedieze interesele. Ziua Sfinților Constantin și Elena s-a nimerit să fie în anul 2006 duminica, iar sărbătoarea comunei noastre a coincis atunci și cu Duminica Samarinenței, al cărei tâlc este izvorul sacru, spiritual, dătător de viață veșnică, cu care am putea asemăna moștenirea culturală din bătrâni. În 2011, din nou 21 mai a fost sâmbăta, iar a doua zi a fost Duminica Samarinenței. Anul acesta, sărbătoarea începută ca de obicei, sâmbăta, s-a încheiat în duminica a treia după Sfintele Paști – a Mironosiștelor: a celor care descoperă Învierea, și iarăși trebuie să constat puterea de bun augur a acestui aranjament temporal, pentru că am văzut că într-adevăr reînvie gustul pentru tot ce ține de tradiția din părțile noastre, lucru pe care ni-l și propusesem, din capul locului.

Chiar vroiam să vă întreb de obiectivele pe care vi le-ați fixat. Care sînt? Au rămas aceleași, de la început? S-au mai schimbat, în timp?

Obiectivele sînt stricte, au fost bine conturate de la început și nu avem de gând să ne abatem de la ele. Unul din obiective este păstrarea și transmiterea mai departe, generațiilor care vin după noi, a portului popular din satele

noastre. Altul este promovarea cântecului popular și a jocului de la noi, fiindcă dorim să nu lăsăm să se piardă creația folclorică și mai ales *hòrea-n grumaz*, care este, ca tehnică de interpretare, o marcă de identitate a acestei zone lăpușene. Alt obiectiv este păstrarea obiceiurilor legate de sărbătorile creștine, de momentele cardinale ale anului agropastoral, de muncă, de principalele momente ale vieții omului, ca și a unor obiceiuri cu caracter ludic. Destinația principală a tot ce facem sînt generațiile tinere, cu care și începem sărbătoarea, întotdeauna ziua de sîmbătă fiind rezervată copiilor, care se prezintă cu „însenări” de șezătoare, cu măsurușul oilor, cu diverse jocuri, cântece etc. Adulții încheie sărbătoarea, duminică. Festivitatea de duminică se deschide cu intrarea spectaculoasă a călăreșilor. Este un moment care precedă parada portului popular. (În satele comunei noastre, mulți oamenii au și astăzi cai. Pentru sărbătoare, se caută cei mai buni călăreși disponibili și cei mai frumoși cai.) Anul acesta, la propunerea profesorului Nechita Băbuș, am avut prima ediție a concursului culinar de *gulaș* (gulaș), care este o mâncare tradițională la noi și se pregătește la înmormântări și pomene (parastase); concursul a fost o reușită și dorim să-l menținem și în următoarele ediții. Acestea trei – port, folclor, obiceiuri – sînt principalele obiective ale demersului nostru cultural, care încă de la prima ediție, din 2005, a înregistrat o participare de masă în raza comunei noastre. Dar avem și alte obiective, pe care nu le considerăm de mai mică însemnătate, ci mai degrabă auxiliare, cum ar fi stabilirea de contacte culturale cu vecinii noștri lăpușeni, cu interpreți populari din alte zone etnofolclorice ale actualului județ Maramureș, ca și cu alții, din regiuni mai îndepărtate; de asemenea, încercăm să ne facem cunoscuți cu bogăția creației spirituale și materiale tradiționale, să ne afirmăm identitatea culturală unică în lume, să ne achităm onorabil de harurile cu care ne-a înzestrat Dumnezeu; am vrea să-i contaminăm și pe alții cu „patima” de a-și valorifica patrimoniul spiritual local, încât cu toții să facem într-o zi o Românie ideală.

Rezultate?

În 18-19 mai anul acesta, a fost ediția a noua a sărbătorii comunei Cupșeni. La scară cronologică, nouă ani sînt mai nimic, iar instalarea unor deprinderi are nevoie de timp. Și totuși, pot spune că în acești doar nouă ani s-a câștigat în mod clar *ceva*. Nu țintim la readucerea în viața de zi cu zi a portului popular, pentru că nu mai sînt condițiile sociale rurale de altădată, când viața satului era semiînchisă. Acum, tinerii de liceu merg la școală la oraș, destui dintre ei urmează apoi facultăți, mulți lucrează la oraș, chiar dacă continuă să locuiască în sat. E normal ca, în mediu urban, să se îmbrace orașenește și aceasta să devină obișnuință și acasă. Însă tot mai mulți, de toate vîrstele, vin la Biserică în port popular, la fel se îmbracă în alte zile de sărbătoare creștină sau laică. Portul strămoșesc e considerat îmbrăcăminte de preț, care se pune în momente festive. Și nu se face din vreo obligație, ci din propriu impuls. E ceva fantastic la Crăciun, când îmi intră-n casă colindătorii îmbrăcați în cioareci ca de daci și căput autentic libotinian, cu cușmă de oaie pe cap și, de multe ori, și în opinci! Și ce cămeși au, și ce curăle late – ca străstrăbunicii. La Libotin și în celelalte sate ale comunei Cupșeni, portul popular nu e doar costum de scenă și nici sărbătoarea noastră nu e numai un spectacol. Putem vorbi de rezultate pozitive și vom face și mai mult. E adevărat că se țese acum foarte puțin, mai sînt, poate, două-trei războaie la care se mai țese, în Libotin, și la fel e și în celelalte sate ale comunei noastre. Deocamdată, costume populare încă mai avem gata confecționate și sînt în sat și rezerve de materiale țesute în casă, dar ne gîndim la ziua de mâine, când se vor uza, și avem un proiect de înființare a unor ateliere meșteșugărești, unde tinerii să poată învăța meseriile tradiționale din zona noastră.

Cine ce atribuții are în organizarea sărbătorii?

Sărbătoarea Portului și Cîntecului Popular de la Cupșeni este realizare a Primăriei în colaborare cu Consiliul local, și cu participarea școlii. Conducătorul manifestării este Nechita Băbuș, directorul Școlii Cupșeni, care lucrează în colaborare cu Constantin-Laurențiu Dragomir, viceprimarul comunei – Nechita Băbuș fiind coordonator, iar Laurențiu Dragomir „executant” (între multe altele, viceprimarul se ocupă de încheierea în lumini a fiecărei zile de sărbătoare – sîmbătă seara, cu focul de tabără, pentru care el „e” inclusiv cu adusul cetinii de brad, iar duminică seara, cu artificiele). Eu, fiind consilier al Primăriei pe probleme sociale, am ca sarcină principală, la această sărbătoare, organizarea premierii soților care au împlinit 50 de ani (și, uneori, mai mulți) de căsnicie: fac invitațiile, pregătesc un chestionar, merg la fiecare acasă, notez răspunsurile cu datele personale, le înmănez invitațiile, redactez pe urmă textul prezentării pe care o voi face în fața publicului. La spectacol, particip cu corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin, pe care îl dirijez. În cele două zile de sărbătoare, am, de asemenea, în atribuții tot ceea ce ține de sonorizare. Primarul comunei, Mircea Ioan Boga, e suveran peste noi, supraveghează, monitorizează, are în vedere absolut totul, se ocupă de masă, de invitați și de alți participanți etc., are un rol foarte important în menținerea sărbătorii, care, la un moment dat, pe pretexte financiare invocate de unii, a fost cât pe ce să fie suspendată, dar primarul a făcut tot posibilul să se păstreze acest act de cultură, a reușit să convingă și să paralizeze pornirile prea materialiste ale „opozanților”. Ne mai ajută unii consilieri locali, dau o mîna de ajutor care ne prinde foarte bine și unii animatori culturali, dintre care l-aș numi în mod special pe Ioan Perhaiță, gata oricînd să contribuie cu experiența sa și cu multiplele sale calități la reușita activităților din comună, cu deosebire, a celor din Libotin. Scenograf este Victoria Filip, referent cultural la Primărie (ea e responsabilă cu programele culturale de la Cupșeni). Ca să nu ne stresăm în ultimul moment și ca totul să iasă cât mai aproape de ce dorim, avem nevoie cam de două săptămîni. Dar, la nevoie, ne-am putea descurca și într-o săptămîna.

Cu ce soliști sau formații colaborați? Sînt numai din Lăpuș sau și din alte zone?

Artiștii se mai schimbă. Vin și din alte zone, nu numai din Lăpuș, ne interesăm să aducem și interpreți de marcă, de obicei, reușim, dar mulți dintre ei ne sînt inaccesibili, din cauza onorariului, prea mare față de posibilitățile noastre, pe care îl pretind. De mai mulți ani, prezentatorul spectacolului de duminică este Andrei Bărbos, directorul Casei de Cultură din Baia Sprie, care vine și ca interpret de muzică populară și e însoțit de ansamblul de dansuri populare „Dor călător” și de alți artiști. Colaboratori fideli ai noștri și care vin numai din prietenie sînt Rafila Bărbos din Fânațe (comuna Cernești) și Onișor Pop din Groșii Țibleșului.

Cu ce s-au prezentat anul acesta în spectacol satele comunei Cupșeni?

Libotinul și Ungureniul sînt profilate pe cântec, Cupșeniul e neîntrecut la joc, din Costeni, vine întotdeauna Vasile „Fluierașul” (Hereș), cu un program special la fluier și trîmbița lui fermecată. Spectacolul de duminică, 19 mai a.c., a fost deschis de corul de bărbați „Dacii liberi”, cu un concert de cântece patriotice și de cătănie. Tot din Libotin, grupul de femei „Cânt și dor”, dirijat de Ioan Perhaită, a prezentat cântece din zonă. Din Ungureni, a venit un foarte valoros grup de femei mai în vîrstă, care cântă fără egal *bòrea-n grumaș* (grupul e condus de profesoara Mariana Buda); tot din Ungureni, a fost prezent în spectacol Gherasim Cârțiță, cu cântece interpretate la fluier și la vioară. Din Cupșeni, a participat o bună formație coregrafică, al cărei instructor este Victoria Filip. Pe lângă dans popular, satul Cupșeni a „jucat” și o nuntă populară – desigur, comprimată, prezentându-se momentele ei principale.

Ce vi se pare mai dificil în realizarea acestei manifestări culturale?

N-am simțit să fie ceva dificil. E multă muncă, pe care o facem, de nouă ani, într-o echipă, întotdeauna aceeași, ne mai ajută consilierii locali, dar sarcinile principale revin primarului, viceprimarului, directorului școlii și subsemnatului. Însă pasiunea compensează efortul, pe care nici nu-l mai ținem minte. Lucruri imposibile nu ne-am propus niciodată, așa că sîntem stăpîni pe situație. Nu prima dată a fost mai greu, ca investiție în muncă, ci la fiecare ediție am făcut mai mult decît la precedenta, ca să fie tot mai bine. Toți cei patru sîntem foarte exigenți și cu noi, și cu alții, ținim la calitate și la profesionalism. Cea mai grea ediție a fost cea de anul acesta, dar și cea mai frumoasă, așa încît, din greutate, la final, n-a mai rămas nimic – au fost mulți invitați, cu atîția e mai dificil să te încadrezi în program, trebuie să acorzi atenție tuturor musafirilor și nu poți neglija nici simplii participanți etc., etc.

Cum cântăriți succesul?

În aplauze. În prezența spectatorilor, al căror număr impresionant ne stimulează să continuăm. În atracția în evidentă creștere a tineretului către folclorul autentic, către portul popular, către tot ce înseamnă zestre spirituală și materială din satele Cupșeniului. La sfârșit, facem o evaluare și discutăm dacă și unde am greșit și cum s-ar fi putut evita lucrurile mai puțin izbutite. Oricît te-ai strădui, perfect nu poate să reușească, așa ceva ar fi neomenesc. Dar nu imperfecțiunile sînt ceea ce caracterizează sărbătoarea noastră. În mod cert, de la an la an, am crescut valoric.

La anul va fi a zecea ediție. Vă gândiți la ceva deosebit pentru marcarea încheierii primei decade?

Nu vom face nimic special. La fiecare ediție ne-am concentrat să fie reușită. Nu vrem să schimbăm profilul și să se ajungă la o degenerare a sărbătorii. Avem un program bine trasat de la început și nu ne abatem de la el. Adulții și copiii au fiecare câte o zi din sărbătoare și le dăm importanță egală. Manifestarea începe cu un Te Deum oficiat de preoții satelor comunei (anul acesta au fost trei: pr. paroh Gheorghe Cucu din Libotin, pr. paroh Gheorghe Martin Maftai din Ungureni și pr. paroh Ioan Hojda din Costeni – pr. paroh Samoilă Nodiș din Cupșeni nu a putut veni). Premiera celui mai autentic port popular e unul din cele mai importante puncte din program și mizăm pe efecte cu bătaie lungă. Se premiază din fiecare sat câte două persoane (un adult și un copil), în total opt. Premiul constă într-o diplomă și o sumă modică de bani. Această recunoaștere conduce vizibil spre o recuperare de identitate, pentru că stimulează foarte mult purtarea hainelor tradiționale, numai și numai ale noastre în univers și în moda tuturor timpurilor, și confecționarea de noi costume care respectă tehnica de lucru străveche, modelele decorative și croiul din bătrîni; se folosesc materiale naturale, se revine la vopselele vegetale, se realizează totul manual sau se reiau vechile ustensile; se cultivă gustul estetic al simplității, în sensul de neîncărcare ornamentală și evitare a stridențelor. Având obiect, s-ar putea să se reînsuflească relațiile socioeconomice de șezătoare sau clacă. De aici, putem spera mai departe, la redobîndirea culorii idilice a satului – fără a ne izola de lumea modernă. În ce privește muzica, tot pe asta lucrăm. Vrem să scoatem din lada de zestre a satului întreg cântecele cîntate de bătrîni – și, har Domnului, avem, chiar și copiii vin cu multe „noutăți” din vechime, încredințate lor de bunici. Jocul, la fel: îl promovăm numai în forme nealterate. Punem în scenă obiceiuri, tot ca ele să nu se piardă ca obiceiuri și să redevină obiceiuri. Nu dorim doar să conservăm ceea ce mai există, ci să și folosim, și să înmulțim, în specificul satului, să lăsăm și noi moștenitorilor noștri o avere culturală bogată și valoroasă.

CĂ NU-I OM CA MOROȘANU', NICI ROMÂN CA LIBOTEANU'
Membrii Corului Bărbătesc „Dacii liberi” din Libotin¹

Aristița BORBEI
Liana POP

Augustin BOGA (Gusti)

S-a născut la 26 septembrie 1975, în Libotin. Este absolvent al cursurilor gimnaziale și a rămas în sat, să se ocupe de gospodărie, de pământ, de animale. Este unul din cei mai buni gospodari din Libotin, fiind iscusit și chibzuit în toate. Pe lângă putere de muncă, pricepere și îndemânare, Dumnezeu i-a dat și harul cântatului – așa a ajuns în cor: ca să-și multiplice talantul, dar și din admirație pentru tatăl său, care și el a fost corist, și din dorința de a-i urma exemplul. Ca toți libotinenii, este un om credincios, păstrător al Dreptei Credințe, dar Gusti Boga nu doar frecventează Biserica, ci, de 20 de ani (adică de când avea 18 ani), este și paracliser la Biserica Ortodoxă „Cuvioasa Parascheva” din Libotin.



Augustin Ovidiu BOGA

Este din zodia Fecioarei (a persoanelor conștiințioase și meticuloase), născut în 27 august 1979, în Libotin. A absolvit o școală profesională cu profil de construcții și lucrează în meseria sa, la firma Stoneco S. R. L. Îi place în special tencuitul, care-i oferă mai multă libertate de exprimare a înclinației lui spre migală; se ține mereu la curent cu noutățile în domeniu, urmărește ce modele mai apar pe piață, străduindu-se să fie în pas cu gustul publicului de azi. Atracția pentru cor este și la el o moștenire de familie, fiindcă și tatăl său a fost corist. În timpul liber merge cu prietenii la câte o partidă de fotbal.

Gheorghe BOGA

Un om serios și foarte harnic, născut în Libotin, la 4 februarie 1991 (în zodia Vărsătorului – zodia care dă cei mai generoși oameni). Este absolvent de liceu, dar momentan lucrează, de aproape un an, ca muncitor necalificat la S. C. Taparo S. R. L. din Târgu Lăpuș (întreprindere care produce articole tapițate – canapele, fotolii etc.). A intrat în cor în urmă cu doi ani, confirmându-și talentul (are o voce foarte bună, lucru remarcabil încă din anii de școală). În cor are un verișor, aproape de-o vârstă cu el – Ilie Boga. O altă pasiune a lui, pe lângă cântat, este fotbalul, pentru care adesea își rupe câte ceva din timp.



Ilie BOGA

S-a născut în 6 iulie 1990, în sensibila zodie a Racului. A absolvit liceul, iar acum lucrează ca șofer la o firmă de prelucrare a lemnului din localitatea Rogoz (nu departe de Libotin). Activează în cor de trei ani. Ce l-a atras mai mult sunt cântecele patriotice pe care corul din Libotin le promovează. Este și un foarte bun dansator, preferă dansurile populare, dar nu face parte din vreun ansamblu coregrafic.

¹ Informațiile sunt culese în data de 14 aprilie 2013.

Ioan BOGA (Ionu lu' Iosob)

Este născut în 28 iunie 1955 (ca actualul primar al comunei, corist și el, plus coincidența de nume!) în Libotin. A absolvit școala generală din satul natal și a lucrat în construcții. Acum este pensionar și se ocupă cu agricultura și creșterea animalelor. S-a înscris în cor chiar de la înființarea lui, pentru că repertoriul se profila încă de atunci a fi compus din cântece patriotice, pe care-i face plăcere să le interpreteze. Pe scenă (cel puțin) apare cu o căciulă autentică (fără bordură), purtată cu vârful răsfrânt.

**Mircea Ioan BOGA**

Născut la 28 iunie 1955 în Libotin. Din 2004, este primarul comunei Cupșeni (în care este cuprins administrativ Libotitul). Are studii postuniversitare de administrație publică și este membru al Partidului Democrat-Liberal. Poartă cu mândrie Tricolorul. Din copilărie a fost atras de muzica corală ascultându-i, cu diverse ocazii, pe bătrânii satului interpretând cântece patriotice.



De multe ori, ei îi spuneau: „noi am trăit pe front ceea ce cântăm”. Nu a uitat aceste cuvinte, a înțeles că acele cântece nu trebuie lăsate să se piardă, și iată că s-au strâns 33 de ani de când e în cor – de-atunci, din vara anului 1981, când, la propunerea profesorului Ludovic Filip, nu a stat pe gânduri și s-a alăturat imediat coriștilor, între care, pe-atunci, era și socrul său. Ca primar, este un bun manager, atent la tot ce se întâmplă în comunitatea sa, interesat întotdeauna de problemele oamenilor și implicat în a le rezolva, îi place ca programul de lucru să fie respectat și să nu se piardă timpul. Acasă, are o gospodărie mare, ține și animale (în acest moment – 12 iunie 2013 – are trei vaci și patru porci). După orele de serviciu îl găsești la coasă, la fân, la sapă. De nepoate, are timp mai mult seara – Sonia-Maria are nouă ani și este elevă în clasa a II-a, iar Iulia-

Veronica are trei ani. Îl ajută mult la câmp soția sa, Veronica, acum pensionară. Fiica lor, Suzana, este învățătoare, căsătorită cu economistul Adrian Perța. Locuiesc toți împreună în, Libotin.

Nicolae BUDE, dirijorul corului

S-a născut la 14 aprilie 1978, în Baia Mare, dar este libotinian. A urmat cursurile Seminarului Teologic Ortodox „Sfântul Iosif Mărturisitorul” din Baia Mare, apoi Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității de Nord Baia Mare, secția Asistență socială. A lucrat o perioadă în învățământ, predând religie și muzică la Liceul „Petru Rareș” din Târgu Lăpuș, dar a renunțat la catedră în favoarea problemelor administrative ale comunei sale. Actualmente, este consilier pe probleme sociale al Primăriei Cupșeni. Este căsătorit din 2007 cu Crina, profesoară de istorie la Școala Cupșeni, și au trei copii: Ioana, de 7 ani, Petru, de 5 (mic, ca vârstă, dar mare meloman – toată ziua ascultă înregistrări pe CD –, probabil, curând îl vom vedea în cor, chiar era să fie într-o zi, dar... n-a fost gata costumul și s-a văzut nevoit să renunțe, pentru moment), și Maria, de un an, împlinit în 24 aprilie 2013. Pasiunea pentru muzică l-a determinat, în anul 1991 (la 13 ani!), să intre în corul bărbătesc din Libotin. Peste 16 ani (28 ianuarie 2007), va deveni dirijorul aceluiași cor, pe care, de fapt, îl va relansa și, după nici două săptămâni de la preluarea baghetei, va fi împreună cu coriștii pe scena Casei de Cultură din Târgu Lăpuș, înscriind un prim succes în noua „serie” a acestei formații. La școala părinților a învățat să fie creștin adevărat, s-a deprins să aibă o conduită ireproșabilă, a învățat să respecte munca (are chiar și bivolițe, ca mulți din consătenii lui, și o căpriță), să prețuiască și să recunoască valorile culturale strămoșești și și-a cultivat puternice sentimente patriotice. În școlile teologice toate acestea s-au rafinat, s-au conștientizat, s-au consolidat. Din toată cultura acumulată, marea pasiune rămâne muzica.

**Teodor BUDE (Budeanu)**

Nu este rudă cu dirijorul. S-a născut în 7 ianuarie 1947, în Libotin. A absolvit o școală profesională cu profil agroindustrial și a fost, până la pensionare, tractorist (în anii regimului comunist, în Libotin a fost CAP, deci a avut larg front de lucru), iar acum, ca pensionar, se ocupă tot cu agricultura și creșterea animalelor. Se încadrează în generația mai veche de coriști, având deja 30 de ani de participare la activitatea corală. Din cor a făcut parte și un verișor de-al lui. Este o fire veselă, deschisă, comunicativă, binevoitoare. Printre hobby-urile sale, se numără, pe primele locuri, autoturismele.

Gavril DEMIAN

Născut în Groșii Țibleșului la 21 aprilie 1949, a ajuns în Libotin prin căsătorie și s-a naturalizat aici. Este absolvent de școală profesională, specializat ca mecanic auto, meserie în care a și lucrat, și încă cu multă pasiune, fiindcă, pur și simplu, îi plac enorm mașinile și a ajuns să le cunoască perfect. Acum se bucură de pensie, dar... nu stă: muncește în agricultură și ține și animale. Plăcerea de a cânta l-a determinat să intre în cor încă de la înființare, din anul 1980. Este un bun coleg și, la rândul lui, are parte de prietenia celorlalți membri ai corului.

**Constantin-Laurențiu DRAGOMIR**

S-a născut în 6 martie 1973, în Cupșeni. Este viceprimar al comunei. A urmat Liceul Silvic din Câmpulung Moldovenesc și a lucrat 13 ani în acest domeniu, ca pădurar, apoi s-a înscris la Facultatea de Psihologie a Universității de Vest „Vasile Goldiș”, filiala din Baia Mare, este licențiat în Psihologie și a făcut un masterat în Evaluarea, formarea și consilierea psihologică a personalului. Face parte din cor din anul 2007 (de la reactivarea lui), încercând, în același timp, să atragă noi membri, ca să se lărgească ansamblul și să fie cât mai mulți din sat implicați în perpetuarea acestei arte și în transmiterea sentimentelor patriotice prin cântec. Ca psiholog, îi ajută pe tineri să se orienteze corect în viață, îi încurajează să se străduiască să-și cultive talentele și aptitudinile. Este de părere că „în

societatea noastră există riscul de a te simți exilat într-o lume în care totul este bagatelizat”. Citește mult, este la zi cu noutățile din domeniul filosofiei și al disciplinelor învecinate, dar mai are o pasiune – motosportul, mai exact, Formula 1.

Ioan FERENȚ

Născut în Libotin, la 24 iulie 1960. A absolvit școala generală de zece clase și a lucrat ca miner la Băiuț, în exploatarea minereurilor feroase și a zăcămintelor aurifere. Acum este pensionar. I-a plăcut întotdeauna să cânte, are o voce frumoasă, așa că s-a hotărât ușor să intre în cor. Era destul de curând după înființare, în anul 1982, iar el avea 22 de ani. A adunat până acum 31 de ani de activitate corală. Este un om energic (zodia Leu), harnic, oricând ocupat cu ceva, interesat de nevoile familiei, își cultivă pământul, își îngrijește animalele, își întreține gospodăria. Are o mentalitate moromețiană și ochi albaștri.

**Augustin FILIP**

Verișor al dirijorului. Născut pe data de 23 august 1967, în Libotin. Este absolvent de școală profesională, calificat în meseria de sondor. În cor a intrat încă de la începuturile acestei formații. Din copilărie era fermecat de cântecele pe care mai târziu avea să le cânte cu corul și îl impresionau mai ales versurile lor înălțătoare. Copiilor lui le-a dat o bună educație, bazată pe morala creștină, și le-a inspirat cultul pentru Neam și Țară. Coriștii Ovidiu și Ioan Nicolae Filip sunt băieții lui, iar Florin Filip îi este nepot.

Constantin FILIP (Costică din Libotin)

S-a născut în 23 iulie 1948, în Libotin. A absolvit școala profesională de electricieni minieri și a lucrat ca electrician, în mină la Băiuț. Acum este pensionar. Mare amator de muzică populară și de marșuri patriotice, a intrat în cor încă de la înființarea lui. Se consideră un „om de treabă”, iar atunci când are un pic de timp liber, când nu are de lucru la câmp, se refugiază pe marginea unei ape cu undița în mână. Este singurul corist necăsătorit (dacă nu-i luăm în calcul pe cei foarte tineri) și singurul care nu ține animale – doar pești în cratiță, dar nu pentru mult timp. Un unicat în cor.

**Florin FILIP**

Născut în 13 septembrie 1989. Nepot al lui Augustin Filip. Student la Facultatea de Construcții din Baia Mare, pregătindu-se să devină inginer constructor. De opt ani, este membru al corului, în care a cântat și tatăl său. În familie a auzit adesea cântece patriotice și a avut de timpuriu afinitate pentru acest gen de muzică. Este un tânăr serios, cu aplecare spre studiu și predilecție pentru științele exacte. Îi place mult și sportul, în special fotbalul.

Ioan Nicolae FILIP

Elev, cel mai mic membru al corului, în vârstă de 7 ani, născut în 17 septembrie 2005. Avându-i în cor pe tatăl său, Augustin Filip, și pe fratele Ovidiu, fiind și nepot al dirijorului, i-a însoțit de când era foarte mic la concerte și a asistat la repetiții, așa încât, pe nesimțite, a învățat cântecele și reușea să le reproducă perfect. Cu repertoriul știut și pentru că are și talent muzical, a fost cooptat la un moment dat ca membru al corului – iubit de toți. Îi plac la fel de mult dansurile – populare și moderne. Este deosebit de isteț și de pe acum face totul cu seriozitate și responsabilitate – dovadă și rezultatele școlare excepționale.

**Mihai FILIP (Mihaiu Tomii)**

Un tânăr născut de ziua lui Păcală – la 1 aprilie 1985, în Libotin. Patronimul Mihaiu Tomii provine de la numele bunicului: Toma. A absolvit zece clase, s-a specializat în domeniul construcțiilor, dar lucrează ca pompier (chemare firească pentru un nativ al unei zodii aflate sub semnul Focului: zodia Berbecului) în Târgu Lăpuș, angajat la S. C. Cortez Force Târgu Lăpuș (firmă profilată în servicii de protecție și gardă, care asigură și protecție contra incendiilor). S-a înscris în cor în anul 2008. Bunicul Toma a fost și el corist, iar acum este în acest ansamblu coral și fratele lui mai mare, Nicolae. Este pasionat de muzică și pescuit și îi place să călătorească. După orele de serviciu, se întoarce la meseria lui „de bază”, lucrând „pentru un ban în plus” în construcții. Deci are o putere de muncă de invidiat.

Nicolae FILIP (Nicolae a Tomii)

Este fratele cu 13 ani mai mare al lui Mihai Filip. Născut pe data de 17 decembrie 1972, în Libotin – tot în zodie de Foc, ca Mihai, dar Săgetător. A absolvit școala generală de 10 clase, și a rămas în sat. Este fermier, ocupându-se cu cultivarea pământului propriu și cu creșterea animalelor. Lucrează și în construcții. L-a atras spre cor mai degrabă mesajul cântecelor promovate de această formație, dar, desigur, un rol important l-a avut exemplul bunicului corist – Toma. Este o persoană sociabilă, care leagă repede prietenii.





Niculae FILIP (Niculae a lui Alexa lui Irimie)

Născut în data de 7 august 1949, în satul Libotin. Absolvent al unei școli tehnice de silvicultură, a lucrat ca maestru forestier. Acum este pensionar-agricultor și crescător de animale. Este un om vesel, oricând dispus să participe la reuniuni care se lasă cu agape și la alte distracții. În afară de înzestrarea muzicală pe care o are, disciplina și corectitudinea membrilor corului l-au determinat să intre în rândul acestora, încă de la înființarea corului. Se declară un om „foarte mulțumit de familie, cu credință în Dumnezeu, dar supărat pe lumea de acum și pe situația din Țară”.

Ovidiu FILIP

Fiul coristului Augustin Filip, fratele mai mare al mezinului corului – Ioan Nicolae –, nepot al dirijorului. Născut în 18 septembrie 1990. Este student la Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Fizică – unde s-a înscris din pasiune pentru domeniul informatic, mai ales. Cântă în cor de opt ani, urmându-și vocația, împlinindu-și talentul, și cu conștiința datoriei de a păstra și perpetua moștenirea culturală rămasă de la bunici. E mare amator de călătorii. În „două” cuvinte, poate fi descris ca fiind o persoană conștiințioasă, ponderată și modestă.



Teodor FILIP (Hipu)

Porecla Hipu i se trage de la meseria bunicului, aceea de șef de coloană la cai. Este cumnat cu dirijorul (căsătorit fiind cu sora acestuia). S-a născut în 28 septembrie 1961. Este absolvent de școală tehnică de silvicultură și a fost maestru de parchet. Actualmente e pensionar, dar se ocupă de gospodărie, lucrează în agricultură, crește animale. Însuflețit de iubirea de Țară, este membru în cor de 30 ani, încă din perioada armatei, și, din același simțământ, în anii postdecembriști a intrat în Partidul România Mare. Om cu inițiativă, cu calități de lider și foarte serios. Îi place sportul, în special handbalul. Are un frate – pe Ioan Filip – care prin anii '80 a fost solist vocal în Ansamblul Național „Transilvania” din Baia Mare.



Ioan PAMPA (Șefu')

Libotinean născut la Târgu Lăpuș, în 24 noiembrie 1979. Absolvent de școală profesională, lucrează în construcții. Bunicul și plăcerea de a cânta l-au determinat să intre în cor (destul de recent: în anul 2011). Este un om sincer, spontan, prietenos, în compania căruia te simți bine. Un talent deosebit. I se zice Șefu pentru că a fost conducătorul trupei de „ruani” (ceată de feciori din cartierul Ruoaia din Libotin). Are și el ca hobby sportul. Poartă foarte corect (cu țuguicul la locul lui) o cușmă (căciulă) în model tradițional. Și e cel mai înalt din cor.



Ioan PERHAIȚĂ

Născut în 21 septembrie 1951, în Libotin. A absolvit Școala Populară de Arte „Liviu Borlan” din Baia Mare, secția de interpretare instrumentală, unde a studiat acordeonul. A lucrat în învățământ, ca profesor, și, o perioadă, a fost directorul Căminului Cultural din Cupșeni. În domeniul muzicii s-a lansat în anul 1980, atunci când a înființat un grup folcloric feminin. A fost dirijorul corului de bărbați din Libotin între anii 1991-1993 și corepetitor în vremea când dirijori au fost Grigore Leșe și, mai târziu, Marius Hoca. Pasiunea pentru muzică i-a fost insuflată de tatăl său, care și el a făcut parte din cor. A fost cu corul în multe turnee, unul dintre ele (memorabil) fiind în anul 1992, în Basarabia. Acum este corist, sub bagheta dirijorului Nicolae Bude. Om cu o vastă



cultură, intelectual de înaltă clasă, se ocupă cu plăcere și pricepere și de agricultură. Este un om calm, foarte corect, implicat cu tot sufletul în ceea ce face, generos, își acordă oricând, oricui, dezinteresat, ajutorul.

Augustin PERȚA (Gusti lui Dănilă)

Este decanul de vârstă al corului, născut la Libotin în 11 ianuarie 1940. Mulți dintre noi ne-am dori să-l întâlnim zilnic pe Gusti lui Dănilă, pentru că în ziua aceea o să ne „meargă bine”. Gusti lui Dănilă este coșar (*hornar*, în vocabularul libotinian și ardelenesc, în general) și a practicat această meserie în Cavnic. Se declară un om pașnic și pasionat de gastronomie. „Merg de bucătar la nunți și pomeni”. Și am mai adăuga: este un om cu un simț al umorului foarte dezvoltat. În cor s-a înscris încă de la înființare, adică din 30 noiembrie 1980, bineînțeles, din pasiune pentru muzică și privilegiat de vocea sa deosebită.



Doru-Nicolae PERȚA

nimic nu mă poate scoate din ritmul acesta: / toamnă, iarnă, primăvară, vară
(Doru-Nicolae Perța, *Puiul de urs*)

Născut la 1 noiembrie 1980, în satul Libotin. Este licențiat în Filologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și și-a completat studiile cu un masterat la Universitatea de Nord din Baia Mare. Este profesor de limba română la Școala Cupșeni. Impresionat de bogatul palmares al corului și dintr-o datorie de familie, deoarece din cor au făcut parte tatăl, bunicul și un unchi al lui, s-a orientat și el spre muzica corală. Este și poet, și publicist. I-au apărut articole în cotidianul băimărean „Graiul Maramureșului” și poezii în revistele culturale clujene „Tribuna” și „Echinox”; el redactează tot ce trebuie scris „de către cor”. Dublu premiat pentru poezie la Festivalul

Național de Literatură „Vasile Lucaciu” de la Cicârlău, ediția a XVIII (2012). Este interesat și de arta cinematografică și e pasionat de sport. Cuvintele care îl caracterizează sunt loialitatea și tenacitatea.

Alexandru-Valentin SIMA (Sandu)

S-a născut în 29 iulie 1969, în Târgu Lăpuș. De loc, este din Drăghia, și s-a stabilit mai târziu în Libotin, căsătorindu-se aici. Are studii medii, este calificat în specialitatea constructor-finisor și lucrează în meseria sa – în construcții, ca finisor. Corist a devenit în anul 2005, fiind atras de atmosfera plăcută din cor și de faptul că acolo cânta și socrul lui. În afară de muzică, pentru care a făcut pasiune, îi place și sportul.



O întâmplare hazlie, din anul 1984, relatată de primarul comunei Cupșeni, domnul Mircea Ioan Boga: „În emisiunea *Antena vă aparține*, emisiune a cinaclului *Flacăra*, ne-au filmat pe scena Casei de Cultură din Baia Mare, dar înregistrarea nu a mai fost difuzată din pricina domnului Hegeduș, care ocupa o anumită funcție în Ministerul Culturii și ne-a „cenzurat”. Unul dintre coriști, pe nume Ioan Boga (Ionu Purcelului), a așteptat cu sufletul la gură difuzarea emisiunii, uitând de animalele care se întorceau de la pășune. Acestea i-au intrat în grădina de legume, în straturi, făcând „ravagii”. Replica lui Ionu Purcelului, asemeni personajului antologic Zorba Grecul, cu atitudinea sa senină asupra problemelor vieții, a fost următoarea: *Nu-mi pare rău că mi-au mâncat curetiul, regret că nu ne-au dat la televizor.*”

Și încheiem cu câteva versuri emblematice pentru Libotin, comunicate de dirijorul corului, domnul Nicolae Bude (versuri din care am și extras titlul acestui material):

<i>Vai, săracu neamu nost,</i>	<i>Bunul Dumnezeu să-l țâie;</i>
<i>Niciodată n-o fost prost;</i>	<i>Că nu-i om ca moroșanu,</i>
<i>Neamu nostru de prin lume</i>	<i>Nici român ca liboteanu!</i>

LA CRUCILE DRUMULUI

Sărbătoarea Portului și Cântecului Popular, ediția a IX-a, Cupșeni – 19 mai 2013

Angela Monica JUCAN

Bagă de seamă asupra-ți și păzește-ți cu putere sufletul; să nu uiți nimic din lucrurile pe care le-au văzut ochii tăi și să nu-ți iasă ele de la inimă în toate zilele vieții tale; și să-i înveți pe fiii tăi și pe fiii fiilor tăi (Deuteronomul 4, 9).

Duminica Mironosițelor 2013, în capătul „celălalt” al Libotinului.

Un larg plai încercuit de coline încununat de păduri deasupra cărora Dumnezeu trăsesese în ziua aceea o prelată senină, prin urzeala căreia soarele strecura bogăție de căldură și lumină. Ca răspuns pământesc-pământean, urcau în slăvi splendori de glas și imponderabilele armoniilor instrumentale. Fuiorele umane se-nfășurau în leagăn de joc și vârtejuri de poale stăvilite de zadii. Totul era cântec și-ncântec, descântec de rele, zise în formula bunătății naturale a stăpânilor din moși-strămoși ai acestui meleag (drept-de-drept, care sute de ani le-a fost uzurpat).

De fapt, nu pe *celălalt* ar fi trebuit să-l pun între ghilimele, ci cuvântul *capăt*, pentru că locul în care eram nu e în sens propriu un capăt ca limită, ci un *capătâi* pentru satele comunei Cupșeni (Libotin, Ungureni, Costeni, Cupșeni), o piatră de hotar de călăuzire, un punct de întâlnire, de încrucișare, de comunicare, de prietenie și împrietenire, de împărțire, de împăcare, de vecinătate, intersecție de orizonturi culturale. S-a făcut că am fost și eu pe-acolo tot dintr-o comunicare, mai de departe, prin telefonul fără fir. Invitația domnului dirijor, consilier pe probleme sociale la Primăria Cupșeni și, în 18-19 mai, responsabil cu sonorizarea, profesor Nicolae Bude a fost atât de din suflet, încât (eu, care nu merg nicăieri nici cu colegii) a trebuit să ajung și, într-un ceas bun, am ajuns (cumva) acolo, în locul pe care eu îl identific mai mult cu Libotinu decât cu întregul ansamblu rural Cupșeni sau cu vreunul din celelalte sate care-l formează – Libotin, sat pe care l-am cunoscut infinitezimal (mai mult un fel de-a spune) înainte de a fi fost pe-acolo, sat pe care l-am găsit, în Duminica Purtătoarelor de Mir, poleit cu strălucirile amiezii și l-am traversat cu bucuria de a fi întâlnit pe strada lui principală, totuna cu șoseaua, case din

bârne (negre), încă în uz, construite într-o dulce-sărată geometrie, o atmosferă rustică care își făcea loc chiar în curțile mai „orașenizate” și peste tot multiniștitoarea clorofilă în nu știu câte nuanțe. O Împărăție a Păcii pe pământ mi s-a părut.

Praznicul era în toi când am sosit și eu acolo, în Crucile Drumului comunei Cupșeni, unde m-am trezit dintr-o dată în mijlocul unei mulțimi istorice, pentru că îmbrăcăminte publicului marca un traseu în timp, de la vechiul port lăpușean, până la cea mai modernă ținută, și indica unele aspecte conjuncturale legate de moment (haine de vară), de împrejurări, după nevoile și interesele fiecăruia (unii în haine comode, de toate zilele, pentru o petrecere de mai multe ore în câmp, alții, dimpotrivă, în îmbrăcăminte purtată la „ocazii” – haine de timp deosebit, haine de sărbătoare), de evoluția tehnică (haine din materiale țesute în casă ori fabricate industrial; haine din fibre naturale sau artificiale) și de stadiul preferințelor (pe scala dintre trăinicia lucrului îndătinat și moda trecătoare); la fel și încălțăminte: de toate, într-o istorie cuprinsă între opincă și sandaia cu toc de 15 centimetri, sau între piele și „înlocuitori”. Interesant a fost că această istoricitate vestimentară și pantofărească nu a fost stridentă, decât la prima impresie, după care începeai să distingi continuitatea (care, desigur, pornește dintr-un început). Legătura dintre generații a fost solid asigurată de acel *început* din bătrâni, de straiul tradițional – pe care-l poartă cu maiestuoșitate oameni de toate vârstele, organizatori, spectatori și artiști, și tare bine le stă copiilor – și de perenul gust etnofolcloric care ne-a adus pe toți aici, indiferent de zona socială în care ne clasăm acum, după educație, studii, ocupație, după reședință, după anii adunați.

Ce m-a cucerit total a fost scena. Era o deschidere spre o vreme de sub vreme și spre un tărâm îmbălsămat în amintiri, uitări, vis, mit. Ancadra-

mentul era ca o poartă de primire, dintr-o parte, și de intrare, din alta, într-un univers pe care-l știi de undeva, în care ai trăit cândva aieva sau în somn – în mod sigur, pentru că subconștientul îți trimite puternice semnale că el știe, că el a fost, că vine de-acolo. Pe stâlpii acestei porți spre memorie erau cioplite sigilii enigmatice azi, încifrate în contururi hieratice, antropomorfe sau, poate, helioantropomorfe, mărci ale domeniului Feșilor-Frumoși și al Cosânzenelor. Puternice semne înfuniute, unele aducând a labarum, săpate în lemn îți duceau gândul în înalături divine. În centrul vieții de om, te cobora un decor împrumutat de la nunți – două tipuri de steag de nuntă: unul părând a fi o machetă de zestre făcută din năfrâmi suprapuse fixate cu o batistă și legate cu brâu – ceva cum nu se putea mai nimerit și comprimat exprimat, amintind de trecerea-venirea generațiilor, de predarea ștafetei, de moștenire, or, tocmai asta a făcut obiectul acestei sărbători cupșenești: s-au reactivat rezervele culturale ale satului, s-a adus tot ce s-a strâns din strămoși, spre a se da în primire succesorilor. Grinda scenei era împodobită cu alt tip de steag de nuntă – o botă cu ciucuri –, asemănător cu (sau ca) cel de călușari – probabil îndeplinind o funcție apotropaică. Pereții scenei erau din lână țesută-n țoale și peretare după străvechi modele – o sugestie extraordinară de securitate, de cămin dacic, de refugiu sigur, readus din străfundurile vremii. Scândura podiumului ridicat aproape de înălțimea unui om a asigurat acustica pasului de joc, bătând din același afund de vreme. Vasăzică, nu eram în fața unei scene obișnuite, ci în a uneia rituale, care, cu totul, a format cadrul cel mai potrivit pentru emisarii valorilor materiale și spirituale veritabile lăpușene veniți la rampa căreia nu i-au trebuit reflectoare, cel ceresc fiind suficient și funcționând perfect. În tot timpul programului, această scenă magică a potențat enorm efectul de dare a timpului înapoi, interpreții căpătând de-a dreptul aură de daci.

Prezentatorul spectacolului a fost domnul Andrei Bărbos, directorul Casei de Cultură din Baia Sprie, care a venit și în calitate de interpret de muzică populară. Spectacolul a fost un complex de cântec și joc, animat de soliști vocali și instrumentali, de formații corale, coregrafice, instrumentale, de lângă care publicul nu s-a dezlipit, stând în picioare lângă scenă o după-amiază întregă, deși erau destule bănci în „sala”-grădina. Totul a fost impresionant, încântător, tulburător. Costumul popular, ca și felul de a fi purtat, a etalat o frumusețe rară – gust, bună-cuviință, augustețe și discreție la un loc, alb predominant, reținere în culori, fie temperate în intensitate, fie, cele mai vii, cu măsură folosite. Am realizat acolo că portul popular e ca o icoană. Are erminiile lui, fără a bloca libertatea de creație artistică, încât fiecare piesă, deși respectă regulile ariei culturale în care se încadrează (respectiv regulile tipului de icoană), este

unicat și, invers, libertatea nu anulează identitatea. Iar identitatea are felul ei tăcut-grăitor de a se exprima doar pentru inițiați. Și totuși, și cei care nu au „ochi de văzut” beneficiază de mesajul iconic (din icoană sau din elementul vestimentar), care pune o pecete de apartenență în mintea oricui l-a recepționat. O informație latentă, dar care nu e fără efect. Așa se explică prezența la Crucile Drumului a atâtor tineri îmbrăcați după jurnale pariziene. Degeaba. Mirajul străin e mult mai slab decât chemarea către propria matcă. De aceea e mai mult decât meritorie ideea și perseverența organizatorilor acestui festival etnofolcloric care la anul va împlini un deceniu, fiindcă au grijă ca acești tineri moderni să aibă unde veni, să-și recunoască izvodul, să regăsească izvorul curat și analeptic, să aibă posibilitatea de a se reface după epuizantele și otrăvitoarele experiențe – tentante, dar care nu sînt în firea lor. Pot spune că la Crucile Drumului din Cupșeni trufia împoțonării a fost de departe învinsă de mândria gătelii naționale. Meritul este în egală măsură al inițiatorilor de acum nouă ani ai serbării, al organizatorilor din fiecare an, al crainicilor generațiilor îndepărtate în timp, al participanților receptivi la mesaj.

Pe primarul comunei Cupșeni – domnul **Mircea Ioan Boga**, libotinian – l-am văzut mereu în mișcare, în „culise”, să dea o indicație, în „stal”, să vadă dacă totul merge cum trebuie, să se-apelece-asupra unui copil să-i spună ceva, pe scenă, să răsplătească o cântăreață cu o floare, să adreseze un cuvânt spectatorilor, să evidențieze organizatorii (pe el omițându-se, bine-nțeleș), să dea diplome, să mulțumească participanților. Toată ziua, într-o cămășă imaculată-omătie, cu broderie în alb (ton în ton) – superbă, prinsă într-o „cură lată” (*cură* se pronunță cu *ă* deschis, accentuat) și cu clop negru împodobit cu o floriceică naturală care a rezistat fără să se ofilească. Și cu un suflet care teaurizează pentru toată comuna și pentru toată stirpea românească dragostea de Neam, de Țară, de loc natal, de înaintași și de urmași; că pentru cei care ne vor înlocui se străduiește: să le lase zestre de identitate salvatoare în globalizarea care vrea să ne topească, să le lase model de purtare, ereditatea unei inimi românești, conștiința magnitudinii obârșiei, învățătura de a nu risipi averea părintească. Ar trebui nu Primăria Comunei Cupșeni, ci Ministerul Iubirii de Patrie să i se dea.

Domnul **Nicolae Bude**, prim-organizatorul – nici nu știu cum să-i zic, că-i de toate, eu în calitate de dirijor l-am teleîntâlnit prima dată –, a fost, cred, cel mai solicitat, și fizic, și psihic, el trebuind să regleze sunetul, să asigure sincronizarea, să pregătească condițiile optime când pentru interpretare *live*, când pentru *play-back*, să fie pe scenă să instaleze microfoane, boxe, să-ntindă fire, să retragă microfoane, să... nu se miște de la panoul de comenzi al stației de amplificare din cortul de vizavi de scenă, să

nu încurce butoanele, să nu „dea” prea tare, nici prea încet, să răspundă la întrebări, să asculte indicațiile instructorilor artiștilor, să recepționeze semnale, să fie atent la ordinea intrării în rol a interpreților, să-și păstreze calmul, să nu greșească nimic, să nu obosească. Și așa a făcut timp de două zile (pentru că manifestarea a început sâmbătă, cu serbarea copiilor comunei Cupșeni).

Deși totul a gravitat în jurul scenei, centrul manifestării a fost kilometrul Crucile Drumului. Venind dinspre Libotin, spectacolul s-a localizat în stânga drumului, dar și dreapta a fost ocupată – de o piață înfiripată din teighele la care se vindeau „ace, brice și carice”. Tot în dreapta a fost instalat un uriaș tobogan gonflabil Mickey Mouse-esc – o atenție a organizatorilor pentru copii, care, la rândul lor, i-au dat atenție și nu l-au lăsat neutilizat. Răscrucea se vedea bine, pentru că drumurile erau mărgelate pe distanțe mari de mașini care își așteptau stăpânii. Polițiștii și jandarmii erau în activitate, fluidizau circulația, în rest, nimeni nu le-a creat probleme, doar că s-a pierdut-găsit-predat jandarmilor un telefon mobil, iar păgubașul era necunoscut. Cu puțină încredere, la Cupșeni s-ar putea reveni la obiceiul măturii în ușă. Și nu pot să nu menționez faptul că n-am văzut nici (măcar) un țigan.

Din nou în stânga. În spatele scenei, se întindea până la poala dealului un câmp în zădie făcută în camaieu de verde: o dungă de secară, una de iarbă, alta de trifoi – mai departe n-am fost. Din secară, am sacrificat un spic și mi l-am adus acasă. Nu știu de ce am simpatizat-o imediat. Nu mai văzusem până atunci secară. Nici n-aș fi știut ce e dacă nu mi-ar fi

spus Rafila Bărbos. Pe urmă am aflat de la Sandu o mulțime de lucruri care fac numai cinste secarei. Mi-a spus multe și despre trifoi (trifoi n-am luat). Pe scurt, ce am înțeles din lecția agrobotanică a lui Sandu este că zădia vegetală din spatele scenei a fost și ea creatoare de cadru adecvat sărbătorii din Cupșeni, fiind esență a duhului locului și a creației populare – rezistență, tenacitate în afirmare, productivitate chiar în condiții dure (cum a fost istoria noastră), binefacere, reconfortare. Ca pentru organism extractul din cornul secarei, cântecul popular e tămăduitor sufletesc. Ca trifoiul care lasă în urma lui teren prielnic altor plante, îmbogățind în mod natural solul cu azot eliberat în forma cea mai asimilabilă și nenocivă, la care toate plantele răspund pozitiv, artiștii populari de pe scena de la Crucile Drumului au oferit participanților la sărbătoare cea mai bună hrană spirituală. Pe organizatorii festivalului i-aș ase-măna atât cu secara modestă, răbdătoare și care nu se lasă doborâtă de furtuni, cât și cu trifoiul care produce nectar cules apoi de albine. Ei s-au angajat acum nouă ani în întreprinderea demnă de stimă, dar temerară de a repune folclorul și etnocultura în drepturi, își duc cu consecvență mai departe misiunea asumată, descoperind generațiilor de astăzi și de acum înainte nectarul averii culturale a seminției naționale. (primul din dreapta-față, în fotografia alăturată)

Pe la înmuguritul stelelor, am luat-o către casă, cu povestea așezată-n gând; în altă zi, m-am apucat s-o scriu, iat-o, însă decantarea cuvintelor nu mi-a reușit nici pe departe pe măsura acelei zile greu de uitat, în mare parte închise în spicul meu de secară.

Mulțumiri domnului profesor Nicolae Bude pentru invitație.

Mulțumiri pentru consultațiile de specialitate domnului profesor Pamfil Bilțiu și colegilor mei, Livia Grigor și Alexandru Ioan Roman.

IN MEMORIAM

Dorel CĂȚU

La început de februarie, o dată cu sărbătorirea Întâmpinării Domnului, pentru locuitorii satului Finteușu Mare a avut loc un eveniment deosebit: dezvelirea bustului celui ce a fost dirijorul corului din această localitate timp de 27 de ani, și anume profesorul Valentin Băințan.

Mi-am propus ca pe parcursul acestor însemnări să nu rostesc nume, cel puțin nu numele persoanelor în viață. Nu pentru că n-ar merita, dimpotrivă, toți cei la care voi să mă refer merită cu prisosință acest lucru, doar că materialul acesta ar avea aerul unui banal articol de ziar, unde mai pui faptul că o minte omenească poate greși prin omitere, făcând mai mult rău decât bine.

Totul a început în data de 18 noiembrie 2011, când corul a răspuns invitației de a cânta la dezvelirea bustului celui ce a fost marele român Vasile Lucaciu, în orașul Satu Mare. A fost o manifestare deosebită, pe care noi, corul din Finteușu Mare am deschis-o prin interpretarea imnului României și a imnului Europei. Am mai cântat și alte cântece, desigur, dintre care îmi amintesc cu multă plăcere Doina lui Lucaciu. Au participat mai multe formații, oficialități, a avut loc sfințirea bustului, toate cele ce se petrec în astfel de ocazii. Am cântat ulterior pe scena Operei din Satu Mare, în cadrul manifestărilor dedicate împlinirii a 150 ani de la înființarea „Asociațiunii ASTRA”, am cântat și la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, în aceeași zi, dar pentru noi, cei din cor, s-au întâmplat două lucruri deosebite. Se pare că facem impresie destul de bună pe unde trecem. Pentru că am primit invitația de a participa la dezvelirea unui alt bust al unei personalități, în Zalău. Și pentru că unul dintre organizatori ne-a oferit un cadou deosebit: a dorit să ne răsplătească prin realizarea unui bust al lui Valentin Băințan pentru a-l amplasa în satul nostru.

Este uimitor cum trăirile induse de ceea ce cântăm pot să unească atâția oameni! Noi suntem cunoscuți prin cântecele patriotice interpretate. Fără a fi ultranaționaliști, așa cum unii vor să creeze impresia, noi încercăm să fim ceea ce suntem, să ne păstrăm valorile, să ne amintim istoria, să ne cultivăm limba, să ne conservăm tradițiile. Și tocmai de aceea mai cântăm și prelucrări folclorice, cântăm pricesne, cântăm colinde, participăm la liturghii... Toate acestea, împreună, ne dau o forță aparte, ce rezonază cu inimile românilor de pretutindeni, degajând o energie ce ne absoarbe, apropiindu-ne în același timp de cei ce ne înconjoară.

Am fost în multe locuri cu acest cor (iar eu încă sunt „tânăr” membru al corului), dar peste tot oamenii ne-au primit cu o căldură aparte, mult peste politețea de circumstanță a gazdei față de oaspete, de parcă am fi fost membri ai aceleiași familii. Pentru că suntem membri ai aceleiași familii: familia românilor, indiferent unde s-ar afla ei.

Pe nesimțite, timpul a trecut. Acel cadou, la început o simplă promisiune, a început să prindă contur.



Dezvelirea bustului lui Valentin Băințan

S-a decis amplasarea bustului în fața grădiniței din sat. Pentru că grădinița – de fapt fosta grădiniță – este locul în care își desfășoară în prezent activitatea corul din Finteușu Mare. Așadar a sosit momentul în care să facem și noi pregătirile necesare. Prin munca proprie și alte tipuri de contribuții ale oamenilor și ale unor inimoși



Pregătire pentru sfințirea bustului lui Valentin Băințan

prieteni ai noștri, „grădinița” a primit o altă față (curățarea porțiunii de la stradă de pomi și alte plante ce își duceau traiul pe acel loc, schimbarea gardului, refacerea șanțurilor, realizarea unei alei de acces la monument, realizarea soclului pe care urma să fie amplasat bustul, realizarea unui pavaj de piatră și tot ceea ce am considerat că trebuie și se poate face cu mijloacele noastre relativ modeste).

2 februarie 2013. A sosit momentul marelui nostru eveniment. Toate cele sunt pregătite. Dimineața ne-a rezervat însă o surpriză: norii acopereau tot cerul, plângând deasupra noastră cu lacrimi mari și multe, fără a se putea bănuși măcar că se vor opri prea repede.

Iar eu, personal, m-am trezit fără voce, la propriu, orice vorbă rostită părea sâșaitul unui gânsac pus pe harț. Cum să mai cânt? Am așteptat prea mult această zi pentru a renunța atât de ușor, am hotărât prin urmare că nu voi îmbrăca ținuta corului, voi participa la acest eveniment „sub acoperire”. Mi-am luat soția, aparatul de fotografiat (proponându-mi să surprind „trăirile” colegilor mei și ale invitaților, nu doar simple poze) și am plecat.

Am rămas extrem de plăcut impresionat: ploaia se pare că a fost invitatul nostru surpriză de care nu s-a speriat aproape nimeni. Am remarcat mai întâi numărul mare al finteușenilor ce au ținut să participe la această manifestare – tineri, persoane mature, persoane în vârstă, mulți copii. În spatele monumentului așteptau colegii mei, coriștii. Infiltrându-mă mai adânc în mulțime am descoperit oameni politici ai vremii: senatori, deputați, primari, consilieri locali sau județeni. Am zărit oameni cu potențial economic ai zonei. Televiziuni, reprezentanți ai presei scrise, fotografi. Poliția locală. Au fost prezenți oameni de cultură, profesori, prieteni ai corului nostru sosiți unii nu tocmai de aproape (Baia Mare, Satu Mare, Timișoara), prieteni ai celui ce a fost Valentin Băințan. Au dorit cu toții să fie alături de noi în aceste momente emoționante.

Bustul a fost dezvelit de către autorul său moral, prietenul nostru din Satu Mare împreună cu primarul orașului Șomcuta Mare.

Părintele din Finteușu Mare a sfințit noul monument. Alocuțiunile rostite au fost poate mai scurte. Murmurul ploii a asigurat efectele speciale (atât sonor, cât și vizual). Dar cei mai mulți dintre invitați, chiar și în aceste condiții, au ținut să exprime ceea ce îi leagă de corul nostru, de Finteușu Mare, de profesorul Băințan.

A fost acordat titlul de „Cetățean de Onoare” unor personalități



Depunere de flori

cu o carte de vizită impresionantă, ce pe parcursul ultimilor douăzeci și cinci de ani au fost mereu alături de acest cor, spiritual și material.

Au fost depuse jerbe și coroane de flori la monument, în timp ce corul a cântat câteva din piesele datorate fostului său dirijor.

A fost o manifestare de excepție.

Am încercat să insist mai puțin asupra desfășurării efective a evenimentului, detaliile pot fi găsite în presa scrisă și materialele filmate ale acelor zile. Am dorit însă să surprind complexitatea momentului, prezența unui public extrem de eterogen, dar numeros, chiar în condiții meteo nefavorabile, public ce reprezintă auditoriul nostru. Am dorit să subliniez tenacitatea bărbaților din cor, a celor ce au ținut în spate vreme de câteva ceasuri bune (și nu este aceasta singura dată) niște gube îmbibate de apă.

Mi-a apărut mult mai interesant contrastul dintre portul celor din cor (cu gubele și cușmele lor, ce te poartă cu gândul la obârșia acestui neam) și ținuta celor prezenți în public, invitați, familiile lor, vecinii lor. Contrastul între istorie și contemporaneitate. Contrastul între mentalitățile trecutului și ale prezentului. Între valorile trecutului și ale prezentului. Între atitudinile trecutului și ale prezentului.

Contrastul între ținuta coriștilor și umbrelele cu care ei se apărau de ploaie, umbrele care mi-au amintit că trăim aceste vremuri din care noi, cei din cor, încercăm să nu ne uităm rădăcinile.

Amplasarea bustului lui Valentin Băințan este doar un început. Pentru a fi consecvenți, trebuie să alăturăm acestui monument și numele celorlalți dirijori ai corului, pe parcursul celor nouăzeci și cinci de ani de existență: Nistor Dragoș, Gheorghe Pop, Roman Sadoveanu, Valeriu Coteți, trebuie să amintim și alte persoane ce au făcut posibilă „nașterea” corului, chiar dacă nu l-au dirijat, și anume pe Valer Dragoș și Gavril Bogdan, dar mai ales trebuie menționați cei ce pe parcursul vremii și-au unit vocile într-una singură – cea a corului – și care acum se „odihnesc” lângă biserică, cum spun bătrânii satului. „*Mai mult de două coruri au plecat dintre noi*” mai spun aceștia, condensând în câteva vorbe scurgerea nemiloasă a timpului.

Este un proiect pe care va trebui să îl realizăm în timp, punându-ne astfel la loc de cinste înaintașii, pe cei ce ne-au lăsat această moștenire pe care trebuie și dorim să o ducem și să o transmitem mai departe: corul bărbătesc din Finteușu Mare.

Dar până atunci, profesore Valentin Băințan, îți mulțumim pentru tot ceea ce ai făcut pentru noi. Dumnezeu să te odihnească. Amin.

P. S.

Consider că aparatul meu foto și-a făcut destul de bine treaba. A ieșit o altfel de poveste, cu oameni, atitudini, ipostaze... Neavând însă acordul persoanelor immortalizate și fiindu-mi relativ dificil să îl obțin, îmi este greu să v-o dezvălui. Materialul este ilustrat doar cu poze „de eveniment” sau al unor persoane care sigur nu se vor supăra pe mine că i-am arătat lumii.

același Dorel Cățu



Fragment din axa timpului



Coriști cu o mică parte din invitații lor

Finteușu Mare, 15 februarie, anul de grație 2013

IN MEMORIAM VALENTIN BĂINȚAN

Andrei DRAGOȘ

Cerul plângea cu lacrimi mari ale stropilor de ploaie, vântul rece și neprietenos ne biciuia fețele cu rafalele sale, o mare colorată de umbrele între care parcă s-a rătăcit o pată albă de culoare, gubele coriștilor, care umpleau centrul localității Finteușu Mare.

Era 2 februarie 2013, când Asociația Corală a Bărbaților din Finteușu Mare a organizat manifestarea de dezvelire a bustului în memoria profesorului, dirijorului și omului de cultură Valentin Băințan. În fața casei corului, pe un pedestal din gresie de Curtuiș, realizat de firma „Vali-Mar” din Șomcuta Mare, a fost așezat bustul din bronz realizat de sculptorul **Valentin Ciobanu** din Satu Mare, lucrare sponsorizată de doctorul **Cornel Palfi**.



Era sâmbătă, zi de sărbătoare, „Întâmpinarea Domnului”, când la Finteuș s-a adunat lume multă pentru a cinsti memoria celui care timp de 50 de ani, din care 27 la Finteușu Mare, și-a dedicat viața promovării dragostei de țară și de Dumnezeu prin cântecul coral. Printre stropii de ploaie, au răsunat acordurile imnului național, apoi preotul paroh al satului (**pr. Gheorghe Pop**) a făcut rugăciunea de sfințire a monumentului. În vuietul vântului și cântecul stropilor de ploaie ce cădeau neconținut peste marea de oameni, moderatorul acțiunii, profesorul universitar doctor **Victor Bercea** de la universitatea clujeană, președintele Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, a dat prilejul doritorilor să-și exprime gândurile și omagiile dedicate personalității lui Valentin Băințan.

Emil Marinescu, vicepreședinte al Consiliului Județean Maramureș Mass-media locală spunea: Corul de aici, din localitate, corul nostru, dănuie deodată cu România Mare, noi astăzi ne întâlnim aici într-un moment de emoție patriotică și respect datorită acestor oameni. Corul este parte și face parte din istoria României Mari. Apogeul lui s-a datorat marelui profesor, om de cultură, dirijor și mare patriot Valentin Băințan, în memoria căruia ne-am întâlnit astăzi aici. Nichita Stănescu spunea în 23 aprilie 1980, la o întâlnire cu corul: „Dacă cântecele voastre ar avea mâini, aș săruta mâinile cântecelor voastre”.

Cătălin Cherecheș, primarul Municipiului Baia Mare: Astăzi ne-am adunat să facem un act simbolic. Acum, când valorile de netăgăduit sunt răsturnate, acești oameni adevărați, bărbați adevărați, s-au gândit la ce înseamnă simbolurile noastre, modelele noastre să rămână mai departe în sufletul copiilor noștri. Valentin Băințan a fost și este pentru Maramureș un simbol, este pentru

România un simbol, deci este datoria noastră să-l comemorăm, să-l aducem în fața celor care trebuie să ducă mai departe simbolurile noastre. Valentin Băințan a știut să adune oamenii care au iubire de Dumnezeu, care au iubire față de Țară, și lucrul acesta este un exemplu, este o datorie pe care noi trebuie să o ducem mai departe. Noi, cei tineri, trebuie să învățăm de la dumneavoastră, cum dumneavoastră ați învățat de la Valentin Băințan, să cinstim Țara și pe Dumnezeu. Noi, maramureșenii, trebuie să facem acest lucru pentru binele României, pentru binele Ardealului. Să ne ajute Dumnezeu să avem tăria să ne recunoaștem înaintașii și valoarea lor.



În prim-plan: primarul orașului Baia Mare, Cătălin Cherecheș, și primarul orașului Șomcuta Mare, Florin Talpoș

Doctorul **Cornel Palfi**, sponsorul bustului: Ne-am adunat să-l cinstim pe Valentin Băințan, un personaj important al Maramureșului și al României. Corul din Finteuș este un păstrător al tradițiilor și cântecelor românești, pe care le-au transmis din tată-n fiu, au menținut în sufletul românilor dorința de libertate. Ce se întâmplă demonstrează că Corul din Finteuș nu aparține Maramureșului, ci aparține tuturor românilor de pretutindeni. Noi l-am adus pe Valentin Băințan din trecut în prezent, și de aici este plasat în viitor, în circuitul valorilor nepieritoare ale poporului român.

Profesor universitar doctor **Radu Motica**, decanul Facultății de Drept de la Universitatea de Vest din Timișoara: Plângे cerul după Băințan, plângem și noi, Dumnezeu să-i țină memoria o veșnicie. Cu astfel de oameni, istoria va rămâne și va fi transmisă generațiilor viitoare. În continuare, Radu Motica a citit fragmente dintr-o scrisoare adresată lui Valentin Băințan de marele compozitor Mircea Neagu.

Nicolae Sabău: Întotdeauna mi-a dat sfatul să nu uit de Tricolor. Și acum îl am aproape de inima mea. Îți mulțumesc, acolo unde ești, pentru că ai fost alături de ceea ce scumpul nostru Țăran Român a creat și ne-ai ajutat să promovăm aceste nestemate pentru proslăvirea neamului românesc. Vei rămâne veșnic la loc de cinste în galeria marilor patrioți români.

Liviu Titus Pașca, senator: L-am cunoscut și mi-a făcut deosebită plăcere să ne întâlnim să ascultăm mesajul transmis din scenă de Corul din Finteuș sub bagheta sa. Fie ca faptele domniei sale să ne călăuzească pe noi, ale căror trăiri actuale sunt mai puțin expresive în concertul european. Este foarte bine să ne respectăm și cinstim înaintașii.

Florin Tătaru, deputat: Pe mine m-a încântat istoria Corului din Finteușu Mare care a cântat pentru prima dată la 1 Decembrie 1918 la Șomcuta Mare, unde chiorenii erau adunați să afle Hotărârea Marii Adunări de la Alba Iulia, care consfințea formarea României Mari. În 1976, când Adrian Păunescu a venit la Finteuș, a descoperit aceste minunate cântece patriotice, pe care le-a lansat în emisiuni muzicale și spectacole scenice, moment care a redeșteptat spiritul național. Felicitări pentru tot ce ați făcut și faceți în memoria lui Valentin Băințan. Prin toate acestea dovediți că sunteți o emblemă națională.

Ioan Tuhuțiu, președintele Asociației Cultural-Patriotice „Avram Iancu” filiala Maramureș: Oamenii aceștia trebuie să-și găsească locul în sânul societății noastre, spunea Teodor Stan, primul președinte al Asociației, deoarece ei exprimă prin cântec ceea ce noi promovăm, acel românism pur și curat. Finteușenii devin din 1995 membrii Asociației și participă la acțiunile locale și naționale. Valentin Băințan rămâne un model de moralitate, de bun român, avea un optimism aparte. Iată că a făcut această legătură peste timp, că

cei din Finteușu Mare îl cinstesc. El își doarme somnul de veci aici, în vatra Chioarului, la Finteușu Mare. Iată că finteușenii știu să-și respecte valorile și înaintașii, dovadă este acțiunea de astăzi. Cinste întregii comunități, pentru realizarea acestui eveniment, iar memoria profesorului Valentin Băințan să rămână veșnic în inimile noastre.

Florin Talpoș, primarul orașului Șomcuta Mare: Felicit pe finteușeni pentru ce au realizat azi aici. Evenimentul are menirea de a-l comemora pe dirijorul Valentin Băințan, care 27 de ani a modelat vocile finteușenilor, perioadă în care corul a cunoscut cea mai mare audiență. Evenimentul de astăzi are menirea de a crea o punte între generațiile de astăzi și cele viitoare, pentru a înțelege rolul culturii în păstrarea identității noastre naționale.

Scrisoarea domnului **Voicu Enăchescu**, dirijorul Corului de Cameră „Preludiu”, președintele Asociației Naționale Corale din România: Vă mărturisesc că sunt deosebit de emoționat știind că rândurile mele vor fi citite la dezvelirea bustului unui om de cultură, al unui animator neîntrecut al vieții corale din România, al unui mare patriot. Sincer, nu știu exact ordinea în care ar trebui să enumăr calitățile acestui om de excepție, care a fost Valentin Băințan. Am avut prilejul de a-l fi admirat la pupitrul corurilor din Ardușat și Finteuș. Calitatea artistică și mesajul transmis mă impresionau de fiecare dată. În toamna anului 1992, la inițiativa directorului Ansamblului Folcloric Național „Transilvania” din Baia Mare, domnul Valeriu Buciu, am fost împreună cu Corul de Cameră „Preludiu”, timp de o săptămână, atât în fața publicului din Baia Mare, cât și în alte localități din Maramureș. Am beneficiat atunci din plin de personalitatea enciclopedică a regretatului Valentin Băințan, care în calitatea sa de secretar literar al ansamblului, ne-a însoțit în toate deplasările noastre și ne-a încântat cu elocința sa. Un moment pe care sunt convins că nu numai eu, dar nici coriștii din „Preludiu” nu-l vom putea uita vreodată a fost întâlnirea de suflet prilejuită de concertul comun pe care l-am susținut alături de formația corală bărbătească din Finteuș. Aș dori ca de acolo, de sus, Valentin Băințan, privindu-ne, să fie mândru de tot ceea ce a realizat și să-i determine pe urmașii lui să continue, peste ani, opera pe care el a început-o sădind în inimile oamenilor dragostea pentru muzică, pentru frumos, pentru Țară.

Andrei Dragoș, dirijorul Corului Bărbătesc din Finteușu Mare: „Dăruind vei dobândi”, spunea Nicolae Steinhardt, monahul de la Rohia. Am dăruit publicului prin cântec cel mai nobil sentiment pe care-l poate avea omul, dragostea de neam, de Țară și de bunul Dumnezeu. Sunt 95 de ani de când străbunii noștri și-au unit inimile, gândurile și glasurile pentru a proslăvi prin cântec neamul românesc și pe Bunul Dumnezeu. Trecut-au anii, au trecut și ei în eternitate, iar noi, urmașii lor în totul și în toate, ne străduim să ducem mai departe crezul cu care ei au început această măreață misiune. În fruntea lor, a acestor oameni credincioși, deoarece numai cei care au credință pot reuși, pot promova un asemenea sentiment, s-au aflat personalități marcante ale timpului: învățătorul Nistor Dragoș, de la începuturi, de la 1 Decembrie 1918, până în decembrie 1944, când a trecut în eternitate prea devreme, datorită unei apendicite acute, învățătorul Gheorghe Pop, din 1945 până în 1968, în paralel cu Roman Sadoveanu, care a dirijat până în 1972, învățătorul Valeriu Coteț, din



O parte din membrii Corului Bărbătesc din Finteușu Mare care au susținut concertul coral (rândul din față, de la stânga la dreapta): Ionuț Marian Sadoveanu, Valer Zamfirescu, Valeriu-Nistor Dragoș, Gheorghe Coteț, Ioan Fătul

1972 până în august 1976, când în fața noastră a apărut unul din cei mai talentați, devotat truditon și iubitor al cântului coral din Maramureș, profesorul Valentin Băințan. A fost omul care și-a contopit existența cu acest mod de exprimare artistică, cântul coral. A dirijat timp de 50 de ani la Ardușat, Cicârlău, Băsești, Valea Chioarului, Șomcuta Mare, Baia Mare – dar unde nu a pus umărul la promovarea mișcării corale din Maramureș? – și s-a oprit aici, la noi, la Finteuș, unde timp de 27 de ani ne-a însuflețit cu toate darurile pe care Dumnezeu i le-a dăruit, și apoi a plecat să se odihnească puțin acolo sus, în cimitirul satului, ca să mai facă o repetiție cu cei plecați anterior în corul îngerilor cântători. Pentru toate acestea și pentru multe altele, Dumnezeu i-a dăruit acest simbol al existenței sale pământești întru cântec.

Minunate au fost și intervențiile moderatoului Victor Bercea, care au făcut legătura între luările de cuvânt ale vorbitorilor.

A urmat concertul coral susținut de Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, în timpul căruia participanții la manifestare au depus jerbe de flori la monument.

În partea a doua a acțiunii, a avut loc decernarea titlurilor de Cetățean de Onoare al satului Finteușu Mare profesorilor universitari doctor **Radu Motica** și **Dorel Juleanu** de la Universitatea de Vest din Timișoara. La solicitarea membrilor Corului Bărbătesc din Finteușu Mare adresată Consiliului Local al Orașului Șomcuta Mare, s-a hotărât să fie acordate titlurile de Cetățean de Onoare pentru cele două cadre universitare. Primarul orașului Șomcuta Mare, Florin Talpoș, a citit hotărârea Consiliului local, după care Radu Motica și Dorel Juleanu și-au citit curriculum vitae. A urmat un Laudatio făcut de profesorul Andrei Dragoș, în care au fost expuse motivele pentru care cei doi profesori primesc titlul de Cetățean de Onoare. A fost scos în evidență faptul că au trecut 25 de ani de când Radu Motica și Dorel Juleanu au realizat un parteneriat cultural între Universitatea de Vest din Timișoara și Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, a fost amintit faptul că Senatul Universității de Vest din Timișoara a acordat în 6 decembrie 2010 corului Diploma Honoris Causa pentru întreaga operă dedicată spiritului națiunii daco-romane, întru înveșmântarea gloriei istorice a poporului nostru în strălucirea muzicii. Au fost amintite multitudinea acțiunilor comune realizate la Timișoara sau la Finteuș, prietenia și relațiile ce s-au statornicit între familiile finteușenilor și personalități din Timișoara. Primarul Florin Talpoș a înmănat diplomele de Cetățean de Onoare al localității Finteușu Mare domnilor Radu Motica și Dorel Juleanu.

Ploaia și rafalele reci de vânt ne-au umplut de frig, dar sufletul nostru a rămas cald primitor și plin de respect față de prietenii noștri de azi și de demult, față de cei care au contribuit în timp la prosperitatea spirituală și materială a satului Finteușu Mare.



Decernarea de titluri de Cetățean de Onoare al localității Finteușu Mare domnilor Radu Motica și Dorel Juleanu

TIMIȘOARA, DECEMBRIE 2012

Andrei DRAGOȘ

După anul 1980, estul Europei cuprins de flagelul comunismului intră într-o perioadă de profunde transformări, care au culminat cu revoluțiile de eliberare de sub comunism din anul 1989. În această perioadă, și România, stat care făcea parte din blocul comunist, se afla într-o criză economică, politică și morală din care nu se vedeau perspective de ieșire. Țara a fost confruntată cu mișcări spontane de respingere a regimului comunist totalitar, dictatorial și represiv, mitul partidului comunist ca avangardă a clasei muncitoare a dispărut definitiv, amintim mișcările care au avut loc în Valea Jiului în vara anului 1977, mișcările de la Brașov din noiembrie 1987, care au culminat cu marea revoltă populară din decembrie 1989. La aceasta, o contribuție esențială au avut-o strategiile de liberalizare promovate de Gorbaciov în U.R.S.S., cunoscute sub numele de „perestroica” sau „glasnost”, mișcările sindicatului „Solidaritatea” din Polonia și fantastica personalitate a Papei Paul Ioan al II-lea, primul și cu siguranță ultimul papă provenit dintr-un stat cu regim comunist, personalitate care a cunoscut în profunzime toate ororile, toate opresiunile pe care s-a bazat acest sistem impus prin violență și brutalitate și care a dispărut și a pierit în mod violent și brutal.

În perioada 15-16 decembrie 2012, Corul Bărbătesc din Finteușu Mare a fost invitat la Timișoara de către Parohia Ortodoxă Română „Iozefini”, preot Ionel Popescu, care a susținut material și financiar întreaga acțiune, și Asociația „ALTAR” (Asociația Luptătorilor din Timișoara Arestați în Revoluție), președinte Virgil



Corul Bărbătesc din Finteușu Mare în Biserica Parohiei Ortodoxe Române „Iozefini” din Timișoara

Hosu, originar din Corminiș – Sălaj, pentru a marca 23 de ani de la declanșarea mișcărilor de eliberare de sub comunism din decembrie 1989. Sâmbătă, 15 decembrie, ora 18, a avut loc în Casa de Cultură a Studenților din Timișoara un concert în deschiderea căruia corul din Finteuș a prezentat un recital de muzică patriotică – „Cântece care ne-au însoțit istoria” –, concert în care este prezentată istoria poporului român prin cântec. A urmat recitalul de colinde susținut de Costel Busuioc, românul care a uimit Europa cu inconfundabila lui voce de tenor, actualmente solist al operei din Timișoara. Concertul a fost încheiat de finteușeni, cu cele mai frumoase colinde din Maramureș. Mesajul concertului, costumul interesant și deosebit a finteușenilor au făcut ca publicul spectator să ne aștepte în foaierea sălii de concert pentru contacte și discuții mai apropiate. Duminică, 16 decembrie, ora 9.30, am participat la realizarea Sfintei Liturghii în Biserica Parohiei „Iozefini”, fostă catedrală mitropolitană. Liturghia a fost oficiată de PreaSfinția Sa Paisie Lugojeanul, Arhiepiscop vicar al Mitropoliei Banatului, însoțit de un sobor de preoți, la care corul a dat răspunsurile. La încheierea Sfintei Liturghii, corul a susținut în biserică un recital de colinde. În sala Operei din Timișoara, au început la ora 17 manifestările organizate cu prilejul împlinirii a 23 de ani de la începutul mișcărilor de eliberare a României de sub comunism, urmate de un spectacol în cadrul căruia corul din Finteușu Mare a susținut un recital de muzică patriotică și colinde. Domnul Virgil Hosu a înmănat corului diploma și placheta omagială 23 de ani de la Revoluția din Timișoara.

Corul din Finteuș a încheiat o nouă acțiune în orașul eliberării noastre de sub comunism, prin grija Bunului Dumnezeu și a unor iubitori de neam, care au considerat că o manifestare de comemorare a celor care au contribuit decisiv la răsturnarea regimului comunist din România trebuie făcută și prin cântecele Corului din Finteuș, prin acel mesaj inconfundabil pe care-l promovează acest grup artistic. Mulțumim Consiliului parohial „Iozefini” Timișoara, preotului Ionel Popescu și domnului Mărieș pentru ideea deosebită de a ne întâlni la Timișoara, pentru condițiile, grija deosebită și onoarea pe care ne-au acordat-o prin invitația de a ne reîntâlni cu spectatorii și credincioșii din Timișoara, mulțumim profesorilor universitari doctor Radu Motica și Dorel Juleanu de la Universitatea de Vest din Timișoara pentru preocuparea și deschiderea pe care o au față de această grupare artistică din Maramureș.

Gândurile mele așternute pe hârtie trebuie încheiate cu următoarea frază, care a fost pe buzele luptătorilor timișoreni din revoluție: „COMUNISMUL S-A NĂSCUT PE NEVA ȘI A FOST UCIS PE BEGA”.



Corul Bărbătesc din Finteușu Mare alături de Costel Busuioc la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara

POVESTE DE IARNĂ

Dorel CĂȚU

Atmosferă de basm, de vis...

Fulgi mari alunecă ușor prin aerul rece, mărindu-i densitatea. Fulgi mari și deși, scăpați din strânsoarea norilor, nesiguri încotro s-o apuce. Fulgi leneși, ce plutesc în derivă, evitând parcă să se așeze pe pământ, prelungindu-și viața efemeră cu câteva clipe. Pentru ca în cele din urmă, într-un gest de o ireală delicatețe, să mângâie firul de iarbă rămas ca printr-o minune verde până în aceste vremuri târzii, șoptindu-i ușor că a sosit clipa să se odihnească până colo, spre primăvară.

Încet, încet, totul devine alb. Până și aerul. Privesc spre cer și, lipsit fiind de repere, jocul fulgilor de nea mă amețește, purtându-mă printr-o stare de beatitudine spre înalțuri, spre nemărginire... Simt că mă rotesc, că plutesc, sunt puternic, sunt pătruns de acea imensă energie creatoare a universului. Simt bucuria copilului inocent care, plin de candoare, râde nevinovat când zăpada i se topește pe față. Simt nesiguranța adolescentului ce își caută identitatea. Simt puterea țaranului ce își muncește pământul. Simt înțelepciunea bătrânului ce stă pe prispă în fața casei.

Ferestrele casei s-au transformat în pânze imense pe care gerul își creionează propriile opere de artă. Florile de gheață le acoperă pe cele adăpostite pe pervaz, în interiorul casei. Este timpul lor, își etalează frumusețea trecătoare, uimindu-ne mereu.

Nu se zărește nimeni prin curți sau pe uliță. Doar fumul ce iese pe hornurile caselor tulbură dansul fulgilor de nea, amintindu-mi că nu sunt singur pe lumea asta, că în general oamenii stau la căldură, ascultând îndeaproape duduul lemnului îndesate în sobă.

De ici, de colo, mirosuri îmbietoare de pâine proaspătă întregesc senzația de sărbătoare. Nevestele fac cozonaci, de cei buni, cu nucă, fac coci pentru pruncii ce vor veni la colindat și de mai rămâne loc, bagă și o pită-două în cuptor, să nu rămână gol pe jumătate. Or, de trebuie, or face și două focuri, numai s-ajungă pentru toți.

Cârnații îs demult făcuți, așa, un pic afumați, cum îs mai buni, numai că postul Crăciunului i-a ținut în cămară. Pălinca fiartă-n toamnă și-a pierdut din asprime și-i numai bună de băut (de ceea veche de mulți ani nu s-atinge nimenea, e păstrată pentru nunta copiilor, ori, Doamne ferește – pentru vreun necaz). Iar oamenii cei gospodari au început a umbla și la baloanele de vin, pregătiți să-și stingă setea strânsă în ei de-a lungul postului.

Brăduți împodobii își așteaptă colindătorii.

Pentru că este Ajunul Crăciunului.

Pe la ora amiezii ies a colinda pruncii cei mai mici, însoțiți de regulă de unul dintre părinți. De-abia știu să umble și uite-i porniți în marea lor aventură a iernii. Îmbrăcați gros, cu câte-o căciulă ce le cade mereu peste ochi de stau săracii mai tot timpul cu mâna pe ea, împingând-o spre ceafă, ca să poată vedea pe unde umblă, poartă „pe după gât” o traistă al cărei fund se târâște pe jos (ce să-i faci? O traistă mai mică nu-i poți da, că n-ajunge, dacă el e prea mic... Nu-i bai, i-o fi numai bună la anul).

Cu glasurile lor subțirele își încep colinda, de cele mai multe ori ca un ecou slab al unui metronom dereglat, din care abia pe ici, pe colo distingî câte-un cuvânt. Dar colindă din suflet, serioși nevoie-mare, întrebându-se mereu în căpșorul lor ce le va da gazda drept mulțămîță. Și cum să nu le dai? Un cocuș, un măr, niște nuci, de toate se bucură sincer. Iar dacă au noroc, mai primesc câte-un măr copt, îndulcit pe alocuri cu zeamă de zahăr ars.

O dată cu trecerea orelor, vârsta colindătorilor crește și ea. Spre seară, cete de feciori, dinainte stabilite, merg a colinda pe la fetele de seama lor. Iar când afară e întuneric bine, dacă n-au a aștepta colindători pe la odraslele lor, gospodarii se adună cu familiile și prietenii lor pe la o casă, spre a cinsti cum se cuvine ziua aceasta. Iar ca să nu prindă rădăcini, se mută după un timp la altul din grup. Și de n-ajunge această noapte, nu-i nimic, că doar sărbătoarea ține ca-n povești, trei zile, iar poveștile-s multe.

... este Ajunul Crăciunului...

28 decembrie 2012



CONSTELAȚIA FINTEUȘU MARE

Angela Monica JUCAN

Corul din Finteuș are la ora actuală aproximativ 50 de coriști. Imprecizia cifrei provine din faptul că unii coriști sînt plecați la muncă în străinătate, pe o durată mai mare, dar fără intenție de stabilire definitivă acolo și neretrași oficial din cor (membri latenți), mai sînt cei a căror frecvență la activitățile corale este fluctuantă și, deși lipsesc motivat, nu se poate conta întotdeauna pe participarea lor (membri circumstanțiali), iar alții sînt prea de curând intrați în cor și e prematură acum o garanție că vor rămâne în formație (membri prezumtivi). Prin urmare, pe lângă echipa corală stabilă, există o fracțiune temporară pasivă, alta cu contribuție inconsecventă și o a treia aflată într-un fel de stagiatură (cu definitivare ipotetică). Dacă ar fi socotiți cu toții, efectivul ar fi cam de 60-70 de coriști, dar ar fi un *efectiv neefectiv*. De aceea, rîndurile următoare se vor referi strict la componenții de bază ai corului activi în vara anului 2012 – 46 de persoane, între care includem și dirijorul (la partida Tenor I). Așa considerat ansamblul, repartitia pe voci este: Tenor I – 13¹, Tenor II – 12², Bariton – 12³, Bas – 9⁴.

XXXXXXXXXXXXX XXXXXXXXX
 XXXXXXXXXXXXX XXXXXXXXXXXXX
 x

Apreciind după zodiacul caldeean (cel mai popular la noi, ajuns până acolo încât să fie numit „european”), la un examen sinoptic al partidelor vocale, Corul Bărbătesc din Finteușu Mare apare foarte în ape-ape.

În primul rînd, pentru că peste 39% (39,13%, adică 18 din 46) din cor e acvatic. Zodiile de Apă (le vom nota cu semnul: ●) figurează în proporție egală (câte cinci) la tenori⁵, iar bașii îi depășesc, din partida lor făcând parte șase nativi din zodii dominate de Apă⁶; în schimb, la bariton sînt doar doi exponenți⁷.

●●XXXXXXXXXX xxx●●●●●●●●
 ●●●●XXXXXXXX xxxxxxxx●●●●●●
 ●

¹ Gheorghe Coteș, Nistor Criste, Andrei Dragoș (dirijor), Valeriu Nistor Dragoș, Ioan Fătul, Adrian Floruță, Vasile Lobonț, Teodor Lörinț, Nistor Morariu, Grigorie Muntean, Aurel Sztan, Ioan Vasile Uță, Valer Zamfirescu.

² Dorel Petre Cătu, Aurel Dragoș, Gabriel Valer Fătul, Florin Ilie, Ionuț Ilie, Vasile Gherasim Ionescu, Dumitru Muntean, Mircea Mureșan, Lucian Oniga, Ioan Marian Pop, Liviu Sabău, Bogdan Andrei Urs.

³ Alexandru Avram, Liviu Barbu, Dionisie Coteș, Ioan Dumitru Coteș, Dinu Stelian Criste, Mircea Dragoș, Petrică Gabriel Dragoș, Ioan Valer Fătul, Augustin Roman Grobei, Corin Iulian Ionescu, Gheorghe Mihașca, Ionuț Marian Sadoveanu.

⁴ Adrian Barbu, Vasile Chira, Toma Coteș, Vasile David, Marinel Popan, Toma Romocea, Cosmin Dacian Tămâian, Ioan Ținc, Gheorghe Vălean.

⁵ Tenor I: doi din zodia Rac (Nistor Criste, Aurel Sztan), doi din Scorpion (Andrei Dragoș și Grigorie Muntean), unul din Pești (Teodor Lörinț). Tenor II: un Rac (Dorel Petre Cătu), doi Scorpioni (Vasile Gherasim Ionescu, Liviu Sabău), doi Pești (Dumitru Muntean, Ioan Marian Pop).

⁶ Trei din Rac (Adrian Barbu, Vasile Chira, Vasile David), doi din Scorpion (Toma Romocea, Gheorghe Vălean), unul din Pești (Toma Coteș).

⁷ Rac: Ioan Dumitru Coteș, Scorpion: Dinu Stelian Criste.

Apa se corelează cu emoție, sentiment, poezie, taină. Repartizată în tot corul, dar cu pondere mult mai mare în partea dreaptă – unsprezece înși spre deosebire de partea stângă, unde sînt doar șase, la care însă adăugăm dirijorul, care stă în față, deci șapte –, sună de peste tot o voce sibilnică cvadraltică și pluritimbrală, cu putere mai mare, bizar, tocmai în perimetrul subnumerar, în totalul corului, al bașilor. Pe acest fond senzorial-sapiential, regiunea corală acvatică, firește, necompactă, ci multienclavică, este eminentă caleidoscopică și tensională. Nu numai că, normal, fiecare corist finteușean este altcumva față de colegii lui, ci și că, în situații și momente diferite, el însuși nu coincide cu el însuși, luând nuanțe peste nuanțe ale posibilităților de manifestare ale zodiei lui. Nativii din semne de Apă sînt superoameni (nu *supra*-) și dau profil hiperbolic formației. Însă, cu toată policromia reacțională, temperamentală, vocală etc., există o culoare dominantă – albastrul plin, în lumini „după fel”: fluviale la Rac, lacustre la Scorpion și când oceanice, când nevăzut-freatice la Pești. Individualităților de Apă le vin ușor expresia anacreontică (vesel-lirică) și atitudinea eroică în toate prezentațiile – de la martiriu până la insurgență, în așa măsură, că acvaticii practică și datul cămășii de pe ei, și piciorul pus în prag – după voie, dispoziție sau necesitate. Vorba poetului, ei unesc „steagul și larul”. Pe scenă, totul e numai o gubă de sub care răzbat murmur de frăție și canon de preamărire a răbdătorilor și multcredincioșilor Iovi ai neamului nostru. De aici izvorăsc și cântecul liturgic, închinat lui Dumnezeu, și cel însuflețitor al dragostei de Neam și Țară.

Corul face ape, în al doilea rând, fiindcă celălalt element unduitor, Aerul (○), apare și el într-o proporție considerabilă (mai mult de 30,43%), în restul corului, „elemental” vorbind, fiind aproape la paritate pe de o parte semnele de Aer (14), iar pe de alta, cele de Foc (7) și Pământ (6) – la un loc, acestea două: 13. Aerul ocupă jumătate din vocea bariton (destul de deficitară, cum am văzut, „hidric”), fiind aici trei Gemeni, o Balanță și doi Vărsători (total: 6)⁸. Aerul nu e în procent neglijabil nici la cele două voci de tenor, care au câte patru semne de Aer de aceeași calitate: atât la tenor I, cât și la tenor II, cântă câte un nativ din Gemeni, câte unul din Vărsător și câte doi din Balanță⁹. La bas, saturat în elementul Apă (deci împlinit oscilatoriu – așa s-a nimerit la Finteuș!), Aerul lipsește.

Până aici, corul arată așa:

```

●●○○○○○XXXX      XXX●●●●●●●
●●●●○○○○ XXXX    XXX○○○○●●●●●
●

```

Aerul e în concordanță cu gândirea, memoria, comunicarea. În timp ce bașii, fiind mai acvatici decât alții, excelează în imaginație, în stînga lor (așa cum apare formația în fața noastră), baritonii (cei mai „secetoși”, cum am văzut, din cor) sînt așii obiectivității. Sau, dacă primii se caracterizează prin dezinteresată binefacere și îndreptățită opoziție, aceștia din urmă sînt făcuți pentru atracție: colecționează și fac monumente. În repertoriul patriotic al Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, baritonii guvernați de Aer, cu vobletele sufletului lor, au cea mai mare¹⁰ contribuție în puternic susținută voce-coloană de mulțam nestins pentru strămoși și de încrustare a istoriei noastre în sulul memoriei contingentelor de azi și de mâine ale spiței românești. Avânpostul eolian coral (ca așezare în formație de cântec) este mai mare – opt coriști –, dar împărțiți (egal) la cele două partide de tenor. Gândirea proprie aerienilor ia aici, la tenori, aspectul hotărârii, memoria se finalizează în imn de nesfârșită pomenire a celor cu mormânt și a celor cu mormântul transformat în continuu reînnoite substanțe euharistice (*Nu le căutați mormântul / Ei sînt apa și pământul*) –, se formulează în ineputabil verș pentru slava eroilor cunoscuți și a Eroului Necunoscut. Aria aerotenorială (din care e demn de consemnat că fac parte doi coriști pasionați și de un instrument de suflat¹¹ – deci avem un plus de element Aer, deși, de fapt, extracoral-interpretativ) satisface la fel de bine normele comunicării sub

⁸ Gemeni: Alexandru Avram, Petrică Gabriel Dragoș, Ionuț Marian Sadoveanu; Balanță: Gheorghe Mihașca; Vărsător: Mircea Dragoș, Corin Iulian Ionescu.

⁹ Tenor I – Gemeni: Vasile Lobonț, Balanță: Valeriu Nistor Dragoș, Nistor Morariu, Vărsător: Adrian Floruță. Tenor II – Gemeni: Mircea Mureșan, Balanță: Aurel Dragoș, Bogdan Andrei Urs, Vărsător: Lucian Oniga.

¹⁰ Fiind un sextet, adică reprezentând exact jumătate din această partidă, și cu jumătate în plus față de fiecare efectiv, separat, al tenorilor.

¹¹ Tenor I – Adrian Floruță, tenor II – Lucian Oniga, ambii taragotiști.

aspectul împărtășirii prin cântec a valorilor noastre naționale de suflet. Fie baritoni, fie tenori, vocile de Aer sînt glasurile lucide de legătură între Burebista și noi – telerecepție a zumzetului de muncă și a zvonului de luptă de demult – și de trimitere mai departe, pe căi vocale, a mesajului de nobilă origine a neamului, în șirul generațiilor care vor răsări de-acum încolo pe domeniul nostru părintesc. E ceea ce nu vede și prea puțin aude, dar percepe întocmai publicul.

Urmează, ca pondere, zodiile guvernate de Foc (☐), ele însumând opt coriști: unul la tenor I (Săgetător¹²), doi la tenor II (Berbec¹³), trei la bariton (toți din Leu¹⁴), doi la bas (Leu și Săgetător)¹⁵.

●●○○○○○☐☐☐x x☐☐●●●●●●
●●●●○○○○☐xxx x☐☐○○○○●●●●●●

Focul corespunde intuiției, elanului, aventurii. Egale în accentele ignice, jumătățile din plan – vestică (tenor I și bariton) și estică (tenor II și bas) –, dar inegale în adâncime – cea sudică, cu abia trei coriști de Foc la tenori, și cea nordică, unde sînt, de toți, cinci: trei la bariton și doi la bas –, de fapt, e o compensare, creându-se un altfel de echilibru. Exact dintre coriștii gravi și semigravi, ale căror voci zboară de obicei în razmot, se aleg mai mulți cu repede-dispoziție pentru zborul pe aripile vântului, decât dintre coriștii cu voci prin definiție suitoare, și, mai mult, tocmai partida tenor I (funciarmente imponderabilă) are reprezentare de Foc minimală: doar un corist. Cu ceva sub 17,39%, în întregul cor, elementul Foc are totuși capacitate suficientă de a potența energia prestației muzicale în concerte și repetiții, de a da mai mult nerv turneelor, impetuozitate agapelor, entuziasm relațiilor de prietenie. În orice registru cântă, cei patronați de Foc dau mai mult avânt liniei melodice și ritmului, înțeleg mai devreme ideea regizorală, execută mai interesant ordinele/indicațiile dirijorului, iar asta, se-nțelege, nu numai la cântat. Nativii pirofori sînt, de departe, aparatul triumfal al corului din Finteușu Mare.

Per total, Pământul (■) e pe ultimul loc (doar cu puțin depășește 13,04%), dar, și el, exact invers: are greutate mai mare la tenor I (mai de așteptat ar fi fost la bas), unde e prezent în toate nuanțele: și de Taur¹⁶, și de Fecioară¹⁷, și de Capricorn¹⁸. Așadar, această diviziune corală finteușeană este mai degrabă Terra-astrală. În rest, este câte o zodie de Pământ la fiecare partidă (doi Capricorni¹⁹ și un Taur²⁰).

●●○○○○○☐☐☐■ ■☐☐●●●●●●
●●●●○○○○☐■☐■ ■☐☐○○○○●●●●●●

Pământul e asociat senzației, stabilității și materialității – interes material înnobilit de o gândire de bun-simț, de unde marea temperanță a acestor nativi. Alături de epicureicii de Apă, cavalerii de Aer și patricienii de Foc, coriștii „de Pământ” sînt stoicii acestei grupări corale. Să fie (să nu fie?) întâmplător că tocmai despre unul din coriștii de sub această „stea” (elementală, desigur) am auzit cum, epuizat fizic după o zi de cules și încărcat mălai, sosit acasă seara târziu, după ce-a gătat lucrul, s-a doborât pe muntele de cucuruzi într-un gest de recuperare a forței printr-un fel de reciprocitate de putere (cu două anotimpuri în urmă, omul dăduse putere mălaiului – îl semănase, îl plivise, îl îngrijise să poată crește), pentru ca, sigur, în dimineața următoare omul să fie din nou în holdă? Același resort îi face pe cei din Taur, Fecioară, Capricorn să fie grijulii corului – fără a pune piedici cuiva, ei mai pun din când în când câte o benefică frână preanecumintelui câteodată elan general,

¹² Valer Zamfirescu.

¹³ Frații gemeni Florin și Ionuț Ilie.

¹⁴ Liviu Barbu, Dionisie Coteț, Ioan Valer Fătul.

¹⁵ Cosmin Dacian Tămâian – Leu și Marinel Popan – Săgetător.

¹⁶ Ioan Vasile Uță.

¹⁷ Gheorghe Coteț.

¹⁸ Ioan Fătul.

¹⁹ Gabriel Valer Fătul (tenor II), Ioan Tînc (bas).

²⁰ Augustin Roman Grobei (bariton).

încât, la nivelul ansamblului, lotul pământenilor are efect moderant-echilibrant. Firii lor caloiene i se pretează cel mai bine fiorul legănat al cântecului popular.

Elementul	APĂ			AER			FOC			PĂMÂNT			TOTAL
	Zodia	Rac	Scorpion	Pești	Gemeni	Balanță	Vărsător	Berbec	Leu	Săgetător	Taur	Fecioară	
VOCEA	Planeta	Luna	Pluton / Marte	Neptun / Jupiter	Mercur	Venus	Uranus / Saturn	Marte	Soare	Jupiter	Venus	Mercur	Saturn
Tenor 1	Nistor Criste Aurel Sztan	Andrei Dragoș Grigorie Muntean	Teodor Lörinț	Vasile Lobonț	Valeriu Nistor Dragoș Nistor Morariu	Adrian Floruță			Valer Zamfirescu	Ioan Vasile Uță	Gheorghe Coteș	Ioan Fătul	13
Tenor 2	Dorel Căpu	Vasile Gherasim Ionescu Liviu Leontin Săbău	Dumitru Muntean Ioan Marian Pop	Mircea Mureșan	Aurel Dragoș Bogdan Andrei Urs	Lucian Oniga	Florin Ilie Ionuț Ilie					Gabriel Valer Fătul	12
Bariton	Ioan Dumitru Coteș	Dinu Stelian Criste	Alexandru Avram Petrică Gabriel Dragoș Ionuț M. Sadoveanu	Gheorghe Mihașca	Mircea Dragoș Corin Iulian Ionescu			Liviu Barbu Dionisie Cote Ioan Valer Fătul		Augustin R. Grobei			12
Bas	Adrian Barbu Vasile Chira Vasile David	Toma Romocea Gheorghe Vălean	Toma Coteș					Cosmin D. Tămăian	Marinel Popan			Ioan Tînc	9
TOTAL	7	7	4	5	5	4	2	4	2	2	1	3	46
TOTAL	18			14			8			6			46

Bineînțeles, în întregul corului, toate aceste cardinale linii de trăsătură se aglutinează, dar rezultatul nu este un tot plicticos-uniform. Grație ponderii diferite a elementelor, a distribuției lor „dezordonate” în formație și mai ales a irepetabilității fiecărei trăsături particulare, aliajul uman coral nu este nici omogen, nici static, ci are un specific mai mult decât multicromatic: în jocuri de culori de personalitate – o minune.

Să sintetizăm. Fluiditatea cea mai mare se înregistrează la bași, și le urmează tenorii. Împreună, fac partea sărată a corului – sigur, nu chiar pură, ci cu mici porții de desert (Pământul e asimilat, simbolic, dulcelui) și leac (Focul se acceptă ca fiind corespondent al gustului amar, propriu, între altele, vindecătoarei chinine). Tot din perspectivă lichidă, tenorii apar în varietate ascensională, din cauza metisajului cu zodiile de Aer, pe când bașii au coloratură irascibilă (motorie). Deci: colectivul finteușean bas pune în mișcare valul care se înalță în zona tenorilor. Baritonul excelează în Eter – unde, pe lângă cei șase nativi din zodiile stăpânite de Aer, putem cumula și Focul (semieteric), cu trei

reprezentanți. Înseamnă că, zodiacal vorbind, partea cea mai activă a Corului Bărbătesc din Finteușu Mare este baritonul – Aerul și Focul fiind elemente prin excelență masculine (de acțiune). În plus, Aerul e și esență a Rostirii – drept care, baritonul este și componenta cea mai comunicativă a corului. Poate și muzical, dar, în orice caz, temperamental, caracterologic, „destinologic”, rândurile din spate le propulsează, ca elan, pe cele din față și într-adevăr (aici, deja!) cei de pe urmă sînt cei dintâi, ei deținând recordul pe cor de șase semne de Aer la bariton și șase de Apă la bas, adăugându-li-se primilor trei semne de Foc, iar bașilor două. Urmează că dinamica Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, în relațiile interpersonale, este de tip stimulat, nu extractiv. Muzicologii spun că într-un cor tenorii *duc* melodia. În corul din Finteuș, și comportamental „t”-urile *trag* „b”-urile – dar numai pentru că acestea din urmă (la Finteuș) au rol de bici.

Și privit în ansamblu, nu fracționat pe voci, corul finteușean se dovedește a fi excelent alcătuit. Pământul, deși infim numeric, reprezintă punctul de stabilitate, pragmatism și prudență într-o masă imensă – la scara corului – de mobilitate, elan și grabă pe care le dau Apa, în plan psihic, Aerul, în registru spiritual, și Focul, în câmp temperamental. Sînt în cor șase Conservatori (Pământ²¹) care trebuie să facă față (și fac) la 32 de Liberali (18 de Apă²², 14 de Aer²³) și opt Revoluționari (de Foc²⁴).

Însă ar fi mult prea simplist să considerăm Corul Bărbătesc din Finteușu Mare ca fiind format doar din patru caractere de oameni cu patru înălțimi vocale. Nu. Fiecare element Apă, Aer, Foc, Pământ are în subordine câte trei zodii, niciuna fără măcar un nativ în formația finteușeană, din care cauză corul este dodecacrom în ce privește tipurile umane sub raport caracterologic, reacțional, preferențial. Deși analizată fiecare zodie separat, ies în evidență câteva simetrii, schema zodiacală întregă a corului este asimetrică.

Berbecul²⁵ este prezent doar la tenor II, cu doi reprezentanți: în dispunere liniară, deci, de dreapta (de obicei, ei stau alături, fiind frați gemeni).

Taurul²⁶ face un fel de simetrie numerică cu Berbecul, dar într-o configurație mai artistică – nu liniară, ci în perspectivă; ca Berbecul, Taurul are doi coriști – distribuiți unul la tenor I, celălalt la bariton (poate că uneori ei se așază chiar unul în spatele celuilalt).

Gemeni²⁷ sînt câte unul la cele două partide de tenori – așadar, în ce-i privește, există proporționalitate în partea din față a corului, deși cifra de reprezentare la tenor I și la tenor II este cea mai mică; în alinierea din spate însă Gemeni se află doar la bariton, și „defectul” este foarte accentuat, pentru că sînt aici trei coriști din această zodie, absentă la colegii lor bași.

Racul²⁸ arată bine, nu e monotonic – cu doi exponenți la tenor I, care au în replică numai unul la tenor II, tot unul în spate, la bariton, și se evidențiază mult la bas, ocupând o treime din această partidă (trei din nouă).

Leului²⁹ îi revin doar locurile din spate, și aici inegal amplasat: trei la bariton, unul la bas – interesant.

²¹ **Tenor I:** Gheorghe Coteț (Fecioară), Ioan Fătul (Capricorn), Ioan Uță (Taur), **Tenor II:** Gabriel Valer Fătul (Capricorn), **Bariton:** Augustin Roman Grobei (Taur), **Bas:** Ioan Tînc (Capricorn).

²² **Tenor I:** Nistor Criste (Rac), Andrei Dragoș (Scorpion), Teodor Lörinț (Pești), Grigorie Muntean (Scorpion), Aurel Sztan (Rac), **Tenor II:** Dorel Petre Cățu (Rac), Vasile Gherasim Ionescu (Scorpion), Dumitru Muntean (Pești), Ioan Marian Pop (Pești), Liviu Leontin Sabău (Scorpion), **Bariton:** Ioan Dumitru Coteț (Rac), Dinu Stelian Criste (Scorpion), **Bas:** Adrian Barbu (Rac), Vasile Chira (Rac), Toma Coteț (Pești), Vasile David (Rac), Toma Romocea (Scorpion), Gheorghe Vălean (Scorpion).

²³ **Tenor I:** Valeriu Nistor Dragoș (Balantă), Adrian Floruță (Vărsător), Vasile Lobonț (Gemeni), Nistor Morariu (Balantă), **Tenor II:** Aurel Dragoș (Balantă), Mircea Mureșan (Gemeni), Lucian Oniga (Vărsător), Bogdan Andrei Urs (Balantă), **Bariton:** Alexandru Avram (Gemeni), Mircea Dragoș (Vărsător), Petrică Gabriel Dragoș (Gemeni), Corin Iulian Ionescu (Vărsător), Gheorghe Mihașca (Balantă), Ionuț Marian Sadoveanu (Gemeni).

²⁴ **Tenor I:** Valer Zamfirescu (Săgetător), **Tenor II:** Florin Ilie (Berbec), Ionuț Ilie (Berbec), **Bariton:** Liviu Barbu (Leu), Dionisie Coteț (Leu), Ioan Valer Fătul (Leu), **Bas:** Marinel Popan (Săgetător), Cosmin Dacian Tămâian (Leu).

²⁵ Berbec (♈): Florin și Ionuț Ilie.

²⁶ Taur (♉): Ioan Vasile Uță (tenor I), Augustin Roman Grobei (bariton).

²⁷ Gemeni (♊): Vasile Lobonț (tenor I), Mircea Mureșan (tenor II), Alexandru Avram (bariton), Petrică Gabriel Dragoș (bariton), Ionuț Marian Sadoveanu (bariton).

²⁸ Rac (♋): Nistor Criste (tenor I), Aurel Sztan (tenor I), Dorel Petre Cățu (tenor II), Ioan Dumitru Coteț (bariton), Adrian Barbu (bas), Vasile Chira (bas), Vasile David (bas).

Fecioara³⁰ are în tot corul doar un nativ, situat la tenor I.

Balanța³¹ e perfect echilibrată la tenori (câte două persoane), dar în spate apare numai un corist din această zodie – la bariton.

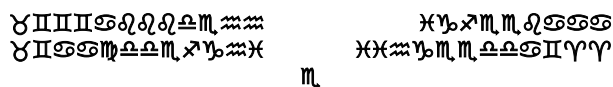
Scorpionul³² e cât Racul de numeros (aceste zodii, având câte șapte mesageri de cântec, sînt zodiile cu cea mai mare frecvență umană în corul din Finteuș) și se prezintă simetric la tenori, simetric în adâncime în partea dreaptă (tenor II și bas), dar asimetric în stînga (tenor I și bariton): câte doi nativi din Scorpion la tenor I (dintre care unul este delegat în funcția de dirijor), tenor II și bas, unul la bariton.

Săgetătorul³³ are reprezentare duală și o corespondență oblică: unul în față-stînga, celălalt în spate-dreapta, marcând și extremele înălțimilor vocale (unul este tenor I, celălalt – bas) – deci o simetrie fantastică.

Capricornul³⁴ deține locuri la tenori și la bas, cu câte o singură ocurență, și lipsește la bariton.

Din zodia Vărsătorului³⁵, sînt patru coriști, dintre care trei cântă în stînga, la tenor I (unul) și bariton (doi), și unul în dreapta, la tenor II – deci în ce privește repartizarea față/spate avem egalitate; configurația Vărsătorilor în cor este în L.

Pești³⁶ sînt tot patru, aranjați trei în față (unul la tenor I, doi la tenor II) și unul în spate – la bas: disproporție atât în adâncimea (și de dreapta, și de stînga), cât și în liniaritatea ansamblului coral (la ambele „linii” vocale).



Vasăzică, la niciuna din partide nu sînt mai mult de trei nativi dintr-o zodie; cea mai specializată astrologic este cea a baritonilor, unde sînt trei Gemeni și trei Lei, plus doi Vărsători; în dreptul lor, la partida bașilor, formează grup de trei Racul și o asociere de doi Scorpionul; solitari ca zodie, în cele două partide din spate sînt câte patru nativi (Taur, Rac, Balanță, Scorpion – la bariton; Leu, Săgetător, Capricorn, Pești – la bas); la tenori, nu sînt mai mult de doi coriști dintr-o zodie și, atât de o parte, cât și de alta, apar câte trei perechi (de Rac, Balanță, Scorpion³⁷ – la tenor I; de Berbec, Balanță, Scorpion – la tenor II; deci se formează în față simetria numerico-zodiacală Balanță-Scorpion și asimetria Rac/Berbec); zodiile izolate sînt la tenor I șapte: Taur, Gemeni, Fecioară, Săgetător, Capricorn, Vărsător, Pești, iar la tenor II patru: Gemeni, Rac, Capricorn, Vărsător. E ușor de observat că cea mai încurcată secțiune corală de la Finteuș este tenor I, în radicală deosebire cu cea din spatele ei.

Firește, coriștii nu se așază grupați pe zodii în cadrul partidelor vocale (poate doar Berbecul binar apare compact, ca urmare a relației fraterne a coriștilor din respectivul semn), și nici nu sînt aranjate pe câte un singur rând cele patru voci, cum schematic le-am reprezentat. Cu toate acestea, gradul de influență specific celor douăsprezece zodii are putere proporțională cu numărul nativilor din fiecare semn zodiacal – desigur, cu diferențe între impresiunea totalului coral și ceea ce se manifestă separat, pe partide, iar ce apare disproporționat într-un loc își regăsește echilibrul în altă parte. Proeminente sînt la baritoni tripleta proiectivă a Gemenilor și cea autocrată a Leului, pe când la bas este trioul emotiv reprezentat de Rac. Dintre ele, doar Racul – cel consacrat ca fiind mai ezitant! – rezistă la nivelul întregului cor în ce privește maximum de capacitate în a-i imprima o trăsătură. Dar aceea nu este oscilanța, pentru că, deși mai discret, neapărând decât în pereche la trei voci (ambele de

²⁹ Leu (♌): Liviu Barbu (bariton), Dionisie Coteș (bariton), Ioan Valer Fătul (bariton), Cosmin Dacian Tămăian (bas).

³⁰ Fecioară (♍): Gheorghe Coteș.

³¹ Balanță (♎): Valeriu Nistor Dragoș (tenor I), Nistor Morariu (tenor I), Aurel Dragoș (tenor II), Bogdan Andrei Urs (tenor II), Gheorghe Mihașca (bariton).

³² Scorpion (♏): Andrei Dragoș (tenor I), Grigorie Muntean (tenor I), Vasile Gherasim Ionescu (tenor II), Liviu Leontin Sabău (tenor II), Dinu Stelian Criste (bariton), Toma Romocea (bas), Gheorghe Vălean (bas).

³³ Săgetător (♐): Valer Zamfirescu (tenor I), Marinel Popan (bas).

³⁴ Capricorn (♑): Ioan Fătul (tenor I), Gabriel Valer Fătul (tenor II), Ioan Tînc (bas).

³⁵ Vărsător (♈): Adrian Floruță (tenor I), Lucian Oniga (tenor II), Mîrcea Dragoș (bariton), Corin Iulian Ionescu (bariton).

³⁶ Pești (♉): Teodor Lörinț (tenor I), Dumitru Muntean (tenor II), Ioan Marian Pop (tenor II), Toma Coteș (bas).

³⁷ Unul în rând cu colegii lui, altul – în fața corului, ca dirijor.

tenori și basul) și singular la una (bariton), Scorpionul, măcar că e tot zodie de Apă, compensează punând un puternic accent de intransigență. Fiind zodii foarte compatibile, neliniștea unuia și neînduplecarea celuilalt nu se ciocnesc, ci fuzionează, dar rezultatul este mult mai complex, fiindcă și celelalte zodii „au un cuvânt de spus” chiar și când cifra lor de reprezentare e mică. După septetul Rac și septetul Scorpion este o oarecare distanță în ce privește cantitatea, fiindcă niciuna din zodii nu apare în sextet. Cu greutate considerabil mai mare în stânga, unde cântă patru Gemeni (un tenor I și trei baritoni) și trei Balanțe (două tenor I și una bariton), față de dreapta, unde găsim numai un nativ din Gemeni și doi din Balanță (toți la tenor II – la bas, nimic), atât Gemenii, cât și Balanțele apar în cvintet. Spiritul activ al Gemenilor se conjugă cu cel justițiar al Balanței, cadrând bine primul cu neastâmpăratul afect al Racului și al doilea cu îngăduința preareținută a Scorpionului. În formulă de patru se prezintă Leul, Vărsătorul și Peștii, repartizați și ei neuniform în masa corală, și niciunul prezent la toate vocile – la câte trei Vărsătorul (un tenor I, un tenor II, doi baritoni) și Peștii (un tenor I, doi tenori II, un bas) și la două Leul (trei baritoni și un bas) – deci performanța leonină la nivel de partidă este doar medie la scara corului, la fel cea ex aequo. Vărsătorul vine cu aport de sociabilitate, Peștii contribuie cu buna lor intuiție. Capricornul, cu caracteristica lui patriarhală, e marcat prin trei coriști solitari în cadrul partidelor, câte unul la tenori (tată și fiu) și la bas (finteușean prin căsătorie³⁸) – nu mulți, dar buni de sfat. Câte doi apar nativii din Berbec – în reprezentare orizontală, la tenor II, cei din Taur – plasați în verticală: la tenor I și la bariton, cei din Săgetător – în configurație diagonală: la tenor I și la bas. Fiecare cu specificitatea sa. Berbecul e butoiul cu praf de pușcă, în orice moment explozibil, și să ne gândim că sînt doi, unul lângă altul, frați gemeni fiind; Taurul e nestrămutabil, deci asigură stabilitatea flancului stîng; pe Săgetător te poți baza că va crea centre de imprevizibilitate. Cel de-al 46-lea corist, deși îi atribuim, fără să fie ultimul în cor, acest ultim și par număr, n-are pereche: este unicul nativ Fecioară (D'ica lui Nisu Burdii) din cor și se află la tenor I. Ca Fecioară, aduce o distincție de pedanterie în cor și de fapt acest corist nu e singur de tot – îi stau aproape în grupul tenorial I colegii elementali Taurul și Capricornul, cu care face o tripletă de răbdare neregășibilă în niciuna din celelalte partide vocale.

Cei 46 de coriști se simbolizează, așadar, prin șapte semne de pururineliniște, șapte de considerabil grad de exigență, cinci de neobosită agerime, cinci de propovăduitori ai corectitudinii, patru de inatacabilitate, patru de împăcare, patru de vastă posibilitate, trei de studiu, două de impulsivitate, două de jertfelnicie, altele două de filosofie, una de meticulozitate.

Urmași ai Visătorilor, dar și ai Întreprinzătorilor din 1917-1918, în combinație element-zodie, din grupul acvatic, șapte „suspina” (vorba cântecului lor, „-ncetișor”), șapte trasează neconținut proiecte, patru circulă prin înalte sfere (rareori sînt cu picioarele pe pământ). Apoi, de la Aerieni, cinci lucrează concomitent pe mai multe șantiere, patru incoruptibili sînt și fini observatori, pe alții patru nu-i poți contrazice-n ruptul capului. Ce să mai vorbim de Foc, cu doi exprimând de regulă puncte de vedere eminamente personale, patru cu fire mai impetuoasă și trei filosofi (și încă mai este unul care vine din când în când). Numai bine că sînt pe lângă ei doi „magazineri” (păstrători), un contabil („contabilizator” – noroc că mai lipsesc doi „comentatori” din rezerva pasageră a corului) și trei administratori (dintre care niciunul nu-i administratorul Asociației corale).

Fără îndoială, cauzele trebuie căutate în sistemul planetar al corului, deși problema nu e tocmai elementară, aici 1+1 nemaidând 2, fiindcă, pe de o parte, Mercur, Venus și Marte domină câte două zodii³⁹, iar pe de alta, Scorpionul, Vărsătorul și Peștii stau sub stăpînirea a câte două planete⁴⁰. Marte guvernează singur Berbecul și, în tandem cu Pluton, Scorpionul – Marte în probleme de ofensivă, Pluton cu responsabilități defensive, însă amîndouă veșnic pe picior de război. Saturn are putere totală asupra Capricornului dar, pe domeniul Vărsătorului, o împarte sub formă de vicariat cu Uranus, acesta din urmă fiind cel mai „mare”, neînvingînd deplin nici nonconformismul lui Uranus, nici sobrietatea lui Saturn, fiecare tendință sublimîndu-se pînă la urmă în altruism. Jupiter

³⁸ În partea locului se spune „îi de ginere în Finteuș”. N-am înțeles de ce nu e (venit) „de soț” (☺).

³⁹ Mercur – Gemenii și Fecioara, Venus – Taurul și Balanța, Marte, ca unic stăpîn – Berbecul și ca al doilea stăpîn – Scorpionul.

⁴⁰ Scorpionul are ca prim guvernator pe Pluton, iar ca al doilea pe Marte; Vărsătorul e dominat de Uranus, și ca al doilea stăpîn îl are pe Saturn; Peștii sînt în posesia lui Neptun, și are atribuții de adjunct Jupiter.

Prezență record la tenor II este Marte, cu patru coriști – doi întotdeauna prompti și combativi, fiind din zodia Berbec⁵⁴, și doi din Scorpion⁵⁵, deci plutonicieni, întâi de toate (impulsivitate). Venusieni sînt doi, ambii din Balanță⁵⁶ (activi sftnici și de vrei, și de nu vrei). Tot doi sînt neptunian-jupiterieni⁵⁷ (influență de comoditate). Câte un corist au aici: Luna⁵⁸, Mercur⁵⁹, Saturn⁶⁰ și Uranus plus Saturn⁶¹. Nu sînt nici aici nativi solari, dar nu sînt nici jupiterieni puri. Conchidem că, în ce privește expresia, grupa tenor II se distinge printr-o predispoziție epică cu nuanțe dramatice și „o idee” de avangardă, reunind cei patru marțieni, dintre care doi sînt și plutonicieni, cu un mercurian, un saturnian și un uranian – șapte persoane. Dispoziție lirică au doar cei doi venusieni și selenarul. Dramatic „simplu” este numai uranianul-saturnian.

La bariton, dimpotrivă, Soarele predomină, alături de Mercur, cu câte trei coriști. Soare: zodia Leu⁶², a pretențioșilor. Mercur: numai Gemeni⁶³, aici. Uranieni-saturnieni sînt doi⁶⁴ și tot doi venusieni⁶⁵. Exponenți unici au Luna⁶⁶ și Pluton plus Marte⁶⁷. Baritonul este deficient în note jupiteriene, saturniene și neptuniene, dar zodiile absente sînt mai multe: cinci – Berbec, Fecioară, Săgetător, Capricorn, Pești. În această secțiune corală se impune afectul dramatic, pentru că aici sînt trei centre solare și trei purtători de cuvânt – mercurienii din Gemeni, adică șase din 12 coriști (jumătate partidal!), îmblânziți însă de poeticii venusieni (dintre care cel din Taur combină imaginația cu hărnicia, iar cel din Balanță se constituie, oricând cineva are nevoie, în aproapele) și selenarul. Trebuie pusă la socoteală și înclinația boem-suprarealistă a uranienilor (doi). Epic este doar un dram din această partidă, impus prin marțianul-plutonian corist – un dram, dar vizibil, pentru că Scorpionul nu are obiceiul să stea în umbră.

La bas prevalentă este Luna, cu trei coriști⁶⁸; urmează, după frecvență, doi coriști marțieni-plutonicieni⁶⁹; prezențe singulare sînt: un tip solar⁷⁰, unul (de fapt, unul și jumătate! – vom vedea imediat) însemnat de Jupiter⁷¹, unul de Saturn⁷² și unul de Neptun împreună cu Jupiter⁷³. Partida basistă este triplu deficientă planetar (nu există aici mercurieni, venusieni, uranieni) și îi lipsesc zodiile Berbec, Taur, Gemeni, Fecioară, Balanță, Vărsător. În această partidă mai puțin numeroasă sînt aproape la egalitate cele trei genuri – liricul, dramaticul și epicul. Fanteziei lunare Nealăturându-i-se nici o tendință dintr-o gamă asemănătoare, rămân, deci, trei exponenți fantești – Raci, dar compensându-se cu tragedienii marțieni-plutonicieni (doi), liricul neptunian-jupiterian și un saturnian; ce rămâne e epic: un heliocorist și un jupiterian plin.

Să facem adunarea. Vom regăsi în suma obținută emoția, sentimentul, poezia, taina de la Apă, cu componentele specifice Aerului: gândire, memorie, comunicare, particularizate prin pedanterie, iscusință, corectitudine. Toate indică Frumosul – căutat sau obținut. Etichetate ca fiind Energie sînt inițiativa și temeritatea – nimic altceva decât proprietățile piriice intuiție, nerv, aventură. Și mai rămâne să observăm în rezultatul adunării semnele Pământului (senzație, materialitate, stabilitate) în

⁵⁴ Florin și Ionuț Ilie.

⁵⁵ Vasile Gherasim Ionescu și Liviu Leontin Sabău.

⁵⁶ Aurel Dragoș, Bogdan Andrei Urs.

⁵⁷ Dumitru Muntean și Ioan Marian Pop, din Pești, desigur.

⁵⁸ Dorel Petre Cățu (Rac).

⁵⁹ Mircea Mureșan (Gemeni).

⁶⁰ Gabriel Valer Fătul (Capricorn).

⁶¹ Lucian Oniga (Vărsător).

⁶² Liviu Barbu, Dionisie Coteș, Ioan Valer Fătul.

⁶³ Alexandru Avram, Petrică Gabriel Dragoș, Ionuț Marian Sadoveanu.

⁶⁴ Mircea Dragoș și Corin Iulian Ionescu (zodia Vărsător).

⁶⁵ Augustin Roman Grobei (Taur) și Gheorghe Mihașca (Balanță).

⁶⁶ Ioan Dumitru Coteș (zodia Rac).

⁶⁷ Dinu Stelian Criste (Scorpion).

⁶⁸ Adrian Barbu, Vasile Chira, Vasile David (zodia Racului).

⁶⁹ Toma Romocea și Gheorghe Vălean (Scorpioni).

⁷⁰ Cosmin Dacian Tămăian (Leu).

⁷¹ Marinel Popan (Săgetător).

⁷² Ioan Tînc (Capricorn).

⁷³ Toma Coteș (Pești).

VOCEA	Planeta	SOARE	LUNA	MERCUR		VENUS		MARTE	PLUTON	JUPITER	NEPTUN	URANUS	SATURN
	Zodia	Leu	Rac	Gemeni	Fecioară	Taur	Balanță	Berbec	Scorpion	Săgetător	Pești	Vărsător	Capricorn
Tenor 1			Nistor Criste Aurel Sztan	Vasile Lobonț	Gheorghe Coteț	Ioan Uță	Valeriu Nistor Dragoș Nistor Morariu		Andrei Dragoș Grigorie Muntean	Valer Zamfirescu	Teodor Lörinț	Adrian Floruță	Ioan Fătul
Tenor 2			Dorel Căpu	Mircea Mureșan			Aurel Dragoș Bogdan A. Urs	Ionuț Ilie Florin Ilie	Vasile G. Ionescu Liviu L. Sabău		Dumitru Muntean Ioan Marian Pop	Lucian Oniga	Gabriel V. Fătul
Bariton	Liviu Barbu Dionisie Coteț Ioan Valer Fătul	Ioan Dumitru Coteț	Alexandru Avram Petrică Gabriel Dragoș Ionuț M. Sadoveanu		Augustin R. Grobei	Gheorghe Mihașca			Dinu Stelian Criste			Mircea Dragoș Corin Iulian Ionescu	
Bas	Cosmin D. Tămăian	Adrian Barbu Vasile Chira Vasile David							Toma Romocea Gheorghe Vălean	Marinel Popan	Toma Coteț		Ioan Tinc
TOTAL		4	7	5	1	2	5	2	7	2	4	3	4
		4	7	6	6	7	7	9	9	6	6	7	7

cea ce am putea numi generic Bunătate: bunăvoință, generozitate, compasiune. Prin urmare, totul însumat înseamnă Frumosul și Binele cu Energie afirmate.

Nu cred să aibă coriștii din Finteuşu Mare un secret de breaslă. Dar nici metodă de a da lecții altora nu cred că au. Secretul succesului îl deține Dumnezeu. Noi putem doar constata că datorită naturii artiștilor lui (uniți prin vocație), în care se găsește emoția cu toate forțele de legătură posibile, corul din Finteuş are întregul potențial de a reda cântecul pios, cântecul de stea, colinda, priceasna, orația, cântecul somptuos, cântecul liric, cântecul jovial, marșul iusiv, marșul hortativ, arii de operă etc. Coriștii din Finteuş, majoritatea agricultori (mulți, pe lângă altă ocupație, mai lucrativă, că agricultura nu întotdeauna le aduce un venit sigur și o fac unii doar pentru nevoile casei), au în ființa lor conștiința datoriei de a lucra cu orice preț pământul Patriei și înțeleg faptul că le revine onoarea de a o cânta, astfel că în Finteuş Patriei i se dă întotdeauna locul ei de drept – pe pământ și în slăvi.



PLEACĂ VETERANII... ȘI FĂRĂ EI RĂMÂNEM MAI SĂRACI TATA A RECITAT ULTIMA POEZIE PRECUM UN TESTAMENT

Viorica Lucia URSU n. BILȚ



Gavrilă Bilț (1918-2013)

S-a numit Bilț Gavrilă și s-a născut la Făurești (comuna Copalnic Mănăstur), la 19 ianuarie 1918. A fost al patrulea din cei 12 copii și printre primii băieți ai lui Ioan a „Arsăntioaiei”, din sat și ai Mariei din familia fruntașă a Coțofenilor din Berința. Tatăl, țaran cu școală militară la Bistrița și Sibiu, a purtat în ranița de „cătană” la împăratul Franz Iosif un jurnal în care descrie asprimea acelei vieți, scrisul, cu o frumoasă caligrafie, fiind în întregime în versuri. Unii dintre copii vor moșteni această sensibilitate. Bunicul Ioan se trăgea din vechii și numeroșii nobili țărani din Țara Chioarului, cu mai multă mândrie decât averea care se tot împușina odată cu necazurile aduse de fiecare război. La Tata Bun, nu neapărat ținuta sa frumoasă era argumentul unei noblețe dobândite de străbunii săi demult prin fapte de arme. Între dovezile sigure însă, putea fi poarta bătrână de la uliță, înaltă și cu acoperiș în două ape, pe sub care se trecea. Dar și găbănașul-monument, aflat acum la muzeu, cu înscrisuri pe grinzi din 1830 și care consemnează



Ioan Bilț (1885-1956)

desfășurarea unor trupe împărătești în zonă.

Bilț Ioan (Bilcz Janos, cum apare în documentele militare) a luptat în primul război mondial în care Austro-Ungaria mobilizase nouă milioane de oameni. Concentrat în 1915 și trimis în Galiția, a fost rănit grav în ianuarie 1916, în luptele grele duse de

armata austro-ungară împotriva Rusiei, între mlaștinile râului Pripet și frontiera de nord (de atunci) a României. A scăpat cu viață printr-o minune. Căci printre gemetele muribunzilor, cu ultimele puteri, a cerut ajutor brancardierilor care alegeau răniții de morți și muribunzi. Cu măruntaiele adunate ca într-o traistă, a fost dus la spitalul de campanie și apoi trimis într-un spital din Budapesta. Amănuntele sunt greu de crezut, încât salvarea s-ar putea pune pe seama credinței sale. A rămas însă invalid de război, iar sacrificiile care au urmat din partea familiei n-au putut curma suferința lui mocnită din tot restul vieții. Copiii au avut și ei de suferit, fiecare în felul lui. În timp ce băieții aveau să-i țină în bună parte locul, muncind adesea prea din greu pentru vârsta lor, fetelor n-avea cine să le mai sporească zestrea, care se micșora cu holdele vândute pentru plata doctorilor din „Baie” (Baia Mare).

N-a fost și nici n-avea să rămână singura jertfă din această familie lovită de multe ori de viață. Bunicul tatălui meu, „Tata Bun” al său, pe nume, Arsenie, fusese și el mobilizat, prin anii 1889-1891, într-unul din multele conflicte militare ale aceluiași împărat. A fost dus cu caii și cu căruța (rechiziționate), pe un drum fără întoarcere, lăsând prea de timpuriu acasă doi copii orfani de război, care se vor numi de-acum „ai Arsăntioaiei” (văduva rămasă de tânără a celui plecat în „Bătaie”, adică la război).

Urmează a treia generație care avea să-și aducă obolul sub arme. Mai întâi primul fecior și primul născut la părinți, frumosul și bunul Alesandor (Alexandru), care își termina de făcut armata la marina militară, moare în anul 1937 la Constanța, în urma unui accident survenit pe vapor în timpul unei furtuni.

La scurtă vreme, avea să bată la poarta Țării cel de al Doilea Război Mondial și, începând din vara anului 1940, să-și trimită spre România norii grei de ură și de fum. Gavrilă, tatăl meu și fratele său mai mare, cu numele tot Arsenie – în amintirea străbunului – vor participa la acest război. Mobilizat în 1941 în armata maghiară și trimis pe frontul de est

în anul 1942, unchiul meu a luptat în cumplitele bătălii de pe Don, acolo unde Ungaria angajase 13 divizii de armată slab pregătită și dotată, alcătuită din țărani și în bună parte din minorități, inclusiv din români (ca și în cazul unchiului meu) din Transilvania tocmai ocupată.



Arsenite Bilț (1913-1996)

În luna mai a aceluiși an, la Alexandrovscă, în încleștările dinaintea Stalingradului, a căzut prizonier și a fost trimis în lagărele din Siberia. Multă vreme, familia nu mai aflase nimic despre el și, crezându-l mort, i-a făcut câteva parastase. Dumnezeu l-a ocrotit însă și s-a întors acasă viu în noiembrie 1946.

*

Tata împlinise 95 de ani cu două săptămâni înaintea despărțirii de noi pentru totdeauna. Prin grija fratelui meu, Cristian, l-am sărbătorit toți câți reușiserăm să fim în jurul lui. Dintre urările noastre, le va fi ales pe cele de sănătate, sperând ca și noi că ar mai putea învinge, măcar pentru o vreme, o suferință grea venită pe neașteptate. De-a lungul anilor, câștigase multe bătălii pentru viață, prețuind-o ca pe cea mai însemnată dintre daruri. De aceea, poate, Dumnezeu l-a răsplătit cu ani mai mulți.

Cu răbdare și îngăduință, Tata a căutat mereu partea bună a lucrurilor. Era animat de o nădejde neînfrântă, pe care i-o dădea tot credința. Firea sa puternică și optimistă devenea uneori tandră și duioasă. Profitam atunci de acea stare, făcându-l să vorbească despre vremuri trăite, sau să ne recite fabule și poezii lungi, ori să ne spună pilde și snoave și ne miram de câte adunase în minte. Ascultându-l povestind despre sat, trăiam, parcă, în atmosfera patriarhală a acestuia. Am notat mult din ceea ce îmi spunea. Adesea, frumusețea poveștii, pitorescul situațiilor, al personajelor și al numelor chiar, mă furau într-atât, încât rămâneam în urmă cu „procesul verbal” (cum le spuneam acestor note) și tata trebuia să revină asupra episoadelor. Clarifica totul, ca pentru un document. Așa a fost, până nu demult!

În ultima vreme însă, Tata a avut de luptat cu vârsta înaintată și cu timpul prea grăbit pentru el. Era din ce în ce mai obosit, vorbea din ce în ce mai greu și totuși încă interesat de ale casei, de toți ai noștri. Deopotrivă însă și de ceea ce se întâmplă în Țară. Căci în Țara, care pentru Tata însemna atât de mult, tocmai se auzeau lucruri greu de crezut. Despre Ardeal, sau despre o parte din el era și încă mai este

vorba, adică despre o parte din Țară, și așa, nu tocmai întregă, precum ar trebui să fie, gândindu-ne la Basarabia.

Într-una din zilele dinspre despărțire, vineri, 1 februarie, la masa noastră de amiază, Tata m-a întrebat, ca de obicei: „Ce mai e nou?” De câteva zile, nu mai urmărea știrile. I-am răspuns că de ieri, alaltăieri, nu s-a schimbat nimic în bine, că, așa precum știm, Țara se vinde în continuare pe bani puțini, că este ponegriță în fel și chip, cu un cuvânt, trădată de prea multele cozi de topor pe care le are. Atunci, indignat, parcă, și cu vădit efort, a început să rostească cuvinte neobișnuite. De fapt, erau versuri dintr-o poezie pe care începuse s-o recite și pe care n-o mai auzisem. Le-am deslușit cu greu, rugându-l să repete uneori. Făcea acest lucru imediat, grăbindu-se parcă să nu-i fugă din memoria – întotdeauna extraordinară – versul pe care, acum, îl aducea cu greu pe buze. Unul anume dintre acele versuri a fost însoțit de-o lacrimă! Suferința și emoția îi făceau mai grea rostirea. M-am gândit că poate i-am provocat această stare și n-ar fi trebuit. Am regretat o clipă. Dar, pentru că am ascultat cu aceeași emoție ca și a lui ceea ce tocmai rostise cu atâta însuflețire, Tata a avut o mulțumire, pe care am simțit-o și pe care am împărtășit-o. M-am bucurat atunci că i-am oferit acel prilej, reușind să-l stârnesc, fără să fi crezut că nu va mai recita niciodată.

A fost ultima poezie rostită, al cărei mesaj pare un avertisment întru apărarea Țării. Tata credea că toți suntem chemați s-o apărăm, fiecare la locul lui și după puterile lui. A vorbi Țara de bine este precum o mângâiere pentru ea și a munci cinstit este singura cale spre a o ridica. El însuși adunase, până la vârsta de 83 de ani, vreo 60 de ani de muncă și a regretat când vederea i-a slăbit prea tare, ca să mai poată continua „serviciul”. A acceptat greu condiția de pensionar. „Lasă, Găvrilă, că trece și asta”, îl „consolase” un prieten, după cum ne spunea cu haz. Nu s-a descurajat niciodată, păstrându-și voința și dorința de a mai fi util. Și-a păstrat până la capăt și agerimea minții.

Tata a fost un om modest, profund cinstit, de o rară corectitudine în relația cu semenii. Având un suflet mare și bun, fiind conciliant și împăciuitor, își apropia cu ușurință oamenii, iar societatea lor a fost întotdeauna pentru el o bucurie. Și-a iubit fără margini familia și tot astfel satul cu oamenii lui.

Pentru Țară, avea un cult aparte, pentru ea își riscase viața. Revin la acest sentiment, fiindcă el sintetizează multe altele și fiindcă ultimele versuri la care a apelat din memorie evocau ideea amintită a apărării Țării. A crezut cu tărie că ar fi putut să-i apere integritatea în 1940, fiind sergent la Carei, în Regimentul 7 Grăniceri. Despre atmosfera dramatică creată prin ordinul de retragere de pe pozițiile de apărare a hotarului de Apus al Țării, în urma Diktatului de la Viena din 30 august 1940, își amintea

cu o emoție aparte, plină de amărăciune. A fugit până acasă, ca să-și vadă părinții și frații și să-i anunțe despre hotărârea sa de a nu rămâne în teritoriul ocupat. Avea să afle mai târziu că un cumplit instructor ungar de premilitari (Levente) a dus feciorii din sat la Mănăștur și i-a pus să are prinși în jug în locul vitelor. Printre ei, și fratele mai tânăr, Ioan, în vârstă de 18 ani.

Sergentul Bilț Gavrilă a urmat în misiunea sa regimentul amintit al Armatei Române, mai întâi în Muntenia, apoi în Moldova, respectiv, în Basarabia. După tragedia amintitului an, în care această parte a României se răpise (a câta oară!) și se cedase Ardealul, mobilizat fiind, va fi crezut că poate contribui, cu tinerețea și cu puterea lui, la refacerea hotarelor firești ale Țării. Dar Basarabia pe care o îndrăgise avea să rămână la străini. Tata va reuși totuși să aducă în Țară ce i s-a părut mai frumos la Soroca... o soție, Raisa, care are astăzi 90 de ani și de care tocmai s-a despărțit, după 70 de ani. În martie 1944, Mama s-a refugiat peste Prut, cu mine „pe drum” (aveam să mă nasc la scurt timp), împreună cu sora ei mai mică, Lidia. Bunica mea, învățătoarea din Cosăuți, a ales durerea despărțirii de propriii copii cu speranța unor sorți mai sigure pentru ficele ei în Țară. Și Țara avea să le ocrotească. Au fost repartizate de autorități în județul Prahova, la Cerașu, unde, dincolo de buna primire a oamenilor, au trăit spaima bombardamentelor aliate (americane) și mereu fuga în adăposturi. De fapt, urmările imediate ale unui astfel de raid le înspăimântase în gara din Ploiești tocmai scăpată întreagă datorită camuflajului, care se realizase cu ajutorul fumului. În locul gării, avioanele au spulberat o grădiniță din apropiere, cu copii cu tot, și provocând o priveriște apocaliptică. (Celor două ființe plecate în lume în acele împrejurări grele, de război, le mai fusese dat să vadă și o altă scenă îngrozitoare, de sinucidere, în vagonul de marfă aglomerat de oameni cu care se refugiau. Se întâmplase înainte de a trece peste Prut, între Florești și Bălți, și nu va fi fost singura, în disperarea de atunci.)

A urmat „vânătoarea” de basarabeni, căutați și în gaură de șarpe. Lidia va fi ascunsă în fel și chip și

astfel salvată de deportarea în Siberia. Aceea era pedeapsa pentru românii veniți în România, la adăpost din fața războiului care se întorcea, ajungând din nou pe malul Nistrului și, desigur, din fața ocupației sovietice. Au fost împrejurări grele și periculoase, în care tatăl meu, după ce ne-a regăsit, a hotărât să-și aducă familia, pentru mai multă siguranță, acasă, în Ardealul eliberat. Așa că, un an mai târziu (în primăvara lui 1945), ai mei au străbătut țara în lung, cu mine și cu mătușa mea, ajungând la Făurești în pragul sărbătorilor de Paști. Dar „comisiile” de adunat basarabeni au devenit și aici active. Se vorbea despre un lagăr la Sighet (poate că și în alte părți), pentru basarabeni refugiați, „trădători ai patriei sovietice”, de unde, după verificare erau expediați mai departe. Așa încât, tatăl meu, cu ajutorul bunicului și al rudelor, a ascuns-o pe Lidia aproape tot acest an, când la Baia Mare, când la Berința, când din nou în Făurești, după Deal, la una din surorile lui. De aceea, mătușa – acum la 85 de ani – îi este recunoscătoare. „Datorită lui, mă aflu acum aici, cu voi (incluzând propriii copii, nepoți și stră-nepoți) și nu în altă parte”, ne spune, amintindu-și de cele prin care au trecut cu toții.

Sublocotenentul Bilț Gavrilă a fost veteran de război, decorat cu „Crucea comemorativă a celui de al Doilea Război Mondial, pentru servicii militare aduse României”. Despre simțul datoriei învățase mai întâi acasă, împreună cu rugăciunile de fiecare zi, apoi la școală, în anii de după Marea Unire. Citea cu neaș, începând cu cărțile de școală ale celor trei frați mai mari, iar mai târziu a îndrăgit istoria, pe care o va prețui cu deosebire.

A memorat cu ușurință, pentru toată viața, versuri minunate, pe care, poate, sufletul lui sensibil le va fi luat cu sine în veșnicie. Și le va rosti îngerilor, dacă Bunul Dumnezeu îi va așeza în preajma lor sufletul ales. Noi, cei care am rămas aici, ne rugăm pentru el.

Poezia recitată cu emoție de Tata, în ziua de 1 februarie, aproape de sfârșitul vieții sale pământeste, purta parcă mesajul unui testament. Mi-a spus că se cheamă „Al nostru e pământul!” Iată, versurile:

AL NOSTRU E PĂMÂNTUL!

Al nostru e pământul, din vechi pământ
și sânge din latinul nostru sânge!
E trup și os din osul nostru frânt.
Un dor avem în el și-i cel mai sfânt,
nici iadul nu ni-l poate frânge.

Am moștenit tot dreptul din părinți.
La soarta lui, ni se-nfioară buza.
În lutul plămădit din suferinți,
strămoșii noștri sfinți
dorm îngropați la Sarmisegetusa.

O, noi cunoaștem bine vechiul drum
tăiat de legiuni. Și Țara toată
se ridică azi ducând potop de fum.
Și din mormânt, cer răzbunare-acum
martirii noștri ce-au murit pe roată.

Al nostru e! Îl vrem! Și pentru el
porniră și moșnegii de la vetre.
Îl vrem! Îl cerem! E supremul țel!
Și vai de trădător și de mișel,
că-l vom scuipa și-l vom goni cu pietre!

Nu mai știa autorul, la fel ca și în cazul altei poezii, „Cartea vieții românești”, al cărei autor încerc de mult să-l identific. Mi-a mai spus despre acea ultimă poezie rostită că a învățat-o din cărțile lui Gheorghe „a Păntiuchii”, unul dintre cumnații săi, mai mare de ani. Uncheșul acela, „de după Deal”, cum îi spuneam noi, copiii, țăran cu școală și foarte înțelept, cu o bibliotecă, citită și de tatăl meu, era fiul delegatului (cu „Credențional”) al comunei Făurești și se numea Pașca Pante, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. A fost unul dintre cei 1228 de delegați care votaseră atunci „pe vecie” unirea Transilvaniei cu România, și Tata ne vorbea despre el cu respectul pe care i-l purta satul întreg.

Dar poveștile tatălui meu s-au terminat la 17 februarie a acestui an, 2013. Atunci, sufletul lui bun s-a grăbit să întâmpine zorile acelei dimineți de Duminică și le va fi îmbrățișat în drumul lor spre noi.

La ceremonia înmormântării, între tristețea despărțirii și starea sufletească creată de slujba pe care o săvârșeau cei șase preoți, o altă emoție și-a făcut loc. Veteranii din Asociația veteranilor de război „Bogdan Vodă” i-au adus colegului lor onorul, așezând pe sicriul acoperit de flori al tatălui meu, Tricolorul Țării.



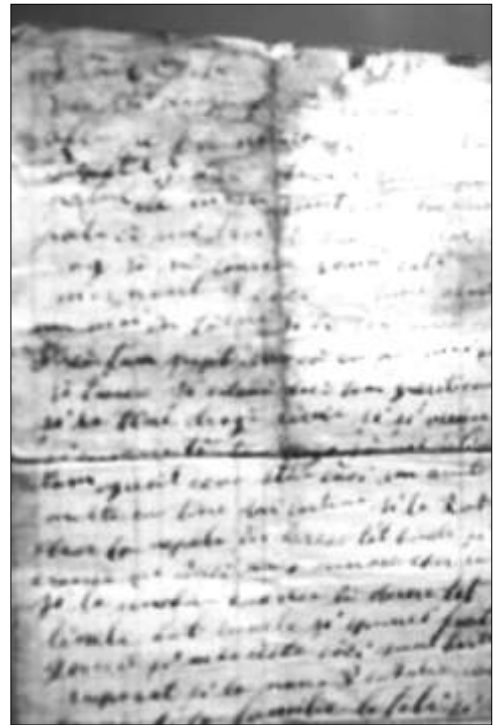
Troia, în Cimitirul Veteranilor de Război din Baia Mare.
Fotografie realizată de Traian Ursu, în 1995

SCRISOARE DIN RĂZBOI

trimisă de **Emil HORINCAR**,
descoperită de **prof. Traian RUS**

Datul cărții; 1917, 27 ianuarie

Vei ști dragă frate Găvrilă căci mă aflu pe frontiera graniței, la pichetul 3. Și vei ști căci sunt pe patul de moarte, sunt grav bolnav, poate că n-oi trăi mai mult de 2 sau 3 zile. Te rog să vii la mine să-mi cauți mormântul, căci cu tine altu nu m-oi mai tâlni. Și te rog să mă ierți dacă ți-am greșit cu ceva, căci eu nu mai pot să trăiesc și iartă-mă dacă ți-am greșit cu ceva. Și la tine, dragă Livie și verișoară și cumnată, te rog să mă ierți dacă ți-am greșit cu ceva. Știu căci am avut multe cu tine, dar iartă-mă. Și la Roșuca, chiar nepoată, îi doresc tot binele și să crească mare, deși încă n-o cunosc chiar bine. Și la unchiul Andreica îi doresc tot binele și spune-i frate Găvrilă să mă ierte căci sunt foarte supărat. Și la nana Rozalie, voie bună, și la familie, la toți. Și la Zifirel îi trimet tot binele. În veci nu l-oi mai vede. Și la nana Marișca și la badea Ianoș, la toată familia lor. Și la lelea Nanci și la Loafi. Și la badea Mihai și la nana Jenica și la toată familia lor, voie bună la toți. Și la Găvrila Onuțului și la nana Lucreție, la toți și chiar la Iulian, tot binele, că altu nu voi mai juca cu ei, nici nu m-or mai vede, căci n-oi trăi mai mult și le trimet la toți voie bună și sănătate. Și la toți prietenii mei și la toate neamurile din Săliște, voie bună la toți. Mai departe vă doresc tot binele la toți, căci eu am să mor. Sunt foarte bolnav, nimeni nu mă crede.



Dragă frate Găvrilă, să știi de la mine căci tot pământul ți-l las ție pentru că mi-ai fost tare drag. Și tot ceea ce am avut, căci știu că tu îi veni la mormântul meu. Să știe sora că de când sunt în armată nu mi-a trimis barăm o carte. Pentru asta tăi las ție, fără pământul de pe vale. Dragilor, sunt foarte bolnav, cred că oi muri în două sau trei zile.

Dragă frate, te rog să-mi faci o pomană bună, căci eu am fărîmă la nana Marișca și la Bota Andreica, căci cu voi nu m-oi mai tâlni altu. Vă doresc tot binele la toți și vă spun rămas bun.

Contract de donație

Data și locul, la 27 ianuarie

Dragă frate Găvrilă, îți fac un contract căci sunt foarte grav bolnav. Prin care mă aflu pe frontiera graniței cu Ungaria, la pichetul N. 3, cu toți prietenii mei. Dragă frate Găvrilă tot ce am avut eu și au rămas de mine, tăte ți le las ție. Tot pământul care este în hotarul Orțiței și în hotarul Oarței de Sus și a comunei Săliște, toate ți le las ție. Și la sora mea îi las pământul de pe vale, cam 800 de stânjeni. Pentru aceea îi las fratelui meu, pentru că m-au ajutat tot timpul și a avut grijă de mine. Vă rog ca această scrisoare și contract de donație să nu fie respins de nici un fel de caz. Acest contract de donație l-am făcut chiar în frontieră, pe patul de moarte. Noi toți ostașii care ne găsim pe frontieră, din plutonul 1, Pichetul N. 3, toți suntem de față. Chiar în fața noastră l-au dat dreptul acesta soldatul Horincar Emil. Toți recunoaștem această scrisoare și contract. Noi, ca martori, dovedim întotdeauna, pentru că este făcut în fața noastră.

Aici să iscălesc martorii și eu ca soldat grav bolnav. Eu subsemnatul, îmi iscălesc numele meu Horincar Emil

Sabou Leontin, martor

Vancu Ion, soldat din Babța, tot ca martor

Cuvinte simple, sincere. Foarte emoționante!

(Oarța de Sus, ianuarie 2013)

MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ DE LA 1848 ÎN SATUL SOMEȘ UILEAC

Traian OROS

Vicepreședinte al Asociației Culturale BODAVA

În această primăvară s-au împlinit 165 de ani de la declanșarea revoluției de la 1848 din Imperiul Habsburgic, care a dus la importante răsturnări de situație cu implicații directe și asupra situației revoluționare din Transilvania.

Pentru ca să preîntâmpine tendințele tot mai evidente și agresive de desprindere a Transilvaniei din imperiu, monarhia austriacă adoptă o poziție duplicitară și de compromis, alăturându-se politicilor de maghiarizare forțată, promovând un așa-zis curent liberal-democratic, care avea ca scop să aducă în sufletul românilor speranța că, în sfârșit, vor putea dobândi largi drepturi constituțional-politice. Reprezentanții *inteligentei* românești din Transilvania au sesizat la timp pericolul și prețul acestei înșelătorii, care până la urmă a eșuat.

Iată ce scria baronul Wesseleny Mikloș: „[...] este foarte necesar să primească și țărănimea românească, dar cu condiția ca să devină și ea maghiară [...] contopindu-se prin limbă și datini”.

În schimbul unor drepturi teoretice promise, se cerea românilor să-și sacrifice cele mai sfinte comori ale sufletului moștenite de la străbuni: limba, religia și portul.

La aflarea veștii că în Ungaria revoluția a ieșit biruitoare, întreaga Transilvanie a fost cuprinsă de o mișcare revoluționară explozivă.

Înainte de a cunoaște prevederile programului reformist adoptat la Dieta de la Bratislava (Pojon), vestea că revoluția de la Pesta a ieșit biruitoare a fost primită cu mare entuziasm, deoarece românii și în general iobăgimea au aflat de știrea răspândită, încă la 16 martie, că s-a hotărât desființarea iobăgiei și a obligațiilor iobăgești.

Puternic marcat de starea de spirit populară, George Barițiu scria: „Plânsul mă înecă pentru că în viața mea de jurnalist, lovită și cutreierată de valuri și prigoniri, nu cunoscui altă bucurie. [...] Piară-i și numele și toată suvenirea ei, de trei ori piară acel blăstăm de robie păgânească”.

După aflarea conținutului din programul

revoluționar, bucuria și speranțele românilor s-au transformat într-o mare dezamăgire, deoarece frunzașii revoluției de la Pesta mai prevăzuseră și alipirea Principatului Transilvaniei la puterea „viguroasei națiuni [nobiliare] maghiare”, care să-l încadreze organic în structura Ungariei moderne.

Proteste românilor au fost pe măsură și imediate, fiind îngrijorați de soarta Transilvaniei. Intelectualitatea română, reprezentată de generația pașoptistă transilvană, ca răspuns, organizează la 3/15 mai 1848 o Mare Adunare Națională la Blaj, unde a respins energic alipirea Transilvaniei la Ungaria, participanții cerând în cor unirea cu țara: „Noi vrem să ne unim cu țara!” Cărturarul Simion Bărnuțiu și episcopul Andrei Șaguna au ținut cuvântări și au adresat o rezoluție împăratului de la Viena, prin care cereau respectarea principiului libertății și egalității în drepturi, inclusiv a românilor.

Nobilii din comitatele sălăjene, alături de nobilimea din Transilvania, nu recunosc noile reglementări – pe care le țin ascunse și, sub pretextul asigurării liniștii și ordinii publice, trimit funcționarii comitatului în sate să-i oblige pe țărani să execute vechile sarcini iobăgești, cerute în secret chiar de Guvernul de la Buda-Pesta.

Evenimentele se precipită și în zona plasei Cehu Silvaniei, iar când țărani află adevărul despre noile reglementări, se răzvrătesc împotriva autorităților care nu au pus în aplicare noua lege în domeniul relațiilor agrare și au făcut abuz de autoritatea lor.

Datorită acestor abuzuri, a exploatării și opririi sociale, locuitorii satelor din zona Codrului și Someșului au ajuns în pragul disperării nemaiputând suporta atâtea nedreptăți. Întreaga plasă Cehu Silvaniei este cuprinsă de flacăra revoluției, acțiunile de agitație și răzvrătire iau mare amploare, la care participă atât iobagii români, cât și cei maghiari. Ei cer să li se aducă la cunoștință noua legislație agrară cu caracter revoluționar, iar în caz contrar amenințau cu revoltă generală. Astfel că, din acest moment Cehu Silvaniei devine centrul mișcărilor sociale ale

țăranilor din zona Codrului, Someșului și Sălajului.

Pe fondul acestei situații, iobagii din Someș Uileac, încă de la sfârșitul lunii martie, trec la acțiuni de nesupunere (răzmeriță) și refuză să execute obligațiile iobăgești, urmând exemplul celor din localitățile învecinate: Cehu Silvaniei, Giurtecul Hododului, Motiș, Vicea.

Pentru a ilustra starea de spirit și de acțiune a uilecanilor, iată ce consemnează Registrele de evidență ale Poliției locale (cea locală din Cehu Silvaniei, mutată provizoriu la Biușa, din cauza evenimentelor) și ale celei centrale din Zalău:

– 17 aprilie 1848 – Biușa. Se prezintă în ședința Comisiei polițienești Cehul Silvaniei plângerea lui Vaida Teodor împotriva lui Pavel Moise care i-a ocupat o proprietate și o casă în localitatea Someș Uileac;

– 25 aprilie 1848 – Șimleu Silvaniei. Vicarul greco-catolic al Vicariatului Silvaniei, Alexandru Sterca Șuluțiu, îl informează pe comitele suprem al comitatului Solnocul de Mijloc că i-a chemat pe preoții din Someș Uileac, Borza și Deleni, care au fost raportați că au instigat locuitorii din satele respective să nu depună jurământ că vor păstra ordinea și liniștea;

– 28 aprilie 1848 – Biușa. Se citesc rapoartele membrilor Comisiei polițienești cum că cei din Someș Uileac refuză să se prezinte în Biușa la sediul Comisiei polițienești și ei doresc ca membrii comisiei să se deplaseze în Someș Uileac;

– 29 aprilie 1848 – Locuitorii din Someș Uileac refuză să trimită 11 persoane din rândul lor la Biușa pentru a li se explica noile legi. Ei cer să se deplaseze comisarii în localitate pentru ca noile legi să fie ascultate de toți;

– 3 mai 1848 – Biușa. Se raportează Comisiei polițienești Cehu Silvaniei că preotul din Someș Uileac, Gora Mihai, organizează adunări secrete, trimite soli în Cehu Silvaniei și a hotărât ca, sub nici o formă, nimeni să nu se prezinte la sediul Comisiei polițienești de la Biușa. De asemenea, Horvat Mihai a fost trimis să alunge arendașii lui Pap Mihaly din localitate și, în caz de împotrivire, să se tragă clopotul în dungă și, în frunte cu preotul, să iasă tot satul să-i prindă pe arendași. Se mai arată că locuitorii vor să distrugă pădurea baronului Wesssleny Farcas junior;

– 3 mai 1848 – Zalău. Ordinul Comisiei polițienești centrale Zalău către solgăbirăul Hatfaludi Istvan, de a cerceta plângerea domnului de pământ P. Horvat Mihaly, care arată că locuitorii din Someș Uileac i-au ocupat pământul alodial din hotarul aceluși sat. L-au arat și semănat. Se cere arestarea vinovaților;

– 6 mai 1848 – Biușa. Plângerea administratorului Horvat Mihaly adresată Comisiei polițienești Cehu Silvaniei în legătură cu ocuparea unor pământuri alodiale în Someș Uileac de către Foriș

Ștefan, Nagy Andrei, Cornea Nuț (Conea? –n.a.), iar în Sălsig, de către numiții Chiș Gheorghe, Dulf Toader, Telrme Ioan și Dulfu Dănilă;

– 7 mai 1848 – Zalău. Comisia polițienească centrală Zalău informează Comisia polițienească Cehu Silvaniei că, în decurs de 24 de ore, armata va ajunge în oraș. De asemenea, se arată că despre activitatea instigatoare a preotului Gora Mihai din Someș Uileac au fost informați atât solgăbirăul, cât și Vicariatul;

– 10 mai 1848 – Cehu Silvaniei. Comisarii Kiraly Ferencz și Șehe Pal raportează că locuitorii din Someș Uileac taie zi și noapte lemne din pădurile proprietarilor din localitate;

– 15 iulie 1848 – Șimleu Silvaniei. Vicarul greco-catolic al Vicariatului Silvaniei, Alexandru Sterca Șuluțiu, cere lămuriri vicecomitelui Solnocului de Mijloc cu privire la arestarea preotului greco-catolic din Someș Uileac și ducerea acestuia în lanțuri la Zalău. În cererea sa adresată vicecomitelui Pellei Ludovic, el spune: „Preotul nostru din comuna Someș Uileac, Gora Mihai, tată a șase orfani, oficial și cu onoare rog pe Domnia-Ta să binevoiești a-l elibera din robia lui, cel puțin pe timpul lucrărilor agricole, pe de o parte ca, pe timpul lucrului să poată câștiga pentru iarnă, pe seama celor 6 orfani ai săi, hrana trebuincioasă, iar pe de alta, de a-și putea procura dovezile cu care să-și poată susține nevinovăția”.

Oficialitățile maghiare au fost nemulțumite de activitatea bisericii și îngrijorate de mișcarea revoluționară a românilor, care creștea în amploare, au fost nevoite să ia noi măsuri represive. Preoții și învățătorii erau considerați principalii vinovați pentru nesupunerea și răzvrătirea cetățenilor, motiv pentru care cei din localitățile nesupuse erau anchetați, arestați și întemnițați.

Încă de la 5 mai, comisarul regal Wesseleny Mikloș cere Vicarului Alexandru Sterca Șuluțiu să-i tragă la răspundere pe preoții din Someș Uileac, Deleni, Bârsău Mare și Șoimuș, deoarece îi răzvrătesc pe țărani. Cerere, la care episcopul vicar, la scurt timp, dă următorul răspuns: „Am îndeplinit azi ordinul măriei voastre din 5 mai a lunii curente și am chemat personal în fața mea pe preoții din Someș Uileac, Deleni și Bârsău Mare. Domnul prim-vicecomite a depus plângere împotriva lor, că ar fi îndrăznit a interzice enoriașilor să se supună acelei dispoziții legale a comitelui comitatens, prin care se ordonă ca în fiecare localitate să răspundă mai mulți, sub prestare de jurământ, de menținerea ordinii și liniștii. Le-am cerut socoteală riguroasă despre faptele lor. I-am avertizat în mod corespunzător și eficient și le-am dat indicații. Cu toate acestea, eu cred că acești preoți nu au greșit cu rea voință și cu intenții agitatoare. De altfel sper că în urma demersurilor mele, pe care le-am făcut până acum și

le voi face în viitor, preoții noștri vor folosi toată influența și vor exercita întreaga lor putere asupra poporului pentru a menține liniștea și ordinea [...]”.

Vicecomitele Balint Elek, la 18 aprilie raportează autorităților comitatense și contelui guvernator Teleki Iosif că „focul care pâlpâie” în Cehu Silvaniei și în sate „fumegă” și ar putea fi înăbușit cu ajutorul armatei, cu condiția ca asasinii din Ulciug (unde răzvrățiții i-au bătut crunt și sechestrat pe jurații Csutak Mihaly și Vaida Gyorgy care au venit în sat să citească apelul autorităților la „liniște”, ultimul decedând după câteva zile), instigatorii și uzurpatorii din Someș Uileac, Cehu Silvaniei și Motiș să fie întemnițați. La 29 mai, raportează că la Ulciug și Someș Uileac răzvrățiții încearcă să-și „recupereze” pământurile și pădurile răpite de nobili, pe care le transformă în alodii. Pentru a restabili „liniștea”, în ziua de 2 iunie au fost trimiși comisarii comitatensii Hatfaludi Elek, Viski Gyorgy și Baczo Karoly, însoțiți de un grup de soldați husari (cavaleriști) din Regimentul 10 Husari-Hanovra.

Preotul Gora Mihai, la 6 mai, a fost declarat de

autorități ca „instigator” și că trebuie să fie arestat de armată și întemnițat la Zalău. El era acuzat că a organizat adunări nocturne cu cetățenii instigându-i la neliniște și nesupunere și că a oprit credincioșii să depună jurământ că vor contribui la menținerea păcii și ordinii publice, conform dispozițiilor oficiale.

Din aceste informații, ne putem da seama de amploarea și tragismul evenimentelor și de modul de implicare a locuitorilor din Someș Uileac. În fruntea tuturor acțiunilor a fost preotul și dascălul Mihai Gora, tată a șase copii orfani de mamă, om cu mari virtuți morale și profesionale, un mare patriot, care n-a acceptat niciodată înjosirea, umilirea și nedreptățile de orice fel făcute niciunui credincios din parohia sa.

Pe lângă misia sa de păstor sufletească, a fost îndrumătorul și sfătuitoarea tuturor acțiunilor, riscând să-și piardă libertatea și capabil chiar de jertfa supremă. Pentru curajul și faptele sale, Mihai Gora a rămas un adevărat EROU în inimile uilecanilor și ale celor din satele din jur.

Bibliografie:

Vaida, Aurel, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, Editura Academiei, 1998.

„Acta Musei Porolissensis”, vol. XXII, Zalău, 1998. (Extras)

Pascu, Ștefan, *Documente despre Revoluția din 1848-1849, în nordul Transilvaniei*, vol. 2, Cluj-Napoca, Dacia.

Abrudan, Paul, *Revoluția de la 1848 în comitatele Solnocul de Mijloc și Crasna*, „Acta Musei Porolissensis”, Zalău, vol. 2, 1978.



Someș Uileac (foto: Milian Oros)

NOUA SULIȚĂ – HOTIN

Vavila POPOVICI

Nu plânge pentru că s-a terminat, zâmbeste pentru că s-a petrecut.
Gabriel Jose Garcia Marquez

Trecutul înseamnă timp trăit, prezentul este doar o clipă. De aceea refuz să cred că ceea ce s-a petrecut aparține morții, întrucât trecutul se răsfrânge asupra clipei prezente și asupra viitorului nostru.

Istoric vorbind, după dezintegrarea marilor imperii din Europa Centrală și de Est la sfârșitul Primului Război Mondial, Transilvania, Basarabia și Bucovina s-au unit cu Regatul României în 1918, formând pentru a doua oară în istoria românilor după Unirea realizată de Mihai Viteazul în anii 1599-1601, **România Mare**.

Nicolae Iorga ne vorbește în *Istoria românilor prin călători*, despre multe scrieri ale străinilor despre locuitorii țării noastre și m-am oprit la însemnările consulului Marii Britanii, scrise în 1833, cuprinse într-o voluminoasă descriere, intitulată *Pământul Principatelor Române*: „[...] Astfel românii au ajuns a fi o concentrare de cea mai mare vitejie, de cel mai înalt geniu, cu cea mai rară omenie și cu cea mai evanghelică ospitalitate și afabilitate. Dinspre partea dacilor sunt îndrăzneți, cum se vede la călărie fără șa, sunt dibaci în a călări și fabrica orice, învățând orice artă nouă numai dintr-o singură vedere la altul, în înțea cu care-și găsesc singuri hrana la drum, în puterea de a domestici animalele sălbatice, în botărârea de a umbla fără cea mai mică spaimă în întunericul cel mai gros prin pădurile cele mai nestrăbătute și pustii, prin munții cei mai periculoși, prin pustietățile cele mai adânci și întunecoase. Dinspre partea romanilor, au priceperea la cânt și la dans, la frumoasa cetire și la poezie, la tot felul de arte, la mânuirea iute a armelor, la înțelegerea fără preget și la spontana imitație, fără a mai adăuga numele și graiul”.

Tot Nicolae Iorga mai amintește însemnările unui consul prusian, prin anul 1848, cu privire la poporul nostru: „Sînt o rasă frumoasă, deosebită prin moravurile-i simple, curățenie și cinste, cu excepția clasei de sus, asupra căreia s-a întins influența corupătoare a Fanarului”.

Cât privește Noua Suliță, localitatea este sem-

nalată în descrierea Basarabiei, într-o publicație germană din 1876. Autorul acelor însemnări vorbește despre frumusețea peisajelor, a dumbrăvilor pline de privighetori. Nu lipsesc și anumite remarci despre înapoiere, numindu-le „condiții primitive de trai: dorm pe pământ și transmit acest obicei și coloniștilor germani, care se întind lângă pat, unul cu capul pe genunchii celuilalt”. Pe mine m-a amuzat această descriere, chiar mi-am imaginat un tablou pictat... Așa o fi fost în acei ani, în anumite locuri! Dar faptul că nemții imitau gestul mă face să cred că era ceva ce descoperiseră atunci, acolo, ceva odihnitor, poate un gust al libertății, poate plăcerea de a simți răcoarea și mirosul pământului...

La vremea când m-am născut, județul Hotin făcea parte din Regatul României și capitala era orașul cu același nume. Județul se afla în nord-estul României Mari și la vest se învecina cu județul Cernăuți. Despre orașul Cernăuți, înconjurat de numeroase edificii religioase, citorite de-a lungul secolelor de domnitori și boieri moldoveni, am aflat multe din povestirile bunicilor. Astăzi, când scriu, zeci de kilometri și zeci de ani despart România de orașul pierdut în uitare... Doar clopotele mănăstirilor sucevene încearcă să mai trimită sunetul lor disperat spre Cernăuți. Distanța dintre Suceava și Cernăuți, am aflat din date, este de 82 km și poate fi parcursă în aproximativ o oră și unsprezece minute. Distanța dintre Cernăuți și Putna este de 71 km și poate fi parcursă într-o oră și nouă minute.

Când am vizitat Mănăstirea Putna (1970), prima mănăstire zidită de Domnitorul Ștefan cel Mare, mi-au dat lacrimile. Am îngenuncheat în iarba verde. O întreagă pagină de istorie mi s-a ivit în fața ochilor, un sentiment dureros m-a năpădit și am scris poemul: *Cu fruntea plecată-n dantela verde a pământului, / ascult taina țărânei și-al strămoșilor plâns. / Un clopot cu sunet solemn rupe tăcerea / chemând credincioșii la slujbă. /*

Mă ridic brusc, îmi fac semnul crucii, / aminte-mi aduc de clipă și de Dumnezeu: / „Îngerul Iubirii este prezent / în delicatele fire de iarbă, / căci iubirea este în a da...” / Și mare e iubirea Ta, Doamne! / O lumină diafană scaldă totul din jur, / privirea-mi caută-n zădar / orizontul dincolo de botar; / sărut cerul, pădurile verzi, / pământului îi cer iertare, pentru neputință / și pentru multele semne de întrebare. / Căci ne-iubirea este în a se lua! / Mă apropiu de lespede mormântului lui Ștefan, / privesc vrejurile meandrice – funii ale cerului... / Mă-nchin măreției lui, spun o rugăciune / și-ntreb cerul: / Unde ești, Ștefane Mare? Unde e Moldova ta?

„Moldova de sus, ne spune Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei», cuprinde șapte ținuturi: Hotinului, Doroboiului, Hârlăului, Cernăuților, Sucevei, Neamțului și Bacăului. Partea din sud a Moldovei a fost o bună vreme sub stăpânirea turcilor, deși erau foarte mulți moldoveni care-și păstrau religia creștină. Era formată din patru părți: Buceag, Akerman, Chilia și Ismail”. Cantemir ne precizează că Buceag în limba tătarilor înseamnă «colț», deoarece aici pământul între Dunăre și Nistru, spre Marea Neagră, face un colț ascuțit; că acest nume vine de la o denumire mai veche «bessi» și de aici ar veni denumirea de Basarabia.

Despre acele șapte ținuturi ale Țării de sus vorbește și Sadoveanu în scrierile sale, adăugând cele cincisprezece ținuturi ale Țării de jos. De fapt, în acest spațiu exista o „salbă de cetăți” care au străjuit statul românesc de la est de Carpați.

Cernăuțiul își trăiește viața pe malurile Prutului, râul traversând liniștit orașul, deși, în antichitate, râul era cunoscut sub numele Pyretus, iar scifiții îl numeau Porata, adică apă furtunoasă. Izvorăște din Carpații Păduroși din Ucraina, în drumul său lung curge spre est, mai apoi pe direcția sud-est și se varsă în Dunăre lângă Reni, la est de orașul Galați. Formează astăzi granița între România și Republica Moldova. Orașului Cernăuți i se spunea „mica Vienă”, întrucât avea clădiri cu aspect imperial, unele construite și altele refăcute pe vremea dominației habsburgice. Era un oraș românesc existent de pe vremea lui Alexandru cel Bun, devenit cosmopolit, în care trăiau în perfectă înțelegere: ucraineni, polonezi, români, germani, evrei, unguri. Dar limba pe care o vorbeau era cea românească, chiar dacă graiul suna puțin altfel. Și era al treilea oraș al României interbelice, ca populație, după București și Chișinău.

La distanța de 48 km nord-est de orașul Cernăuți – fosta capitală a dulcii Bucovine a lui Eminescu – se află orașul Hotin, oraș atestat pentru prima dată în anul 1001, localizat pe malul drept al Nistrului. În orașul Hotin, pe o colină naturală aflată într-o mică depresiune înconjurată de o culme de dealuri se află Cetatea Hotin. „Colț de țară ștefaniană”, cum frumos a glăsuț un poet de pe acele meleaguri.

În *Istoria Românilor prin călători*, Nicolae Iorga scrie cum un evreu bătrân, născut în Hotin, prin anii 1830, povestea despre vizitii de poștă care duceau drumeții pe drumul Bucovinei, amintindu-și de cirezi, herghelii, treieratul grânelor etc. Apoi pomenește de Noua Suliță, ca fiind „granița a trei împărății”. Acolo locuiau ucraineni, români, ruși, evrei și polonezi.

În acea Românie Mare, cu Basarabia și partea de Nord a Bucovinei lipite de „Patria Mumă”, se afla orașelul Sulița, numit și Noua Suliță, după pâraul care curge prin el. Sulița era parte din județul Hotin, unul dintre județele Moldovei dintre Prut și Nistru (Basarabia) și era ultimul județ spre Nord al acesteia. Era, pe vremuri, ținutul din marginea Poloniei și cuprindea cetatea Hotinului, menită să apere Moldova dinspre acea parte. Numele de „Bucovina” provenind din cuvântul slav pentru *fag* („buk”), putem înțelege că vorbim de o „Țară a fagilor”. Județul și-a luat numele de la cetatea care-și răsfrânge, în fața Cameniței – bastion al Poloniei de altădată – chipul în apele Nistrului.



Cetatea Hotinului

Cetatea de daci, refăcută de Dragoș, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, azi este uitată, lăsată pe pământ străin. Istoria cetății pare confuză: Costache Negruzzi ne-a lăsat o nuvelă romanțată în care vorbește de sfârșitul lui Alexandru Lăpușeanu în această cetate; Miron Costin spune că cetatea ar fi fost construită de daci și dacă avem în vedere că dacii au locuit în Podolia și au avut acolo fortificații între care – Petridava (Kamenet-Podolisk-ul de astăzi) aflată la 17 km de Hotin considerată a fi fost „sora de peste Nistru” – afirmația ar putea fi adevărată. Săpăturile arheologice efectuate în zonă au dezvăluit, în apropiere, zidurile a două alte cetăți mai vechi – una datând din secolele IX-X și alta – din secolele VII-VIII, după unii chiar secolul V, ceea ce ar fi un argument în plus pentru originea dacică a fortificației. Iorga scria despre Cetatea Hotinului în cartea sa *Neamul românesc în Basarabia*: „Meșteri din Podolia sau italieni au lucrat Hotinul cel nou, pe la 1400. Ei au făcut din piatră bine potrivită și amestecată cu linii de cărămidă

pentru podoabă, un masiv rotund de zidărie strașnică, ce se ridică drept pe malul Nistrului puternic. Turnuri se umflă pe la colțuri, tot așa de uriaș plănuite și aduse la îndeplinire. În centru se făcură încăperi de rugăciune și locuință, și printre năruiturile de acum, printre multele schimbări care au pierdut astăzi mai orice înfățișare, rămâi uimit când vezi semnele deosebitoare ale arhitecturii din veacul al XV-lea al Moldovei. Casele acestea, care au fost spoite cu roșu pentru baremul vreunui pașă, au ferești de piatră albă, în arcuri sfărâmate, și o ușă de biserică în care se taie trei rânduri de linii împodobite, ca la ușa bisericii din Scânteie, clădită de Ștefan cel Mare. Colo sus, pe zidul acela măreț, ferești mai mici au cîmbuce de piatră săpată, care se taie în unghiuri drepte, și se vede chiar prin spărturi o poartă de șapte-opt arce în cadrele ei îndrăznețe, cari e, desigur, cea mai frumoasă din toate vechile clădiri românești. Ea e sfărâmată în parte, drumul la dânsa s-a rupt, și ar trebui să te cațeri prin bolovanii risipiți ca s-o vezi mai bine.” Unele informații istorice ne spun că Cetatea a fost înălțată de moldovenii lui Alexandru cel Bun, către 1400. În secolul XVII, Abdi Pașa trecând prin Hotin cu oastea sa spre a instala ca rege în Polonia pe Stanislaw Leszczyński, prietenul lui Carol XII și viitorul socru al regelui Ludovic XV al Franței, ar fi pus mâna pe frumoasa cetate a Moldovei. Cu ajutorul chiar al lui Nicolae Mavrocordat care domnea atunci în Moldova, el a făcut reparații și adaosuri „într-un mizerabil stil turcesc” – ni se spune – și a dat-o în primire, împreună cu ținutul înconjurător pe care îl smulsese Moldovei, unui pașă, pentru apărarea Semilunii, în acest punct amenințat de expansiunea Rusiei.

Așa s-a scris istoria Hotinului, a cărui existență a fost tulburată de incursiuni austriece, rusești, turcești. În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*, scrisă în limba latină, în perioada 1714-1716, Dimitrie Cantemir descria astfel Cetatea Hotin: „Aici se află Hotin sau Hotin, o cetate pe Nistru, față în față cu Camenița. Se numără printre cele mai mari cetăți ale Moldovei. Înainte vreme era întărită spre apus cu ziduri foarte înalte și cu șanțuri adânci, iar în partea dinspre răsărit era întărită pe malul abrupt al Nistrului și de stânci ascuțite, dar în războiul din urmă cu rușii, turcii au luat cetatea în 1712, i-au dărâmat zidurile cele vechi dintr-o parte, iar în cealaltă parte au împrejmuit-o cu lucrări de întărire noi și au lărgit-o mai mult de jumătate, încât azi i se poate spune pe bună dreptate cea mai frumoasă și cea mai tare dintre cetățile Moldovei. Pe când se afla încă în stăpânirea voievodului Moldovei, cârmuirea acesteia era în seama

unui oblăduitor pus anume; acu, când se află sub puterea turcească, este cârmuită de un pașă turcesc, lucru ce este potrivit tractatelor și învoielilor cu leșii, în care se arată lămurit că în cetățile Moldovei nu va putea fi așezată oaste turcească.”

Cetatea are o pată neagră pe zidul ei. O legendă spune că pata a fost creată de lacrimile ostașilor din castel care au luptat împotriva otomanilor și care au fost uciși de turci în interiorul fortăreței. O altă legendă spune că pata a fost creată din lacrimile unei fete cu numele de Oksana, pe care turcii au îngropat-o de vie în zidurile cetății. Am găsit de curând, într-o revistă, cuvinte mișcătoare semnate de jurnalistul Lucian Reniță: „Din orice parte te-ai apropia, cetatea te copleșește. Eleganța exterioară și eclectismul istoric se regăsesc și în interior, unde se amestecă straturile arhitectonice din diverse epoci și culturi. Pentru un istoric sau istoric al artei, puține construcții ar putea fi mai grăitoare și pline de simboluri precum aceasta – de la ornamentele zidurilor și meterezelor, pictura din paraclis datând din vremea lui Petru Rareș, și până la detaliile porților, ușilor, ferestrelor, formelor în lemn, fiecare păstrând câte ceva de la temporarul cârmuitor. Însă cel mai mare mister al fortăreței este, probabil, pata de pe zidul arcuit, care ar părea să sugereze că cetatea înstrăinată plânge. O legendă spune că aceasta provine din lacrimile ostașilor moldoveni ce au luptat împotriva otomanilor și care au fost măcelăriți în interiorul fortăreței. O alta, asemănătoare cu legenda Meșterului Manole, vorbește despre plânsul unei moldovence zidite de vie, de turci, în peretele cetății. Hotinul este o filă de aur smulsă dintr-un vechi hrisov domnesc, peste care străinii încearcă să pună un sigiliu fals. Chiar dacă vorba românească a devenit o raritate, într-un oraș care și-a pierdut buletinul de identitate, e destul să urci pe crenelurile cetății, să vezi Nistrul măreț, să privești la pietrele care mai păstrează sângele și voința de libertate a părcălabilor moldoveni, pentru ca să simți că, oricât ar fi oamenii sub «vremi», vine o zi care aduce lumină, adevăr și dreptate, acolo unde a dispărut și ultima speranță. Altfel,



Statuia lui Mihai Eminescu din Noua Suliță

de ce, de fiecare dată când văd cetatea, cu al său zid arcuit și ornamente din cărămidă roșie, mă încearcă un sentiment de intimitate, de acasă? Cetatea nu ne-a uitat. Hotinul ne recunoaște. Este al nostru pe veci.”

Din Polonia venise cândva bunica tatălui meu cu cele patru fiice, în Hotinul românesc, după dispariția soțului ei cu titlul nobiliar de Pan, obținut pentru merite eroice. Una dintre fiicele ei, cu numele de Antoaneta, s-a căsătorit cu bunicul meu, românul cu numele de Teodor, care locuia în Noua Suliță, ai cărui părinți purtau frumoasele nume de Maria și Ilie. De acolo, din Sulița și din Cernăuți, s-au refugiat rudele tatălui meu, în anul 1943, venind toți în locuința noastră din Oltenia.

Prima mențiune documentară a orașului Noua Suliță datează din anul 1456, timp în care făcea parte din Ținutul Hotinului – regiunea istorică Basarabia, Principatul Moldovei. În 1812, la București, s-a semnat tratatul de pace între Imperiul Rus și cel Otoman, în urma războiului ruso-turc din 1806-1812. Rusia a ocupat atunci teritoriul de est al Moldovei dintre Prut și Nistru și l-a alăturat Ținutului Hotin și Basarabiei Buceagului luate de la Turci, transformând-o într-o gubernie cu zece ținuturi. După unirea Basarabiei cu România în 1918, Noua Suliță a făcut parte din Țara noastră – România. În 1940, Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța au fost ocupate de sovietici, în 1941 eliberate până în 1944, când au fost integrate separat în RSS și Ucraina.

Din povestirile bunicului, am aflat că pe dealuri creșteau fagii și stejarii, frumos dezvoltăți. În cea mai mare parte a ținutului, pâlcurile de stejari de pe înălțimi erau despărțite de porțiuni cu ierburi înalte și flori; stepa propriu-zisă se strecura numai în lungul văii Prutului, pe o fâșie subțire. La începutul secolului al XX-lea, în 1905, a fost construită gara de cale ferată din localitatea Sulița, pe acolo se exportau piei bovine în Austria. Gara este cunoscută și prin faptul că în anul 1915 și-a început faimoasa călătorie în Rusia celebrul scriitor și jurnalist american John Reed. Bunicul fusese numit șef de gară, i s-a dat o locuință în pavilionul gării, pe strada care luase numele de „strada Gării”. Era unul dintre fiii primarului comunei Marșenița, comună apropiată de Noua Suliță și a moa-

șei comunale, despre care se spunea că adusese pe lume mulți copii și vindecase multe femei suferinde. Pe atunci, femeile nașteau acasă, și membrii familiei așteptau cu emoție și vărsau lacrimi de bucurie la ivirea unui copil pe lume.

Am găsit fotografii cu gara din Noua Suliță. Am privit și, din cele aflate de la bunici, se pare că acolo, la etajul clădirii, ar fi fost locuința dintâi a bunicilor mei, dacă nu cumva clădirea a fost refăcută între timp.

Mai apoi, și-au construit o casă tot pe strada Gării, acolo unde bunica începuse să dea naștere copiilor, celor doi fii și două fiice. Că așa era pe atunci, când se pornea o femeie să facă copii, dacă aceștia erau reușiți, făcea alții în serie și de multe ori se creșteau unii pe alții. Și se opreau când lua în calcul venitul și întreținerea lor. Acest venit era de cele mai multe ori confortabil pentru o familie. Exista și un liceu comercial în localitate, la care a fost dat fiul cel mare, tatăl meu. După terminarea liceului, sora cea mare se pregătea pentru facultatea de medicină, dar evenimentele istorice au determinat-o să renunțe; tata fusese admis la Facultatea de Electromecanică din Paris și, deoarece părinții nu puteau să-i asigure acolo întreținerea, a renunțat și a urmat cursurile Academiei comerciale, sora cea mică trebuia să rămână lângă părinți, iar fratele cel mic a fost dat la un gimnaziu industrial. Până la pensie, tata a ocupat funcțiile de contabil, șef al depozitelor CAM și economist. S-a căsătorit în 1933 cu o ființă născută tot în Noua Suliță, de origine poloneză după mamă și ucraineană după tată. Doi ani mai târziu, au dat naștere unei fetițe... aceea eram eu. Cordonul ombilical fizic a fost tăiat, dar cel metafizic a rămas. Am rămas legată de cei preexistenți vieții mele, vii sau morți. Cei cunoscuți și dispăruți se reîntorc deseori în visele mele...



Fosta clădire a gării din Noua Suliță

Îmi povestea tata că pe acele meleaguri a învățat pescuitul, fiindcă Prutul avea multe specii de pești, precum: crapul, carasul argintiu, roșioara, șalăul, bibanul. În gospodăria lor aveau un câine lup care se numea Lord (așa aveam să-mi botez și eu primul câine primit în dar). Obișnuia să-l ia cu el la Prut, atunci când nu se ducea pentru pescuit, ci pentru plăcerea lui de a înota. Îl lăsa pe mal și se aventura în înot. Câinele uneori îl însoțea, alteori rămânea la mal și îl urmărea. Într-una din zile, înotând ceva mai departe, a intrat într-un vârtej și, pe când se lupta cu furia sălbatică a apei și nu putea nici să strige – tot nu l-ar fi auzit nimeni –, s-a trezit înșfăcat de câinele său, care l-a dus până la mal. Și acum, la bătrânețe, când îmi repovestea, se minuna de inteligența și afecțiunea câinelui, dar, spunea tata, „un înger trebuie să fi fost prin preajmă”.

Clima în acea parte a țării, îmi povesteau părinții, este mai aspră decât în sudul țării, strugurii, de exemplu, nu ajungeau la coacere. Iernile erau aspre, geroase, viscolite uneori și cu un strat de zăpadă gros și stabil pentru o perioadă îndelungată. Totul în jur se acoperea cu o pătură albă, imaculată și pufoasă, de zăpadă. Peisajul de iarnă părea desprins dintr-un basm. Doar săniile cu zurgălăi, mânate de cai robusți, bine hrăniți, conduse de birjari cu căciuli mari pe cap, circulau pe străzile neasfaltate ale Noii Sulițe, cu multe denivelări, așa încât la o viteză mai mare a săniilor, simțea că poți zbura din sanie.

Într-o zi de iarnă nespuse de geroasă, când mama era în durerile facerii, tata plecase de dimineață în zona gării, unde se sărbătorea ziua Unirii. În acel an, 1935, a fost cu adevărat o iarnă grea, dar frumoasă. Se simțea mirosul de ger proaspăt și scârțâitul omătului sub picioare. Nu mai ninge, fulgii se jucaseră în zilele dinainte într-un zbor zglobiu. Copacii erau dantelați, parcă pregătiți și ei de festivitate în acea dimineață geroasă de iarnă. Era un peisaj de vis. Cristalele care sclipeau îți fermecau privirea când te uitai în jos, înspre pământ, căci fuseseră nopți lungi și ninsese mult până în acea zi. Totul amortise sub imensul ocean de ninsoare. Și-n adunarea tăcută, în așteptarea începerii festivității, s-a auzit glasul servitoarei: „Domnul șef, vă naște doamna!” „De parcă m-ar fi născut pe mine”, râdea tata de fata care nu știa prea bine românește. Bunica, care asistasese la naștere, îmi spusese că m-am învinețit, s-au speriat, au chemat preotul și m-au botezat în pripă... Era ziua Sfântului Mucenic Vavila,

în calendarul de atunci, și bunica le-a spus să-mi dea numele mucenicului din ziua aceea, să fie cu noroc... și nașa se numea Maria și preotul a spus: „Se botează în numele Domnului – Vavila-Maria”. În certificatul de naștere a fost trecut doar primul nume.

Într-o zi de sărbătoare națională m-am născut, și această sărbătoare a Unirii, la acea vreme reprezentă ceva sacru, pentru întreaga noastră țară. Ziua de 24 Ianuarie 1859 a fost un eveniment semnificativ, care poate fi cinstit pentru că a însemnat, parafrazându-l pe Mihail Kogălniceanu, „cheia de boltă” pe care s-a construit România modernă.

Nu-mi amintesc mai nimic din perioada trăită în acest loc, fiindcă l-am părăsit curând și așa sunt copiii, încep să înregistreze imagini și memoria începe să se dezvolte mai târziu.

Aș fi dorit să descriu casa în care m-am născut, dar despre ea nu am auzit vorbindu-se. Știu doar, din spusele părinților, că bunicul le-a atribuit o parte din terenul de lângă casă, tata a cumpărat toate materialele pentru construcția ei, a făcut și un plan al casei, pe care îl păstrez și astăzi, dar ordinul de mutare în Ardeal a trebuit executat, așa că a lăsat totul, cu gândul că se vor întoarce cândva să-și construiască acea casă mult dorită. Au venit ocupațiile sovietice și visul a fost spulberat. Nu s-au mai întors pe acele meleaguri.

Acolo sunt neamurile mele de veacuri în țărână-ngropate, altele răspândite în cimitire îndepărtate, necunoscute, acolo este pământul care a avut dorința, dar n-a avut putința să ne păstreze.

Cândva scriam poezia intitulată *Tempi pasatii*: „În copilărie cântam, dansam Hora Unirii, / în casa noastră, în curtea școlii. / Cântam: Pe-al nostru steag e scris Unire / într-o limbă dulce, în care / mi-am strigat prima oară părinții, / locul în care am deschis ochii și am privit cerul, / pământul pe care au călcat primii mei pași... / Rudele s-au împrăștiat în cele patru puncte cardinale... / Doamne, spune-mi, cine a suflat cu-atâta ură și blestem / de s-au risipit toți atât de departe, atât de ușor, / ca puful unei păpădii? / Poate de aceea visează oasele strămoșilor / ieșind din morminte și-alcătuiind în aer / o imensă cruce din năcru...”

Cât timp îngrămadit în câteva amintiri! Bucăți de viață! Le adun cu mintea și le spulber în cuvinte, pentru un timp viitor... Da, am învățat cum numai din clipa trecută poți pleca...

La doar doi ani împliniți, părinții au plecat într-o localitate montană din Transilvania (Ardeal), regiune aflată în interiorul arcului carpatic.

(Fragment din cartea „Popasurile vieții” – în pregătire)

STRAIELE TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI PURTATE CU MÂNDRIE DE UN AMERICAN DIN IEUD

Marian PETRUȚA
www.RoUSA.blogspot.com



Gheorghe Chindriș

Pe Gheorghe Chindriș l-am cunoscut în 2010 la Chicago cu ocazia forumului presei românești de pe continentul nord-american. Venise din Detroit împreună cu Ștefan Străjeri, ca reprezentanți din partea ziarului „Curentul internațional”, unde scria reportaje pe teme culturale. Atunci ne-am împrietenit și am rămas în legătură peste ani, chiar dacă distanțele ne împiedicau să ne vedem prea des. Ce am remarcat destul de repede la el a fost sociabilitatea lui, un bogat simț al umorului și o pasiune foarte mare pentru cultura și tradiția populară românească. Pasiunea lui pentru folclor nu este întâmplătoare, pentru că el este de loc din Maramureș, de la Ieud.

În România a absolvit ingineria la Universitatea din Petroșani și apoi și-a dat doctoratul în domeniul mineritului. A profesat în acest domeniu mai bine de 15 ani, o mare parte din ei ca director la mina Iara din județul Cluj, iar apoi la Minvest Deva. A ajuns pe tărâm american în 2002, mai mult din curiozitate, sătul fiind de situația politică din țară, ca urmare a câștigării Loteriei Vizelor. Pentru că nu prea știa limba engleză, a trebuit să înceapă de jos. După ce a luat niște cursuri de limbă engleză, s-a

angajat la o fabrică de roboți industriali și a început să facă progrese. Cum prima iubire însă nu se uită, într-un final s-a reîntors la vechea pasiune pentru minerit, iar în urmă cu doi ani, după ce și-a luat cetățenia americană, s-a reîntors în România, fiind reprezentantul unei companii miniere americane, în zona Maramureșului.

Cât a locuit la Detroit, Gheorghe a fost implicat activ în viața comunității românești din zonă. Împreună cu alți români, a fondat „Societatea Culturală Avram Iancu”, cu ajutorul căreia au organizat numeroase evenimente pentru comunitatea românească din Michigan. În 2009 au organizat într-un parc din zonă chiar o „Sâmbra a oilor”. Au cumpărat 200 de litri de lapte de oaie, au făcut caș, balmoș și au sărbătorit cu muzică și dansuri populare românești.

Când călătorește prin America, fie ca participant la conferințe și expoziții pe teme de minerit, fie în vacanță, ca turist, nu de puține ori Gheorghe îmbracă pe stradă, cu mândrie, straiiele populare românești de pe valea Izei.



„Sâmbra oilor” pe meleaguri americane



La „Stâna ieudenilor” cu prieteni americani

Odată reîntors în țară, a fost implicat în organizarea și buna desfășurare a celebrei emisiuni de televiziune „Tezaur folcloric”, realizată de Marioara Murărescu, la Ieud. Totodată, a fost delegat să reprezinte Asociația Jurnaliștilor Români din SUA și Canada (NARPA) la forumul Românilor de Pretutindeni organizat la București.

Anul trecut, în toamnă, a venit prin America, prilej cu care ne-am revăzut aici, la Chicago. Pentru că eram în preajma alegerilor prezidențiale, a solicitat autorităților electorale americane să-i trimită buletinul de vot în România, pentru a-și putea exercita acest drept. După câteva săptămâni, a primit buletinul prin poștă, cu instrucțiunile aferente. L-am rugat să facă un scurt filmuleț și să explice modul în care votează un cetățean american din Ieud. Pentru a immortaliza momentul, Gheorge Chindriș a ținut să se îmbrace și de această dată în costum popular românesc și așa să-l voteze pe viitorul președinte al Americii.



Cu buletinul de vot american

PUNCTE DE VEDERE

Antoaneta TURDA

De o bună bucată de timp, am abordat în articolele mele scriitori definitiv legați de diaspora română și, tot adunându-mi date despre ei, am observat că există personalități care au făcut parte, la un moment dat, din diaspora română, după care s-au reîntors în România.

Primul caz care îmi vine în minte este cel al criticului, istoricului și teoreticianului literar **Sorin Alexandrescu**. Născut în 18 august 1937 la București, obține în 1959 licența la Facultatea de Filologie. Până la stabilirea în Olanda, în anii '70, a lucrat în cercetare literară și a fost cadru universitar. A publicat înainte de plecare: *Dickens in Rumania. A Bibliography for the 150th Anniversary (with Alexandru Duțu)* 1962, *William Faulkner*, 1969, revised edition in French, Paris, 1971 și *The Logic of Personages*. A fondat la Amsterdam revista „International Journal of Romanian Studies” (1976-1989). A fost unul din membrii cei mai activi ai diasporei noastre, iar după 1990, repatriat, s-a implicat în proiectul de renovare și modernizare a Bibliotecii Centrale Universitare.

Cunoscutul poet **Ilie Constantin** a trăit la Paris între anii 1973-2002. Născut în 16 februarie 1939 la București, a urmat Liceul „Sfântul Sava” și Facultatea de Filologie în orașul natal, unde a debutat cu versuri în revista „Tânărul scriitor”, în 1956. După doi ani, este descoperit de Miron Radu Paraschivescu, iar după alți doi ani debutează editorial cu volumul de poezii *Vântul cutreieră apele* prefațat de Alexandru Philippide. Perioada 1960-1973 este una deosebit de fructuoasă, în care scrie poezii care surprind prin modernism, romanul *Tinerii noștri bunici* (1967), volumul de povestiri *Căinele înlăcrimat* (1970), numeroase cronici literare adunate în volumele *Despre poeți* (1971) și *A doua carte despre poeți* (1972), precum și câteva traduceri din lirica poezilor italieni Eugenio Montale și Umberto Saba. Deși a cunoscut succesul în țara natală (în 1971 a primit „Premiul Uniunii Scriitorilor din Romania pentru poezie”), totuși ia decizia, în 1973, să se autoexileze la Paris. Ce a însemnat marele oraș pentru Ilie Constantin? La început, desigur, o mare dezamăgire, pentru că nimeni nu l-a așteptat cu brațele deschise, așa că a fost

nevoit să practice diverse meserii, mult timp. De abia în 1989 primește „Grand Prix de la Jeunesse de la Société des Gens des Lettres de France” pentru volumul de proză *La chute dans le zénith*. În 1991 obține doctoratul în Filologie cu teza *Complicitatea fertilă – poeți români. 1951–1973 (La Complicité fertile – poètes roumains. 1951–1973)*, la Institutul Național de Civilizații și Limbi Orientale din Paris. A publicat mult în presa diasporei române, mai ales în revistele: „Ethos”, „Limite”, „Mele” și „Revista scriitorilor români”. Odată cu revigorarea literară din România anilor '90, reintră și în atenția publicului românesc. Pentru cei care vor să afle ce înseamnă fuga din țara natală și adaptarea pe alt tărâm, volumul *Plecarea prin luptă* este revelator. El a fost publicat în 1998 la Muzeul Literaturii Române și se află în colecțiile bibliotecii noastre alături de cele peste 20 de volume ale sale. După patru ani de la apariția acestei cărți, s-a reîntors definitiv la matcă. Tot în 2002 i s-a decernat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia.

Criticul literar **Titu Popescu** s-a născut în 1 mai 1942, la Stupca, jud. Suceava, în familia unui avocat. A absolvit Facultatea de Filologie în 1965. În 1976 obține Doctoratul în Estetică la Universitatea din București, cu teza *Specificul național în doctrinele estetice românești*. În anul 1987, se stabilește în Germania, ca azilant politic, unde rămâne până în 2010. Semnătura sa apare pe volumele: *Mihail Dragomirescu estetician* (1973), *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea* (1974), *Specificul național în doctrinele estetice românești* (1977), *Necesitatea esteticii* (1979), *Cărți cu ieșire la mare* (1980), *Arta ca trăire și interpretare* (1982), *Concepte și atitudini estetice* (1983), *D. Caracostea – un critic modern* (1987), *Un an cât o speranță* (1989; ediția a II-a, 1992), *Radu-Anton Maier. Album de artă* (1989), *Poetul Horia Stamatu*, monografie (1993), *Povestiri din Italia* (1993; ediția a II-a, *Senzație la Florența*, 1995), *Estetica paradoxismului* (1995, ediția a II-a, 2001) *The aesthetics of paradoxism* (2002), *Calul troian*, povestiri (1996), *Sibiu – album sentimental* (1998), *Der steinerne Mensch* (1999), *Editoriale* (2000), *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil* (2000), *Martina Frei – fascinația culorii, album de artă* (2000), *Convorbiri despre*

exil și literatură (2001), *Antichitatea mirabilă* (2002) și *Din perspectiva exilului* (2002). Majoritatea acestor cărți se află la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, al cărei oaspete a fost, împreună cu medicul scriitor Corneliu Florea (Dumitru Pădeanu), în 14 iunie 2012, ocazie cu care a oferit autografe pe volumele proprii existente la Sala de lectură a bibliotecii. Organizatoarea și moderarea acestei întâlniri de neuitat a fost regretata Ioana Dragotă.

Scriitorul **Laurențiu Orășanu** s-a născut la Călărași în 3 noiembrie 1949. Între 1967-1972 urmează cursurile Facultății de Automatică devenind inginer, profesie pe care o va practica atât în Canada, cât și în SUA, în perioada 1992-2007. Pasionat și de literatură, a colaborat la „Flacăra”, „Rebus”, „Săptămâna” și „Viața studentescă”. La 1 martie 2005 fondează la New York revista lunară de cultură „Conexiuni”, pe care o conduce cu destoinicie. Este cunoscut în lumea literară și prin pseudonimele Ghiocel și Calimero. Amintesc din volumele sale: *Picături de ploaie în deșert*, *Cronica lui Ipse și alte Valentine* (umor), *Dedicații new-york-eze*, *Dicționar cu umor geto-dacic*, *Canadiada (epopee umoristică)*, *Autorul*, *Timpul – rană sângerândă*, *A treia bancă*.

Ionuț Caragea s-a născut în 12 aprilie 1975 la Constanța. A absolvit Liceul Industrial Energetic și Facultatea de Educație Fizică și Sport, în orașul natal. În perioada 2003-2012, a trăit în Montréal, Canada, devenind cetățean canadian în anul 2008. A activat ca instructor sportiv și sportiv de performanță, continuându-și cariera de rugbist începută în România. A debutat în anul 2006, la Editura STEF din Iași, cu volumul de versuri *Delirium Tremens*. Colaborează la numeroase reviste literare. A fost numit „Poetul născut pe Google”, după numele volumului *M-am născut pe Google*. Folosește pseudonimul Snowdon King, în traduceri și în ficțiune. În 2009 devine membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași. În 2011 devine membru de onoare al Societății Scriitorilor din Județul Neamț, iar în 2012 membru onorific al Fundației „Maison Naaman pour la Culture”, Beirut, Liban. În urma prieteniei și legăturii de nume cu prințul Eugen Enea Caraghiaur, Ionuț Caragea primește, în 2008, titlul nobiliar de Baron al Casei Cumane de Panciu. În 16 iulie 2008 înființează, împreună cu poetul Adrian Erbiceanu, Asociația Scriitorilor de Limbă Română din Québec (al cărei vicepreședinte este) și Editura ASLRQ. În calitate de director al editurii ASLRQ, alcătuieste în 2009, împreună cu Adrian Erbiceanu și Dumitru Scorțanu, prima antologie a scriitorilor români din provincia Québec, o lucrare de referință din literatura diasporei. Preocupat de destinul literaturii române, se implică puternic în promovarea culturii noastre în spațiul nord-american, fiind webmaster și promotor literar pe site-ul Asociației Scriitorilor de Limbă

Română din Québec și fondator al cenaclului literar Prietenii Poeziei (cenaclul ASLRQ). După reîntoarcerea în România publică romanul de ficțiune *Ușen* și volumele de poezie *Patria la care mă întorc* și *Antologie de Poeme 2006-2012*. Activitatea sa literară, ce cuprinde peste 25 de volume, a fost recompensată cu numeroase premii. Se clasează pe locul al II-lea cu poezia *Vinerea Mare* la concursul de poezie creștină „Nimic fără Dumnezeu”, ediția 2006. În 2007 participă la concursul „Visul” din Orăștie, unde câștigă locul I atât la secțiunea de proză, cât și la poezie. În 2008 obține o mențiune la concursul de poezie „Dor de dor”, cu tema „Universul satului românesc”. Participă la concursul de povestiri de ficțiune „Helion”, fiind printre laureați la trei ediții consecutive (2007 – premiul III, 2008 – premiul II, 2009 – mențiune). În iunie 2012, Ionuț Caragea câștigă premiul de creativitate la concursul internațional „Naji Naaman”, cu aforisme din volumul *Dicționarul suferinței*, tradus în limba franceză de prof. univ. dr. Constantin Frosin. În noiembrie 2012, volumul *Suflet zăler* este nominalizat la premiile U.S.R., filiala Iași, pentru cea mai bună carte de poezii apărută în anul 2011. Abordând deseori genul „Cyber-Poetry” în poezii precum *Download*, *M-am născut pe Google*, *Disconnect*, Ionuț Caragea este singular în literatura română contemporană, spiritul său liber neputând fi ținut în frâu de nicio direcție sau grupare literară. Care sunt motivele acestei atitudini? O parte din răspunsuri ar putea fi găsite în amplul interviu din 2009, intitulat *Literatura virtuală și Curentul generației google* la care participă mai multe personalități din lumea literară, poeți, prozatori, critici literari. În cadrul acestui interviu, Ionuț Caragea propune un nou curent literar intitulat *Curentul generației google*. Printre revistele de anvergură care au semnalat apariția Curentului generației google se numără: „Agero”, „Carte și arte”, „Convorbiri literare”. Ionuț Caragea publică mult, iar numele său este prezent atât în revistele din România, cât și în cele din străinătate. Amintesc doar câteva dintre ele: „Sfera online”, „O carte pe zi”, „Lucașfăruș de Botoșani”, „Lucașfăruș de dimineață”, „Oglinda literară”, „Visul”, „Spații culturale”, „Nordlitera”, „Flacăra Iașului”, „Vatra veche”, „Basarabia literară”, „Athe-neum” (Vancouver), „Agero” (Germania), „Conexiuni” (New York), „Observatorul” (Toronto), „Phoenix Mission Magazine” (Phoenix, Arizona), „Candela” (Montréal), „Pagini românești” (Noua Zeelandă).

Luată la întâmplare, din generații diferite, personalitățile evocate aici cred că demonstrează elocvent faptul că totuși merită să faci ceva pentru țara în care te-ai născut și care îți oferă un anume statut, care este total diferit față de cel de emigrant.

CARPE DIEM

Simion Doru CRISTEA

Dând lustru culturii noastre cotidiene, rămânem cu câte o expresie celebră din discuții, de la orele de latină, de la vreun film, emisiune radiofonică sau de la televizor. O astfel de expresie folosită frecvent este: „carpe diem”. Ne amintim cum filmul *Cercul poezilor dispăruți* în regia lui Peter Weir, cu scenariu de Tom Schulman, ilustrează felul în care profesorul de literatură John Keating, în interpretarea actorului Robin Williams, a ales să conștientizeze elevii săi prin acest îndemn.

Având în vedere aspectul „monumental” al scrierii, îl menționăm pe poetul latin Horațiu (Quintus Horatius Flaccus, 8 dec. 65-27 nov. 8 î.Hr.) care folosește această expresie în ultimul vers al celei de-a unsprezecea ode din primul volum de Ode: „Carpe diem, quam minimum credula postero” (în traducere: „Culege ziua de azi și fii cât mai puțin încrezător în ziua de mâine” (sau trăiește-ți ziua cea de azi, în cea de mâine te încrede prea puțin) (Ode I, 11, 8, Oeuvre d’Horace, texte latin, studiu de F. Plessis și P. Lejay, Paris, Librairie Hachette, 1948, p. 26). Formula consacrată întâlnită în vorbirea obișnuită este „Trăiește-ți clipa!”, o contragere a zilei la momentul enunțării, cum de fapt și este fiecare zi raportată la viața omului.

Trăim și bine facem. Conținutul lexical al verbului latin (*carpō*, -is, *carpēre*, *carpsī*, *carptum*) ține de domeniul agricol, a culege cu delicatețe precum a culege flori și, cu siguranță, se întâlnea în vorbirea obișnuită a agricultorilor în diferite situații concrete de lucru și de viață. Câți dintre noi, când folosim cuvântul „cultură” ne gândim la cultivarea pământului care susține viața noastră? Îndemnul este poetic: ne invită să culegem ceea ce nu se culege. Timpul este ceva implantat în existență. Culege timpul! Culege clipa! Este ca și cum ai culege flori ce se veștejesc, de aceea în vorbire se

folosește „Trăiește-ți clipa”, trăiește momentul în care te afli, pentru că râul vieții nu îți oferă posibilitatea de a rămâne pe loc pentru a repeta ceea ce ai trăit odată. A trăi, ca și a culege, se opune lui a risipi și constituie baza pentru tot ceea ce înseamnă ființa umană. Doar omul trăiește pentru că are conștiința destinului ce vizează destinația, punctul final al călătoriei. Urmând secvența versului, remarcăm opoziția netă între siguranță și nesiguranță, între certitudinea prezentului față de incertitudinea a ceea ce va urma. Valoarea imperativă este de a trezi conștiința. Cum adică să trăiesc, pentru că de fapt asta și fac, trăiesc. Tu îmi ceri să trăiesc și nu vezi bine că trăiesc? Aici discursul este logic. În cazul verbului a culege: „culege clipa!”, adică pune clipa la păstrare, ridic-o din starea ei normală și plasează-o într-o stare de grație, transfigurează prin atitudinea ta timpul, convertește-l în veșnicie! Acest lucru numai omul îl poate face.

Unde mergi, Ioane?

Merg să culeg niște clipe.

Un astfel de dialog este metaforic însă profund adevărat. Mereu noi culegem clipe, dar avem nevoie de o atenționare care să ne conștientizeze acest fapt. Știm bine ce trebuie să facem și ce putem face, dar mereu așteptăm ca cineva să ne spună și unii avem norocul să și întâlnim pe cineva care să ne trezească. Alte verbe concurente ale lui a culege ar fi a depăna, a lustrui, a înfrumuseța, a cosi, a grebla, a împăna, a duce, a fura, a înmulți, a planta, a semăna, a însămânța și enumerarea pare a nu se mai termina. Poetul folosește „culege”, lăsându-ne nouă libertatea de a continua deschiderea propusă de el.

Mi-i somn și vine cineva și-mi spune: „carpe diem”. Se produce o descărcare electrică între puținul momentului și nesfârșita eternitate. Cum

pot dormi când somnul mă așteaptă? Și totuși, oboseala organismului învinge încrâncenarea minții mele. Dorm acum pentru a acumula energii necesare afirmării trecerii mele pe aici. Acest îndemn nu anulează valoarea odihnei. Odihna este necesară în disciplinarea spiritului. Dorm profund și din străfunduri aud: carpe diem! și continuu în vis, în subconștient, în acea vatră a mumelor din opera lui Goethe și Lucian Blaga, ceea ce am început în timpul zilei. Mă trezesc și același glas îmi reamintește „carpe diem”, mă ajută să mă concentrez mai mult în ce fac, printr-un efort recuperez ceea ce aprofundasem în timpul somnului. Înțeleg că acest îndemn nu izolează faptele, ci le leagă într-o consecuție firească, dătătoare de sens. Nimic în viața noastră nu este întâmplător, mai ales când urmăm îndemnul carpe diem.

Nu este întâmplător că ne-am născut acolo unde ne-am născut și suntem ceea ce suntem. Acest lucru nu înseamnă că trebuie să rămânem în aceleași coordonate. Cadrele umane de referință sunt spirituale, nu materiale și palpabile, de aceea în cultură se identifică mai multe toposuri emblematice cu diverse încărcături și deschideri simbolice, un loc fără de loc, întotdeauna experiențiem o geografie proiectată într-o dimensiune sentimentală, onirică, mitică, lucrativă chiar. Căutăm binele și fericirea și atunci, urmând un îndemn de „carpe diem”, luăm drumul pribegiei, gândit, dorit și visat ca un drum al prosperității, bogăției și liniștii, ca o formă posibilă de trecere a vieții. Valoarea și bogăția sunt întotdeauna la purtător, este ceva ce ducem cu noi și există înăuntrul nostru, numai că dorim mai mult sau protestul nostru este atât de mare încât ne răzbunăm pe „ai noștri”, oferindu-le altora valoarea noastră, depășind eventuale șicane și gelozii. Poate din această cauză în preajma marilor oameni ai lumii se află cel puțin un român, și aceasta este o formă de carpe diem concepută practic. Dacă nu ți se dă valoare și tu ai conștiința valorii tale, atunci caută să îți trăiești viața afirmând valoarea ta unică.

„Carpe diem” este legat de valoarea umană. Se dă valoare timpului prin ceea ce este specific omului, prin gând și acțiune, este un cules fără de cules și un timp fără de timp. Aici și acum eu fac loc eternității și lumii, o fac mental, concepând în felul meu ceea ce atâția au făcut-o înaintea mea și o vor face după mine. Eu mă folosesc de contribuția lor după cum și alții se vor folosi de creația mea. Când devine util pentru umanitate ceea ce fac, înseamnă că nu am trăit degeaba și că am urmat impulsul acestui îndemn.

„Carpe diem” este momentul de revelare a

ceea ce noi suntem cu adevărat, de scoatere la suprafață a ceea ce există în străfundul ființei noastre, este drumul de la întuneric la lumină, de la mister la revelarea lui, un drum pozitiv și, ca atare, niciodată acest îndemn de trăire a clipei nu are conotații negative. Chiar și atunci când se prevede o încălcare a unor precepte morale sociale, de oprești puse unui anumit tip de comportament sau de manifestare a unor sentimente, trăirea clipei își păstrează valoarea sa pozitivă, de aceea, manifestă-te! Nu rămâne închis în tine, pentru că astfel nu exiști!

„Carpe diem” este și o rezistență la puterea curentului care ne duce de multe ori fără voia noastră, precum prietenii, contextele sociale, obiceiurile sau moda timpului. Nu trebuie luată o poziție ostilă, de negare sau de jignire a celorlalți, ci de verificare în ce măsură ceea ce facem ne satisface, ne susține și ne prezintă așa cum suntem. Merg la discotecă – în ce măsură decibelii mă ajută, îmi fac bine, sau îmi înecă propriul meu cântec și mă anihilează? Vreau să fac ceva, dar părinții mă obligă să fac ceea ce ei consideră că eu trebuie să fac, ignorându-mă total, ca și cum nu aș ști, și, ca atare, ei trebuie să decidă în locul meu. La acest aspect se referea filmul menționat. De multe ori părinții își sacrifică copiii prin idealuri înalte cerându-le să realizeze ratările vieții lor sau să fie genii. În acest context „carpe diem” adresat copilului ca suflet și conștiință îl determină să-și urmeze drumul, creând tensiuni ce pot duce la tragedii. Moartea eroului o întâlnim în societatea noastră în mulțimea de cadavre ambulante, de copiii a căror copilărie, talent și aptitudini au fost ucise de părinți prin diverse ambiții. Sunt vii, dar ceva în ei zace bine mort. Pentru a nu se întâmpla așa ceva, merită să urmăm sfatul lui Mircea Eliade din Oceanografia lui în care ne îndeamnă „pierdeți timpul”. Pentru tine, ca părinte, „carpe diem” înseamnă fă-ți timp și stai cu copiii tăi, mângâie-i, vorbește cu ei, coboară-te la nivelul lor, joacă-te cu ei, fă-ți-i prieteni, ajută-i să ți se deschidă și pe această punte între suflete, se construiește caracterul, personalitatea, se distruge orice fel de complexe și nevroze. Nu știi ce să le spui, ia-i în brațe și strânge-i, plânge și râde cu ei și ca ei. Aruncă planurile și idealurile înalte, fii alături de ei în ceea ce fac, iar de greșesc, felițată-i, nu-i certa, felițată-i pentru că au încercat, încurajează-le inițiativa prezentându-le alte alternative și rezultate posibile. Rămâi întotdeauna de partea lor! Ia-le apărarea ca să se simtă protejați. Oricâte vieți am avea și i-am ține în brațe și i-am mângâia tot timpul, tot este puțin față de iubirea noastră pe

care nu reușim să o manifestăm. Adrian Păunescu, jertfind arta urmează impulsul profund părintesc de „carpe diem” scriind poemul poem cu valoare exclusiv afectivă „Rugă pentru părinți”.

Marea greșeală a omului, făcută însă cu cele mai bune intenții, este să considere omul ca o ființă pasivă, docilă, ce trebuie să primească, să se bucure de tot ceea ce i se oferă și să fie recunoscător pentru ceea ce i se oferă.

Îmi amintesc de plăcerea pe care o aveam când mergeam la școală și profesorii începeau să ne dicteze lecția. Era așa de plăcut. Scriam. Mâna executa comanda subconștientă dată de ceea ce auzeam, dar mintea îmi rămânea perfect liberă. Puteam să mă gândesc la cu totul și cu totul altceva, să visez, să îmi fac tot felul de planuri.

Am avut, ce este drept, mai puțini, și profesori care ne puneau să gândim. Să gândim logic la științe matematice și exacte, de exemplu la fizică și chimie, să gândim cauzal la istorie, să gândim imaginativ la geografie, desen, muzică și literatură. Care este diferența? Tot ce mi s-a dictat am uitat rămânând doar în caiete, pe când tot ceea ce am asimilat participativ s-a zidit în mine și am continuat să folosesc toată viața. Din acest punct de vedere CARPE DIEM înseamnă trăiește-ți viața, gândindu-te și concentrează-te în ceea ce faci, fixează momentul de acum pentru totdeauna.

Omenirea de astăzi este rezultatul acestui carpe diem! ce permanentizează condiția de creator a omului. Omul creează chiar și atunci când pare a repeta. Repetarea este drumul spre creația temeinică, ce nu apare din senin, ci în urma unui îndelungat proces de sedimentare a cunoștințelor acumulate tocmai prin experiența de viață personală, întotdeauna vizând spargerea unui orizont cotidian, depășirea oricăror limitări a cunoașterii și superficialității în înțelegerea lucrurilor. Creația nu vizează numai artele, științele și tehnica, ea este permanentă și se manifestă în absolut toate activitățile umane. Fiecare din noi este rezultatul unui carpe diem ce joacă un rol important în afirmarea propriei noastre personalități. Nu trebuie să fii genial pentru a fi tu însuși. Nu trebuie să fii supus altora pentru a trăi propria viață. Omul se construiește pe sine și coordonatele existenței sale, nu este un rezultat al unor factori externi, ci propria sa operă. Fiecare personalitate în primul rând se creează pe sine ca om și pe urmă se afirmă într-un anumit domeniu. Celebrul dicton „cunoaște-te pe tine însuși”, gr. *γνώθι σεαυτόν*, lat. **nosce te ipsum** (cf. René Guénon, *Demiurgul și alte studii tradiționale*, trad. de Daniel Hoblea, București, Editura Herold, 2005) pentru a se

realiza în dimensiunea sa umană trebuie neapărat să fie precedat de „creează-te pe tine însuși” sau „fă-te pe tine însuși” adică dă existenței tale propria ta dimensiune, afirmă propria ta unicitate, „fii tu însuși!” Nu numai corpul este unic, așa cum se demonstrează în genetică prin descifrarea codului genetic, ci mai ales fiecare ființă umană. Această unicitate ce ne locuiește trebuie cultivată și lăsată să se manifeste. Unicitatea nu înseamnă de a face ceva nemaivăzut, de a se afirma prin ceva nou, ci pur și simplu de a face, de a crea o valoare recunoscută de cei din jur. Atenție! Și contestarea înseamnă recunoaștere! Omul are această calitate extraordinară de a se crea pe sine. Însă această creație a sinelui nu este una izolată. Noi ne creăm prin ceea ce nici nu ne dăm seama, tocmai prin limba pe care o vorbim. De aceea, limba îl face pe om muritor și nemuritor, bun și rău, înțelept și prost, geniu și tâmpit, nu este un dat de la natură ci fructul unei creații continue. Cum la școală învățăm multe, carpe diem, pentru cei care învață, este o invitație de a sta pe margine pentru a medita asupra unor lucruri evidente cunoscute de toți, cu valoare axiomatică, cum e de exemplu: „noi vorbim românește”. La școală ni se spune că noi am moștenit limba latină și că limba română este o limbă latină, dar nu se spune purul adevăr că limba este fructul creației fiecărui vorbitor, că generații și generații de neștiutori de carte au recreat continuu această limbă a noastră și ne invită și pe noi să o facem. Dacă am avea conștiința responsabilității acestei creativități inocente ne-am cutremura: noi suntem creatorii limbii române. Noi recreăm limba română fără să ne dăm seamă, fără să avem conștiința acestui lucru. Și în această viziune cine este mai important? Limba sau cel care o făurește? Întotdeauna, indiferent de situație, punându-se pe cântar omul cu orice altă realitate, greutatea cade pe om, deși se consideră exact invers. Problema cu limba este una dintre cele mai delicate probleme ale umanității. Omul creează limbă și prin limbă se creează pe sine ca om, ca personalitate. Aparent este o dilemă cauzală, ca și oul și găina, cine a existat mai întâi? Oul sau găina? Limba sau omul? Cu siguranță că fără om nu există limbă, dar omul ca ființă cugetătoare este rezultatul vorbirii sale. Limba și gândirea constituie un tot, pe care, mult mai simplu, schematic și matematic, le reprezentăm ca două fețe ale unei monede, una fiind gândirea și alta vorbirea, când de fapt înăuntrul vorbirii există gândirea. Fără gândire nu este posibilă vorbirea. Diferența dintre sunetul emis de vocea umană și același sunet din natură este, nu așa cum se insistă în interpretarea științifică fonetică ce explică fonemele prin funcție, ci conținutul

mental care poate fi descris și această descriere conturează dimensiunea semantică a limbii. Funcția este rezultatul conținutului. O altă greșeală în care se insistă, tot din rațiuni pedagogice, în explicarea realităților lingvistice, fie ele fonetice, morfologice, sintactice sau stilistice prin metoda structuralistă a opoziției, în sensul că ceva se opune la altceva. Această greșeală ignoră exact prezența gândirii în cadrul vorbirii, al limbii. Astfel, gândirea logică din cadrul vorbirii este o gândire afirmativă și prin aceasta profund creativă, pe când gândirea din cadrul logicii și a științelor este o gândire dialogică, apofantică, care lucrează cu opoziții. Astfel, de exemplu, opozițiile identificate de foneticieni în cadrul științei lingvistice intitulată fonetică între „surd” și „sonor” sau „deschis” și „închis” ori „nazal” și „oral” etc. au doar valoare descriptivă și nu constitutivă, de formare a sunetelor. Ca dovadă, același fonem în diverse limbi poate avea bază de articulare diferită. Vorbirea este un act, o facere. Și spunând acest lucru, evidențiem importanța vorbitorului. Limba se află la vorbitor. Ceea ce se construiește în primul rând prin vorbire este finalitatea, scopul vizat. Omul nu vorbește numai ca să se afle în treabă, el spune ceva, spunând, el creează relații semantice cu o stare, cu cineva sau cu lumea.

Se insistă pe latura afectivă a valorilor umane. Omul trăiește prin limba sa. Fiecare vorbitor simte limba și simte în limba sa maternă. Drumul limbii este un drum intern, este un drum de sentiment și rațiune unite într-un complex inefabil, care există, exact așa cum există omul. Unitatea indestructibilă sentimental-rațională a ființei umane ține exact de logica constitutivă a limbii. La acest nivel interior se decantează viața noastră prin limba pe care o vorbim în psihicul nostru, creează legătura puternică între lumea văzută, palpabilă și lumea dinăuntru nostru, gândită, proiectată la nivelul designațiilor. Aici se întâlnește o altă eroare didactică când se prezintă designația sau reprezentarea ca o imagine mentală. Ce putem spune este că designația este și imagine, dar o imagine în mișcare, o imagine dată de un proces mental, designațiile nu sunt statice ci într-un proces de continuă metamorfoză, de aceea dicționarele explicative prezintă sacadat acest proces prin identificarea diverselor semnificații, toate acestea orientate spre designație, acel proces mental viu și activ, care nu există în limbă, ci în vorbitor. Oricât am căuta în limbă vreo designație nu o vom găsi, pentru că ea este o creație la nivelul minții și imaginației noastre. Din această cauză CARPE DIEM! adică dacă auzi ceva sau citești ceva, trăiește momentul,

edifică interior ceea ce ai auzit și ai citit, pentru că nu ți se dă nimic, cum cred copiii, ci tu făurești, tu crezi, de aceea, fii atent cum crezi, pentru că ceea ce tu crezi este de asemenea un reflex al unicității tale. Citești un roman. De fapt, intri în orizontul romanului, în lumea propusă de autor dar TU ești cel care îl experimentezi, îl trăiești, te identifici, te bucuri și plângi cu personajele, trăiești ceva ce nu ai mai trăit până atunci și acest proces de receptare a operei literare este de fapt rezultatul procesului designațional. Prin designațiile născute înăuntru psihicului tău ești capabil să trăiești emoțiile romanului. Nu este cum tu crezi că lumea vine la tine, ci tu intri în ea și lumea începe cu tine. Fără tine opera nu există. Tu ești cel care-i dă viață. Să nu reducem o etapă la cealaltă. Dacă profesorul te întreabă ceva din roman, întrebările vizează latura cognitivă și nu afectivă, respectiv nu ceea ce tu ai trăit ca cititor, ci vrea să vadă dacă tu ai citit și știi, îți mai amintești ce s-a întâmplat. De data aceasta tu apelezi la memoria cognitivă. Pe baza acestei memorii poți face o cronologie a desfășurării acțiunii romanului. Dar atenție, acțiunea romanului nu este opera de artă, romanul în sine. Și de aici poți trece la cea mai importantă etapă sugerată de CARPE DIEM, adică la interpretarea romanului. Omul este o ființă liberă și datorită acestei libertăți el se prezintă ca creator. Actul de interpretare este un act de creație, de reconstrucție și de zidire a lui în personalitatea receptorului. Fiecare cititor este un „critic”, adică nu cineva care contestă ci, dimpotrivă, cineva care dă valoare operei, o propulsează. Actul critic este un act de creație pe un subiect dat. Creația interpretării este complexă și vizează atât obținerea transparenței textului în pătrunderea profunzimii lui, clarificând totul, precum și evidențierea subtilităților limbii, ale textului, construcției și valorilor estetice și umane oferite.

Formulări de tipul: „În această poezie poetul exprimă sentimentul iubirii” sunt o copilărie: 1. poetul de obicei este identificat cu autorul, de aceea, pentru a evita această eroare se poate folosi „eul liric” care deja nu mai aparține doar autorului ci și mie, precum tuturor celor care spun „eu”, 2. „poetul exprimă” este o altă copilărie: poetul nu exprimă ci construiește; 3. „exprimă sentimentul iubirii”, iubirea din text nu este un sentiment, parcă suntem la psihologie, este o temă și sentimentul întotdeauna se află la purtător, adică în trăirea ființei umane. Eu ca cititor trăiesc niște emoții și se nasc în mine sentimente, dar poezia ca text este o construcție literară, o operă literară. Pe urmă, tot ca un produs al lui carpe diem este

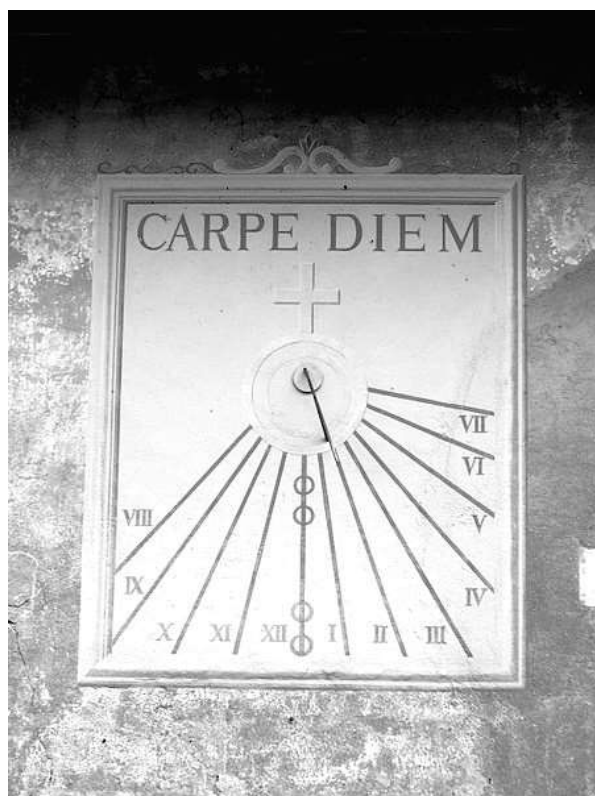
evitarea limbajului de lemn, a automatismelor stilistice, verbale, de aceea, când se are în vedere pregătirea unui examen de literatură, este recomandabil să insistați pe crearea propriului vostru stil. Profesorii există pentru a vă ajuta să vă găsiți propria voastră potecă, drumul spre sinele vostru, ceea ce înseamnă o continuă reconstruire și repetare, în ultimă instanță, creatoare. Comentariul unui text literar presupune o abordare critică, fiind în același timp un exercițiu sublim de zbor vertical, pentru că acesta este omul: „zbor vertical”, un zbor vizionat de Nichita Stănescu ca „roșu vertical”. Diferența cromatică este însă radical diferită, de la roșu la albastru, de la focul ce arde în noi până la mistuire, la albastrul care ne înghite. Carpe diem din acest punct de vedere este recuperarea creativității copilului care eram odinioară. Nu mai putem da timpul înapoi, de aceea trebuie să reînvățăm, la nivel simbolic, a fi copii, a ne juca, a institui regulile propriului nostru joc și a remodela lumea. Fantezia noastră este o adevărată pasăre măiastră. Invitația acestui îndemn este de a ne lăsa în voia unei aventuri măiestre, pentru că numai așa un Constantin Brâncuși, fără a-și propune a fi întemeietorul artei moderne, prin perseverența și tenacitatea lui de a sculpta zborul, rămâne o prezență vie în conștiința artistică mondială. Datoria artistului este de a crea opera ca univers perfect oferit semenilor care în continuu îi dau viață. Sângele operelor artistice de orice fel sunt receptorii lor. Operele trăiesc prin noi și noi avem

nevoie de ele pentru că suntem oameni care nu ne hrănim numai cu pâine ci în primul rând cu cultură.

Carpe diem înseamnă depășirea fricii de greșeală. Greșeala nu este o crimă și în procesul de formare și de in-formare, este o prezență necesară care ne ajută să ne fortificăm deprinderile și convingerile. Elevii, profesorii și părinții trebuie stimulați și nu inhibați sau sancționați. Sancțiunea lasă urme invizibile în personalitatea lor până la sfârșitul vieții.

Revenind la cea de-a unsprezecea odă din prima carte de Ode a lui Horațiu, amintesc faptul că în prima ei parte cititorul este invitat să se decică de practicile de ghicire și influențare magică a viitorului. Astfel, mi-am permis să deschid fereastra ce dă spre ocean. Este plăcut să admiri oceanul de pe țârm, să simți cum el ridică linia orizontului, părând un munte plan în diverse nuanțe de la albastru la verde și cenușiu, amintindu-mi de versurile lui Goethe din Faust: „Cenușie este, iubite amice, orice teorie și-i verde pomul vieții aurit”, pe care domnul profesor universitar Mircea Borcilă de la Cluj ni le recita în cadrul făuritorului său curs de „poetică americană”, un carpe diem pentru care-i rămân recunoscător că am ajuns să văd cu propriii mei ochi.

Lisabona, martie 2013



VALENȚE IMNOGRAFICE ȘI SOTERIOLOGICE
ÎN CUPRINSUL STĂRII I DIN *DENIA PROHODULUI*
partea I

pr. conf. univ. dr. Adrian Gh. PAUL

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare

Cultul Bisericii Ortodoxe este atât de bogat în semnificații polivalente (dogmatice, liturgice, morale, muzicale, doxologice, mistice), încât orice cuvânt și orice gest nu poate să nu poarte în el un înțeles mai adânc. Frumusețea slujbelor, după cum spunea deseori regretatul arhim. Teofil Părăian, este ca un vuiet al Duhului Sfânt care ridică sufletele spre înalte trăiri duhovnicești. Numai în Biserică se aduce adevărata închinare în duh și-n adevăr¹, Biserica fiind cea care a alcătuit, prin imnografii săi, cărțile de slujbă cărora le-a investit propria ei autoritate. Cărțile de slujbă reprezintă învățătura de fiecare zi a Bisericii, expresia cea mai autorizată și mereu vie a întregii predanii patristice și scripturistice, contemporană cu toate veacurile. Ori de câte ori e vorba de marile adevăruri tradiționale de credință, găsim în ele toate indicațiile necesare unei complete sinteze doctrinare patristice asupra acestor adevăruri. Cu alte cuvinte, ele sunt o formă a tradiției sfinte pentru toate generațiile de creștini reprezentând un providențial criteriu de ortodoxie, motiv pentru care este imperios necesar a fi studiate în detaliu și atent și a fi puse în valoare.

Printre toate slujbele bisericești regăsite în cărțile de cult ale Bisericii răsăritene, o slujbă deosebit de emoționantă, de frumoasă și plină de înțelesuri spirituale care picură în suflete o pace sfântă, o bucurie tainică, o sfială sau reverență sublimă, precum și o liniște încărcată de speranță este *Denia Prohodului Domnului*, un ritual care se săvârșește o singură dată în crugul anului bisericesc, respectiv în Vinerea Mare din Săptămâna Patimilor ce precedă marele praznic al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. În fond, ea se prezintă, din punct de vedere liturgic, ca o laudă matinală având rânduiala utreniei zilelor de rând, cu

mențiunea că sunt intercalate particularități proprii, specifice caracterului ei funebru. Cursivitatea cântării, muzicalitatea imnelor, atmosfera de tăcere adâncă, de încremenire a timpului cosmic în curgerea lui, de o compasiune universală a tuturor celor existente cu Stăpânul tuturor creează certitudinea contemporaneității noastre cu Cel ce din negrăita-I iubire a binevoit să sufere extrema moarte de ocară și patimile mântuitoare pentru noi.

Considerând că un atare demers va fi folositor pentru înțelegerea mai clară a semnificației intrinseci a actului morții de viață făcătoare a Mântuitorului Iisus Hristos, am găsit de cuviință să mă aplec cu sârg, cu dorința de a reliefa importanța și valoarea acesteia în planul iconomiei dumnezeiești. De aceea, voi încerca să evidențiez pe parcursul mai multor meditații caracterul soteriologic al imnului denic al Prohodului în câteva studii ce vor fi publicate în Buletinul de față. Fiindcă nu fără folos ni se cere să participăm cât mai frecvent la sfintele slujbe ale Bisericii și să ascultăm cu atenție sporită, cu maximă trezvie, conținutul acestora, căci prin ele, așa cum grăia oarecând marele Vasile despre dulceața psalmodierii, ni se strecoară în suflete folosul Duhului Sfânt și suntem conduși, atât cât este în puterea firii noastre, spre înțelegerea marilor taine ale credinței. Așadar, ne vom apropia de înțelegerea cât mai folositoare de suflet a Prohodului Domnului în exprimare teologică adâncă.

Pentru început vom spune că alcătuirea lirico-metaforică a imnelor doxologice pune în evidență intenția de a găsi mijloace adecvate (deși niciun lucru omenesc nu poate fi comparat cu cele dumnezeiești) spre lauda măreției Creatorului. Încărcătura deosebit de semnificativă a acestor creații afirmă caracterul apofatic, transcendent al puterii, al iubirii și al milei lui Dumnezeu arătate față de noi. Și oricât de isihăști am fi, noi nu putem să tăcem în fața manifestărilor pline de condescendență și de solitudine din partea Lui, ci ne simțim obligați să răspundem dragostei

¹ Psalmistul David, cunoscând prea bine acest lucru, a zis: „Că mai bună este o zi în curțile Tale decât mii. Ales-am a fi lepădat în casa lui Dumnezeu, mai bine decât a locui în locașurile păcătoșilor” (Ps. 83, 11).

Sale cu ceea ce avem mai bun: să ne oferim jertfă Lui pe noi înșine, căci El însuși s-a dat pe Sine jertfă pentru noi. Iar dacă Sfântul Chiril al Alexandriei spunea că „[...] la Dumnezeu Tatăl nu putem intra decât numai în stare de jertfă”, atunci pe măsura dăruirilor noastre, a jertfelniciei noastre, vom fi răsplătiți. Dar jertfa pe care o primește Dumnezeu este cea a laudei, cea a milei, o jertfă spirituală, nu una sângheroasă; El vrea să ne angajăm noi în jertfă, adică să nu fie ceva exterior nouă, precum cele în Vechiul Testament. Altfel spus, să ne angajăm prin cuvântul care izvorăște din noi și pe care îl jertfim Domnului cu o „*inimă înfrântă și smerită pe care Dumnezeu nu o va urgisi*” (Ps. 50, 18). Putem să înțelegem jertfa lui Hristos față de noi numai dacă vom căuta să participăm la ea, să trecem prin toate stările prin care a trecut El, urmându-L, să fim adică părtași la ceea ce a suferit El, ca să împărțim împreună cu El (cf. I Tim. 2, 12), fiindcă ceea ce l-a ținut pe cruce pe „*Împăratul împăraților și pe Domnul domnilor*” (I Tim. 6, 15) nu au fost cuiele, piroanele și funiile, ci dragostea nețărmurită față de noi, oaspeții zidirii Sale.

După tradiția Bisericii, autorul acestui minunat corpus de imne înălțătoare este Sfântul Teodor Studitul (759-826), o personalitate remarcabilă a celei de-a doua jumătăți a secolului al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea, starețul mănăstirii Studion din Constantinopol, cel care a jucat un rol marcant și decisiv în disputa iconoclastă din vremea sa, devenind un apologet al legitimității cultului icoanelor, aducând cele mai substanțiale precizări de conținut față de acestea și de întregul adevăr de credință al Bisericii răsăritene. Însă Sfântul Teodor Studitul nu a fost doar un iconodul înverșunat și un egumen priceput, ci a fost și un predicator desăvârșit, un profund gânditor și un imnolog cu veritabile calități poetice. Așadar, lui i se atribuie compunerea slujbei Prohodului Domnului, cel puțin în structura ei majoră, motiv pentru care se cuvine să-i fim recunoscători pentru darul lui și al Bisericii oferit nouă tuturor.

În Biserica Ortodoxă, imnul liturgic, fiind o compoziție de text destinată interpretării muzicale, devine o formă de preaslăvire a lui Dumnezeu într-o manieră poetică, elevată, armonioasă, încântătoare, care pe de o parte creează un climat de eufonie, iar pe de altă parte instruieste poporul, inițiindu-l în dogmele credinței, pentru că toate poeziile liturgice respiră un duh ceresc. Prin urmare, socotesc de primă necesitate cunoașterea și aprofundarea sensurilor care decurg din cuprinsul deniei respective, deoarece moartea lui Hristos nu a fost una oarecare, fără vreo urmare ontologică, ci ea a fost cu adevărat începătoare de viață, fiind moartea Ziditorului, din mormântul Căruia ne-a răsărit nouă lumina Învierii, pentru ca noi să fim vii și plini de lumina Învierii Sale într-o eternitate.

Autorul Deniei începe cu o strofă de mare expresivitate lungul șir al tânguirilor participanților la drama cosmică ce se consumă pe Golgota:

„*În mormânt, Viață,
pus ai fost, Hristoase,
și s-au spăimântat oștirile îngeresti,
plecăciunea Ta cea multă preamărind*”.

Viața, care este Hristos, Cel ce se numește pe Sine așa (cf. In. 14, 6), este depusă într-un mormânt săpat în stâncă, primind îngropăciunea după felul oamenilor. Dacă a asumat întreaga condiție umană, se cuvenea ca și în moartea Sa pentru noi să procedeze conform obișnuinței noastre. După cumplita cădere ce umple infinitul, omul a auzit: „*Pământ ești și în pământ te vei întoarce*” (Gen. 3, 19). De unde a ieșit, acolo s-a întors. Faptul că s-a dat pământului arată creaturalitatea Sa sau că are un început, deci a primit viață de la altul. Ca plată a păcatului, moartea condamna pe om la întuneric, dar nu-l reducea la desființarea sa completă. În ce mod deci s-au spăimântat îngerii văzând pe Împăratul lor în smerenia ultimă a chenozei Sale? Atunci au înțeles și ei „dragostea nebună” a lui Dumnezeu față de omul pe care El l-a creat, atunci au înțeles ei înțelepciunea de multe feluri a lui Dumnezeu și bogăția lui Hristos de nepătruns (Ef. 3, 8-9) arătată prin faptele hristice mântuitoare. Chiar și diavoli s-au înfricoșat de pogorârea cea nespūsă până în împărăția lor. Pentru că ei nu puteau suferi strălucirea dumnezeirii Sale ascunse în trup. Lucifer, purtătorul de lumină, transformat din trufie în lumină care arde, a fost biruit tocmai de Lumina lumii (In. 8, 12). Mirarea îngerilor arată că iubirea Creatorului nu are nicio margine, că e jertfă în ultimă instanță. „*În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre*” (I In. 4, 10).

Cum șade într-un mormânt Cel ce are scaune înțelegătoare pe heruvimii cei cu ochi mulți și pe serafimii cei cu șase aripi? Primește odihnă Cel ce este pururea în lucrare (In. 5, 17) ca să ne elibereze de facerea cărămizilor din Egipt, ca să ne dăruiască odihna de toate lucrurile noastre, de inutilitatea lor (cf. Evr. 4, 10); Se odihnește pentru puțin Cel ce are în mână toate. Ce este aceasta? – se întreabă Sfântul Epifanie, episcopul Ciprului. Și răspunde: „*Tăcere adâncă este astăzi pe pământ! Tăcere și liniște adâncă! Tăcere adâncă, pentru că Împăratul doarme. Pământul s-a înfricoșat și s-a liniștit, pentru că Dumnezeu cu trupul a adormit și pe cei care dormeau de veacuri i-a înviat. Dumnezeu a murit cu trupul și iadul s-a înfricoșat. Dumnezeu a adormit pentru puțină vreme și pe cei care se găseau în iad i-a înviat*”².

² Sfântul Epifanie al Ciprului, *Cuvânt la îngroparea trupului dumnezeiesc al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, ed. Cartea ortodoxă, Galați, 2010, p. 19.

Iar ceva mai încolo remarcă, pe bună dreptate, că moartea lui Hristos a avut efecte universale: „[...] astăzi se mântuiesc cei care viețuiesc pe pământ și cei care de veacuri se găsesc sub pământ; astăzi se mântuiește întreaga lume, văzută și nevăzută”³. Jertfa Domnului a răspândit un val de iubire asupra tuturor oamenilor, inclusiv a celor care din veac erau ținuți în legăturile și obezile cele de aramă ale iadului. Din acest motiv ea s-a extins în toată firea omenească asemenea unei instalații de tensiune electrică la care sunt racordate multe beculțe ce se împărtășesc de aceeași lumină care provine de la sursă. O imagine foarte relevantă, potrivită acestei viziuni a extinderii efectelor jertfei soteriologice asupra întregii firi decăzute, o zugrăvește admirabil Sfântul Chiril al Alexandriei interpretând episodul de pe Horeb, atunci când vorbește despre toiagul lui Moise prefăcut în șarpe și viceversa: „Și atunci a prins omenirea care zăcea la pământ și a izbăvit-o din răutatea de fiară, arătată în viciu și păcate, și a ridicat-o iarăși prin sfințire la cinstea împărătească și la blândețea virtuții [...] Dar spune-mi, te rog, pentru ce poruncește să fie prins de coadă și nu de cap sau de mijloc? [...] era potrivit cu taina să fie prins de coadă și nu de mijloc sau de cap. Cum așa? Capul e ca un fel de început al întregului animal, iar coada e sfârșitul. Să cugetăm, așadar, pentru moment tot neamul omenesc ca fiind încă un animal. Deci l-a prins Hristos de coadă, adică de cei de la sfârșit și ultimii. Căci a venit în timpurile din urmă ale veacului. Dar precum Moise, deși l-a prins de coadă, prefacerea a urcat prin șapta lui până la cap (căci s-a prefăcut în întregime șarpele în toiag), în același mod, deși Hristos l-a prins în cei din urmă, dar refacerea prin har trece la tot neamul și ajunge până la capul însuși, adică la Adam”⁴. Așadar, izbăvirea din stricăciunea firii ne-a redat-o tocmai precum că, asumând în interior natura omenească, a istovit într-o Sine prin epuizarea tuturor pornirilor inferioare tendința omului de a spori descompunerea prin despărțirea de Dumnezeu. A fi stricăcios este propriu zidirii prin însăși rațiunea ei. Oricine are un început, de orice fel, suferă coruptibilitate, pentru că este supus unei înaintări de la a nu fi la a fi. Nu era cu putință ca stricăciunea (φθορα) să fie biruită decât de Cel nesticăcios, de „Cel ce are nemurire și locuiește întru lumină neapropiată” (I Tim. 6, 16). Stricăciunea se instaurase în firea umană datorită libertății omului. Ea putea fi copleșită de harul lui Dumnezeu numai dacă protopărinții Adam și Eva rămâneau în legătură și dependență cu însuși Creatorul de la Care primeau toată unda de viață ce ținea în unitate atât sufletele lor (fără a fi scindate în atâtea gânduri și porniri), cât și trupurile lor (în interiorul cărora nu erau lupte între felurile elemente fizice). Dar introducând, din neglijență și neascultare, în fire coruptibilitatea, protopărinții au transmis tuturor urmașilor efectele actului

lor. De aceea, stricăciunea putea fi dezlegată (înlăturată) prin asumarea unui trup asemenea nouă, dar și mai presus decât noi. Căci moartea Domnului avea și rostul de stricare a stricăciunii. În acest sens, Sfântul Atanasie cel Mare scrie: „Căci știind Cuvântul că nu se putea desființa altfel stricăciunea oamenilor decât prin moarte, deși nu era cu putință să moară Cuvântul, odată ce era El Însuși Fiul cel nemuritor al Tatălui, Își ia un trup în stare să moară, pentru ca acesta, împărtășindu-se de Cuvântul cel peste toate, să se facă în stare să moară pentru toți, pentru ca prin Cuvântul ce locuia în El să rămână nesticăcios și drept urmare să înceteze la toți stricăciunea, prin harul învierii”⁵. Aceasta vrea să spună stihira a II-a din Prohod:

„Dar cum mori, Viață,
În mormânt cum șezi Tu?
Când al morții negru val Îl ridici acum
Și pe dreptii cei din veac îi Scoți din Iad?”

Pentru că a scos cu totul stricăciunea din rațiunea firii, topind-o în Patima Sa, Hristos este mărit și îngroparea Îi este cinstită dimpreună cu patimile (stihira a III-a):

„Te mărim pe Tine,
Iisuse Doamne,
Și-ngroparea Îți cinstim
Și patimile,
Că din stricăciune Tu ne-ai izbăvit.”

Cel necircumscriș după dumnezeire se circumscrie unui spațiu restrâns după trup. Fără îndoială, trupul lui Hristos sau templul pe care l-a luat din Fecioara Maria fiind limitat după rațiunea firii sale, a putut fi depus în mormânt. Același părinte alexandrin consemnează: „Și pogorând la stricăciunea noastră și nesuferind stăpânirea morții prin care se pierdea ceea ce a făcut și se nimicea lucrul Tatălui Său cu privire la oameni, își ia un trup, un trup care nu e străin de al nostru. Căci nu a voit să fie simplu în trup, nici nu a voit să se arate numai astfel. Căci ar fi putut dacă ar fi voit, să-și facă arătarea sa printr-un trup mai mare”⁶. Nu încapă niciun dubiu că trupul

⁵ Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, în col. PSB, vol 15, Edit. IBM al BOR, București, 1987, p. 100. Pentru marele alexandrin, cauza întrupării Domnului o constituie eliberarea firii de corupție. Păcatul și urmările acestuia rodeau, mâncau, slăbeau viața adevărată a oamenilor atât prin faptul că îngustau orizontul lor spiritual, cât și prin faptul că înmulțeau scindările și dezbinările acelorași indivizi care împărtășeau comuniunea de natură. Sfâșierea lăuntrică a firii prin tendințe de egoism, lăcomie, ură sau război producea alterarea unității ei sau a rațiunii unicității ei. Părerile și disensiunile acestora erau pricina atâtor conflicte ce măcinau armonia dintre oameni.

⁶ Ibidem, p. 99. Sf. Atanasie înțelege prin expresia „trup mai mare” ori un trup cu o circumferință sau dimensiune dincolo de obișnuitul volum corporal propriu unui om, ori un trup mai tare, mai puternic în fața degradării și a descompunerii. Însă, Hristos a luat un trup într-o totală asemănare nouă, deci cu limite și neputințe, dar fără păcat, căci trupul Domnului

³ Ibidem, p. 21.

⁴ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în dub și adevăr*, în col. PSB, vol. 38, Edit. IBM al BOR, București, 1991, p. 80.

Domnului trebuia să fie depus de pe urma păcatului (căci Hristos „*n-a săvârșit niciun păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui*” – I Ptr. 2, 22), motiv pentru care l-a predat morții tocmai ca să nimicească puterea ei, ca să anihileze forța ei de distrugere. Dacă pentru ceilalți oameni moartea survine inevitabil și fără voia lor (aceasta denotă încă o dată că ea nu e firească, nu aparține naturii umane în definiția ei, ci a fost introdusă din afară, ca un accident datorită liberei alegeri sau liberului arbitru al omului), în cazul lui Hristos ea este primită în chip benevol, fără silnicie, fără samavolnicie. Nu era nicidecum necesar să moară, întrucât nu comisese niciun păcat. Asta deoarece, potrivit apostolului Pavel: „*plata păcatului este moartea*” (Rom. 6, 23). Numai acolo se instaurează moartea unde se transgresează porunca lui Dumnezeu. Dar Iisus, fiind Fiul natural al Tatălui și fiind și om deplin ascultător voci Părintelui, nu a călcat nicio poruncă. Mai degrabă a împlinit toată Legea pentru că era Dătătorul ei. Dar pentru că a luat asupra Sa trupul omenesc cu concursul factorului divino-uman (lucrarea eficace a Sfântului Duh și contribuția liber aleasă a Maicii Domnului ca reprezentanta sau latura umanității), El a primit și afectele ireproșabile care erau impregnate în chip intrinsec în firea umană de pe urma pătrunderii păcatului în aceasta. Însă El nu pune în aceasta nicio eficacitate care să determine supra-satisfacerea lor până la limita păcatului (cum deseori facem noi), ci le oprește manifestarea prin voia Sa liberă, pentru că așa vrea⁷.

nu a servit nicidecum ca organ pentru săvârșirea vreunei fapte reprobabile. Ci El, după cuvântul marelui apostol, s-a îmbrăcat „*întru asemănarea trupului păcatului și pentru păcat a osândit păcatul în trup*” (Rom. 8, 3).

⁷ Sau cum afirmă admirabil Sfântul Maxim Mărturisitorul: „*[...] prin puterea Sa El a făcut neputințele firii fapte ale voinței Sale, nu cum sunt la noi efecte ale necesității naturale. Pentru că, invers de cum e la noi, a arătat elementul pătimitor, aflător în noi prin fire, mișcat în Sine de libertatea vocii, pe când în noi el obișnuiește să miște voia*” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Edit. IBM al BOR, București, 2006, p. 84). Hristos și-a înfrânat declanșarea afectelor naturale atunci când a voit, cu puterea dumnezeirii Sale. Pentru oameni, ele se declanșează cumva constrângător, represiv. De pildă, foamea. Ea se instalează în trupul nostru după ce se cheltuie rezervele de hrană conținute în organe și după ce se epuizează puterea lor de susținere nutritivă a organismului. Ca atare, ea exercită o presiune involuntară asupra corpului cerând o umplere, o completare a lui cu altă materie. Și tot așa, prin umplere și golire, țesuturile trupului slăbesc, se atrofiază, se grăbesc spre destrămare și ajung până la descompunerea totală în moarte. Deci repetiția proceselor biologice în trupul nostru favorizează avansarea stricăciunii în acesta. Același lucru îl afirmă și Sfântul Ioan Damaschin: „*Fără îndoială, afectele noastre firești erau în Hristos și conform firii, și mai presus de fire. Afectele aveau în El conform firii, când îngăduia trupului să sufere ale sale; erau însă mai presus de fire, pentru că în Domnul afectele trupești nu precedau voința. În El nu se poate vedea nimic silit, ci toate sunt de bunăvoie. Dacă a voit, a flămânzit, dacă a voit, a însetat, dacă*

Autorul slujbei în stihira a V-a pune o întrebare căreia tot el îi oferă răspunsul:

*„Iisuse al meu,
Împărate a toate,
de ce vii la cei din iad,
o Hristoase al meu?
Vrei să dezrobești neamul omenesc?”*

Robii fuseseră înlănțuiți în infern, iar Împăratul binevoiește să-i slobozească pentru că nu mai îndură să vadă cum lucrul mâinilor Sale este sub batjocura vrăjmașului, cum își râdea el de ei. Chiar dacă eram lucrul, proprietatea lui Dumnezeu – deoarece pricina venirii noastre la ființă o constituie voia Sa –, precum însuși psalmistul mărturisește atunci când exclamă plin de dragoste: „*Al Tău sunt eu, mântuiește-mă!*” (Ps. 118, 94), ne vânduserăm libertatea noastră vrăjmașului, deveniserăm posesia lui, desigur, nu prin fire, ci prin uzurpare, prin abuzul lui de putere. El înlănțuia ființa noastră ca în niște cătușe din care noi nu puteam scăpa. Aceasta i se îngăduise de către Dumnezeu tocmai pentru că omul se sustrăsese de bunăvoie de sub protecția Sa. Îndată ce a ieșit din intimitatea lui Dumnezeu, diavolul a și pus stăpânire pe om, subjugându-l în fel și chip, dar fără a-i vrea binele (căci el este totdeauna foarte invidios), ci urmărind să-l piardă.

Teologia răscumpărării este de mare preț pentru Părinții Bisericii. Ei înțeleg că diavolul lătra la noi pentru că avea cu ce să ne acuze. Cu alte cuvinte, fiecăruia îi astupa gura cu fărădelegile sale. Iată ce scrie Sfântul Chiril în acest sens: „*Căci unul pentru toți a murit, Cel ce a fost prețul pentru toți. Și și-a dat sufletul Său schimb pentru al nostru, punând frâu răutății diavolului și oprind pâra păcatului ce ne tiraniza, împotriva noastră și limbușia neînfrânată ce acuza pe toți de păcate... Drept aceea, S-a făcut Unul-Născut om și a purtat trupul supus prin fire morții, ca, suportând pentru noi moartea ce atârna asupra noastră, să desființeze păcatul și să oprească pe Satana care ne acuza, întrucât am achitat în El pedeptele vinovațiilor pentru păcat*”⁸. Ca atare, moartea Sa era cerută de necesitatea achitării unei datorii față de diavol, dar întrucât niciun om nu putea oferi această plată, a venit Fiul și a împlinit-o în locul nostru și de dragul nostru. Această idee este descrisă astfel de părintele Dumitru Stăniloae: „*Iisus nu putea fi cugetat decât ca unul care a trebuit să moară. Ființa Lui nu implica necesar moartea, dar o implica misiunea Lui. Dacă ar fi implicat-o ființa Lui ca*

a voit, i-a fost frică, dacă a voit, a murit” (Dogmatica, Edit. IBM al BOR, București, 2005, p. 168).

⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, op. cit., pp. 108-109. Pe lângă faptul că a achitat prețul răscumpărării, Hristos a întărit din interior firea oamenilor. Nu doar a plătit în mod juridic o pedeapsă care nu Îi era proprie, ci și a dat tărie spiritului uman să înfrunte durerile, a vindecat bolile firii. (Vezi Stihioavna învierii, glasul I – „*Cu patima Ta din patimi noi ne-am liberat și cu-Învierea Ta, Mântuitorule, pe toți ne-ai mântuit...*”).

necesitate, n-ar mai fi fost benevolă identificarea Sa cu istoria și nu s-ar mai fi putut realiza misiunea Lui. Iisus trebuia să moară, nu prin ființă, ci prin misiune. Necesitatea morții Lui a decurs nu din fatalitatea involuntară a naturii, ci din suprema Sa înălțime spiritual-etică. La Iisus iese pe primul plan voința în identificare a Sa cu istoria, dar identificarea e deplină prin voință”⁹.

Acolo, încuiat în groapă cu trupul, Hristos înnoiește firea oamenilor cea stricată. Acolo a lucrat, precum s-a scris, mântuirea în mijlocul pământului. Stihira a VI-a zice:

*„Stăpânul a toate
mort se vede acum
Și deșertătorul gropilor celor morți
Se-ncuie-n groapă nouă ca un om”.*

De aceea în ortodoxie se vorbește despre mormântul care a izvorât lumii viață din belșug. Unii Sfinți Părinți observă că Hristos a lucrat cele ce erau spre folosul nostru ca într-un atelier al firii, atât în pânțele fecioresc, cât și în mormântul nou¹⁰. Numai că atât de amarnic a umbrit diavolul inima fariseilor, deși au văzut minunile pe care El le săvârșise, încât l-au socotit ca un proscris, tocmai ca să se împlinescă o veche profeție: *„Mormântul Lui a fost pus lângă cei fărădelege și cu cei făcători de rele, după moartea Lui, cu toate că nu săvârșise nicio nedreptate și nici înșelăciune nu fusese în gura Lui. Dar a fost voia Domnului să-l zdrobească prin suferință. Și fiindcă și-a dat viața ca jertfă pentru păcat, va vedea pe urmașii Săi, Își va lungi viața și lucrul Domnului în mâna Lui va propăși”* (Isaia 53, 9-10). Deci, în sufletul Domnului vibra intensitatea iubirii pentru toți fiii lui Adam, chiar și pentru cei ce L-au răstignit:

*„Mai frumos cu chipul
decât oamenii toți,
Ca un om se vede mort și fără de chip
Cel ce toată firea a-nfrumusețat”* (stihira a IX-a).

Alcătuitorul slujbei amintește prin stihira anterioară o profeție a psalmistului care contemplă splendoarea lui Hristos: *„Împodobit ești cu frumusețea mai mult decât fiii oamenilor; revărsatu-s-a har pe buzele Tale”* (Ps. 44, 3). Într-adevăr, Cel ce este chipul, icoana sau strălucirea ființială a Tatălui (cf. Evr. 1, 39), care întrece infinit de infinite ori toată noblețea și majestatea omenească, este și modelul, prototipul sau paradigma omului, fiindcă noi după chipul Lui am fost plăsmuiți. Chiar și-n actul chenozei, adică al extremei smerenii, El convertea, El schimba viețile celor păcătoși prin contactul cu chipul Său. Era Omul central care polariza, care atrăgea transfigurator spre Sine. Este cu neputință să nu simți o cutremurare lăuntrică, o tresăltare din toate puterile sufletului

când privești chipul atât de blând și atât de trist în același timp al Mielului jertfitor. Blând pentru că este izvorul păcii și-al bucuriei, iar trist pentru că plânge pentru fărădelegile tuturor. În acest sens trebuie să înțelegem profeția lui Isaia: *„[...] nu avea nici chip, nici frumusețe, ca să ne uităm la El, și nicio înfrățire ca să ne fie drag”* (53, 2). Mai departe, același adaugă: *„Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni; om al durerilor și cunoscător al suferințelor, unul înaintea căruia să-ți acoperi fața; disprețuit și nebăgat în seamă”* (53, 3). Fața Lui te determină să-ți analizezi propria viață, să-ți faci cu sinceritate un examen al conștiinței, o introspecție onestă; Fața Lui te îndeamnă la milă, la iertare, la înțelegerea aproapelui; iar chipul Lui atât de transparent, atât de străveziu oglindea strălucirea dumnezeirii. Prin trupul Domnului străbătea toată lumina slavei; de aceea scria Sfântul apostol Pavel *„că în El locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii”* (Col. 2, 9). Era ca o perdea translucidă ce făcea cunoscută splendoarea puterii Sale. Dar în urma primirii crucii, în urma desfigurării patimilor, chipul I s-a schimonosit. Pălmuirile, scuipările, insultele ostașilor erau grele peste măsură¹¹. Însă Hristos a pus toată răbdarea Sa omenească întărită de puterea dumnezeiască în suportarea lor. A știut că numai prin umilință poate doborî trufia diavolului. La aceasta se va fi gândit și Sfântul Pavel când a scris: *„Căci, deși a fost răstignit din slăbiciune, din puterea lui Dumnezeu este însă viu”* (II Cor. 13, 4). În aparenta neputință în care era Domnul se ascundea cea mai eficientă forță de biruință asupra răului. A fost o tactică a înțelepciunii lui Dumnezeu ca să-l prindă pe cel viclean în plasa lui. În acest sens, Sfântul Grigorie de Nyssa vorbește chiar despre „dumnezeiasca înșelăciune” prin care s-a amăgit diavolul: *„Pentru că stăpânul întunericului nu se putea apropia de Lumină nemijlocit, dacă nu ar fi văzut în El ceva trupesc, atunci, de îndată ce a văzut trupul cel purtător de Dumnezeu și a văzut minunile făcute prin acesta de Dumnezeu, el a nădăjduit că dacă va reuși să înhațe trupul prin moarte, atunci va lua în stăpânire toată puterea care se află în acest trup. Prin urmare, înghițind momeala cărnii, a fost străpuns de undița dumnezeirii și astfel balaurul a fost străpuns de undiță”¹².*

¹¹ E greu să suportți ocările altora și defăimările celorlalți mai ales când te știi nevinovat. Dar suferința sporește și mai mult când vezi că nu te înțelege nimeni, când rămâi singur în durerea ta. Desigur, toate lovirile, jignirile, calomniile fariseilor și cărturarilor erau atâțate de diavoli care își dădeau pe față ura, își puneau în lucrare întregul arsenal ispitor crezând că Hristos va succomba sub el. Însă nu le-a făcut pe voie, ci mai degrabă *„le-a dat de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin cruce”* (Col. 2, 15).

¹² Sfântul Grigorie de Nyssa, *Omilia despre perioada de trei zile*, apud Ilarion Alfeiev, *Hristos, biruitorul iadului*, ed. Sofia, București, 2008, p. 64. Remarcăm că trupul este o momeală pusă de Hristos tocmai ca să fie înșelat cel ce înșală întreaga lume. Considerând că este un om simplu ca toți ceilalți pe care-L a putea lua în stăpânire sa, Satana se

⁹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Craiova, 1993, pp. 312-313.

¹⁰ De pildă, Sfântul Proclu al Constantinopolului.

Tema pogorării Domnului la iad este recurentă în doctrina soteriologică a Părinților bisericești. Ei văd în acest act puterea supremă a lui Hristos ca Dumnezeu și ca om desăvârșit. Surparea iadului este comparată de către unii cu supunerea, deci cu cucerirea unei cetăți fortificate și luarea în captivitate a celui ce o stăpânea, adică a diavolului¹³. Însă Hristos se pogoară cu dumnezeiescul Său suflet la iad și spulberă toate tenebrele aceluia loc de chin. Prezența Sa acolo umple de o mare nădejde pe cei care erau ținuți în obezi de aramă. Acolo unde domnea din veci o disperare ireversibilă adie un suflu care răspândește chiar și pentru cei mai păcătoși puțină speranță de mântuire. Căderea a fost universală, deci se cădea ca și mântuirea să fie universală. Iadul nu putea răbda sufletul îndumnezeit al lui Hristos pentru că El venea cu autoritatea puterii Sale împotriva căreia nu se ridică nimic. Mai mult, nimic păcătos nu găsea diavolul în Iisus ca să-L poată reține în stăpânirea sa. De exemplu, Sfântul Chiril al Alexandriei, interpretând pasajul din Lc. 11, 21-22, grăiește: „De aceea El folosește un exemplu limpede și clar, prin care cei ce ar voi să priceapă să poată cunoaște că a fost biruit stăpânitorul veacului acestuia, că i-au fost nimicite puterile sale și că a fost golit de tăria sa și că a fost dat pradă celor casnici și apropiați ai Fiului. Această pildă a grăit-o ca despre oameni. Dar, pe de altă parte, diavolul, cel ce urăște binele, a pățit acestea grăite de Hristos. Fiindcă înainte de venirea Mântuitorului nostru se afla întru putere mare, având strânse și ținând în cursele sale turmele străine de el, deci acelea ale lui Dumnezeu cel peste toate. Dar Cuvântul lui Dumnezeu cel mai presus de toate, Dătătorul oricărei puteri și Dumnezeu puterilor, a năvălit peste el făcându-se om. Și diavolul a fost jefuit de toate vasele sale și prăzile sale au fost luate”¹⁴. Sufletul Său nu putea fi reținut în niciun mod sub imperiul umbrelor, al întunericii, deoarece El era Lumina prin excelență care copleșea totul. În moartea primită voluntar de

Hristos se manifestă o tărie a spiritului în stare să distrugă orice slăbiciune a infernului¹⁵. Că sufletul Domnului nu a fost încătușat odată ce a ajuns în iad o spune psalmistul David ca strigăt de biruință din partea lui Hristos către Tatăl: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea” (Ps. 15, 10).

„În mormânt, Viață,
Pus ai fost, Hristoase,
Astăzi moartea ai zdrobit cu-ngroparea Ta
Și viață lumii Tu ai izvorât”;

sau

„Cu cei răi, Hristoase,
Ca un răufăcător socotit ai fost de toți,
Dar ne-ai îndreptat și ne-ai scos din amăgirea Celui rău”.

Autorul are convingerea sau credința că, deși este îngropat, Hristos umple de prezența Lui toată zidirea. Același adevăr este mărturisit în cadrul Sfintei Liturghii, când se rostește troparul: „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlbarul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Dubul ai fost, Hristoase, toate umplându-le, Cel ce ești necuprins”.

În iconografia ortodoxă, moartea lui Hristos nu apare niciodată ca extrema neputință, fiindcă ea nu este o disperare ireconciliabilă, ca în imagistica occidentală, unde ai impresia că Hristos a fost doborât de chinuri și de suferințe. Ortodoxia vede legate cele două evenimente: moartea și învierea. În moarte încolțește germenul învierii, iar aceasta din urmă este triumful asupra morții. Dar cum a murit Hristos? Dacă definiția morții este despărțirea sufletului de trup și încetarea oricăror funcțiuni vitale, moartea lui Hristos este asemănătoare cu a tuturor oamenilor. Totuși există o diferență majoră. „Moartea Sa, departe de a fi aparentă, este, fără dificultăți de interpretare, moartea comun omenească: despărțirea sufletului de trup. Ca omenirea din Hristos să moară, era nevoie de despărțirea elementelor componente: suflet-trup și nicidecum despărțirea celor două fire care au realizat uniunea ipostatică. Când Mântuitorul și-a dat dubul, El a murit omenește, după modul muririi noastre, dar a continuat să existe dumnezeiesc, prin continua prezență a dumnezeirii în trupul lipsit de păcat”¹⁶. Propriu-zis, moartea lui Hristos privește doar natura umană a Lui compusă din suflet și trup, ca și la ceilalți oameni. În baza acestui adevăr, El este numit „fratele nostru”,

apropie, ca oarecând de trupul lui Moise, (precum s-a scris – v. Iuda 1, 9), de trupul mort al Mântuitorului, cu speranța că va fi al lui. Dar a dat de lumina ascunsă atunci când s-a izbit, ca de un zid, de ipostasul Cuvântului, de Cel care este Viața. Trupul nu era gol, ci umplut de dumnezeirea de care nu s-a despărțit nici măcar în actul morții.

¹³ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentar la sfânta evanghelie de la Luca*, ed. Pelerinul român, Oradea, 1998, p. 149. Desigur, Dumnezeu îl poate învinge pe diavolul și din afara naturii umane, pentru că El l-a creat. Dar a binevoit să se folosească de o stratagemă înțeleaptă pentru a-l răpune la pământ. Revine aici tema înșelăciunii. Hristos s-a îmbrăcat într-un trup coruptibil cu scopul de a-l amăgi pe conducătorul iadului.

¹⁴ „Deci Domnul pogorându-se la iad în clipa următoare expirării, rupea chiar atunci legăturile morții de deasupra omenității Sale, ca să se poată spune, pe de o parte, că în iad a rupt în principiu legăturile morții, dar pe de altă parte, că n-a cizut nicio clipă sub puterea iadului, deci la primul contact cu iadul a rupt legăturile morții. Astfel, Cel ce rupea legăturile morții ce înfășurau pe cei din iad era deja și Omul-Hristos, scăpat El însuși de legăturile morții, nu numai Dumnezeu”. (Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Legătura interioară dintre moartea și învierea Domnului*, în rev. S.T., nr. 5-6/1956, p. 280).

¹⁵ Tot părintele Stăniloae zice: „În Răsărit acceptarea morții în fața lui Dumnezeu este înțeleasă totodată ca tărie. De aceea moartea suportată de Iisus e în același timp prilej de manifestare a puterii, prin care moartea e învinsă de Fiul lui Dumnezeu în trup și cu colaborarea trupului întărit. Căci și trupul poate fi tare în răbdarea pătimirilor, prin puterea dată lui de Fiul lui Dumnezeu din partea firei dumnezeiești”. (Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ed. IBM al BOR, București, 2003, p. 73).

¹⁶ Anca Manolache, *Considerații asupra trupului Domnului în opera de răscumpărare*, în rev. M.B., nr. 7-9/1968, p. 408.

pentru că s-a împărțit de sânge și trup (cf. Evr. 2, 14). Ca atare, în clipa când s-a produs separarea sufletului de trup, deci moartea, aceasta nu a vătămat cu nimic firea Sa dumnezeiască, simplă și necompușă. Dumnezeirea cu care era unit trupul a menținut în putere atât sufletul cu care s-a pogorât la iad învăluit într-o lumină fulgerătoare, cât și trupul de care nu s-a apropiat putreziciunea, nu pentru firea lui¹⁷, ci pentru dumnezeirea Logosului cu care era unit după ipostas. Stihira a X-a zice în acest sens:

„Iadul cum va răbda intrarea Ta, Doamne,
și cum nu se va zdrobi întunecându-se,
de-a luminii Tale fulgere orbind?”

(Va urma)

Bibliografie

1. **Alfeyev, Ilarion**, *Hristos, birnitorul iadului*, Editura Sofia, București, 2008.
2. **Atanasie cel Mare, Sfântul**, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, în col. PSB, vol 15, Editura IBM al BOR, București, 1987.
3. **Chiril al Alexandriei, Sfântul**, *Închinarea și slujirea în dub și adevăr*, în col. PSB, vol. 38, Editura IBM al BOR, București, 1991.
4. **Chiril al Alexandriei, Sfântul**, *Glafire la Ieșire*, în col. PSB, vol. 39, Editura IBM al BOR, București, 1992.
5. **Chiril al Alexandriei, Sfântul**, *Comentar la sfânta evanghelie de la Luca*, Editura Pelerinul român, Oradea, 1998.
6. **Epifanie al Ciprului, Sfântul**, *Cuvânt la îngroparea trupului dumnezeiesc al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Editura Cartea ortodoxă, Galați, 2010.
7. **Ioan Damaschin, Sfântul**, *Dogmatica*, Editura IBM al BOR, București, 2005.
8. **Manolache, Anca**, *Considerații asupra trupului Domnului în opera de răscumpărare*, în rev. „Mitropolia Banatului”, nr. 7-9/1968.
9. **Maxim Mărturisitorul, Sfântul**, *Ambigua*, Editura IBM al BOR, București, 2006.
10. **Stăniloae, Dumitru**, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscope, Craiova, 1993.
11. **Stăniloae, Dumitru**, *Legătura interioară dintre moartea și învierea Domnului*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 5-6/1956.
12. **Stăniloae, Dumitru**, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura IBM al BOR, București, 2003.

¹⁷ Am văzut puțin mai sus cum pentru Sfântul Atanasie cel Mare trupul nu avea nesticăciunea prin sine însuși, ci prin legătura strânsă cu puterea ce-i venea de la Dumnezeu. Un alt mare părinte al hristologiei patristice vechi reiterează dogma Sfântului Atanasie. E vorba de Sfântul Chiril al Alexandriei, următor în scaun și în gândire marelui alexandrin. În lucrările sale exegetice el vede pretutindeni taina lui Hristos, iconomia Sa, chenoza Sa și implicit îndumnezeirea noastră. Clarificând distincția dintre trupul Cuvântului - care are posibilitatea nemuririi, fiind totuși prin natură compus, deci stricăcios - și Cuvântul însuși, acesta afirmă: „...viața după fire, adică Cuvântul din Dumnezeu, printr-o unire dintr-o iconomie cu trupul sau cu toată umanitatea și firea noastră, S-a coborât până la a suporta moartea. Pentru că spunem că a murit pentru noi, pătimind-o aceasta El însuși nu în firea proprie (căci n-a murit nicidecum El însuși, fiind Viața), ci însușindu-și moartea trupului propriu... Pentru că Cuvântul lui Dumnezeu înțeles în afara trupului este viață și făcător de viață. Iar fiindcă s-a sălășluit în trup, se spune că a murit potrivit umanului?”. (Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, în col. PSB, vol. 39, Edit. IBM al BOR, București, 1992, pp. 229-230). Totuși, Cel ce a suferit moartea a fost chiar Persoana Cuvântului care și-a împrăștiat în chip ființial omenitatea, dar după dumnezeire a rămas impasibil.

TRUPUL ȘI ÎMPĂRĂȚIA

pr. Nicolae STOIA

„Ce este mai aproape de mine ca eu însumi?
Cu toate acestea iată că nu mă pot înțelege.
Ce sunt, Dumnezeuul meu? Ce natură sunt?”
(Fericitul Augustin, Confesiuni X, 16)

Sunt ceea ce sunt pentru că am un trup, prin mijlocirea căruia mă adevăresc mie însumi, precum și celorlalți, ca o *prezență*. După cum și ceilalți mi se înfățișează tot prin mijlocirea trupului. Pe această dimensiune luăm act unii de existența altora. Așa ne sesizăm: văzându-ne, adresându-ne cuvântul sau dându-ne mâna. Ai zice că suntem la fel și, totuși, ne vădăm atât de diferiți înde noi, fiecare trup avându-și modul său specific de a se exprima. E vorba de acea amprentă inconfundabilă care face ca două trupuri să nu fie aidoma. Deosebirile dintre noi, anevoie de sesizat pe celelalte paliere ale făpturii noastre, sunt cu osebire evidente la nivelul chipului, în care se concentrează toată esența trupului, „așa cum întreg universul e adunat într-o rază de lumină dumnezeiască”¹. Întâlnirea cu ceilalți are loc pe dimensiunea chipului, căci prin el le stărnim curiozitatea și simpatia, sau, dimpotrivă, fără a ne putea explica de ce anume, alteori le provocăm repulsie și neîncredere, sau teamă și vrăjmășie de-a dreptul. Ca într-un joc magic de oglinzi, „care uneori sunt abominabile fiindcă ne mint, dar totdeodată ne spun și adevărul”², ne înfățișăm unii, altora, în ipostaze niciodată identice, trupul având disponibilitatea nesfârșită de a-și ascunde adevărata realitate. Tot așa cum, alteori, împins de un imbold irepresibil, poate da în vileag o parte din frământările dinlăuntru-i, fără a fi capabil să rețină ceea ce nu ar vrea să răzbată în afară. Trupul meu constituie *botarul* care mă adevărește ca pe o fărâmă de timp și spațiu, eu fiind condiționat de ele, „ca o măsură măsurătoare și măsură măsurată”³. Sunt ființă în timp și măcinată de timp, aflându-mă în curgere ireversibilă spre neantul pe care îl presimt cum auește înlăuntru meu. Simt nevăzutul jungher al timpului cum îmi sfărtecă trupul celulă cu celulă,

cotropindu-mă pe de-a-ncetul și împingându-mă spre cumpăna ieșirii din rosturile existenței, „pentru a mă întoarce întru cele din care am fost alcătuit” (Ecc 12, 7). Eu sunt „pecetea unui tot”⁴ care cuprinde în sine, ca într-o rânduială plină de limpeziciune și îngemănată în cumpănire: o sprânceană de văzduh, adâncimi de umbră, zvon din afundul oceanelor, freamăt neogoit de furtună, pulbere stelară, susur de apă, freamăt de iarbă, înfloriri de primăvară, tristeți de toamnă, sfioșenia pietrelor, voioșia păsărilor, muget de fiară, petrecerea norilor, adiere de vânt, răcoare matutinală, abur din suflarea de vifor de foc a nămieșilor văratice, șuierul de obidă al gerului, nălucire din neînserata lumină care îndulcește întunericul. Toate acestea se întâlnesc în mirifica alcătuire a făpturii mele, așa cum începutul și durata tuturor lucrurilor se intersectează și fulgeră într-un bob gălbior de grâu. Stau țărçuit între hotarele timpului și spațiului, fiind eu însumi o fărâmă de timp și spațiu și chiar dacă trăiesc alături de alții și în aceleași dimensiuni, nu le percepem în același fel. Ceea ce ne vedește alteritatea unora față de alții, fără ca ea să fie una inexorabilă. Căci tot pe dimensiunea trupului ne adevărim și înrudirea cu ceilalți, toate trupurile omenești revendicându-se din aceeași obârșie. Precât de multe ne sunt deosebirile, tot pe atât de multe ne sunt și asemănările și o infinitate de fire nevăzute ne leagă între noi, vădindu-ne într-o misterioasă *solidaritate*. Bunăoară plăcerea sau durerea ni le putem comunica, deoarece le trăim în același fel.

Și nu suntem doar înrudiți întru aceeași fire, ci și complementari, trupul indicându-ne și *nedeplinătatea*, atât de caracteristică fiecăruia dintre noi. Vasăzică faptul că noi nu suntem niște entități în-sine, ci ființe-cu-fața-spre-celălalt. Suntem plămădiți în așa fel încât nu ne putem vedea niciodată propria față, ci numai oglindită în ochii altuia. Eu nu mă pot vedea pe mine însumi

¹ Benedict de Nursia, în V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, Buc., 1994, p. 128.

² J. L. Borges, *Opere*, Ed. Univers, Buc., 2002, Vol. I, p. 111.

³ J. Y. Lacoste, *Timpul o fenomenologie teologică*, Ed. Deisis, Sibiu, 2005, p. 223.

⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul, în *Filocalia*, Ed. Harisma, Buc., 1994, Vol. III, p. 135.

decât reflectat în ceilalți și pot vedea numai imaginea chipului, nu chipul meu propriu vorbind. Fără prezența celorlalți sunt condamnat să nu mă pot sesiza nici pe mine însumi. Însă cel pe care eu îl văd oglindit în ceilalți este, oare, identic cu mine însumi, adică cu cel care eu mă știu că sunt? Și, cel reflectat în ceilalți este același cu cel care cred ei că sunt eu? Ca într-un joc infinit al unor oglinzi infidele ne multiplicăm în mii și răsmii de chipuri, toate reflexe palide ale aceluiași chip; însă niciunul identic cu cel genuin. Chipul pe care mi-l zăresc ceilalți nu este același cu cel pe care-l presupun eu că îl am, fiindcă eu, cel autentic, nu sunt niciunul din aceste chipuri. Sunt „și unul și o sută de mii de chipuri”⁵, și totuși nu sunt niciunul din ele. Întrucât eu nu locuiesc pe de-a-ntregul în ceea ce surprind ceilalți. Sunt totuși *unul*, și anume cel pe care nimeni nu-l poate surprinde în toată complexitatea lui. După cum nici eu însumi nu pot exprima în întregime bogăția propriei mele fapte. Pentru că inexprimabila mea unicitate izvorăște din Unicitatea supremă, eu fiind chip creat după chipul și asemănarea supremului Chip, „în Care se află afundată însăși taina ființei mele”⁶. Iar dacă eu aș fi „numai trup” (Fc 6, 3) și aș viețui exclusiv „după trup” (Rm 8, 13), aș fi, fatalmente, destinat dispariției. Fiindcă trupul meu nu e decât un trup în urieșescul trup al lumii, față de care, dacă el nu s-ar distinge prin nimic, ar fi absorbit în inconsistența acesteia. Și nu ar fi doar absorbit, ci ar fi condamnat să rămână ferecat în propria-i sărăcie, adică în aceea „a trupului care nu folosește la nimic” (In 6, 63). Vasăzică trupul meu ar fi condamnat să fie o părelnicie în pancuprinzătoarea părelnicie „a celor care se văd și sunt trecătoare” (2 Co 4, 18). Mă salvează, din toate acestea, „ceva din mine care poate fi și fără mine și care va fi și după mine”⁷. Acest *ceva* din mine alcătuit nu din carne și sânge, mi se vedește uneori atât de odinioară și de străin trupului meu și atât de greu de definit. Dar și intîm mie totodată, ca o *altă prezență* dinlăuntrul meu deschizându-mă supremei Prezențe, spre Care ceva nelămurit din mine mă împinge să-L doresc de istov și să tânjesc după El așijderea „cerbului după izvoarele apelor” (Ps 41, 1). E cealaltă parte din mine, adică „*sufletul* izvodit din *sufierea* lui Dumnezeu” (Fc 2, 7), din Care omul s-a ițit ființă vie. Sufletul stă atât de bine așezat în trupul său, încât ai zice că ele sunt indiscernabile și că nu există o margine de unde să se poată indica despărțirea lor. Și totuși, cele două părți numai prin desăvârșita lor întrolocare alcătuiesc fapta umană, care le afirmă prin însăși unitatea ei, „căci nici sufletul fără trup, nici trupul fără suflet nu sunt omul. Ci numai compusul rezultat din împreunarea lor într-un singur chip”⁸. Trupul e pe de-a-ntregul străbătut de suflet, iar

sufletul este cu totul înveșmântat de trup; curg unul într-altul, scaldându-se fiecare în substanța celuilalt. Sunt deosebiți, dar nu despărțiți; sunt uniți, dar nu contopiți. Omul fiind, deopotrivă, și suflet și trup. Deci el nu este nici numai suflet, nici numai trup, ci mirabila lor frământătură îl alcătuiește „ca pe un tot unitar”⁹.

Dar cum să ne apropiem de suflet și prin ce noțiune să-l definim? Îl simțim, și totuși nu avem cuvânt prin care să-l putem descrie. Dorim să-l cuprindem și mereu ne lovim de matitatea trupului. Stai uneori fermecat de frumusețea ireală ce se revarsă dintr-o icoană; ești fascinat de armoniile muzicii sau răpit de dulceața rugăciunii, de parcă nu te mai locuiești, ci ești plecat încotrova, departe de tine și nu știi dacă toate acestea „se petrec în trupul tău, sau în afara lui?” (2 Co 12, 2) Mă înfioară dorul sau mă înspăimântă teama de moarte, de parcă pumnale nevăzute mi se încrușează în trup, dar pe toate acestea și sufletul meu le simte. Încerc să le transpun în imagini ori să le exprim în cuvinte, însă cuvintele se vădesc sărace. Cum să descrii nostalgia care îți răvășește sufletul? Și cum să redai neodihna care te împinge către zariștea nemărginită a celor de dincolo? Și totuși, trupul le resimte și el, până în cea mai sfioasă celulă a sa. Când tristețea îmi răscolește lăuntru, și carnea mea suferă și e tristă. Simt cum mă adulmecă nedeslușită umbra morții, adumbrindu-mi sufletul, dar și trupul meu o resimte până-n hotarele sângelui, de parcă un hanger nevăzut mi-ar sfredeli măruntaiele. Ochii mei plâng, dar lacrima izvorăște dintr-un alt registru al fapturii mele decât trupul, lacrima fiind semnul căutării unui sens și al dorinței de ieșire din impas. Gura sușuiește molcom rugăciunea, dar și trupul se așterne cuminte în rostogolirea cuvintelor ei sfinte. Însă rugăciunea mă transferă într-un orizont, unde trupul meu nu poate răzbate, făcându-mă să-l simt ca pe-o oadaie străină, a cărei cheie s-a pierdut demult, la începutul lumii.

Atât de „minunat alcătuit” (Ps 138, 14), trupul poartă în profunzimea lui o *taină* care se sustrage oricărei categorisiri, el vădindu-se o entitate care nu poate exista prin sine sau pentru sine însuși, de ca și cum „n-ar fi al nostru” (1 Co 6, 19). Dar agrăind despre o Înțelepciune, căreia i se deschide prin suflet, „în om, materia trupului devenind mijloc de comunicare a înțelesurilor spiritului”¹⁰. Trupul meu este plămădit ca să poată sălășlui în el sufletul, iar sufletul meu, deși de o cu totul altă factură decât trupul, se pliază mirabilei alcătuirii a propriului său trup. Trupul meu mă ancorează în carnea realității, pretându-se configurației și legilor acesteia, grație cărora el poate exista, fiind condiționat, dar și protejat de ele, întrucât se află într-o neîntreruptă osmoză cu ele. Prin trup mă vădesc ca fiind parte din urieșescul trup al lumii, fiindcă trupul meu e plămădit „din țărâna luată din pământul” (Fc 2, 7) din care obârșește și se hrănește, și în hotarele căruia

⁵ L. Pirandello, *Unul, niciunul și o sută de mii*, Ed. Univers, Buc., 1986, p. 219.

⁶ Pr. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitr. Olteniei, Craiova, 1987, p. 68.

⁷ Th. Browne în E. Dickinson, *Versuri*, Ed. Pentru Literatură Universală, Buc., 1969, p. 13.

⁸ Sf. Epifanie al Ciprului, în P. Nellas, *Omul, animal îndumnezeit*, Ed. Deisis, Sibiu, 1994, p. 46.

⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri. Partea a doua*, Ed. IBMBOR, Buc., 1998, p. 52.

¹⁰ Pr. D. Stăniloae, în Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Ed. Paideia, Buc., 1996, p. 69.

poate exista. De altminteri, toate simțurile sale îl adevăresc în dependența nemijlocită de materie. Gust și mănânc din roadele pământului, le admir frumusețea și le miros aromele sau le pot pipăi incontestabil concretete. Prin organele sale, care îl deschid spre exterior, respectiv: gura, urechea, ochiul și nasul, trupul își indică obârșia din materie. Dar aceste organe au și o altă funcționalitate decât cea imediată, ceea ce înalță trupul dincolo de dimensiunea sa strict fiziologică, „el purtând în sine sensuri care îi depășesc materialitatea proprie”¹¹. Gust și mănânc prin intermediul gurii, vădindu-mă astfel în conexiune nemijlocită cu realitatea materială. Dar tot prin intermediul gurii rostesc cuvântul, ceea ce mă adevărește în urcare spre metarealitate, acolo unde veșnicește Cuvântul, Căruia mă deschid prin *auzire* și mă așez în tainicele Sale rosturi prin *grăire*. Miros și suflu-răsuflu prin nas, văd frumusețea prin intermediul ochilor, dar aceste organe mă prelungesc spre o altă dimensiune, de dincolo de zăriștea lumii materiale, respectiv: prin suflare, spre *sufierea divină* primordială din care omul s-a ițit „*suflet viu*” (Fc 2, 7), iar prin vâz spre neapropiata Frumusețe.

Atât de profundă este unitatea dintre suflet și trup și într-atât sunt de înrădăcinați unul în altul, încât anevoie s-ar putea face o distingere a lor. Sufletul se supune înrăuirii trupului, precât se lasă și trupul scăldat de suflet. Ei aflându-se într-o cumpănă misterioasă și fragilă, care lesne poate aluneca în tragic, „căci în mine, cel ce vreau să fac binele, aflu legea că răul este legat de mine. Om nenorocit ce sunt! Cine mă va mântui de trupul morții acesteia?” (Rm 7, 21, 24) Mult mai ușor de sesizat, datorită materialității sale, trupul precumpănește față de suflet. Poate și datorită faptului că prima dimensiune prin care iau act de propria-mi prezență, precum și de a celorlalți, este tot cea trupească, prin care „îmi dovedesc mie însumi că sunt subiect. Ratificându-mi corporalitatea proprie, îi confer obiectivitate și sufletului meu”¹². Dar și sub aspect spiritual mă sesizez, mai cu osebire prin trup, „starea sufletului arătându-se în trup ca într-o oglindă”¹³. Trupul este în întregime imprimat de suflet, el purtând înscrisă până în ultima celulă amprenta propriului său sufletului. Dar cel mai bine „se oglindește sufletul pe chip”¹⁴, a cărui lumină izvorăște din sufletul capabil să se deschidă, prin spiritualitatea lui, Luminii neapropiate. Ceea ce face ca și trupul să poată iradia la rândul său lumină și frumusețe, „în organizarea și funcționarea trupului existând mereu ceva care transcende ceea ce se poate numi materialitatea lui”¹⁵. Cât timp sufletul și trupul stau îmbrățișați în echilibru, ființa umană este senină. Dar atunci când nălucile din sânge și eresurile cărnii se răscolesc și se revarsă în suflet, ei se dezbrățișează și

intră în gâlceavă, iar armonia lor se sparge, omul ajungând câmpul unei teribile confruntări, în care sufletul și trupul își devin dușmani înverșunați, dorind fiecare să-l resoarbă pe celălalt în unilaterală lui dimensiune, „fiindcă trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; ele împotrivindu-se unul altuia, astfel ca voi să nu faceți ceea ce ați vrea” (Ga 5, 17). Sufletul se zbate să se desprindă din strânsora fratelui său, trupul, „locuința sa pământescă” (2 Co 5, 1), dorind să-l aburce și pe el spre rânduiala celor de *sus*. Căroră și trupul se pretează prin mirabila sa alcătuire, „trupul putând avea experiența celor divine, când puterile sale pasionale se află, nu expuse morții, ci transfigurate și sfințite”¹⁶. Însă când sufletul se află în răspăr cu propriu-i trup: reazemul său material, atunci fâptura umană alunecă într-un grav dezzechilibru.

Dar și trupul își râvnește propriul suflet și se întinde după el, dorind să-l cotropească prin grosimea lui, „căci așa cum cei înaripați în duhul *fac dubovnicesc și trupul*, tot așa și cei ce fug de acestea făcându-se robi pântecelui, *fac trup și sufletul*. Nu transformându-l, ci pierzându-i noblețea”¹⁷. Când sufletul este copleșit de trupul „vândut sub păcat” (Rm 7, 14), omul devine el însuși păcat, sau o imagine întristătoare a omului-păcat; a omului care și-a închis toate ieșirile spre Lumină, prăpăstuindu-se în hăul confuziei absolute, fiindcă sufletul i s-a resorbit în trup până la confundare. Nemaifiind capabil să-și conștientizeze căderea, omul ajunge imaginea supremei degradări, întruchipată în ipostasul omului-cadavru-viu; a omului evoluând exclusiv pe dimensiunea trupească și căruia „deși îi merge numele că trăiește, e mort” (Ap 3, 1). Și, culmea căderii, când ți-ai ucis sufletul și nu mai viețuiești decât pe dimensiunea trupească și când până și mintea ți-a devenit trupească, atunci și pe ceilalți îi vezi doar trupești. Precum și pe celelalte, fie de jos, fie de sus, „judecându-le după trup” (In 8, 15), nu le poți percepe decât trupește, fiindcă întunericul din tine le ucide taina. Aceasta e drama omului care-și trăiește așa-zisa post-modernitate; drama omului „al cărui dumnezeu e pântecelul; iar slava lui, întru rușinea lui; căci el pe cele pământesti le cugetă” (Flp 3, 19). Întrucât copleșit fiind de „deșertăciunea minții sale” (Ef 4, 17), el ajunge să se preocupe de corporalitatea proprie până la exacerbare, riscând să alunece în situația tragică în care „nu-și mai are trupul, ci *devine* el însuși trup”¹⁸. Atotprezenta și agasanta economie „de piață” speculează și funcționează pe dimensiunea nevoilor trupești ale omului, dezvoltând strategii prin care îl înrobește, cultivându-i numai aspectul exterior și vânzându-i o amarnică fericire.

¹¹ *Ibidem*, p. 57.

¹² J. Y. Lacoste, *Op. cit.*, p. 140.

¹³ Sf. Ioan Scărarul, în *Filocalia*, Ed. IBMBOR, Buc., 1980, Vol. IX, p. 427.

¹⁴ Sf. Ioan Casian, în *Filocalia*, Ed. Harisma, Buc., 2003, Vol. II, p. 158.

¹⁵ Pr. D. Stăniloae, *Op. cit.*, p. 75.

¹⁶ Sf. Grigorie Palama, în vol. Pr. D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, 1938, Tratatul al treilea din triada întâi contra lui Varlaam, p. XXV.

¹⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, Ed. IBMBOR, Buc., 2003, p. 57.

¹⁸ K. G. Durckheim, *Convorbiri cu Pr. A. Goettmann*, Ed. Harald, Buc., 2007, p. 112.

Drept e că și omului îi convine, ba chiar se simte cât se poate de confortabil în acest facil paradis, în care i se livrează fericirea *acum*, și e cu mult mai convenabil să guști și să te bucuri de toate *aici*. Decât să stai într-o neconținută bătălie cu propria-ți concupiscentă și, neîncetat „să dai asalt cerului” (Mt 11, 12), încercând să dobândești o fericire iluzorie. De ce să refuzi „fericirea” care-ți este atât de la îndemână aici, pentru o alta, îndepărtată și cu mult mai anevoie de ajuns? Și de a cărei existență nici nu ești pe deplin convins? Nu, domnilor, fericirea și raiul sunt *aici*, perorează sfărăitor belferii tristului nostru rai cotidian. Iată, raiul vă așteaptă cu o infinitate de plăceri, întindeți mâna, luați și gustați din fructele sale aromitoare și ieftine; cât se poate de ieftine! Pentru că mâine o să avem ofertă specială: 50% reducere la fericire, poimâine va fi cu 75% mai ieftin, iar răspoimâine vă vom face reducere sută la sută. Va să fie fericire pe gratis, de o să vi se acreească de-atâta fericire. Asta-i adevărata fericire, acilea-i raiul, proclamă cu sârg artizanii paradisului mondial, dimpreună cu laureații premiului Nobel și ai... și ai... răstălmăcind totul: Dumnezeu, religie, rugăciune, fericire, suflet. Care suflet? Sufletul nu este decât, cel mult, un apendice al panacaparatorului trup, pe care savanții l-au hăcuit până în codul genetic, până în cel mai lăaturalnic și sfios ungher al său, până-n cea din urmă celulă a sa și dincolo de celulă și, iată, nici vorbă de suflet. Religia! Care religie? Adevărata religie este umanismul, care cu adevărat apără omul, justificându-i toate derapajele, ifosele, pârtașurile, năzbâțiile, rătăcirile, răstălmăcirile, aberațiile și căderile, proclamându-le „drepturile” sale inalienabile. Dumnezeu, Creatorul și Părintele nostru? Eu, omul, eu sunt adevăratul creator. Iată că eu, omul, creez oameni: in vitro, in privatio, in aeternum și o să ne înveșnicim aici. De-acum pot să-mi fac una, două, trei sau oricâte clone vreau. Fericirea? Nu ne așteaptă dincolo nicio fericire. Fericirea se află aici! Cum să fii fericit când ești ignorant, sau plângi, sau ești flămând și însetat, sau ești prigonit, ocarât și batjocorit (Mt 5, 3-12). Adevărata fericire se află aici; numai aici, oameni buni!

Așa că:

„Feriți cei *îndestulați*, că a lor este împărăția acestei lumi și alta nu e”.

„Feriți cei *tari*, că aceia vor moșteni pământul”.

„Feriți cei *cumpliți și neîndurători*, că aceia nu se vor teme de nimeni”.

„Feriți cei ce *râd și se bucură*, că aceia de nimic nu au nevoie”.

„Feriți cei *îndrăzneți*, că aceia vor avea parte de praznic”.

„Feriți *semănătorii de vânt*, că aceia se vor chema fiii furtunii”.

„Feriți cei *iscușiți*, că aceia vor afla taina multor lucruri”.

„Feriți când *vă vor slăvi și vă vor tămâia, miștind pentru voi*, căci v-ați aflat plata aici, pe pământ, și mâine, de voi cine o să-și aducă aminte!”¹⁹

Dintre multele ipostaze sub care se înfățișează făptura umană de-a lungul sinuoasei sale istorii, printre cele mai păguboase e cea a lui *homo philosophicus*, a omului cătându-și rosturile propriei existențe numai în sine însuși și în sărăcitul lui univers. Refuzându-și deschiderea către Rostul din care izvorăsc toate rosturile, își refuză savoarea adevăratei cunoașteri. Ba el chiar „se semețește cu mintea lui cea trupească” (Col 2, 18), condamnându-se la o veșnică neafare a unui sens și la rostogolirea într-un absurd fără capăt. Cea mai cumplită dintre toate derapajele sale fiind cea a lui *homo oeconomicus*, mai sinistră decât orișicare altă închipuire iscodită vreodată de mintea omenească. Iată omul: măsurat, cântărit și destinat să fie o simplă piesă în marele și pandevoratorului mecanism economic, „omul ale cărui construcții mentale sunt exclusiv cantitative”²⁰. Iar atunci când se „defectează”, e degrabă îndepărtat din sistem, ca nu care cumva să inoportuneze bunădesfășurare a inexorabilului proces de producție, cel aducător de profituri fabuloase, dar și hăcitor de făpturi umane, pe care le zdrobește, înhăpându-le de-a valma, așijderea unui moloh niciodată sătul.

Tot prin trup mă descopăr în cel mai de pe urmă aspect al existenței mele, adică în acela că, „eu nu sunt ceea ce sunt și că nu-mi aparțin în mod definitiv mie însumi”²¹. Vasăzică în taina supremă a realității umane, și anume moartea, care nu este numai despărțirea făpturii mele în cele dintru care a fost alcătuită, „din praful care se întoarce-n pământ așa cum a fost și suflarea se întoarce la Dumnezeu, la Cel ce a dat-o” (Ecc 12, 7). Moartea înseamnă și o *altă despărțire*, adică de ceilalți și mai cu seamă de celălalt sau de cealaltă, alături de care am trăit și fără de care eu nu aș fi fost niciodată împlinit. Fiindcă noi nu suntem deplini în noi înșine, ci numai prin regăsirea într-un altul sau într-o alta, prin prezența cărora ne rotunjim pe noi înșine ca existențe; fără ei noi vădindu-ne într-o tristă nedepplinătate. Dacă sub aspect constitutiv omul se vădește o *unitate deschisă*, întrucât, prin el, cele materiale se îngemănează cu cele spirituale, putându-se cumineca din mireasma lor tainică, și sub aspect ontologic se vădește deschis spre un altul, prin acela rotunjindu-se pe sine însuși. Firea umană, cea una, poate exista numai prin cele două nuanțe ale sale, și anume prin cea bărbătească și prin cea femeiască, fiecare din cei doi fiind, deopotrivă, purtători ai aceleiași naturi. Considerat în sine însuși, niciunul nu este deplin, ci fiecare se rotunjește prin regăsirea în celălalt. Luați separat, cei doi sunt niște existențe nedesăvârșite, ei fiind doar jumătăți dintr-o tainică unitate, care îi cere pe amândoi. Fără prezența celuilalt, fiecare rămâne ferecat în propria

¹⁹ M. Vulcănescu, *Bunul Dumnezeu cotidian*, Ed. Humanitas, Buc., 2004, p. 76.

²⁰ G. Bateson, *La peur des anges*, Ed. Seuil, Paris, 1989, p. 213.

²¹ J. C. Larchet, *Acesta este trupul Meu*, Ed. Sofia, Buc., 2006, p. 140.

sa nedesăvârșire, ei vădindu-se două singurătăți paralele. Un singur trup, sau trupul exprimat într-o singură dimensiune, înseamnă niciun trup sau un trup exilat într-o răvășitoare singurătate, trupul fiind expus unui înfricoșător pericol, adică cel al căderii prin superbie. Nedeplinătatea mea se rotunjește prin regăsirea în celălalt, ceea ce mă smerește, scutindu-mă de alunecarea în trufia unicității. În iconomia divină, deși nu era desemnat decât la modul generic, omul primordial exista deja în ambivalența lui, Dumnezeu făcându-i, „bărbat și femeie” (Fc 1, 27). Considerat singur, omul ar fi fost expus riscului căderii prin propria-i insuficiență. Este ceea ce transmite, de altminteri, Biblia, consemnând constatarea divină că, adică, „nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potriva lui” (Fc 2, 18). Cealaltă existență, cea feminină, nu zidită, ci creată „pe potriva bărbatului său”, indică omul în calitatea de ființă-deschisă-spre-celălalt. Eu, cestăalt, o nedeplinătate prin mine însumi, mă rotunjesc prin regăsirea în celălalt, „de aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și cei doi vor fi un trup” (Fc 2, 24). Dar și celălalt este tot o nedeplinătate, care nu ar putea satisface setea mea de desăvârșire, cele două aspecte ale naturii umane: cel masculin și cel feminin, „fiind în așa măsură inseparabile în iubirea lui Dumnezeu, încât o făptură umană luată izolat nu este deplină om. Este numai o jumătate de om într-o existență izolată de complementarul său”²². Cei doi pot rămâne, chiar uniți fiind, tot într-o nedeplinătate, atunci când alunecă, fie în pasionalul pur, fie în perversitate. Rezumându-se la aspectul trupesc, ei nu mai sunt decât două entități care se devorează una pe alta, dorind să-și hrănească fiecare sărăcia proprie din sărăcia celuilalt.

Trupul cel unul, în care bărbatul și femeia se rotunjesc prin alipire, este mai mult decât un trup. Este o *unitate*, „căci întru Domnul nici femeia fără bărbat și nici bărbatul fără femeie, căci așa cum femeia este din bărbat, tot astfel și bărbatul este prin femeie; și toate sunt de la Dumnezeu” (1 Co 11, 11-12). Maiestuoasa unitate în care cei doi, depășindu-și deosebirile fiziologice, își descoperă fiecare propria dimensiune spirituală. Unitate adăpându-se din suprema Unitate, cea în Care cei doi își pot atinge plinirea, „căci în Hristos Iisus nu mai este parte bărbătească și parte femeiească, fiindcă voi toți una sunteți în El” (Ga 3, 28). Și bărbatul și femeia sunt chemați, fiecare în conformitate cu vocația proprie, să fie *una* în Hristos. Ceea ce nu înseamnă că ei sunt anulați în specificitatea lor; ci că ei sunt chemați să se împlinescă în Chipul suprem după a Cărui asemănare sunt creați, fiecare fiind *chip creat după asemănarea Chipului dumnezeiesc*. Altminteri, un chip care s-ar reflecta uniform în alte chipuri nu ar mai fi Chip. Iar prin capacitatea nesfârșită de a crea mereu alte și

alte chipuri distincte prin diversitatea lor, Dumnezeu Își relevă bogăția inepuizabilă.

Necuprinsul Chip, Cel de dincolo de vecinătatea gândului și a cuvântului, S-a apropiat de noi pe dimensiunea trupului. Vasăzică făcându-Se trup „după asemănarea noastră întru toate fiind ispitit, în afară de păcat” (Evr 4, 15). Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, stătea în carne și oase înaintea apostolilor, deci avea un trup ca toate trupurile; trup pe care l-a spiritualizat până la măsura deplinătății. Culmea spiritualizării trupului uman regăsindu-se în Hristos cel *înviat cu trupul*. După Înviere, chiar dacă El avea același trup, ceea ce le înlesnea ucenicilor să-L recunoască, era un trup cu totul altfel decât cel avut înainte. Fiindcă legile cărora trupul uman le este circumscris îndeobște erau întru totul anulate în cazul trupului înviat al lui Iisus. Deși Hristos mănâncă și bea înaintea apostolilor, în același timp, El Se sustrage oricăror îngrădiri de ordin material. Bunăoară, El putea să apară și să dispară pe neprins de veste ori să treacă nestingherit prin grosimea materiei, acestea fiind aspecte ce nu mai țin de realitatea imediată a trupului.

Trupul lui Iisus de după Înviere avea o consistență anume, El putând fi „pipăit și văzut de apostoli. Căci duhul n-are carne și oase așa cum Mă vedeți pe Mine că am!” (Lc 24, 39). Dar era o cu totul altă consistență decât cea pe care o percepem noi îndeobște. Este vorba de consistența conferită trupului de sufletul care nu și-a înghițit și nici nu și-a anulat trupul propriu, ci l-a transfigurat până la măsura în care trupul se străvede prin suflet. Ceea ce a făcut ca apostolilor să li se sperie mintea și să nu-și creadă ochilor, văzându-L pe Iisus înviat, ci să-L considere ca fiind unul ne-de-al-lor. Tot pe aceeași dimensiune, adică pe cea a trupului, are loc și cel din urmă act din viața pământească a lui Iisus, și anume înălțarea *cu trupul* în împărăția supremei consistențe. Fapt care ne obligă să reconsiderăm toată știința despre trupul care-și descoperă adevărata valoare și menirea numai dacă este privit din perspectiva realităților veacului viitor, „căci dacă Cuvântul S-a făcut trup nu urmează oare că – undeva, cândva – trupul se va preface-n Cuvânt?”²³

Atunci când numai frigul hălăduiește pe pajiștile tâlhărite de toamnă târzie ale trupului care, neînfrânat de singur și trist, se desprinde din rosturile sale pământești și se așază cuminte în scoica mormântului, ca într-o îngenunchere în auroră, făcându-se bob către o altă viață; iar sufletul se desface, cu amarnică luptă, din îmbrățișarea fratelui său trupul, el, sufletul, va duce în împărăția regăsirii celei fără de sfârșit dorul reîngemănării lor. Și abia *acolo* și *atunci*, în târziul de după noi, când trupul își va descoperi adevărata consistență, pe care i-o va conferi sufletul său regăsit, „vom fi cu adevărat oameni?”²⁴.

²³ A. Scrima, *Timpul rugului aprins*, Ed. Humanitas, Buc., 2000, p. 152.

²⁴ Sf. Ignatie al Antiohiei, în L. Gonzalez, *Aceasta este credința noastră*, Ed. Lumina, Buc., 2003, p. 146.

²² Pr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Ed. IBMBOR, Buc., 1978, Vol. III, p. 180.

TAINA SFINTEI SPOVEDANII OGLINDITĂ ÎN PROVERBELE ROMÂNILOR

Alexandru STĂNCIULESCU-BÂRDA

I. Conștiința păcatului

Omul are conștiința păcatului. Păcatul este o caracteristică sine qua non a condiției umane însăși. Expresia „*A fi om*” (II, 380)¹ presupune existența tuturor părților bune și rele ale ființei umane, inclusiv existența păcatului. El a fost prezent la protopărinți, „*Adam a mâncat mărul, însă dinții noștri se strepezeșe*” (VI, 466), fiindcă toți suntem descendenții lui: „*Neam de pe Adam*” (VI, 469) și s-a transmis până la noi, necesitând jertfa supremă a Domnului Iisus Hristos: „*Pentru tine, moș Adame, / Am mâncat piroane-n palme*” (VI, 466). Omul este ființă psihosomatică, dar raportul dintre suflet și trup se schimbă de la om la om. Ideal ar fi ca „*Trupul – sluga sufletului*” (II, 447), însă în realitate se întâmplă adesea invers. Omul săvârșește păcatul cu întreaga lui ființă, trup și suflet, dar în primul rând sufletul este cel ce suferă consecințele păcatului și acestea se răsfrâng apoi asupra trupului: „*Greșalele sufletului ca rănila trupului, că și când se tămăduiesc, tot lasă semne pe trup*” (IX, 56); „*Sufletul când pătimește, tot trupul se topește*” (II, 439). Păcatul îl urmărește pe om pas cu pas, el identificându-se cel mai adesea cu diavolul însuși, oricum, ajungându-se până la personificarea acestuia: „*A-l mâna păcatul*” (VII, 74), „*A-l împinge păcatul*” (VII, 74) sau „*A-l trage păcatul*” (VII, 73). Păcatul este murdăria sufletului, dându-i culoare acestuia: „*A avea suflet negru*” (II, 441), dar și dimensiuni „*A fi mic la suflet*” (II, 441). Cel ce se înrăiește în păcate ajunge să fie socotit „*fără suflet*” (II, 441), comparativ cu cel ce săvârșește binele, virtuțile, faptele bune, care este „*mare la suflet*” (II, 441). Chiar dacă păcatul are o formă materială, vizibilă, el are și un corespondent spiritual, o „*umbră*” a lui, care se răsfrânge asupra sufletului, astfel că fiecare păcat este luat „*pe suflet*” (II, 441). Păcatul se agață „*ca moartea de om sănătos*” (II, 625), „*se leagă de om*” (VI, 75), făcându-l „*din om neom*” (II, 381). Autorul anonim face distincție clară între abaterile de la legea morală, în funcție de gravitatea lor. Vom întâlni astfel:

1. Greșelile

Greșelile, ca fiind cele mai mici și neînsemnate forme de derogare de la poruncile lui Dumnezeu, de la normele de conviețuire socială, de la legea morală. Greșeala este mai prezentă la oameni decât păcatul, fiindcă a greși e omenește: „*Omul greșește*” (II, 375), „*Tot omul poate greși*” (VII, 627). „*A nu greși nicidecum peste puțință este, că numai Domnului aceasta este dată. Dar a se îndrepta de greșeala sa, la cel înțelept privește. Aceluia să te asemeni*” (VIII, 190). Greșelile de multe ori sunt chiar necesare pentru consolidarea și extinderea unor experiențe de viață: „*Greșeala, îndreptare așteaptă*” (X, 407) sau „*Greșind învață omul*” (X, 408). Ce-i drept, unele greșeli pot să aibă consecințe dureroase pentru tot restul vieții: „*Greșeala de o clipă e, adesea, supărare pe viață*” (X, 408). Sunt situații când o greșală poate să genereze implicații multiple, neprevăzute din punct de vedere teoretic: „*În unele greșim și-n altele ne osândim; de-aceia să nu socotești că o faptă vrodată va rămânea fără plată, că răsplătirea vine când cu gândul nu gândești*” (VIII, 606). Dincolo de muștrările conștiinței, ori de oprobriu public, cel ce săvârșește greșeli este pedepsit și de Dumnezeu la vremea convenită. Dumnezeu are însă răbdare, fiindcă, așa cum ne spune Mântuitorul, „*El nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui*”. Același sens îl are și proverbul românesc următor: „*Dumnezeu nu pedepsește îndată ce omul greșește*” (VI, 654). Chiar mărunte, dar dacă sunt multe, la ceasul morții și la judecata de apoi contează, „*că cel ce mai puțin greșește mai puțină întristare la ceasul morții are*” (VIII, 469).

¹ NOTA REDACȚIEI: Toate citatele sunt din Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, apărută în zece volume la Editura Socec, între anii 1895-1903.

2. Păcatele

Păcatele sunt abateri mai grave de la legea morală, de la poruncile lui Dumnezeu și de la legile penale omenești, ele echivalând cel mai adesea cu infracțiunile: „*Păcatul e mai mare decât greșeala, ca o bucată decât o fărâmitură*” (IX, 125). Săvârșirea lor repetată dă o vădită dependență: „*Păcatele sunt ca barba, cum o rați, aici o vezi la loc*” (IX, 125), „*Păcatul e ca și norocul: ori te așteaptă, ori îl aștepți și de dânsul nu mai scapi*” (VII, 69), „*Păcatul ca pata, te însemnează numaidecât*” (IX, 125), „*Omul se deprinde cu răul ca viermele în brean*” (II, 379).

Consecințele sunt pe termen lung: „*Păcatul cu dinți de șarpe, unde mușcă anevoie se mai vindecă*” (VIII, 469), „*Păcatul fărădelege se-nțelege, de-aceea moarte se înțelege*” (VIII, 469), „*Sufletul bucuros este să intre în rai, numai că păcatele nu-l lasă*” (II, 438).

Așa cum am spus și la subcapitolul de mai sus privitor la greșeli, și păcatul este în firea omului, fiindcă „*Nimeni nu-i lemn de biserică*” (VI, 487), „*Nimeni nu-i ușă de biserică*” (VI, 487), „*Nu a îmbătrânit pe căile bisericii*” (VI, 492), „*Nu m-a mâncat calea bisericii*” (VI, 492). Aceasta însă nu este o scuză nici în fața lui Dumnezeu, nici în fața oamenilor. „*Calea păcatului netedă și frumoasă, iar la sfârșitul ei gura iadului*” (VIII, 468). „*Păcatul intră râzând și iese plângând*” (VII, 72), „*Păcatul până se urmează mare plăcere ne aduce, iar după săvârșire la-ntristare și căință îndată ne duce*” (VIII, 469), „*Păcătosul poartă cutia cu păcatele, ca un cocoșat cocoșa în spinarea sa: de-aceea niciodată nu le vede*” (IX, 125).

Păcătosul care își repetă păcatul devine un vicios, un pătimaș, un adevărat rob al păcatului: „*Cel ce păcătuiește rob păcatului se socotește*” (VIII, 469).

Omul este responsabil de faptele sale, inclusiv de păcatele pe care le săvârșește. Este adevărat că zicale precum „*Așa i-a fost scris*”, „*Așa i-a fost scrisă*”, „*Așa i-a fost ursită*” întâlnim frecvent în mentalul popular tradițional și ele ne duc la o concepție apropiată de predestinație, de soartă, de destin. Și, totuși, proverbele vin să schimbe radical această concepție: „*Când vreun cuget te-mboldește, / Întâi la păcat gândește*” (VII, 73), „*Cel ce de-al său suflet la boală nu mai îngrijește, tocmăi ca corăbierul, ce în zădar se silește, când vijelia îl găsește*” (IX, 150), „*Cel ce nici la bătrânețe nu se pocăiește, ca lupul ce, și îmbătrânește, năravul nu și-l părăsește*” (IX, 72), „*Vai de omul cu păcat! / De păcat e alungat / Și nu poate fi scăpa!*” (VII, 71). Voia liberă a omului, liberul arbitru cu care este dotat, justifică pedeapsa pentru păcat și răsplata pentru virtute. Omul nu mai este un instrument în mâna destinului: „*De faci rău, / Teme-te de Dumnezeu*” (VII, 697), „*Multe și-n multe chipuri pedepsele celui păcătos și când la ele nu gândește*” (VIII, 468), „*Nici un trup fără de osândă*” (II, 448), „*Oricare faptă are și răsplată*” (X, 423), „*Dumnezeu răsplătește fiicăruia după faptele sale*” (VI, 652).

La săvârșirea păcatului, diavolul are o parte de vină, am putea spune că este coautor. El îl ispitește pe om, dar nu-l poate obliga să săvârșească păcatul. Răul este specialitatea lui și proverbele o spun cu prisosință: „*Câte cruci vei face, dracul tot la spate șade*” (VI, 594), „*Dracu nu face cruci de biserică*” (VI, 588), „*Dracu nu face mânăstire*” (VI, 589), „*Dracul crapă când faci bine*” (VI, 581), „*Dracul nu face biserică*” (VI, 588), „*Dracul nu face pomeni, nici punți, nici uși de biserică*” (VI, 588), „*Dracului nu-i pasă dacă faci una sau mai multe cruci*” (VI, 595). Creștinul nu este descoperit în fața atacurilor diavolești. El îl are pe Dumnezeu în ajutor, dacă-L cheamă cu credință și cu stăruință: „*Când îl vezi pe dracu, atunci să te-nchini la Hristos*” (VI, 590). „*Fă cruce mare că e dracul bătrân*” (VI, 572). Închinăciunea însă trebuie să fie însoțită de credință puternică, fiindcă „*Nu poți fi și cu dracul în buzunar, și cu sufletul în rai*” (VI, 563), „*Nu poți sluji la doi domni*” (IV, 343), „*Nu-i vrea să fii și cu sufletul în rai și cu pielea-n pod*” (II, 439), „*Viața îngerească, trai porcesc*” (II, 801). Îndoiala în credință, duplicitatea, nu rămân nepedepsite: „*Când te-o scăpa Dumnezeu, dracul te și apucă*” (VI, 574). Păcatul se zămislește mai întâi în sufletul omului, în cugetul lui și apoi se materializează în fapta propriu-zisă: „*Pe unde iasă graiul, iasă și sufletul*” (II, 578), „*Pe unde ne iese cuvântul, pe acolo o să ne iese și sufletul*” (II, 531). Cel dintâi judecător al omului este propria lui conștiință morală, cugetul său: „*Pedeapsa păcătosului cugetul se-nțelege, ce neconținut îl bate*” (VIII, 468). După această „pedeapsă” reprezentată prin coșmaruri insuportabile la unii săvârșitori ai păcatului, urmează, în cele mai multe cazuri pedeapsa dată de instanțele de judecată. Există și situații când păcătosul scapă nepedepsit de către autorități, fie că nu i s-au descoperit păcatele, fie că n-a fost identificat autorul, fie că autorul a reușit să se sustragă cercetării. Există situații când, urmare păcatului, săvârșitorul poate avea beneficii substanțiale, care-l ajută să-și realizeze o stare materială înfloritoare, să ocupe funcții înalte, să se bucure de slavă lumească. Omul din popor, autor al proverbului, ne îndeamnă, referitor la această situație: „*Nu râvni la slava păcătosului, că nu va avea sfârșitul său bun*” (VIII, 468).

Universalitatea păcatului este atestată de cuvântul Mântuitorului și ea este reluată în zestrea paremiotică românească: „*Acela dintre voi care este fără de păcat să arunce cea dintâi piatră*” (VII, 73). Anumite păcate grele nu sunt menționate în proverbe, ci ele sunt exprimate metaforic și toate în legătură cu sufletul. Astfel, **omorul** este numit în proverbe pe ocolite: „*A-i bea, a-i sorbi sângele*” (II, 712), „*A-i mânca lumânarea*” (III, 215), adică a-i pricinui moartea. Mai mult, criminalul „*și încarcă sufletul cu păcatele altuia*” (VII, 75), adică ale victimei. El are consecințe în timp, vizibile și pentru cei din jur, ca o pedeapsă venită de la Dumnezeu, fiindcă „*Îl paște păcatul*” (VII, 74). Nimic nu scapă nevăzut și nejudicat de Dumnezeu, fie în lumea aceasta, fie în cea viitoare: „*Sângele nevinovat cere judecată de la Dumnezeu și nu lasă*” (II, 708), „*Sângele vărsat cărbune arzător și foc pârjolitor se face*” (II, 709).

Este o datorie firească, creștinească și socială a fiecăruia dintre noi de a ne lupta cu păcatul, cu viciul, indiferent care ar fi acesta. Este firesc ca fiecare să-și „vadă de suflet” (II, 443). Proverbul nu întârzie să ne îndemne în acest sens: „Aprinde lumânarea înainte de a se face noaptea” (III, 213), fiindcă „Cine vrea să-i fină candela mai multă vreme, trebuie din vreme s-o umple cu untdelemn” (III, 66). Nepăsarea, întârzierea nemotivată, așteptarea unei vârste înaintate pentru a începe procesul lung și greu al mântuirii, al apropierii de Dumnezeu duc la eșec sigur, fiindcă „Omul și din necătare moare și zile când are” (II, 636). Proverbul ne asigură: „Credința te va mântui” (VI, 529), ceea ce este foarte corect, deși este insuficient, fiindcă, fără fapte bune „credința este moartă”, cum ne precizează Sfântul Apostol Iacob. Prin credință și fapte bune, omul poate deveni „ușă de biserică” (VI, 487), iar Dumnezeu „îi plătește vămile” (VII, 688).

II. Perspectiva eshatologică

Strădania omului de a-și mântui sufletul, de a se face plăcut lui Dumnezeu, se face cel mai adesea în perspectivă eshatologică. Sfârșitul vieții, moartea și judecata de după moarte îl înfricoșează pe om și-l fac să privească mult mai responsabil realitatea. Moartea face parte din viață, fiind legată strâns de aceasta: „După viață este și moarte” (II, 802). Omul știe că „Sufletul e călător” (II, 440), „Și e viața o năluca, / Călător gata de ducă” (II, 803), că-n orice moment „umblă cu moartea în sân” (II, 629). Se știe doar, că „O dată moare omul” (II, 636) și că „O moarte are omul” (II, 625). Pentru aceea poate să zică: „Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte” (II, 620). Momentul mării treceri spre eternitate nu-i este indiferent creștinului. „De ar ști omul când are să moară, și-ar săpa groapa singur” (II, 637), deși el știe bine că „De moarte și de nuntă nimeni, niciodată, nu poate fi gata” (II, 619); „Ploaia și moartea niciodată nu le chemă” (II, 638). Pentru acel moment, el trebuie să fie „iertat de Dumnezeu” (VI, 687), pentru a „merge la Dumnezeu” (VI, 688). Nimeni nu știe când va fi acel moment „La pocăință să nu dai vreme peste vreme, că nu știi când și cum va da peste tine ceasul cel din urmă” (VIII, 263); „Moartea e mai aproape decât cămașa” (II, 625) „Moartea nu vine când o chemi, / Ci te ia când nu te temi” (II, 623). Unul moare fiindcă „i s-au isprăvit zilele” (II, 642), în timp ce altul „moare cu zile” (II, 642). Unul „se bate cu moartea” (II, 629), sau „se dă de ceasul morții” (II, 631) în vremea agoniei, altul reușește câteodată să-și mai prelungească zilele „Ca din gura morții” (II, 628), după ce „dă mâna cu moartea” (II, 628) sau „Îi cu sufletul pe sobă” (II, 440). Toți suntem datori cu o moarte, toți ajungem la acel ceas, însă nu trebuie să ne fie indiferent cum ajungem acolo. Atâta vreme cât „avem sufletul în oase” (II, 40), cât ne „ținem sufletul în buză” (II, 440). Moartea are mai multe denumiri în proverbe: „A bea paharul morții” (II, 630), „A i se bate sufletul în tindă” (II, 440), „A-i suna clopotul” (VI, 517), „Ca mâine o să-mi mănânce coliva” (VI, 525), „Candela e pe sfârșite” (III, 66), „Când untdelemnul se isprăvește, candela se istovește” (III, 66), „De-aici înainte ciobu și lumânarea” (VI, 512), „I-a suflat în lumânare” (III, 214), „L-a iertat Dumnezeu” (VI, 687), „L-a strâns Dumnezeu” (VI, 687), „Leacul e limba de clopot” (VI, 514), „Lumânarea e pe sfârșite” (III, 212), „Se sfârșește undelemnul din candelă” (III, 66), „Se vindecă cu zeamă de clopot” (VI, 514), „umbra cu coliva în piept” (VI, 524). Nu ne este indiferent cum ne găsește momentul morții. În mentalitatea populară este foarte importantă lumânarea. Cel care „n-are parte de lumânare” (II, 642) este un om blestemat de Dumnezeu, el „moare ca un câine” (II, 642), iar moartea lui este „moarte întunecată” (II, 627). Aceasta era convingerea că lumânarea luminează drumul celui plecat prin tenebroasele drumuri pe care le are de străbătut în lumea de dincolo. Existau și din cei care erau conștienți că „Lumânarea se aprinde pentru cei ce văd, nu pentru orbi” (III, 214). Pentru cei aflați în viață mai există posibilități de salvare: căința și pocăința, adică Sfânta Spovedanie: „Căința și pocăința la ceasul morții în zădar se socotesc, că de nevoie se-nțeleg, iar nu de voie bună; de-aceia tu din vreme să le urmezi, ca sufletul să nu ți-l pierzi” (VIII, 263). Îndemnul se repetă insistent, tocmai fiindcă mesajul este de maximă importanță: „Îngrijește-te mai din vreme, ca după căință să ai vreme de pocăință” (VIII, 264), „Decât mătânii cu capul până la pământ și cu suflet spurcat, mai bine cu suflet curat, când intri în mormânt” (VIII, 282). Pentru cei decedați mai pot face câte ceva cei rămași în viață: „Cu plânsul nu se înviază morții” (II, 674). Rugăciunile și pomenile pentru sufletele celor morți sunt esențiale în acest sens. Mortul „așteptă colacul” (VI, 518). Cei vii dau celui mort „colac și lumânare” (VI, 619), fie că e „De sufletul bunicii” (II, 443), „De sufletul morților” (II, 443), „De sufletul tatei” (II, 442), fiindcă „Din pomană s-a făcut rainul” (VII, 81). Ce-i drept, niciodată cei vii nu fac suficient pentru sufletele celor decedați: „Mortul multe zice, viul face ce știe” (II, 613), știind că „Mortul nu se mai întoarce înapoi de la groapă” (II, 613), „Nu fac viii ce zic morții” (II, 613); „Nu mai mănâncă colivă” (VI, 525), doar „Când vor învia morții” (II, 616), adică niciodată, așa că se puteau consola cu proverbul: „Morții cu morții, viii cu viii” (II, 614). Sunt cazuri când în acest sector se poate vedea cel mai bine cum mulți semeni sunt nerecunoscători față de binefăcătorii lor decedați: „Pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești” (II, 638), viața de apoi fiind de fapt o realitate. Romanii spuneau că „De mortuis nisi bene”. Același lucru spun și românii: „De morți nu trebuie să vorbești decât de bine” (II, 615), deși aceasta folosește doar în ceea ce privește imaginea pământească a celui dispărut, memoria lui, ci nu-l ajută cu nimic în viața de dincolo. Unii au veac îndelungat, sunt „uitați de moarte” (II, 630), dar cât de bătrâni ar ajunge, tot nu se îndură să moară „Cât de rău să trăiască omul, tot nu se îndură să moară” (II, 636). Fie tânăr, fie bătrân, în fața morții toți sunt egali, vârsta nefiind o condiție privind momentul morții: „Moartea e mai aproape decât cămașa” (II, 625), „Viața omului ca oul în

mâna copilului? (II, 803). O condiție care să întârzie moartea nu e nici averea, nici condiția socială: „*Moartea nu vrea să știe, de averi, de bogăție?*” (II, 624); „*Mor întocmai ca tot omul / Și bogatul ca și robul?*” (II, 638). Nu înseamnă că sărăcia sau starea socială modestă ne întârzie momentul morții: „*Nici n-am la ce muri, nici la ce trăi?*” (II, 639). Toate acestea sunt o deșertăciune, o zădărnice: „*În deșert sunt toate, dacă este moarte?*” (II, 625). Toate rămân neputincioase în fața morții: „*Până la moarte sunt toate?*” (II, 625), fiindcă moartea-i „*fără leac?*” (II, 625) și numai ei „*leac între muritori nu s-au aflat?*” (II, 625). Ea nu depinde de oameni, nu poate fi programată, „*nu vine când o chem?*” (II, 623). Toate zbaterele, eforturile, bucuriile și necazurile, toate urile și dușmăniile sunt doar „*Până la moarte?*” (II, 630). În fața ei se împacă toate, conform proverbelor: „*Moartea împacă?*” (II, 625), „*Moartea potolește pe toată lumea?*” (II, 624), „*Viața urăște, iar moartea împacă?*” (II, 803). Sunt oameni care au presimțiri că li se apropie moartea, fie datorită unor boli care-i cuprinde, fie vârstei, fie, pur și simplu, că presimt ei că „*au intrat în anul morții?*” (II, 631), sau că sunt „*gura morții?*” (II, 629). Pentru cei mai mulți însă, moartea este inopinată, ea vine „*Când ți-e viața mai dragă?*” (II, 803). Este mare lucru, este o favoare pe care o face Dumnezeu cuiva să mai poată spune celor rămași „*Cu limbă de moarte?*” (II, 630). Vorbele acelea, fie că sunt dorințe, fie îndrumări și dispoziții, fie iertăciuni sau rămas bun, sunt de mare importanță pentru cei în cauză. Clipele acelea pot fi chiar hotărâtoare pentru viața lui de aici și pentru cea de dincolo. Dacă mai apucă să se spovedească și să se împărtășească, el este asemenea tâlharului de pe cruce, care intră în rai în ultimul moment. După moarte, orice căință este zadarnică. În fața morții, omul intuiește toată filozofia vieții. Abia atunci cei mai mulți înțeleg că „*lumea și viața sunt brăcinari de ață?*” (IV, 216), că „*Lumea asta nu-i a mea, / Cealaltă nici așa?*” (IV, 213), că „*Lumea e înșelătoare, moartea boată, răpitoare?*” (II, 624). Un proverb precum acesta: „*Numai moartea e în dar?*” (II, 625) ne duce la unul din cele mai profunde adevăruri privind antropologia creștină.

III. Definiția

Definiția Sfintei Spovedanii este de o claritate și profunzime impresionantă: „*Spovedania este biciul greșalelor și mijlocul cel mai înlesnit spre spăsenie și împăcînire?*” (VIII, 574). Existența sau neexistența Sfintei Spovedanii este în directă legătură cu atitudinea lui Dumnezeu față de om în lumea aceasta: „*Cel ce nu se pocăiește, de câte ori se închină, de atâtea ori aduce aminte lui Dumnezeu de-ale lui nelegiuiri, de-aceea tu întâi să te pocăiești, apoi la Domnul să îndrăznești?*” (VIII, 264); „*Precum după boală sănătatea e mai dulce, așa și după greșală căința ne-aduce pocăință mai dulce?*” (IX, 57); „*Prin păcate ne bolnăvim și prin pocăință ne lecuim. Aleargă la leac, ca să scapi de boală?*” (VIII, 264). Această atitudine însă devine mult mai hotărâtoare pentru situația sufletului după moarte: „*Urât este să te duci cu sufletul încărcat de nelegiuiri, de blestemății și de netrebnicii?*” (VIII, 543).

IV. Întemeietorul

Întemeietorul Tainei Sfintei Spovedanii nu este menționat în proverbele studiate.

V. Săvârșitorul

Săvârșitorul Sfintei Spovedanii este preotul, care e numit frecvent și pe bună dreptate duhovnic. Instituția duhovniciei în dreptul cutumiar românesc este foarte veche și e firesc acest fapt, având în vedere, pe de o parte, vechimea preoției, iar pe de altă parte vechimea creștinismului la români. Așa, bunăoară, ea a intrat în cutumele unor localități rurale, fiindcă acolo se întâlnesc destul de des proverbe precum „*I-a făcut popa bland?*” (V, 82). În acele localități era obiceiul ca preotul să facă judecățile pentru infracțiunile din parohie. Pentru adulter, pune un țarș în curtea bisericii. Făcea gaură la o scândură și o înfigea pe țarș. La celălalt capăt al scândurii făcea altă gaură și acolo o băga cu capul pe femeia adulteră, după slujbă. Toți care treceau o scui-pau. Bărbații nu erau băgați niciodată cu capul „în bland”. Duhovnicul are puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor: „*Ca duhovnicul: el leagă și dezleagă?*” (IX, 203). El îi spovedește pe toți, și buni și răi: „*Duhovnicul spovedește și pe cel bun și pe cel rău?*” (VI, 632). Ținerea sau iertarea păcatelor este un drept incontestabil al duhovnicului: „*Ca duhovnicul: când vrea, te iartă, când vrea, te osândește?*” (IX, 203). El își „*încarcă sufletul cu păcatele altuia?*” (VII, 75), în sensul că toate păcatele mărturisite intră în responsabilitatea preotului. El răspunde în fața lui Dumnezeu de ușurința cu care a iertat unele păcate, de refuzul de a reține altele, de asprimea sau ușurătatea epitiimiilor pe care le dă. Tocmai de aceea duhovnicul trebuie să fie om învățat, mai învățat decât toți, fiindcă el este cel care leagă și dezleagă, cel care povățuiește, cel care dă sentințe: „*Duhovnicii decât toți mai învățați să fie, că de la ei toți așteptăm povățuiri să luăm?*” (VIII, 710). Autorul proverbului nu se sfiește să spună că duhovnicii buni contribuie substanțial la progresul religios-moral al unui popor și invers: „*vai de acel popor ce duhovnici nevoiași au?*” (VIII, 710). Cele destăinuite la scaunul duhovniciei rămân îngropate în sufletul preotului-duhovnic. El are obligația sacră de a nu le divulga nimănui: „*Ce știe popa nu trebuie să știe satul?*” (VII, 100); „*Nimeni ca duhovnicul mai multe taine poate cunoaște?*” (IX, 203). Spovedania este făcută direct, față către față, fără martori: „*La duhovnic, ca la moară, pe rând intră, pe rând iese?*” (IX, 203). Credincioșii se îndeamnă unul pe altul să se

spovedească: „*Haideți să ne spovedim / La moș popa Constantin*” (VII, 90). De aici vedem imaginea duhovnicului ca a unui bătrân preot cu experiență de viață. El povățuiește și dă canoane enoriașilor ce se spovedesc, dar în unele cazuri aceste prescripții el nu le respectă: „*Duhovnicul pe păcătoși bine îi povățuiește, iar el niciuna nu păzește din câte lor le grăiește*” (VIII, 710). De aceea omul din popor îi transmite un îndemn înțelept: „*Dobtores, vindecă-te mai întâi pe tine însuși*” (V, 270). Dacă uneori epitiimiile și îndrumările duhovnicești sunt prea aspre, omul din popor conchide: „*Nici toate ale dohtorului, nici toate ale duhovnicului*” (V, 269). Există și afirmații ironice din partea omului din popor care se bazează pe obiceiul unor preoți-duhovnici de a lua bani pentru spovedanie: „*Vai de duhovnici, când vor lipsi păcătoșii*” (VIII, 710).

VI. Primitorii

Primitorii Sfintei Spovedanii sunt creștinii, oamenii păcătoși, care-și simt sufletul greu de păcate.

VII. Forma

Sunt mai multe etape în desfășurarea Tainei Sfintei Spovedanii. Dintre acestea, proverbele consemnează:

- **Recunoașterea păcatelor cu sinceritate:** „*Atunci te poți mântui, când, recunoscându-ți greșeala, nu numai te vei căi, ci te vei pocăi*” (VIII, 390); „*Cel păcătos cunoaște prea bine greșeala sa, dar de mândrie s-arată ca și când nici o știință n-ar avea*” (VIII, 469); „*Cu suflet viteaz și cu trup leneș*” (II, 439); „*Cu sufletul în palmă*” (II, 440); „*Cu sufletul la gură*” (II, 440); „*Cui i-e frică de Domnul, nu-i este frică de greșeli, că niciodată nu greșește*” (VIII, 194); „*Curăță mai întâi partea dinăuntru a pabarului și a blidului, ca să fie și cea din afară curată*” (IV, 39); „*Greșalele tale la suflet ușurință, când de față le mărturisești*” (VIII, 194); „*Greșeala are și iertare*” (X, 408); „*Greșalele când se mărturisesc de sine se iartă*” (VIII, 193); „*Greșalele se iartă când omul se pocăiește*” (VIII, 194); „*La vreme de mântuire și cel dintâi și cel din urmă deopotrivă se înțelege*” (VIII, 390); „*Mai bine să mărturisești greșeala ce-ai făcut și s-o îndreptezi, decât să zici că n-ai greșit și în greșeli să rămâi*” (VIII, 196); „*La vreme de mântuire și cel dintâi și cel din urmă deopotrivă se înțelege*” (VIII, 390); „*Păcatul acoperit – totdeauna suferit*” (VIII, 469); „*Păcatul ascuns nu te necinstește*” (VIII, 469); „*Păcatul mărturisit este iertat*” (VII, 72); „*Păcatul mărturisit este pe jumătate iertat*” (VII, 72); „*Păcatul mărturisit și îndatăt părăsit este vrednic de iertare, când pocăință are*” (VIII, 469); „*Păcatul netămăduit cu noi în pământ se îngroapă, ca să se arate la Dreptul Judecător*” (VIII, 469); „*Se pocăiește ca lupul când îl tundea și el se văieta că oile se depărtează*” (IX, 72); „*Cu trupul în biserică și cu gândul la dracu*” (II, 447);
- **Umilinta** trebuie să-l caracterizeze pe cel ce vine la Sfânta Spovedanie: „*Ca rugăciunea cu umilinta, nimic altceva nu îți-aduce bună rânduială*” (IX, 140);
- **Rugăciunea** trebuie să fie pe buzele și în inima celui ce vine la Spovedanie, dar o rugăciune sinceră, ci nu rugăciuni formale, rostite fără noimă: „*Rugăciunea peste măsură, ca «Doamne miluiește!» de mii și mii de ori, ce-aduce și la popă mare supărare*” (IX, 140);
- **Iertarea dușmanilor și a celor ce ne-au făcut rău:** „*Blând și lesne iertător către cei ce-ți greșesc fie de te vei arăta, cu Dumnezeu te vei asemăna*” (VIII, 37); „*Când zici «Iartă-ne nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșalele greșiților noștri» se înțelege că faci o legătură cu Domnul, că de vei ierta tu mai întâi pe ai tăi greșiți, așa și Domnul în urmă să te ierte pe tine; iar de nu, nu. Vezi dar acum ce legătură faci și cu cine o faci, că și de-ar voi Domnul să te ierte pe tine, n-ar putea să te ierte mai înainte, până ce vei ierta tu celor ce ți-au greșit fie. De aceea, ca să se păzească această legătură ce însuși tu ai făcut cu Domnul, de bună voia ta, iartă tu mai întâi și apoi roagă pe Domnul ca să te ierte și el pe tine*” (VIII, 36); „*Cel ce nu iartă pe altul, nu să înțelege de om, că omul, firește fiind supus patimilor, unul altuia trebuie să creadă*” (VIII, 37); „*Până nu vei ierta nu cere iertăciune, că Domnul nu te va asculta*” (VIII, 37); „*Cel mai mare păcat este a ține tu minte greșeala ce ție altul a greșit*” (VIII, 469). Sunt și din cei care chiar și pe patul morții, la Spovedanie mărturisesc că pe anumiți dușmani nu-i pot ierta, nu pot vorbi cu ei, iar fapta aceluia „*O să o spun și morților*” (II, 616) și „*O să o țin minte și mori*” (II, 616), ceea ce nu-i creștinesc, iar Sfânta Spovedanie nu-și face efectul;
- **Iubirea semenilor și chiar a dușmanilor:** „*Bucuria și fericirea celor mântuiți a se iubi în veci*” (VIII, 390);
- **Despăgubirea celor păgubiți, asemenea lui Zahau vameșul:** „*Păcatul cu pomene nicicum nu se curăță, ci numai cu despăgubirea celui ce l-ai năpăstuit*” (VIII, 469);
- **Postul** în perioada premergătoare Sfintei Spovedanii îi ajută pe cel în cauză să-și facă o analiză atentă a propriei stări sufletești, crează mediul potrivit pentru rugăciune, fapte bune și căință: „*Cel ce postește spre spășenia sufletului și de fapte rele nicicum nu se lasă, mai mult păcătuiește, socotind că cu postul pe Domnul va înșela*” (VIII, 459);

- Căința sinceră pentru păcatele făcute și hotărârea de a nu le mai repeta în viitor: „Ca căința, nici o pedeapsă nu te duce la pocăință” (IX, 72); „Ca mușcătura de căință nici o mușcătură mai dulce” (IX, 72); „Ca să te scapi de amărăciunea căirii, să te căiești până a nu greș” (VIII, 263); „Căința fără pocăință moartă să-nțelege. Urmează-le pe amândouă” (VIII, 263); „Căința și pocăința – cea mai mare cinste a păcătosului” (VIII, 469); „Cea mai mică căință e-o bună pocăință, ți-aduce la suflet bună fericire. De ea să te ții” (VIII, 264); „Cei ce târziu se căiesc, ca râsul de cu vară ce plânge de cu iarnă” (IX, 72); „Cel ce se căiește își cunoaște greșeala; cel ce se pocăiește mai înțelept să socotește, că de ea se părăsește. Tu acestuia să te asemeni” (VIII, 264); „Cel ce se căiește târziu se deșteaptă, când vremea nu-l mai așteaptă. Deșteaptă-te mai din vreme, ca să nu te căiești” (VIII, 264); „Cu pocăință după căință păcatul l-ai spălat, fără a mai supăra pe Domnul cu mii și sute de rugăciuni, iar dimpotrivă, mai mult Îl întărești, că-I aduci aminte de relele ce-ai urmat” (VIII, 468); „Cui i-e rușine să se căiască, să se ferească să nu greșească” (VIII, 263); „După căință / Vine pocăință” (VII, 351); „Nici o iertare de păcate până nu te vei îndrepta și părăsire lor nu vei da” (VIII, 37); „O pocăință cât de mică, cu părăsire de cele rele, biruiește mii și sute de mătâni” (VIII, 381); „Omul cu știință / Are pocăință” (V, 585); „Vai de cel ce cere iertare pentru greșale numai până se va cumineca, socotind că cu aceasta pe Dumnezeu va înșela” (VIII, 36); „Păcatul îndată se uită, când îndată se îndreptează” (VIII, 469);
- Milostenia și facerile de bine trebuie să însoțească Sfânta Spovedanie: „Câte lacrimi de săraci vei șterge cu mâna ta, atâtea păcate din sufletul tău vei spăla” (VIII, 468); „Ce dai săracilor ție-ți dai” (V, 561); „Cel mai mare păcat în lume este a nu săvârși binele ce poți altuia a săvârși” (VIII, 469); „Cine dă săracului împrumut pe Dumnezeu” (V, 560); „Bogățiile trec, faptele bune rămân” (V, 94); „Păcatele, cât de multe, numai milostenia cu pocăință, ca apa pe foc le stingă” (IX, 125);
- Sfaturi bune date semenilor: „Cel ce va îndrepta pe un păcătos, sufletul din moarte va mântui” (VIII, 469);
- Metaniile nu sunt agreate prea mult de omul din popor. Le socotește formalism și fără folos pentru suflet: „Mătâni multe în zădar, când pocăința îți lipsește” (VIII, 382); „Mătâni multe, întreagă dobitocie, viclenie și răutate arată, că va să înșele pe cei ce-i văd făcând metanii” (VIII, 382); „Nici măcar o metanie, ci îndurare mare” (VIII, 382); „Nici mătâni cere Domnul, ca să-ți frângi mijlocul, tocmai ca peblivanii, ci căință și pocăință, cu depărtare de orice rea urmare” (VIII, 282).

VIII. Efectele

Efectele Sfintei Spovedanii sunt mai multe, astfel:

- ❖ Iertarea păcatelor mărturisite: „L-a iertat Dumnezeu” (VI, 687); „Cine are iertăciune până a nu se osândi, își dovedește greșeala sa și scapă de păcat. Asemenea și tu să urmezi” (VIII, 37);
- ❖ Curățirea sufletului: „Când ne căim, nu ne căim pentru răul ce am făcut, ci pentru că ni-i frică să nu ne ajungă alt rău și mai rău; iar când ne pocăim cunoaștem răul ce am făcut, de-aceea de el ne părăsim” (VIII, 263); „Întâi să te căiești, apoi să te pocăiești și în urmă să nădăjduiești iertare să dobândești” (VIII, 36); „Nu înfrunța pe cel ce se pocăiește, că toți suntem vinovați păcatului” (VIII, 263); „Nu înfrunța pe păcătosul ce Domnul l-a iertat” (VIII, 468); „Păcătosul când se pocăiește, sufletul îi înflorește” (VIII, 469);
- ❖ Mântuirea: „Dacă pui untdelemn în candelă, îți va lumina” (III, 67); „A-și vedea de suflet” (II, 443); „Cu spovedania și cu buna mărturisire la multe greșeli te îndreptezi; de-aceasta să te ții” (VIII, 574); „Greșalele tale la suflet ușurință, când de față le mărturisești” (VIII, 194); „Pocăința te duce în cer de pe pe pământ, când la vreme o săvârșești” (VIII, 263);
- ❖ Răsplată de la Dumnezeu: „Nici o faptă fără plată, îndată sau mai pe urmă” (VIII, 607); „Nici o căință fără mângâiere, după pocăință” (VIII, 263); „Când se trudește săracul, / Dumnezeu îi umple sacul” (V, 563);
- ❖ Reorganizarea vieții și a comportamentului: „De acu calea bisericii” (VI, 492).

VÂNĂTORUL VÂNAT

pr. Nicolae STOIA

„Nu-L putem căuta pe Dumnezeu până când ne găsește El pe noi” (Sf. Siluan Athonitul)

Au existat de-a lungul istoriei personalități care au depășit țărnișii realității imediate, punându-și pecetea proprie asupra epocii în care le-a fost dat să trăiască; ba chiar i-au imprimat un anume mod de a gândi. Și, și mai mult încă, ei au influențat însăși evoluția ulterioară a istoriei universale, insinuându-se până în fibrele sale cele mai intime. Iar a încerca să-i scoți din contextul în care au trăit echivalează cu a extrage dintr-un edificiu cheia de boltă, adică taman acea piesă care îi conferă trăinicie și fără existența căreia construcția respectivă s-ar năruia cu siguranță. O astfel de personalitate a fost Sfântul Apostol Pavel, fără prezența căruia creștinismul ne-ar apărea greu de conceput. Ceea ce i-a determinat pe mulți dintre cercetătorii fascinantei sale vieți să-l considere un miracol fără genealogie. Sigur, nu în sensul că istoria creștină ar fi rămas neîmplinită fără contribuția lui. Sunt, însă, câteva elemente care ne obligă să recunoaștem că Pavel era necesar în iconomia mântuirii neamului omenesc. Cu alte cuvinte, că el a fost rânduit de Dumnezeu pentru a aduce o mărturie în plus, poate cea mai covârșitoare dintre toate, despre realitatea învierii lui Hristos. Târziu, către amurgul vieții, stând ca într-o zăbavă senină a gândurilor, privind în urmă și apreciindu-și existența atât de zburciunată, însuși avea să recunoască faptul că a fost merit de Dumnezeu unui destin de excepție. Spunând că „El m-a ales din pântecul maicii mele și prin harul Său m-a chemat” (Ga 1, 15). Dar până să ajungă ceea ce știm că a fost, adică neodihnitul apostol răspândind cuvântul sfânt în toată lumea, cu o ardoare neegalată, până să devină torța vie consumându-se pentru Hristos și afirosindu-I-se jertfă holocaustă, Pavel a fost un iudeu convins până la fanaticism de infailibilitatea religiei sale strămoșești. Și, în consecință, el i-a persecutat pe cei care susțineau altceva decât ceea ce învăța religia sa mozaică, și anume că Hristos nu a fost decât un impostor. Iar

povestea cu învierea Lui din morți nu a fost alt nimic decât o minciună sfruntată, care grabnic trebuia demontată, spre a-i curma răspândirea.

Convertirea lui Saul, rabinul iudeu atât de înverșunat împotriva Bisericii creștine, care abia prinsese a se înfiripa, are ceva din grandoarea unei erupții vulcanice. Însă dincolo de irumperea tumultuoasă a divinului în planul existenței sale, convertirea lui a fost precedată de ani îndelungi de zburciun lăuntric. Privită în profunzime, schimbarea sa atât de radicală de pe drumul Damascului ne apare nu ca o simplă consemnare a unei date exterioare. Ci, dimpotrivă, traseul parcurs de Saul relevă că toată lupta sa a fost o căutare înfrigurată a lui Hristos. Există momente în viața anumitor oameni, care Îl descoperă pe Dumnezeu fulgerător și declară că acesta constituie începutul unei vieți noi, ei considerându-se deosebiți de ceea ce au fost până atunci. În realitate, L-ai purtat pe Dumnezeu în tine, și-a fost aproape, pentru că El era ferecat în miezul făpturii tale, aidoma unei răni lăuntrice și cu cât suntem mai bolnavi de El, cu atât momentul ițirii Lui în viața noastră ne apare mai surprinzător. În adâncul acestei situații insolite se află o anevoioasă gestație, deoarece Dumnezeu era în noi, dar noi nu am știut unde anume trebuia să-L căutăm. Ne-am luptat cu propria zădărnice, căutând comoara afară, și ea era zăvorâtă în camera tainică a făpturii noastre. Convertirea constituind eliberarea de povara unei cumplite apăsări lăuntrice.

Sfântul Evanghelist Luca, apropiat colaborator al lui Pavel, nu a fost străin de atari aspecte. Dovadă faptul că el, cu scrisul său sigur și îngrijit, redă interpelarea pe care Hristos i-o adresează lui Saul pe drumul Damascului: „*de ce Mă prigonești?*” cu sensul de: a căuta cu înverșunare, cu patimă, a alerga după, a urmări. Eminentul teolog și scriitor care a fost

părintele Gala Galaction, într-un studiu referitor la evenimentul respectiv, intitulat *De la „mormântul gol” la porțile Damascului*¹, insistă asupra acestor detalii. El susținând că toată înverșunarea anticreștină a lui Saul nu a fost decât o căutare a lui Hristos. Însă una îndreptată într-o direcție greșită. În interpretarea părintelui Gala Galaction, agrăirea divină de pe drumul Damascului, întocmai așa suna: „Saule, Saule de ce te ții după Mine? Eu sunt Iisus, pe care tu îl cauți de atâta timp!” (FA 9, 4-5). În neobișnuita traducere pe care o propunea, venerabilul teolog se întemeia pe faptul că în limba ebraică, limba maternă a lui Saul, limba în care Hristos i s-a adresat în scurta, dar atât de tensionată lor întâlnire: „Eu am auzit un glas zicându-mi în limba evreiască: „Saul, Saul, lama thirdepheny?” FA 26, 14), verbul ebraic în speță avea sensurile de: *a urmări, a alerga după (fie rele, fie bune), a căuta cu patimă, a stărui în ceva*. Iar traducerea corectă ar fi trebuit să sune: „Saule, Saule, de ce Mă urmărești? Eu sunt Iisus pe care tu îl cauți cu înverșunare!”²

Ca autor al cărții *Faptele Apostolilor*, înfățișându-ne neobișnuita întâmplare, Sfântul Evanghelist Luca, „aidoma unui stilist al lumii elene, atent la nuanțele și implicațiile cuvântului, vădindu-se un intelectual care gândește și scrie grecește, într-o limbă literară pe care nu o egalează niciun alt autor nou-testamentar”³, are grijă să păstreze cât mai nealterat sensul genuin al interpelării divine în discuție, Luca redându-l prin verbul grecesc *diokeis*. Având și el înțelesurile de: *a urmări, a te ține după ceva, a alerga după, a căuta de zor*. Vasăzică foarte apropiate de cele ale cuvântului ebraic original. Și în varianta latină, „quid me *persequeris?*” din care se revendică sintagma consacrată în majoritatea edițiilor românești ale Bibliei: „De ce Mă prigonești?” în forma sa genuină verbul respectiv avea aceleași sensuri, și anume de: *a te ține de ceva, a urmări, a căuta de zor*⁴. Dar, așa cum oamenii își au destinele lor pline de imprevizibil, și cuvintele, de-a lungul timpului, și-au modificat sensul genuin, dobândind noi valențe și pierzându-le pe altele. Cum este și cazul celui adresat de Hristos lui Saul pe drumul Damascului. Din cele 140 de locuri din Biblia ebraică, atâtea câte a numărat părintele Gala Galaction, în 115 dintre ele verbul în cauză avea sensurile amintite mai sus. Respectiv: *a urmări, a se ține de, a stărui în ceva, a alerga după*. Și numai în 25 de situații avea și sensurile de: *a prigoni, a persecuta, a împila*⁵. Treptat, în devălmășia vremurilor, cuvântul în speță și-a pierdut înțelesurile primare, din păcate pe cele mai sugestive. Păstrându-le numai pe cele îndeobște accesibile nouă astăzi. Adică pe: a

asupri, a oprima, a împila, a urgisi, a năpăstui, a persecuta, a oropsi, a teroriza, a tiraniza⁶. Iar forța sa simbolică și expresivitatea genuină i s-au diminuat mult, cuvântul nemaiizbutind să redea astăzi încărcătura și tensiunea dramaticei întâlniri de pe drumul Damascului, întâlnire care avea să se vădească providențială pentru evoluția creștinismului.

Într-un alt spațiu și în alt veac și în cu totul alte circumstanțe, *aveleși glas* îl va agrăi pe un alt neostenit vânător al cerului, printr-o interpelare întrucâtva similară celei de pe drumul Damascului: „Nu M-ai cănta de nu M-ai fi găsit?” În acest cuvânt, adresat de Hristos robului său Blaise Pascal, ai zice că ceva nu este la locul său. Întrucât te intrigă ordinea răsturnată în care și se înfățișează faptele. Într-o dreaptă și firească desfășurare a lucrurilor, găsirea nu poate decurge decât în urma unei căutări. Iar așezarea în care ele ar trebui să stea este ca aceea dintre cauză și efect. Situația în care, de bună seamă, căutarea constituie cauza care își cere cu necesitate efectul. Aflarea fiind rodul, finalul care o rotunjește, salvând-o de nonsens. Nu cauți pentru că ai aflat, caz în care efectul își premerge și își determină cauza. Aceasta nefiind decât o mostră de logică de-a-ndoaselea, deci o neorânduială flagrantă și o alunecare în absurd. Lucrurile se prezintă așa doar în lumea noastră, a logicii binare și a multelor determinisme care ne copleșesc. Privită în alt chip, căutarea ne vedește în deschiderea spre o altă zare, din care ființa umană obârșește și întru care se întemeiază. Este vorba de orizontul de dincolo de noi, care ne transcende. Și, totuși, se odihnește în sâmburele de taină al făpturii noastre lăuntrice. E „ceea ce este mai viu și mai adevărat în noi înșine, taina cea vie a dăinuirii noastre. Și poate că tocmai din pricina acestei intimități negrăite nu o vedem”⁷. Intimitate care îmi lasă tot timpul senzația stranie că Îl am pe Dumnezeu, că El Se află în mine, deși Îl caut neîncetat. Mă atrage, fără să izbutesc să-L am cu adevărat. Este sentimentul straniu „de ca și cum n-ar fi, totuși fiind. El îmi este apropiat, și totuși este prea departe. Dar dacă mă adun și mă întorc în mine, Îl aflu în chiar absența Lui atât de prezentă. Îl aflu în foamea și setea ciudată după minunata frumusețe care ar putea să fie și nu este”⁸. Căutarea mea se întemeiază pe *găsirea* persoanei mele de către Persoana divină. Găsire care îmi predetermină căutarea, impulsionând-o. Fiindcă „ceea ce căutăm este totdeauna prezent; ne precedă, făcând posibilă însăși căutarea noastră”⁹. Căutând, noi deja întredeschidem

¹ în Revista „*Studii teologice*”, Nr.7-8, Anul 3/1951, p. 386-397.

² Gala Galaction, *Op. cit.*, p. 395.

³ *Sf. Scriptură* diortosită de ÎPS Mitr. B. V. Anania, Ed. IBMBOR, Buc., 2001, p. 1518.

⁴ G. Galaction, *Op. cit.*, p. 396.

⁵ *Ibidem*, p. 396.

⁶ *Dicționar analogic și de sinonime*, Ed. Șt. și Enciclopedică, Buc., 1978, p. 35.

⁷ Ieroschim. Daniil de la Rarău, *Caiete I, Dumnezeu-Dragoste*, Ed. Christiana, Buc., 2003, p. 91.

⁸ *Ibidem*, p. 182.

⁹ V. Lossky, *Introducere în teologia ortodoxă*, Ed. Enciclopedică, Buc., 1993, p. 16.

o ușă spre Lumina în care „viețuim și ne mișcăm și suntem” (FA 17, 28). Lumina dinlăuntrul nostru se dorește împlinită în căutarea noastră „de către Dumnezeu. A Cărui căutare ne premerge, iar noi doar o conștientizăm și o actualizăm. Nu găsește decât cel care caută. Dar nici nu caută decât cel care a găsit subconștient dinainte, deoarece el era întors cu fața spre lumină”¹⁰. Căutăm, întrucât noi ne aflăm în ceea ce căutăm. Căutarea noastră se înrădăcește în găsirea divină: „căci noi Îi suntem cunoscuți lui Dumnezeu” (Ga 4, 9), mai înainte ca noi să-L cunoaștem.

Dar să ne întoarcem la Saul, fariseul împătimit până-n măduva oaselor întru apărarea preceptelor religiei mozaice și reprezentantul oficial al sinedriului ierusalimitean, și să încercăm să refacem itinerarul parcurs, până ce el avea să devină propovăduitorul fără astâmpăr al cuvântului sfânt al lui Iisus Hristos. Saul apare în momentul de maximă tensiune al conflictului dintre iudeii persecutori și creștinii persecutați. Mai-mărimile iudeilor, crezând că Îl țin pe Dumnezeu de picior și au în buzunar cheia tuturor tainelor, susțineau, cu sagacitatea unor birocași fermentați, că ucenicii Răstignitului nu au făcut decât că, furându-I trupul, au iscat un tărboi de pomină. Împânzind apoi lumea cu abominabilă lor impostură. În tabăra cealaltă, după o lungă și inadins prelungită tăcere, apostolii s-au dezbărat de frică și ca nealtdată acum vesteau în gura mare învierea lui Hristos, de parcă li s-au descuiat limbile. Două atitudini care nu puteau duce casă bună. Dispută aprigă, în care nu exista cale de mijloc, tocmai pentru că Adevărul este de neîmpărțit. Ca niște grăniceri ai hotarelor adevărului, refugiați într-o îndârjire bigotă și cutreierați ca de o imensă calamitate, iudeii scânceau guițat, contestând cu ostentație autoritară învierea lui Hristos și susținând că un mort de-a binelea nu mai poate fi viu în veac, că, haida-de, dacă El nu mai este viu, nu mai este viu și gata. Vrând să le pună pumnul în gură, sinedriștii îi tratau pe apostoli cu ostilitatea făinii față de drojdia care cutează să-i strice odihna. În consecință, ei nu se sfiau să recurgă la câte toate metodele echilibrice, preabinecunoscute dumnilorsale, amestecate cu sfărării, combinații și intrigi, pentru a stăvili răspândirea așa-zisei imposturi. De cealaltă parte, apostolii și ucenicii lor, cu cât părea mai de necrezut, cu atât credeau și mărturiseau, cu efervescenta seminței trezite la viață, învierea lui Hristos cea aducătoare de proaspete și îmbelșugate făgăduinți. În această confruntare aprigă dintre detractorii învierii lui Hristos și replicanții lor, al căror număr cunoștea o exuberantă creștere, ei bine, în această dispută de o rară vânjoșie, în care cei dintâi își pierdeau tot mai

mult credibilitatea înaintea noroadelor, apare în scenă un personaj, multora nu îndeajuns de cunoscut, și anume Saul. El a fost desemnat să restabilească o dată pentru totdeauna prestigiul desumflat ca un balon înjunghiat cu un cuțit de cinci parale, al Sinedriului ierusalimitean.

Substanță pură din substanța poporului evreu, Saul provenea din tribul lui Beniamin și aparținea de tagma fariseilor, cei mai înfocați susținători ai Legii, el fiind cel investit cu puteri nelimitate, pentru a demasca așa-zisa minciună referitoare la mormântul gol. Îmboldit de un instinct detectiv pervers, Saul a pornit în lupta vieții sale, spectaculoasă aventură spirituală, unică în istorie, și anume lupta întru descoperirea Adevărului. Anticreștin din creștet până-n tălpi și asmuțit de o suverană suficiență de sine, Saul și-a început misiunea încredințată, procedând cu meticulozitate. De parcă ar fi dorit să pună la popreală adevărul și să-i piardă pe susținătorii săi de pe pământ, de sub pământ și din văzduhul tuturor celor văzute și nevăzute. Spre a-i putea demasca pe cei care au pus la cale o izmenitură ca asta, Saul era obligat să refacă cursul evenimentelor, adică să pună cap la cap informațiile pe care le deținea, pentru a putea ajunge la momentul dispariției trupului Răstignitului. Vârât până peste cap în scociorârea faptelor și neîndoindu-se nicio clipă că ucenicii au furat trupul lui Hristos și că apoi l-au pitulat prin cine știe ce ungher, trebuia să probeze acest fapt. Afundându-se cu o frenezie pestriță în anchetă, rând pe rând sunt aduși cu otuzbirul înaintea lui martorii direcți ai învierii lui Hristos: Maria Magdalena, Suzana, Chefa-Petru, Iacob, precum și ceilalți apostoli (1 Co 15, 5). Deși a recurs la violență și a excelat în torturi, totuși nu a izbutit să-i smintească pe apostoli din albiile credinței lor. Ori să smulgă de la ei vreo informație care să-i indice cum că trupul Răstignitului a fost furat. Ba, dimpotrivă, peste tot s-a izbit, ca de un zid de neclintit, de tăcerea voluptoasă și de tăria cu care cei schingiuiți de el își susțineau poziția cu o îndrăzneală de sfinți. Apărând pe cât de colo că nimeni nu a furat trupul lui Hristos, ci Dumnezeu L-a înviat din morți, un mormânt gol fiind gol o dată pentru totdeauna. Sens în care, invocând un raționament de o impecabilă stringență deductivă, apostolii susțineau că ei înșiși au fost martorii acestui fapt nemaîntâmpnat vreodată și, deci, „ei nu puteau grăi altceva, decât ceea ce au văzut cu ochii lor” (1 In 1, 1). Chiar dacă pentru aceasta trebuie să plătească cu viața.

Lânced din pricina nebuliei înțelepciunii sale, îngândurat până peste poate și înghesuit într-o tristețe inexpugnabilă, i-a abandonat pe acești sărmani fanatici, din lipsă de probe. Nutrind poate, cine știe? într-un cotlon al sufletului, admirație pentru feroarea cu care aceștia își susțineau cauza. Numai că Saul era un iudeu prea înfeudat în religia lui. Ținea mult

¹⁰ M. Florian, *Misticism și credință*, Ed. Minerva, Buc., 1985, p. 205.

prea mult la prestigiul sinedrului pe care îl reprezenta, cât și la al său personal, ca să se abandoneze prea lesne eșecului ori tăcerii care creștea până la a deveni amenințătoare. De-acum încolo, fără să mai sucească și să desrăsucesă lucrurile și fără să mai lungească vorba, legând tei la curmei, a renunțat la metodele elegante. Și, aidoma unui veritabil inchizitor berbecindu-se într-o furie dementă, a trecut la altele mai severe: bătăi, schingiuri și alte mijloace, care de care mai cumplite. Totul spre a-l ajuta să scoată la iveală adevărul. Prigoana se înăsprește. Mursicat de ură și stăpânit de o mentalitate panbănuitoare, Saul a extins aria investigațiilor și asupra martorilor indirecti ai Învierii. Luându-i cu japca, îi silea să mărturisească și ce știau și ce nu știau. „Pustiind Biserica, Saul intra prin case și-i târa pe bărbați și pe femei” (FA 8, 3) dând cu ei de-a azvârlita-n temniță. Zile și nopți lungi și largi spoite cu teroare sau poate săptămâni la rând „au răsunat beciurile Ierusalimului de vaietele celor siliți să hulească” (FA 26, 11). Este de presupus că în această nebunie zgrunțuroasă vor fi fost, nu zic ba, destui care, din jale în jale, din scâncet în scâncet și sub apăsarea ananghiei, și-au renegat credința. Însă asta nu-i putea oferi nici pe departe vreo informație mai acătării și nici nu-i ogoia tumultul lăuntric. Ducă-se așadar toți în altă aia, acolo unde și-a înțârcat vrăjmașul puița, și-a zis neputincios. De-acu mânia i s-a prefăcut în fiere, pătrunzându-i carnea cu amărăciune și coclindu-i mințile. Căci iată timpul trecea și el, Saul, după nu puținele sale cercetări, își dădea seama că nu deținea niciun cât de mic semn. S-a sleit zadarnic, dându-și seama că știe tot atât ca și la începutul anchetei. Când se părea că lucrurile au ajuns într-o fundătură, o nouă posibilitate s-a ivit. Informații secrete îi șopteau că o parte din ucenicii Răstignitului, dimpreună cu alți fugaci de alde-ai lor, speriați de prigoană, s-au zburătăcit, refugiindu-se hăt departe în ținutul Damascului. Și, dintr-o dată, potrivindu-se în sine însuși până a ajuns să se limpezească, a înțeles că lupta trebuia relansată acolo. Cu siguranță, acolo, în metropola siriană, avea să se deznoade enigma mormântului gol. O simplă formalitate și Sinedrul i-a dat patalamaua care îl autoriza să-și continue investigațiile pe cele meleaguri. Neîndoielnic că acolo, în buzunarul ăla de lume, va izbuti să-și ducă misiunea la bun sfârșit. Având încredințări deosebite și însoțit de oameni de nădejde, furat de gândul cel rău, cu sufletul împovărat de o ură masivă și hărțuit de-o neînțeleasă presimțire, care nu-i dădea pace și de care nu izbutea să se descotorosească, Saul și-a continuat lupta întru dovedirea pretensei falsități a celui mai teribil eveniment din istoria lumii. După trei zile, de nu și mai bine, de călătorie ostenitoare, prididit de zăpușala amiezilor nemiloase, șfichiuit de răceala nopților nesfârșite și înfășurat în lumina înmuiață-n taină a stelelor de deasupra lui, iată

cetatea Damascului ițindu-se la orizont. Și, cum înainta așa dospit de gânduri, un alt gând l-a îmboldit să alerge și mai abitur spre râvnita lui țintă, de parcă era în duși răi. Încă un scurt răgaz, apoi urma intrarea în cetatea unde enigma dispariției trupului Răstignitului avea să-și afle dezlegarea și, prin aceasta, toate se vor limpezi în sfârșit. Iar el, Saul, dușman neînduplecat al abominabilei imposturi și vânător aprig al celei mai sfruntate minciuni scornite vreodată pe fața pământului, își va putea savura cu intempestivitate biruința. Punând astfel capăt anevoioasei sale misiuni, care misiune, își spunea, avea să-l reabiliteze atât pe el, cât și prestigiul șifonat al religiei sale strămoșești.

Deodată, în alergarea către mai presus de toate râvnita de el țintă, spre cumplita sa mirare, venind din răspântiile neștiute ale cerului, și mai strălucitoare decât fulgerul, o lumină l-a orbit, prăvălindu-l în pulberea pământului. Și oarecineva, pe care nu l-a mai văzut sau auzit vreodată, l-a agrăit, cu o mânie dulce, „Saule, Saule, de ce mă prigonești? Greu îți este să lovești cu piciorul în țepușă!” Ce stranie întâmplare îi era dat să trăiască? Cel care îl dojenea, nu cu asprime, ci mai degrabă cu o adiere de tristețe în glas, parcă îl cunoștea de cine știe când. Căci Saul l-a auzit rostindu-i numele clar și răspicat. Și încă de două ori. După cum Acela îi cunoștea și înverșunarea cu care el a pornit în teribila lui aventură. „Poate că nu a fost decât o halucinație”, a apucat să-și zică într-o străfulgerare de gând, atâta cât a durat până s-a rostogolit în pulberea pământului. Ba mai era și atât de epuizat de anevoiosul drum străbătut, slăbit de foame și sete, dezarticulat de arșița nemiloasă a zilelor și de frigul nopților din deșert. Stare în care simțurile omului, copleșite de moleșală, își pierd penetranța. Greu moare în noi ura și anevoie ne desprindem din strânsoarea ei și nu-i lucru deloc ușor să te smulgi din albiile neînțelegerii proprii. „Agonia și febra pot fi inventive și înșelătoare”, și-a dat un răspuns lingav neobișnuitul vânător, năucit de povara prea repedei, fulgerătoarei descoperiri. Suspectându-se pe sine însuși de irealitate și mițindu-se că nu era decât victima unei închipuiri convulsive. Deoarece singur te poți înșela, după cum te poți îndoi chiar și de tine însuși, și mai cu seamă de cele pe care uneori ți se pare că le auzi, fără ca ele să fie reale. Dar când și cei din preajma ta au auzit aceleași vorbe, atunci situația se schimbă. Pentru că bărbații care îl însoțeau „deși nu vedeau pe nimeni”, de auzit, au auzit glasul acela cât se poate de limpede. Atât de limpede le-au răsunat și lor cuvintele pe care le-au auzit, încât, auzindu-le, „stăteau încremeniți” (FA 9, 7). Vasăzică era treaz de-a binelea și nu era cătuși de puțin vis, și-a zis Saul, îmboldit de un ghimpe de bănuială. Sau poate că trezirea sa nu era decât o legănare între un vis și alt vis, fără nicio întrerupere a visului, căci numai în adâncimile visului poți auzi asemenea

cuvinte. Și totuși ecoul acelor cuvinte stăruia în aer, dovedindu-i că nu era vis și că nici închipuire nu era. Și nici vreo halucinație datorată propriei slăbiciuni, și-a spus cu o voce porumbacă Saul, smuls din tumultul gândului propriu și cu sufletul brumat de prospețimea trezirii. Cuvintele au răsunat aieva, sfâșiindu-i carnea ca un jungher de foc și mutându-l în cadența nedezmintită a realității. Care realitate a sporit și nedumerirea soților săi, fiindcă și ei au auzit aceleași cuvinte, clar și distinct. Iar Saul nu izbutea să înțeleagă, sau înțelegea ce se întâmplă, dar cu o altă zonă a fapturii sale, că adică, în acel moment de o frumusețe solemnă, el se afla înaintea Celui pe care Îl socotea mort și al cărui Trup îl credea dosit prin cine știe ce cotloane. Iar lumina aceea nepământescă, pătrunzându-i până-n malurile sângelui, l-a orbit, „câci deși el avea ochii deschiși, nu vedea nimic” (FA 9, 8). Ajutat de cei care îl însoțeau să se aburce ca din străfundurile unei vlăguri nesfârșite, abia acum, da, acum desprinzându-se din iureșul întâmplării cu miros de timp oprit și ascultându-și zvcnetul sângelui, Saul înțelegea, cu o tristă uluire, ce anume s-a petrecut cu el. Ca într-o autoabolire trudnică, „tremurând și înspăimântat ca de moarte” (FA 9, 6) și simțind cu toate instinctele dezlănțuite apropierea Cuiva nemaiîntâlnit vreodată, Saul a îngăimat: „Cine ești, Doamne?” A urmat trezirea lui ca dintr-o toropeală risipită de teribila descoperire: „*Eu sunt Iisus, Cel pe care tu îl cauți!*” (FA 9, 5). Cel pe care Îl vânașe cu o înverșunare dusă până la exasperare, crezându-L mort, Se afla viu înaintea sa și dintr-o dată parcă timpul s-a sfârșit, iar clipele au început să i se suprapună și să devină o singură clipă, Saul dându-și seama că în mireasma acelei clipe unice respira toată truda alergării sale după Cel pe Care Îl prigonise și a Cărui prezență îl învăluia, cu o cuceritoare delicatețe, ca un ocean de iubire.

Încrâncenarea intransigentului fariseu și suficiența persecutorului, pretinzând că poate deosebi binele de rău și adevărul de impostură, s-au frânt într-o clipită. Iar prestigiul religiei strămoșilor săi, pe care el o socotea afară din cale de sigură și în numele căreia a pornit devastatorul său demers inchiizitorial, se năruia înainte-i ca o catapetasmă fără icoane, vădindu-și, ca într-un deplorabil război obscur, nedeplinătatea. În urma acelei ireversibile prăbușiri ca într-un caier de întuneric, de parcă i-au galopat prin suflet o cireadă de sfînși, a înțeles dintr-o dată, ca atunci când înțelegi fără să poți explica ce anume înțelegi, că el era altfel și simțea înmugurindu-i în adâncul fapturii o licărire de nădejde, soră bună cu înseninarea. A vânat Adevărul, ca să-și dea seama, în această oră cumpănită, fără să prididească a se uimi, că strădaniile, asprimea și stăruința sa, toate se vedeau a fi fost zadarnice și că el a fost cel vânat. Iar Cel pe care Îl vânașe, crezându-L mort, ca să vezi, stătea viu înaintea lui. Și el, Saul, teribilul vânător vânat, murea de-o moarte cum nu a mai murit nimeni vreodată în istoria lumii. Atâta înviere încapă în noi, cât murim nouă înșine, „și numai o moarte desăvârșită poate îndura o înviere totală”¹¹. Moartea lui Saul a fost cu adevărat ireversibilă. După cum aidoma i-a fost și învierea. Deoarece nimeni niciodată, aidoma lui, nou-născutul întru Hristos Pavel, nu s-a identificat cu El până la măsura anulării de sine și nici nu a fost, „răstignit împreună cu El. Și nu eu sunt cel care mai trăiesc, ci Hristos este Cel ce trăiește în mine. Ceea ce trăiesc eu acum în trup, trăiesc întru credința în Fiul lui Dumnezeu, Cel care m-a iubit și pe Sine Însuși S-a dat pentru mine” (Ga 2, 20).

¹¹ Ieroschim. Daniil, *Op. cit.*, p. 275.

VALENȚE TEOLOGICO-SOTERIOLOGICE
ÎN CUPRINSUL STĂRII I DIN *DENIA PROHODULUI DOMNULUI**

partea a II-a

pr. conf. univ. dr. Adrian Gh. PAUL

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare

În general, pentru orice spiritualitate și în special pentru Creștinism, gândul la moarte este temelia aspirației spre veșnicie. În acest sens, Sfântul Antonie cel Mare spune – idee ce a devenit un laitmotiv pentru Răsăritul creștin: „Moartea de-o va avea omul în minte, nemurire este; iar dacă nu o are în minte, moarte este”. Și continuă același Sfânt zicând: „[...] dar nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului”¹, adică de moartea sufletească de care Dumnezeu ne-a prevenit dintru început prin Adam („[...] în ziua în care vei mânca vei muri negreșit” – Fac. 2, 17). Sub semnul căderii lui Adam, omul și-a născut o personalitate în afara lui Dumnezeu, creându-și singur propria moarte. Meditația despre moarte apare ca o necesitate, în dorința creșterii și maturizării spirituale, deoarece însăși atitudinea tradițională față de moarte îl pregătea mai temeinic pe om în vederea trecerii acestui prag nedorit al vieții. Dacă frica morții rămâne pricină de păcătuire, *amintirea* morții în schimb ne poate trezi, adică poate determina întoarcerea noastră la Hristos: „Agonisește-ți ca soție nedespărțită aducerea aminte de moarte”, spunea Sfântul Ioan Scărarul², pentru că doar „cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar, acela poate pune un hotar greșelilor lui”³.

Opunându-se teocentrismului și mutând centrul preocupărilor sale în formarea unei asemenea personalități, umanismul modern a mers atât de departe,

încât a ajuns în mod fatal la nihilism, care poate fi concretizat și definit ca *iad al acestei personalități*. În toate vremurile, ori de câte ori omul n-a ținut seama de scopul pentru care a fost creat și nu și-a supus ființa sa lui Dumnezeu, a avut experiența morții sufletești, a morții *față de Dumnezeu*. Philippe Aries, în lucrarea sa intitulată „Omul în fața morții”, subliniază grija societății moderne de „a ascunde” minuțios moartea de ochii lumii, de a o ține cât mai departe posibil, de a o „izola” sau „marginaliza”. Creștinismul propovăduiește o astfel de moarte a omului, identică oarecum cu nimicirea personalității sale, prin înstrăinarea lui față de Dumnezeu și clădită pe minciună și ambiții deșarte, pentru a se putea ridica și (re)zidi din nou asemeni bobului de grâu pentru a crește în Dumnezeu. Însuși Iisus Hristos va oferi spre dărâmare, odată cu trupul Său, templul cel vechi al personalității Sale mesianice, ridicat în concepția poporului ales. „Până ce nu mă voi fi dărâmat întru totul, nu voi fi în stare să mă zădesc” – mărturisește Arhimandritul Vasilios Gondikakis⁴, exprimând sensul vieții ascetice.

Pe de altă parte, prin moartea corect asumată, gândul la viața veșnică se concentrează într-un singur punct: judecata! Căci, „[...] rânduit este oamenilor să moară o singură dată și să meargă la judecată” (cf. Evrei 9, 27). Or, creștinul se află în această conștiință a judecării. Căci numai aceasta ne pune necontenit înaintea lui Dumnezeu, statornicindu-ne în rostul nostru, în datoriile noastre din această lume, fiind ca o *pregătire pentru veșnicie* prin împlinirea poruncilor. Căci frica de răsplata finală îndeamnă la căință și împiedică păcătuirea, iar aducerea-aminte de pedeapsa veșnică devine un „izvor al săvârșirii virtuților”⁵. Sfântul Ioan Scărarul îndeamnă deseori pe discipolii săi,

* Studiul de față vine în completarea celui publicat în revista „Biblioteca septentrionalis”, an. XXI, nr. 2 (41), 2013, din Baia Mare, pp. 143-149, și care face parte dintr-o pleiadă de relatări cu conținut teologic ce vor alcătui un volum integral despre tema tratată.

¹ Cf. Sfântul Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața monahală* în „Filocalia românească”, vol. I, ediția a 2-a, București, Edit. Harisma, 1992, p. 22.

² Vezi Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, III, 20, în trad. rom. de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, în FR, vol. IX, Edit. IBM al BOR, București, 1980, p. 72.

³ Zicea sugestiv Sfântul Isaac Sirul. (Vezi *Cuvinte despre sfințele nevoite*, cap. 85, în trad. rom. de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae în FR, vol. X, Edit. IBM al BOR, București, 1981, p. 425).

⁴ Cf. Vladimir Gondikakis – apud revista trimestrială „Epifania”, an IV, nr. 2 (martie-aprilie) 1998, Alba Iulia, p. 1.

⁵ Sfântul Grigore din Nazianz, *Discours* 32, 1, traducere franceză în ed. J. Bernardi & J. Mossay & P. Gallay & C. Moreschini, în colecția Sources Chretiennes, nr. 318, Paris, 1988, p. 85.

spunându-le: „*Adu-ți aminte de sfârșit și nu vei mai păcătui nicicând*”⁶. Iată cum moartea, sau gândul mereu la moarte, are putere de a crea o ierarhie a valorilor după durabilitatea și capacitatea lor de a ne proiecta în veșnicie. Ea ne eliberează de ceea ce este trecător în fiecare lucru din lume, ajutându-ne să cunoaștem temeiurile și sensul creației lor. Mai mult, aducerea-aminte de moarte acționează ca un filtru prin care omul vede obiectele în funcție de relația lor cu veșnicia.

Prin urmare, semnificația supremă a actului morții e aceea că moartea e faptul cel mai semnificativ al vieții, al trăirii, și dă dovadă în profunzime de problema sensului vieții. Creștinul, spre a ajunge la viață și înviere, trebuie să treacă prin cruce, smerenie și moarte, care toate sunt egale cu învierea; sunt începutul veșniciei. În acest sens, creștinul devine „*mormânt al învierii*”, căci din momentul primirii Botezului, purtând haina cernită și cămașa luminoasă, este înnoit în propria noapte a morții și în dimineața învierii sale. Creștinul devine și este un *martor* al lui Hristos Cel înviat, un martor al vieții veșnice – încă de aici. Astfel se descoperă sensul crucii fiecăruia, a cărei povară ne cufundă în adâncurile Duhului. Aceasta este singura cale spre învierea **cu** Hristos și **în** Hristos, deoarece înainte de venirea lui Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, noi, oamenii, nu cunoșteam decât moartea; iar moartea ne cunoștea pe noi. Tot ce era omenesc era impregnat de moarte, rob și învins de ea. Moartea era mai aproape de noi decât ființa noastră și mai reală decât noi înșine; era mai puternică, incomparabil mai puternică decât oricare om în parte și decât toți oamenii laolaltă. Pământul era o înfricoșătoare închisoare a morții, iar noi înșine neputincioși, prizonieri și deținuți ai ei (vezi Evrei 2, 14-15). Numai prin venirea Dumnezeului-Om, Iisus Hristos, viața s-a arătat; ni s-a arătat „viața cea veșnică” nouă, muritorilor celor deznădăjduiți, celor sclavi, nefericiți ai morții (cf. I In. 1, 1-2)⁷. Această viață veșnică „[...] *am văzut-o cu ochii noștri și mâinile noastre au pipăit-o*”; pe aceasta noi, creștinii, „*o mărturisim și o vestim*” tuturor trăind în comuniune cu Mântuitorul Hristos, noi trăim deja, încă de aici, de pe pământ, viața veșnică, căci **El** este „*adevăratul Dumnezeu și viața veșnică*” (cf. I In. 5, 11). Numai trăind pe măsura chemării Lui, noi ne împropriem, ne facem a noastră biruința Lui asupra morții.

Patimile, moartea și pogorârea la iad a Domnului, ca lucrări iconomice de mântuire a neamului omenesc, alcătuiesc împreună momentul hotărâtor al

răscumpărării noastre integrale. Toate aceste lucrări răscumpărătoare necesare rezumă ispășirea noastră de sub jugul păcatului și eliberarea din legăturile morții prin acțiunea de restaurare a firii noastre decăzute în Iisus Hristos – Domnul nostru. În universul restaurării noastre, crucea și moartea Lui sunt reprezentative și au semnificația lor: Hristos Domnul, prin moartea Lui, străbate însăși inima lui Dumnezeu și ne transformă din temelii. Dacă înțelegem că actul morții, fie al celei firești, fie al celei năprasnice, nu este numai un capăt fatal de existență pentru noi, ci constituie în realitate faptul de a muri investit cu cea mai profundă semnificație, fiind penetrați de germenii vieții Lui, ca Unul care a murit și înviat pentru noi, atunci vom cunoaște deslușit că moartea, deși este pedeapsă pentru păcat, nu exclude mila Lui, adică este și trecere într-o viață mai deplină infuzată de germenii veșniciei. Moartea nu este o distrugere și o desființare totală a omului, ci punte de trecere spre viața de dincolo, unde ne așteaptă mântuirea. Aceasta, de fapt, vrea Dumnezeu de la om: să fie mântuit. Dar mântuirea se realizează prin Iisus Hristos pentru toți cei care aderă la însăși viața Lui.

Pentru Părinții bisericești răsăriteni, în opera mântuirii neamului omenesc, Crucea deține un rol capital deoarece prețul cu care putea fi plătită izbăvirea noastră era numai cinstitul sânge al Domnului Hristos. Cu sângele vărsat pe cruce, Hristos Domnul a desființat toate așezămintele cele stricte ale lui Adam, a îndreptat alunecarea lui și a desființat toate pricinile care asigurau dănuirea universului căderii. Cu alte cuvinte, Crucea a odrăslit în lume completa distrugere a păcatelor, a nimicit vinovăția omului prin care am mâniat bunătatea lui Dumnezeu, a dărâmat peretele despărțitor al vrăjbei dintre Dumnezeu și „fiii neascultării” și ne-a ridicat din nou la frumusețea cea dintâi, întrucât patimile lui Hristos și moartea pe cruce au avut rostul de a obține pentru toți o desăvârșită iertare din partea Tatălui ceresc. A obține iertarea lui Dumnezeu înseamnă, în realitate, a obține o totală și efectivă nimicire a păcatelor, o distrugere a tot ceea ce aduce cu sine păcatul. Nimicirea stricăciunii, adică a descompunerii și a morții noastre, Crucea o înfăptuiește desființând eternitatea morții, făcând să culmineze moartea în Înviere și în veșnică nestricăciune, în nemurire. Iată ce ne oferă moartea lui Hristos pe cruce: o adevărată deschidere de nou destin pentru toți – desființarea morții, nimicirea eternității iadului, eliberarea din osândă și învrednicirea noastră pentru înțelegerea dumnezeiască asupra vieții, odrăslind nemurirea trupurilor.

În fapt, Crucea Domnului reprezintă mijlocul suveran, unealta prin care Dumnezeu a realizat în Sine prin Iisus Hristos răscumpărarea noastră schimbând integral și înnoind făptura. Iată ce spune

⁶ Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Raiului*, 6, în trad. rom. de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Edit. IBM al BOR, București, 1992, p. 156.

⁷ Cf. Arhim. Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeul-Om*, în trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr., Edit. Deisis, Sibiu, 1997, p. 95–96.

imnograful în alcătuirea imnului Prohodului Domnului:

„S-a schimbat făptura prin ale Tale patimi,
Căci cu Tine au pățimit toate câte sunt,
Țiitor a toate cunoscându-Te”.

Cu adevărat, Dumnezeu a făcut din patima și moartea Fiului Său instrumentul suprem al răscum-părării noastre. Desigur, moartea Fiului Omului a certificat adevărul întrupării, pentru că numai ceea ce subzistă într-un corp poate muri sau poate fi descompus. Faptul că trupul lui Hristos a trecut prin poarta morții e o dovadă peremptorie că a fost un om adevărat, cu o realitate indubitabilă, un subiect care face parte din istoria umanității, deși El este sau vine de dincolo de istorie, din eternitate. El umple istoria cu aerul veșniciei, atrage cursul istoriei spre a intra în eternitatea fericită a lui Dumnezeu. Ca urmare, El este și o persoană a realității istorice (a avut martori oculari care au putut să garanteze obiectivitatea subiectului Său; I se cunoaște mormântul, care e un vestigiu demn de toată încrederea despre realitatea morții Sale etc.). Dar nu numai moartea trupului are aici o semnificație, ci și întruparea ca asumare reală a trupului lui Hristos Iisus din Fecioara Maria. Trupul asumat, prin învierea lui Hristos, „s-a făcut templul vieții”, primind în felul acesta suprema demnitate⁸. E necesar să vedem că mântuirea nu înseamnă lepădarea trupului (ca în origenism, de pildă), ci tocmai eliberarea lui de cele care i s-au adăugat și care nu sunt folositoare. Sau cum se exprima un Părinte bisericesc: „Nu este rău a ține mintea în trup, Doamne ferește!, ci a o ține în cele ale trupului”. Trupul nu are nicio vină prin el însuși, spiritul zămisleşte păcatul și acesta se săvârșește prin trup.

De tot păcatul și de consecința acestuia, Hristos Domnul ne-a eliberat prin moartea Lui, ca unul care, asumând firea noastră prin întrupare, a lăsat moartea să se apropie de El și să-L cuprindă întreg prin împreunare pentru ca astfel să-și desăvârșească planul dumnezeiesc de distrugere a morții, de cutremurare a iadului și de eliberare din lanțurile cu care au fost legați cei morți în iadul cel mai de jos:

„Tu-n mormânt fiind pus, Ziditor Hristoase,
Temelia iadului s-a cutremurat
Și-ale morților morminte s-au deschis”.

sau

„Cela ce în palmă tot pământul ține
Sub pământ acum cu trupul se află mort,
Slobozînd pe morții cei legați în iad”.

Trebuie însă precizat că în cazul lui Iisus Hristos moartea a fost benevolă, pe când în ceilalți oameni e inevitabilă. S-ar putea spune că, întrucât moartea nu era necesară pentru persoana Lui, aceasta nu făcea parte din structura istoriei. Dar la Iisus toată identificarea cu istoria are un caracter benevol. În acest sens, Iisus nu poate fi cugetat decât ca unul care a trebuit să moară. Deci, Ființa Lui nu implica necesar moartea, dar o implica misiunea Lui, de aceea Iisus nu moare moartea Sa întrucât nu poartă moartea ca osândă în Sine. Iisus nu purta microbul morții în firea Sa, asemănător oamenilor care au venit pe lume cu păcatul strămoșesc. Moartea altora a trebuit să o ia Iisus asupra Sa pentru că a luat păcatul lor prin înomenire. Păcatul este cel care atrage după sine moartea. Și fiindcă a luat păcatul tuturor, a trebuit să ia și moartea tuturor. Prin moartea Lui trebuia să moară toată omenirea, pentru a dispărea tot păcatul. Alcătuitorul imnului liturgic spune:

„Ca lumina-n sfeșnic se ascunde acum sub pământ, ca sub
obroc,
trupul Domnului și din iad gonește întunericul”
(stihira a XIX-a).

Iată cum trupul Lui este asemănat cu un sfeșnic ce poartă lumină, cu o făclie ce se stinge pe pământ ca să se aprindă cu mai multă putere într-o nouă existență, inaugurată în dimineața Învierii. Iată ce spune Sfântul Epifanie al Ciprului în acest sens: „Cum Lumina cea neînserată vine în locul întunecat, umbrît de moarte? Unde se duce? Unde se coboară Acesta pe care nici moartea nu-L poate ține? Care este rațiunea, modul, scopul care-L coboară în iad? Nu cumva coboară ca să-l înalțe pe Adam cel osândit și împreună rob cu noi? Da, merge să-l caute pe primul om creat, ca pe oaia cea pierdută. Ferește că vrea să-i viziteze și pe cei care locuiesc în întuneric, în locul umbrît de moarte. Fără îndoială că pe Adam cel robît, și pe Eva cea roabă împreună cu el, se duce să-i elibereze de dureri, Dumnezeu și fiul lor”⁹. Prin urmare, Hristos distruge păcatul pe cruce în felul în care altădată se desființa robia sclavilor, plătind adică pentru noi un preț de răscumpărare din robia păcatului. Întrucât suntem robii păcatului, prețul cu care se plătește răscumpărarea noastră din această robie este viața și sângele lui Hristos:

„În mormânt nou Te-au pus, înnoind, Hristoase,
Firea oamenilor, prin învierea Ta,
După cum se cade unui Dumnezeu”.

⁸ Cf. Adrian Gh. Paul, *Semnificația morții și a învierii noastre în Hristos*, ed. Mega-Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, p. 123 ș.u.

⁹ Sfântul Epifanie al Ciprului, *Cuvânt la îngroparea trupului dumnezeiesc al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, ed. Cartea ortodoxă, Galați, 2010, p. 46.

Dumnezeu fiind după fire și făcându-Se aseme-nea nouă luând fire omenească, Hristos Domnul amestecă în chip neamestecat firile în ipostasul Său dumnezeiesc și ridică natura umană la înălțimile Dumnezeirii. El este Cel care a unit cele despărțite ca printr-un cheag, prin puterea dumnezeiască, articulând la un loc ceea ce era rupt spre o unire de nedesfăcut. În Iisus Hristos, omul devine astfel dumnezeu, ca unul în care germenul morții a fost desființat. În acest sens Sfântul Chiril din Alexandria scrie: „*Domnul nostru Iisus Hristos ne face ai Săi proprii, ca unii ce nu mai trăim viața noastră, ci pe a Lui. De aceea, dacă n-ar fi murit pentru noi, nu ne-am fi mântuit; și dacă n-ar fi fost printre morți, n-ar fi scuturat stăpânirea crudă a morții*”¹⁰.

Deci, Iisus a murit de bunăvoie pentru noi, altfel spus S-a predat morții ca s-o învingă în casa ei pentru ca oamenii să fie dezlegați de lanțurile ei și să li se ofere viața din plin. Pentru binele general Hristos Domnul S-a dăruit de bunăvoie și a gustat amărăciunea morții. Or, tocmai amărăciunea paharului pe care Hristos l-a băut mi s-a făcut mie miere și dulceața a vieții. Iată ce spune stihira a XXI-a:

„*Murind Tu de voie în mormânt ai fost pus;
Și pe mine ce-am fost mort, Iisuse-al meu,
De amara mea greșală m-ai scăpat*”.

Autorul evidențiază aici faptul că dincolo de orice necesitate sau fatalitate a naturii, moartea lui Hristos a fost voluntară. Însă chiar în acceptarea benevolă a durerilor care precedă moartea trupească, El întărea firea spre suportarea ei. „*El ar fi putut evita moartea fie prin a renunța la misiunea încredințată Lui de Tatăl (dar nu face acest lucru, fiindcă iubește pe Tatăl), fie prin a-i anula sau distruge pe adversari (dar nu face nici acesta, fiindcă iubește pe oameni). Însă pentru a nu renunța la iubire sau pentru a se menține în stare de iubire, singura stare normală a naturii omenești, Iisus acceptă în mod liber moartea*”¹¹. Dar odată cu jertfirea sau oferirea Sa Tatălui în locul nostru sau pentru noi¹², El a luat și toată suita de simțiri care însoțesc moartea (împreună cu spaima, sentimentul singurătății, al părăsirii, al înstrăinării de Dumnezeu), trăind chiar în moartea Lui cea mai acută simțire a umanului sfâșiat înlăuntrul Lui de pe urma despărțirii de Izvorul vieții.

„*În moartea Sa pe cruce, Iisus, ca om, experimentează sentimentul părăsirii din partea lui Dumnezeu care trebuie înțeles tot în lumina economiei divine și a cărei semnificație profundă nu poate fi minimalizată. Iisus se simte într-o singurătate totală, deoarece actul morții umane se petrece într-o extremă singurătate ca neputință a omului de a opri singur despărțirea sufletului său de trup și de a arăta diminuarea existenței umane prin stingerea dimensiunii sale terestre, pământene*”¹³.

Iată de ce Iisus a trebuit să îndure moartea, suportând-o deplin, pentru ca să guste până la capăt suferința pentru păcat și să dea putere naturii umane dinlăuntru. Cu alte cuvinte, Iisus a trebuit să primească o biruință a morții asupra Lui, ca să repurteze o biruință a Sa asupra morții. În sensul acesta moartea lui Iisus a însemnat victoria asupra morții. Suferința lui Iisus trebuia să meargă până la capăt ca să topească în ea păcatul strămoșesc. De aceea Iisus s-a plasat în mijlocul unei omeniri slăbite până la moarte de gândul morții din pricina fărâmițării ei egoiste. El S-a văzut între oameni aflători în astfel de stare, de asemenea singur, ca unul care a luat asupra Sa păcatul omenirii ca formă a înstrăinării de Dumnezeu. Desigur, singurătatea Lui a fost benevolă, căci de bunăvoie S-a făcut om, coborând până la statura omului părăsit și până în pustiul dintre oamenii învârtoșați în monade egoiste și îngrijorate. Singurătatea aceasta s-a intensificat în jurul Lui în grădina Ghetsimani, când a constatat ce puțin se poate rezema pe vreun om. Și, cum singurătatea produce tristețea în suflet și deschide morții poarta în natura omenească, aceasta L-a făcut pe Iisus să vadă moartea și să se cutremure de ea, dar nu permanent, pentru că moartea nu creștea dinlăuntru Său. De aceea Iisus a învins singurătatea îngroșată în jurul Lui de toți pentru că nu se afla în El păcatul ca pricină a izolării și a temerii de moarte. El era plin de iubire, izvorâtă din însăși iubirea Sa dumnezeiască pentru noi, și era învăluit de iubirea Tatălui care aștepta să bea de bunăvoie paharul morții pentru cei iubiți ai Lui. Având în sine iubirea, ca siguranță a ființării, Iisus învinge temerea de moarte, chiar dacă aceasta L-a învăluit pentru o clipă, și învinge și moartea atunci când i s-a părut ei că a învins.

Agonia din Ghetsimani se descoperă deplin pe Cruce, locul unde Iisus unește în Sine, în jertfa Sa curățitoare și iertătoare, cerul cu pământul și lumea întregă îmbrățișând-o cu mâinile pironite, arătând suprema Sa iubire. Și dacă iubirea L-a determinat pe Dumnezeu să se facă om, și dacă iubirea L-a făcut pe Iisus să moară, atunci tot iubirea este cea care I-a dat biruința asupra morții. Cu adevărat, iubirea e singura putere prin care sufletul învinge moartea. Iar Iisus murind pe cruce ne arată suprema Sa iubire față de Tatăl, ascultător făcându-Se până la moarte, dar și

¹⁰ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire*, III, apud pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Edit. IBM al BOR, București, 1978, p. 146.

¹¹ Cf. Patr. Daniel Ciobotea, *Teologie și spiritualitate*, ed. Basilica, București, 2009, p. 167.

¹² Deoarece, după cuvântul Sfântului Chiril al Alexandriei, noi nu puteam intra la Tatăl decât în stare de jertfă curată, ca o ofrandă vie, însuflețită și rațională, dar nu aveam curăția interioară a spiritului capabil să se sacrifice în mod deplin, rămânând în noi o urmă de egoism, de mândrie, de frică de moarte – *teamă* pe care însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat a expiat-o.

¹³ Patr. Daniel Ciobotea, pp.169-170.

față de noi cuprinzându-ne pe toți în iubirea Lui¹⁴. De aceea, moartea, ca sfârșire a vieții, a fost punctul cel mai de jos la care s-a coborât în renunțare și jertfă Iisus Hristos. Cu ea s-a „sfârșit” lucrarea Sa mântuitoare prin durere și renunțare. Pe cruce, Iisus a strigat cu glas de biruință: „*Săvârșitu-s-a!*” (In. 19, 30)

„*Ascultând, Cuvinte, de al Tău Părinte,
Pân-la iadu-ngrozitor Tu Te-ai coborât,
Învîind tot neamul muritorilor!*”

Făcându-se ascultător Tatălui într-o toată și de bunăvoia Sa, Iisus S-a pironit pe cruce pentru dragostea chipului Său stricând zapisul blestemului celui vechi și gustând moartea pe moarte a omorât și tuturor nemurire dăruind.

Aici termenul „ascultare” este sinonimul imnografic al „kenozei”, din care înțelegem că adevăratul capăt al ascultării, adică al smereniei Logosului, anume acela că pătimind batjocură și chin, loviri și scuipări și în cele din urmă murind pe cruce răstignit, a făcut toate acestea pentru a se pogori și la iad pentru a elibera pe cei ținuți în legăturile morții și ale chinurilor. De aceea, ca unul care a experiat moartea în toată grozăvia ei, a ajuns să strige pe cruce: „*Dumnezeule, Dumnezeule, de ce m-ai părăsit?!*” Acest strigăt, înainte de a vesti izbăvirea noastră, nu este doar o reacție fizică, ci expresia vederii depline a acestui abis al morții, cum numai de Hristos a putut fi experiat și suportat. A strigat, simțindu-se părăsit. Iisus suferă de singurătate, dar nu ca un disperat, ca unul care are o conștiință toxică, fără vreun orizont al salvării. El știe de Dumnezeu și nu se clatină deloc în această siguranță. Iar dovada că nu cade în disperare e faptul că moare pe cruce, privind în sus, precum și strigătul final: „*Părinte, în mâinile Tale Îmi încredințez sufletul Meu!*” (Lc. 23, 46)¹⁵. Noi, oamenii, nu suntem

capabili să suportăm grozăvia morții și nici s-o întâlnim; Iisus însă pășește înaintea ei, o întâlnește în sens propriu, o întâmpină ca un Biruitor, o primește de bunăvoie și o trăiește în toată vastitatea și adâncimea ei, dar fără să fie doborât de ea, fără să fie copleșit spiritual de ea vreo clipă. A suportat-o până la capăt, până la ultima ei limită, până la expirare, adică a privit-o în ochi și a supus-o. El nu e doborât și întins la pământ de către moarte, întrucât Iisus moare ridicat în sus. Aceasta e crucea! Prin cruce moartea e distrusă, moartea e omorâtă întrucât moartea Domnului nu este o moarte definitivă, ci o trecere spre înviere, un mijloc de ieșire din sfera morții în care se află viața în trup.

Dar, oare, a fost părăsit Hristos de Dumnezeu pe cruce? Aparent, da. Însă de contemplăm mai profund taina care se consumă pe Golgota constatăm că nu Iisus a fost părăsit de Tatăl, ci noi, care eram asumați în El. Strigătul lui Iisus este în fond disperarea întregii omeniri în fața neființei, în fața absurdului și a nefirescului morții. „*Neascultarea primului Adam a condus la moarte. Ascultarea Noului Adam până la moarte și în posesia morții, va conduce la viață. Dacă în grădina raiului «absența-tăcere» a lui Dumnezeu a împins pe primul Adam să se abată de la voia lui Dumnezeu, în grădina Ghetsimani și pe «arborele» crucii, Noul Adam nu uită pe Dumnezeu și nu se abate de la El, chiar dacă experiază «absența-părăsire» a lui Dumnezeu față de El. Și când se simte părăsit de Dumnezeu, Noul Adam se dăruiește Tatălui, căci nu este un altul căruia El ar putea să se dăruiască în ceasul morții, nu există un alt fundament în care umanitatea Sa s-ar putea ancora!*”¹⁶. Mai mult, moartea Domnului echivalează cu depășirea autonomiei omului de a fi prin el însuși, această iluzie luciferică de a se crede sursa existenței. Prin faptul că Iisus Hristos Își încredințează duhul Său Tatălui fără niciun rest de egoism sau iubire de sine (φιλαυτία), El

¹⁴ Solidaritatea aceasta a lui Hristos cu noi e de așa natură, că fiecare dintre noi poate spune fără minciună, împreună cu Sfântul Pavel: „*El m-a iubit și S-a dat pe Sine pentru mine!*” (cf. Gal. 2, 20). Numai astfel putem înțelege cum Hristos ne-a purtat în adevăr pe toți și deslușit pe fiecare dintre noi întru Sine. De aceea, la praznicul Sfințelor Paști rostim împreună cu Biserica, zicând: „*Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase, astăzi mă scol împreună cu Tine, înviind Tu; răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Însuși împreună mă preamărește, Mântuitorule, întru împărăția Tă!*” (Vezi Duminica Paștilor, *Penticostar*, oda II, stihul II).

¹⁵ Precizăm că moartea pe cruce nu se produce prin părăsirea omenirii de către Dumnezeu, așa cum se interpretează uneori strigătul: „*Ellî, Ellî, lama sabachtan?!*”; nu este strigătul omului părăsit de Dumnezeu în mod real. Nu părăsirea reală a omeneșcului de către Dumnezeu produce dezolarea aceasta, ci situația psihologică, teama de părăsire, simțământul de părăsire, care e o realitate pentru subiect, ca și realitatea obiectivă a părăsirii. Dumnezeu-Omul știa foarte bine că nu se putea produce această despărțire în mod real din partea dumnezeirii, căci primul gest de despărțire îl făcuse omul, în începutul vieții lui. Părăsirea

nu este reală, dar e simțită în mod real, pentru ca gustul morții să nu piardă esențialul: saltul în neant, trecerea existenței la nimic. (Cf. Anca Manolache, *Considerații asupra trupului Domnului în opera de răscumpărare*, în rev. M.B., nr. 7-9/1968, p. 407). Poate e puțin exagerată această remarcă din urmă, dar surprinde o nuanță definitorie a actului morții. Într-adevăr, moartea reprezintă o scufundare a subiectului uman într-o nedeterminare ontologică, într-un ocean nediferențiat în care ipostasul nu mai poate să-și mențină în unitate trupul. Așadar, ea este o extremă slăbiciune a spiritului, o totală neputință a acestuia de a rămâne ca întreg pe mai departe în legătură directă cu trupul care îi este ca o casă.

¹⁶ Patr. Daniel Ciobotea, *op. cit.*, p. 173. Autorul, pentru a-și justifica argumentarea, redă un fragment dintr-o cuvântare a Sfântului Grigorie Teologul, în care se spune că Iisus nu este părăsit de Tatăl Său, nici, cum o cred unii, de către dumnezeirea Sa, ca și cum acesta se teme de durere și s-ar fi retras din trupul Său suferind. El ne reprezintă pe noi: noi eram mai întâi părăsiți și disperți, iar acum suntem asumați și mântuiți prin suferințele Aceluia ce nu poate suferi (ibidem).

știe că nu există niciun alt centru ipostatic decât Dumnezeu. El se predă total, integral, ca om, Tatălui, fără teama de a-și pierde suportul spiritual, ipostatic de pe urma morții. Iisus n-a șovăit nici o clipă în certitudinea că moartea Lui nu va dura și că El va trece la Tatăl, de aceea rostește în preajma clipei, când se sfârșește viața Lui de aici, zicând: „Părinte, în mâinile Tale Îmi încredințez sufletul”, cum și tâlharului, celui de-a dreapta, îi spune: „Astăzi vei fi cu Mine în rai!” (Lc. 23, 43) Această certitudine este în același timp o încredere deplină în Tatăl¹⁷.

Așadar, „părăsirea” lui Hristos pe Cruce e necesară, deoarece Dumnezeu se îndepărtează în acest caz de cel blestemat („Hristos S-a făcut pentru noi blestem” sau „Blestemat este tot cel răstignit pe lemn”), de înstrăinatul abandonat de toți. Iată aici o golițiune totală, o deșertare deplină a neliniștii și a înstrăinării, a agoniei naturii umane devastate de căderea ei. Dar în Hristos, Cuvântul veșnic al Tatălui, nu există nici o separare și nici o tragedie, deoarece este și rămâne veșnic consubstanțial cu Tatăl. Or, în aceasta se arată dezastrul păcatului și omorârea morții: pătrunzând în Hristos, separarea și tragedia își găsesc sfârșitul. De aceea în Hristos blestemul devine binecuvântare, ce pune capăt descompunerii naturii noastre prin trecerea la viață și fericire eternă trinitar-dumnezeiască¹⁸.

Suferința Lui, provenind din stingerea treptată a vieții Sale omenești istorice, trebuia să meargă până la capăt ca să topască în ea păcatul omenească. Dar moartea a venit asupra Lui din afară, asemeni păcatului. Așa se explică de ce subiectul Lui și-a păstrat vigoarea de-a înfrunta moartea, de-a nu cădea slăbit sub ea. Asupra Celui fără de păcat personal, moartea nu are putere de înghițire definitivă. Iată cât de sugestiv cântă Biserica în perioada Postului Mare: „Veniți să cântăm cântare nouă prăznuind pierzarea iadului: că Hristos S-a sculat din mormânt **omorând moartea și a mântuit toată lumea**”¹⁹.

În acest înțeles, moartea Sa devine Paști, o trecere spre viața deplină umplută de forța și eficiența Duhului. Părintele Stăniloae ține să precizeze următoarele: „El lasă să se producă în natura umană ținută în interiorul Lui despărțirea sufletului de trup sau moartea, dar readuce în ea din puterea Lui însuși viața eternă, pentru ca toți cei ce mor, uniți cu El, sau aflându-se oarecum în interiorul Lui, să învie la fel cu El. Biruința asupra morții ca restituire și

definitivare a unității și vieții omului e o biruință a Persoanei... Persoana dumnezeiască și omenească a lui Hristos se folosește de moarte pentru desăvârșirea relației cu Dumnezeu și cu oamenii. Dar restabilind prin aceasta comuniunea desăvârșită, Ea biruiește în Sine moartea suferită pentru celelalte persoane. Moartea fără speranța învierii vine din păcatul izolării, și moartea fără înviere e una cu scufundarea definitivă în solitudine”²⁰.

Dimpreună cu Patima lui Hristos s-au aflat toate elementele creației. A fost o jertfă care a zguduit din temelii structurile lumii. Efectul ei s-a răsfrânt asupra întregii zidiri, fiindcă în urma păcatului originar stihile se răzvrătiseră împotriva omului, natura însăși suferise și ea o cădere, o slăbire. Stihira a XXII-a zice:

„S-a schimbat făptura prin a Tale Patimi,
căci cu Tine au pățimit toate câte sunt,
Țiitor a toate cunoscându-Te”.

Urmările păcatului strămoșesc au îmbrățișat toată creația în baza legii cauzalității; dimpotrivă, efectele jertfei Mântuitorului s-au repercutat printr-o reciprocitate pozitivă peste toți fiii lui Adam, precum și asupra lumii, restabilind ordinea prin ascultarea Sa. „După ruperea legăturilor cu Dumnezeu, cum era firesc, a urmat ceea ce am putea numi retragerea privilegiilor. În realitate, în urma neascultării, n-a mai rămas nimic din toată dumnezeiasca frumusețe de la început. Omul a fost osândit să-și piardă nu numai podoaba, nestematele frumuseții sale, adică cele trei daruri originare, ci însuși substanța, rădăcina acestei frumuseți: harul, viața divină din el”²¹. Astfel Patimile Stăpânului restabilesc ordinea creaturilor. Omul introdusese în lume dezbinarea, lupta neconținută între principii care duceau la stricăciune și la descompunere. Omul-Dumnezeu sau, după o afirmație fericită a Sfântului Epifanie de Salamina, *Omul domnesc*, a repus în rânduială toată firea și întregul cosmos, făcându-le, ca la început, medii de comunicare între Dumnezeu și om. Atunci, în rai, Dumnezeu se plimba în răcoarea serii, indicând familiaritatea pe care o avea cu omul. Întreaga lume era transparentă, străvezie, subțiată pentru dialogul acestuia cu Dumnezeu. Dar după cădere și natura s-a pervertit și s-a răsculat împotriva sa. De aceea poate vorbi apostolul Pavel despre realitatea sumbră: „Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum. Și nu numai atât, ci și noi, care avem părga Duhului, și noi înșine suspinăm în noi, așteptând înfierea, răscumpărarea trupului nostru” (Rom. 8, 22-23).

Desigur, Patima Domnului a schimbat perspectiva finalității lumii, dar încă deplina transfigurare nu s-a produs. Aceasta se va petrece la sfârșitul veacurilor, la învierea cea de obște, când: „Dumnezeu

¹⁷ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Edit. Omnicop, Craiova, 1993, p. 322.

¹⁸ Cf. Adrian Gh. Paul, *Semnificația morții și învierii noastre în Hristos*, p. 80-81.

¹⁹ A se vedea Utrenia Duminicii a III-a din Postul Mare, cântarea 3-a (cf. *Triodul*, p. 314). Altă cântare spune: „Cu trupul moarte gustând Doamne, amărăciunea morții o ai tăiat cu învierea Ta și pe om împotriva ei l-ai întărit, nimicirea blestemului celui de demult aducând” (cf. *Sedealna de la Utrenia Duminicii Mironosițelor, Pentecostarul*, p. 149).

²⁰ Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 148.

²¹ Arhim. Benedict Ghiuș, *Taina răscumpărării în iconografia ortodoxă*, Edit. IBM al BOR, București, 1998, p. 131.

va fi toate în toți? (I Cor. 15, 28). Întunecarea soarelui și zguduirea pământului vor să arate compătimirea tuturor stihilor cu Stăpânul creației. Poetul creștin Efrem Sirul scrie: „Soarele vestea despre El că e nevăzută și văzută, că trupul Său s-a îmbrăcat în pătimire, dar firea Sa a rămas nepătimitoare. Prin taina trupului Său a pătimit, iar prin taina puterii Lui a strălucit. O, soare văzută, care jelea pe Cel nevăzută! O, luminător ce s-a întunecat din pricina Luminii! Dar a fost mângăiat și s-a înălțat și ne-a mângăiat, căci din mormântul Său El s-a sculat pentru Biserica Sa”²². Puțin mai încolo, aceeași idee revine sub pana scriitorului acestei alcătuirii liturgice:

„Pământul de frică s-a mișcat, Cuvinte,
Și luceafărul lumina sa și-a ascuns,
apunând a Ta lumină sub pământ” (stihira a XXVI-a).

Faptul că pământul s-a cutremurat, catapeteasma templului s-a rupt și că stâncile s-au despicat arată solidaritatea cosmosului cu Iisus, care S-a făcut prin iubire și ca om inima lumii, centrul universului, maximus mundi, după ce era Logos creator. Când se cutremură El de chinul morții, se cutremură toate, prin toate trece fiorul rece al morții. Soarele s-a întunecat, nesuferind să vadă batjocorit pe Dumnezeu – Soarele dreptății. Iată ce mai scrie imnograful în stihirile XXX și XXXI:

„Sub pământ Te-ai ascuns ca un soare, acum,
Și-ntr-a morții noapte neagră Te-ai învelit;
Că răsari, Hristoase-al meu, mai strălucit?”

și:

„Cum ascunde luna fața sa de soare,
Așa groapa Te-a ascuns și pe Tine-acum,
Cel ce prin trupească moarte ai apus?”.

În toate aceste fenomene cosmice se prefigura și o taină, o profeție. „Cutremurându-se, pământul arăta nimicirea sălașurilor iudeilor și clătinarea picioarelor lor arăta că pământul avea să-i izgonească, aruncându-i în toate cele patru zări și risipindu-i în mânia Sa. Poporul a fost risipit ca să se adune neamurile păgâne. Templul a fost nimicit, iar lăcașul nostru sfânt s-a zidit” – zice Sfântul Efrem Sirul²³. În ultimele zvâcniri de durere ale Mântuitorului pe cruce, pământul s-a înfricoșat de grozăvia faptelor iudeilor și și-a arătat compasiunea, asemenea unui prieten fidel și supus față de Domnul slavei. Soarele a fugit de pe cer pentru Soarele dreptății care s-a arătat pe pământ. Luna și-a ascuns chipul palid pentru fața palmuită a Creatorului. Sfășierea perdelei templului de sus până jos prin mijloc arată, ca prin ghicitorie, încetarea prescripțiilor Legii mozaice, apunerea unei epoci vetuste. Căci ce folos mai era de

făclie când a răsărit Soarele? Ce nevoie era încă de lampă când „Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume” (In. 1, 9) s-a ivit? Ba, mai mult, toate erau profețite din vechime și se cădea să se îplinească în persoana lui Hristos. Cel ce era mai presus de orice ființă zidită, Cel ce stă pe tron împreună cu Tatăl, s-a pogorât pe Sine întru smerenie și golirea Sa de slavă și a luat chip de rob și a suferit să aibă micimea măsurilor omenesci pentru ca să îplinească făgăduința făcută de Dumnezeu strămoșilor evreilor. Iar aceștia s-au făcut atât de necredincioși și de învârtoșați, încât s-au ridicat împotriva Stăpânului lor, căci ei s-au străduit să impresoare cu moartea pe căpetenia vieții și L-au răstignit pe Domnul slavei. Dar după ce au dat crucii pe Stăpânul tuturor, a apus soarele peste ei. „Întrucât s-a întunecat ziua lumina”, după cum spune dumnezeiescul Amos (5, 18). S-a făcut întuneric de la ceasul al șaselea până la ceasul al nouălea, și acesta era un semn limpede pentru iudei că s-au întunecat în chip gândit sufletele răstignitorilor lui Hristos. Căci o robie a cuprins în parte pe Israel și David, de asemenea, i-a certat pe ei din râvna sa pentru Dumnezeu și le-a spus: „S-au întunecat ochii lor ca să nu vadă” (Ps. 68, 27). Iar zidirea însăși jelea pe Stăpânul ei, căci soarele s-a întunecat, pietrele s-au sfărâmat și însuși templul a luat înfățișarea și chipul jeluitorilor, întrucât s-a rupt catapeteasma, sfășindu-se de sus până jos. Și ce înseamnă aceasta dacă nu Dumnezeu însuși ne-a spus grăind prin glasul lui Isaia profetul: „Voi îmbrăca cerul cu întunecime și voi așeza un veșmânt de jale peste bolta sa” (Is. 50, 3). Profețiile rostite cu atâtea secole înainte și-au găsit desăvârșita lor împlinire în persoana Mântuitorului care S-a răstignit de bunăvoie pentru noi.

Kenoza Fiului lui Dumnezeu merge până acolo că iubirea îmbrățișează moartea spre a o distruge dinlăuntru ei, iar rezultatul final al Pătimirilor Lui este reabilitarea tuturor, adică și a celor din iad. De aceea, pentru unii Părinți bisericești răsăriteni nu Crucea este capătul ultim al ascultării lui Hristos, ci pogorârea la iad în scopul eliberării întregului neam omenesc din ghearele și umbra morții. Iată cât de plastică este alcătuirea imnografului liturgic în slujba Prohodului, când exprimă această idee astfel:

„Pe pământ ai venit, pe Adam să-l mântui
Și pe-acesta negăsind, jos Te-ai pogorât;
Pân la iad, Stăpânul meu, l-ai cântat”.

sau:

„Ca grăunțul de grâu, ce-ncolțește-n pământ,
Spic aducător de rod nouă Te-ai făcut,
Învîind pe toți urmașii lui Adam”.

²² Sfântul Efrem Sirianul, *Imnele Păresimilor, Azișilor, Răstignirii și Învierii*, ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 224.

²³ Ibidem, p. 211.

Această idee este întărită și de alte texte liturgice formulate de Sfinții Părinți bisericești, cântate în Biserică: „Numai când s-a înfipt lemnul Crucii Tale, Hristoase, temeliele morții s-au clătinat; că cel pe care l-a înghițit iadul cu poftă, l-a liberat cu cutremur [...]”²⁴; iar altă cântare zice: „Rănitul s-a iadul primind în inima sa pe Cel ce S-a rănit în coastă cu sulița și a suspinat topindu-se de focul cel dumnezeiesc”²⁵.

Mergând apoi pe aceeași linie a textelor liturgice, scoțând în evidență firul roșu al ideilor Sfinților Părinți, iată ce spun stihirile de la „Doamne, strigat-am” ale Vecerniei din Sâmbăta Mare, care se face odată cu Sfânta Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare: „Astăzi iadul strigă suspinând: Mai bine mi-ar fi fost de n-aș fi primit pe Cel ce S-a născut din Maria, că venind asupra mea, mi-a surpat puterea și porțile cele de aramă le-a sfărâmat. Sufletele pe care le țineam întru mine mai dinainte, Dumnezeu fiind, le-a înviat”. Sau: „Astăzi iadul strigă suspinând: Stricatu-s-a puterea mea, că primisem mort pe unul din morți, dar nu pot să-l țin pe dânsul nicidecum, ci fiind împreună cu dânsul și pe aceștia peste care eram împărat El i-a eliberat cu puterea Sa [...] Deșertat-a mormintele Cel ce a fost răstignit”²⁶. Iar Sfântul Ioan Hrisostom spune, printre altele, în *Cuvântul de învățătură* care se citește în noaptea Sfințelor Paști: „[...] Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că **din mormânt iertare a răsărit**. Nimeni să nu se teamă de moarte – iată îndemnul! – că **ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului**; a stîns-o pe ea Cel ce a fost ținut de ea. Prădat-a iadul Cel ce S-a pogorât în iad; umplutu-l-a de amărăciune fiindcă a gustat din trupul Lui [...] A primit un trup și de Dumnezeu a fost lovit. A primit pământ și s-a întâlnit cu cerul. A primit ceea ce vedea și a căzut prin ceea ce nu vedea [...]”²⁷.

Biruința lui Hristos asupra morții este reală numai în cazul când aceasta nu L-a putut ține nici o clipă sub stăpânirea ei. Dacă după moarte ar fi coborât la iad ca să sufere chinurile de acolo, aceasta ar fi însemnat că moartea a pus stăpânire asupra Lui, ca asupra oricărui om păcătos. Iar când spunem că asupra Lui moartea n-a pus stăpânire, trebuie să înțelegem că despărțirea sufletului de trup – aceasta este de fapt moartea – n-a însemnat la El o continuare a suferinței, a existenței diminuate, ci o izbucnire a spiritului în toată plenitudinea puterii Sale. În momentul în care „a fost omorât trupul, a fost înviat cu dubul” (cf. I Petru 3, 18). Ceea ce înseamnă că Hristos a înviat cu duhul chiar în clipa morții Sale trupești, ce atrage după sine biruința morții chiar în momentul primirii ei – căci tocmai atunci Hristos a înviat. Or, aceasta se poate vedea foarte clar din textele liturgice ale Sfinților Părinți, care spun că

Hristos a înviat în Vinerea Mare: „Prin moartea Ta ai prefăcut omorârea, prin îngropare stricăciunea [...] că trupul Tău, Stăpâne, n-a văzut stricăciune, nici sufletul Tău n-a rămas în iad, care este lucru necuvenit”²⁸.

Deci, misterul pascal inundă din mormântul Domnului din Ghetsimani, în momentul în care Hristos-viața este așezat ca un adormit. Moartea pe Cruce reprezintă Paștile Noului Legământ, marea taină a Învierii ce oferă marea și zguduitoră schimbare: schimbarea naturii decăzute prin posibilitatea sfințirii morții înseși. De aceea mormântul Domnului „bogat este, că primind în sine pe Făcătorul ca pe un **adormit**, s-a arătat a fi dumnezeiască cinstire de viață spre mântuirea noastră [...]”²⁹. Din acest moment, moartea nu mai este un impas, ci o poartă spre Împărăție prin redobândirea harului pierdut și a puterii ce învinge moartea. Aceasta este ziua cea mare, sâmbăta sâmbetelor, sârbătoarea cea adevărată a „odihnei [sabatului] lui Dumnezeu”, care înlătură „munca iadului” pentru păcat.

Unii imnologi personifică iadul și moartea într-un dialog al iminenței pogorării Domnului în inima sa. De pildă, asemănător Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântul Roman Melodul, în condacul 42, spune despre pogorârea la iad că aceasta a fost cunoscută doar de iadul însuși. În pagini pline de dramatism, iadul se tânguie că a fost prădat de trofeele sale, adică de sufletele celor din veac adormiți: „De ce plâng pe morții de care am fost prădat? Plâng pentru mine și pentru cum am fost batjocorit [...] Căci lacom și atotmăncător mă numesc cei ce mi-au scăpat, și mă cicălesc cu așa cuvinte, zicându-mi: Pentru ce-ți mai deschiți larg gâtulejul bătrân în felul cel vechi? [...] Eu, cel ce eram stăpânul, m-am făcut ostatec. Odinioară eram domnitor, iar acum sunt rob. Gol am rămas, căci El mi-a luat toate avuțiile; El a poruncit și deodată toți s-au adunat împrejurul Lui ca albinele în jurul fagurelui. Și legându-mă strâns, le-a spus să mă batjocorească, să mă lovească peste cap și să-mi încovoie spatele, să-mi frângă inima cea neînduplecată, strigând: Domnul a înviat!”³⁰

²⁴ A se vedea *Sedealna* de la Utrenia Duminicii Sfintei Cruci, a 3-a din Postul Mare, cu Mărire și Acum – cf. *Triodul*, p. 317.

²⁵ Cântarea a 7-a din Canonul lui Marcu Monahul, de după Prohodul Domnului – vezi *Triodul*, p. 659.

²⁶ A se vedea cartea *Triodului*, p. 663–664.

²⁷ A se vedea cartea *Penticostarului*, pp. 26–28.

²⁸ Vezi *Penticostarul* la p. 10, cu Cântarea a 5-a de la Utrenia Paștilor din noaptea Învierii. Realitatea Învierii Domnului încă din momentul „adormirii” Sale ne-o prezintă și Biserica prin slujba punerii în mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos, când, imediat după Prohod, Biserica cântă „binecuvântările Învierii?”.

²⁹ Idem, p. 12, Cântarea 7-a a Utreniei. Sau spune o altă cântare: „Mormântul Tău, Hristoase, mi-a izvorât viață, că venind din față Tu, Cel ce ții viața, ai strigat celor din morminte: Cei din legături dezlegați-vă!” (cf. *Triodul* – Cântarea a 9-a de la Utrenia Duminicii a 3-a din Postul Mare).

³⁰ Cf. Ilarion Alfeyev, *Hristos, biruitorul iadului*, Editura Sofia, București, 2008, p. 145-146. De altminteri, tradiția aceasta a personificării iadului și a morții care se plâng unul altuia de puterea lui Hristos care vine să le zdrobească toată puterea este specifică interpretării teologiei răsăritene, în speță literaturii siriace. Sfântul Efreem Sirul, Afraate sau Sfântul Roman Melodul preiau teme biblice și le versifică într-o profundă și originală notă teologică. În această

Soteriologia Noului Testament este, prin urmare, o parte esențială a teologiei biblice, în ansamblu. În special în epistola Sfântului Apostol Petru, deși lapidar și tainic, este pusă în discuție realitatea pogorării lui Hristos la iad. Cei mai mulți exegeți și teologi susțin activitatea de vestire a mântuirii și a biruinței Domnului asupra morții, a diavolului și a iadului. Dar eliberarea celor din iad este numai parțială, în funcție de credința și nădejdea în care au adormit. Izbăvirea acestora este – după ei – un act de îndurare a Mântuitorului, care ține seama și de felul cum și-au dus, cei cărora li se adresează, viața pe pământ. E vorba, firește, în primul rând de patriarhii, profeții și dreptii Vechiului Testament și apoi de alți drepti sau miluiți³¹. În stihira a XXXII-a, imnograful spune:

„Iisus, Viața, gustând moarte acum,
Pe toți oamenii de moarte i-a izbăvit
Și viața tuturor le-a dăruit”.

Moartea trece în înviere și rămâne în ea. Învierea este întotdeauna prezentă în moartea lui Hristos, de aceea în înviere se arată biruința deplină asupra morții. Viața izvorăște din mormânt și se face cunoscută prin moarte: „Astăzi Hristos, moartea călcând, a înviat precum a zis și bucurie lumii a dăruit [...]”, cântă Biserica în Vinerea din Săptămâna Luminată la slujba Vecerniei³². Sau: „Astăzi este primăvara sufletelor, că Hristos ca un soare răsărind din mormânt a treia zi a alungat iarna cea întunecată a păcatului”³³. De aceea, înainte de moartea Lui nu putea exista o apropiere biruitoare față de păcat și moarte, însă odată cu ea, păcatul este îndepărtat definitiv, iar moartea omorâtă. Astfel moartea lui Iisus Hristos a fost în același timp suprema suferință pentru păcatul omenesc, dar și singura poartă prin care a intrat la viața de slavă deplină. Momentul morții coincide cu momentul izbucnirii vieții Sale depline. „Când a fost închis în groapă cu trupul voind, iadul cel cu totul de rău văzându-Te s-a îngrozit, zăvoarele s-au sfărâmat și porțile s-au zdrobit, ai încuiat cămărele morții și ai deșertat toate împărățiile iadului Hristoase, luminând toate și umplându-le de bună mireasmă [...]”³⁴. Prin moartea Sa, Iisus Hristos a nimicit moartea și puterea diavolului, „izbăvindu-i prin Sângele

Său pe cei ce frica morții îi ținea în robie toată viața” (Evrei 2, 14-15).

În lumina acestui fapt, Iisus Hristos este înfățișat acum ca Arhiepiscop Izbăvitor pentru noi înaintea lui Dumnezeu Tatăl, reclamând astfel permanenta stare de jertfă a Lui sus în ceruri. Dar despre aceasta pe larg în viitoarea noastră aplecare asupra jertfei răscumpărătoare a Domnului nostru Iisus Hristos și legătura jertfei atât cu Părintele ceresc și cu Maica Domnului, cea care a suferit nespus pentru El, cât mai ales cu noi, cei cuprinși în El prin înomenirea Sa.

(Continuare în numărul viitor)

Bibliografie

13. **Alfeyev, Ilarion**, *Hristos, biruitorul iadului*, Editura Sofia, București, 2008.
14. **Ghiuș, Arhim. Benedict**, *Taina răscumpărării în imnografia ortodoxă*, Edit. IBM al BOR, București, 1998.
15. **Manolache, Anca**, *Considerații asupra trupului Domnului în opera de răscumpărare*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 7-9, 1968.
16. **Mircea, Pr. Ioan**, *Coborârea la iad a lui Iisus Hristos*, în „Studii teologice”, nr. 3-4, 1972.
17. **Paul, Gh. Adrian**, *Semnificația morții și învierii noastre în Hristos*, Editura Mega & Argonaut, Cluj-Napoca, 2005.
18. **Sfântul Atanasie cel Mare**, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, în col. PSB, vol 15, Editura IBM al BOR, București, 1987.
19. **Sfântul Chiril al Alexandriei**, *Închinarea și slujirea în dub și adevăr*, în col. PSB, vol. 38, Editura IBM al BOR, București, 1991.
20. **Idem**, *Glafire la Ieșire*, în col. PSB, vol. 39, Editura IBM al BOR, București, 1992.
21. **Sfântul Epifanie al Ciprului**, *Cuvânt la îngroparea trupului dumnezeiesc al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Editura Cartea ortodoxă, Galați, 2010.
22. **Sfântul Ioan Damaschin**, *Dogmatica*, Editura IBM al BOR, București, 2005.
23. **Sfântul Isaac Sirul**, *Cuvinte despre sfințele nevoițe*, în traducere românească de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae în FR, vol. X, Edit. IBM al BOR, București, 1981.
24. **Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae**, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscope, Craiova, 1993.
25. **Idem**, *Legătura interioară dintre moartea și învierea Domnului*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 5-6/1956.
26. **Idem**, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura IBM al BOR, București, 2003.

direcție, creștinismul siriac a influențat decisiv teologia patristică din epoca bizantină. Imnele Sfântului Efrem, de exemplu, și condacele Sfântului Roman Melodul constituie, așadar, adevărate perle ale genului literar și poetic care pun spre meditație diferite evenimente și persoane din istoria mântuirii.

³¹ Pr. Ioan Mircea, *Coborârea la iad a lui Iisus Hristos*, în rev. S.T., nr. 3-4/1972, p. 241.

³² A se vedea *Penticostarul*, p. 51.

³³ Cf. Cântarea I-a de la Condacul Utreniei din Duminica Tomii – *Penticostarul*.

³⁴ Vezi Stihul 2 și 3 de la *Stihoavna* Vecerniei din Vinerea Mare – *Triodul*, p. 635).

CĂLĂTORI ÎNTR-O POVESTE DE NEUITAT
(Din seiful cu amintiri)

Maria BILȚIU

„O, sfintele mele cărți!... Cât vă datoresc că sunt om, că sunt un om adevărat!” (Nicolae Iorga)

Acum, nu pot să mă gândesc decât la o poveste pentru inimă, minte și... bibliotecari, cu amintiri legate de un episod plin de peripecii în achiziția de carte veche. Completarea colecțiilor a fost mereu o activitate mai dificilă, implicând criterii de selecție atentă a producției editoriale oferite pe piața cărții. Colegii din bibliotecă destinați unui asemenea travaliu nu de puține ori s-au confruntat cu asemenea impedimente.

În povestea care urmează voi reda întâmplări petrecute cu zece ani în urmă, care s-au legat precum verigile unui lanț. De ce acum? Ioana Dragotă a plecat dintre noi. Dar amintirile? Amintirile au rămas în sufletele celor care mai suntem îngăduiți în lumina acestui pământ.

Povestea își are începutul prin anii 1997-1998, toamna, când împreună cu soțul meu, Pamfil, și cu dl. Nicu Telianu, din Mănăstur, am decis să mergem până la Făurești, într-o plimbare, la baciul Simion Leș, un bătrânel știutor de carte, citind cu mare ușurință în chirilică, și care avea multe lucrări valoroase în căsuța lui cea mică de lângă șosea. Nu am putut uita nici acea duminică de toamnă, nici pe omul pe care l-am cunoscut atunci, Pamfil cunoscându-l din copilărie.

Au mai trecut câțiva ani. În primăvara lui 2002, în 23 aprilie, de „Ziua Bibliotecarului în România”, împreună cu colegii de la Zalău, poposind la mănăstirile de la Rohia și Râuaia (Lăpușul Românesc), am petrecut o zi frumoasă și cu înaltă încărcătură spirituală. Ne-a fost de mare folos tuturor. După despărțirea de colegii zălauani, la Târgu Lăpuș, noi, baimărenii, trecând dealul Pietrișului, ne-am întors acasă.

Pe drum, am tot povestit cu Ioana. Ne plăcea să ne împărtășim una alteia din experiența noastră de bibliotecar. Mă provoca mereu să-i povestesc

pățanii de pe teren, chiar îndemnându-mă să le aștern pe hârtie. Atunci i-am spus și despre cărțile bătrânului Simion Leș. A fost de-a dreptul tulburată.

În zilele acelu sfârșit de aprilie, i-am adus la bibliotecă caietul nostru cu însemnări de pe teren, în care menționasem 28 de titluri de carte veche, din comoara acelu țaran, specificând datele editoriale și starea fizică a fiecărei lucrări în parte, fiind menționat și acceptul bătrânului de a lăsa, în caz de cumpărare, prețul potrivit normativelor în vigoare. S-a bucurat, până peste poate, Ioana.

Dar nimic nu se petrece la voia întâmplării în Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare. După anul 2000, biblioteca se bucura de fonduri consistente pentru achiziția de carte, inclusiv pentru cartea veche, prin susținerea de către conducerea acestei instituții de cultură, fundamentală în viața culturală maramureșeană și reprezentată de dr. Teodor Ardelean, directorul acesteia. Așadar, având o porțiță deschisă larg și fiind un partener loial acestei activități, Ioana trăia bucuria de a alege cartea potrivită pentru cititorul de bună-credință, depășind multe obstacole. Biruit-au gândul cel frumos și priceperea profesionistului. Cred că acesta îi era idealul.

Ioana s-a consultat numaidecât cu Cornel Oneț, responsabil la fondul documentar, observând în listă că sunt câteva titluri care lipseau din colecțiile speciale. Acum era o șansă nesperată. Așa că, într-o zi de sfârșit de mai, însorită, când puzderie de găze forfecau aerul cald, când pământul era deja acoperit cu un covor de flori de câmp, am plecat spre Făurești, cu mari speranțe într-o frumoasă izbândă: Ioana Dragotă, Cornel Oneț, Maria Bilțiu și Ioan Orea.

N-a fost ușor să ajungem la destinație. Trecuseră patru, cinci ani de la prima întâlnire cu bătrânul Simion Leș. Între timp se mai schimbaseră multe lucruri. Nu știu de ce aveam o oarecare neliniște în suflet. Când am bănuțat că am fi ajuns la casa bătrânului, ne-am oprit în marginea drumului. Pentru că eu îl știam pe destinatar, am mers în ograda gospodăriei, dar acolo am găsit o femeie dând mâncare la niște găinuțe, după ceva cotețe. Bătrâna, aflând care mi-e dorința, mi-a spus că baciul Simion nu mai trăiește, că murise de vreo doi ani, de asemenea și soția lui, iar în casa lor locuia acum o rudenie de-a bătrânului, un nepot cu familia sa. Ne-a sfătuit să ne întoarcem, că doar seamănă casa ei cu a celui căutat. Știam că era ultima, în capătul satului Făurești, dinspre Lăschia. Cu mare îndoială în sufletele noastre, am ajuns până la urmă la locul potrivit.

Acolo, o altă surpriză. Nepotul, un bărbat în toată firea, se odihnea în casă, femeia, cu doi prunci, era în curte. După mai multe insistențe, bărbatul s-a hotărât să stea de vorbă cu noi. I-am povestit întru totul cum l-am cunoscut pe moșu-său și, în sfârșit, ne-a arătat o parte dintre cărți. Încă le păstra, nu în bune condiții, dar le mai avea. Două titluri, pe care Cornel Oneț le dorea foarte mult, erau între cele câteva cărți aduse din casă. Mare i-a fost bucuria. A prins curaj. Era din ce în ce mai nerăbdător. Acum, bărbatul tot ezita, noi nu ne lăsam înduplecați de vorbele lui. Multe cărți erau urcate în podul casei.

Ioana mă întreabă, pe neașteptate, dacă mă urc în podul casei împreună cu ea. N-am stat pe gânduri și pe o scăriță care nu ajungea până la gura podului a urcat mai întâi ea, apoi m-a ajutat și pe mine. Când ne-am văzut în pod, în fața unui lădoi mare, plin cu vârf, de fel și fel de cărți, n-am știut

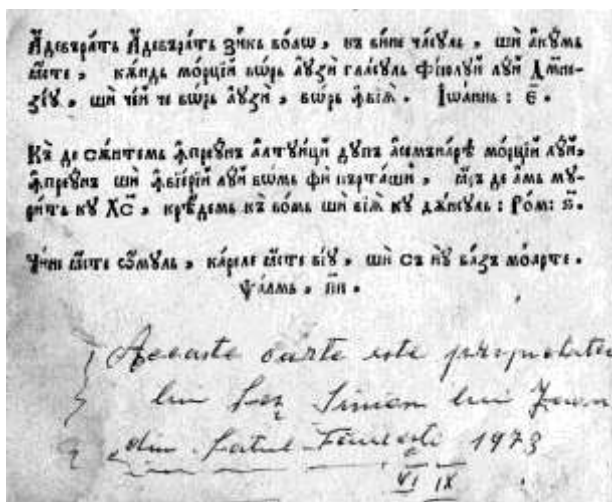
ce să ne spunem. Dar, acum i-acum, am început cu răbdare să răsfoim cărțile, una câte una, atente la titlurile și starea lor, gândindu-ne la colegul nostru Oneț, care aștepta în curte împreună cu Ioan Oreaș și cu familia mută de nedumerire.

După o „cotrobăială”, vorba Ioanei, teribilă, am coborât cu multe cărți, din pod. Eram cu toții mulțumiți. Le-am așezat cu grijă într-un sac, care s-a umplut și pe care l-am rezemat de peretele casei dinspre drum, acolo fiind iarba crescută destul de mare. Sufletul ne era împăcat. Oamenii se mai schimbaseră în atitudine. Era momentul ca Ioana să discute cum se va proceda cu plata cărților care vor intra în fondul bibliotecii. Aventura noastră s-a încheiat cu bine.

Noi, călători într-o frumoasă și interesantă poveste, ne-am întors mulțumiți, nu înainte de a ne răcori mâinile și fețele în apa Cavnucului, care curgea limpede, unda-i îmbrățișând jucăușă bolovani din vale. Apoi am revenit fiecare la locul nostru din bibliotecă.

Cărțile și-au urmat drumul firesc, iar într-o expoziție interesantă de carte valoroasă din colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, am descoperit cu mare bucurie în suflet și volumele care păreau cândva a fi osândite distrugerii, cu câte-o mică etichetă pe care scria numele bătrânului Simion Leș, țaranul-intelectual din Făurești.

Oare prin câte aventuri similare or fi trecut colegii mei, în lupta permanentă de salvare de la degradare și distrugere a cărților de patrimoniu, în primul rând. Ei, acum, nu mai pot povesti despre toate acestea, dar eu am crezut că este firesc să depăn amintirile despre aceste uluitoare întâmplări ale unei povești pentru inimă, minte și... bibliotecari, spre luare-aminte.



Propovedanie [1784]. Pagina de titlu și verso. (Una din cărțile vechi, care au aparținut lui Simion Leș, aflată acum în colecțiile Bibliotecii „Petre Dulfu”.)

MODELUL EXPERIENȚIAL AL ACTIVITĂȚII BIBLIOTECARE

dr. Lidia KULIKOVSKI,

director general al Bibliotecii Municipale „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Chișinău

Abstract

The librarians are looking for innovative ways to increase the social value of infodocumentary institutions. We know that any way to improving, reinventing and restructuring the activity in a library is generated and conditioned by user. What does he want today? What and how astonish him, to convince him to come to the library, to use and remain loyal to the library? Users are no longer satisfied with standardized services and the variety of practiced forms, methods haven't results.

In management literature increasingly is circulated a new concept - the experience. The experiential model comes from economics. The big companies have found, and this is good for libraries, that the only correct way is to focus on the users' experience, on the individual use (customized), on the individual behaviour using the library, on the capability of the librarian to design products, services explicitly enhancing user experience. In the XXI century will survive these economic and cultural institutions that treat the offer as an experience, as an experience performed in ways that captivates people, leaving pleasant memories. Libraries are part of the activities that orchestrate experiences.

Keywords: *experience, costumized services, user's management, relationship, loyalty.*

* * *

Subiectul pus în dezbatere prin acest articol este atragerea utilizatorului, cititorului la bibliotecă și efortul bibliotecarilor de a-l loializa. Vorbim astăzi despre utilizator/cititor. Tocmai când academicianul Mihai Cimpoi a capitulat în disputa de peste zece ani asupra utilizării noțiunii de *utilizator* sau *cititor*, l-a recunoscut ca utilizator... noi revenim și la noțiunea de cititor. Utilizatori avem, triplu chiar, față de cititori. Aici au contribuit atât tehnologizarea lumii, diversificarea activităților în biblioteci, a serviciilor bazate pe tehnologie, fenomenul *divertisment*, prea prezent în viețile oamenilor. Noi, bibliotecarii, încercăm să atragem utilizatori – responsabilitate autoasumată – derivată din teama de dispariție a instituției Biblioteca, pentru că, spune Veruța Osoianu¹, și ea citându-i pe alții, rațiunea de a exista a bibliotecii este utilizatorul. Noi, bibliotecarii, căutăm să atragem mai mulți, acum, cititori – pentru că cel care a dispărut este cititorul – iarăși, din altă responsabilitate autoasumată – derivată din teama noastră de dispariție a lecturii din preocupările intelectuale ale omului, cetățeanului, în special, și din peisajul societal, în general. Este acest zburcământ îndreptățit? Este un impuls din interiorul omului-bibliotecar de supraviețuire a speciei, acum mai rară, a cititorilor?

Nu suntem unicii în căutarea lui *Godot*, dacă e să ne amintim de expresia utilizată în titlul unui articol de polemică al dr. Alexe Rău. Preoții se

plâng că se împuținează enoriașii, teatrele – că nu mai au sălile pline, muzeele au devenit muzee de duminică. Lumea are alte preocupări! Lumea are alte interese, mai sofisticate, mai complexe! Are, astăzi, biblioteca oferte care cuprind interesele foarte complexe, în permanentă schimbare ale cetățenilor?...

Suntem în căutarea unor modalități inovative de a spori valoarea instituțiilor infodocumentare. Orice modalitate de îmbunătățire, reinventare și restructurare este centrată pe utilizator, este motivată de utilizator, este generată și condiționată de utilizator. Utilizatorii vin și pleacă, cresc, îmbătrânesc, se trec, părăsesc țara pentru una mai „bună”. Toate aceste procese sunt naturale, permanente, mai puțin ultimul. Biblioteca întotdeauna a ținut cont de ele și și-a articulat, într-un fel sau altul, oferta la acestea, dar rezultatul este nul, cum ar spune B. P. Hasdeu. Nimic nou sub soare. Noutatea este conceptul de *experiență*, tot mai des vehiculat în literatura de management și în practica organizațiilor. Experiența este un gen de ofertă existentă, însă nearticulată până acum, ca model, și în biblioteci. Termenul „experiență” și cvasisinonimul său „experiment” în științele exacte înseamnă același lucru, dar în artă, în cultură nu sunt substituibile. „Experiență” are accepții mai uzuale, se referă, de exemplu, la iscusința acumulată, tot așa cum în sens larg se spune despre cineva că are experiență. Găsim și o altă conotație a termenului – experiența trăită, dar trăită reflectat, conștient, premeditat. Ca să fac o paralelă: suntem oameni ai cărții și cunoaștem literatura „expe-

¹ OSOIANU, Vera, articol cu același titlu, publicat în revista „Biblioteca”, nr. 5.

rienței” (perioada dintre cele două războaie), o literatură a „aventurii” și a „riscului”, care caută experiențele-limită, și amintesc aici de Malraux, Hemingway, Lawrence (cităm figurile mai impresionante), care au ilustrat această atitudine, obiectivând exemplar experiența personală. Această literatură a „experienței” a apărut din nevoia de autenticitate și cunoaștere pe care o exprimă. Revenim însă la termenul nostru – experiență – experiența ca trăire. Aceasta-i accepțiunea pentru ceea ce urmează să vă spun despre experiențializarea activității noastre.

Toate organizațiile, toate instituțiile sociale și culturale își îmbracă bunurile și serviciile în experiențe pentru a-și diferenția ofertele. Bibliotecile, la fel, pot intensifica mediul în care utilizatorii utilizează serviciul, găsind cea mai bună modalitate de a-i implica pe utilizatori, astfel încât să transforme serviciul într-un eveniment care să rămână mult timp în memoria utilizatorului. Bibliotecile nu au de ales – unica linie corectă – să se concentreze asupra experienței pe care o au utilizatorii în timp ce-i utilizează bunurile; să se concentreze pe utilizarea individuală (personalizată), să-și îndrepte atenția spre modul în care se comportă individul în timp ce utilizează biblioteca; bibliotecarul să-și conceapă bunurile, serviciile explicit în scopul intensificării experienței utilizatorului, cu alte cuvinte, să își experiențializeze bunurile și serviciile. „*Experiența – afirmă I. Mucenic – nu este un nou mod în care îi prezentăm utilizatorului activitatea noastră, este un nou mod de a face mai bine ceea ce facem deja pentru utilizatorul nostru. Experiența nu este un nou nume pentru ceea ce faci, ci este un nou mod de a face. Explicată, în cuvinte puține, experiența pe care utilizatorul o are cu o (companie) bibliotecă se traduce în calitatea timpului pe care (consumatorul) utilizatorul îl petrece alături de (aceea companie) bibliotecă.*”²

Experiențele au existat dintotdeauna. Descoperim exemple de experiențe în toate domeniile – la restaurante, hoteluri, spălătorii, cinematografe, televiziune etc. Domeniul serviciilor previzionează apariția modelului experiențial al activității. Factorul care grăbește aplicarea acestui model nu numai în lumea economică, ci, mai ales, în domeniile social, cultural, informațional și comunicațional este piața aglomerată de bunuri, produse, servicii care intensifică competitivitatea și alimentează căutarea diferențierii, unicul element-criteriu de a fi solicitat și căutat, susțin autorii Joseph Pine II și

James H. Gilmore³, cu referire la acest model pentru domeniul economic.

Specialiștii în biblioteconomie au semnalat experiența, personalizarea încă în anii '80 ai secolului trecut. Brigitte Richter⁴ în ghidul ei de biblioteconomie recunoaște că „*biblioteconomia este un domeniu de activitate în care există tradiții foarte vechi*” [p. 7], propunând „*să se treacă de la informarea tradițională la informarea personalizată*” [p. 236]: „*[...] mai multă animație în activitate*”, „*[...] bibliotecarul trebuie să găsească un mod de acces la carte punând accentul mai ales pe plăcere decât pe efortul lecturii; utilizatorii vor avea nevoie ca biblioteca să facă pentru ei un efort mai special care va personaliza suplimentar atenția care li se acordă*” [p. 264].

Specialiștii, ce-i drept puțini, din domeniul managementului, au abordat, de câtăva vreme, experiența ca ofertă. Philip Kotler⁵, cu referire la concepția marketingului, precizează că „*aceasta s-a extins pentru a se concentra pe afectele umane*”. Mai adăugăm aici că s-au introdus noi concepte de marketing, ca *marketingul emoțional*, *marketingul experiențelor*. Este necesar, pledează autorul citat, *să țințești și latura emoțională a individului – partea lui afectivă*. După Stephen Covey⁶, o ființă umană are patru componente de bază: *un corp fizic, o minte capabilă de gândire și analiză independentă, o inimă care poate să simtă emoție și un spirit – sufletul omului sau nucleul său filosofic*. Amintim în context și alți mari guru în management: Jonas Riddenstralle, Martin Lindstrom, Gary Hamel, Tom Peters, Seth Godin, care pun accent pe latura emoțională în relația cu utilizatorii, în procesul prestării serviciilor, în muncă, în general.

Biblioteca este un teritoriu al posibilităților, poate fi generatoare sau ofertantă, în toate sensurile cuvântului – să creeze noi idei, să asocieze semnificații în mod conștient, să contribuie și să se plieze pe diferite situații. Experiența apare când o bibliotecă utilizează serviciile *în mod intenționat ca scenă, iar bunurile ca recuzită, cu scopul de a implica un utilizator. Bunurile sunt tangibile, serviciile intangibile, experiențele sunt memorabile* – afirmă, în volumul citat, B. Joseph Pine II și James H. Gilmore. Exemplu recent: miercuri, 4 octombrie 2012, am participat la vernisajul Vasiluței Vasilache, pictoriță și angajată a

² În prefața la volumul *Economia experienței* de J. Pine II și J. H. Gilmore.

³ În volumul lor *Economia experienței*, apărută la Editura „Publica” în 2010.

⁴ RICHTER, Brigitte. *Ghid de biblioteconomie*. Ch. : ARC. 1997. 318 p.

⁵ Philip Kotler la volumul său intitulat *Marketing 3.0* a pus subtitlul *De la produs la consumator și la spiritul uman*.

⁶ COVEY, Stephen. *A 8-a treapta a înțelepciunii*. București : ALLFA, 2006, 392 p.

filialei noastre „Ițic Mangher” și masterandă la „Managementul în structurile infodocumentare”. Biblioteca are în fața sediului o terasă. Lângă intrarea în bibliotecă, au instalat un cort în care au pus mobilă împletită din lozie, pe masa acoperită cu o față de masă tradițională, fructe de toamnă, flori... Cine venea la activitate era întâmpinat de bibliotecarii aflați pe terasă și invitat să se servească din cele aflate pe masă... A fost o revelație... Un scenariu intenționat gândit să uimească, să atragă, să binedispună. Expoziția, la care am fost invitată, era amenajată în localul teatrului bibliotecii. Scenariul rustic local, de întâmpinare a vizitatorilor, a fost schimbat de o cromatică exotică, afro-mexicană, care îți dădea sentimentul că ești pe alt continent. Biblioteca „Ițic Mangher” a găsit și a regizat cea mai bună modalitate de a-i implica pe utilizatorii evenimentului, astfel încât a putut transforma utilizarea bibliotecii într-un eveniment excepțional, care mi-a rămas mult timp în memorie.

Bibliotecile, neavând de ales, trebuie să se concentreze asupra experienței pe care o au utilizatorii în timp ce le utilizează produsele și serviciile. *Festivalul cărții evreiești* se desfășoară anual, în luna octombrie, dar bibliotecarii nu au lăsat să se „comodifice” acest eveniment cultural. Chiar dacă unele activități vechi, altele noi, ca formă și abordare, nu se „comodifică”, pentru că bibliotecarii îl propun ambalat în experiențe intens trăite, escapiste. Din urmărirea practicilor de la Filiala „I. Mangher” m-am convins că angajații ei își concep activitățile explicit în scopul intensificării experienței utilizatorului. Este doar un exemplu intern de experiențializare a activității cu publicul. Fac acest lucru doar bibliotecarii atenți la necesitățile, aspirațiile, hobby-urile, comportamentele utilizatorilor.

Numeroase activități interne dintr-o bibliotecă conțin mai multe aspecte experiențiale lăsând loc apariției unor zone de diferențiere. De exemplu, bibliotecarii s-ar putea concentra asupra experienței înscrierii la bibliotecă, a împrumutului, a studiului, a utilizării echipamentului, a animației culturale etc. Dacă am gândi în acești termeni, am îmbunătăți și spori valoarea utilizării bibliotecii, adăugând experiențe în jurul oricărui serviciu prestat, care să transforme utilizarea lor în ceva plăcut, de neuitat. Valoarea experienței persistă în memoria utilizatorului care a fost captivat de un serviciu, de un bun sau de un eveniment. Exemple din *Catalogul cărților cu dedicații* al BM: „Bibliotecii «Ștefan cel Mare și Sfânt», care mi-a prilejuit momente frumoase și amintiri de neuitat” (scriitorul și cititorul Vladimir

Beșleagă); „Bibliotecii «Vasile Alecsandri» cu mulțumiri pentru ajutorul acordat la definitivarea acestui dicționar” (filologul și cititoarea Victoria Braga); „Bibliotecii «Maramureș» – Maramureșului meu din Chișinău. Bibliotecii în care îmi place să mă retrag ca într-o destinație turistică inedită...” (scriitorul și cititorul Valerian Ciobanu); „Bibliotecii de Arte, unde mi s-au întâmplat atâtea clipe frumoase...” (Iulian Filip); „Bibliotecii «Hristo Botev» cu dragoste și recunoștință pentru susținerea morală” (Galina Oltu, filolog); „Dragei noastre case a cunoașterii și delectării prin lectură [Biblioteca «Târgu-Mureș»], de la o cititoare devotată, în speranța unor neuitate întâlniri cu cititorul” (poeta Radmila Popovici-Paraschiv); „Bibliotecii «Târgu-Mureș», un loc drag inimii mele, un loc în care prietenii noi – oameni și cărți – te fac să uiți de trecerea timpului” (Alexe Rău); „Bibliotecii «B. P. Hasdeu», cu multă considerație, în amintirea unei lansări de carte foarte interesante” (Irina Nechit, poetă, critic de teatru, dramaturg); „Bibliotecii «O. Ghibu»... pentru clipele de mângâiere și împuțernicire spirituală pe care le-am trăit aici” (scriitor, filosof al culturii, Andrei Vartic); „Bibliotecii «M. Lomonosov» de la cel mai înveterat fan și pământean” (Kiril Kovalgi, poet și traducător, stabilit la Moscova); „Bibliotecii «Adam Mickiewicz», cu mulțumiri pentru ajutorul la editarea antologiei” (Eleonora Meșcereakova, economist); „Bibliotecii «M. Lomonosov», local în care au fost aprobate multe romane și cântece intrate în această antologie, care tot aici a fost pregătit spre editare” (Serghei Pojar, muzicolog); „Bibliotecii «Hristo Botev» cu recunoștință pentru descoperiri, care m-au schimbat, m-au transformat...” (doctor în medicină Tatiana Handrabura); „Bibliotecii «Transilvania», aceste clipe din experiența cenaclului Iulia Hasdeu” (Aurelian Silvestru, scriitor). Sunt foarte multe experiențele trăite la Biblioteca Municipală B. P. Hasdeu” de către personalități, de către simpli cititori.

La BM se încearcă să se creeze o imagine a brandului care să sublinieze experiența pe care o pot avea utilizatorii în raport cu utilizarea serviciilor ei. În acest sens, drept bunuri pentru a crea experiență servesc suvenirile – una din preocupările departamentului marketing. Biblioteca are nevoie de suvenire: tricouri, căni, brelocuri, jucării, pixuri, creioane, chipie, genți și diverse flecuștețe pe care utilizatorii le adună pentru a prelungi amintirea experienței respective. Iarăși un exemplu de la 4 octombrie 2012, iarăși de la Filiala „I. Mangher”. Ne-am întâlnit la această bibliotecă cu pictorul Eduard Maidenberg, care m-a salutat și mi-a arătat că poartă cu plăcere și onoare geanta oferită ca trofeu *Celui mai bun utilizator al BM* cu doi ani în urmă. Poate sună banal, dar aceste

obiecte creează o experiență senzorială pentru deținători. Deci, biblioteca poate senzorializa orice obiect prin accentuarea senzațiilor generate de utilizare. BM își reface permanent suvenirile pentru a fi mai atrăgătoare, mai diversificate și mereu altele.

La BM mai există o practică de atragere a utilizatorilor – cea de a aduna lumea în diverse cluburi, pe interese, în care cei din club vin după experiența pe care o trăiesc în acest club. Mai ales cluburile în care membrii lor beneficiază de ajutorul unuia sau al mai multor experți (ca în cazul *Creative Writing*, *Cercul de dramaturgie*, la Biblioteca „Ștefan cel Mare și Sfânt”) în scopul intensificării experienței lecturii. Clubul mai facilitează crearea legăturilor dintre membrii lui, care împărtășesc reacții la selecții literare, la recenzarea scrisului altcuiva, idei privind cele mai bune modalități de a experiențializa scrisul, creația operelor literare, dar și trăiesc experiența de a-și alege *prieteni de literatură* ședințele având loc în bibliotecă, între autori și cărți. Alături de aceasta, clubul, prin experții permanenți sau invitați, personalizează experiența în funcție de fiecare membru. În același scop – intensificarea experienței lecturii – s-a inaugurat și Clubul *Poezii desculși*.

Chiar dacă am exemplificat cu experiențe trăite din utilizarea bibliotecii, ele rămân totuși încă un teritoriu neexplorat pentru practica și modelul experiențial. Bibliotecile nu reușesc să ofere în mod consecvent experiențe captivante, își supraestimează experiențele în raport cu rezultatele urmărite și obținute sau își supralicitează capacitatea de a le practica. În perioada recentă, numărul utilizatorilor a scăzut, sunt convinsă, pentru că bibliotecile nu au fost capabile să-și revitalizeze experiențele. Cititorii, utilizatorii care încă mai frecventează bibliotecile nu văd și nu fac lucruri prea diferite față de cele pe care le-au văzut sau le-au făcut cu 15-20 de ani în urmă. Modelul experiențial însă pătrunde în secolul XXI, mulți dintre bibliotecari își dau seama că realizarea lui nu este deloc ușoară, și renunță. Renunțând, bibliotecile devin irelevante. Îmi este greu să-mi imaginez cum vor supraviețui ele în noul mileniu. Vor supraviețui bibliotecile care își tratează oferta ca pe o experiență, ca pe o experiență prestată în moduri în care captivează oamenii, lăsând în inimile utilizatorilor amintiri plăcute.

Specialiștii amintiți mai sus, B. Joseph Pine II și James H. Gilmore, au definit patru domenii ale experienței: divertisment, aspectul educațional, cel escapist și cel estetic. Expunem esența lor în rândurile următoare.

Divertisment: bibliotecile atrag și captează atenția utilizatorilor în mai multe feluri. O experiență, spun specialiștii, poate capta utilizatorii pe două dimensiuni, în funcție de nivelul de participare a utilizatorului – activă sau pasivă (despre acest tip de participare scria Dumitru Crudu în *Jurnalul bibliotecarului*). Utilizatorii pasivi trăiesc evenimentul ca simpli observatori, simpli împrumutători sau simpli ascultători. Participanții activi își pun amprenta asupra evenimentelor care produc experiențe, se implică în conexiuni și relații ambientale care-i leagă mai mult de eveniment.

Educațional: ca și în divertisment, în cazul experiențelor educaționale, utilizatorii absorb evenimentele care se desfășoară în fața lor. Educația presupune participarea, implicarea activă a individului. Asta nu înseamnă că experiențele educaționale nu pot fi distractive – ora poveștii, ore de creativitate, de desen, de limbi străine, de ceramică, de scris, concursuri literare etc. –, nu pot fi surpriză, nu pot fi memorabile fără atractivitate, fără scenarii-surpriză... Într-un muzeu, în SUA, am trăit o experiență de utilizare a bunurilor muzeului – toate exponatele le puteai testa, ba mai mult – copiii, veniți organizat, le utilizau învățând cum e să fii pompier, casier, bancher, poștaș, brutar etc. Acum, și la noi, în multe biblioteci sunt organizate spații de joc, care oferă multiple experiențe de învățare, de fapt toate activitățile din bibliotecă sunt experiențe de învățare. Pentru atractivitate, creează scenarii de experiențializare agențiile de turism, muzeele (exemple: *Zi de poveste* la castelul din Hunedoara, experiențe educaționale la castelul de la Sighișoara⁷).

Escapist: ca ambient, biblioteca este fundamental escapistă – resursele informaționale, aranjate într-un fel de a stârni curiozitatea, iar accesul direct la colecție te face să explorezi acea colecție – să simți efectul serendipității –, echipamentele destinate realității virtuale sunt ambiente escapistice, jocurile, programele de chat – utilizatorul devine actorul care participă, se implică, acționează și poate influența utilizarea în sine. Experiențele escapistice sunt în esență atracții... În trecut se spunea: „*Ai citit cartea, acum mergi să vezi filmul!*” Astăzi: „*Acum, dacă ai văzut filmul, du-te să-l trăiești pe pielea ta!*” Un exemplu de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare: programul cu film/carte *De la carte la film și înapoi la carte*. O altă, nouă, abordare și prin aceasta atractivă.

⁷ Surpriza oferită participanților la Conferința ANBPR de către Biblioteca Județeană Mureș, organizatoarea evenimentului profesional, în aprilie 2012.

Vă amintiți că în trecutul nu prea îndepărtat au fost mai multe abordări ale bibliotecii ca al treilea loc (unde poți citi, învăța, socializa, exprima...) bazate pe conceptul că majoritatea oamenilor au nevoie de un spațiu fizic separat de casă și muncă⁸. Unii merg în parcuri, alții în cafenele, baruri... în care merită să evadezi mai ales în librăriile care combină lectura, cafeaua, taifasul, discuția. De ce cafenelele, librăriile pot, iar bibliotecile nu?

Estetică: Utilizatorii care iau parte la o experiență educațională au drept posibil scop *Învățarea*; cei care participă la o experiență escapistă – *Acțiunea*; cei care participă într-o experiență de divertisment vor să *simtă*; cei care sunt părtași la o experiență estetică vor pur și simplu *să fie* acolo. Acest sentiment îl urmărim la expozițiile, vernisajele organizate de biblioteci. Ambientul, în sine, al bibliotecii poate fi experiență estetică (exemplul Filialei „Transilvania”, ambientul căreia îi încântă, pur și simplu, pe vizitatori) – deci, avem nevoie să modernizăm și să estetizăm bibliotecile.

Experiențele oferite de biblioteci aparțin tuturor celor patru domenii pentru că e dificil a face distincție între domeniile experienței. Biblioteca le oferă „la pachet”, adică propune un pachet de oferte cu experiențe. Multe le avem deja. Însă ceea ce poate influența cu adevărat activitatea noastră este experiența generală. Să explorăm creativ aspectele fiecărui domeniu ce ar putea intensifica o anumită experiență pe care vrem să o oferim utilizatorilor. Pentru a putea realiza acest pachet, să ne punem niște întrebări: (1) Ce putem face pentru a îmbunătăți *estetica* experienței? Estetica este cea care îi determină pe utilizatori să-și dorească să intre, să se așeze, să se simtă bine, să mai vină. Putem face mediul bibliotecii să fie mai ademenitor, mai interesant, mai confortabil?; (2) Vizitând biblioteca noastră... (când mă gândesc la vizitele, mai puține acum, îmi amintesc cântecul popular *Da' de ce, măi Voinu, Voinu, Voinu?...)*, găsesc utilizatorii aspectul *escapist* care să-i atragă și mai mult? Îi putem încuraja să participe activ la experiențele pe care le punem la pachetul ofertelor?; (3) Știm ce dorim să învețe utilizatorii din experiența pe care o oferim? Ce informații sau activități pot contribui la implicarea acestora în explorarea cunoștințelor și abilităților?; (4) Ce

putem face ca formă de divertisment pentru a-i determina să asculte? Care ar fi elementele ce i-ar determina să *rămână*? Cum putem face ca experiența să fie mai amuzantă și mai plăcută?

Convingerea pentru a aborda experiența ca model al activității noastre este că de acum încolo competiția se va baza pe experiență. Cei care, chiar dacă încă timid, dar au apropiat lumea experiențelor de activitatea lor vor avea de câștigat. Desfășurate sistematic, permanent, experiențele puse în scenă necesită un simț al locului care să-i stimuleze pe utilizatori *să petreacă mai mult timp* implicându-se. Biblioteca este locul ideal în care poți, pur și simplu, să fii, să faci, să înveți și să vrei să rămâi.

Mersul la bibliotecă este o experiență socială. Două exemple din business:

- De ce merg oamenii la bibliotecă? De ce merg oamenii la teatru? De ce merg oamenii la librării? Pentru experiență socială – a răspuns Leonard Riggio, dezvoltatorul lanțului de librării „Barnes & Noble”. El a schimbat toate elementele magazinelor, librăriilor – arhitectură, modul în care se comportau angajații, decorul, piesele de mobilier, aranjamentele atractive ale cărților... pe post de „antract”, a adăugat cafele, pentru momentele în care oamenii nu socializează, nu răsfoiesc sau nu cumpără cărți.

- În 1953, Walt Disney a convins investitorii să contribuie la construcția Disneyland-ului printr-un argument foarte simplu: „Ideea Disneyland-ului este una simplă. Va fi un loc în care oamenii vor putea găsi bucurie și cunoaștere. Va fi un loc în care copiii și părinții vor putea împărtăși momente plăcute unul în compania celuilalt; un loc în care profesorii și elevii vor descoperi modalități mai grozave de înțelegere și educație. Aici, generațiile mai vechi vor putea retrăi nostalgia zilelor trecute, iar tinerii vor putea savura provocarea viitorului.”

Dacă am înlocui cuvântul *Disneyland* cu *Malldova*? Dacă am pune în loc de *Disneyland* cuvântul *Biblioteca*, ar bănui cineva că nu este despre noi? Suntem locul în care oamenii găsesc cunoaștere... celelalte le putem face? *Mall*-ul le face, librăria le face, Disneyland-ul, la fel, le face... Ideea succesului lor este bazată pe experiențe. Experiența, la rândul ei, trebuie redată prin „impresii”. Cu impresii rămânem dintr-o experiență. Noi trebuie să ne întrebăm cum le-ar plăcea utilizatorilor noștri să descrie experiența cu biblioteca. Ca utilizatorii să rămână cu impresii favorabile, ar trebui să conjugăm toate elementele activității noastre în așa fel încât să genereze o anumită experiență, o experiență memorabilă. Să

⁸ Concept lansat de Ray Oldenburg pe care l-am abordat în articolul *Sensul de spațiu. Un studiu comparat al percepției de către comunitate și profesioniști a bibliotecii ca spațiu public*. În: *Învățământul superior și cercetarea – piloni ai societății* bazate pe cunoaștere: Conf. șt. internațională dedicată jubileului de 60 ani ai USM (28 septembrie 2006). Rez. comunic. Șt. socioumanistice. Vol. I. Com. org.: Gh. Rusnac (preș.), red. resp.: Tatiana Bulmaga. Ch., 2006. pp. 305-306.

încercăm să ne gândim ce impresie sau ce sentiment generează fiecare interacțiune dintre bibliotecă și utilizator.

Lumea în care experiențele alimentează motorul dezvoltării ne duce la principiul amintit – ești ceea ce oferi!!! Suntem locul unde poți găsi răspuns la întrebările care te frământă, unde poți învăța, poți explora, poți descoperi, te poți exprima. Ce mai poți? Răspund cele 90+ motive...⁹ pentru a utiliza biblioteca. Creăm pentru fiecare ofertă și experiențe captivante și memorabile? Sunt convinsă că putem concepe experiențe bogate, care pot acoperi toate cele patru domenii – educațional, escapist, estetic și chiar de divertisment. Impresia generală a bibliotecilor publice ne conduce la gândul că forțele „comodificării” au cuprins întregul domeniu infodocumentar. Ieșirea din impas îl constituie *personalizarea*, alt principiu despre care se vorbește, se discută în biblioteconomie, l-am mai abordat și într-un manual. Se consideră că solicitările, nevoile utilizatorilor bibliotecii, sunt particulare, sunt personale. Le îmbrăcăm noi în experiențe unice, personale, specifice în funcție de solicitant? Depășește oferta noastră așteptările utilizatorilor furnizând experiențe sociale și emoționale solicitantului? Se personalizează și bunurile bibliotecii? Un *bun* bibliotecar îl constituie produsele bibliografice. Oare nu personalizăm atunci când elaborăm o biobibliografie? Este un produs personalizat – iată și exemple de personalizare din același izvor: „*Pentru Biblioteca Municipală «B. P. Hasdeu»... care, la cei 80 de ani împliniți de mine, mi-a făcut cel mai frumos cadou, editându-mi biobibliografia O viață în zbucium*” (jurnalista Alexandru Donos); „*Bibliotecii de Arte «T. Arghezi» și echipei care a muncit enorm pentru apariția acestei cărți...*” (actrița Paulina Zavtur); „*Bibliotecii «Târgu-Mureș» și lucrătorilor ei – cu închinare și recunoștință pentru osteneala și dăruirea cu care s-au aplecat asupra trudei mele*” (critic literar, prof. univ. dr. Eliza Botezatu).

Utilizatorii nu se mai mulțumesc cu servicii standardizate. Bibliotecile fac parte din domeniul activităților care orchestrează experiențe. Beneficiarii experiențelor valorizează implicarea în ceea ce biblioteca dezvoltă de-a lungul unui interval de timp. Biblioteca nu mai oferă doar bunuri și servicii, ci și experiența aferentă, pe care o trăiește utilizatorul. Ofertele bibliotecii sunt aproape de utilizator, dar în afara lui, în timp ce experiențele sunt inerent personale. Ele au loc în interiorul

oricărui individ care a fost implicat la nivel emoțional, fizic, intelectual sau chiar spiritual.

Concepția relevanței pentru mintea utilizatorilor o găsim la cercetătorii Al Ries și Jack Trout, în volumul *Poziționarea*. Autorii susțin ideea că „*produsul trebuie să fie poziționat într-un mod care să aibă sens și să nu se confunde cu niciun altul, în mintea utilizatorului vizat*”¹⁰. Conceptul marketingului emoțional a fost subiectul mai multor autori, al mai multor volume. Semnalăm doar două cărți traduse în română: *Marketing experiențial* de Bernd Schmitt; *Branding emoțional* de Mark Gobe. Autorii acestor volume evidențiază trei firme și trei oameni, conducători, cu realizări extraordinare în ME: Howard Schultz (de la „Starbucks”) – conceptul „celui deal treilea loc unde să-ți bei cafeaua”; Richiard Branson („Virgin”) – conceptul de *marketing neconvențional*; Steve Jobs („Apple”) conceptul *imaginației creatoare* [p. 58]. Sunt exemple de implementare a unui marketing relevant în plan emoțional, experiențial. Eforturile lor ținteau să ajungă la inima omului, la acea parte din ființa umană care reacționează prin sentimente. Bibliotecile, la fel, trebuie să evolueze spre alt stadiu al activității, în care să se adreseze sufletului utilizatorilor. Uneori reușim: „*Bibliotecii «O. Ghibu»... pentru clipele de mângâiere și împuternicire spirituală pe care le-am trăit aici.*” Încercăm noi, cei din domeniul infodocumentar, să înțelegem neliniștile și năzuințele utilizatorilor noștri? Încercăm „să descifrăm sufletul utilizatorilor”, cum spune Covey, pentru a rămâne relevanți în aglomeratul spațiu al ofertelor? Pentru ca el, utilizatorul, să ne aleagă pe noi din spațiul exuberant al ofertelor nemaiiauzite, nemai-văzute. Omul vine, vede, simte și decide. Bibliotecile pot să se diferențieze prin autenticitate în acest spațiu suprasaturat, încât inima să-i dea ghes utilizatorului să acționeze, să ia decizia de a ne alege tocmai pe noi? Marketingul este considerat acum ca cea mai bună șansă a unei organizații de a restaura încrederea utilizatorilor¹¹. Utilizatorii găsesc întotdeauna hibe și cusururi în orice acțiune a bibliotecii dacă aceasta nu convine sufletului lor. Philip Kotler, în *Marketing 3.0*, a evidențiat, pe primul loc, crezul (nr. 1 din cele 10, publicate pe blogul nostru profesional) ca să câștigi fidelitatea utilizatorilor prin a le oferi o valoare excelentă și să le atingi afectul și spiritul¹².

Originalitatea și autenticitatea dau rezultate. Experiența trăită în bibliotecă, în timpul interacțiunii

¹⁰ KOTLER, Ph. *Marketing 3.0 : de la produs la consumator și la spiritul uman*. București : Publica, 2010, p. 57.

¹¹ Ibidem, p. 70.

¹² Ibidem p. 224.

⁹ Pliantul 90+ motive pentru a utiliza Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Chișinău, 2012.

nilor, de către un utilizator îl face fidel bibliotecii sau adversarul ei numărul unu. Experiența de muncă de o lună de zile în bibliotecă a generat o carte, originală din mai multe puncte de vedere – ne referim la *Biblioteca* de Mihai Vakulovski¹³. Paradoxal într-un fel, dar tocmai lipsa originalității, autenticității în munca bibliotecară a determinat apariția, scrierea acestui neobișnuit volum. „*Ne place sau nu, astăzi lumea vrea altceva de la noi. Trebuie să ne gândim bine la felul cum arată realitatea și să regândim activitatea – s-o facem conformă vremii – să regândim modul în care ne facem treaba*”, spune Seth Godin¹⁴. ... Singura modalitate de a regândi activitatea este să depunem un efort emoțional și să producem interacțiuni de care utilizatorilor să le pese cu adevărat! Utilizatorii spun că vor biblioteci mai atractive – un concept foarte larg, însă tocmai experiența face biblioteca atractivă. Utilizatorii caută experiențe și produse capabile să confere valoare mai mare, să stabilească o conexiune mai profundă, o experiență mai intensă și să ne schimbe în bine. Asta-i în viziunea lor o bibliotecă atrăgătoare...

Slujba de bibliotecar este o platformă destinată generozității, exprimării, artei. *Toate interacțiunile pe care le avem la bibliotecă constituie o oportunitate de a exercita arta relaționării. Fiecare interacțiune cu utilizatorii reprezintă o ocazie de a crea o interacțiune unică*¹⁵. Munca noastră poate fi interesantă, autentică, emoțională sau plictisitoare și banală. Venirea oamenilor creativi în bibliotecă, la conducerea bibliotecilor, denotă faptul că ei chiar văd bibliotecă ca pe o platformă destinată exprimării, creării, artei. Acum, de la bibliotecari se așteaptă tocmai aprofundarea muncii dificile pe care o presupune efortul emoțional – stabilirea conexiunilor, dialogarea activă cu utilizatorii, inventarea continuă. „*Munca este o platformă pentru efortul emoțional cu care arta merge mână în mână*”, mai afirmă S. Godin¹⁶. Noi avem de câștigat atunci când exercităm un efort emoțional. A-i oferi cuiva, care a intrat la bibliotecă, un zâmbet, a stabili cu el o legătură, a lua inițiativa, a fi surprinzător, a fi creativ – sunt lucruri pe care bibliotecarul trebuie să le facă zilnic, gratuit. Acestea sunt acte pline de umanitate, care ne fac să fim cine suntem – bibliotecarii.

Referințe bibliografice

1. HAMEL, Gary. *Ce contează acum: cum să câștigăm într-o lume a schimbărilor implacabile, a competiției feroce și a inovației de nestăvilit*. București : Publica, 2012.
2. *Catalogul cărților cu autografe : din colecția BM „B. P. Hasden” 2007-2011*. Chișinău : Tip. „Elena-V.P.”, 2012.
3. COVEY, Stephen. *A 8-a treaptă a înțelepciunii*. București : ALFA, 2006.
4. GODIN, Seth. *Ești de neînlocuit?* București : Publica, 2012.
5. GODIN, Seth. *Triburi : avem nevoie de tine ca să ne conduci*. București : Publica, 2010.
6. KOTLER, Ph. *Marketing 3.0 : de la produs la consumator și la spiritul uman*. București : Publica, 2010.
7. LINDSTROM, M. *Branduri senzoriale: construți branduri puternice folosind toate cele cinci simțuri*. București : Publica, 2009.
8. PETERS, Tom. *Cercul inovației: drumurile bătătorite nu duc spre succes*. București : Publica, 2011.
9. PINE II, J.; GILMORE, J. H. *Economia experienței*. București : Publica, 2010.
10. RIDDERSTRALE, J.; WILCOX, M. *Revitalizarea corporației: cum reușesc liderii să producă schimbarea*. București : Publica, 2010.
11. VAKULOVSKI, Mihail. *Biblioteca*. București : Casa de Pariuri Literare, 2012.

¹³ VACULOVSKI, Mihail. *Biblioteca*. București : Casa de Pariuri Literare, 2012.

¹⁴ GODIN, Seth. *Ești de neînlocuit?* București : Publica, 2012, p. 15.

¹⁵ Ibidem, p. 88.

¹⁶ Ibidem, p. 122.

PROIECT EDUCAȚIONAL INTERJUDEȚEAN LA FINAL

Ioan ROMAN
președintele filialei Harghita a ABR

Proiectul educațional „Dezvoltarea competențelor de lectură ale elevilor în biblioteca școlară” inițiat de Președintele Filialei Covasna a Asociației Bibliotecarilor din România (ABR), domnul Kiss László și Casa Corpului Didactic din Sfântu Gheorghe a cuprins un amplu complex de activități organizate în cele patru județe implicate în proiect: Covasna, Bacău, Brașov și Harghita, prin filialele județene ale ABR și respectiv CCD-urile din fiecare județ.

Activitățile au debutat în data de 2 martie 2012 la Sfântu Gheorghe, s-au desfășurat apoi la Onești în 22 iunie 2012, în 9 noiembrie la Brașov și în 26 aprilie la Miercurea Ciuc. Regula de bază a constat în faptul că puteau participa în jur de 20 de bibliotecari din fiecare județ, dintre care doi să prezinte câte o lucrare care să reflecte aspecte din sfera lor de activitate. Atât ca organizare, cât și ca întocmire și prezentare a materialelor, nivelul calitativ a crescut de la o întâlnire la alta, de fiecare dată trăgându-se reale învățăminte prin exemple de bună practică în biblioteca școlară.

Fiind o întâlnire de încheiere a unui mare proiect la Miercurea Ciuc, pregătirea a constat într-o serie de întâlniri preliminare între membrii conducerii Filialei ABR și CCD Harghita, iar în calitate de moderator al colocviului, fiind Președintele Filialei Harghita a ABR, am ținut și țin să mulțumesc din tot sufletul în numele filialei, Domnului Burus Siklodi Botond, Director la Casa Corpului Didactic Apáczai Csere János din Miercurea Ciuc și Inspectoratului Școlar Județean reprezentat de Doamna Inspector Moraru Drăghici Dorina, pentru imensul ajutor acordat atât din punct de vedere material cât și în modul de organizare, fără de care întâlnirea noastră ar fi avut o doză mare de banalitate. De asemenea, vreau să mulțumesc tuturor colegilor din filială care au contribuit la buna desfășurare a acestei activități și în mod special colegelor Ajka-Klára Márdirosz, Mariana Crăciun, Daniela Egyed, ca și celei mai înflăcărate ABR-iste fără adeziune, colegei mele de cameră Rodica Roman.

În drum spre Miercurea Ciuc, gândurile îmi zburau aiurea, la starea oamenilor din această țară, la raportul dintre viața reală și visele lor ca trăire în somn, nu ca aspirații și năzuințe din starea de veghe.

Așa am reușit să disting trei categorii: unu, oameni care trăiesc prost din punct de vedere material dar adesea visează noaptea frumos, că o minune le va schimba viața; doi, oameni care trăiesc foarte bine dar visează urât, aceștia sunt oameni îmbogățiți peste noapte prin mijloace ilicite și trăiesc nopți de coșmar că adevărul va ieși la iveală și în sfârșit trei, oameni care trăiesc normal în liniște și pace și visează frumos la traiul lor, dar mai ales la munca lor care le aduce cele mai mari satisfacții. Printre aceștia sunt și bibliotecarii, bibliotecarii școlari care trăiesc și muncesc într-o lume minunată a cărților, într-un spațiu unde marile valori naționale și internaționale rânduiesc prin mulțimea de pagini o imensitate de lumi necunoscute, care așteaptă să fie descoperite și puse în valoare pentru educația tinerei generații.

Bibliotecarul nu este un simplu gestionar, care împrumută utilizatorilor cărți și le reprimește după un anumit timp, este omul care alege cu grijă cartea și o pune în mâna elevului în deplină cunoștință de cauză că la acel moment, pentru un anume suflet de copil, aceea este cartea și nu alta care trebuie oferită spre lectură. Bibliotecarul organizează în spațiul bibliotecii sau la CDI, împreună cu profesorul documentarist, cele mai diverse activități prin care tot mai mulți elevi sunt atrași la bibliotecă. Scopul acestui proiect interjudețean a fost tocmai de a învăța unii de la ceilalți ce acțiuni să mai întreprindem pentru a îmbunătăți calitativ activitatea noastră.

Întâlnirea a fost deschisă de caldele cuvinte ale domnului Director Burus Siklodi Botond și ale doamnei inspector Moraru Drăghici Dorina, care au arătat importanța muncii bibliotecarilor, a profesorilor și educatorilor, cât și colaborarea dintre toate verigile importante din învățământul harghitean.

Un moment muzical ne-a prezentat orchestra de cameră a Liceului de Arte Nagy Istvan, alcătuită din elevii Todor Imre Botond, Marton Levente, Csaszar Balint și Balint Istvan, conduși de prof. Berze Albert, muzică clasică într-o interpretare care a fermecat audiența.

În continuare au fost prezentate următoarele lucrări:

- Mihăilă Anca Luiza – Brașov *Prietenul meu cuvântul*, Școala Gimnazială nr. 5, Săcele;
- Hatos Melinda – Harghita *O lume minunată... bibliotecă* Liceul Teoretic „Orbán Balázs”, Cristuru Secuiesc;
- Kiss László – Covasna *Activitatea extracurriculară a bibliotecii Liceului „Mikes Kelemen”*, Liceul Teoretic Mikes Kelemen, Sfântu Gheorghe;
- Gal Rodica – Harghita *Dezvoltarea competențelor de lectură ale elevilor în bibliotecă școlară*, Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Toplița.

A urmat o binemeritată pauză de cafea, o prăjitură sau o băutură răcoritoare care a avut menirea să-i mai dezmoștească pe cei care au călătorit de la distanțe mari până la Miercurea Ciuc.

Partea a doua a început cu o scenetă interpretată de elevele Ambrozie Roxana și Pasat Roxana, urmate de eleva Boțoni Diana, care a interpretat muzică populară, și elevele Crăciun Iuliana și Dobria Mihaela, care au interpretat muzică folk. Elevele sunt de la Liceul Tehnologic Bălan.

În continuare s-au prezentat următoarele lucrări:

- Nișcoveanu Elena Maria – Brașov „*Desfășurarea proiectelor educaționale ale bibliotecii școlare, șansa de a avea utilizatori fideli și competenți*”, Colegiul Tehnic „Remus Răduleț”, Brașov;
- Beleuță Zita – Covasna „*Citesc, deci exist*”, Grup Școlar Gábor Áron, Târgu Secuiesc;
- Mirela Ionescu – Bacău „*Proiecte educaționale derulate în anul școlar 2012-2013*”, Școala Gimnazială Nr. 1, Onești;
- Țuștiu Elena – Bacău „*Curcubeul cărților*”, Școala Gimnazială „Scarlat Longhin”, Dofteana.

Elevii din Bălan, pregătiți de doamna bibliotecară Crăciun Mariana au încheiat programul, apoi s-au tras concluziile și s-au acordat diplome de participare pentru fiecare, precum și câte un suvenir pentru cei care au prezentat materiale.

Timpul a trecut pe nesimțite și fiecare s-a întors acasă cu un bagaj de idei noi și o pungă cu pliante și materiale care ilustrează frumusețea județului nostru, pe care dorim să o promovăm cu fiecare acțiune pe care o întreprindem atât pe plan local cât și la multele manifestări de profil din țară.

Delegația de la Bacău a fost condusă de doamna Oana Jianu, cea de la Brașov de doamna Simona Cliniciu, iar cea de la Covasna chiar de inițiatorul proiectului, domnul Kiss László. După o poză de grup la final, participanții au fost invitați să viziteze Catedrala de la Șumuleu Ciuc sau Biblioteca Municipală din Miercurea Ciuc.



Participanți la Proiectul educațional încheiat la Miercurea Ciuc

JURNAL DE CATALOGARE

Adelina ULICI

luni, 6 septembrie 2010

The Tea Time by Bruno Suet & Dominique Pasqualini (au făcut împreună și un film: *Le bruit du thé*, minunat titlu). Superbă carte, în două volume, unul de fotografii, altul de text. Totul e făcut cu artă. Împachetarea volumelor, culoarea și consistența hârtiei, aranjarea în pagină, tot designul. E o plăcere să o ții în mâini. Iar fotografiile sunt superbe! Și spun asta deoarece reușesc să surprindă, în înșiruirea lor, ce e mai important, sufletul ceaiului. Pe manșonul cartonat, gri, căptușit cu roșu, închis cu scai, scrie: „Tis is a «Tea-Table-Book». It Binds together photographs by Bruno Suet...” (Nu știu prin ce asociație ciudată, îmi aduce aminte de *O șoaptă care cheamă vântul*. Și îmi învie în minte momentele în care ne-am bucurat de ea. Și din toate, nu pe tine te văd ci, în mod bizar, scările Casei de cultură a sindicatelor, cum se numea atunci. Știu intensitatea luminii, și sentimentul de plăcere și bucurie pe care l-am avut îmi invadează sufletul. La minima experiență a cărții ieșite din canonul monoton și banal de editare al anilor '70, vedeam o carte mai altfel. Abia mult mai târziu aveam să descopăr, să mă întâlnesc cu cartea de artă. Iubeam cărțile, ah, cât le mai iubeam! Ele erau lumea mea. Azi am luat *Corecții* de Jonathan Franzen, de la bibliotecă, pentru că am citit despre ea că: *este una dintre acele cărți excepționale care îți pot suspenda timpul real și personal pentru a te introduce într-o nouă lume ce devine, odată cu lectura, a ta*



Adelina Ulici alias Ioana Dragotă

proprie. Este prima carte pe care chiar aș încerca să o citesc de la pulverizarea vieții mele, și mă tem – dacă nu va fi așa? Dacă nu o voi putea citi? Dacă e numai încercarea de a regăsi un vechi reflex? Dacă mi-a murit sufletul?) și continuă: the writing and layout were done by Dominique T. Pasqualini; the original french edition was published in Paris, at 7 Place Saint-Suplice, by Marval. The work is made up of

three parts – a book of texts and this clasp – that deal with water, trade, botany, color, fermentation, earth, taste, political economy and time. The photographs, previously unpublished, were taken over a period of nine years, in China, among the tuaregs, in Great Britain, in Japan, in France and in Sikkim. There are no captions or comments on the views, and no frame except the hands that turn the pages (minunat spus!), unfolding a ritual that takes place every day and which is none the less impossible to see: the sharing of a cup, a bowl or a mug of tea. The text is in detachable fragments and its course diverges as it enunciates the

complete and accurate account of this same moment: the time of tea. The clasp holds the image-block and text-block against one another, supporting them in a vertical position. The photographs are printed on demi-chiffon Fabriano Accademia (moară de hârtie atestată încă din secolul al XIII-lea, renumită pentru calitatea hârtiei pe care o fabrică), the text, set in minion, is on arcoprint, while Tintoretto melange was chosen for the covers and the clasp, the latter being lined in Nettundo.” Mulți

văd, puțini pricep. După 20 de ani în bibliotecă, mâinile mele știu singure când țin în mână o carte specială din punct de vedere al realizării obiectului-carte. Nu e nici carte de artă, nici carte de lux, dar e o carte splendidă, în care forma și calitatea materialului, alcătuirea cărții vin armonios în completarea conținutului. Și nici un detaliu nu e lăsat la voia întâmplării, cartea e gândită în cel mai mic detaliu. Cine s-a lepădat de ea, de a ajuns la noi?

Atâtea edituri newyorkeze! Îmi închipui străzile aglomerate, cluburile, teatrele, eleganța și excentricitatea, elita artistică eclectică, sofisticată, excentrică și, desigur... autorii celebri și editurile. Așa arată New Yorkul meu imaginar alcătuit din frânturi de filme și cărți.

Digital Fortress de Dan Brown, New York, 1998. Pe pagina de gardă ștampila „No longer the property of the St. Louis County Library”. E o carte de succes, bine conservată, thriller. Veche de „doar” 12 ani, care nici nu se văd, pentru că hârtia e de calitate. Măsur și aici distanța dintre bibliotecile noastre și ale lor. Cum ne cramponăm noi de cărți. Când eram copil, cărțile se țineau în bibliotecile publice până când recondiționarea costa mai mult decât cartea. Am citit cărți vechi, da vechi și învechite, nu glumă! Cărți din anii '50, cu partizani și pionieri sovietici de frunte, cărți cu muște strivite, și mucii uscați, și dulceață, și pete de grăsime. Și nu mi-a fost scârbă de ele. Sigur, nu erau toate așa, doar unele, și am ținut minte. Acuma mi-ar fi mai greu să le ating.

Da. Mai erau și cărțile cu înscrisuri, gen „caută la pagina 50” și tot așa mai departe, iar în final, fie o adresă, fie o măgărie. Știu că eram educați nu numai să avem grijă de cărți, ci și să le reparăm. Acum mă gândesc că am comis adevărate erezii, dar bibliotecarei părea să îi convină, părea să aprecieze efortul meu de a le lipi cu pap, făcut din făină albă și apă, la foc mic și cu hârtie albă.

Se simte în aer că trebuie să începă anul școlar... Am fost pe la vechiul nostru liceu. Mîntea mea a populat curtea școlii cu larva și agitația elevilor și profesorilor. De data asta mi-a venit în minte fotografia făcută la sfârșitul clasei a XII-a. O fotografie alb-negru. Am fost azi pe acolo ca să duc o carte înapoi la CDI și trebuia să intru în clădirea liceului, dar nu m-a răbdut sufletul să nu mă abat din drum și să trec pe unde mi-am închipuit că am stat amândoi când am făcut fotografia. Să trec prin acel loc, gândindu-mă că sunt o umbră care se suprapune peste niște umbre, că rămâne în aer o amprentă, că voi fi din nou lângă tine, chiar dacă în alt timp, că ne vom întrepătrunde. Când îmi erupe în minte cu claritate un moment anume, toate simțurile mele concură la reconstituire: lumină, mirosuri, căldură, sunete și tresăririle sufletului, senzația și gustul fericirii. Am trecut și prin locul în care era masa prezidiului. O altă fotografie, color de data asta. Poate că fotografiile nu-s bune,

pentru că ajung să înlocuiască propriile amintiri. Tu, vorbind din partea elevilor. Am trecut și pe acolo, sperând să găsesc locul exact în care ai stat. Doamne!

vineri, 10 septembrie 2010

Nu am mai scris. A plouat prea mult. M-au năpădit amintirile. Zile în care, orice văd, orice ating, declanșează imagini care mă invadează, urcă în mine și mă extrag din timpul prezent, cu nesfârșită suferință. O picătură de cafea vărsată pe hol, o felie de mușchiuleț, o găleată cu apă, orice, pentru că nu am viață fără tine. Zile în care îmi simt sufletul jupuit. Dacă aș uita, ar fi și mai rău. Aș comite o trădare. Nemiloasă Mnemosyne, liniștitoare Lethe. Sunt zile în care nici măcar cărțile nu mă mai ajută. Nici biblioteca, nici cărțile. Dar nu am altceva de care să mă agăț, alt liman, decât scrisul, biblioteca și cărțile. Pluta Meduzei.

Azi, o carte ne semnificativă îmi aduce aminte de Marquez. E *Looking for Lucy Buick* de Rita Murphy, o autoare americană de cărți pentru tineret. E o asociație forțată? Din punctul meu de vedere, nu. Pe coperta cărții, un profil de față cu pletele în vânt, iar din părul ei ies noroade de fluturi. De aceea îmi aduce aminte de Gabriel Gracia Marquez, pentru că, într-*Un veac de singurătate* (cred) era un tânăr înconjurat mereu de fluturi de lumină, de fluturi galbeni – lucru ce desemna o stare de spirit, o atmosferă specială. Și din nou mă invadează amintirile studenției din Cluj, carusel amețitor de imagini, Biblioteca Centrală Universitară... cât am iubit sala aceea de lectură și Librăria Universității printre rafturile căreia stăteau cu ceasurile și răsfoiam cărți, căutând câte o frântură, atât de rară, de frumusețe. Strada Piezișă, Complexul Hasdeu, haina mea gri de imitație de piele, care îmi era prea mică. Aș putea să înșir imagini la nesfârșit. Asta și sunt, o grămadă dezarticulată de imagini, pentru că liniile de forță, ceea ce coagula, dădea ordine, dădea noimă acestei lumi, s-a pierdut. Nu plâng. Decât foarte rar. Plânsul e o binecuvântare. Dar e atât de dureros. Aș vrea să pun crucea jos și să mor. Dar am văzut cum se face. Trebuie urcată Golgota până la capăt.

Ieri am scris un articol, am continuat un studiu, un sondaj de opinie și am pus ordine în amintirile doamnei B., despre tatăl ei, învățător în perioada Dictatului de la Viena. Corespondența, toate astea au de a face mai mult sau mai puțin cu biblioteca.

M-am gândit că tot ce știu am învățat din cărți. Și tot ce încerc să-mi închipui, să fac, tot ce gândesc, are ceva livresc în el, trimite tot la modelul din cărți, sau filme, uneori. Am scris de Golgota și mi-au venit în minte imaginile din filmul lui Mel Gibson. Pare atât de prozaic! Dar de acolo mi-au rămas câteva imagini, ceva ce m-a impresionat profund. Stăruința cu care Se ridică în picioare. De fiecare dată.

Este o vorbă Zen care îmi place: „Oriunde te uiți poți vedea ceva”. Și o replică: „Da, pe tine însuși...” Culmea e că ambele afirmații sunt adevărate.

Am scris astea pentru că voiam să zic, că nu e nimic din care să nu înveți ceva: cum să faci sau cum să nu faci. Înveți prin exemplu, dar și prin lipsă, prin comparație. De câte ori nu se întâmplă că în cel mai neașteptat loc, în cel mai derizoriu, erupe câte o dată o frază perfectă, o imagine desăvârșită. Niciodată nu am fost de acord cu o respingere apriorică a lucrurilor, experiențelor. Acela e snobism. Nu poți judeca sau respinge ceva fără să vezi, fără să încerci să înțelegi. Nu ai voie să respingi după mode, sau după tirania grupului social, clasei din care faci parte. Ca bibliotecar, am considerat că am obligația să citesc, la vremea respectivă, măcar o carte de Sandra Brown, ca să înțeleg de ce atâția cititori îi solicită cărțile. Sigur că, dacă ai citit una, le-ai citit pe toate. Dar acum pot să spun dacă-mi place sau nu, și să argumentez. Mai mult, m-am familiarizat, cât de cât, cu universul acestor cărți, pentru a stabili vecinătăți, pentru a ști ce altceva ar putea să-i placă unui cititor care o alege pe Sandra B. Din aceleași rațiuni am citit Dan Brown, *Codul Da Vinci*. Dar n-am citit *Memoriile unei gheșe*, de exemplu, pentru că acolo am știut la ce să mă aștept, din lecturi și filme învecinate.

Dar acum nu mai iubesc cărțile și nici biblioteca. Numai pe cele din mintea mea. Mă silesc să scriu aici, pentru că nu mai vreau să citesc. E așa cum spune Borges, omul, bibliotecar imperfect, când nu găsește cartea dorită, o scrie. Mă silesc să scriu despre cărți și bibliotecă. Și n-ar trebui să-mi permit inserții personale, deși se simte din ce în ce mai mult că e toamnă. Fetele aduc prune la servicii și mere ce încă nu sunt bine coapte – merele tari, aspre, acrișoare, de la începutul toamnei – și azi, nuci verzi. Întotdeauna aveai mâinile maronii de la nuci, la deschiderea anului școlar, nici măcar sarea de lămâie nu scotea culoarea din piele. Doamne! Sunt numai o absență! În grădina la noi nu s-au făcut fructe. Prunele le-am lăsat pe pom și s-au scuturat. Gutuiul meu se uscă – poate am să mor, în sfârșit. Mă simt ca un înotător care e pe cale de a se îneca, din când în când mai ia câte o gură de aer, dar puterile lui sunt pe sfârșite. Dar nu e ușor să mori.

Pe Fifth Avenue 104, Bloomsbury Children's Books a hotărât în 2007 să scoată la lumină cartea *The Golden Rat* de Don Wulffson, autor al mai mult de 40 de cărți, investiție sigură. Jane St. Anthony – Ioana Sf. Anton ar fi dacă am traduce și noi numele, ca ungerii. Am o ezitare la vedeta de subiect: St. Anthony, Jane. Prescurtarea aceea nu-mi place, în limba română ar fi dizgrațios, dar în engleză sună altfel. Mai e și felul în care abordează vedeta Library of Congress, desigur. La punerea semnului de autor trebuie avut grijă, acolo e „Saint”, cum este cuvântul întreg – S15.

De câte ori mă întâlnesc cu cineva care ne-a cunoscut, care te-a cunoscut bine, simt cum în spațiul ce ne desparte irumpe imaginea ta. Și mi se oprește respirația în coșul pieptului, apăsător dureros de strigătul pe care nu am voie să-l strig. Așa a fost și azi dimineață când l-am întâlnit la colțul străzii pe domnul H. Am știut că mă vede și se gândește la tine. Până te-am cunoscut, cărțile mi-au ținut loc de viață. Acum încerc să-mi sublimesc durerea scriind, literaturizând, transformând totul în ficțiune.

Am iubit biblioteca asta pe când Petre o ținea într-o regească armonie, am încercat să-i duc moștenirea mai departe și s-o ajut să treacă fără zdruncinături în noul mileniu, în informatizare. Și aș fi putut, fiind și bibliotecar, și informatician.

În fiecare zi, introduc noi și noi autori în bazele de date. Nume noi, peste nume noi. Publicarea devine ca un fascicul de lumină imobil peste o mulțime în deplasare. Vin din neant și se întorc în neant. A lucra într-o bibliotecă e o bună lecție pentru cei care cred că își câștigă nemurirea scriind cărți.

Când ai internet la dispoziție, mi se pare impardonabil să treci „[s. l.]” la o editură cu pagină web, nu? Ba da! Am văzut, am căutat, am corectat. Am găsit înregistrarea respectivă, întâmplător, că nu era a mea. Am să caut o formă frumoasă și ușor de primit, în care să-i spun celui care a făcut-o, să înțeleagă că nu-i urmăresc activitatea (nici nu aș avea căderea). De cele mai multe ori merge bine, când se ivește ocazia, să o legi de altceva, să o amintești în trecut. Să nu te duci și să-i dai omului în cap cu observații directe, când se poate. Nu faci decât să dai impresia că te consideri superior. Totul trebuie făcut nu în sensul: „vai, ai greșit!”, ci în sensul: „hai să facem mai bine!”. Mai ales atunci când și mie mi s-ar fi putut întâmpla. Nici biblioteconomia nu o știu o dată pentru totdeauna. Se mai schimbă lucrurile, mai uiți... De ce e așa de important? Pentru că e foarte important să existe relații bune la locul de muncă și o atmosferă destinsă. Oamenii sunt mai relaxați, au o eficiență mai mare în ceea ce întreprind, le pasă mai mult de rezultatul muncii lor, se ajută reciproc și toate astea se văd în orice detaliu. Sunt observate și de cititor, își pun amprenta asupra atmosferei din întreaga instituție. Degeaba încerci să fii (sau să pari că ești) primitiv când tensiunile escaladează, ajungând la cote alarmante. Nu păcălești pe nimeni.

luni, 13 septembrie 2010

Zi de toamnă superbă. Senin, soare și frunze galbene. Străzile pline de oameni cu flori. Agitația aceea specifică pentru prima zi de școală. Careul. Cu o mică întrerupere, de zeci de ani (întâi în numele meu, pentru copiii mei apoi), am tot participat la prima zi de școală. Nu mă mai las atrasă în capcanele memoriei. Și am hotărât să evit intruziunile biografiei civile în biografia profesională. Dar mă întorc la

bibliotecă și mă întâlnesc cu I., fostă colegă de studenție. Și brusc mă văd alergând pe scările de la Hasdeu, cu pletele în vânt, să te întâlnesc.

Azi mi-am completat galeria de variațiuni după *Biblioteca* lui Archimboldo cu câteva imagini frumoase. Câteva mesaje.

Tema de meditație de azi: Impasul bibliotecilor românești.

marți, 14 septembrie 2010

Cât îmi place povestea asta:

A. I. se bucura de succes, avea o reputație profesională excepțională. Aura de mister care îi învăluia identitatea nu făcea decât să-i sporească notorietatea. Nimeni nu știa unde este și cine este. Un timp s-au făcut cele mai aiuritoare speculații, apoi lucrurile s-au potolit. Chiar era mai bine așa – faptul că nu putea fi asociat niciunei asociații sau corporații îi sporeau, în mod paradoxal, creditul și reputația de imparțialitate. Și apoi, în mediul electronic, chestiunile legate de „adevărată” identitate își pierd greutatea. Foarte prezent, foarte inspirat, era o binecuvântare când își

exprima părerea în legătură cu un subiect sau altul. Era arbitru așteptat, sperat, pentru că rar se amesteca în vreo dispută, dar, când o făcea, verdictul lui era de necontestat. Era autoritatea supremă. Până când, într-o zi, în plină glorie, a dispărut brusc. Brusc e un fel de a spune. Tăcerea nu a dat de bănuț de la bun început. Mai existaseră perioade de relativă absență. Dar apoi s-a constatat că mesajele rămân *întotdeauna* fără răspuns, dar și asta destul de greu, pentru că nu catadicsea să răspundă *întotdeauna*. După o cine mai poate aprecia cât de lungă perioadă, cineva a îndrăznit să întrebe unde este Maestrul. Și atunci tăcerea așternută s-a spart în țandări, oamenii au început să pună cap la cap lucrurile și să-și dea seama că nu știu nimic despre el. Avea sprijinul câtorva celebriți, dar și acestea au ridicat din umeri. Fiecare credea că ceilalți îl știu. S-a constatat că nimeni nu-l cunoștea în realitate. Și asta a fost tot. Tot cam în perioada aceea, într-o obscură localitate murea un banal profesor, cam ciudat și retras. Nu făcea să te obosești să-l cunoști. Da, e una dintre poveștile care așteaptă să fie scrise.

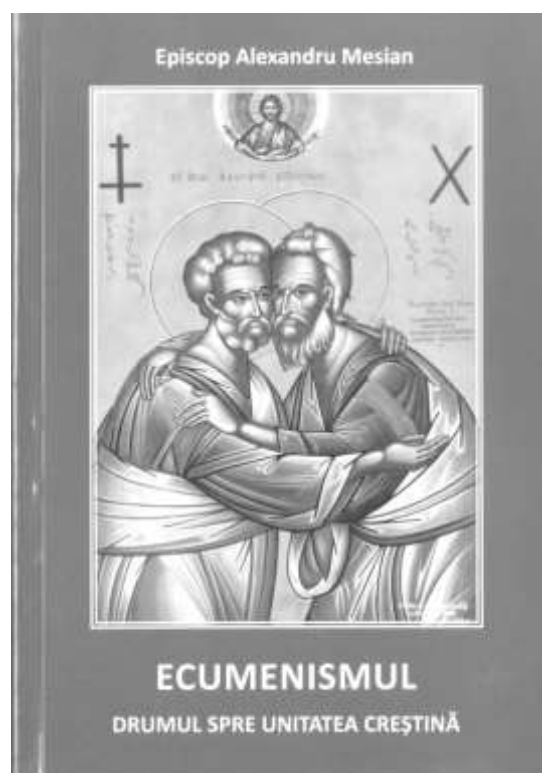


Din universul Ioanei Dragotă

ÎNTÂLNIRI MEMORABILE

Antoaneta TURDA

Marți, 12 martie 2013, a avut loc lansarea volumului *Ecumenismul* (apărut la sfârșitul anului 2012 la Editura Surorilor Lauretane din Baia Mare) al Preasfințitului Alexandru Mesian, Episcop greco-catolic de Lugoj. Evenimentul mi-a readus în memorie câteva repere ale vieții Prelatului născut în 22 ianuarie 1937 în localitatea Ferneziu (azi cartier al Băii Mari). Acest al șaselea copil, din cei opt ai soților Alexandru și Ana Mesaroș, a urmat cursurile școlii elementare la Ferneziu, școala profesională cu profil de chimie la Baia Mare și Liceul Teoretic „Gheorghe Șincai” din același oraș. În 1957 a fost admis în Dieceza romano-catolică de Timișoara pentru a urma studii teologice la Institutul Teologic Romano-Catolic de Iași, dar pe motiv că provine dintr-o familie greco-catolică din Transilvania, din dispoziția Departamentului Cultelor de la București, a fost exmatriculat în același an. După satisfacerea stagiului militar, din anul 1960, a lucrat în calitate de tehnician, ulterior tehnician principal, la Întreprinderea Mecanică de Mașini și Utilaj Minier Baia Mare, în compartimentul CTC Laboratoare, până în anul 1990, an în care se transferă la Episcopia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, din Baia Mare. Reînființată în acel an, Eparhia l-a avut ca Păstor pe Lucian Mureșan, iar ca Vicar general, până în 1994, pe Alexandru Mesian. Drumul spiritual parcurs de la hirotonirea în secret (la data de 8 mai 1965 de P.S.S. Ioan Dragomir, Episcopul român Unit al Maramureșului) până la funcția de vicar și apoi de episcop a fost, pe cât de fascinant, pe atât de riscant. Roadele muncii sale alături de alți curajoși preoți greco-catolici aflați în clandestinitate au ieșit la iveală încă din 21 ianuarie 1990, când la Baia Mare, s-a celebrat prima Sfântă Liturghie greco-catolică publică, în libertate, în fața Casei de Cultură Municipale, după anul de tristă memorie 1948. La eveniment a participat alături de mulți preoți din generația veche. După acel moment festiv și plin de speranță a urmat munca titanică de reorganizare a Episcopiei Greco-Catolice de Maramureș și Satu Mare, la care Alexandru Mesian s-a implicat cu toată ființa, timp de patru ani.



Numirea ca Episcop coadjutor al Preasfințitului Episcop Ioan Ploscaru, în toamna anului 1994, a fost momentul în care a fost nevoit să părăsească locurile natale pentru a-și îndeplini misiunea care i-a fost hărăzită. Cu speranță și credință, s-a mutat la Lugoj, vechiul oraș cu o tradiție culturală remarcabilă. Cu firea sa blândă, a cucerit în timp scurt inimile oamenilor pe care i-a găsit acolo, numele său fiind tot mai des auzit chiar și în afara României, fapt pentru care, în luna octombrie 1994, Sfântul Părinte l-a numit membru al Consiliului Pontifical pentru Promovarea Unității Creștine din Roma iar în anul 1995 a fost numit membru al Comisiei Mixte Internaționale de Dialog Teologic între Biserica Catolică și Biserica

Ortodoxă. Prin Decretul nr. 38 din 20 martie 1996 al Președintelui României, este recunoscut în funcția de Episcop eparhial al Eparhiei Greco-Catolice de Lugoj. În 5 mai 1996 a avut loc întronizarea ca Episcop diecezan la Lugoj. Bun organizator și cu un spirit extrem de tolerant și prudent, a reușit rapid să imprime un ecumenism adevărat cu toate cultele existente acolo și în special cu Î.P.S.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Ortodox al Banatului, corespondența dintre cei doi, inserată în ultimul capitol al cărții, fiind edificatoare.

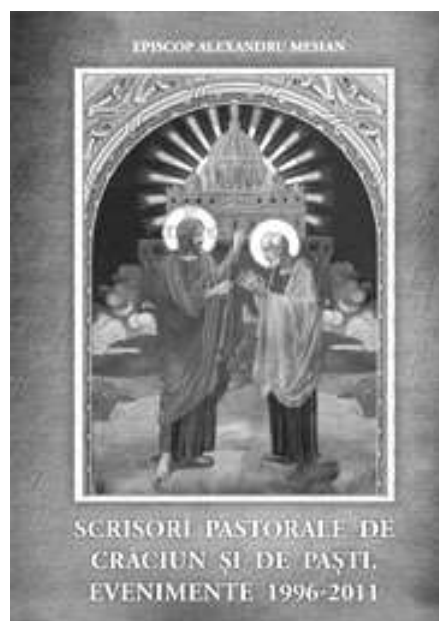
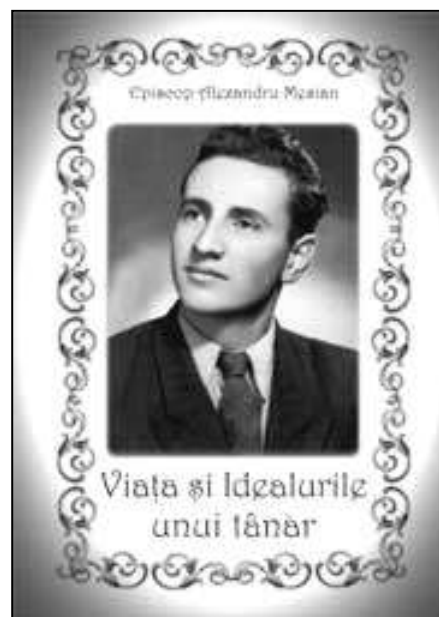
Asistând la acea lansare de carte moderată de domnul director dr. Teodor Ardelean și la care au luat cuvântul: Preasfințitul dr. Vasile Bizău, Episcop greco-catolic al Diecezei de Maramureș și Satu Mare, preotul profesor dr. Mircea Manu, Rectorul Institutului Greco-Catolic „Episcop dr. Alexandru Rusu” din Baia Mare, preotul profesor dr. Ioan Tîmbuș și prof. dr. Nicolae Felecan, mi-am reamintit un pasaj din Scrisoarea Pastorală de Paști 2007: „Prin victoria Sa asupra morții, Cristos demonstrează adversarilor săi că El posedă o viață nouă și că tentativele lor de a-L readuce la neputință au eșuat!”¹ Desigur că citatul are o altă dimensiune filosofică, dar în acel moment în care mă aflam în Sala de conferințe arhiplină l-am interpretat din punctul de vedere al puținței omenești de iubire și toleranță capabilă de a trece peste multe bariere. Având în fața ochilor mai bine de două ore figura luminoasă a Înalțului Prelat sosit pe meleagurile natale pentru a-și lansa cartea, gândul m-a dus și spre celelalte trei titluri ale Domniei Sale pe care le deținem și pe care a avut bunăvoința să dea autografe:

Despre familie și căsătorie – mărturii, Baia Mare, Editura Surorilor Lauretane, 2012.

Scrisori pastorale de Crăciun și de Paști – evenimente 1996-2011, Baia Mare, Editura Surorilor Lauretane, 2012.

Viața și idealurile unui tânăr, ediția a 2-a, Baia Mare, Editura Surorilor Lauretane, 2012.

Lansarea, miraculoasă prin încărcătura sa emoțională, și cărțile Preasfințitului Alexandru Mesian m-au făcut să mă gândesc la adevăratele valori umane: iubire, credință și familie, valori care sper că încă nu sunt pe cale de dispariție în lumea în care trăim.



¹ Alexandru Mesian, *Scrisori pastorale de Crăciun și de Paști*. Evenimente 1996-2011, Baia Mare, Editura Surorilor Lauretane, 2012, p. 142.

MAICA SILUANA ȘI MEȘTEȘUGUL DE A STRĂBATE CALEA

Delia FLOREA

„Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan, 14:6)

Monahia Siluana Vlad este una dintre rarele figuri feminine deosebit de active în cadrul societății românești actuale: o intelectuală care a publicat numeroase cărți și articole, susține prelegeri în țară și peste hotare, desfășoară o intensă activitate didactică, merge „să ducă vindecare” în spitale, la închisori, în orfelinat. Imaginea acestei neobosite misionare creștine a fost prezentată în cadrul mai multor emisiuni realizate la Radio și Televiziune. Participă la viața cetății și se implică activ în buna desfășurare a unor diverse evenimente cultural-artistice (de exemplu: vernisarea *Expoziției internaționale de fotografie OrthoPhoto* – Iași, 2011 sau lansări de carte).

Înainte de a fi intrat în viața monahală, Eugenia Vlad a fost profesoară de filosofie și a predat această disciplină în cadrul Universității din Galați. Pentru că a deranjat autoritățile comuniste afirmând public faptul că „materia nu poate fi o formă superioară de organizare”, a fost retrogradată, fiind nevoită să lucreze ca paznic, în cadrul aceleiași instituții, iar mai apoi și-a câștigat existența ocupând postul de bibliotecar. După propriile sale mărturisiri, în tinerețe nu fusese credincioasă, punând mai mult preț pe știință și cultură. „Revolta” de care dădea dovadă a

ținut până în clipa în care l-a cunoscut pe părintele duhovnicesc Constantin Galeriu, cel care avea să-i schimbe în mod radical viața.

După Revoluția din 1989, a predat elevilor și studenților din Galați Istoria religiilor. Garsoniera Genei (Eugeniei), aflată la ultimul etaj al unui bloc de nefamiliști din Galați se umplea adeseori cu zeci de tineri, care o căutau pentru a le răspunde la întrebările existențiale care îi frământau necontenit. Era o cămăruță mică, cât o chilie, ale cărei singure podoabe de preț erau cărțile. Pe atunci, Gena, „o femeie minionă care avea către 50 de ani”, înzestrată cu o inteligență scilpitoare, disprețuia profund cochetăria: își purta părul grizonat strâns într-o codiță mică și era îmbrăcată aproape tot timpul cu pantaloni. *Lecțiile* sale, cu caracter facultativ, atrăgeau numeroși adolescenți mânați de curiozitate și însetați de cunoaștere. După cursurile de Istoria religiilor, tinerii învățacei se strâneau roată în jurul profesoarei, punându-i tot felul de întrebări legate de preocupările lor intense. Declarându-se „încuiată” în fața avalanșelor interogative, iscusita îndrumătoare a găsit cea mai potrivită soluție: i-a dus la Biserică.

După ce învățaceii aflaseră că la capătul febrilelor căutări există un singur răspuns: dragostea lui Dumnezeu, Eugenia Vlad a intrat ca ucenică în mănăstirea ortodoxă din Buciumeni (județul Galați). La început s-a simțit împovărată de ascultările pe care trebuia să le îndeplinească: să meargă cu vacile la păscut, să se ocupe de bucătărie și alte activități care țineau mai mult de gospodărie. Apoi i s-a încredințat o altă misiune, care se potrivea cu dispoziția sa intelectuală, aceea de a le împărtăși maicilor foarte tinere învățăturile credinței creștine. Răpuse de muncă, cele mai multe dintre acestea adormeau cu capul pe caiete. Însă, în pofida acestor dificultăți, maica Siluana, fiind înzestrată cu o tenacitate rar întâlnită, nu a renunțat!

După câțva timp, de la Buciumeni ajunge la



Monahia Siluana Vlad

București. Preocupată fiind de soarta „aurolacilor”, a intrat prin canale după aceștia, împreună cu membri ai asociațiilor „Sfânta Macrina” și „Sfântul Stelian”. Apoi, aflându-se la Mănăstirea Christiana – înălțată la marginea Capitalei –, într-un mediu medico-ecclesiastic, a tradus cărți și a continuat activitatea misionară începută înainte de a fi intrat în monahism. Ajungând la Craiova, sub ascultarea Mitropolitului Teofan Savu, și-a desfășurat activitatea în cadrul Centrului de Formare și Consiliere „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, ocupându-se de copii care au fost abuzați fizic și psihic. Misiunea principală a organizației era „de a crea și oferi comunități alternative [sic] spiritual-științifice de informare, formare și sprijin îmbinând experiența Bisericii cu cele mai noi metode ale științelor sociale”.

Sfântul Siluan Athonitul – „un adevărat dascăl profetic și apostolic” –, cel de la care și-a luat numele de călugărie, obișnuia să spună: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădădui!” Fidelă continuatoare a învățaturii patronului său spiritual, maica Siluana a coborât adesea în iadul închisorilor încercând să-i împace cu Dumnezeu pe toți cei „căzuți” – hoți, criminali, violatori etc. În cele din urmă, Maica s-a mutat din Cetatea Băniei, împreună cu Centrul de formare și consiliere pe care îl coordonează, în „dulcele târg al Ieșilor”, și este stareța mănăstirii „Sfântul Siluan Athonitul” din acest oraș al celor șapte coline.

Fiind una dintre cele mai cunoscute, mai ascultate și „mai calde voci din Biserică”, vrednica stareță are o popularitate rar întâlnită. O parte din ucenicii aflați sub oblăduirea sa sunt absolvenți ai Facultății de Teologie, iar alții au devenit, asemeni călăuzitoarei sufletului lor, călugări.

Multe din conferințele Maicii Siluana – având o tematică variată și de larg interes public – sunt înregistrate și postate pe Internet: *Să iertăm toate pentru Învier, Despre iadul din noi, Despre fricile noastre și frica de Dumnezeu, Adolescență și prietenie, Părinți, copii și logica iubirii, Despre violența domestică, Sursa depresiei omului modern* ș.a. Pe lângă darul de a ne informa și a ne descreeți frunțile datorită unui savuros umor cu care sunt presărate aceste comunicări (asemeni unor cuminecări), ele au și o incontestabilă valoare terapeutică.

O parte din acțiunile Maicii sunt găzduite de biserica ieșeană situată pe strada Talpalari. De numele acestui sfânt lăcaș se leagă amintirea unor personalități marcante ale trecutului nostru, însă cea mai pregnantă rămâne „urma” țărânului român de la Tutova, Ioan Proca, zis Lumânărică (1782-1842). Acest iubitor de Lumină și rugăciune s-a făcut de bună voie cerșetor viețuind în smerenie și sărăcie. I-a miluit pe cei nevoiași, i-a mângâiat pe cei aflați în suferință, a ctitorit biserici etc. Tabloul de dimensiuni mari „Moartea lui Lumânărică” (ulei pe pânză) din colecția Muzeului Național de Artă, realizat de

pictorul român Apcar Baltazar în ultimii ani ai vieții sale, a fost inspirat de povestea lui *Lumânărică (Scrisoarea XIII)*, scrisă de Costache Negruzzi și publicată în anul 1844. Se spune că Lumânărică „sosea ca din cer” acolo unde era nevoie de ajutor. Osemintele lui sunt păstrate în cripta de sub veșmântarul Bisericii Talpalari – loc de pelerinaj și de rugăciuni tainice pentru mulți vitregiți ai sorții – în aceeași casetă cu rămășițele pământești ale episcopului Filaret Apamias Beldiman. Și astăzi milostivul cerșetor Lumânărică răspândește binele, alină dureri sufletești, tămăduiește de boli grele... este făcător de minuni. Pe baza acestor dovezi s-a deschis dosar spre canonizarea lui Ioan de la Tutova ca sfânt.

Serile de la Biserica Talpalari reunesc săptămânal zeci de suflete angajate pe drumul mântuirii. Auditoriul se poate bucura de prezența unor invitați de seamă. Aici au loc prelegeri, se desfășoară Atelierul de artterapie, sunt prezentate filme documentare (de exemplu, *Comercializarea copilăriei*) și multe alte activități.

Seminarul duhovnicesc „Să ne vindecăm iertând”, la care se poate participa în mod direct sau online, prin corespondență, este organizat și susținut de monahiile care activează în cadrul Centrului. Una din neobositele truditoare ale acestei instituții caritabile este maica Rafaela Urdă.

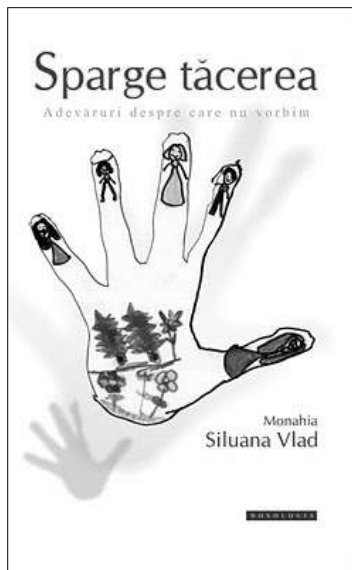
Conferințele și seminariile ținute de Maica Siluana împreună cu monahiile aflate în subordinea sa, în diferite așezăminte de cult din străinătate (Elveția, Germania la adunarea eparhială de la Nürnberg în 2012 ș.a.) se adresează mai ales românilor din diaspora, dar nu numai lor, pentru că ingenioasele moduri de soluționare a unor grave probleme (acute plăgi ce tind să devină un veritabil flagel la nivel planetar) cu care se confruntă întreaga societate contemporană oferă răspunsuri pertinente și accesibile tuturor celor deschiși spre spiritualitate.

Dintre titlurile cărților scrise și publicate de această exemplară personalitate feminină care și-a dedicat viața slujirii Domnului și semenilor aflați în suferință, amintim: *Mesteșugul bucuriei* vol. I și II, *Împreună duminiri pe cale* vol. I-V, *Cunoaște-L pe Domnul cel Vin, pe vin!*

În vara anului 2010, cu binecuvântarea Î.P.S. Teofan, mitropolitul Moldovei și al Bucovinei, au apărut la Editura Doxologia trei volume semnate de monahia Siluana Vlad. Primul volum, *Unde îți este Bucuria, omul lui Dumnezeu?*, subintitulat *Un dialog despre suferință și bucurie, dragoste creștinească și eros, adevăr și minciună*, adună un mănunchi de 12 interviuri, convorbiri dintre maica Siluana și realizatoarea emisiunii „Trepte spre cer”, Ramona Bădescu, care au fost difuzate pe postul TV3 Craiova în cursul anului 2006. Cartea „s-a născut «din vorbă în vorbă» pe teme care ne frământă pe noi zi de zi” și este un dar făcut cititorilor pentru a fi „un loc de întâlnire față

către față cu marea iubire de oameni a lui Dumnezeu”.

Volumul *Sparge tăcerea – adevăruri despre care nu vorbim* este „un loc de întâlnire” pe care maica Siluana împreună cu obștea sa l-a creat pe site-ul www.sfintiiarhangheli.ro/ „pentru cei care nu-și mai puteau păstra durerea în tainițele întunecate ale inimii și doreau să-i dea glas în fața altei inimii”. Acest tulburător volum dezvăluie mărturiile uluitoare cu privire la abuzul emoțional, fizic sau sexual al unor părinți asupra copiilor și este „un manifest pentru vindecare”, o pledoarie pentru iertarea aproapelui „căzut”.



Ultima carte din acest „triptic de tămădă”, intitulată *Dăruindu-ne, intrăm în bucuria Lui*, este al șaselea volum din seria *Împreună dumiririlor pe Cale*.

Lucrarea realizată de Elena Cristina Sturzu, recent apărută la Editura Doxologia, *Uimiri, rostiri, pecetluiri*, cuprinde o antologie de texte consistente extrase din învățăturile de credință rostite de monahia Siluana Vlad cu diverse ocazii apărute în activitatea pe care o desfășoară în cadrul Centrului de Consiliere și Formare „Sfinții Arhangheli Mihail și



Gavriil”. Autoarea constată cu mare durere faptul că omul contemporan refuză învățătura tradiției creștine referitoare la antropologie, nemaiputând astfel „să se descopere pe sine în oglinda Sfintei Revelații”. Care sunt consecințele?... Boala, suferința și moartea (trupească și sufletească)! Ca un remediu principal, aflat la îndemâna fiecăruia dintre noi, ne este recomandat „detergentul” pentru curățirea minții – Rugăciunea lui Iisus. Această scurtă și puternică rugăciune „aduce atenția care îndepărtează orice gând și astfel mintea se curățește și se deprinde să fie curată”!

În pofida greutăților apăsătoare, a neajunsurilor cu anevoie de surmontat care i s-au ivit, nu de puține ori, în *cale*, a avut atâtea realizări încununată de succes, pentru că maica Siluana este o intelectuală de elită și un „psihoterapeut” de înaltă clasă. Modestă, având o înțelepciune înobilată de vârsta senectuții, răspunde prompt – revărsând o imensă bunătațe meșteșugit împletită cu tandră bucurie – la toate solicitările semenilor aflați în suferință sau ale celor care își caută – uneori, copleșiți de nedumeriri – *calea*.

Surse (listă selectivă):

1. Geamănu, Gena. *Spovedanie neterminată*. București : Editura Bizantină, [1999].
2. Negruzzi, Constantin. *Păcatele tinerețelor*. București : Minerva, 1986.
3. Vasiliu, V. D. *Biserici ortodoxe din Iași*. Iași : Editura Fundației Culturale Poezia, 2008.
4. Vlad, Siluana. *Împreună dumiriri pe cale*. vol. II. Craiova : Editura Mitropoliei Olteniei, 2007.
5. Vlad, Siluana. *Meșteșugul bucuriei*. Făgăraș : Agaton, 2006.

„PLECAT”, LA ÎNCEPUTURILE DESLUȘIRII CĂRȚILOR

Stelian Gomboș: *Smerite încercări și răspunsuri*, Sibiu, Editura Agnos, 2008

Adrian POP

O „carte despre cărți”, cum bine surprinde în cuvântul său introductiv Romeo Petrașincu, este volumul *Smerite încercări și începuturi*, scrisă de Stelian Gomboș, apărută la Editura Agnos din Sibiu, în anul 2008.

Volumul acesta cuprinde o culegere de recenzii, majoritatea lucrărilor prezentate fiind din domeniul teologiei, dar și din alte sfere ale cunoașterii.

Cartea e dedicată lui Dan Puric, un căutător de Lumină și un înzestrat maestru al Rostirii, prin următoarele cuvinte „Creatorului efervescent de cultură, cult și spirit românesc autentic, actorului și regizorului creștin Dan Puric”.

Volumul grupează o parte din recenziile făcute de autor unor cărți pe care le-a considerat fundamentale în devenirea intelectuală a oricărui credincios.

Tematica abordată de Stelian Gomboș are două laturi ce stârnesc interesul, fiind complementare – viața duhovnicească și problematica istorică.

Făcând o incursiune printre titlurile recenzate de autor, se observă o interferență a spiritualității răsăritene cu „aspectele coborâtoare din fire” ale istoriei, iar la jumătatea drumului dintre cei doi poli ce par să nu se împace, se află știința.



Lucrarea debutează cu prezentarea unei cărți a Mitropolitului Ardealului, Î.P.S. Antonie Plămădeală – *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă* (Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004), care grupează o parte dintre conferințele pe care le-a susținut mitropolitul Antonie în Occident, în fața unui auditoriu format în mare parte din protestanți și catolici. Se remarcă pledoaria Mitropolitului Antonie pentru importanța Tradiției și a Duhovnicului în spiritualitatea ortodoxă monahală, în sensul asumării libertății duhovnicești sub îndrumarea unui autentic duhovnic, care nu constă neapărat în respectarea rigidă a unor reguli pentru toți, mai degrabă relansarea ieșită din dogme, având în vedere diversitatea tipologiilor umane.

Un volum foarte interesant la care face referire Stelian Gomboș este lucrarea de cercetare a lui Costion Nicolescu – *Elemente de teologie țărănească – Chipul creștin țărănesc al lui Dumnezeu* (Editura Vreamea XXI, București, 2005). Autorul recenziei afirmă: „Cartea de față scoate în relief ideea că un merit important în păstrarea dreptei credințe revine, fără putere de tăgadă, țăranilor. Nae Ionescu – pomenit și el în lucrare – merge până la a vorbi despre Biserica țăranilor, care, cel puțin până la înființarea mitropoliilor celor trei provincii, a suplinit lipsa unei ierarhii bisericești „puternic închegate”. Faptul că pentru poporul român Ortodoxia nu a fost o credință alipită, formală, ci una asumată, impregnată în ființa neamului, trăită intens, îl dovedesc atât comportamentul și caracterul românilor, atât viziunea lor despre lume și viață, manifestată în ceea ce fac, cât și realizările lor culturale și artistice”, evidențiind mai cu seamă conceptul pe care Costion Nicolescu îl introduce, ca un suflu păstrător de credințe uitate – *chipul creștin țărănesc al lui Dumnezeu* – un simbol ce reînvie simplitatea tradițiilor.

Recenzii deosebite sunt la volumele semnate de Ieromonahul Teofan Mada: *Conștiință și compromis, Despătimirea – de la etică la fînțialitate, Viața în Hristos după Sfântul Ioan Gură de Aur*; meditațiile Ieromonahului Petroniu Tănase – *Chemarea Sfintei Ortodoxii și Bine ești cuvântat, Doamne*; Andrei Scrima – *Biserica Liturgică*; pr. lect. univ. dr. Constantin Necula – *Îndumnezeirea maidanului. Pastorația Bisericii în spatele*

blocurilor și Provocările străzii – mic catehism vorbit, pr. Ioan Cristinel Teșu – *Omul – abordarea sa ca persoană teologică*, pr. prof. univ. dr. Dumitru Megheșan – *Despre viața duhovnicească a Preotului după Tratatul „Despre Viața Duhovnicească” al Sfântului Ioan Gură de Aur*, Ioan Alexandru Mizgan – *Ofensiva uniaticismului în Țara Năsăudului în secolul al XVIII-lea. Martiriul lui Tănase Todoran*, Emil Cioară – *Dubovnicul și Taina Spovedaniei în Biserica Ortodoxă*.

O altă tematică a volumului alcătuit de Stelian Gomboș este dată de cărțile cu profil istoric bisericesc, un loc aparte ocupînd problematica istoriografică legată de istoria uniaticismului în Transilvania și de urmările dezastruoase ale acestuia pentru românii transilvăneni. În acest sens e remarcabilă cartea lui Mircea Păcurariu intitulată *Uniația în Transilvania în trecut și astăzi* (Editura Episcop Nicolae Popovici, Oradea, 2006), despre care Stelian Gomboș spune că „lucrarea în cauză reprezintă o contribuție importantă la cunoașterea istoriei celor două biserici românești, căci autorul, care este cât se poate de obiectiv și de echilibrat în judecățile sale, emite opinii întemeiate pe reconstituirea faptelor și oferă explicații în măsură să aducă unele lămuriri necesare lumii și istoriei contemporane.”

O altă carte importantă la acest capitol este cea dedicată Părintelui Gheorghe Calciu Dumitreasa, ediție îngrijită la Mănăstirea Diaconești, cu o predoslovie a ÎnaltPreasfințitului Bartolomeu Anania, apărută la Editura Christiana din București în anul 2007, și bazată pe propriile mărturii ale părintelui și ale celor care l-au cunoscut. Cartea ne propune să ne aducem aminte de un adevărat mărturisitor al lui Hristos din vremea prigoanei comuniste, de un martir din generația destinată nu doar temniței, ci și sinistrei reeducări de la Pitești. Tot în acest domeniu se încadrează și cartea dedicată lui Valeriu Gafencu intitulată *Sfântul închisorilor* (Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007) – așa cum a fost supranumit de Nicolae Steinhardt –, un volum de mărturii adunate și adnotate de Părintele Moise Morgovan de la Mănăstirea Oașa – Alba. Valeriu Gafencu a fost una dintre cele mai remarcabile figuri care s-au înălțat la o deosebită trăire duhovnicească în condițiile vieții de temniță.

Recenzii deosebite sunt la volumele semnate de Ieromonahul Teofan Mada: *Conștiință și compromis, Despătimirea – de la etică la ființialitate, Viața în Hristos după Sfântul Ioan Gură de Aur*, meditațiile Ieromonahului Petroniu Tănase – *Chemarea Sfintei Ortodoxii și Bine ești cuvântat, Doamne*, Andrei Scrima cu *Biserica Liturgică*.

Din sfera lucrărilor cu caracter monografic, amintim cartea despre doctorul Nicolae C. Paulescu, descoperitorul insulinei. *Doctorul Nicolae Paulescu sau știința mărturisitoare* (Editura Christiana, București, 2002) reprezintă mesajul esențial al vieții și operei lui N. C. Paulescu, care constă în reliefația unității

dintre natural și supranatural, cu toate consecințele ei teoretice și practice, vorbind despre unirea desăvârșită care trebuie să existe între religie și știință.

Privind din punct de vedere istoric alcătuirea volumului, putem aminti aici o carte de studii și eseuri a lui George Enache – *Ortodoxie și putere politică în România contemporană* (Editura Nemira, București, 2005) – care pune în evidență presiunea Securității asupra Bisericii și, în același timp, rememorează rezistența din interiorul Bisericii, fiind concepută sub forma unor studii de caz pe Patriarhul Justinian, pe episcopii Nicolae Popovici, pe preotul Dumitru Stăniloae, pe monahul Daniil Sandu Tudor. Relația dintre Stat și Biserică în perioada comunistă este redată în cartea *Partidul, securitatea și cultele – 1945-1989* (volum coordonat de Adrian Nicolae Petcu, Editura Nemira, colecția „Biblioteca de istorie”, București, 2005), care cuprinde douăsprezece studii cu privire la Biserica Ortodoxă Românească, inclusiv diaspora occidentală și Basarabia, despre Biserica Greco-Catolică, cea Romano-Catolică și alte culte.

Scrierea de suflet a alcătuitorului acestei lucrări este, fără tăgadă, articolul intitulat *Dan Puric – o întruchipare a providenței divine în mințile și sufletele oamenilor*. Textul scris de Stelian Gomboș este admirativ, referindu-se în special la cartea *Cine suntem* a lui Dan Puric, afirmând că „această carte este rodul unor convorbiri duhovnicești cu părinți și oameni îmbunătățiți, bine asimilate și argumentate însă cu o sensibilitate rară, cu o convingătoare gândire, debordantă [...]. Autorul este un *veghetor* și un *trezător*, deoarece rafinează cunoașterea de sine românească prin *recursul la memorie*, cunoscând că aceasta este calea consolidării și conservării conștiinței de sine a unui popor. Și asta, pentru că el nu luptă pentru construirea unei imagini a României, a unui brand de țară, ci pentru refacerea *icoanei neamului, fărâmițată de-a lungul timpului în atâtea cioburi și bucăți*”. Termenul inedit adus în dezbatere este cel de „*innomenire*” (întrebuințat de Sf. Grigorie Palama) într-o conferință a lui Dan Puric, în care acesta arată că „*Demnitatea creștină nu este a chipului în om, ci este demnitatea chipului lui Dumnezeu în om*”, făcând referire la recâștigarea demnității care ne-a fost dată de momentul crucial al venirii lui Iisus Hristos. E punctul de forță al cărții lui Stelian Gomboș, un moment asupra căruia merită de aplecat spre lectură.

Niciodată nu vom putea vorbi destul despre cărți. Cu atât mai puțin despre o „carte despre cărți”. Au rămas multe care se vor spune, poate, de alți însetați de slove. Oricum, prepoziția *despre* leagă... *din Oameni spre Cărți*... E o lume adunată între copertele unei cărți, ea își împarte rodul cu Lumina și Cuvântul binefăcător. Vă așteaptă să o citiți!

Redacția „Bibliotheca septentrionalis” mulțumește domnului Stelian Gomboș pentru volum.

DOAR O SIMPLĂ PĂRERE

Emilia ALDEA

„Trecem la poezie; trecem la viață. Iar viața, vă asigur, este făcută din poezie” (Jorge Luis Borges)

La rugămintea unui prieten, promisesem deunăzi că voi scrie câteva rânduri referitoare la unul din volumele sale de poezii. Deși consider că nu prea știu a mă descurca cu oamenii, dintr-un sentiment de sincer respect față de aceștia, fac tot ce-mi stă în putință să răspund, atunci când sunt solicitată. Cred sincer că în fiecare individ trăiesc eu însămi, având doar o altă înfățișare și o altă poveste de viață. Situația devine și mai sensibilă atunci când vine vorba de cei câțiva prieteni pe care îi am. Pentru că îi ador, nu pot răspunde niciodată cererilor lor cu un „nu” hotărât. Și totuși, în momentul în care am încercat să răspund solicitării prietenului meu, poetul, am realizat faptul că nu-i voi putea împlini dorința. M-am întristat. Mă bucurasem prea mult de prospețimea oferită de prima întâlnire cu poeziile sale. Urcasem cu prea multă pasiune alături de el, pe piscurile abrupte ale întrebărilor existențiale. Coborâsem apoi, purtată de spirala metaforelor, în abisurile zdrobitoare ale revelațiilor interioare. Sufletul meu, purtat în infinit pe aripile fluturilor galactici (fluturi ce zburau prin versurile sale), urmasse adâncă și simbolică lecție a transformării, lecție pe care numai fluturii o pot da. Ceva se întâmplase cu mine și în mine. Roiuri de lumini se aprinseseră în sufletul meu, iar acum, mi se cerea să le descriu și să le analizez! Mi se cerea să profanez și să mutilez o experiență Sacră.

Pentru mine, poezia este o experiență sacră. Este întâlnirea cu Divinul și este o experiență nouă, de fiecare dată. Ori de câte ori citesc o poezie, trăiesc experiența Uniunii cu Cel ce este Izvorul vieții eterne. Cum poți descrie experiența? Experiența poate fi doar trăită. Experiența poate fi doar parcursă, pentru a fi înțeleasă. Ea doar se întâmplă. Poate fi indicată și întrezărită prin țesătura aspră a cuvintelor, dar nu va fi niciodată locul indicat și nici

înțelegerea ce survine acelei trăiri.

Să analizezi o poezie (poezia în special) este ca și când ai diseca cu toporul un irepetabil apus de soare, pretinzând că în acest fel poți împărtăși frumusețea acestuia și aceluia care nu au avut prilejul să-l vadă. În procesul așa-zisei „analize”, lucrul analizat trebuie desfăcut în bucățele, trebuie mărunțit în piese. În acest travaliu, unitatea sa este sfărâmată, este zdrobită, iar farmecul sau miracolul care l-a însoțit la venirea în această dimensiune materială este dizolvat. Folosirea analizei și a criticii în cazul poeziei sau a iubirii, a florilor, a copacilor, a apusurilor și a răsăriturilor de soare devine sinonimă cu uciderea lor. Critica rațională alungă Sacralitatea care le aduce în manifestare, în lumea omului, deoarece limbajul uman brut este lipsit de puterea de a atinge adâncimile și misterul. Tehnicile analizei, așa-numite „critice”, fie ea literară sau de alt gen, reduce un poem sau un copac la ceva lipsit de viață, lipsit de vitalitate și de frumusețea lui inițială. Un munte transformat într-o carieră de piatră nu va mai fi niciodată muntele semet, de dinaintea dinamitării. Când îmi aștern aceste cuvinte pe hârtie, nu am nici cea mai mică intenție de a critica la rândul meu acest sistem numit „analiză” sau „critică literară”. Departe de mine gândul; îmi exprim doar propria părere, mărturisind pentru prima oară în mod sincer și deschis, ceea ce am observat de atâtea ori când, participând la diferite acțiuni de genul „lansări de carte”, simțeam cum puritatea și bucuria întâlnirii cu poeme absolut superbe era pur și simplu spulberată în cel mai crud mod, de intervenția (fi-e-mi cu iertare!) arogantă a analizelor și criticilor.

Înțelegerea mea este aceea că anumite lucruri, stări și fenomene au nevoie să fie trăite autentic și, mai ales, în solitudine, fără intermediari. Sunt lucruri și stări care au nevoie de înțelegerea de

dincolo de cuvinte sau chiar de tăcere. Și, dacă există un limbaj care să le poată cuprinde sau care să le poată exprima cât de cât, acela ar fi limbajul inimii. Inima trăiește și respiră, nu vorbește.

Limbajul inimii este complet diferit de puținul și de păcătosul limbaj ordinar. Limbajul uman uzual exprimă de obicei un conținut mental compulsiv, conținut care nu face decât să analizeze și să eticheteze neîncetat. În procesul analizei, poemul, iubirea sau fenomenul natural este abordat doar prin intermediul gândirii și nu prin cel al experienței directe. Gândirea este cea care crede că „știe” tot, este cea care pune etichete asupra tuturor lucrurilor, reducându-le astfel la ceva lipsit de viață. Pe de altă parte, cel ce aude sau citește „analiza critică” făcută unor poezii, înainte să le fi citit el însuși, înainte de a le fi decantat conținutul prin propria lui înțelegere, va citi ulterior acele poezii prin vâlul impus de etichetările critice, etichetări ce răpesc firescul revelației întâlnirii cititor-operă. Practic, vei citi cu ochii criticului și vei înțelege ceea ce a înțeles el, sau ceea ce vrea el ca tu să înțelegi.

Poetul sensibil și înzestrat, prin limbajul său poetic, cât și prin înțelegerile pe care le primește și le aduce din dimensiuni știute și percepute numai de ființa sa, este precum un cristal special, ce conduce Spiritul-Prezență către omenire. Prin el, acesta din urmă își revelează claritatea, lumina, infinitatea și Divina frumusețe, nouă, celor de rând. Poeții, scriitorii extrem de înzestrați, artiștii și înțelepții sunt stăpânii limbajului inimii.

Doar ei au puterea de a accede la acest limbaj unic, la acest limbaj-mamă, care subordonează totul, care revelează și încântă totul (fiind purtător al tuturor sensurilor dătătoare de viață, el este de asemenea și purtătorul tuturor puterilor vindecătoare). El este iubirea care arde, înalță și curăță. Doar limbajul poetic se poate apropia de limbajul magic al inimii, poeții fiind baghetele magice ale Universului.

Ei sunt cei ce ordonează haosul manifestării dându-i un înțeles cursiv, fluid. Ființa lor este ca o mină de diamante, dar diamantele oferite de ei

sunt mult mai prețioase decât cele montate în bijuteriile de lux, deoarece sunt la îndemâna tuturor, nu doar a privilegiaților societății. Ei sunt cheia către misterele existenței și ale devenirii. Prin ei, devenirea se revelează și revelația-miracol devine devenire-trăire, dând vieții noblețe și susținându-i aura. Ei înfrumusețază existența pământeană.

Prin ei, ni se permite și nouă să participăm mereu la „Cina cea de Taină” a Celui ce este Unul și Veșnic. Fără prezența harului lor, hăurile și abisurile vieții n-ar conține să ne înspăimânte, iar rănilile și cicatricile ei ar sângera mereu. Și atunci, mă întreb, cum aș putea eu, de la nivelul meu mental atât de comun și atât de limitat, să îmi permit aroganța analizei și a desființării a ceea ce Universul, Cel ce este fără îndoială „Alfa și Omega”, îmi trimite pentru a mă bucura, pentru a mă face fericită și înțeleaptă? Ce rost are sau ar avea „critica” rece și logica în toate astea??? La ce bun, mă întreb? La ce mi-ar folosi clasificările ei dure și poate nu în acord cu simțirea inimii mele?

Fiind acordat la Ritmul Divin al Universului, ritmul poeziei curăță ochii inimilor noastre de noroiul somnului în care s-au scufundat. Lumina strălucitoare este Numele, sigiliul și vibrația lui.

Pentru mine, poeții sunt Scoica-Mamă în care Cel Preacurat își cântă Veșnicia. Ei sunt Graalul sidefat, iar poezia lor este perla. Nu cred că ei ar avea nevoie de pomana părerilor noastre infatuate și gândite și mult prea fasonate! În aceasta constă diferența! Poezia este revelată, pe când critica este confecționată. Poezia este primordială, este autentică. Ea a apărut înaintea criticii, iar poeții sunt adevărații stăpâni ai cuvântului! Criticii și critica sunt apariții ulterioare.

Întreb atunci: nu este oare un sacrilegiu să zdrobești sufletul unei poezii cu presupuneri și critici confecționate la comanda ideii că totul în această lume trebuie interpretat și criticat?

Te întreb pe tine, prietenul meu poet: știind toate acestea, mă vei putea, oare, înțelege și, prin urmare, să îmi acorzi iertarea Ta?

**REDESCOPERIND MARAMUREȘUL și SĂPÂNȚA – PLĂCEREA TEXTULUI –
VOLUME LANSEATE LA BIBLIOTECA „PETRE DULFU”**

Ștefan SELEK

Recent, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, a avut loc un eveniment deosebit, o sărbătoare a cărții, lansarea a două albume foto despre Maramureș, tipărite la Editura Eurotip. Albumele se intitulază *Redescoperind Maramureșul*, autor Alec Portase, ziarist și pasionat de drumeții și fotografie, și *Săpânța – plăcerea textului*, semnată de Mihai Ciurcaș, fotograf, și Nicoară Mihali, consilier editorial și redactor.

Amfitrion și moderator al evenimentului a fost dr. Teodor Ardelean, directorul bibliotecii, care a deschis discuțiile. „Mă bucură gestul făcut și investiția făcută și valorificarea creațiilor acestor oameni pasionați de Maramureșul ca imagine, dar și ca idee, ca evoluție în timp, ca importanță din punct de vedere al locului în orizonturile spirituale ale neamului”.

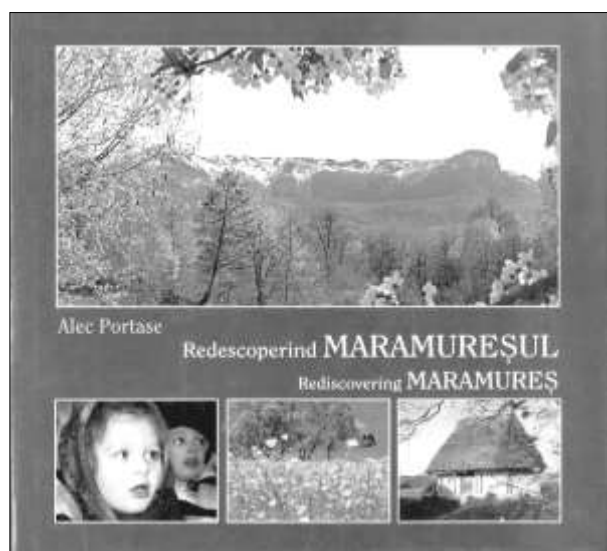
Pamfil Godja, directorul Editurii Eurotip, a prezentat câteva din realizările instituției sale și a subliniat rolul major al cărților scoase în promovarea imaginii Maramureșului: „Editura Eurotip a editat în 2012 peste 60 de titluri, printre care atât cărți pentru copii, etnografie și folclor, lucrări monografice, albume foto, cât și lucrări cu temă religioasă, toate fiind reprezentative pentru imaginea Maramureșului

în țară și în lume”.

Prezent la eveniment, Cătălin Cherecheș, primarul municipiului Baia Mare, a luat cuvântul: „Sunt onorat să fim azi împreună și doresc să-mi exprim considerația față de cei care își manifestă constant, prin scris și fotografii, iubirea față de oameni și locuri, dragostea față de frumos și natură, față de ceea ce înseamnă Maramureșul ca simbol”.

Făcând o paralelă între cele două lucrări, Teodor Ardelean a reluat: „Ambele lucrări sunt încărcate de bogății și diversități de interpretare. Sunt multe unghiuri de vedere, multe lucrări deja publicate, și totuși acestea nu vin pe un teren deja bătătorit, ci aduc lucruri noi, inclusiv pentru cunoscătorul de Săpânța”.

Vorbind despre albume, profesorul și etnologul Pamfil Bilțiu a spus: „Lucrările ce se lansează astăzi sunt deosebite pentru că ne vorbesc mai mult prin imagine decât prin cuvânt și sunt ca două oglinzi ce reflectă profund valorile Maramureșului, pentru că în ele ne descoperim identitatea și mândria de a fi maramureșeni și români”. Ca și antevorbitorul său, făcând referire la asemănările dintre cele două lucrări, domnul Bilțiu a completat: „Aceste albume sunt realizate de doi artiști fotografi pasionați. Ei



fotografiază cu ochiul, dar și cu inima și cu sufletul. Ei ne învață că Maramureșul trebuie descoperit la pas, și re-descoperit, și că fiecare întoarcere pe teren ne dezvăluie noi fațete ale peisajului. Ei redau flora, fauna, într-un cuvânt, peisajul montan, cu lacuri, cu piscuri de munți, cu peșteri”.

Vorbind despre „Săpânța – plăcerea textului”, Pamfil Bilțiu a făcut o introducere

la analiza acestei lucrări: „Arta lui Ioan Stan Pătraș a făcut înconjurul globului și al pământului românesc. Dar Mihai Ciurcaș nu ne redă doar crucile din Cimitirul Vesel, el ne redă și frumusețea casei memoriale și mai ales descoperă Săpânța și ne redă frumusețile ei. Săpânța prosperă azi datorită acestor meșteșuguri tradiționale pe care le practică localnicii, de rezultatele cărora se bucură turiștii. Nicoară Mihali analizează în introducere viziunea meșterului popular despre viață și moarte”.

Aplecându-se din mai multe unghiuri asupra fenomenului Săpânța și a artei fotografice, Ioan Marchiș, directorul Direcției de Cultură Maramureș, a făcut un mic excurs în filosofia artei fotografice. „Pentru mine, Maramureșul e până la Cluj, sau poate până în Făgăraș, mai ales că parcă s-au restrâns aici toate semnele unei culturi care altădată ocupa o arie mult mai largă, precum se întâmpla cu cultura Cucuteni, răspândită pe o suprafață egală cu cea a țării noastre de azi. Arta fotografiei este foarte diversă, poți s-o ataci din mai multe unghiuri de vedere. Imaginile pot înmagazina sentimente, cuvintele sunt mai reci din acest punct de vedere. Ce este subiectiv în fotografie? Totul este subiectiv. Ce este obiectiv în fotografie? Totul este obiectiv. Pentru că fotografia decupează o bucată dintr-un peisaj, dintr-o realitate. Problema este dacă ea este semnificativă sau nu, dacă devenirea universului încapă în acest decupaj. De aceea întâlnirea dintre text și imagine într-un limbaj popular care se



Nicoară Mihali, Alec Portase, Ioan Marchiș, dr. Teodor Ardelean și Pamfil Godja

întâmplă la Săpânța este formidabilă. Ce e important aici e consistența mesajului, această credință în nemurire și această atitudine față de moarte”.

Vorbind despre propria realizare, Nicoară Mihali a subliniat câteva aspecte mai puțin cunoscute despre Săpânța. „Puțini știu, de pildă, de ce s-a apucat Stan Pătraș să realizeze cruci. Era un copil orfan de tatăl care murise în Primul Război Mondial. A fost nevoit să-și întrețină familia. Am întrebat vreo zece cercetători de unde provine numele localității Săpânța, dar nimeni nu știa etimologia toponimului amintit. M-a lămurit Ioan Mihaly de Apșa, în însemnările din subsolul lucrării „Diplome maramureșene”, lucrare premiată de Academia Română în 1902 cu Premiul Năsturel-Herescu, care consemnează că acesta provine dintr-un cuvânt vechi de origine ruteană «zapas», care înseamnă stână de vară. În hotarul Săpânței erau până către începutul secolului XX peste 30 de stâne de vară. Acest lucru ne face să credem că denumirea ar fi în concordanță cu realitatea. Săpânța are un aluat special, un amestec de maramureșeni și oșeni, femeile lor se numesc și astăzi «borese», ca și femeile din Țara Oașului, dansurile și țâpuriturile lor seamănă cu ale oșenilor. Albumul Săpânța este o alternativă [sic] pentru toți turiștii care ajung în fața Cimitirului de la Săpânța și galopează înspre cruci să înregistreze sau să noteze cât mai multe epitafuri, care caută un fel de plăcere a textului. Răspunde la această sete nebună de a reține cât mai multe povești despre Cimitirul Vesel”.

VINUL ÎN TEXTELE VECHIULUI TESTAMENT

Amza JUCAN

Spre deosebire de Noul Testament, eminent euharistic, vinul apare în Vechiul Testament (ca și în Noul Testament, în unele aspecte):

- în fază originară (vie, mlădiță, viță de vie);
- în stare „sălbatică” (aguridă);
- în ipostază primară, în sens de „materie primă” (strugure, ciorchine);
- în stadiu incipient (must);
- în formă „plină” (vin).

Din acest punct, apar „ramificații” ale vinului:

- vinul ca substanță vremelnică (cel băut cu diferite ocazii, festive sau nu);
- vinul ca substanță perenă, izvor de veșnicie (vinul adus ca ofrandă);
- vinul ca substanță „ratată” (stafidele);
- vinul în stările lui de agregare:
 - fluidă (vin, must);
 - cvasisolidă (ciorchine, strugure, aguridă, vie, viță, mlădiță);
 - efluviu (amețeală);
- vinul cu efectele lui:
 - beție, îmbătare;
 - veselie;
 - prinos:
 - jertfă adusă lui Dumnezeu („turnare”);
 - jertfă „coruptă”, adusă oamenilor (dijmă, zeciuială);
- vinul în mediile și circumstanțele în care apare:
 - ospăț, praznic, consum individual și chiar Valea Eșcol;
- vinul (ca și via sau recolta de struguri) în „formă” de:
 - avere pământescă, simbol al bunăstării vremelnice, ori al hranei indispensabile vieții biologice;
 - avere spirituală;
 - vinul împreună cu „accesoriile”:
 - teasc,
 - cupă,
 - pahar.

Din cauza acestor atât de multe aspecte, prezența vinului în Vechiul Testament e greu de inventariat. Chiar și luat strict (numai noțiunea de *vin*), termenul are o frecvență foarte mare.

Prima apariție a cuvântului *vin* în Vechiul Testament este în legătură cu Noe (Fac. 9 – 21, 24). Istoria este banală în aparență. După potop, Noe devine viticultor. Bea vin din (se pare, prima) recoltă și, îmbătându-se, își pierde controlul. Fiul mai mic, Ham, îl surprinde dezbrăcat în cort și-l consideră demn de batjocură, spre deosebire de ceilalți doi fii ai lui Noe, care, înțelegători și cuviințoși, îl îmbracă. Trezindu-se din beție, Noe află ce s-a întâmplat și își revarsă pedeapsa asupra vinovatului Ham și asupra urmașilor acestuia,

începând cu fiul – Canaan. Dincolo de această *epică* este însă *ideea* ei. Întâi, Noe devine cultivator de pământ (nu știm cu ce se ocupase înainte de potop), specializându-se în viticultură. Deci, omul de o moralitate ireproșabilă își adaugă o calitate practică. Suntem imediat după potop, adică după reșezarea lumii, și Dumnezeu pare că vrea ca omul s-o ia, în toate, de la început. Chiar dacă va continua tradițiile, omul trebuie să inoveze și să perfecționeze. Prima ocupație antediluviană a fost aceea de lucrător de pământ, pe care a practicat-o Cain. La Cain nu se vorbește de vreo vie, ci, foarte general, despre „roadele pământului” (Fac. 4, 3), care trebuie să fi fost din sfera utilitarului, a hranei consistente. Noe depășește imperativul primei necesități sădind vie (deci *inaugurând* această cultură), posibil pe lângă alte plante de consum. Via este, de asemenea, la prima menționare biblică (probabil exista în stare sălbatică, din moment ce Noe a avut ce sădi). Tot acum apar pentru prima oară și alți termeni legați de subiectul care ne interesează: „a bea”, „a se îmbăta”, „amețală”. Prin urmare, după potop interesul cultivării pământului devine mai flexibil, prin introducerea unei plante mai puțin „sățioase”, dar foarte hrănitoare (în regimurile de slăbire nu se recomandă asociată altor alimente, dar e prescrisă în cure exclusive). Prelucrată, recolta de struguri devine vin – băutură alcoolică fermentată, adică un must (suc, sevă) transformat din punct de vedere chimic. Lumea postdiluviană apare, până în acest punct, însemnată de *immoire*: Noe are o ocupație *nouă* pentru lumea biblică, obține din struguri un produs *nou* – sucul, extract simplu, despre care nu se vorbește, dar inerent vinului, iar mustul acesta e făcut să treacă într-o substanță *nouă*. Bând din vin, Noe trece într-o stare *nouă*, de amețală severă. Puterea fizică a lui Noe ia forma *nouă* – a... anulării. Atenția lui Noe e suprimată: pe moment, el își pierde precauția, nu mai distinge realitatea, orice informare venită din lumea fizică e blocată. Cei doi fii ai lui sunt puși într-o situație *nouă*, pe care Ham, surprins, o rezolvă spontan, pe când ceilalți o soluționează după ce fuseseră preveniți. Dacă prezența în realitate a lui Noe constă, pe perioada amețelii, într-o atitudine inertă atât din punct de vedere fizic, cât și psihic, el revine în starea activă cu o revelație. A cunoscut, cu acest prilej, firea copiilor lui. Epilogul este că îl pedepsește pe cel cu comportament natural, blestemându-i urmașii să fie robi și servitori urmașilor celorlalți. Măsura este explicabilă prin natura ereditară a trăsăturilor umane, deci corecția trebuia să țintească mai mult în viitor, spre a nu lăsa să prolifereze inconștiența. Înainte de potop, lumea devenise excesiv de nesăbuită, neținând cont de cuviință. În lumea de după potop ea trebuia pusă pe stabilimentul culturii, care presupune *prelucrare*, în orice sens ar fi interpretată: a îngriji pământul pentru recolte superioare celor sălbatice; a se instrui, omul, pentru a-și onora condiția de ființă cugetătoare și a nu rămâne în faza de om primitiv; a-și educa, omul, comportamentul spre a se civiliza. Ham se dovedise un om „necivilizat”. Canaan ajunge rob tocmai pentru exercițiu pe lângă alții. Momentul acesta este foarte important, fiind un adevărat program al Vechiului Testament: omul să nu fie repezit, ci cumpătat în toate, să nu fie ahtiat și să-și cultive discernământul (Noe bea peste măsură sau într-un moment în care nu era încă obișnuit cu băutura; îmbătându-se, „o pățește” expunându-se într-o postură indecentă); să nu judece pe altul, ca Ham.

În legătură cu vinul în Vechiul Testament, interesează: substanța ca atare și consumul (împreună cu formele de *nonconsum* și *dăruire*).

SUBSTANȚA

Vinul este definit în dicționare ca o băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri.

Întâi, vinul este un lichid care are corespondent în fiecare regn: apa – în regnul mineral, seva – în cel vegetal și sângele – în cel animal. Biblia o spune, când mai metaforic, când mai franc: [...] *bânt-ai vin, sângele bobîțelor de strugure* (Deut. 32, 14). Aceste forme ale lichidului vieții nu se substituie una alteia, ci își corespund, ca traducerea unui cuvânt în diferite limbi: desemnează același lucru, dar în *forme* lingvistice, respectiv substanțiale, diferite.

Vinul mai este și o băutură alcoolică. Acest cuvânt înseamnă în arabă „lucru subtil” (*al-kebol*). Ca lucru subtil, poate fi:

- prețuit (consumat rațional și cuviincios, ori dăruit);
- vulgarizat (consum exagerat sau în împrejurări ori momente nepotrivite).

Alcoolul este atât un dezinfectant, cât și un combustibil. El întărește, până la un punct, dar, dincolo de o cotă, „cauterizează” – în cazul beției, nu chimic sau termic, ci psihic.

Fermentarea înseamnă descompunerea substanțelor și transformarea lor în alte substanțe. Se petrece și un „transport” al acestei modificări asupra celui care bea. El își modifică starea:

- în bine (se drege, își restabilește forțele vitale, se întărește, se înveselește);
- în rău (se „alterează”, se „strică”, îmbătându-se).

CONSUMUL

În Vechiul Testament, consumul este permis (chiar recomandat) sau oprit. Ca „hrană”, vinul are drept rezultat subzistența sau întărirea (fizică și psihică):

Noi avem și paie, și nutreț pentru asinii noștri, de asemenea pâine și vin pentru mine și pentru roaba ta și pentru sluga aceasta a robilor tăi; n-avem nevoie de nimic (Jud. 19,19);

[...] Asinii – răspunse Ţiba – sunt pentru rege, ca să umble, pâinea și fructele – pentru hrana oamenilor, iar vinul ca să bea cei ce vor slăbi în pustie (2Regi 16, 2);

În țara pâinii și a vinului, în țara fructelor și a viilor [...] nu veți muri, ci veți trăi (4Regi 18, 32);

Dați băutura îmbătătoare celui ce e gata să piară și vin celui cu amărăciunea în suflet (Pilde 31, 6);

Și iată ce se gătea în fiecare zi: un bou, șase oi îngrășate și păsări; și la fiecare 10 zile se consuma mulțime de vin de tot felul. Cu toate acestea pâinea de conducător n-am cerut-o, deoarece poporul acesta avea de dus o muncă grea (2Ezdra 5, 18);

Zicând mamei lor: „Unde este pâine, unde este vin?” Ei cad sleiți de putere ca doborâți de sabie pe piețele cetății [...] (Plângeri 2, 12);

Și să-i învețe pe ei vreme de trei ani, după trecerea cărora să intre în slujba regelui. Pentru aceasta, regele le-a rânduit să li se dea în fiecare zi bucate din bucatele lui și vin din vinul lui (Daniel 1,5).

Consumul poate fi însă și prilej de pierzare (îmbătarea voluntară sau din îndemnul altor oameni). Vinul e ca un medicament care face bine luat atunci când e cazul și e bine dozat, altfel, poate chiar ucide.

Nu fi printre cei ce se îmbată de vin și printre cei ce își desfrânează trupul lor (Pilde 23, 20);

Ca nu cumva bând să uite legea și să judece strâmb pe toți sărmanii. (Pilde 31, 5);

Să bea și să uite sărăcia și să nu-și mai aducă aminte de chinul lui (Pilde 31,7);

Vai de cei viteji la băut vin și meșteri la făcut băuturi îmbătătoare! (Isaia 5, 22);

Vai de cununa mândriei bețivilor din Efraim; vai de floarea veștedă din podoaba lor, care stă pe culmea deasupra văii celei mănoase și a celor beți de vin! (Isaia 28, 1);

Dar și aceștia se clatină de vin și rățăcesc drumul din pricina bănturilor tari; preotul și proorocul se poticnesc de băntură, sunt biruiți de vin, au amețeli din pricina bănturilor tari, în vedenii se înșală, în hotărâri șovăiesc (Isaia 28, 7);

Mi se sfâșie inima în mine și toate oasele mi se cutremură; sunt ca un om beat, ca omul biruit de vin [...] (Ieremia 23, 9);

Babilonul a fost în mâna Domnului cupă de aur, care a îmbătat tot pământul; băut-au popoarele din vinul ei și au înnebunit (Ieremia 51, 7).

Versetul din Osea 4, 11 – *Desfrânarea, vinul și mustul dau curaj inimii* – e comentat de pr. prof. Ioan Chirilă: *Profetul prezintă cauzele care conduc de la „curajul inimii” spre cele rele. W. Wolf opinează că mustul [s.n.] era mult mai periculos decât vinul în procesul de incitare a poftelor. Întrucât recoltele bogate determinau poporul să îndeplinească ritualul de mulțumire zeului germinăției, ei foloseau mustul care genera, datorită cantității mari consumate, aspectul orgiastic al ritualului. Nu avem informații clare cu privire la folosirea alcoolului în cultele canaanite, cert este că în vremea lui Amos vinul [s.n.] era un important element de realizare a coruperii (Amos 2, 8; 6, 6 și Prov. 23, 29). Prin expresia „curaj inimii”, sau mai bine: „fură inima” profetul [vrea] să arate aspectul intensiv al acțiunii. Același autor explică alt verset: La ziua regelui căpeteniile s-au îmbolnăvit de prea mult vin, și regele și-a dat mâna cu batjocoritorii (Osea 7, 5): Mesajul profetului [este] pe linia interpretării istoriei. În versetul 3 el vorbește prin exemple concrete. Osea avea un ascuțit spirit al autorității, nu contesta regalitatea deși în ultimii ani regii din Israel s-au schimbat foarte des. Fiecare schimbare de rege era însoțită de o mare sărbătoare și dese ospete cu mult vin [s.n.], ca manifestări ale unei bucurii grosiere. Deci, profetul vorbește despre o sărbătoare politică, deși unii exegeți înclină să creadă că termenul „melek” este un apelativ dat lui Baal și asociaților săi. Dar expresia revine în v. 5 cu sensul amintit, iar excitația etilică este prezentată în v. 4. 6. 7. Prin imaginea unui cuptor aprins, ceea ce exprimă pasiunea poporului și a conducătorilor săi. Pr. prof. Ioan Chirilă adaugă: În această stare de delir habic poporul nu se mai gândește la Dumnezeu, ci își caută salvarea în brațele popoarelor străine, dar aceasta se încheie întotdeauna cu pierderea specificului național și religios. Teritoriile i-au fost ciuntite ca o turtă care nu a fost întoarsă la foc, el îmbătrânește sub povara apostaziei și totuși nu se întoarce de la distrugere.*

Vinul poate fi dar de la Dumnezeu, și atunci e o bogăție:

Israel locuiește deosebi neprimejdut. Ochiul lui Iacov privește îmbelșugat de pâine și de vin, și cerurile lui picură rouă (Deut. 33, 28);

Peste vii era Șimei din Rama, iar peste depozitele de vin din vii era Zabdi, fiul lui Șifru (1Paralip. 27, 27).

Bogăția este și rezultat al muncii omului:

Gândește să cumpere o țarină și o dobândește, din osteneala palmelor sale și sădește vie (Pilde 31, 6);

Cetățile acestea le-a întărit el cu ziduri și a așezat în ele căpeteni și magazii pentru ținut pâine, untdelemn și vin (2Paralip. 11, 11);

A făcut, de asemenea, și hambare pentru roade: grâu, vin și untdelemn (2Paralip. 32, 28).

Ca pradă, bogăția este, bineînțeles, nepermisă:

Întoarceți-le, dar, chiar acum ogoarele, viile, măslinii și casele lor și dobânda argintului, pâinii, vinului și untdelemnului pe care le-ați dat împrumut (2Ezdra 5, 11);

Căci ei [cei fără lege] se hrănesc din pâine agonisită prin fărâdelege și beau vin căpătat prin asuprire (Pilde 4, 17).

Pedeapsa Domnului cade asupra popoarelor, de multe ori în Vechiul Testament, și sub forma sărăciei:

Nici bucurie, nici veselie prin grădini, iar prin vii nici cântece, nici chiote! Nimeni nu mai dă vinul la teasc, strigătul călcătorului a încetat (Isaia 16, 10);

La cântec nu se mai bea și amar e vinul pentru băutor (Isaia 24, 9);

Bucuria și veselia au fost luate din Carmel și din țara Moabului; voi pune capăt vinului și nu vor mai călca acolo cântece; va fi strigăt de război și nu strigăt de bucurie (Ieremia 48, 33).

Fiind un dar de la Dumnezeu și o bogăție, vinul trebuie dăruit. Aici se disting câteva aspecte:

- prinosul de vin, ca ofrandă către Dumnezeu:

Și vin de turnare să aduci a treia parte de bin, întru miros de bună mireasmă Domnului (Numerii 15, 7);

Și veți face și turnare un sfert de bin de vin (Levitic 23, 13);

[...] te vor întâmpina acolo trei oameni, care merg la Dumnezeu în Betel: unul duce trei iezzi, altul duce trei pâini, iar al treilea duce un burduf cu vin (2Regi 10, 3);

Altora din ei le era încredințată cealaltă zestre și toate lucrurile trebuitoare pentru cele sfinte: făina cea mai bună, vinul, untdelemnul și tămâia cea miroitoare (1Paralip. 9, 29);

Căci în aceste odăi atât fiii lui Israel, cât și fiii leviților trebuie să aducă prinoase de pâine, de vin și de untdelemn (2Ezdra 10, 39),

- o jertfă nu se poate aduce oricum, în orice moment și de oricine:

Nu vor mai aduce Domnului nici o turnare de vin și nici nu-i vor mai pregăti vreo jertfă. Ca o pâine de jale este pâinea lor, toți cei ce vor mânca din ea vor fi necurați, că pâinea lor slujește numai pentru potolirea foamei lor și nu va fi adusă în casa Domnului (Osea 9, 4);

Argintul tău s-a prefăcut în zgură și vinul tău este amestecat cu apă (Isaia 1, 22);

- ofranda se face și prin post:

Pâine bună n-am mâncat, carne și vin n-am pus în gura mea și cu miresme nu m-am uns, până ce nu s-au împlinit trei săptămâni de zile (Daniel 10, 3);

- dintre prinoasele făcute de bunăvoie face parte și „omenirea”, tratarea, ospătarea aproapelui, ori cadoul:

Răspuns-a Isaac și a zis lui Isav: Iată stăpân l-am făcut peste tine și pe toți frații lui i-am făcut lui rob; cu pâine și cu vin l-am dăru (Fac. 27, 37);

Și a luat Iesei un asin cu pâine și un burduf cu vin și un ied, și le-a trimis cu David, fiul său, la Saul (1Regi 16, 20);

După ce David a trecut puțin de vârful muntelui, iată îl întâmpină Ţiba, sluga lui Mefișobet, cu o pereche de asini încărcăți [...] cu [...] un burduf de vin (2Regi 16, 1);

În luna Nisan, în anul al 20-lea al regelui Artaxerxe, având vinul în seama mea, am luat vin și am dat regelui și niciodată, mi se pare, nu m-am arătat trist înaintea lui (2Ezdra 2, 1);

Mergi în casa Recabiților și vorbește cu ei și-i adu în casa Domnului, într-o cămară dă-le să bea vin (Ieremia 35, 2);

- darul considerat necurat, poate fi refuzat:

Și Daniel își puse în gând să nu se spurce cu bucatele și vinul regelui [...] (Daniel 1, 8);

[...] Roaba ta n-a mâncat din masa lui Aman, nici n-a prețuit ospățul regesc, vin jertfit la idoli n-am băut, nici nu s-a veselit roaba ta din vremea schimbării soartei mele [...] (Eстера 4, 17);

- există și un prinos din obligație, care și el trebuie respectat, dacă e bine rânduit:

Iar Melchisedec, regele Salimului, i-a adus pâine și vin (Fac. 14, 18);

Să aducem preoților în vistieria casei Dumnezeului nostru pârga din aluatul nostru și ofrandele noastre de fructe din tot pomul, din vin și untdelemn și să dăm dijmă pentru pământul nostru leviților (2Ezdra 10, 37);

- unii conducători puneau bir greu de suportat:

Iar conducătorii de mai înainte apăsau poporul și luau de la el pâine și vin, pe lângă cei 40 de sicli de argint; ba până și slugile lor apăsau poporul. Eu însă n-am făcut așa, pentru că mă temeam de Dumnezeu.

Belșugul cuvenit e dar și binecuvântare de la Dumnezeu; de asemenea, urare din partea oamenilor:

Să-ți dea ție Dumnezeu din roua cerului și din belșugul pământului pâine multă și vin (Fac. 27, 28);

Să slujești numai Domnului Dumnezeului tău și el va binecuvânta pâinea ta, vinul tău, apa ta și va abate bolile de la voi (Ieșirea 23, 25);

Voi da pământului vostru ploaie la vreme, timpurie și târzie, și-ți vei strânge pâinea ta, vinul tău, untdelemnul tău (Deut. 11, 14);

[...] *Voi însă strângeți vinul și fructele verii și untdelemnul și le puneți în vasele voastre și trăiți în cetățile voastre, în care vă aflați!* (Ieremia 40, 10).

Ospețele permise sau chiar indicate sunt o răsplată și o sărbătoare adevărată și binemeritată:

Apoi cumpără pe argintul acesta tot ce dorește sufletul tău: boi, oi, vin, sicheră și orice-ți pofteste sufletul și mănâncă acolo înaintea Domnului Dumnezeului tău și te veselește tu și familia ta (Deut. 14, 26);

Și apoi, chiar vecinii lor [...] aduseseră toate ale mâncării pe asini și pe catări și cu carele cu boi: făină, smochine și stafide, vin, untdelemn [...], pentru că bucurie mare era peste Israel (1Paralip. 12, 40);

Ci mergeți și mâncați carne grasă și beți vin dulce [...] și trimiteți parte și celor ce n-au nimic gătit, căci ziua aceasta este sfințită Domnului nostru. Nu fiți triști, căci bucurie Domnului va fi puterea voastră (2Ezdra 8, 10);

Du-te și mănâncă cu bucurie pâinea ta și bea cu inimă bună vinul tău, pentru că Dumnezeu este îndurător pentru faptele tale (Eclez. 9, 7);

Și Domnul Savaot va pregăti în muntele acesta pentru toate popoarele un ospăț, cu cărnuri grase, un ospăț cu bune vinuri, cărnuri grase cu măduvă, vinuri bune, limpeziți! (Isaia 25, 6) În legătură cu acest verset, Nicolae Neaga observă faptul că Isaia vorbește de hrana cea duhovnicească, cum avea obiceiul s-o facă și că „vinul” și „laptele” indică renașterea mistică.

Și se va zice în ziua aceea: „Vie cu vin bun, cântă!” (Isaia 27,2).

Lipsa vinului se face simțită în perioadele de criză, la fel ca seceta, și îngrijorarea pune stăpânire pe sufletul omului:

Pe uliță lumea strigă: „Nici un strop de vin!” Nu mai este bucurie, veselie este izgonită de pe pământ (Isaia 24, 11).

O petrecere nemotivată sau excesivă nu va avea un final fericit:

Iată bucuria și veselia, boi tăiați și oi junghiate; toți mănâncă din carne și beau vin: să mâncăm și să bem, că mâine vom muri! (Isaia 22, 13);

Ei băură vin și preamăriră pe dumnezeii de aur, de argint, de aramă, de fier, de lemn, de piatră (Daniel 5, 4);

Și te-ai ridicat împotriva stăpânului cerului și ai adus vasele casei sale înaintea ta, și ai băut vin din ele, tu și dregătorii tăi [...] și ai preaslăvit dumnezeii de argint [...] dumnezeii care nu văd, nici nu aud și nici nu cunosc nimic, iar pe Dumnezeul în mâna cărui este suflarea ta și toate căile tale, nu l-ai cinstit (Daniel 5, 23).

Motivele pentru care distracțiile sunt de multe ori interzise sau neindicate pot fi:

- postul (la care am mai dat exemple):

Vin și sicheră să nu bei nici tu, nici fiii tăi când intrați în cortul adunării (Levitic 10, 9);

Pâine n-ați mâncat, nici vin și sicheră n-ați băut, ca să știți că eu sunt Domnul Dumnezeul vostru. (Deut. 29, 6);

- paguba:

Vii vei sădi și le vei lucra, dar nu le vei culege, nici vei bea vin pentru că le va mânca viermii (Deut. 28, 39);

Va mânca acela rodul dobitoacelor tale și rodul pământului tău, până te va destrăma, așa că, nu-și va lăsa nici pâine, nici vin [...] (Deut. 28, 51);

- lucrul necuviincios, o măsură disciplinară sau o interdicție:

Păzește-te dar, să nu bei vin, nici sicheră și nimic să nu mănânci (Jud. 13, 4);

Nu se cuvine regilor, o Lemuel, nu se cuvine regilor să bea vin și conducătorii bănturi îmbătătoare (Pilde 31, 4);

Apoi am pus înaintea fiilor casei Recabiților cupe pline cu vin și pahare și le-am zis: „Beți vin!” / Dar ei au zis: „Noi nu bem vin, pentru că Ionadab, fiul lui Recab, tatăl nostru, ne-a dat poruncă, zicând: Să nu beți vin nici voi, nici fiii voștri în veac!” (Ieremia 35 – 5, 6)

Vin nu trebuie să bea nici un preot când are să intre în curtea cea dinăuntru (Iezechieel 44, 21);

- impuritatea sau neautenticitatea:

Vinul lor este venin de scorpion și otravă pierzătoare de aspidă (Deut. 32, 33);

- întristarea:

Răspunzând însă Ana a zis: „Nu, domnul meu! Eu sunt o femeie cu inima întristată; nici vin, nici sicheră n-am băut, ci îmi revărs sufletul înaintea Domnului (1Regi 1, 15);

- ispita (înșelătoare, desigur):

Nu te uita la vin cum este el de roșu, cum scânteiază în cupă, cum curge ușor [...] (Pilde 23, 31);

Căci la urmă el ca un șarpe mușcă și ca o viperă împroașcă venin (Ps. 23, 32).

Trebuie să existe o măsură în toate, sugerată uneori chiar de cantitățile indicate cu precizie:

Argint până la 100 de talanți, grâu până la 100 de core, vin până la 100 de baturi și tot până la 100 de baturi de untdelemn; iar sare fără măsură (1Ezdra 7, 22);

Atunci Abigail a luat repede 200 de pâini, două burdufuri de vin [...] (1Regi 25, 18).

Deci, vinul trebuie:

- să se dea:

Vîței sau berbeci, sau miei, precum și grâu, sare, vin și untdelemn, să li se dea, cum vor zice preoții [...] (1Ezdra 6, 9);

- sau să nu se dea, spre a nu fi profanat:

Nu cumva voi lua pâinile mele și apa mea și vinul meu și carnea pregătită pentru cei ce tund oile mele și să le dau la niște oameni pe care nu-i știu de unde sunt! (I Regi 25, 11).

Un verset din Cartea Esterei vorbește despre abundență, dar și despre cuviință:

Băuturile se turnau în vase de aur și în cupe felurite, în valoare de 30.000 de talanți, iar vin din care bea însuși regele fu mult, după bogăția și dărnicia regelui. Băutura se consuma cuviincios și fără silă [...] (Estera 1, 8).

În numeroase locuri, vinul e motiv de comparație:

Ochii lui vor scânteia ca vinul [...] (Fac. 49, 12);

[...] ca vița să înflorească, și să li se ducă numele ca vinul cel din Liban (Osea 14, 8);

Iată că cugetul meu în mine este ca un vin care n-are pe unde să răsuflă, ca un vin care sparge niște burdufuri noi (Iov 32, 19).

În Isaia apar comparații negative:

[...] s-au îmbătat, dar nu de vin; se clatină, dar nu de băutură. / Că Domnul a turnat peste voi un dub de toropeală (Isaia 29 – 9, 10);

Drept aceea, ia aminte, sărmană cetate, amețită, dar nu de vin! (Isaia 51, 21).

Din toate exemplele rezultă că vinul trebuie folosit „armonios”: atunci e oportun și e în cantități rezonabile. Abuzul duce la saturație. Când nu mai „încap”, vinul se „revarsă”, în prejudiciul nechibzuitului consumator. „Împărtășirea” din vin trebuie să fie „avantajoasă” și vinului: el nu se dă celor nedemni. Sobrietatea e necesară chiar și în veselie. A rămâne treaz înseamnă a face dovada unei mari forțe spirituale și a fi prezent (cum spune Mircea Eliade) în lumea spiritului. Când Dumnezeu îndeamnă poporul să se veselească, o face pentru a și-l apropia, determinându-l să piardă din contactul cu realitatea (aparențelor). Referindu-se la Osea, pr. prof. Ioan Chirilă spune despre profet, reproducând cuvintele Domnului, că: *Și îi voi da viile ei de acolo și valea Acor o voi prefăce în poartă de nădejde; și ea va fi voioasă ca în vremea tinereții ei, ca în ziua când tu ai scos-o din pământul Egiptului, aceasta ne introduce în planul restaurării conceptului de cunoaștere scoțându-ne din planul cunoașterii strict raționale și introducându-ne în planul cunoașterii revelate și agapice de tip edenic.*

Nu ne-am propus aici o cercetare a vinului în Noul Testament. Vom spune doar că, dacă în Vechiul Testament Noe inaugura prin beție banală lumea postdiluviană, lumea creștină (a Noului Testament) va fi inaugurată prin instituirea Sfintei Euharistii – „beție” superioară.

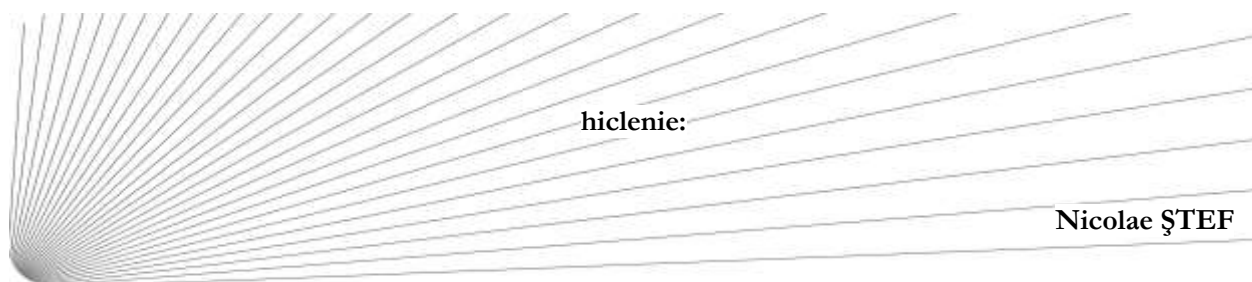
BIBLIOGRAFIE

BIBLIA sau *Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

BIBLIA sau *Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1968.

CHIRILĂ, Ioan, *Cartea profetului Osea. Breviarum al gnozeologiei Vechiului Testament*, Cluj, Limes, 1999.

NEAGA, Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice*, Sibiu, Seria Teologică nr. 27, 1944.



hiclenie:

Nicolae ȘTEF

în largul acestei lumi, îmi caut neamul,
nu frate, nici fiu, doar acei semeni
care se încred ca mine în plăcerea unei trădări.

Prin negustori am înțelege *in concreto* o tagmă care își susține mișcările sociale cu ajutorul schimbului, motivându-și actul în câștig. Prestanța lor se găsește în firea umană întrucât necesitatea ei este înnăscută. Totuși, ceea ce se schimbă ajută la o mai clară diferențiere. Suflet, monede, saci, pământ circumscriu facil tipologii umane ce se pot îmbina și nuanța cu alte sfere de obiecte. Totul poate fi predispus spre schimb, fie și o fărâmă din imaginarul sinelui, poți fi negustor cu tine însuși printr-o inspirație à la Jung. Incluzând această libertate, ideea ca măsură a corespondenței posedă cel mai dizgrațios schimb: trădarea. Aceasta este o excelență a rasei umane care implică vânzarea ideii, a unor speranțe sau viziuni, o negustorie de un rafinament perfid ce se suprapune plânsului și disperării. În fond, această clasă de negustori strânge cele mai mari avuții¹. Actul trădării este un imperativ în corpul sciziunii sociale. Până și ura fraternă poate face uz de beneficiile disponibile din mâna acestor negustori, iar de aici modalitățile nenumărate de îmbogățire. Căutați un sentiment de ură sau război, vor fi prin preajmă.

Nașterea lor în rândul miilor de umanoizi e explicabilă nu doar prin conceptul de aleatoriu, ci și prin cel al devenirii. Mecanica de dobândire a numelui de trădător balansează pe axa mărginită de sinele extern sau extra-sine și sinele pur ca rezultat al variației umane. Un sine extern de trădător este unul care își justifică numirea pe baza unui raport sau a unor inspirații exterioare. Legătura Iuda-argintii înlesnește înțelegerea aserțiunii. El devine negustor datorită imixtiunii preoților fiind dat că actul său este primul act de vânzare, iar conștiința faptului este inclusă. Iuda era conștient, știa ce Anume vindea. Un

extra-sine își are sorgintea devenirii în elemente ce nu se regăsesc în interiorul său precum sinele pur. Acesta din urmă este un trădător înnăscut sau creat din treptele sale morale.² Motivația sa nu necesită nici un șarpe întrucât reprezintă doar o nuanță involuntară pe care socialul a asimilat-o ca un firesc (im)previzibil. Toate neamurile au avut și au trădători.

Sintagma aceasta nu ține de o ciclicitate genetică. Mai degrabă ea reprezintă o regularitate. Nici măcar cele mai strânse și autoritare forme de conducere nu i-au suprimat. Cel mult i-au reinventat cu anumite idei. Interacțiunea umană și decalajul social, diseminarea inegalității și crearea de aristocrații false stau la baza acestei regularități. De altfel, într-un regim aprioric sunt îngăduite două rațiuni pentru stârpirea hicleniei într-un mod total:

1. Să devenim cu toți trădători, puri sau externi, în așa măsură încât să izolăm orice raport social;

2. Să înlăturăm noțiunea de câștig din viațuirea noastră.

Prima soluție este de o utopie crasă. Faptul că societatea sau mulțimea are nevoie de raporturi (contracte) sociale ne împiedică să devenim trădători în mod continuu. De fapt această teză ar presupune ca omul să nu se mai încreadă în nici un alt om. Suprimând orice formă de relație socială, conducând la un om izolat al cărui act de hiclenie nu ar afecta pe nimeni, cel mult pe el însuși. În plus, nu ar mai exista un obiect care să mai poată fi trădat. Totuși, omul nu e o ființă singuratică, e un animal de grup care pe lângă instinct, deține și încredere.

A doua soluție ar fi fezabilă doar în lumea unor comunități restrânse, izolate sau de trib. Într-acolo ar

¹ Să nu ne rezumăm la un Adamic naiv. Trădătorii au conștiință de sine și de obiectul cedat. Altminteri, i-am include și pe acei năuci cu uitare de minte.

² Avarii și individualiștii pot trăda pentru pofta și îngustimea minții lor.

trebuie să ne îndreptăm pentru a înțelege eficiența acestei propuneri. Dar societatea noastră e construită pe câștig și posibilitatea obținerii sale în mod facil. Cazurile tribale sunt ne semnificative raportate la masa actuală, fiind lamentări ale trecutului și forme involutive.

Într-un spirit practic, limitarea hiclenciei este cel mai bine profesată de adaptarea aristotelică:

3. Consolidarea în mijlocul nostru/crearea unor clase de mijloc puternice. Caracterul inefabil al unei lumi fără trădători încuviințează măsurile de limitare drept oportune. Astfel că am fi obligați să creăm societăți cu un substrat solid în care un număr cât mai mare de inși să își permită să refuze hiclencia. Îmbunătățirea câștigului, nealterarea credinței, profesarea unor modele oneste sunt câteva dintre puținele pârghii ce pot întări refuzul. Să înmulțim ceata celor corecți și să facem din plozi aspiranți la un simț al datoriei. Ne-am ghida astfel după principiul de incluziune al peștilor mici. Ar fi oare suficient? Nu. Trădătorii sunt regularități ale omenirii, iar năpasta unuia singur ar putea echivala cu stricăciunile altei mii. Însă reducerea numărului lor ar fi bine primită într-o viziune social-practică.

În spatele acestor deziderate, rămâne etern actul hiclenc în sens strict. Insul așteaptă înainte de a-l comite. Așteptarea e un fenomen de cunoaștere excepțional. Având o alonjă socratică, ea permite o evaluare a fiecărui cadran pe care se reliefează contextul trădării. Și nu e ușor, întrucât insul trăiește boala ezitării. De fapt o șansă de salvare, de mântuire chiar. Acele câteva clipe răsfirate nu sunt de folos celor înrăiți *i.e.* celor obișnuiți cu trădarea/ceilor neghiobi și nerăbdători. Pentru ei clipele așteptării definesc gânduri spre câștig sau spre alte acte. Dar unele consfătuiri cu sinele și o nevroză mică pot dărâma succesul așteptat. În fond, nu toate hiclenciile se împlinesc după pofta insului. Eșecul este cât se

poate de endogen. Multiplele sale cauze creează niște trădători anemici, fără vreo speranță ca istoricul să își lase condeiul în dreptul lor. Trădătorii de succes sunt cei care contează, de la care micii negustori pot învăța însușindu-și niște modele. Lăsând în urmă un rău înfăptuit, ei devin demni pentru tagma lor, nu și pentru neam ori familie.

Când așteptarea se corelează cu experiența, succesul e previzibil. Totuși, aceasta nu înseamnă că experiența unui hiclenc se datorează acelor trădări reușite. Ea se exprimă prin totalitatea încercărilor și mai puțin prin niște intenții. Cu o indignare seacă, e nevoie de o singură încercare să primești pecetea de negustor și de multe altele pentru a fi catalogat un bun negustor. Experiența poate fi o lipsă. Întrucât orice poate fi trădat, alegerea și justificarea acestuia pot fi făcute prin raționamente bănești ori sentimente. Într-un asemenea caz, așteptarea își poate îndeplini actul de măcinare, sentimentul poate fi judecat, iar banul comparat cu pierderea potențială.

Este lesne de observat că societățile au nevoie de astfel de trădători: ezitanți și predispuși la un infarct de așteptare. Mecanismul de înmulțire este simplu: augmentăm pierderea posibilă a trădătorului nu doar prin legi, ci și prin noi, observatori, implicați sau vătămați. Li reperăm constant arătându-le alte valori sau o parte din blamul lor. Distanțarea de negustori ar fi și ea utilă... când nu știm să iertăm.

Iertarea, ca o ramură solidă a artei decimării, nu îi poate stârpi, dar poate fi atașată de măsura lui Aristotel, cu limitele de rigoare și prețul trădării plătit. Acest preț nu ține doar de cel al legilor, e însemnat și în noi, în felul nostru aerat sau strident de a-i privi și accepta. Cât să plătească un hiclenc? Normele au cuvintele lor, dar dacă ni s-ar adresa nouă, observatorilor, egoismul ar fi un drept câștigat pe spinarea lor.

privind în glod, judecătorii-mi spun:
neamul îți suntem noi
și frați și părinți,
dar norocul mârșăviei tale ni-l plătești,
nouă care ne-am încrezut
și pruncilor care au văzut.

SINDROMUL KAFKA

Nicoară MIHALI

Aș scrie eliberat de toate constrângerile. Aș scrie din sinceritate, dar cum să opresc punțile dintre neuroni care au fost alimentate de eșecuri și de invidii, de răutăți și de glorie, de farmecul cuvintelor scrise și de sudalma împotriva celor care țin pe umerii lor orânduirea socială... de când s-a renunțat la marxism nici nu mai știu cum se numește. Aș scrie cu toată patima iubirii aruncată peste o pajiște imensă de flori. Aș scrie cu tăria celui ce se află pe vârful unui munte și respiră aerul cât mai aproape de cer. Aș scrie cu flacăra lemnelor uscate ce trosnesc noaptea la stână. Aș scrie cu licărul apelor în care îmi mai privesc fața ce nu dă încă semn de oboseală. Aș scrie cu toată tehnica viitorului în materie de ecrane fosforescente, dar toate parcă nu îmi mai sunt de folos.

Scrisul meu n-a schimbat lumea, scrisul meu nu a ridicat la luptă, scrisul meu nu a vindecat drame. Scrisul meu nu a ucis pe nimeni. În toate funcțiile statului au rămas aceleași marionete. Ici și colo câte o mască mai deosebită ce întruchipează vreun drac iese în evidență și liniștea nopții este pusă în pericol.

Doarme națiunea cu televizoarele lăsate pornite. Doarme națiunea cu sandalele pline de noroi lăsate în pragul ușii. Doarme națiunea cu pachetul de somnifere pe noptiera de la capătul patului.

Justiția și-a mai ridicat un palat, perucile au fost tratate cu verde de Paris și pentru a nu rugini au fost unse cu ulei de măsline. Robele avocaților sunt niște stafii care umblă noaptea pe coridoarele penitenciarelor.

Maeștrii științelor țin sub microscop cifra 666, bio-cip-ul zâmbește de sub pielea scalpului sau așteaptă implantarea în mâna dreaptă. Citatele din Biblie fac înconjurul lumii pe internet, cei însemnați cu cifra fiarei trebuie să moară.

Trăim în țara pădurarilor cu femei frumoase, în țara școlilor lipsite de bani, în țara patronilor de fier vechi, în țara unde istoria se scrie în betoniera drumarilor, și toți, dar absolut toți suferim de sindromul Kafka. Suntem martorii unui proces

absurd în care acuzații sunt și acuzatori, în care gardienii sunt și infractori, în care violatorii sunt victime, iar dascălii stau în bănci în locul elevilor.

Suferim de sindromul Kafka. Diplomele magister, Ael și de alte cursuri nu ne mai ajung, dosarele cresc peste noapte cât Făt-Frumos în 7 ani. Și iar îmi apare în minte versetul biblic „*Cine pricepe să socotească numărul fiarei, căci este număr de om. Și numărul ei este șase sute șaiszeci și șase.*” Finalul e scris cu roșu și gata cu lansările de carte la Biblioteca Județeană, apocalipsa-i pe aproape.

Mă uit la vechiul pașaport. Îl țin într-un sertar să nu se așeze praful pe el, pentru că fiind bărbat nici prin Europa nu voi mai putea călători. Așa susține la Roma nepoata dictatorului Mussolini, care și-a făcut vechime în cartea de muncă umplând paginile revistei Playboy. Numai femeile și copiii vor putea călători. Ei nu sunt afectați încă de sindromul Kafka. Dar s-au adunat la proces, unul și unul, oameni doxă de carte, cu funcții universitare, îmbătrâniți înainte de vreme, ramoliți, conducători de doctorate ajunși pe funcții cu lucrări copiate. Ei au pe mână verdictul, catalogul trimis la minister, funcțiile subalternilor, fermoarele secretarelor, batistuțele parfumate. Stau în spatele unor birouri imense, se privesc suspect, nici unul nu vorbește nimic. Sunt reprezentanții unor mari instituții de stat, fiecare are câte un purtător de cuvânt și câte un atașat de presă. Și conferințele de presă se fac la apelul președintelui care a înghițit cerneala odată cu capsulele Lipanthyl. Numai limuzina cu geamuri fumurii și-a ascuns furoul doamnei ce împarte cataloagele pentru șobolanii fiecărei școli. Ești bolnav de sindromul Kafka. Nu mai ai ce căuta în învățământ. Nouă ne trebuie dascăli care să pape banii ministerului în Predeal sau la Sinaia. Ne trebuie proiecte în care să gustăm vodca din Ucraina și să îmbunătățim portul fetelor din Maramureșul de dincolo de Tisa. Nouă ne trebuie dascăli care să lipească afișe electorale, să asiste la repartizarea electronică pe posturi care apar și dispar precum lumina roșie de la semafor.

Suferi de sindromul Kafka. Tu nu dorești glorie, elevi la olimpiadă, salarii de merit, bilete de la sindicat în Ocna Șugatag. Ești bolnav de gută, de pestă porcească, nu știi să lauzi, să minți și să cânti în muzicuța noastră. Nu știi să stai în poziție de drepti în fața plutonului de execuție, porți eșarfă roșie la ochi și tutun ieftin în buzunare. Procesul acesta se amână din lipsă de probe, pensionarii pot lua cu asalt bibliotecile, pot cânta în consiliu de administrație, pot face parte dintr-un cor bisericesc sau pot merge cu autocarul în pelerinaj la locurile sfinte.

Și iar mă întorc la internet: „are dimensiunea unui bob de orez... o nouă descoperire, care elimină necesitatea utilizării banilor sau a cardurilor de credit. Este utilizat de cei bogați pentru a preveni răpirile. Nu-l folosi. Fugi de el. Bio-cip-ul are 7 mm. Este o microbaterie încărcată cu litiu care produce curent electric sub influența temperaturii corporale. Au cheltuit peste 1,5 milioane dolari în cercetări pentru a găsi unde să o implanteze în corpul uman. Și au găsit două zone potrivite. Capul și mâna dreaptă.” Asta au dus și la Roma din trupul lui Decebal ca să sărbătorească victoria.

Mă întorc la discuția cu directorul Colegiului Șincai care îmi zice: noi am pregătit mulți oameni de știință în lume. Artiștii... ce să facem noi cu artiștii? mă înfioară. „Și ea îi silește pe toți, pe cei mici și pe cei mari, și pe cei bogați și pe cei săraci, și pe cei slobozi și pe cei robi ca să-și pună semnul pe mâna lor cea dreaptă sau pe frunte, încât nimeni să nu poată cumpăra sau vinde decât numai cel ce are semnul adică numele fiarei” oameni de știință în lume, domnule director! și nu vă trebuie artiști, ce să faceți cu ei. Artiștii sunt bolnavi, suferă de sindromul Kafka, sunt procesomani, le place să stea în sala de judecată, în palatul justiției. De acolo ei aruncă pe geamuri cu pietre, i-au văzut călugărițele care mergeau la ora cincii după-masă la rugăciune. Au scos limba la ele, s-au maimuțărit, și-au belit ochii, și-au îndoit urechile și nasul. Toate sunt absurde, parcă toată lumea a înnebunit. Toți vorbesc de taxa auto și de criza financiară, de salariile profesorilor, de detașări, de posturi scoase la concurs, de reducerea unei jumătăți de normă pentru îngrijitoare, femeia de serviciu și pentru șofer. Profesorii universitari își vând cursurile pentru o notă de 7 studenților. Miniștrii secretari de stat fac baluri de Dragobete în rândurile organizațiilor politice de tineret.

La teatru se joacă piesele cu ușile închise. Directorul teatrului s-a hotărât să doarmă pe scenă.

Așteaptă la ușă cu un kalașnikov venirea politicianilor. Ești bolnav de sindromul Kafka, nu mai ai nici o vindecare. Doctorii sunt pozați în toate cabinetele. Medicii de familie și-au luat concediu fără salariu. Ministrul justiției învață să vorbească cu un creion sub limbă ca să pronunțe corect litera „r” – faceți ca ei.

Oameni de știință, domnule director, de artiști nu aveți nevoie, ce să faceți cu ei „și al treilea înger a venit strigând cu glas puternic: cine se închină fiarei și chipului ei și primește semnul ei pe fruntea lui sau pe mâna lui, va bea și el din vinul aprinderii lui Dumnezeu turnat neamestecat în potirul mâniei sale și se va chinui în foc și în pucioasă înaintea sfinților îngeri și înaintea mielului. Și fumul chinului lor se suie în vecii vecilor. Și nu au odihnă nici ziua nici noaptea și cei ce se închină fiarei și chipului ei și oricine primește semnul numelui ei.”

Am fost trezit din somn și dus în fața judecătorilor și întrebat de ce nu mă închin fiarei. Am spus că nu sunt pregătit, că prea mulți fac astăzi închinăciune și că sunt depistat cu sindromul Kafka. De aceea nu mai scriu fraze frumoase, elegante, pline de metafore și poezie. Scriu pe apucate, ca într-un fel de închisoare, și fiara mi se arată seară de seară la televizor. Oamenii adorm cu televizoarele deschise și se lasă vegheați de fiară. Apocalipsa 14 versetul 9 cu 11. Ce bine te-ai documentat, îmi spun judecătorii, și mă târăsc din nou în sala de judecată. Tu nu găsești nimic frumos pe lume, în școli, în sufletul profesorilor... Ba da... ba da... spun eu. Îi văd în oglinzi, îi văd amenințați de fiară, îi văd căutând adevărul, cinstea și gloria, și fericirea, și demnitatea, și omenia. Lucrează la un nou cod uman ca să le pună acolo pe toate. Ca să-l facă cunoscut în școli, ca să-l poarte pe umeri precum evreii tablele lui Moise pentru că fiara li s-a arătat din nou. Și atunci marele inchișitor m-a întrebat pentru ultima oară ce chip are fiara și eu i-am răspuns că este **politica**. Ceilalți judecători s-au retras, parcă au dispărut prin pereți. Fiara zăcea rănită în mijlocul tribunalului. Era împușcată sub braț. Încă mai gâfâia, respira greu, avea un cercel uriaș în nas. Un grup de elevi tocmai a tăbărât pe ușa din față. În fața mea se deschidea larg o pașiște imensă de flori. În sfârșit voi scrie din suflet, fiara a fost împușcată. M-am lecut de sindromul Kafka. Infirmierul a scos pe rând toți bolnavii în curtea spitalului să privească și ei florile.

S-A ÎNTÂMPLAT ACUM 50 DE ANI. SUCESE ROMÂNEȘTI PESTE HOTARE
 Extrase din articole ale ziarului „Pentru socialism” (1963)

Lavinia ARDELEAN

**Vineri 5 iulie 1963 – Baritonul român Mugur Mihai
 premiat la Sofia**

După cum anunță agenția B. T. A., la Sofia a luat sfârșit cel de-al II-lea Concurs internațional al tinerilor cântăreți de operă. Participanților la concurs le-au fost decernate diferite premii. Baritonul român Mugur Mihai a obținut premiul pentru cea mai bună interpretare a muzicii de cameră, acordat de C. C. al Sindicatului lucrătorilor bulgari în domeniul artei, și un premiu pentru cea mai bună interpretare a cântecelor bulgare, oferit de Uniunea Compozitorilor Bulgari.



Sâmbătă 20 iulie 1963 – Succesele Operei bucureștene în Italia

După succesul repurtat de Teatrul de Operă și Balet al R. P. Române la Veneția, presa italiană continuă să publice cronici elogioase. Astfel, ziarul „La Venezia”, în cronică intitulată „Uimitorul succes al baletului român”, face următoarea remarcă: „Rareori publicul venețian a avut ocazia să asiste la un spectacol de mare clasă ca cel cu Lacul Lebedelor, prezentat de Teatrul de Operă și Balet din București”.

În continuarea turneului pe care îl întreprind în Italia, artiștii români au prezentat în zilele de 16 și 17 iulie două spectacole la Teatrul de Vară din Pisa în fața a peste 4.000 de spectatori.

Marți 13 august 1963 – Festivalul „Vara muzicală”

În cadrul festivalului „Vara muzicală” organizat în stațiunea balneară Trecianske Teplice (R. S. Cehoslovacă) pianistul român Cornel Gheorghiu a dat un concert în care au fost cuprinse lucrări de Bach, Mozart, Chopin și Beethoven.

Pianistul român a concertat și la Bardeiova și Luhakovice.

Duminică 22 septembrie 1963 – Vizita delegației de ziariști români în Anglia

Delegația de ziariști români, care întreprinde o vizită în Marea Britanie, la inițiativa Ministrului de Externe al Angliei, a fost primită la Oficiul central de informații din Londra de M. H. Lovell, directorul Departamentului relațiilor externe și de alți reprezentanți ai Oficiului. Între membrii delegației de ziariști români și reprezentanții Oficiului a avut loc o discuție, în cadrul căreia s-a subliniat că asemenea vizite contribuie la o mai bună cunoaștere reciprocă și la dezvoltarea relațiilor dintre Anglia și R. P. Română.

Duminică 13 octombrie 1963 – Orchestra Filarmonicii de Stat „George Enescu” și-a încheiat turneul în Anglia

Orchestra Filarmonicii de Stat „George Enescu” din București a încheiat joi seara turneul de aproape 2 săptămâni întreprins în diferite orașe ale Angliei cu un concert prezentat în fața a peste 3.000 de spectatori în sala „Royal Albert Hall” din Londra. Ca și manifestările anterioare, concertul, care a avut ca dirijor pe Mircea Basarab și ca solist pe Ion Voicu, s-a bucurat de un frumos succes.

Înainte de concert artiștii români au fost primiți la Primăria orașului Londra de Unity Lister, președintele ad-interim al Consiliului Municipal al Londrei. Au fost de față ministrul R. P. Române la Londra, Al. Lăzăreanu, membri ai legației, oameni de artă și ziariști.

Joi 31 octombrie 1963 – Solemnitatea conferirii titlului de Doctor Honoris Causa academicianului Raluca Ripan

La 29 octombrie, în aula mare a Universității „Mikolaj Kopernic” din Torun – R. P. Polonă – a avut loc solemnitatea conferirii titlului de Doctor Honoris Causa academicianului Raluca Ripan. Despre activitatea științifică și obștească a academicianului Raluca Ripan au vorbit prof. dr. Anton Swinawski, rectorul Universității din Torun și prof. dr. K. Antonowicz.

Academicianul Raluca Ripan a mulțumit călduros pentru înaltul titlu primit.

A luat cuvântul apoi Alexandru Tujon, prim-secretar al Ambasadei R. P. Române din Varșovia.

SĂ NE AMINTIM DE CIPRIAN PORUMBESCU

Ofelia MARIAN



Ciprian Porumbescu

Se împlinesc anul acesta 160 de ani de la nașterea lui Ciprian Porumbescu și 130 de ani de la moartea sa. Tot în acest an se împlinesc 40 de ani de la premiera filmului omonim al lui Gheorghe Vitanidis. În tumultul cotidian în care trăim, e posibil să uităm de toate acestea și e păcat! Dacă mă gândesc bine, e chiar ridicol să ignorăm acest nume al muzicii românești care a compus muzica la *Trei culori* – fost imn al României.

Născut la 14 octombrie 1853, în localitatea Șipotetele Sucevei (Bucovina), în familia preotului ortodox Iraclie Porumbescu, viitorul compozitor a început studiul muzicii la Suceava, a continuat la Cernăuți și la „Konservatorium für Musik und darstellende Kunst”, în Viena, cu Anton Bruckner și Franz Krenn. Tot la Viena, se perfecționează în teoria muzicii cu Eusebius Mandyczewski. Între 1873 și 1877, a studiat Teologia Ortodoxă la Cernăuți.

În scurta sa viață, s-a remarcat ca profesor de muzică la Brașov (între 1881-1883), compozitor și animator cultural. Un moment important al activității sale a fost legat de aniversarea Mănăstirii Putna la 400 de ani de la zidire. La acele festivități, la care au fost prezenți Mihai Eminescu, Ioan Slavici, A. D. Xenopol și Nicolae Teclu, Ciprian Porumbescu a uimit asistența prin ușurința cu care a

cântat la vioară. Talentul înnăscut și cultura generală clădită pas cu pas încă din casa părintească l-au făcut să se remarce rapid în viața culturală românească destul de tulburată la acea vreme. Vitregiile istoriei i-au întărit spiritul civic, obligându-l la anumite atitudini politice, pentru care a fost arestat. Din perioada detenției datează cele mai valoroase lucrări ale sale, care l-au propulsat în rândul celor mai prețuiți compozitori autohtoni.

Din păcate, la 6 iunie 1883, firul vieții i s-a rupt din cauza tuberculozei, rămânând în urma sa doar creațiile sale de neuitat, dintre care amintesc: opereta *Crai nou* compusă pe un text al lui Vasile Alecsandri, cunoscuta *Baladă pentru vioară și orchestră op. 29*, precum și piesele *Serenadă*, *La malurile Prutului*, *Altarul Mănăstirii Putna*, *Inimă de român*, *Odă ostașilor români*.

Pentru cei ce vor să-și amintească sau să cunoască mai multe despre Ciprian Porumbescu, menționez aici doar câteva lucrări (existente și în colecțiile bibliotecii noastre – primele două la Secția Colecții speciale) din care se pot documenta: Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui*, Suceava, Editura Reuniunea de cântare „Ciprian Porumbescu”, 1908, Mihail Gr. Poslușnicu, *Ciprian Porumbescu. Viața și opera sa muzicală*, apărută la București, în 1926, la Editura Cartea Românească, romanul lui Constantin Ghiban *Cânta la Stupca o vioară* (câteva ediții, dintre care noi avem două), monografia lui Viorel Cosma din 1957 *Viața pasionată a lui Ciprian Porumbescu*, publicată în 1974 de Dragoș Vitencu la Editura Muzicală din București, și frumosul album editat de Nina Cionca, nepoata compozitorului: *Album ilustrat comemorativ 1883-1983* – Editura Muzicală, 1984.

În cotidianul „Graiul Maramureșului”, cunoscutul actor băimărean Paul Antoniu a evocat de câteva ori numele lui Ciprian Porumbescu în rubrica „Zodia lui Orfeu”.



MM LETOPISEȚ

Angela Monica JUCAN

- 11 august 1373** Pentru fidelitatea manifestată față de curtea regală, prin serviciile făcute, fiii voievodului Sas – Balc, Drag și Ioan – sînt introduși în drepturi asupra moșilor Cuhea plus dependențele lor (Borșa, Moisei, Ieud, Bocicoel, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Săliști), Bocicoi, Biserica Albă, Taras, Buștina; prin același act, „se disting hotarele moșilor Ieud, Vișeu, Borșa”.
- 5 iulie 1463** În calitate sa de deputat al comitatului Maramureș, lui Simion Bizo, nobil de Cuhea, i se trasează misiunea ca, împreună cu nobilul Ladislau Mare din Săpânța, să înștiințeze cele șapte scaune de faptul că a fost găsită coroana regală.
- 1543** Este menționată documentar localitatea Colțirea.
- 1453** Familia Burnar (zisă și Gostoia) de Săcel primește diplomă nobiliară (reconfirmată în 1769).
- 1463** Este înnobilită familia Bandrea de Vișeu, reconfirmându-i-se diploma în 1769.
- 3 decembrie 1603** Se întocmește un nou registru funciar (*urbariu*) al Cetății de Piatră.
- 18 noiembrie 1653** Diacul Ion din Nănești a terminat de copiat pentru biserica din Borșa o Cazanie slavonă.
- 27 septembrie 1673** Principele Transilvaniei Mihail Apafi înobilează familia Petrișor de Sașa, în Sașa, Românești, Frânceni și Boiu Mare.
- 1693** Se construiește biserica de lemn cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Hărniciești, astăzi monument istoric bine conservat.
- 14 august 1703** Pinteza Viteazul (Grigore Pinteza) moare ucis la porțile Băii Mari, în timpul răscoalei curuților, căreia i se alăturase.
- 1723** Moare cărturarul Nicolae Petrovay de Petrova (fiu al pretorului Ștefan Petrovay), asesor și jude în comitatul Maramureș; om de cultură, care a transcris cu litere latine și ortografie maghiară lucrarea cunoscută sub numele „Codicele Petrovay”, în care este un fragment de cinci strofe dintr-o poezie populară românească (n.: 1650, Petrova).
- 14 noiembrie 1743** Radu Toader din Bocicoel cumpără pentru biserica din sat o Evanghelie tipărită în 1742 la București, pe care plătește 18 florini.
- 25 noiembrie 1763** Judecătoria minieră Căvnic a emis prima concesiune minieră.
- 15 iulie 1773** Împăratul Iosif al II-lea întreprinde o vizită în Maramureșul istoric, parcurgând călare drumul de la Borșa (unde venise din Rodna și fusese întâmpinat de prim-notarul Paul Săpânțan) la Sighet.
- iulie 1813** Preotul Ion Rișco din Cornești și Ion, diacul bisericii din aceeași localitate, cumpără pentru biserică, de la Atanasie Gherman din Rohia, un Penticostarion, pentru care au plătit 10 zloți.
- 13 iulie 1813** Se naște la Sátoraljaújhely (Ungaria) György József, doctor balneolog, biolog, scriitor (m.: 21 decembrie 1862, Sighet).
- 22 iulie 1823** Se naște la Sighet Balogh Károly, actor și regizor de teatru (m.: 1 iulie 1887, Sighet).
- 1843** Este zugrăvită Biserica de lemn din Colțirea (ridicată în anul 1809), avându-l ca paroh, în acest timp, pe preotul Ioan Roman.
- 28 noiembrie 1853** Se naște la Baia Mare scriitorul Dengi János, licențiat în Litere la Budapesta, doctor în Filologie; poet, istoric literar, lingvist, publicist, jurnalist, care a semnat cu mai multe pseudonime (m.: 20 decembrie 1903, Lugoj).
- 1863** Se edifică, din cărămidă, Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, din Buciumi (Protopopiatul Ortodox Chioar).
- 1 iulie 1863** Se naște la Călinești, Maramureș, Petru Bîlțiu-Dăncuș, stabilit mai târziu în Ieud, satul părinților lui – învățător, cantor, culegător de folclor, poet, dramaturg, medic veterinar autodidact, truditon pentru ridicarea nivelului cultural al oamenilor de la sat, fondatorul și președintele Asociației învățătorilor români din Maramureș (m.: 28 mai 1907 – înmormântat în Ieud, îmbrăcat în costum popular și cu tricolorul pe piept, așa cum și-a dorit).

- 1 august 1863** Se naște la Ieud avocatul Ilie Mariș, Mecena al Ieudului și al Maramureșului (după expresia profesorului Grigore Balea), doctor în Drept, director executiv numit la Institutul de Credit și Economii „Maramureșeană”, fondator al Fundației „Dr. Ilie Mariș”, în care a investit jumătate de milion de coroane, cu acțiuni la bănci din Sighet și Beiuș, cu polițe de asigurare și cu o moșie numită și azi „Grădina lui Mariș”, situată pe malul stâng al Izei, pe locul Gârbova, aflat în hotarul a trei comune: Ieud, Șieu, Cuhea, și în livada căreia a dorit să fie înmormântat; patrimoniul Fundației s-a risipit, în 1948 fiind predat Consiliului Popular al comunei Cuhea (m.: 23 noiembrie 1916).
- 25 decembrie 1873** Se naște la Lucăcești (comuna Mireșu Mare) avocatul Aurel Nistor, doctor în Drept, lider al PNL Satu Mare, vicepreședinte al acestui partid, prefect al județului Satu Mare (16 noiembrie 1933-21 iunie 1934), primar al orașului Baia Mare (1935-1936), director al ziarului „Baia Mare”, organul de presă al PNL Baia Mare (m.: 29 octombrie 1946).
- 1883** Se construiește în Costeni Biserica de lemn cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, astăzi monument istoric aflat în bună stare de conservare. ■ Se naște la Moisei Ioan Coman de Moisei, avocat în Vișeu de Sus, care apoi, din, 1910, a lucrat la Parchetul comitatului; combatant în Primul Război Mondial în Regimentul de artilerie 165, lăsat la vatră cu gradul de locotenent de artilerie, distins cu mai multe decorații.
- 17 iulie 1883** Se naște la Baia Mare Aurel Dragoș, preot greco-catolic la Vama (Satu Mare), membru fondator (1912) și secretar al despărțământului Seini al Astei, organizator, în toamna 1918, al consiliilor și gărzilor naționale din Oaș, participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, protopop, din 1920, al Districtului vicearhidiaconal Țara Oașului, protopop de Satu Mare și arhidiacon (din 1930), membru al Partidului Național Liberal, deputat în Parlamentul României (1922-1926) și senator (din 1933); distins cu Ordinul „Coroana României” în grad de ofițer (m.: 15 iulie 1959, Blaj).
- 11 septembrie 1883** Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni (R. I. R. S.) își organizează adunarea anuală la Ariniș (zona Codru, actualmente în județul Maramureș), prilej cu care a avut loc și o mare serbare codreană, cu caracter etno-folcloric; între organizatori a fost și Simion Rotaru, învățătorul școlii confesionale din Ariniș; era a treisprezecea adunare generală ordinară a acestei asociații și primul eveniment cultural de răsunet desfășurat în acest sat.
- 16 noiembrie 1883** Este fondată la Sighet „Reuniunea docenților români”, care avea ca obiective creșterea calității prestației didactice, propășirea culturală a poporului, ameliorarea stării lui economice.
- 3 decembrie 1883** Se naște la Vișeu de Jos Gavril Coman de Moisei, membru al Partidului Național Liberal, delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, primar în Vișeu de Jos în perioada interbelică.
- 1893** Se naște la Sighet Mécs Alajos Mayer, scriitor și jurnalist (m.: 1978, Budapesta).
- 28 septembrie 1893** Începe să funcționeze Școala Civilă de Stat pentru Fete din Baia Mare, care își avea localul pe strada numită astăzi Vasile Lucaciu, la numărul 61.
- 3 august 1903 (luni)** Au loc la Ulmeni lucrările Adunării anuale a Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni, urmate de o serbare națională românească de mare succes.
- 4 august 1903** Se naște la Sighet Heves Ferenc, licențiat în Drept, jurnalist, scriitor avangardist de orientare „activistă”, redactor la câteva periodice de limbă maghiară, membru al Comisiei de presă a Partidului Comunist (aflat atunci în ilegalitate); după ocuparea Ardealului de Nord, va fi închis în lagărul din Kistarcsa (Ungaria), de unde va fi eliberat în 1945; după ieșirea din lagăr, va fi lector universitar la Cluj, apoi funcționar la Banca Națională Română, unde va lucra până la moarte (m.: 26 august 1973, Constanța).
- 8-9 august 1903¹** Se desfășoară la Baia Mare Serbările Astei, la care au fost invitate (și au venit) personalități din România, iar spectacolul folcloric prezentat cu această ocazie a fost deosebit de reușit: „o magnifică sărbătoare românească cum nu s-a mai văzut până atunci pe aceste meleaguri” – scrie Valentin Băințan în cartea sa *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982, p. 58.
- 14 octombrie 1903** Moare la Pitești ofițerul și inginerul de origine maramureșeană Titus Dunca, descendent al voievodului Ioan de Rozavlea (nepot al lui Iuga Vodă de Săliște, frate al lui Bogdan Vodă), participant la numeroase lupte în armatele franceză și italiană, la Războiul de Independență în Armata Română (Brigada I a Diviziei 2 Infanterie); om politic (membru al Partidului Liberal și membru în conducerea filialei județului Iași a acestui partid); scriitor, publicist, traducător; stabilit la Iași în 1871, unde lucrează ca inginer cadastral, după care, în 1882, pleacă din nou în Franța, reangajându-se în Legiunea Străină, dar revine în același an în România, definitiv, și va lucra mult timp ca inginer, în județul Constanța, apoi, în ultima parte a vieții, se va angaja la Spitalul din Pitești; a semnat cu pseudonimele: D., Titus Dunca, T. Dunca de Sajo, Țing-Dong; în august 1868, participă la un concurs de tir, la București, unde se clasează pe primul loc, ca cel mai bun din Țară trăgător cu arma, iar premiul a constat într-un ceas de aur (pe care, după doi ani, îl va vinde ca să poată pleca în Marsilia, unde va lupta de partea francezilor); la 28 septembrie 1870, a fost decorat de Guvernul Republicii Franceze; la 15 februarie 1878, prin Înaltul Decret nr. 311, este distins cu Medalia „Virtutea Militară” și Ordinul „Steaua României” (n.: 6 ianuarie 1845, Iași).
- 20 decembrie 1903** Moare la Lugoj scriitorul Dengi János, licențiat în Litere la Budapesta, doctor în Filologie; poet, istoric literar, lingvist, publicist, jurnalist (n.: 28 noiembrie 1853, Baia Mare).
- 25 decembrie 1903** Se naște în Dobricu Lăpușului Augustin Iuga, profesor de științe naturale, remarcându-se atât în activitatea didactică, cât și în cea culturală și obștească; a fost secretar al Ligii Antirevizioniste a județului Satu Mare

¹ După altă sursă informativă, evenimentul s-ar fi petrecut în 9-10 august. Ni se pare mai plauzibil să fi fost în 8-9, adică sâmbătă și duminică (față de 9-10 – duminică, luni).

- (1937-1940), șef al Serviciului tehnic (1934-1936), candidat pentru postul de deputat în Parlamentul României (1931), administrator al Tipografiei notarilor publici din Baia Mare; refugiat la Lugoj în 1940, după cedarea Ardealului de Nord, șef al Comisariatului pentru refugiați din București; în 1944, a participat la acțiunile de eliberare a Ardealului ocupat; membru, din 1974, până la moarte, al Filialei Maramureș a Societății de Științe Istorice; a condus ziarul „Înfrățirea”; împreună cu Nicolae Ilieș și Horia Gherghiță, a editat ziarele antirevizioniste „Frontiera” și „Nord-Vest”; a colaborat la periodicele „Afirmarea”, „Baia Mare”, „Cronica” etc. (m.: 1975).
- 30 iulie 1913** Se naște la Sighet graficianul Vasile Kazar (evreu botezat în religia greco-catolică); a înființat (1948) Catedra de Grafică a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București; a fost muzeograf la Muzeul de Artă al României, în perioada 1948-1951; între anii 1950-1976, a fost cadru didactic universitar la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”; a expus în Țară și în străinătate; distins cu Premiul de Stat clasa a III-a (1954), Premiul de Stat (1962), titlul de artist emerit (1963), Premiul „Andreescu” (1975), Marele Premiu al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Socialistă România pentru întreaga activitate (1985), titlul de Cetățean de onoare al municipiului Sighetu Marmatei (3 noiembrie 1995), diploma de Cetățean de onoare al localității Vadu Izei, conferit cu ocazia sărbătoririi comunei la 610 ani de la prima atestare documentară cunoscută; în Vadu Izei, există Casa muzeu Kazar, donată de el, împreună cu colecția de artă populară, Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmatei (m.: 21 martie 1998, București).
- 20 septembrie 1913** Se naște la Săcel, Maramureș, Dumitru Grad, învățător de mare vocație pedagogică și foarte activ animator cultural, care va înființa în 1936 primul cor din Vișeu de Jos; inspector al plasei Iza în anul școlar 1949-1950; director al liceului din Vișeu de Sus, apoi, din 1959, timp de opt ani, al Casei de Cultură din același oraș, iar între anii 1967-1974, director al Școlii Ajutătoare pentru copii cu deficiențe senzoriale, fizice și intelectuale din Vișeu de Sus, de unde s-a pensionat; la 24 iunie 1960 a fost distins cu titlul de Învățător fruntaș; a fost combatant în cel de-al Doilea Război Mondial și decorat pentru eroismul său – curajoase fapte de armă, de două ori grav rănit, de fiecare dată reîntors pe front, căzut și în prizonierat –, conferindu-i-se Ordinul „Coroana României” cu spade și panglică de virtute militară, în gradul de Cavaler și Ordinul „Steaua României” cu spade, panglică de virtute militară și frunze de stejar; după pensionare, a fost membru al Filialei Maramureș a Asociației Naționale a Veteranilor de Război; la 8 mai 1998 este avansat la gradul de colonel în retragere (m.: 5 ian. 2002, Vișeu de Sus).
- 24 noiembrie 1913** Se naște la Ardușat Gavril Dacian (născut în familia Iacoș, la maturitate și-a schimbat numele de familie, din Iacoș, în Dacian), licențiat în Filosofie la Roma, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial, eliberator, împreună cu formația sa de luptă, al satului său natal, distins pentru merite militare deosebite cu: Medalia „Victoria asupra Germaniei” (1945), Medalia „Veteran de război antifascist” (1954), Medalia „Eliberarea de sub jugul hitlerist” (1964), Ordinul „Steaua R. P. R.” Clasa a V-a (1967); stabilit în Ploiești, unde a fost profesor la Liceul „Petru și Pavel”, profesor la Universitatea Populară (predând italiana), șef al Serviciului de Statistică al județului, psiholog la Centrul Interregional de Neuropsihiatrie Infantilă.
- 25-26 noiembrie 1913** Trupa teatrală condusă de Victor Antonescu și Ion Brezeanu vine la Baia Mare cu piesa *Fântâna Blandușzei* de Vasile Alecsandri, spectacol care a avut mare succes în rândul românilor baimăreni.
- 1923** Se naște la Baia Mare Simion Avram, militant anticomunist, condamnat în 1951 la șapte ani de închisoare. ■ Se naște la Hârnicești (comuna Desești) Petru Vișovan, martir împușcat de Securitatea comunistă în anul 1953. ■ Se naște la Sighet Robert Maxwell, spion, diplomat și om de afaceri evreu (m.: 1991, Israel).
- iulie 1923** Dr. Martin Roșca din Cluj, asistat de prof. I. Bîrlea, asigură conducerea săpăturilor arheologice întreprinse de Comisiunea monumentelor istorice în hotarul dinspre Dragomirești al satului Cuhea (astăzi Bogdan Vodă), presupus loc al reședinței voievodului Dragoș.
- 5 iulie 1923** Se naște Valentin Anei, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier adjutant, veteran de război).
- 7 iulie 1923** Se naște Gheorghe Tisăliță, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier adjutant, veteran de război).
- 22 iulie 1923** Se naște Ionel Coman, participant la luptele din cel de-al Doilea Război Mondial (colonel, veteran de război).
- 27 iulie 1923** Se naște Ilie Ardelean, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 31 iulie 1923** Se naște Dumitru Andrei Rus, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 2 august 1923** Se naște Ilie Gaie, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 8 august 1923** Se naște Ioan Câmpan, ostaș pe front în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 25 august 1923** Se naște Ioan Man, patriot civil, distins în al Doilea Război Mondial (veteran de război).
- 5 septembrie 1923** Se naște la Sarasău interpreta de muzică populară Maria Peter (Turda-Sabadîș).
- 11 septembrie 1923** Se naște la Chiochiș (Bistrița-Năsăud) preotul Mircea Vlad, descendent al unei familii nobile din Săliște de Sus; persecutat și închis în regimul comunist; ridicat la rangul de iconom stavrofor de către Mitropolitul Iustin (m.: 7 aprilie 1984, Vatra Dornei).
- 23 septembrie 1923** Se naște Ioan Mureșan, ofițer în al Doilea Război Mondial (colonel, veteran de război).
- 25 septembrie 1923** Se naște la Vălenii Șomcutei Trofin Hăgan, doctor în Filosofie, din anul 1963, cadru didactic universitar la Cluj, din 1951.
- 17 octombrie 1923** Se naște Gavrilă Borcutean, participant la lupte în al Doilea Război Mondial (plutonier adjutant, veteran de război).
- 24 octombrie 1923** Se naște Gheorghe Pop, ostaș participant la lupte în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).

- 26 octombrie 1923** Se naște Victor Bodoni, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 28 octombrie 1923** Se naște Ghiță Tănase, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 30 octombrie 1923** Se naște Virgil Vâță, ofițer participant la lupte în al Doilea Război Mondial, grav rănit în bătălia de la Țincaia, Basarabia (colonel, veteran de război).
- 13 noiembrie 1923** Se naște în comuna Pomi, județul Satu Mare, Gavrilă Groșan, combatant în al Doilea Război Mondial, stabilit în Baia Mare (maior, veteran de război).
- 14 noiembrie 1923** Se naște Ștefan Micle, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier major, veteran de război).
- 22 noiembrie 1923** Se naște Victor Macioca, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier adjutant, veteran de război).
- 28 noiembrie 1923** Se naște Corneliu Bardoș, combatant în al Doilea Război Mondial (plutonier adjutant șef, veteran de război).
- decembrie 1923** Datele recensământului efectuat de Primăria Borșa indică un total de 16.001 locuitori, dintre care 11.984 erau români, 3.454 – evrei, 465 – unguri, 100 – germani, 60 – ruteni, 28 – țigani. ■ În Maramureșul istoric se înființează zece cercuri culturale (la Sighet, Vișeu de Sus, Petrova, Bocicoiu Mare, Sarasău, Giulești, Budești, Bârsana, Șieu, Ieud), având ca obiectiv perfecționarea cadrelor didactice și lărgirea orizontului cultural al oamenilor din popor.
- 1 Decembrie 1923** Ca în anul precedent, Corul Plugarilor din Finteușu Mare se clasează pe locul al doilea, iar cel din Ardușat pe al treilea la concursul de la Satu Mare organizat de Darius Pop în cinstea Marii Uniri (primul loc a revenit corului din Mădăras). ■ Din inițiativa învățătorului Gheorghe Medan, secretar al Despărțământului Baia Mare al Astei, sub egida acestei societăți se organizează primul concurs de interpretare corală din Baia Mare, dedicat Unirii din 1918, manifestare culturală care va avea desfășurare anuală.
- 22 decembrie 1923** Moare scriitorul Iosif Pușcariu (tatăl lui Sextil Pușcariu), descendent al familiei voievodale maramureșene Iuga de Săliște (n.: 11 decembrie 1835, Sohodol, Brașov).
- 26 decembrie 1923** Moare la Seini preotul greco-catolic Alexiu Berinde (n.: 1 decembrie 1944, Boinești, Satu Mare), promotor cultural și om politic, care a făcut parte din delegația transilvănenilor memorandiști care au dus petiția împăratului Austro-Ungariei Franz Josef I.
- 1933** Este construită Biserica de zid cu hramul „Sfântul Nicolae” din Vișeu de Sus. ■ Se edifică, din cărămidă, Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”, din Fersig (Protopopiatul Chioar). ■ Se construiește biserica de cărămidă din Cupșeni, având hramul „Nașterea Maicii Domnului”. ■ Se naște în comuna Călinești, Maramureș, Iosif Puiu Andreica, militant anticomunist, arestat în 21 august 1948 condamnat la închisoare de Tribunalul Militar Cluj și închis la Târgșor (penitenciar pentru minori, atunci, lagăr de „reeducare” prin tortură, considerat printre lagărele morții din România) și Peninsula (lagăr de muncă – pentru Canalul Dunăre-Marea Neagră – și reeducare prin tortură și umilire).
- 1 iulie 1933** Mari inundații în toată țara, la fel de dezastruoase și în Maramureș, ruinând o mare parte a populației, care avea să suporte și efectele unei feroce specule cu produsele alimentare și altele de primă necesitate.
- 2 iulie 1933** Se naște Vasile Chira, agricultor, muncitor în tinerețe – ca vulcanizator, mecanic, fochist –, bas în Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, apreciat și ca „horincar” (proprietar de cazan și producător de țuică de prune și alte fructe), care asigură horinca și locuitorilor din satul vecin, Posta.
- 12 iulie 1933** Se naște la Sighet prozatorul, eseistul, publicistul Alexandru Ivasiuc, cu studii neterminate de filosofie și medicină, condamnat în 1956 la cinci ani de detenție pentru agitație publică și doi de domiciliu forțat în satul Rubla din Bărăgan (aproape de Râmniceu Sărat), muncitor apoi la Fabrica de Medicamente „Sintofarm”, reabilitat destul de curând, ajunge translator la Ambasada SUA, până în 1968, când, prin Programul Scriitoricesc Internațional, va fi, în 1968-1969, cursant bursier în SUA, la Universitatea din Iowa-City, în 1969 va susține conferințe despre literatura română în Anglia, la Universitatea Oxford din orașul cu același nume, și în SUA la universitățile din Columbia, Berkeley – California, East – Texas, Ann-Arbor – Michigan, redactor-șef, în 1970, al Editurii Cartea Românească, secretar al Uniunii Scriitorilor din România, director, în perioada 1972-1974, al casei de Filme nr. 1, i se acordă de două ori (1967 și 1970) Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru proză, tot în 1970, obține Premiul Academiei Române și Premiul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, autor al romanelor *Vestibul* (apărut în anul 1967), *Interval* (1968), *Cunoaștere de noapte* (publicat în 1969, reeditat în 1977), *Păsările* (apărut în 1970 și reeditat în 1977), *Apa* (1973, ediția a doua – 1987, la zece ani de la moartea autorului), *Iluminări* (1975), *Racul* (1976), în 1972 a publicat volumul de nuvele *Corn de vânătoare* și cel de eseuri *Radicalitate și valoare*, alt volum de eseuri, *Pro domo*, îi apare în 1974 (m.: 4 martie 1977, București).
- 28 iulie 1933** Se naște la Sighet profesorul Béres József, biolog, muzeograf, din 1965, la Muzeul Maramureșean din Sighet, apoi director adjunct al aceluiași muzeu, cercetător în domeniul ornitologiei și al faunei vertebratelor din Maramureș, fondator al expoziției de istorie naturală, membru al Societății Ornitologice Române, al Asociației Muzeografilor de Istorie Naturală din România, al Asociației de Vânătoare Române, al Asociației Maramureșene de Ecologie.
- toamna 1933** Profesorul Dimitrie D. Stan preia conducerea corului Astei din Sighet.
- 28 octombrie 1933** Se naște la Cufoaia (Țara Lăpușului) profesorul universitar, poetul, criticul literar, folcloristul, etnologul dr. Vasile Grigore Latiș (m.: 29 august 2007, Târgu Lăpuș).
- 19 noiembrie 1933** Se deschide la Sighet Biblioteca Asociației Presei din Maramureș, organizată de dr. I. Dermier, Gheorghe Dăncuș, I. Patachi.

- 1 Decembrie 1933** „Comitetul de organizare a emulației corurilor țărănești” organizează la Baia Mare un concurs jurizat de Adrian Demian și Ioan Matheiu din Satu Mare, iar din Baia Mare de Vasile Mocanu, Ioan Cotuțiu, Alexa Latiș, Alexandru Manu, Alexandru Pușcașiu, dr. Vasile Mureșianu, dr. Emilian Iacob, concurs la care au participat zece coruri, toate distinse cu premii, dintre care, corurilor de pe teritoriul acualului județ Maramureș le-au revenit următoarele: Finteușu Mare (dirijor Nistor Dragoș) și Tămaia (dirijor Ioan Pustai) – premiul I cu diplomă și 1.500 de lei pentru fiecare formație, Șomcuta Mare (dirijor Vasile Barna), Seini (dirijor Ioan Pop), Satu Nou de Jos (dirijor Scarlat Toderiță) – premiul al II-lea, cu câte o diplomă și câte 1.000 de lei, iar corul din Valea Chioarului (dirijor Szánto Arpad) a primit premiul al III-lea, constând în diplomă și 500 de lei.
- 29 decembrie 1933** (sau octombrie?) Își începe apariția săptămânalul baimărean „Înfrățirea” editat de profesorul Augustin Iuga.
- 23 august 1938** Se naște la Cluj sculptorul Traian Moldovan, stabilit în Baia Mare.
- 22 septembrie 1938** Se naște la Berința scriitorul Augustin Buzura.
- 23 august 1943** Se naște la Cufoaia (Țara Lăpușului) poetul Octavian Belu, absolvent al Facultăților de Farmacie și Filologie, stabilit din 1966 în comuna lăpușeană Cernești.
- 25 august 1943** Se naște la Târgu Lăpuș profesorul Ioan Petruț, licențiat în Electromecanică, inventator cu 22 de invenții brevetate și coautor la alte zece (până în 2010).
- 7 septembrie 1943** Se naște la Sighet Ion Ardeleanu, profesor de limba și literatura română, director al Școlii de Artă „Gheorghe Chivu” din Sighetu Marmației, cunoscut ca poet și publicist sub numele Ion Ardeleanu-Pruncu.
- 22 septembrie 1943** Se naște la București fizicianul Ionel Valentin Vlad, descendent, în linie maternă, al familiei nobile Timiș, fondatoare a localității Borșa, Maramureș; doctor inginer specialist în fizică optică, membru al Academiei Române.
- 9 octombrie 1943** Se naște la Fânațe preotul Alexandru Câmpeanu, iconom stavrofor, paroh al bisericii din Făurești (Chioar, dar aparținând de Protopopiatul Ortodox Lăpuș).
- 3 noiembrie 1943** Se naște la Suci de Sus juristul Liviu Pop, doctor în Drept civil, profesor universitar la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, deținând funcții în conducerea Facultății de Drept; singurul român dintr-un grup de 180 de specialiști în drept civil care lucrează la Codul european al contractelor”; membru al Academiei Privatiștilor Europeni de la Pavia, membru al Asociației Oamenilor de Știință din România, membru al Asociației „Henri Capitant”; distins cu Ordinul național „Steaua României” în grad de Cavaler (2002), Doctor Honoris Causa al Universității de Vest din Timișoara (2003), Diploma de merit a UBB (2002, 2003, 2005), Diploma și Medalia Jubiliară a Episcopiei Greco-Catolice Române Unite cu Roma din Gherla (2003), Premiul pentru administrație, științe juridice și ordine publică (2003), Premiul „Victor Zlătescu” al Uniunii Juriștilor din România (2006), Diploma de excelență științifică a Universității „Babeș-Bolyai” (2006), Premiul Uniunii Juriștilor din România „Victor Dan Zlătescu” (2006), Diplomă de excelență și Medalia jubiliară de aur (Universitatea de Vest, Timișoara, 2007), Premiul cercetării științifice pe anul 2009 al Universității „Babeș-Bolyai” (2006), Premiul Uniunii Juriștilor din România „Mihail Eliescu” (2009), titlul de Personalitate de excelență (Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2010).
- 22 decembrie 1943** Se naște în localitatea Săsar (comuna Recea) poetul Vasile Dobra, tehnician constructor, absolvent al Școlii de Aviație și al Școlii Tehnice de Construcții.
- 1953** Este arestat preotul ortodox Miron Bilica, militant anticomunist, originar din Plopiș (comuna Șișești). ■ Este împușcat de Securitate militantul anticomunist Petru Vișovan (n.: 1923, Hârnicești).
- vara 1953** Corul Bărbătesc din Finteușu Mare (completat cu membri ai corurilor din Buciumi și Șomcuta Mare) reprezintă regiunea Maramureș la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, organizat la București în perioada 25 iulie-16 august.
- 2 iulie 1953** Se naște la Băsești Ionel Pop – viitorul Episcop Irineu Pop, din anul 2011 Arhiepiscop de Alba Iulia.
- 24 iulie 1953** Este închis militantul anticomunist Teodor Borca, din Sighet, deținut politic până la 1 august 1961.
- 7 august 1953** Se naște la Sighet poetul Vasile Gogea, licențiat (1979) în Filosofie la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; membru al Uniunii Scriitorilor din România.
- septembrie 1953** Absolventa Școlii pedagogice din Dorohoi, Laura Belin, obține repartiție la școala din satul Lăpuș, unde va avea și activitate dirijorală, conducând cu intermitențe (și, în unele perioade, alături de alți dirijori – Ioan Bojescu și Vasile Roșu) formațiile corale din localitate.
- 2 septembrie 1953** Se naște în comuna Rona de Sus profesorul Pavlo Romaniuc, scriitor, publicist, folclorist, traducător, animator cultural.
- 22 septembrie 1953** Se naște la Cehu Silvaniei Doru Costea, stabilit în Baia Mare – absolvent al Facultății de Limbi Clasice, Romane și Orientale a Universității din București, secția Arabă-Engleză; lector asociat la Academia Diplomatică a MAE, lector la Academia de Înalte Studii Militare, lector la Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București; ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Emiratul Kuwait și Sultanatul Oman (1991-1995), ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Egipt (1997-2001), ambasador extraordinar și plenipotențiar, reprezentant permanent al României la Oficiul Națiunilor Unite de la Geneva și alte organizații internaționale cu sediul în Elveția (din decembrie 2003), din 19 iunie 2007, timp de un an, președinte al Consiliului Drepturilor Omului la ONU, apoi secretar de stat la MAE, iar din 2012 ambasador al României la Beijing.

- 25 septembrie 1953** Se naște preotul Dumitru Mihali, iconom stavrofor, paroh al Bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Borșa, Maramureș, Protopopiatul Vișeu.
- 24 octombrie 1953** Se naște în comuna Rona de Sus preotul ortodox ucrainean Nicolae Lauruc, doctor în Teologie, preot în Poienile de sub Munte și în Sighetu Marmației, consilier al Vicariatului Ortodox Ucrainean din Sighetu Marmației, lector universitar la catedra de Retorică a Facultății de Științe Umaniste din cadrul Universității „Vasile Goldiș” Arad, filiala Baia Mare, profesor de religie la secția ucraineană a Liceului Pedagogic din Sighetu Marmației, autor de volume, studii și articole de specialitate sau pe alte subiecte, publicate în Țară și în străinătate.
- 31 octombrie 1953** Moare la București Petre Dulfu – poet, dramaturg, traducător, pedagog, doctor în filosofie, de două ori premiat de Academia Română (pentru traducerile din Euripide *Ifigenia în Aulida* și *Ifigenia în Taurida*, și pentru opera sa în versuri *Isprăvile lui Păcală*), membru din 1911 al Societății Scriitorilor Români, scriitor al cărui nume îl poartă din 10 decembrie 1992 Biblioteca Județeană din Baia Mare (n.: 10 martie 1856, Tohat, județul Sălaj atunci, astăzi, în Maramureș).
- 2 noiembrie 1953** Se naște preotul Ioan Dunca, iconom stavrofor, paroh al Bisericii cu hramul „Bunavestire”, din Vișeu de Mijloc.
- 9 noiembrie 1953** Se naște în satul Plopiș, comuna Șișești, arhimandritul Emanuil Rus (numele de botez: Mihai Manoilă), stareț al Mănăstirii Bixad, doctor în Filologie.
- 13 noiembrie 1953** Se naște la Dragomirești inginerul chimist Ioan Gherheș, membru al Agenției Europene de Mediu, membru al Rețelei conducătorilor agențiilor de mediu din Europa, director al Biroului Convenției de la Espoo (Finlanda).
- 16 noiembrie 1953** Se naște preotul Lazăr Moisa, paroh al bisericilor din Buteasa și Codru Butesei (Chioar).
- 19 noiembrie 1953** Orchestra semisimfonică băimăreană care în anii 1951-1952 funcționase sub formă de voluntariat condusă de dirijorul Vasiliu Becea se transformă în Orchestra semisimfonică de stat „Minerul” de pe lângă Sfatul Popular al Orașului Baia Mare și va fi condusă de Herman Levy, Paul Erdős și Vasiliu Becea.
- 23 noiembrie 1953** Se naște la Gălgău (Sălaj) scriitorul și publicistul Lucian Perța, licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția Română-Spaniolă, stabilit, împreună cu părinții, de la vârsta de trei ani, la Sighet, iar mai târziu în Vișeu de Sus, unde este profesor la Școala generală pentru copii cu deficiențe și director al Casei de Cultură; a fost profesor la Școlile nr. 1 și 4 din Poienile de sub Munte, apoi director al Școlii nr. 2 din aceeași localitate; membru al cenaclului literar „Andrei Mureșanu” din Vișeu, membru fondator al cenaclului literar „Alexandru Ivăsiuc” din Sighetu Marmației, membru fondator al grupului literar „Ars amatoria” din Cluj-Napoca, membru al Uniunii Epigramiștilor din România, membru al Societății Naționale de Haiku, membru al Uniunii Scriitorilor din România; redactor-șef al revistei „Pupăza” (1999-2000); Cetățean de onoare al orașului Vișeu de Sus; distins cu numeroase premii literare și diplome.
- 4 decembrie 1953** Se naște la Dăneștii Chioarului (comuna Mireșu Mare) scriitorul și omul politic (PUNR) maramureșean, inginerul minier Nicolae Bud.
- 6 decembrie 1953** Moare în satul natal – Făurești, comuna Copalnic Mănăstur – Pante Pașca, țaran știutor de carte (cu școală primară), președinte, înainte și după Marea Unire, al Composesoratului de pădure din Făurești, militant pentru unirea Transilvaniei cu România, delegat al Cercului electoral Târgu Lăpuș la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.
- 13 decembrie 1953** Se naște la Finteușu Mare artistul Valer Zamfirescu, tenor I și excepțional solist al Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, continuator al artei tatălui său, Victor Zamfirescu, și a bunicului, și ei coriști de mare talent ai aceluiași cor.
- 22 decembrie 1953** Se naște în localitatea Mara (Maramureșul istoric) preotul dr. Vasile Borca, iconom stavrofor, cruce patriarhală, paroh al Parohiei Ortodoxe „Sfântul Prooroc Ilie” din Baia Mare, lector universitar în Baia Mare, la Universitatea de Nord, conducător de lucrări de licență și masterat, autorul a numeroase studii teologice și articole pe teme legate de religie și Biserică, publicate în presa de specialitate, precum și al unor lucrări teologice apărute în volum.
■ Se naște în satul Săsar poetul Vasile Dobra (m.: 22 ianuarie 2006).
- 23 decembrie 1953** Moare în lagărul de exterminare de la Coasta Galeș avocatul băimărean Csapo Alexandru, arestat în ziua Adormirii Maicii Domnului (15 august) 1952.
- 1963** Este construită Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Ulmoasa, dar, fiind în timpul regimului comunist, a avut doar autorizație de casă; nici nu a fost sfințită, decât după câțiva ani, de un delegat episcopal și într-o ceremonie restrânsă; la 3 noiembrie 2003, a fost târnosită de PS Iustin Hodea Sigheteanul. ■ Moare la Râmnicu Sărat avocatul Victor Marcu, doctor în Drept, expert al României la Conferința Internațională de la Haga (1929), membru în comitetul executiv al PNȚ Satu Mare, reprezentant al județului Satu Mare în Parlamentul României (în două legislaturi: 1928 și 1932), semnatar al Memorandumului românilor din Transilvania prezentat lui Carol al II-lea la 15 decembrie 1938 (n.: 22 iulie 1896, Șomcuta Mare).
- 18 iulie 1963** Se naște preotul Mircea Cîmpean, preot iconom stavrofor, slujitor al Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Șomcuta Mare.
- 26 august 1963** Se naște la Târgu Lăpuș inginerul Doru Leșe, specializat în Electrotehnică, inginer-șef la Electrica Baia Mare (2005-2008), președinte al Asociației Teritoriale a Salariaților Electrica Maramureș (2002-2005), vicepreședinte al BPJ Partidul Democrat Maramureș (2001-2008), prim-vicepreședinte al BPJ Partidul Democrat-Liberal Maramureș (din anul 2008), deputat în circumscripția electorală nr. 25 Maramureș.

- 4 septembrie 1963** Se naște la Cetățele (comuna Șișești) Alexa Gavril Băle, doctor în medicină veterinară, licențiat în Teologie greco-catolică, scriitor, publicist.
- 23 septembrie 1963** Se naște la Poienile Glodului (numele actual al comunei: Poienile Izei) violonistul Petru Giurgi, interpret de muzică populară maramureșeană, împreună cu soția sa, Florentina (care cântă la zongoră).
- octombrie 1963** Învățătorul Ioan Ștețco reușește să reanime corul din Bârsana, obținând împreună cu membrii formației rezultate meritorii.
- 10 octombrie 1963** Moare la Kurd (Ungaria) Genszky Géza, farmacist și scriitor (n.: 22 mai 1894, Sighet).
- 13 noiembrie 1963** Se naște în localitatea Prislop (Maramureș) interpretul de muzică populară Vasile Pop.
- 25 noiembrie 1963** Se naște la Baia Mare Sorin Cerin, licențiat în limba și cultura italiană, scriitor, publicist, eseist.
- 14 decembrie 1963** Se naște preotul Felician Man, iconom stavrofor, paroh al bisericii din Peteritea – Vălenii Lăpușului.
- 1973** Este edificată Biserica din beton și cărămidă, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, din Strâmtura, Protopopiatul Ortodox Sighet. ■ Se construiește, din cărămidă, Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, din Vicea, Protopopiatul Ortodox Chioar.
- 1 iulie 1973** La întrecerea dintre comune, Satulung obține locul al doilea pe țară.
- 16 iulie 1973** Se naște la Baia Mare preotul Dănuț-Antonio Crișan, sachelar, paroh al Parohiei Ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului” din Bicaz (Maramureș).
- 5 august 1973** Corul din Putna (Suceava) condus de Ștefan Pintilie vine în vizită la Hideaga, unde, împreună cu corul local, prezintă un foarte reușit spectacol.
- 7 august 1973** Se naște preotul Ioan Pop, iconom stavrofor, paroh al bisericii din Rohia (Lăpuș).
- 26 august 1973** Moare la Constanța scriitorul și publicistul Heves Ferenc, licențiat în Drept (n.: 4 august 1903, Sighet).
- 29 august 1973** Se naște Gheorghe Coteț (D'ica lui Nisu Burdii), specializat în confecții de încălțăminte, dar lucrând și ca muncitor la Drumurile Naționale, tenor I în Corul Bărbătesc din Finteușu Mare.
- 8-10 septembrie 1973** Corul din Hideaga, aflat sub bagheta dirijorului Ion Săcăleanu, întoarce vizita putnenilor, remarcându-se la Putna în mod deosebit, prin prestația artistică.
- 9 septembrie 1973** Corul din Ardușat concertează la Băsești, spectacolul având rol stimulator pentru reînființarea sub conducerea lui Valentin Băișan a corului din Băsești aflat într-o perioadă de inactivitate încă din 1964.
- 26 septembrie 1973** Se naște preotul Claudiu Băban, iconom, paroh al Parohiei Ortodoxe Române Remeți pe Someș.
- 15 noiembrie 1973** Se naște preotul Cristian Cozma, paroh al Bisericii cu hramul „Duminica Tuturor Sfinților”, din Ocna Șugatag.
- 20 noiembrie-5 decembrie 1973** În orașe și în câteva comune mai mari (Baia Mare, Sighetu Marmăției, Târgu Lăpuș, Vișeu de Sus, Ulmeni, Șomcuta Mare, Băsești, Ocna Șugatag, Leordina, Copalnic Mănăstur), Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă din Județul Maramureș organizează o suită de consfătuiri metodice menite a găsi și sugera modalități de impulsivare a activităților artistice de amatori din județ.
- 23 noiembrie 1973** Se naște la Târgu Lăpuș Dorin Filip, preot iconom, paroh al Bisericii Ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului” din Nistru, Maramureș, Protopopiatul Ortodox Român Baia Mare.
- 2 decembrie 1973** Moare medicul Vasile Pop, profesor universitar specialist în Otorinolaringologie, cercetător în domeniul ORL și în probleme de fiziologie a muncii (n.: 13 mai 1917, Pribilești, comuna Satulung, Maramureș).
- 9 decembrie 1973** Corul din Poienile de sub Munte sărbătorește cu fast 25 de ani de existență; a fost înființat (1948) și condus în toată această perioadă de învățătoarea Maria Boico, înregistrând de-a lungul anilor importante succese.
- 31 decembrie 1973** Se naște preotul Iustin Șanta, iconom, paroh al Bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae”, Vișeu de Jos II.
- 1983** Moare la Ujgorod (Ucraina) pictorul peisagist Glück Gábor (n.: 19 martie 1912, Sighet).
- 6 septembrie 1983** Se naște preotul Gheorghe-Bogdan Belea, paroh al Parohiei „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Sighetu Marmăției și al Parohiei Sighet – Câmpu Negru.
- 1993** Este construită Biserica de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din Moisei-Lunca, Protopopiatul Vișeu. ■ Moare poetul popular (nevăzător, de la vârsta de 27 de ani) Isidor Gheție (n.: 17 octombrie 1912, Mesteacăn).
- 26 iulie 1993** Moare la Baia Mare scriitorul și publicistul băimărean Mircea Pop (Mircea Ștefan Pop – n.: 29 noiembrie 1930, Baia Mare).
- 13 septembrie 1993** Este sfințită biserica schitului „Nașterea Maicii Domnului” din Valea Scraei (Protopopiatul Vișeu), schit construit pe locul unei vechi mănăstiri (nu se mai știe când a fost ridicată, dar prin 1480 exista) desființate în 1762 din ordinul Mariei Tereza; lucrările de reconstrucție au început în 1985 și au fost conduse de preotul Vasile Luțai.
- 23 septembrie 1993** Se naște Bogdan Andrei Urs, membru al Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, cântând la partida tenor II; student, din 2012, al Facultății de Istorie din Oradea.
- 19 octombrie 1993** Moare la București poetul și traducătorul maramureșean Ion Iuga, licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, profesor la Sighetu Marmăției, redactor, până în anul 1968, la revista „Familia”, director, din 1973, al Cinematografului „Viitorul” (n.: 6 ianuarie 1940, Săliștea de Sus).
- 2003** Este construită Biserica de zid cu hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Petrova-Josani, Protopopiatul Vișeu. ■ Este construită Biserica de zid cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din Vișeu de Jos. ■ Se edifică, din beton și cărămidă, Biserica „Sfântul Ioan Valahul”, din Valea Muntelui – Bârsana, Protopopiatul Sighet.

1 iulie 2003 Moare Nicolae Bolte din localitatea Groși, de meserie electromecanic (a lucrat la A.P.S.A.), cu studii postliceale (n.: 2 februarie 1950, în comuna Groși).

30 noiembrie 2003 Valentin Băințan retrăgându-se, pe motive de sănătate și vârstă înaintată, din activitatea dirijorală, misiunea de a conduce mai departe Corul Bărbătesc din Finteușu Mare va reveni profesorului Andrei Dragoș (chiar de ziua sa onomastică – praznicul Sfântului Apostol Andrei, cel Întâi chemat, Ocrotitorul României), nepot de frate al primului dirijor al acestui cor – învățătorul Nistor Dragoș (fratele bunicului său).

Surse documentare:

- „Atelier”, revistă.
- Valentin Băințan, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982.
- Valentin Băințan, *Laudă Neamului*. Jurnal memorial cultural, Baia Mare, Umbria, 2002.
- „Bibliotheca septentrionalis”, revistă.
- *** *Dicționar enciclopedic*, vol. I-VII, 1993-2009.
- *** *Dicționarul scriitorilor români* (coord.: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu), vol. [2] D-L, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.
- Andrei Dragoș, *90 de ani de activitate a Corului Bărbătesc din Finteușu Mare*. 1 Decembrie 1918 – 1 Decembrie 2008, Baia Mare, 2008.
- Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului, site, <http://www.episcopiammsm.ro/>
- Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2003.
- Vasile Iuga de Săliște, *Oameni de seamă ai Maramureșului*. Dicționar. 1700-2010, Cluj-Napoca, Editura Dragoș-Vodă, 2010².
- „Ortodoxia maramureșeană”, revistă.
- Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a 2-a rev., București, Editura Enciclopedică, 2002.
- Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești : 1950-2000 : critici și istorici literari, teoreticieni, esești, esteticieni : dicționar ilustrat*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2001.
- Ioan J. Popescu, Heves Ferenc, unul dintre reprezentanții de seamă al curentului artistic numit „activism”, s-a născut la Sighet, „Sighet-online.ro”, 4 aug. 2009, http://www.sighet-online.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=5915:heves-ferenc-unul-dintre-reprezentanii-de-seam-al-curentului-artistic-numit-activism-s-a-nscut-la-sighet&catid=40:eveniment&Itemid=86
- Coriolan Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967.
- Mihai Vlasie, *Drumuri spre mănăstiri* [sic]. Ghidul așezămintelor monahale din România, Ediția a VIII-a, București, Sophia, 2003.

² Lucrare conținând foarte multe erori. E posibil ca noi să fi preluat date incorecte, pentru care nu am avut alte surse, să le putem verifica.

CUPRINS

EDITORIAL

dr. Teodor Ardelean / <i>Maramureșul – înainte de toate și întâi în toate</i>	3
---	---

BĂSEȘTI – ZARE DESPICATĂ SPRE DUMNEZEU

pr. Ștefan Pomian / <i>Laudatio ÎPS Irinei (Ionel) Pop, la 60 de ani de aleasă viață</i>	7
pr. Milan Bălan / <i>Arbierul luminat și neobosit</i>	11

HRAMUL BIBLIOTECII

Valeria Horotan / <i>Amintiri despre Tobat – 2013</i>	12
Ioana Dragotă / <i>Despre virtuțile creștine ale lui Păcală</i>	14
Ofelia Marian / <i>Despre Păcală iar și iar</i>	18
Daniela Pop / <i>Amintire, după ani</i>	20
Alina Ilieș / <i>Moș Ene al meu – Păcală</i>	21

STRĂBĂTÂND VEȘNICIA

Delia Florea / <i>Ipostaze ale înțelepciunii în opera lui Gheza Vida</i>	22
Lucian Anca / <i>Marieta Anca</i>	27
Corina Șpan, Antoaneta Turda / <i>Mircea Pop: 20 de ani de eternitate</i>	32
dr. Viorel Câmpean, Marta Cordea / <i>Ember György, un culegător de folclor și traducător mai puțin cunoscut</i>	34

NORD MAGNETIC

Daniela Cecilia Bogdan / <i>Marama ce-mi înfășoară cărarea</i>	42
Marius Câmpeanu / <i>Iconografia Bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din Ieud-Deal</i>	43
Traian Ursu / <i>Monumente memoriale din zona Codru – județul Maramureș</i>	51
Pamfil Bîlțiu / <i>Cu savanți-etnografi în Maramureș, Țara Oașului și București</i>	54
Traian Rus / <i>Drumul căneșii</i>	56
Iuliana-Andrea Pop / <i>Dragi mi-s șezătorile... din Țara Lăpușului</i>	59
Pamfil Bîlțiu / <i>Colecția de folclor în manuscris a Augustei Gavriș din Chelița</i>	62
Traian Rus / <i>Podu' Mniresii și Fântâna lui Crăciunaș</i>	67
Aristița Borbei, Liana Pop / <i>Comuna Cușșeni cu satele aparținătoare Costeni, Libotin, Ungureni</i>	69
Lavinu Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. Eveniment cultural baimărean</i>	83

LIBOTIN – SATUL OAMENILOR LIBERI

Doru-Nicolae Perța / <i>Profesorul Ludovic Filîp</i>	84
Ioan Perhaiță / <i>Corul de bărbați „Dacii liberi” din Libotin</i>	86
Nicolae Bude / <i>„Sărbătoarea portului și cântecului popular” de la Cușșeni</i>	88
Aristița Borbei, Liana Pop / <i>Că nu-i om ca moroșanu', nici român ca liboteanu'</i>	91
Angela Monica Jucan / <i>La Crucile Drumului</i>	97

SAT ÎNROURAT DE CÂNTEC. FINTEUȘU MARE

Dorel Cățu / <i>In memoriam</i>	100
Andrei Dragoș / <i>In memoriam Valentin Băințan</i>	103
Andrei Dragoș / <i>Timișoara, decembrie 2012</i>	107
Dorel Cățu / <i>Poveste de iarnă</i>	109
Angela Monica Jucan / <i>Constelația Finteușu Mare</i>	110

PATRIA MEA – GRĂDINA GHETSIMANI

Viorica Lucia Ursu / <i>Pleacă veteranii... Și fără ei rămânem mai săraci</i>	121
Emil Horincar / <i>Scrisoare din război</i>	125
Traian Oros / <i>Mișcarea revoluționară de la 1848 în satul Someș Uileac</i>	126
Vavila Popovici / <i>Noua Sulitță – Hotin</i>	129

FIE PÂINEA CÂT DE REA ...

Marian Petruța / <i>Straiele tradiționale românești purtate cu mândrie de un american din Ieud</i>	134
Antoaneta Turda / <i>Puncte de vedere</i>	136

PÂNĂ LA IZVOARELE LITEREI

Simion Doru Cristea / <i>Carpe diem</i>	138
pr. dr. Adrian Gh. Paul / <i>Valențe immografice și soteriologice în cuprinsul Stării I din Denia Probodului</i>	143
pr. Nicolae Stoia / <i>Trupul și Împărăția</i>	150
Alexandru Stănciulescu-Bârda / <i>Taina Sfintei Spovedanii oglindită în proverbele românilor</i>	155
pr. Nicolae Stoia / <i>Vânătorul vânat</i>	161
pr. dr. Adrian Gh. Paul / <i>Valențe teologico-soteriologice în cuprinsul Stării I din Denia Probodului Dommului</i>	166

PARFUMUL UNIC AL BIBLIOTECII

Maria Bilțiu / <i>Călători într-o poveste de neuitat</i>	175
dr. Lidia Kulikovski / <i>Modelul experiențial al activității bibliotecare</i>	177
Ioan Roman / <i>Proiect educațional interjudețean la final</i>	184
Adelina Ulici / <i>Jurnal de catalogare</i>	186
Lavinu Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. Biblioteca</i>	190

BOGĂȚIA INIMII

Antoaneta Turda / <i>Întâlniri memorabile</i>	191
Delia Florea / <i>Maica Silvana și meșteșugul de a străbate Calea</i>	193

LECTORI SALUTEM

Adrian Pop / <i>„Plecat”, la începuturile deslușirii cărților</i>	196
Emilia Aldea / <i>Doar o simplă părere</i>	198
Ștefan Selek / <i>Redescoperind Maramureșul și Săpânța – Plăcerea textului</i>	200
Amza Jucan / <i>Vinul în textele Vechiului Testament</i>	202

LA ORDINEA ZILEI

Nicolae Ștef / <i>hiclenie</i>	208
Nicoară Mihali / <i>Sindromul Kafka</i>	210

RETINA TIMPULUI

Lavinu Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. Succese românești peste hotare</i>	212
Ofelia Marian / <i>Să ne amintim de Ciprian Porumbescu</i>	214
Angela Monica Jucan / <i>MM_Letopiseș</i>	215